

RIČARDAS GAVELIS

VilniauS

POKERIS

Romanas

VILNIUS 1989

BBK 84L7-44
Ga581

AUTORIAUS REDAKCIJA

Gavelis R.

Ga581 Vilniaus pokeris: Romanas.— V.: Vaga, 1989.—
400 p.

ISBN 5-415-00^55-9

Romano drąsiai ir atvirai tyrinėjami skaudūs Lietuvos istorijos bei lietuviškos dvasios dalykai. Autentiški įvykiai čia pinasi su neįtikimais, tarpais pasakojimas perauga į visišką fantasmagoriją, padiktuotą jaudrintos personažų psichikos. Tokiu rafinuotu būdu autorius stengiasi pavaizduoti Vilnių kaip ištiesą pasaulį, realus Vilnius čia pasirodo kaip miestas vaiduoklis, miestas sapnas. Soje knygoje rašytojas bando realizuoti naują romano koncepciją. Tą pačią tragišką istoriją keturi personažai pasakoja kiekvienas kitaip, vidiniuose monologuose skiriasi ne tik įvykių interpretacija netgi patys įvykiai kiekviename pasakojime skirtingi, neretai prieštaringi ar išvis nesuderinami. Autorius tarytum stengiasi pakylėti ligi meno aukštumų visišką alogizmą.

4702390201-185

* M 852(08)—89

IN s k e i d t a

BBK 84L7-44

MBBK L2

4702390201—185

° M 852(08)—89 * * *

ISBN 5-415-00655-9

PRIMA dals

JIE

Vytautas Vargaly8
197... metų spalio 8-oji diena

Siauras plyšys tarp dviejų daugiaaukščių, spraga aklilangiais inkrustuotoje sienoje: keista anga į kitoki pasaulį — anapus laksto vaikai ir šunys, o šia pusė — vien tuščia gatvė ir vėjo genami dulkių tumulai. Pailgas veidas, atgręžtas į mane: siauros lūpos, kiek įdubę skruostai ir tylios akys (turbūt rudos) — *moters* veidas, pienas ir kraujas, klausimas ir kančia, dievybė ir ištvirkimas, daina ir nebylystė. Senas laukinių vynuogių stiebais apraizgytas namas sodo gilumoje, kiek dešiniau padžiūvusios obelys, o kairėje — geltoni nesugrėbti lapai, jie plevena ore, nors plonytėliausios krūmų šakos nė nevirpteli.. <

Toks atsibudau šį rytą (*kažkurį* rytą). Kiekvieną mano dieną pradeda skausmingai ryškių vaizdų atsklanda, jos negali pramanyti ar pats pasirinkti. Ją parenka kažkas kitas, ji suskamba tyloje, perveria smegenis dar neatsibudusiam ir vėl dingsta. Bet neištrinsi jos iš atminties, ta nebyli preliudija nuspalvina visą dieną. Negali nuo jos pasprukti — nebent suvis neatsimerktum, nepakeltum galvos nuo pagalvės. Tačiau visad paklūsti: praveri akis ir vėl matai savo kambarį, knygas lentynose, ant fotelio sumestus rūbus. Nejučia klausi, kas parinko dermę, kodėl galėki sugroti savo dieną tik taip, o ne kitaip? Kas yra tasai slaptas prapulties demiurgas? Ar pats renkiesi bent melodiją, ar tavo mintis jau supančiojo Jie?

Labai svarbu, ar ryto vaizdiniai tėra prisiminimų sąraizga, kitados regėtų vietų, veidų, įvykių pablukę paveikslai, ar jie (pasirodo tavyje pirmą sykį. Prisiminimai spalvina gyvenimą daugmaž įprastomis spalvomis, o nebūtais reginiais prasidėjusi diena esti pavojinga. Tokiomis dienomis atsiveria pragarmės ir ištrūksta iš narvų žvėrys. Tokiomis dienomis lengvesni daiktai sveria baugiau už sunkesnius, o kompasai rodo kryptis, kurioms nėra vardų. Tokios dienos kaskart esti nelauktos — taip ir šiandien (jeigu tai

buvo šiandien)... Senas namas sodo gilumoje, pailgas moters veidas, spraga vientisoje aklilangių sienoje... Išsyk pažinau sugrūstus Karoliniškių namus ir tuščią gatvę, pažinau kiemą, kur net vaikai vaikšto po vieną, žaidžia po vieną. Nestebino ir veidas, *jos* veidas — pailgas įbūgusios madonos' veidas, akys, žvelgiančios ne į mane, vien į savo pačios vidų. Neramino tik senas medinis namas nuo lietaus pajuodusiom sienom ir geltoni lapai, blaškomi geltono vėjo. Namas kaip išpėjimas, slaptų lūpų pašnabždėtas persergėjimas. Neramino ir sapnas, pilnut pilnas paukščių, jie plakė sparnais baltasnieges pusnis, kėlė blizgančias speigo dulkes, mėnesienos dulkes.

Kiek paukščių gali tilpti viename sapne?

Jų buvo pilna visur, pasaulis buvo sklidinas begarsio gležnų sparnų plazdesio, belūpio veido šnabždamų sakinių, slogaus geltono vėjo. Sapnas plevėno viduj ir išorėj, nesitraukė nė išėjus į lauką, nors kiemas buvo ištryptas ir tuščias, padžiūvęs purvas dengė žemę kieta pluta. Rodės, naktį čia voliojosi didžiulis suskretęs gyvulys. Žvynuotas dvokus slibinas, ugnies alsavimu iškaitinęs žemę ir asfaltą. Tik jis galėjo praryti paukščius: jų visiškai neliko. Kiemuose tarp namų nebuvo nė vieno paukščio. Lesimvietėse ties iškvėšusių senučių langais nesigrūdo purvini Vilniaus karveliai. Apie balkonus nepurpčiojo pasišiausę žvirbliai. Niekur neliko nė vieno* paukščio. Rodės, juos visus kažkas ištrynė iš pasaulio dideliu pilku trintuku.

Žmonės ėjo savais keliais, nė vienas nesizvalgė apstulbusiu veidu, kaip aš. Jie nieko *nematė*. Paukščių pasigedau aš vienas. Gal jų nė neturi būti, gal jų išvis nėra pasaulyje ir niekad nebuvo? Gal vien sapnavau nesveiką sapną, mačiau jame kažką negera ir pavadinau tatau „paukščiais"? O visa, ką prisimenu, žinau apie paukščius, tėra patologiška fantazija, paukščio paranoja?

Tos mintys, matyt, atbukino mano dėmesį. Antraip iškart būčiau pamatęs tą moterį raukšlėtu veidu, būčiau pajutęs jos slepčią žvilgsnį. Maniau, kad esu pakankamai patyręs. Deja.., Pražingsniavau ištryptu vejoje taku, užmečiau akį į žalią šviesoforo šviesą ir drąsiai žengiau į priekį.

Mane išgelbėjo instinktas ir greita reakcija. Juodo limuzino šonas perskrodė orą per sprindį nuo mano kūno. Tik tada suvokiau, kad neliečiu kojom žemės, kybau ore, išskleidęs rankas. *Tarsi paukštis sparnus.* *

Mane išgelbėjo mano kūnas. Atšokau atgal, nesąmoningai, laimėjau prieš automobilio sparną akimirksnio dalį. Smarkiai sudiegė širdį, skubiai apsidairiau ir išvydau tą moterį. Raukšlėtas JOS veidas tarsi skylė žiojėjo ištryptos pievos fone. Žvilgsnis

buvo dygus ir gniuždantis. Ji išsidavė pati: visi žmonės prie troleibusų stotelės nenustygo vietoje, dairėsi į šalis, dirščiojo į laikrodžius. Ji viena stypsojo sustingus it statula, judėjo tik skruostai ir lūpos — tą lyg ir čiulpimo judesių su niekuo nesupainiosi. Dar spėjau pamatyti, kad jos pilkas apsiaustas nubrizgęs (*smarkiai* nubrizgęs). Be abejo, paprasta Jų pastumdėlė, bevardė disa. Ūmai pasimuistė, lyg veržtusi iš pančių, ir vikriai išoko į nuvažiuojantį troleibusą. Nebuvo prasmės ją vytis (niekada nebūna prasmės).

Žvelgiau į ją gal kokią sekundę — juodasis limuzinas buvo dar visai arti. Lyg niekur nieko, tyliai urgzdamas, sklendė pažeme. Užpakalinis stiklas buvo užtrauktas blyškiai žalsva užuolaidėle. Jie visai be reikalo dangstėsi. Puikiai žinojau, ką pamatyčiau, jei užuolaidėlių nebūtų: du ar tris į mane atgręžtus apvalius veidus išsprogusiomis akimis be jokios išraiškos.

Paukščiai atgimė tik privažius biblioteką. Prie skelbimų stulpo tupėjo du apduję karveliai. Bexeik nepaisė praėivių, tik retkarčiais, nejudindami galvų, pavartydavo paklaikusias akis. Negalėjo paskristi nei paeiti. Pūpsojo ant pilkšvo cemento, patūpę trinages kojas, abejingi, tarsi užkerėti. Senoji Paukščių valdovė juos apleido.

Senoji sparnuočių valdovė, tūkstantinių būrių piemene, duok man juos visus, tankmėj besislapstančius, sviesk vilnų kuodelį priešais vyrą ieškantį, pėdsakais sekantį, vesk pirmyn dienos aky ir mėnesienoj, parodyk kelią, kurio joks žmogus nežino!

Bibliotekos koridoriuje manęs laukė ji. Sakau „manęs“, nes kartais rodosi, kad viskas pasaulyje vyksta *man*. Man lyja drumzlini lietūs, man vakarais mirksi gelsvos langų šviesos, virš manęs gauruoja švino debesys. Tarytum žengčiau minkšta plėve, ji dumba po kojom, virsta piltuvu stačiais šlaitais, jo dugne stoviu aš, link *manęs* garma visi įvykiai, vaizdai, žodžiai. Jie lipte limpa prie manęs, bruka kiekvienas savo ypatingą svarbą. Galbūt tik tariamą svarbą. Nors, antra vertus, *viskas* gali būti be galo svarbu. Jau daug syk esu radęs ją, rymančią prie lango. Turbūt laukia ne manęs, gal savojo Godo, mažyčio (grakštaus Nieko. Aš moku skirti *laukiančiuosius*. Ji visuomet stovi prie lango *laukdama* ir rūko, suspaudusi cigaretę laibais nervingais pirštais. Galbūt josios Godo — už langų šviečianti melsvai pilkšva saulė, cigaretės dūmų spalvos. O gal josios Godo: vis dėlto esu aš, įstrigęs slidžiašonio piltuvo dugne, apniktas sapnuotų, iš-

nykusių ir vėl atsiradusių paukščių, plakančių sparnais dulkėtą bibliotekos koridoriaus prieblandą?

Ji vos pastebimai sūpavo liemenį pirmyn atgal, išstačius į priekį kiek sulenktą koją. Rodės, tyčia svaigina ilgos šlaunies slaptu apvalumu. Ne itin slaptu: jos kūno negali pridengti jokie rūbai. Neperprantu jos, o gal noriu, kad kuo ilgiau paliktų slaptą. Nesuku nuo jos akių, jei ir norėčiau pasislėpti, ji vis vien prasibrautų prie manęs per klausą, lytėjimą, per šeštąją ar septintąją jutimą. Kas ji — lemtis ar klastingi žabangai? Ji niekam nesiperša, *tiesiog* egzistuoja, bet vis slysta įvykių, vaizdų, žodžių piltuvo šlaitais kaskart *arčiau* manęs. Šiek tiek jos privengiu, gal net bijau. Nepakenčiu, kai koks žmogus atsiduria *pernelyg arti*.

Išdirbo greta dvejus ar trejus metus ir nieko man nereiškė. Beveik jos nepastebėdavau. Ir ūmai, vieną stebuklingą mirksnį, man atsivėrė akys. Nuo to mirksnio vien ją ir tematau.

Ji nepasiekiamą, nekreipia į mane jokio dėmesio. Kodėl turėtų kreipti? Aš senas, ji jauna. Aš baisus, ji graži. Galėtų bent neerzinti, netrikdyti pačiu savo buvimu. Žinau savo lemtį, nesiekiu žvaigždžių nuo dangaus.

Kada šitai buvo, kada taip galvojau — juk ne šiandien?

O ji mane pajuto, atsigręžė ir parodė akis (turbūt rudas), atklydusias iš rytinės vizijos. Žiūri ne į mane, tas rudas žvilgsnis visad nukreiptas į jos pačios vidų, ten, kur nesiekia pilki saulės spinduliai. Ji sklidina slaptų akių viduje, o dvi visiems regimos akys — tik du žibintai, dvi spragos, pralaužtos pasaulio, besibraunančio į jos neprieinamą sielą. Sielą, dvasią, *ego, id...*

Bet kada, kada šitai buvo, kada taip galvojau?

Smukau į kambarį ir skubiai uždariau duris. Uždariau duris, užtraukiau užuolaidas, atjungiau telefoną. Gerai žinau, nuo ko slapstausi. Ypač šiandien. .. Nors ką reiškia „šiandien“, ką reiškia „vakar“, „prieš savaite“, „po mėnesio“? Ką reiškia „buvo“, „bus“ ar „galėtų būti“? Suvokiu pasaulį kur kas esmingiau, be tos apgaulingos laiko pinkliavos. Buvau išmokytas slaptojo suvokimo meno pirmiausia sapnuose ir vizijose, paskui čia, pirštais apčiuopiamam pasauly. Vis dažniau neskiriu banalaus žmonių laiko, jis pernelyg apgaulingas, vilioja į šalį nuo esmės, kuri slypi viename dideliame VISA. Man nevalia apsigauti, manant, jog kažkas „jau praėjo“, o kitkas dar' tik „ateis“. Toks mąstymas griaua didžiojo VISA vienybę. *Dabar* sėdžiu prie savo stalo bibliotekos kabinete ir kruopščiai dėlioju standaus popieriaus korteles. *Dabar* visiškai nuogas stoviu priešais veidrodį. *Dabar* smengu į svaigų juodaakės kirkės kūną. *Dabar* bugščiai ižengiu į seną namą sodo gilumoje... Ižengiau, ižengsiu, galėčiau iženg-

ti. .. Tatai vienu metu vyksta didžiajame VISA, tie tariami skirtumai neturi prasmės, jie nėra esmingi. Kas yra esminga? Kad visada, kiekvieną mirksni, tyliai ir lėtai merdėju viename dideliame VISA.

— *Kiek tau metų, snargly? — klausia šnervingasis.*

— *Šimtas!*

— *Matai — dar kiauksi rupūžiokas.*

Tvoja atsivedėjęs, smegenys subyra, visų šunų šikdievis nuo sienos, ūsuotas šundievis gruziniškai uodžia, švyposi.

— *Nu, tai kiek tau metų?*

— *Šeši šimtai dvidešimt trys!*

Ryto įvykiai, žinoma, nebuvo atsitiktiniai. *Norėčiau* nekreipti į nieką dėmesio, tarti sau, kad tai buvo atsitiktinumas, kad išvis nieko nebuvo. *Norėčiau* užmiršti slegiantį raukšlėtos moters žvilgsnį, karvelius prie skelbimų stulpo ir žudikišką juodo limuzino sparną. Bet aš netikiu atsitiktinumais. Jų nėra. Visa, kas nutinka gyvenime yra tavo paties nulemta. Visas „atsitiktines“ nesėkmes, visas, nelemtis, visus džiaugsmus ir katastrofas gimdome mes patys. Kiekvienas fiasko yra nesuvoktų norų išsipildymas, slapta pergalė. Kiekviena mirtis yra savižudybė. Kol" dar laikaisi pasaulio, kol nepasiduodi, jokia jėga negali tavęs priveikti. Viskas, absoliučiai viskas priklauso nuo tavęs paties, net *Jų* čiuptuvai; nesiekia taip giliai, kaip norėtų.

Vėl prisįsaukiau *Juos*, vėl išsidaviau, atkreipiau dėmesį. Jokių abejonių: pernelyg aiškus buvo aptriušusios disos žvilgsnis, su niekuo įjesupainiojami lūpų ir skruostų judesiai... Šiurpu yra žinoti, jog tai neišvengiama kaip žolės žaliavimas pavasari, kaip ugninis slibino spjūvis. *Jie* trumpam liovėsi slapukavę ir vėl nusitakė į mane. Mano gyvenimas — žmogaus optiniame tikiklyje gyvenimas. Bepigu būtų, jei..tasai nutaikytas į mane šautuvas tik užmuštų. Deja... Kas gali suprasti tą baisią, man jau įprastą būklę? Kas gali išmatuoti pilkšvos bedugnės gylį? Blogiausia, kad to neregimo šautuvo gaidukas susietas su tavim pačiu. Tik pats gali jį paspausti, tad turi sergėtis kiekvieną mirksnį, net būdamas vienas. Galbūt labiausiai sergėtis, kai esi vienas su savim. Gali išduoti net mintys ir norai, net sapnai. Tave stebi, stebi visą laiką ir laukia, kol apsiriksi. Matau antru, tikroju regėjimu *Jų* apvalių veidų kreivą vypsni, klovimosi savo beribe galia vypsni. Bet vos pabandau ištirti Jų veiksmų mechaniką, atsitrenkiu į aklina sieną. Lengva yra įeiti į Budos pasaulį, sunku įeiti į Šėtono pasaulį.

Dievo pasaulis, šėtono pasaulis, dvasios, skausmo, baimės pa-

šauliai. .. Bet yra ir paprastas pasaulis, *tiesiog* pasaulis, į jį visad grįžti, nuo jo nepaspruksi — kaip ir nuo Jų. Jis skaičiuoja savo absurdišką laiką, nepraleisdamas nė sekundės. Dabar jo laikrodis skelbia dvyliką. Dvi valandos dingo, tarsi prarytos nebylių nasrų. *Manasis* laikas dažnai šitaip dingsta. Sakytum, įkrenti į gilią laiko duobę, iš jos matyti tik menkas žydro laiko lopinėlis, visą laiką tas pats. O bepročiai empirinio pasaulio laikrodžiai nepaliauja ėję, jų tikėjime slypi mirtis. Ačiū Dievui, krentu į duobę ir ten nurimsiu. Kartais pats sau pavydžiu to gebėjimo. Tai tarsi miegas be sapnų. Lageryje ištisą dieną vaikščiodavau ir kalbėdavau (*dabar* vaikštau ir kalbu), o iš tiesų būdavau anapus spygliuotų vielų, anapus *visų vielų*, anapus paties savęs. Paskui neprisimindavau savo žodžių nei veiksmų, gal vien todėl **pergyvenau** visas baisybes. Deja, iš bet kokio miego nubundama. Tenka grįžti čia.

Keista — aš ir čia tinkamas, leistinas, *įmanomas*. Tai kone stebuklas. Seniai turėjau išskrieti iš šio pasaulio, atsidurti Dievo, Šėtono ar baimės visatoje. Tačiau kol kas aš vis dar čia. Aš netgi *beveik* turiu bičiulių.

Turbūt jau galima atitraukti užuolaidas, praverti langelį — ir iškart pro duris nepasibeldusi įkiša galvą Stefa. Ji sukviečia visus gerti kavos: žavi galvutė baltais plaukais ir žvitrios akys, suskumbančios pamatyti viską, ko jai nederėtų matyti.

— *Prisvilink jam bybį,— sako šnerviašnervis.*

Portretas nuo sienos ūsuoja kaip patrakęs.

Seku jai iš paskos tiesiu žemalubių koridorium. Pamažu virstu įprastu išoriniu „aš“, jis netrukus tyliai siurbčios kavą. Koridoriaus gale kabo Brežnevo portretas, prieš akis plėšriai krypčioja platūs Stefos klubai. Vos ne vaikystės laikų paveikslas: Robertėlis sėdi po Vytauto Didžiojo portretu, o ponია Giedraitienė net prieš mane, paauglį, erotingai kraipo klubus.

Deja, pernelyg skiriasi portretai. Lavonidas Brežnevas išpurtes, atvipusiu dirbtiniu žandikauliu. Jo net smegenys dirbtinės. Vis panašesnis į priešmirtinius Mao atvaizdus. Visi jie ilgainiui tampa panašūs kaip dvyniai — čia slypi kažkokia paslaptis. Dirbtiniai, sudėti iš neveikiančių dalių, kai šneka, neišvograudami žodžių, rodos, tuoj subyrės. Ir vis nesubyra. Gyva kanukizmo apoteozė, *Jie* išsiduoda, laikydami tokius statytinius.

Ne, ne, geriau jau Robertas po Vytauto portretu. Paskui jis sėdasi skambinti menueta, o aš spoksau į gundančius ponios Giedraitienės klubus, Stefos klubus, visų pasaulio moterų klubus, jie yra į durų angą, vergiliškai įveda į obuolių pyrago ir apvalių moteriškų veidų pragaro ratą.

Nes viršum stalo, šikt ant pupų, kabo ūsočiaus portretas, dešimapatinysis kampas įskilęs, ūsočius apmuštas. Stalinas Sralinas kūdikių rijikas. Bet mes jo nepabūgsim, į subinę pagaikštį jam įgrūsime.

Šikt ant žirnių, šikt ant pupų,

Šikt ant Stalino skrebukų...

Vienas sėdį priešais, kitas vaikšto pasieniais, jo kaklas plonas, smarkiai adomobuoliškas. Šnervės plonytės, tankiai virpčioja, jis kažko nori. Niauriai dėbčioja į tave žuvies akim: gal nepatinka, kad guli nuogas ir taip iškėsnotas. Patys paguldė, patys pririšo. Ant sienų rodosi pynės, virpa ir mainosi. Tysai akmeninės duobės dugne, matai vien ūsoto sraliniško įskiliadangaus gabalėlį. Pynės lipa dangun, prie ūsočiaus, mirguliuoja, žvaigžduoja, bemirkčioja tartum akutės. Jis žvelgia iš rėmų ramiai kaip dievas. Šita akmeninė duobė — jo altorius. Bet viskas čia atvirkščiai — tu nukryžiuotas, o jis tau meldžiasi. Atvirkščiai: pirmiausia sako Amen. Tau Amen. Šventasis dvasiasralinas gruziniškai šypsosi, iš po ūsų jam kyšo apgraužti kūdikių kaukeliai. Kodėl jie tave čia paguldė? Tu juk nieko nespėjai padaryt. Tau net pistonmašinos nedavė, tave sergėjo kitam darbui.

— Užtvok dar biskį,— sako virpiašnervis.— Aš Jau šlapias.

Stalinis lempinis pakyla, mojuoja žarna, į ją pripilta švino, kad švelniaglostytų.

— Ak tu, žaliukų išpera, jobtvajumat.

Tu jau žinai, ką reiškia: jodė tavo motiną. Jie gali, viską gali, dievaūsis sralinas jodo visų jūsų motinas. Muša per galvą, o skauda inkštus ir paslėpsnius, ir padus. Paskui muša į tuštumą — skauda pakaušį. Ratilai po akmens duobę, po portretą kaip voratinkliai ar grotės. Ir ant langų voratinkliai kaip grotos ar atvirkščiai — nieko nebežinai, tave per galvą, o tu surištas ir nieko negali. Visai visai visai nieko negali. Niekad negalėjai. Nespėjai nieko padaryt, net pistonmašinos tau nedavė.

— Ranka pailso. Gajus svoločius.

Skausmas baltas ir akinantis kaip lempa. Skausmalempis stovi ant stalo ir bado blyksniais akis.

— Bet ir smarvė,— sako nematomas.— Visi padai susvilę.

— Pridegink jam bybį,— sako virpančios šnervės.— Gal šito išsigąs. Tik perliek vandeniui, jis nebekažinką sugaudo.

Snervingas veidas skraidžioja apie tave. Švaiposi ir dū-

sauja rėmuose. Stadniukas jo pavarde, ruskis sudžius enka-vedistas.

— Eik sau, pats degink,— sako baltas akinantis skausmas.— Nė velnio jis neišsigąs. Nors žodį pasakytų, rupūžiokas.

*Ir Lietuva vėl bus laisva,
Kai išvarysim paskutinį ruskį,
Kulkosvaidžių tuoj kulkos kauks...*

TrinkteH durys — - nejau viskas? Ne, dar vanduo, ledosaltis, ir šnerviadrebis, jis dar kažko nori, laiko ugnelę ir šypsosi. Ką darys?

— Akis tau reiktų išsvilini,— sako pynės ir ratilai ant sienų.

Vanduo susigėrė į tave, tu sugeri vandenį kaip sausa žemė. Dabar pavasaris, iš tavęs išaugs žolė. Plonakaklis stovi ties tavim, šypsosi ir šnerviuoja, staiga prasisega klyną, traukia lauk glebią vyriškumo dešrą. Ką jis darys, turėjo degint tavąjį. Jojo gleivėtas tarsi koks neregėtas šliužas, gale skylutė kaip akis, žiūri į tave. Jis kaip gyvas. Ir Stalinas nuo sienos. Abu gyvi ir žiūri į tave. Ką dabar darys, ką darys? Ugnelė leidžiasi tau į tarpkoją, skausmas lygus ir blizgantis kaip virbalas. Paskui kreivėja, liečia širdį, inkstus, kepenis, bet dar matai, viską matai. Gleivėtas šliužas pamaži rangosi, kelia galvą, žvelgia į tave vienintele išsiviepusia akimi. Žiūri į tave ir mėgaujasi, ugnelė tarpkojy virto pragaro liepsna. Tu sena pilis, tave degina kryžiuočiai. Tau skauda, dieve, kaip tau skauda. O šliužas ryja tavo skausmą, virpa iš palaimos, iškėlęs buką galvą. Ar begali skaudai dat labiau, ar begali? Kur galas, klausį gleivėtos puvia-dvokio šliužo akies, o ji ūmai spjauna tau į veidą lipniom baltom seilėm. Ugnelė lėtai kyla tau iš tarpkojo, nieko daugiau nematai, lipnios šliužo seilės užlipdė akis. Girdi, kaip virpiašnervis tankiai dvėsuoja, tavo tarpkojy turbūt viskas išsvilinta, virpiašnervis sagstosi klyną, slepia savo šliužą, jis minta kitų skausmu, o tavęs turbūt jau nebėra. Stadniukas jo pavarde, įsidėmėk, Stadniukas.

Susirinko dailusis Žvėrynas. Arčiausia auksadantė Gražina, legendų didvyrė, net kėdėje rangosi it katė, šaukte šaukiasi minkštos kanapos, balto pliušo ir milžiniško aptukusio šuns — glebios tarpukario filisterių prabangos. Greta įdubusia krūtine Martynas pageltusiais dantimis. Stefa — baltaplaukis angelėlis šnipo akimis, O toliau — ištisa virtinė storažandžių moterų, viską pasauli

lyje vienodai išmanančių. Pašto ženkle serija, atspausta viena kliše. Visur klišės: lubų ir sienų klišė, vaizdo už lango klišė, plakatų ir šūkių klišės. Knyga — geriausias draugas. Welcome to Vilnius. Sveikiname mūsų šauniąsias moteris. Reto darnumo draugija pavandenijusiomis akimis. Net kukliausiems tyrimams tinkami tik Martynas su Stefa. Kiti manęs nedomina, girdėjau jų kalbas vakar, prieš metus, prieš penkerius — čia laikas irgi sustojo.

— Supranti, vakar dvi valandas ieškojau mėsos, jau stoviu eilėj, ir prieš pat nosį...

— Viską, žinok, išveža. Kaune vyrai vagonus su mėsa Maskvai privirino prie bėgių...

— O tu buvai Rusijoje? Matei, kaip ten? Išvis...

— Rusijoje visais laikais taip buvo, tam ji ir Rusija. O mes čia kuo dėti...

— Būk ramus, pati Maskva lietuviškom dešrom springsta...

— Negi prisiryt svarbiausia...

— Lietuvis visad valgė sočiai...

— Tarytum ko nors kita yra. Juk nieko nėra...

f m— Moterys, palaukit aštuoniasdešimt ketvirtų,— čia jau Martynas.— Apsireikš Orvelo šmėkla, sistema subyrės kaip kortų namelis.

— Draugas Poška, galvokit, ką šnekat! — tai Elenos hipopotaminis altas.

Nuo tų kalbų man iškausta akys. Iš „duonos ir reginių“ šiandienai beliko „duonos“. Vogčia pažvelgiau į ją. Nesėdo su visais, stovėjo prisišliejusi prie lentynų ir vienintelė tylėjo. Suknelė švelniai gulė ant šlaunų, vien užsimindama, vien leisdama suprasti, kokios jos tobulos. Blauzdas dengė ilgaauliai bateliai, bet aš gerai įsidėmėjau jas, regėjau prieš akis ilgas lieknas vasaros blauzdas švelnia kaip žilvičio pumpurai oda. Jos kojomis sruvena keistos srovės, grėslaus grožio fluidai. Jie kyla aukštyft. į liemenį, glosto plokščią pilvą ir apvalius klubus, krenta žemyn, suka ratą apie kelius, slysta blauzdomis ir per laibas kulkšnis išsilieja į trapias pėdas ligi pat kojų pirštų. Jos kojos — Įmėno kūrinys. Man rodos, naktimis jos turėtų švytėti, apgaubtos švelnios fluidų aureolės. Man pavojinga į jas žiūrėti, turėčiau (nudelbti akis, užsidengti rankomis veidą, pasislėpti pats nuo ^a- vės — bet godžiai vyzdėjau, beveik praradęs nuovoką.

Ji juto mano žvilgsnį, ji viską pajunta. Tarpais lėtai pakeldavo puodelį prie lūpų ir sustingdavo. Nė sykio nedirstelėjo į mane, nešnairavo piktu žvilgsniu. Nesislėpė nuo manęs, man buvo leista gėrėtis vos pastebimom plonos medžiagos raukšlelėm to jie

vietoje, kur kojos slaptingai pereina į plokščią, lygų pilvą. Jos grožis *pilnas*, alsuoja tikra gyvybe. Jis pavojingas. Ji tarsi gyva rožė šiame deformuotų kūnų šiukšlyne. Todėl į širdį pamaži skverbiasi grasi abejonė. *Ar gali taip būti*, nejučia pagalvoji, *ar išvis gali taip būti? Grožis privalo būti ribotas, antraip jis neišven-giamai virsta blogiu*. Šitai įrėžė smegenyse senas įvykis, pirmasis skambutis, pakvietęs mane į didįjį spektaklį. Nelemtą spektaklį, kur visi vaidmenys tragiški ir kruvini, sudėtingą ir žiaurų vaidi-nimą, kurio dėsniai anksčiau ar vėliau išvays mane iš proto.

Tada Gediminas dar buvo gyvas, o man tebuvo keturiasde-šimt. Buvo, yra, galėtų būti... Nežinau, ar Gediminas *galėtų* būti gyvas. Nežinau, ar norėčiau, kad jis būtų gyvesnis negu *dabar*. Žmogaus nebūtis nėra absoliuti: likimo siūlas nutrūksta, bet juk nesudega, neištirpsta ore, lieka tarp mūsų, gyvųjų. Kiek-vienas gali susodinti priežidinio savus numirėlius: savąjį Gedi-miną, savąjį senelį, be paliovos niauriai burnojantį prieš Dievą ir visą jo pasaulį. Neturi būt žemėj tokio jausmo — „prarasta am-žiams“. Prarasti amžiams galima tik *save patį*. Netektis vien išal-do žmogaus būti tarsi skaidriam ledo gabale. Gediminas jau niekad nebus žilas ar ligotas, nebegali toks būti. Jau niekad ne-užkops į išsvajotą Tibeto viršukalnę, visuomet tik *norės* ten užkopti. Gal ir geriausia, kad jau negali padaryti, ko nepadarė, pasakyti, ko nepasakė, virsti tuo, kuo nebuvo (*dabar nėra*). Man nereikia baimintis, kad jis per daug geria — jis *visad* gers ir mėgausis, gers ir mėgausis, tikrai nevirs kretančiu, taurelės ne-nulaikančiu sukrypėliu. Jis manęs neišduos ir neapleis nelaimėje. Jis yra *toks*, jau niekad nepakis. Gal taip ir geriau: būtų geriau, gali būti geriau, bus geriau... Gediminas niekur nedingo, ir da-bar stovi ant šaligatvio kampo (*tą vakarą* stovėjo). Aplinkui tvyro abejingas Vilniaus ruduo, oras kvepia drėgnom dulkėm — it milžiniškas ištrauktas iš dulkių jūros banginis. Vakaras siau-čiasi vos pastebima miglele ir šlapiu žibintų blizgesiu. Niekas nevažiuoja pro šalį, visi mus pamiršo, Vilnius mudu apleido. Mig-lelę nusineša vėjo gūsis, balose ilgai rimsta raibuliai, vėl plū-duriuoja balzgani žibintų atspindžiai.¹ Tas tyliai garuojantis ru-dens viralas tyliai svaigina. Tokiais vakarais Vilnius bedantę banginio burna šnabžda kimius slaptingus žodžius, vilioja ir ma-sina, nuryja tave ir išspjauna gerokai apniokotą, prakvipusį ban-ginio viduriais: vyno, degtinės, romo garais.

Išspjautas visai kitaip regi drėgnos prietemos apgaubtus Vil-niaus namus, tūnančius tamsių gatvių užuolandose (*tą vakarą* taip mačiau). Rodėsi, jie pasirengę užpulti iš pasalų. Rodėsi, Vil-

nius išvis nebealsuoja, susigūžę ir nurimo, nykiai laukdamas. Laukė ir pilkšvi paminklai, ir purvinos, dūmų iššętos Vilniaus liepos. Kažkas turėjo nutikti, šitai ypač gerai suvokėme mudu, paklaidinti senamiesčio gelmėse, permerkti smulkaus miesto lieptais. Stovėjom *[dabar stovim)* laukdami, kad kas nors įvyktų. Kad prie mūsų prisiplaktų nušiuręs šlapias šuo (visi benamiai šunys myli Gediminą, visi laiko jį vieninteliu vadu ir šeimininku). Kad vėjas ūmai švilptelėtų *kaip paukštis, o* debesų properšoje pasirodytų kerštingas mėnulis, išmargintas slaptiniais kreivais ženklais. Bet niekas nevyko, bedantis banginis išspjovė mudu ir pamiršo.

Gėdis pirmas pamatė tą moterį. Ji išnirio tarsi iš po žemių, o gal užgimė iš rudens drėgmės — net nespėjusi nusišluostyti rasočių skruostų. Rodėsi, vėjo sukūrys atnešė ją iš gūdaus skersgatvio. Ji graižėsi į šalis lyg pirmąkart atsidūrusi šiam pasauly. Taip gali nutikti tik sapnuose ir Vilniaus naktį: ką tik gatvė, buvo tuščia kiek užmatai, bet šit greta jau stovi, juodaplaukė moteris brangiu elegantišku apsiaustu, o tu nė kiek nesistebi, ji jau sava, *turėjo* čia atsirasti pagal nepažinius Vilniaus sapno dėsnius. Vėjo gūsis nužėrė jai nuo veido tankius juodus plaukus, bet akis dengė šešėlis. Geriausia mačiau rūbus — tokius siuva tik brangiausi siuvėjai. Neabejojau, kad ji yra tasai *kažkas*, ko laukėme. Danajiška Vilniaus dovana, iškart patraukusi akį (ir ne tik akį). Tokią moterį bemat išvystum tankiausioj girioj ar žmonių šurmuly, pamatytum bet kaip aprengtą, paslėptą po aklinu šydu ar subjaurotą.

Lyg ir nieko ypatinga nebuvo nei jos ovališkam veide, nei plėšrioje šlaunyse, regimose net pro apsiausto audeklą, nei tingiose krūtyse. Nebuvo joje nė tos slaptingos darnos, kartais siejančios¹ negrabias detales į stebuklingą visumą. Tačiau ji traukė mane (*traukia* mane) tarsi didelis šiltas magnetas. Magėjo būtinai ją paliesti. Vien apie ją norėjosi galvoti. Ką tik mudu su Gedžiu rengėmės kažkur važiuoti, kažką veikti, o dabar stovėjom, pamiršę visus planus, visiškai apstulbę. Moteris šypsojosi ir laukė, kol atsipeikėsime. Graži gal dvidešimt penkerių metų ilgakojė svajinga krūtine ir vėjo draikomais plaukais. Nuo jos sklido keista drėgna šiluma, lyg nuo pūvančių lapų krūvos.

Ją tikrai magėjo paliesti. Ji pati šito troško, raizgė mudu ilgom neregimom rankom, jai norėjai paklusti, bet nuo to saldaus klusnumo išžiobė liūdnas baugulys — rodės ši Vilniaus skersgatvių kirkė gali mirksniu paversti tavo minkšta besmegene būtybe.

Matyt, jos priviliotas prie mūsų sustojo automobilis. Savaiame ir neišvengiamai ji atsidūrė su mumis jo viduje, savaiame ir neiš-

vengiamai išlipo prie Gedimino namų ir pakilo į penktąjį aukštą. Ji visą laiką šypsojosi. Parimau krėsle, slapčia žvelgdamas į ją, o ji vis šypsojosi, neištarė nė vieno žodžio. *Ji ne šnekoms buvo sutverta.*

Kambaryje pagaliau išvydau jos akis. Dar nebuvo matęs tokių: didelių didelių, aksominių, kviečiančių artyn. Dar nebuvo matęs tokių plaukų: purios juodos sruogos slydo pilkšva suknele ligi pat juosmens. Vėliau, kada juos paliečiau, patyriau, kad jų nesuspausi delne — jie rangosi, išsprūsta lyg vikrus juosvas žaltys. *Tokių plaukų pasauly nebūva.* Turbūt nebūva ir tokio kūno: karališki rūbai, neva skirti jam pridengti, neigė savo paskirtį, jos nuogybė veržte veržėsi išorėn. Ji negalėjo (gal ir nenorėjo) paslėpti savo ilgų kojų, apvalainų, glamonės besišaukiančių krūtų. Negalėjo nuslėpti nė menkiausios savo kerinčio kūno smulkmėnos. Ji buvo nuogesnė už nuogą.

Visai pamiršau Gediminą, o jis pamiršo mane, abudu matėm tik ją. Jis sėdėjo arčiau, bet nesiryžo jos paliesti, nesiryžo nė prabilti. Aš irgi: rodės, žodžiai mirksniu pražudys kerus. Aš niekad nebūčiau drįsęs, o Gėdis vis dėlto atsargiai paglostė ją virpančiais pirštais, paskui dar ir dar sykį, dar ir dar — pajutęs, kad ji pati šito geidžia, vien šito ir" geidžia. Aš rymojau kitapus stalo, bet žinojau, jaučiau, kad ji yra *su manim* — nesvarbu, kas ir kaip ją glamonėja. Ji buvo *mano* moteris tą vakarą — nuo pradžios ligi galo. *Mano* rankomis Gėdis, visai užsimiršęs, ją glamonėjo.¹ *Mano* rankos lėtai glostė jos kaklą, svyrančias į šalis krūtis, jautė, kaip jos apsunksta ir įsispina, maldauja nesitraukti. To paties prašė jos milžiniškos aksominės akys. Jų žvilgsnio negalėjau atlaikyti, nudelbiau akis, ji pamanė, kad jos nebematau. *Deja*, visada viską matau. Matau tamsoje, kai kiti bejėgiškai aklinėję. Žiūrėdamas tiesiai prieš save, regiu viską aplinkui, net tai, kas dedasi man už nugaros. Mačiau viską ir tada: išglebusias Gedžio rankas — jos jau prasibrovė prie nuogo kūno; virpčiojantį dvi-lypį šešėlį kambario kampe; karšto kvėpavimo genamus stalo paviršium cigarečių pelenus. Mačiau ir jos veidą. Slapčia įbedė į mane žvilgsnį, *antrąjį* žvilgsnį, pilkšvos dykumos akis, kurias taip gerai pažįstu dabar. Tąsyk pasidingojo, jog tai haliucinacija, trumpas košmaras, ne išorėj atsiradęs — išniręs iš mano paties vidaus. Tasai žvilgsnis naikino erdvę, glemžė viską sau (atrodė, jį įsiurbs milžiniškom akiduobėm ir mane, ir krėsle, visą kambarį). Rodės, iš jos akių išlindo siauri blyškios šviesos kūgiai, du pilkšvi spygliai. Krūptelėjau lyg pabudęs naktį ir* pajutęs veidu rėpliojant *tarakonus*. Pakėliau akis, ir, dievaž, patikėjau, kad man vaidenosi. Mane glostė juodu aksomu žvilgančios, meldžian-

čios ateiti gražuolės akys. Ir krūtys. Gėdis nunėrė jai nuo pečių žydrus mezginius ir apstulbęs žvelgė į du svajingus pusrutulius stačiais tamsiais rudais speneliais. „O dieve, Vytai, ar tu matai?“ Aš mačiau, stebėjau *ten* kaip pakerėtas. Krūtys, smarkiai atsivirsios į šalis, sūpavosi kiekviena visai atskirai, tarp jų galėjai padėti delną. Aš *jau* buvau *matęs šitas krūtis*, baltas kaip dramblio kaulo figūrėlės tėvo kabinete.

Tiktai speneliai tamsiai rudi. O tu raudonas, kraujas tvinksi visam veide. Raudonas ir jis, stirkso apačioj, ir tau dar labiau gėda, nes ir ji ten žiūri.

— Akšen, akšen, nebijok,— sako jos goslios pritvinkusios lūpos.— Tuojau bus gera gera.

Janė sėdi guoly, atsirėmus į sieną, kiek pražergus sulenktas kojas, ir švelniai šypsosi. Pašiūrėj primesta dėžių ir lentgalių, nuo karties palubėj nukarę margi skudurai: Guolis palangėj kietas, tau net paskaudo kelius, bet vis) klūpai. Janė drąsinančiai šypsosi, jos dantys balti balti. Ji visa balta, tik speneliai tamsiai rudi, ir plaukai papilvėję. Žiūri ten, ir tau silpna. Kiek kartų stengeis žvilgsniu įsiskverbt ten pro rūbus ir mirdavai, mirdavai, mirdavai— Dabar matai, ir akyse raibsta, ir baisu. Nusirengus ji atrodo' lieknesnė, kojos net pailgėjo. Ir vis žiūri į jį.

— Neprastą žvėrelį augini. Kiek gr tau metų, keturiolika? Mat kokių ankstyvų ponaičiukų besama.

Tu virteli, kai prisiliečia prie jo, rodos, nudegs ranka — taip ten karšta. Jos krūtys smarkiai atvirtusios į šalis, galėtum padėti tarp jų delną. Janė gula ant-šono, griauina ir tave, nepaleisdama jo iš rankų. Ji kvepia aitriom žolėm ir virtuvės garais. Užverti galvą, kad atgautum kvapą, ir staiga tavo širdis sustoja. Už pašiūrės lango kybo vyro galva. Jis žiūri į tave. Žiūri tiesiai į akis ir kremta gelsvą smilgos stiebą. Nori pabėgt, ištrūkt, bet ji laiko tvirtai apkabinius, nepaleidžia. Nebijok, ponaičiuk, šnabžda, nebijok. Ji užsimerkus, ji nieko nemato. O vyras vis žiūri, \ jau išspjovęs smilgą. Nori pasakyt jai, bet nėra amo: Nori prasmegt skradžiai, bet esi pririštas: jis pririštas, dingo josios viduj. Nori numirt, nori, kad jis nutrūktų, ir galėtum pabėgt. O vyras žiūri didelėm akim. Ji švelniai užguld tave, kuičiasi viršuj, tankiai, alsuodama. Ir jis kažką daro jos viduj, čiaupsi ir krūpčioja, išaukęs iškerodęs kaip niekad. Dabar jis tapo jos dalimi. Janė visa pavirto juo, rangosi, raitosi be tavo valios. Vyro galva aplaižo lūpas, ryja seiles. Žiūri tiesiai tau į akis, tarsį norėtų išsiurbti visą vidų, visą

kraują, visą tavo protą, palikti vien tuščią odą..

Visiškai apdujęs Gediminas išnešė ją ant rankų. Ji be garso kvietė mane, maldavo, kad ečiau kartu. Bet aš likau kambaryje, likau vienas su atsvirusiom į šalis krūtim, anom ir šitom. Ir šu *antruoju* jos žvilgsniu. Ne, jis nepasišmėklojo, veikiau¹ jau vaidenosi tos svajingos krūtys, juodi plaukai, ilgos kojos, kreivoka šypsena. Galbūt viskas joje buvo pramanyta, tačiau spygliuotas žvilgsnis buvo *tikras*. Aš jį prisiminiau — ne, ne jį, kažką be var-do, gal net be prasmės: pilkos prarajos tuštumą, miglotą paveikslą, neregimą šviesą. Žmonės pratę nepaisyti tokių neryškių atminties tumulų. Jie klaidingai klysta.

Svarbiausių gyvenimo įvykių nenušviečia saulės spinduliai, lemtis atlieka savo niūrų darbą prieblandoje, žudančioje aiškumą, dulksoje prietemoje — iš jos atskrenda šikšnosparniai, joje tyko bereikšmės nebūties akys. Mūsų lemtis seikėjama ten, kur gūdžiai ūkia pelėdos, iš kur į dienos šviesą išstrūksta vien pilki, purvini Vilniaus karveliai.

Jaučiau, kaip *antrasis* juodaplaukės moters žvilgsnis sklendo po kambarį lyg neregima žaltvykslė. Veltui bandžiau pasislėpti nuo jo. Gėriau paliktą ant stalo konjaką ir vis įtariau žvalgiausi. Buvau įvestas į neregimą labirintą, iš jo vienodų koridorių mane sekė klaidžiojančios akys. Antrasis jos žvilgsnis priminė glos-tančios man galvą motinos žvilgsnį, nykų išdaužytų lagerio barako langų žvilgsnį, bespalvį upės sietuvos žvilgsnį — daugybę kiaurai veriančių dyglių, bet svarbiausia — *priminė* man akis, kurių niekad nebuvau matęs.—Priminė siaurus žiurkių snukučius ir išplėstus vyzdžius. Priminė rausvas putas ant skausmingai sučiauptų lūpų, gelsvas, vijokliais apraizgytas seno namo akis. Nesistengiau nieko suprasti, antraip būčiau bėgęs iš Gedžio kambario,, kur akys veda. *Žmogui, kuris pradeda prisiminti ateitį, nieko gera tikėtis neverta*. Bet aš dar nežinojau savo „ateities“, nebuvau suvokęs, kad teegzistuoja vienas didelis VISA. Buvau aklys, begalvė iškamša, snūduriuojanti svajingų krūtų pataluose lėlė, manęs negalėjo pažadinti jokie ženklai. Siurbiau konjaką ir bu-kagalviškai žiūrėjau į langą. Ne, ne pro langą — už jo nebuvo namų nei šviesų, Gedžio langai žvelgė tiesiai į tuštumą, gal todėl mane pamažu apėmė baimingi prisiminimai. Keista nuojauta gū-siais užplūdavo ir vėl atslūgdavo, kaip kartais mirksniu užaina ir vėl atslūgsta galvos skausmas. Dairiausi po pedantiškai sutvar-kytą Gedžio svetainę, net suskaičiavau iškerojusius bežiedės gė-lės lapus. Man *regis, tas skaičiavimas viską nulėmė*.

Prisiminimas stojo prieš akis kaip didelis senas paveikslas. Nuo jo tereikėjo nušluostyti dulkes, Jis glūdėjo tarp realių daik-

tų, juose pačiuose, pamėkliškose Gedžio svetainės formose, tyliai grodamas kitados girdėtą melodiją, kito kambario, kitos erdvės melodiją.

Dešinėje raudonmedžio komoda, paskendusi neryškiame šešėly, dar kažkokie niūrūs žemi baldai. Kairėje veidrodis ir siena išdraskytas apmušalais. Blyškiaspalvis takas ant grindų ir langas, visų svarbiausia — langas, už kurio žiojėja pilka tuštuma. Kambario prieblanda, bet čia šviesiau, negu anapus drumzlinų stiklų, pro juos vidų nušviečia tamsa, blankūs pilkšvos saulės spinduliai. Kaip tik taip: tamsa *nušviečia* prieblandą, juosvi spinduliai siurbia iš kambario paskutiniuosius dienos likučius. Tas paveikslas nė nekvėpavo, gūžėsi beribėje tyloje, niūriai laukdamas, kol išpėsiu jo paslaptį. Dešinėje sena komoda, dar kažkokie žemi baldai. . . kairėje veidrodis, žmogaus ūgio veidrodis raižytais rėmais, tėvo palikta tuščia taurelė. . . Ir visa tai *žiūri į tave. Visa tai žiūri į tave. Žiūri* be akių, paveiksle nėra akių, nėra nieko, kas primintų akis, leistų bent pagalvoti apie akis. Čia *nieko* nėra, tačiau paveikslas atkakliai, įkyriai *žiūri į tave* gildančiu bedvasės tuštumos žvilgsniu. Gelsvais vijokliais apraizgytas ryklės žvilgsnis. Nepamenu, kas kitados nuo jo išgelbėjo.

Tą vakarą išgelbėjo Gediminas. išlinko į kambarį kaip vagis, o gal kaip apvogtasis — tolydžio dirščiojo atgal, lyg jį sektų šmėklos. Nepažinau jo. Negalėjau patikėti, kad ta neaiškiai vapanti žmogysta įkritusiom akim yra Didysis Gėdis. Tai buvo kitas žmogus, išibauginęs ir sumenkęs. Prie tokio nesišlietų joks benamis šuo. Aš *nepažinau* Gedimino. Kažkas kitas pažvelgė į mane siaubo kupinu žvilgsniu: „Nueik, nueik pats, suprasi“. Man, pasiklydusiam tarp svajingų krūtų ir dygių akių, viskas atrodė aišku ir neišvengiama. Turėjau pakilti ir eiti į miegamąjį. Ten privalėjau lėtai nusirengti ir pajusti, kad iš lovos sklinda keista drėgna šiluma. Tarsi nuo pūvančių lapų krūvos. Tik kvapas buvo kitoks, visai kitoks, salsvas ir goslus. Viekas'buvo paprasta ir neišvengiama, kaip žolės žaliavimas pavasari, kaip ugninis slibino spjūvis. Vaizdas buvo šėtoniškai tikras, bet visiškai nerealus—pritemdymas bunjueliško filmo kadras. Blausios šviesos take tysojo svaigus moters kūnas, kviečias • mane, laukias manęs. Ji gulėjo nuoga ir nenuoga (dvigubai, trigubai nuoga), apsisiautęs juodu plaukų sruogom, blizgančių juosvų žaččių rėmuose. Kojos buvo aptemtos ilgom pilkšvai rudom kojinėm (tos kojinės slėpė apgaule, *daba!* šitai žinau). Krūtys visai atvirto į šalis, žvelgė į mane didelėm tamsiai rudų spenelių akim. Bet dar didesnės buvo *jos* akys, sklidinios goslaus svaigulio ir nebylaus kvietimo. Žvilgsnis gundančiai ir beviltiškai šnabždėjo, kad ji laukia ma-

nęs vieno, *man vienam* gyvena, atsiduoda visa esybe, ligi pat galo ir dar toliau. *Tik man vienam*. Kiek sulenkti keliai prasi-skleidė tarsi gėlės žiedas, viliodami ir liepdami nedelsti: ji taip ilgai manęs laukė. Atsiklaupiau tarp jos kojų, padėjau rankas ant krūtų (jos buvo kiek glebios, kaip ir *anos*). Pirštai, rodės, tuoj ištirps, dings jos viduje, sutaps su jos krūtimis, pečiais, tankiais juodais plaukais. Jos svaigiai kvepias kūnas net kilstelėjo į orą, mane pasitikdamas, prilipo prie manęs, kojinių šilkasį švelniai glostė šonus ir nugarą. Su nuostaba panirau į ją, *jis* mirksniu paniro į drėgną salsvą dangų, jį iškart apglostė, išglamonėjo, apgobė daugybė mažų rankučių ir burnyčių. Jos krūtys spurdėjo ir kandžiojo mane, plaukų žalčiai vijosi apie alkūnes, o jis *visą laiką* mėgavosi salsvu dangum, vis kopdamas, kopdamas į beribę aukštumą. Jos kūne susipynė visų moterų kūnai, būtų ir nebūtų moterų kūnai, visa, kas juose galėjo būti geriausia. *Ji buvo vien tam sutverta*.

Atsikvošėjau siurbte išsiurbtas, norėjau kuo skubiau sprukti, bet ji manęs nepaleido, net glebios krūtys pakilo viršun, vyda-mosi tolstantį mano kūną, juosvi plaukų žalčiai pančiojo alkūnes, tempė atgal. Galvoje tvinkсėjo vienintelė mintis: *negali būti taip gera, šiam pasauly nebūna taip gera*. Pakilau, nors mane laikė tūkstančiai švelnių rankučių. Nežiūrėjau į ją, žinojau, kad atsi-gręžęs bemat vėl atsidursiu prie jos, joje, drėgnam salsvam dan-guj. Nuogas grįžau į svetainę ir atsisėdau prieš Gedį, turbūt garsiai kartodamas: *negali būti taip gera, tai melas, šiam pasauly nebūna taip gera*. Gediminas žiūrėjo į mane liūdnomis benamio šuns akimis, rodės, tuoj lyžtelės ranką. Žinojau, jog patyrė tą patį. „Vytai, ką darysim? — tyliai sumurmėjo. — Jeigu ji liks čia, *mudu nieko daugiau negalėsime veikti*. Mes vien tai galėsime da-ryt.“ „Taip,— atsiliepiu,— pasauly negali būti taip gera.“ „Ji tarsi kosminė juodoji skylė, ji praris mudu, Vytai.“ „Taip, ne-verta bergždžiai kalbėti. Einu pas ją.“ „Kas ją pasiuntė, kas ją pasiuntė, Vytai?“ „Dar vieną sykį, vieną, vienintelį, paskutinį-jį. ..“ „Atsipeikėk, atsipeikėk, Vytai. Mes pražūsime!“ „Taip. Aš jau einu. .. Mes nesapnuoiam?“ Buvau aklys, buvau bepakliūvas į spąstus, bet Gėdis išgelbėjo mus abu. Manau, jis jau tada *suvokė*. Bloškė manę į kampa ir užtvėrė kelią. Retas kuris gali jėga užtvėrti man kelią. Gėdis galėjo. Likau tūnoti kampe visiškai nuogas ir verkiau tikromis ašaromis. Verkiau, kad gali būti taip gera ir kad jau *nebegalės* būti taip gera. Jos visiškai realios krūtys, kojos, pilvas, drėgna šilta vagina (ypač ji, ypač ypač ji) turbūt atėjo iš Anapus, iš trilypio nirvanos kosmoso, kur pašau-

liui suvokti nereikia minčių. Tai buvo ne vien tobulas meilės, aktas, tai buvo...

Buvo, yra, galėtų būti... Jei Gėdis būtų gyvas, galėčiau paklausti, kur jis pradangino tą moterį — šiaip ar taip, ji nebuvo dvasia, joje pulsavo kraujas. Gal dabar pasakytų. Tada tylėjo. Jėga išgrūdo ją lauk, ji išėjo sutrikusi ir liūdna, tyrai tyrai nuliūdusi. Pelenė princesės suknia, išvyta iš karaliaus rūmų. Gediminas, tas juodasparnis angelas, žiauriai mudu išskyrė. Juk ji buvo *mano*. Sėdėjau, nublokštas į kampa, visai sugniuždytas. O ji klusniai išėjo pro duris, metusi man ilgesingą žvilgsnį. *Ji taip ir nepratarė nė žodžio*. Tik pažvelgė į mane: ne vien akimis — ir pečiais, ir krūtimis, ir keliais, ir savo neprilygstama vagina, juodąja skykle, kuri švietė pro visus rūbus, siurbė mane vidun, galbūt norėdama pražudyti. Niekio daugiau ir netroškau — tik pražūti joje. Troškau tos salsvos, drėgnos prapulties. Bet Gėdis buvo stipresnis, užrakino mane, o grįžo jau vienas.

Aš ieškojau tos juodaplaukės moters — padrikai, pasikliaudamas neaiškiom nuojautom. Man rodės, ji būtinai pasirodys prietemoje, tokį pat drėgną, drumzliną vakarą, tokiaime pat senamiesčio gatvelių labirinte. Atkakliai naršiau po apirusias pavartės, ankštus, šlapimu dvokiančius kiemus. Būdavo, apeinu prasčiausias girtuoklių landynes, kur apšepę liumpenai maukia pigų vėną, paskui prisimenu jos rūbų prabangą, išiveržiu į kurią nors brangiųjų rūšių, metrdotelių siaubui naršau po atitvertas nišas. Iš pradžių turbūt tenorėjau dar sykį patirti salsvos palaimos stebuklą, o vėliau... Vėliau mano gyvenimą nutvieskė visai kitokia šviesa, ėmiau ieškoti senamiesčio Kirkės, ko kita norėdamas. Deja, ji dingo kaip į ugnį. Jos nebeliko šlapiose Vilniaus gatvėse, prišniaukštose senamiesčio užėigose, lekiančiuose pro šalį automobiliuose. Liko tik Gediminas piktai besiraukiančiu žudiko veidu. Turbūt jis pakasė ją po žeme, panardino po vandeniu, ištirpdė ore. O gal ji, iš niekur atsiradus, ir dingo niekur, iš vėjo užgimus, vėjų pranyko — bet šit radosi kita^stovi priešais mane, ir man *vėl maga ją paliesti*.

Žinoma, Lolita visai kitokia: kitokios akys, kitoks kūnas — ne atviras, o slėpiningas ir tylus it apleistas tvenkinys. Ji tebestovi, o kitos baigia žiaumoti, skirstosi, Martynas kažką man sako.

Galvoje migla — tas atleistina žmogui, kuri iš pat ryto pagavo sukurs, vėl praskleides slaptojo spektaklio uždangą, vėl priminęs neišvengiamą vaidmens tekstą. Kartais pamatau, kad geriausia man būtų išprotėti. Pernelyg sunku viską suvokti blaiviu protu. Yra dalykų, kurių joks žmogus neišgali. *Beveik* negali pa-

kelti, koks bebūtų tvirtas ir galingo' proto. Tasai „beveik“ ir yra kvailoji mano viltis, išmintingoji mano viltis. Tasai „beveik“ ir esu visas aš. Kol kas dar esu. Šiam pasauly lengviausia prarasti save patį. Dažniausia nė nesuvokti, kad *tavęs* nebėra. i kad liko vien kraujagyslių ir nervų prigrūsta iškamša, kuri tikrai nėra tavasis „aš“. Nepajunti, kad tave jau prarijo *Jie*. Nieko nebejunti. Nė neprisimeni, kad kitados *buvai*.

Nelengva buvo šitai suprasti, praversti duris į miglotą pilkšvos tuštumos pasaulį. Už tokius žygius slėpininga *Jų* sistema žiauriai keršija. Aš jau *beveik* lavonas. Brangiai mokėjau už kiekvieną suvokimo krislą. Ko vertas pasaulis, jei skiria žmogui tiek išbandymų ir skausmo, nieko nežadėdamas — nei rojaus, nei palaimos šioj žemėj? Nelaukiau atpildo, bet vis dėlto koviausi... Ir tebesikaunu. Už ką?

Po velnių — už tave, ir tave, už jus visus!

Žinau, kad niekas nestatys man paminklų, aš bevardis karys. Bet kaunuosi kiekvieną mirksnį, net dabar, sėdėdamas darbo kambaryje, kaip maldą kartodamas: blaivus protas, šalta logika ir atsargumas. Tai trys banginiai, ant kurių laikosi mano pasaulis. Už lango vėl tingiai skraidžioja purvini Vilniaus karveliai, laikas vėl tvinksi smilkinuose. Anapus stiklo — cemento dulkių nubalinti krūmai, statybos pastoliai. Lėtai dūlina dvi žmogystos, viena įžengia tarp krūmokšnių, prisisega klyną. Tarp pražergtų kojų matau žemę laistančią srovele.

Nieko nematai, tamsu, nieko nėra, nors žiūri iširęžęs, net paskau do pilvą. Dešinėj sena komoda, kairėj veidrodīs, jie padeda tau žiūrėti. Yra! Tikrai tikrai yra, blyškūs veideliai artyn prie lango.

— *Mamyt, jie žiūri! Apvalūs veidžiukai! Kas jie? Ko nori?*

— *Slogučiai,— sako mama.— Gyvena giraitėj, už Giedraičių namo, o vakarais ieško neklaužadų vaikų. Žiūri ir ieško, žiūri ir ieško.*

— *O kur pasislepia dieną? Kodėl jų niekas neranda?*

— *Dieną jie virsta žiurkėm. Pilkom žiurkėm. Pagavęs kokią neklaužadą, išsiurbia kraują, ir anas vaikšto išbalęs.*

— *Kaip Giedraičiukas?*

— *Dar labiau, visai be kraujo lašelio. Nieko nenori, nieko neprisimena... Bet tu geras vaikelis, tavęs jie nelies.*

Greit greit pakeli galvą — tikrai, dingo, ne tavęs ieškojo.

— *Jau žinau. Jie kanukai.*

— *Kaip, kaip? — šypsosi raudonos mamos lūpos.*

— *Jie ne slogučiai,— išdidžiai sakai, nes sugalvojai naują žodį.— Jie kariukai. Kai užaugsiu, aš juos pagausiu.*

Protausime logiškai. Juodasis limuzinas įbaugino mane kur kas menčiau negu kadaise. Per daug esu patyręs, kad mane pabaisintų vėsus giltinės marškonio dvelksmas. Seniai bičiuliaujamės su, ta beakę, susitikę nusišypsom vienas kitam kaip geri pažįstami. Giltinė — moteris, kurią kitados *turėjau*, bet pamečiau. Iš pamestos moters visad tikiesi keršto ir klastos, nesileisi užklumpamas iš netyčių. *Jie* puikiai tą žino.

Protausime logiškai. Negalėjo kėsintis į mano kūną. *Jiems* reikia daugiau, kur kas daugiau. Tiesa, *Jų* planas galėjo būti toks: sulaužytas stuburas, paralyžiuotos galūnės, apdaužytos smegenys. Menkai tikėtina: *Jie* žino, kad taip manęs nepriveiks. Ir aš žinau, bet vis vien melia\i galvoju apie realias, sveiku protu suvokiamas bausmes. O juk visa kas — net mano kepenys, inkstai, plaučiai — klykte klykia, kad vėl prasidėjo didis žaidimas, o jo kaina — manasis „aš“.

Be to — kur vis dėlto buvo dingę paukščiai?

Reikia čia ieškoti kitokios, esmingesnės logikos. Vaizdai bei nuotaikos kalba įtaigiau ir protingiau negu žodžiai, tik reikia įdėmiai klausytis. Reikia klausytis ypatingai, juk mokiausi, šito meno nakties košmaruose*¹ ir pabudęs, sapnuose ir už lagerio vielų. Būtina išgirsti, ką man šnabžda vieningasis VISA. *Dabar* įeinu į seną namą sodo gilumoje. *Dabar* lėtai slenku tarp knygų stelažų, seku trumpai pakirptą moters galvutę. *Dabar* lėtai, atitraukiu užuolaidėlę, slepiančią du niūrius paveikslus. *Dabar* spaudžiu glebią Suslovo ranką. Įvykiai dėstosi į painų rezginį, pilkšvu raštu skelbia didžiausias paslaptis.

Blaivus protas, šalta logika ir atsargumas! Laikrodis rodo ant-
rą valandą dienos, be galo noriu pamažu numirti. Kad kas žinotų,
koks aš *vienas!*

Juosvos prospekto grindinio plytelės atspindi perkrypusias nuo krepšių sunkio moteris, šlamšto prigrūstų vitrinų tuštumą, stogo atbrailų lipdinius. Vilnius mėšlungiškai dvėsuoja kaip merdintis žvėris. Artėja trečia, pats darbymetis, tad niekas nedirba: pro šalį vis slenka beveidės žmogystos — nenoriu vadinti veidais tų oda aptemptų kaukolių. Žengia, nė neįtardamos, kad jų *nebėra*. O juk kažkada buvo ir dar galėtų būti. Nors ne, nebegalėtų, per vėlu. Visi jie jau pražuvę. Belieka bendrauti su pačiu Vilnium — jis mane supranta, o aš užjaučiu jį. Vilnius kankinasi, slegiamas neveikios ir apsnūdimo, kaip sapną prisimindamas Geležinį Vilką. Šis turėjo kaukti per amžius, bet seniai nukaršo,

susirgo gerklų vėžiu, jo metastazės ėda ir miesto smegenis. Galbūt gyvi belikom dviese su Vilniumi. Negyvėlių srautas vis teka prospektu lyg drumzlina upė. Pilkosios nebūties pasiuntiniai rėplioja miesto kūnu kaip nesunaikinama tarakonų armija. Pasaulio istorija — beviltiškos žmonių kovos su tarakonais metraštis. Deja, tarakonai visuomet nugalė. Vilnius tyso bejėgis, beveik paralyžuotas, supančiotom rankom ir užrišta burna. Tačiau jis dar gali *mąstyti*. Mudu tebesam gyvi, kol kas dar gyvi.

Nuo praeivių geriausia slėptis prie tikrosios Vilniaus upės. Neris — Vilniaus laiko upė, atminties upė. Ji pati nieko neprisi-mena, tik plukdo svetimą atmintį. Netiesa, kad negalima dusyk įbristi į tą patį upės srautą. Heraklitas apsiriko, tikriaus sakant, turėjo galvoj kažką kita, anaipol ne šią upę. Neries vanduo suka ir suka ratu, gali daug syk įbristi į tą pačią srovę. Gali pasemti saują vandens, mačiusio Vilniaus įkūrimą, išgerti gurkšnį, kurį kitados jau gėrė Geležinis Vilkas. Sviedė į drumzliną tėkmę žvirgžduką, jis pliumpteli į vandenį, o aidu atsišaukia koks senas garsas, kadaise ištarti žodžiai — gal net tavo paties. Neris viską mena, tai stebuklinga upė, tik reikia girdėti jos šneka. Aš kar-tais girdžiu.

Šit pakeliu akmenuką ir sviedžiu į tėkmę. Rasi upė. kažką pratarė, bet neišgirdau: trukdo mašinos. Neries šnektos reikia klausytis tykią naktį ar bent jau ne čia, kur riaumuoja automobi-liai.

Einu šalin nuo upės, traukia be tikslo paklajoti, nors visi Vilniaus maršrutai seniai žinomi. Švento Jokūbo bažnyčia glaudžiasi už aikštės, kur viešpatauja Leninas. Bažnyčios durys tvirtai užra-kintos, o laiptai į varpinę pertverti storiausia metalo plokšte: kad neegzistuojantys Lietuvos teroristai kokio parado metu nepasily-pėtų ir nenutaikytų šautuvų viršum bronzinio Lenino pakaušio — tiesiai į vyriausybės tribūną. Šaudyti iš čia būtų išties patogu, bet kas kėsinsis į marionetes? Nebent mūsų būrio vado Bitino dvasia.

Leninas atgręžęs man nugarą, ranka rodo link Saugumo rūmų. Paklustu, einu tiesiai prie jų ir stabteliu, nors kiti čia nejučiom spartina žingsnį: rūmai juos atstumia, veikia kaip koks antimag-netas. Nė vienas nenori būti apsaugotas, *dar saugesnis* negu yra. Tik aš neskubu šalin, manęs seniai nebaugina šitie rūmai, buvo-jau ten, kur šios žemės kankynės atrodo kaip menki žaidimai. Tik pakėlęs *tikrąsias* kankynes gali ramiai stovėti čia ir galvoti apie naujausių laikų legendą: žmė-nės šneka, jog po Lenino aikš-te įrengti Saugumo kazematai, sujungti su rūmais tuneliu. Keičiasi laikai, kinta ir legendos — seniau Vilniuje pasakodavo apie vai-

duoklių ir bažnyčių navose pakastą užkeiktą auksą. *Ir apie Vilniaus basiliską.*

Tikriausiai- čia nėra nei tunelių, nei kazematų, bet yra kitokie, neregimi tuneliai ir celės, apie juos žinau nemaža. Šiam pasauly svarbiausia ne tai, ką gali pamatyti paprastu žvilgsniu. Tik *ant-rasis žvilgsnis* fegi esmę. Šiaip žiūrėdamas čia matai tik vieną įdomybę: vidury šaligatvio išrausta giliausiai duobė — absoliučiai neaišku kam. Persilenkęs dirsteliu žemyn: jokių kazematų' neregėti.

Per ilgai užsižiopsojau, aptinusiom akim žmogysta brežento drabužiais sušniurksi nosim prie pat ausies, piktai prabyla lenkiškai:

— Ko čia ponas stypsai? Čia žmonės pluša, žioplių nereikia!

Lenkas. Viena daugiakalbio Vilniaus slibino galva. Slibino, šnekančio dešimčia kalbų, bet nė viena nemokančio prabilti taisyklingai. Varšuvietis ar krovietis nesuprastų jo tarties. Tyčia prašneko lenkiškai, nors mato, kad aš. lietuvis. Tūlas lenkas vis dar neatlyžta, naiviai prisimena tarpukarį, kai buvo Vilnių pasigrobę. Juokdariai — net pasigrobė nežinia kam, miestas visą laiką ekonomiškai skurdo. Vilnius, lenkų poetų miestas: ir Mickevičiaus, ir Milošo. Matyt, ir šito brezentinių drabužių bei pigaus vyno dainiaus. Poetai rašė eiles, menkesni lenkai draskėsi dėl Vilniaus. Ne tik jie, visos slibino galvos kandžiojo viena kitą — ir lietuviškoji, ir lenkiškoji, ir rusiškoji, ir... Ne, žydai čia gyveno tyliai. Tautų išmintis gimdo mitus, bet nėra mitologijos, kuri atspindėtų Vilnių. Kur dar rasi toki slibiną, kad jo galvos kautusi tarpusavy, keikdamosi skirtingomis kalbomis. •

— Tau sakau — ar negirdi?

Užtinusios akutės žvelgia niršiai ir ižūliai. Šventas priversto dirbti be pagirių liumpeno įniršis ant dailiai apsirengusio dykinėtojo. Siaubingai liūdna ir neįdomu, aplink net tiršta dvokiančių Vilniaus karvelių, o čia dar tas neatsipagiriojęs lenkas.

Stai tavo senelis, jam šimtas metų. Jo žiauna tankiai kreta, bet akys svaido žaibus. Palatos kampe pasišiaušęs džius-na, kaip kūdikį supa sutvarstytą ranką ir dejuoja.

— Seneli, tau padėti?

— Dar paeinu,— sako piktos, siauros jo lūpos,— savęs žiūrėk.

Krypuodamas pereina palatą, jį palydi gal dešimt porų senų apkvairusių akių. Pažeme sklendžia slogus prakaito ir karbolio kvapas. O senis jau slenka siauru koridorium, vis pasiremdamas į sieną.

— Kai man buvo penkiasdešimt, gimei tu,— sako jo sunkumpus nugara.— Dabar pačiam penkiasdešimt, o kas gimė tavo sūnui? Kur tavo sūnus? Kur tavo anukai?

Nuo koridorių išrikiuotų lovų sklinda šleikštus lavoninės dvokas, gyvų lavonų akys iš pasienio seka mudu. Ligoninių priguldytas pilnas koridorius, jie vaitoja ir rangosi kaip kirmėlės.

— Duokš cigariuką,— sako kretantis senio smakras.

Nuo dūmų jis tankiai sumirksi, bet neužsikosti. Idėmiai žvalgosi į šalis, persilenkia per laiptų turėklus, pagaliau pakelia geibstančią galvą tau prie ausies:

— Palatoj vienuolika dvėsenų. Mažiausiai septyni — lenkai.

Spokso į tave nemirksėdamas, tiria, ar galima tau patikėti didžiulias paslaptis.

— Trys iš jų apsimeta lietuviais,— aiškina toliau.— Prasimanė lietuviškas pavardes. Lenkiškai nešneka. Bet aš juos perpratau: jie slapsti lenkai. Slaptieji lenkai dar baisesnį.

Pasikaso koją kaulėta ranka, atsmaukia pižamos kelnų klešnę. Senio blauzda išvarpyta gilių žaizdų nelyginant išpuvęs stuobrys.

— Zinai,— sako nunarinęs galvą,— rasi jų bus prasmukę ir į gydytojus. Jie tyčia leidžia man ne tuos vaistus!.. Žudyt jie mane nesirengia. . . Jie nori mane gyvą supūdyt. . . Keršija: daug kraujo tiems lenkeliams sugadinau. . . Matė jie Vilnių kaip savo ausis. . .

Senis kvailai krizena, merkia tau, kinkuoja galva, kviesdamas lipti žemyn. Nesugeba pamerkt viena akim, lapnoja abiem vokais susyk. Pereinat aikštelę apačioj ir neriat į duris po laiptais. Kol apsipranti su prietema, į gerklės galą pakyla šleikštus tumulas. Čia fantastiška ligoninės išvietė, tvoskianti perrūgusiais ekskrementais. Sienų plytelės išdažytos, ant grindų pridergta, visur telkšo klanai. Senelis kinkendamas pritupia prie siaubingos išmatų krūvos, ištiso bokšto. Jis stūkso čia kaip žmonijos simbolis, tai Absolutas, Visų Šūdų Šūdas, išpampusiu, ištežusių kūnu. Šviežių išmatų liežuviai gaubia jį kaip mantija — visų spalvų, nuo gelsvos ligi juodos. Tau bloga, tu nori rėkt, o senis vien beprotiškai krizena.

— Žmogų pažinsi iš jo šūdo, Vyteli! — jo rankos knisiasi išmatų krūvoj, rūšiuoja spalvas.— Atsitiesiu su lenkais! Kiekvienas tegu ryja savus šūdus. . . Va, šitie blyškūs — Vacelio. Girdi, Vytuk, Visi jie punta nė nemirktelėje, tik

stebisi: kodėl tas padažas taip keistai kvepia? . . Kvepia, girdi, jiems kvepia! Ir ryja — kuo daugiau šika, tuo daugiau ryja, a?

Juosvos prospekto plytelės, beje, klotos lenkų laikais, lieka už nugaros, kylu laiptais į Pamėklių kalną. Lenklaikis, vokietmetis, prieš juos ir po jų — rusų valdžia. Lietuviškojo Vilniaus laiko nė neprisiminsi, jis teka vien Nerimi, su jos vandeniu vis suka ir suka ratą. Bene vienintelis kylu, visi leidžiasi laiptais žemyn. Kodėl jie tokie *negražūs*? Negi ir kituose gražiuose miestuose vaikšto tokie žmonės? Ar Bolonijos gatvės irgi mina beveidės žmogystos? O Lisabonos? Ar visur žmonių vidus taip ryškiai išsilieja išorėn, ar visur sąmonė taip aiškiai formuoja būtį? Vis klausinėju savęs, nors gerai žinau, kad ir portugalų, ir itališkų veidų peizažą tapo *Jie*. *Jų* sistema atsirado ne vakar ir ne prieš šimtmetį. Ir anaipol ne Lietuvoje. Kur ir kada? Nežinia. Žemės rutulys, spėriai riedas į pražūtį, nesuka galvos dėl tokių metafizinių problemų, jis pernelyg užimtas riedėjimu į pražūtį.

Jau kėliau koją žingsniui, bet ūmai sustingau. Tikėjausi, laukiau to, bet vaizdas vis vien užklupo iš pasalų: už kampo tylutėliai dūzgia juodas limuzinas, iš jo vidaus didelėm beprasmėm akim' žvelgia du (ar trys?) apvalūs veidai. Išventinimo negavusių kunigų veidai.

— Nekrhėpk dėmėso,— staiga taria švokščiantis balsas.

Net krūpteliu, o šnekėtojas jau nudūlino į šalį. Senas senas žydas — tokių šiandien, dievaži, nebebūna. Sakytum, išlipęs iš Šagalo paveikslo ar Šolom Aleichemo knygos. Ką tik vaikštinėjo stogais, o gal net skraidė, vos prieš mirksnį atidėjo į šalį blusų pertekusius purvinus sparnus. Veidas vienu raukšlių, ant nosies apvalūs akinukai suskilinėjusiais stiklais, bene praeito šimtmečio drapanos. Tikras amžinasis žydas. Gal išties Ahasferas. Jau esu jį kažkur matęs. Priėjo ir baisiausiai šniukrodamas pratarė:

— Nekrhėpk dėmėso!

Automobilis staiga suurzgia ir žvygtelėjęs nudumia gatve. Tik dabar supratau, jog čia'ta pati vieta, galbūt netgi tas pats laikas, ta pati baimė, ta pati neviltis. Niūriai kažki ko lūkuriuoja rusų cerkvė, kairėje šmėžuoja mergina kakavos spalvos lietpalčiu. Rytinis niekad neregėto seno namo vaizdas atrakino kaustytą lemtingos dienos dėžutę. Šiandien joje slypėjo paukščiai, glaudžias prie skruostų mėšlinas rankas senelis, dieviškos Lolitos kojos, amžinasis Ahasferas merdinčio Vilniaus viduryje ir apvalūs neišventintų kunigų veidai. *Dabar* dėžutė liko tuščia, nes aš pats esu tuščias lyg išsekęs šulinys. Priėjau lemiamą posūkį, už jo

bėra finišo tiesioji. Pradedu neišvengiamą bėgsimą į prapultį. Lenktynes su savim pačiu, jose leki juo greičiau, juo labiau stengiesi sustoti. Dieve, duok man slaptų galių, duok jėgos ir proto. Jėgos ir šalto proto.

Stojau į Kelią ne sava valia. Jau buvau nurimęs, užmiršęs visus prasmės ieškojimus. Nebejaudino nė širdies diegliai — juk baugina tik patys pirmieji. Jau nesikrimsdavau, jeigu pamatęs idealiai seksapilišką moterį, nepajusdavau nė menkiausio geidulio. Man buvo keturiasdešimt treji metai.

Gera prisimenu tą dieną ir vietą. *Tą pačią vietą*: ties rusų cerkve Basanavičiaus gatvėje. Diena buvo saulėta ir skaidri — ne tik išorėje, bet ir *viduje*. Mano dvasioje irgi viešpatavo vaiski giedra. Tokiomis dienomis protas veikia sklandžiai ir grakščiai, ūmai supranti daugybę dalykų, kurių suvokti ilgus mėnesius nė nebandoi. Galbūt tik tokiomis dienomis pajunti, kad išties turi *dvasią*, ne šiaip neuronų prikimštą smegenų kompiuterį.

Gera išidėmėjau datą: buvo spalio aštuntoji, pati bobų vasara. Jutau, jog įvyks kažkas itin svarbaus. Manoji vidaus giedra leido trumpam užmest akį į ateitį, išvysti tai, kas dar tik bus. Turbūt tada pirmąsyk pamaniau, kad nėra praeities nei ateities, tėra vienas didelis VISA. Kairėje vis šmėžavo mergina kakavos spalvos lietpalčiu. Tingūs voratinkliai — laumių plaukai — plūduriavo ramioje dangaus jūroje. Visa kas buvo *be galo reikšminga*. Visa kas artino atomazgą, ji buvo neišvengiama. Viskas buvo nulemta dar prieš man gimstant.

Omai pajutau keistą dūrį, jis žeidė švelniausias, gležniausias mano esybės vietas. Iš giliausių sielos užkaborių atskriejo šaižus pavojaus signalas. Skubiai apsidairiau, bet pamačiau tik murziną katę, pasalūniškai prigludusią prie cerkvės laiptų. O veriantis pavojaus signalas sugriaudėjo dar smarkiau. Pajutau ižūlius čiuptuvus, besibraunančius į pačią mano esybės šerdį — ten, kur nėra jokių šarvų. Nejučia ieškojau akimis glebiakrūtės suteimų moters, senamiesčio kirkės: anuomet dar naiviai tikėjau, kad ji viena gali turėti tokius čiuptuvus.

O išvydau tą vyriškį. Tas reginys pakeitė visą mano egzistenciją, tačiau nieko ypatinga apie jį negaliu papasakot. Vyriškio plaukai buvo šiaudų spalvos, o paraudusių akių lėliukės .bespalvės. Jis netvirtai tesilaikė ant kojų, kaire ranka vis taisėsi smunkančias kelnes. Dešine spaudė prie krūtinės išgastingai mirksintį kelių savaičių šunytį. Girtuoklis kaip tūkstantis kitų girtuoklių, pardavinėjančių vogtus veislinius šunelius ar žmonių išpuoselė-

tas gėles. Bet aš išsyk suvokiau, jog tai kamufliažas. Staigiai pasisukau ir suskubau pagauti jo balzganų akių žvilgsnį. Jame glūdėjo mano praeitis ir ateitis. Jame slypėjo paskutinyasis lašas, lemiamoji grandis, ji sujungė *visus* ryšius. As pagaliau *praregėjau*. Ilgi, siauri blyškios šviesos kūgiai, išnirę iš bespalvių vyro akių, bematant dingo, bet buvo jau vėlu. Aš jį perpratau. Žiūrėjau į jį be galo ilgą akimirksnį, toki akimirksnį, kuris išsprūsta iš realaus pasaulio laiko. O kitur, kitokiam laike, tęsiasi šimtmečių šimtmečius. Per tuos dieviško aiškumo šimtmečius mano protas pranoko pats save, trumpam virto ne *vien protu*. Net tobuliausia logika neatskleidžia tokių ryšių, kokie man atsivėrė. Ūmai suvokiau, ką išgirdo Saulius kelyje į Damaską. Ką pamatė Mahometas per trumpą mirksnį, kol iš parvirtusio ašočio išsiliejo, vanduo. *Aš pats tą patyriau*.

Šiaudaplaukis vyriškis tuo tarpu baimingai apsidairė, nuo jo kaip svarbus įrodymas pasklido puvėsių kvapas — lyg nuo drėgnos senų lapų krūvos. Staiga svedė šunytį šalin ir nužirgliojo į pavartę, *nė kiek nesvirduliuodamas*.

Man regis, tąsyk mačiau ir Ahasferą. Galiu prisiekti, kad jis tuo metu kėblinėjo artimiausiais stogais. Tikrai pamenu, dar buvo nusiavęs, batus nešėsi rankoje. Vaikštinėjo stogais basas, bet išdidžiai ir kartu pagarbiai, lyg žengtų per karališką menę. Berods nužiūrėjo mane iš viršaus.

Tą mirksnį ne jis man rūpėjo. Supratau, kad turiu tuoj pat rasti Gedį, nedelsti nė sekundės. Nelemtojai vaidinimo uždanga plačiai prasiskleidė, viską išvydau *antruoju regėjimu*, vyzdžiais, kurie susiaurėja nuo neregimos šviesos. Faktai, įvykiai, sapnai dėliojosi į darnią sistemą (*pernelyg* darnią sistemą), kiekviena mintis, kiekviena smulkmena stiprino mano įsitikinimą. Aš skubėjau, baisiai skubėjau pas Gediminą. Dar nežinojau,; kad buvo jau vėlu.

Susekti *Jie* bemat keičia taktiką. *Jų* galioje daugybė kenkimo būdų, galybė žmogafis gniuždymo metodų. *Jų* neįmanoma apsupti, užspeisti į kampa, priremti prie sienos — tai *Jie* tave supa, laiko apgulę kaip gyvą tvirtovę, kurios sienos, deja, apgailėtinais silpnos. Žmogus neatlaiko apgulties. Gali ištverti mėnesį, metus, dešimtmetį, bet anksčiau ar vėliau bent trumpam palūžta. Nė nepajunta, kaip ir kada *Jie* įsibrauna į jo vidų, įrėplioja it visagaliai tarakonai.

Aš susekiau pamėklišką *Jų* organizaciją. Tikrai nesu vienintelis toks tyrinėtojas. Pasauly nėra *vienintelių* daiktų, nėra ir *vienintelių* žmonių. Kai kurios knygos įrodo, kad nesu *visiškai* vje-

nišas. Tik tai ir palaiko mane absoliučios nevilties akimirksniais.

Ginantis nuo *Jų*, net maštant apie *Juos*, negalima pasiduoti jausmams — ypač baimei. Svarbiausia nesileisti užliūliuojamam ar įbauginamam, išlaikyti šaltą protą. Nuo *Jų* gelbsti tik nepaliaujamas proto būdravimas. *Jie* elgiasi tam tikra prasme logiškai, tiesa, pagal savo ypatingą logiką, kuri žmogui *beveik* nepažini, bet vis dėlto *logiškai*. Tai galbūt vienintelė silpna *Jų* vieta (jeigu išvis turi silpnų vietų). Dėmesį reikia kreipti vien į faktus, nevalia pasikliauti nuojautomis ar spėlionėmis. Blaivus protas, šalta logika ir atsargumas. Blaivus protas, šalta logika ir trigubas atsargumas. Tuo aš ir gyvas.

Dabar bent gyvenu, iki savo didžiojo praregėjimo tik vegetavau, stūmiau dienas, kaip visi, žinojau, ką žino visi, buvau pasmerktas, kaip visi. Nors ne, vis dėlto nebuvau pasmerktas, kitokia buvo mano lietuviška laimė. Niekas šiame pasaulyje nevyksta *atsitiktinai*. Tik visiškas beprotis, visiškas aklys gali pamanyti, kad atsitiktinai pamačiau tą šiaudaplaukį vyriškį, atsitiktinai sugretinau jo ir juodaplaukės kirkės žvilgsnius, jog tai galėjo neivykti, jei tą dieną nebūčiau stabtelėjęs prie rusų cerkvės Basanavičiaus gatvėje ir užsižiūrėjęs į pasalūnę katę. Ne! Visa tai *privalejo* įvykti, darnioje *Jų* sistemoje atsirado spraga, o išbrauti vidun buvo lemta kaip tik *man*. Metų metai, ištisi dešimtmečiai praslino, nesąmoningai besiruošiant tam akimirksniui. Vien didieji praregėjimai įprasmina žmogaus būtį. Aš jau pateisinau savo egzistavimą: aš aptikau *Jų* sistemą. Kada ėmiausi slapųjų tyrimų, mano gyvenimas pagaliau ėgavo prasmę. Tegu pražūsiu nors ir šiandien — vis vien likimo knygoje liks įrašyta: *jiš> pajėgė suprasti, jis kovėsi ligi galo. Jis stengėsi.*

Slapųjų tyrimų labai išdarbinau bibliotekoje. Patogu turėti po ranka reikiamas knygas. Sakau „reikiamas“, nors pats nežinau (*niekas* nežino), kokios jos yra. Nėra ir negali būti specialių studijų apie *Juos*. Tokias žinias reikia rinkti po kruopelytę. Negana to, savimyla ir tuštybė vis kužda, kad esi *pirmasis*, atskleidęs pasaulio sąrangą, Gėrio ir Blogio struktūrą. Tai pavojingiausias žengiančio Kelio žmogaus paklydimas. Negali būti, kad per tūkstantmečius niekas nebūtų aptikęs Kelio. Apie jį užsiminta daugybėje knygų — gal pernelyg miglotai, kartais *beveik* nesuprantamai, tačiau tie tylūs perspėjimai ir pamokymai būtini pradėjusiam slaptuosius tyrimus. Daugybė vardų pražuvo amžiams, bet kai kurie išliko. Šventas Povilas, Boschas ar Bleikas bandė išpėti žmoniją apie *Juos* — kiekvienas vis kitaip; de Sadas, Nyčė ir Sokratas sumokėjo už savo drašą vis kitokiu būdu. Esu įsitikinęs, jog *būta ir tiesioginių Jų organizacijos studijų*. Gaisrai

didžiosiose bibliotekose, visi mums žinomi knygų, pergamentų ar papirusų *auto da lė* nebuvo atsitiktiniai. Apie *tikrąjį* Herostrato vaidmenį pasaulio istorijoje galima tik spėlioti. Jie kassyk gerai žinojo, *ką* degina, *kuris* iš tūkstančio liepsnojančių traktatų buvo atskleidęs *Jų* paslaptis. *Jų* logika išties pamėkliška: *Jie* neinaikina vienos ar kelių knygų, gerai supranta, jog šitaip išsидуotų, atkreiptų dėmesį. Pajutę pavojų, *Jie* naikina viską urmu, gali suniokoti milijoninį miestą dėl vienui vieno žmogaus, perpratusio Esmę. Atlantidos žūtis, Sodomos ir Gomoros tragedija atneša ligi mūsų dienų *Jų* darbų kvapą.

O kaip turi ištverti *vienui vienas*, matydamas žūstančią liepsnose tūkstantmečių išmintį, girdėdamas milijonų niekuo dėtų žmonių aimanas?

Kai parsiradau į biblioteką, mane išsyk užspeitė Martynas. Jis būtinai apsireiškia, vos tik panoriu likti vienas. Mažaūgis Vilniaus mąstytojas: ežiuku pakirpti plaukai, žvitrios akys ir balkšvas ligoto žmogaus liežuvis. Jis pastoja man kelią, rodės, išniręs iš dulksvos koridoriaus sienos. Greta kėpsojo melsgana nušiurusi sofa, sukrypęs stalelis, ant jo dulкėjo pilna nuorūkų iš skardos išlankstyta peleninė. Ant „linoleumo grindų pilkavo dulkių ir plaukų tumulai, pro apskretusį stiklą į vidų krito niūkūs kreivi spinduliai. Pasaulyje už lango viešpatavo išsivaidyti lentgaliai ir plytų krūvelės. Dėmesį traukė tik vienišas nusmurgęs šuo, siaubingas mišrūnas: didelė kampuota galva, ilgu žiurkės kūnu,¹ drūta, žeme besivelkančia uodega. Jis šniukštinėjo žemę, tą darė taip stropiai, taip atsidėjusiai, kad nejučia dingojosi: jis apsimeta. *Jautė*, kad į jį žiūriu, tad vaidino esąs čia niekuo dėtas, slampinėjęs be jokio tikslo. Kažką miglotai man priminė — ne kitą šunį, o daiktą ar įvykį, ar net žmogų.

Manoje absurdiškoje programistų be kompiuterio grupėje Martynas buvo vienintelis vyras. Ir vienintelis humanitaras. Pagal kažkokius kažkieno plani*6 mes kada nors turėjome kompiuterizuoti bibliotekos katalogą. Martynui būtų tekę parengti grožinės literatūros rodyklę, vardyną, klasifikaciją. Ta dingstimi jis zujo po rašytojų namus neva pasitarti, iš tiesų tenorėdamas susipažinti ir pleptelėti. Kaip visi mes, iš esmės nieko nedarbo. Man regis, jis nieko tvirtai nežinojo, bet troško išsiaiškinti visui viską. Pats jo gyvenimas — bandymas kažką išsiaiškinti. Jo bute, ankštam kambarėly, buvo kimšte prikimšta keisčiausių daiktų. Jis vadino tatau savo kolekcija. Tam kambarėly galėjai sėdėti valandų valandas, vien spoksodamas į tuos daiktus: vazes, dražužius, pelenines, šviestuvus, lazdas, dėžes. Rodės, net jie tave

klausinėja, nori kažką išsiaiškinti. Bet Martynui to neganėjo — jis klausinėdavo ir pats.

— Klausykit, Vytautai, ar niekad nepamanėt taip: mes neturime praeities?

Buvau jau aprimęs, atgavęs kvapą, galėjau atsiliepti:

— Nelygu, ką vadinsime praeitim. Nelygu, kas tokie tie „mes“.

— Aš, jūs, ana kreivakojė merga už lango. Ir tas darbininkas ant pastolių. .. Mes neturim praeities, mūsų niekad nebuvo. Mes tiktai ESAM, suprantat? Pametėm savo praeitį ir jau neberasim. Mes kaip morkos lysvėj. Juk nesakysit, kad morka turi praeitį?

Martyno smakras vos pastebimai tirtėjo iš susijaudinimo. Jį visad sukrečia jo paties pasauliniai atradimai. Mane labiau domino šuo: ūmai pradėjo sukti kieme ratą, uodega brėždamas dulkėse kreivą apskritimą. Tarsi bandytų parašyti didžiulę raidę.

— Na ir kas? — burbtelėjau.— Neturim tai neturim.

Martyno akutės išsprogo, jis gaudė orą pražiota burna. Nesupratau, ko taip jaudinasi.

— Kas neturi praeities — neturi ir ateities. Mūsų nebuvo ir nebus, suprantat? Mes nieko negalim pakeisti, nes neturim praeities, suprantat? .. Mes esam beveidė manų košė, mes esam niekas, tuštuma. .. Mūsų nėra, suprantat? Mūsų išvis nėra. Absoliučiai! Kažkas pavogė mūsų praeitį. Bet kas?

Martyną net išmušė prakaitas. Jis čiuptelėjo paslapties skraistę, baimingai glamžė ją rankose. Nejau būtų užuodęs *Jų* kvapą?

— Aš vis galvoju — kas? — dusdamas murmėjo.— Ir ne tik žmonės. .. Turėjau tokią baltą peleninę. .. Beveidis masinis gaminys. Ji neturėjo praeities — kaip ir mes, suprantat? .. Ir vieną dieną ūmai subyrėjo, pažiuro baltom dulkėm — ir viskas... Ji irgi neturėjo praeities. Tatai veikia net daiktus, suprantat?

Žvelgiau į kertėje susivijusį dulkių ir plaukų tumulą. Jis stauga suspurdėjo, nors koridoriuje nebuvo nė menkiausio traukio. Lėtai pakilo nuo grindų, lyg gyvo žmogaus paimtas, pakybojo ore ir nusileido atgal į kertę. Kažkas nematomas pavartė tą tumulą rankose ir vėl padėjo į vietą. Skubiai pažvelgiau pro langą: šuo pašnairavo į mane ir nušleivojo į šalį. Taku palei tingiai augantį mūrą žingsniavo Karosas. Pratipena pro mūsų langus kelis syk per dieną, bet kaskart jį matydamas jaudinuosi. Jis — mano talismanas. Tikrosios jo pavardės nepamenu, lageryje visi jį vadino Karosu. Siaubingas dalykas: susitikę gatvėje, mudu nesisveikinam. Daugybė lagerio nelaimėlių susitikę apsimeta vienas kito nepažįstą. Gal mes išties neturim praeities?

Gaurakudloti siberiški šunys neperkrimto jam dvasios stuburo. Štai jis, kreivaakis Stepanas, pravarde Karosas. Vėl prikibo prie ruskelių komunistų:

— Jūs kaip tie karosai! Karosai! Jus spirgina keptuvėj, o jūs raitotės ir giedat giesmes kepėjui. Stalinas jus ir kepa, Stalinas — negi nesuprantat? Ar jūsų smegenys kaip tų karosų?

Kelia rankas dangop, griaudėja lyg scenoje:

— Man gėda, kad aš rusas! Gėda! Niekad nebūsiu karosas!

Žiūri j jį — ir tau lengviau alsuoti, lengviau kentėti, lengviau laukti pražūties. Jokie kapliailčiai siberiški šunys neperkęs jam dvasios stuburo. Karosas tau gražus, net kreivos akys negadina jam veido. Jeigu turi dvasią, esi gražus.

Galbūt Martynas teisus: aš neturiu praeities. Ji tarsi neaprepiamas kraštas, į kurį man nelemta patekti. Ilgaus žiemos vakarais bergždžiai stengiuosi prisiminti savo praeitį. Atmintis noriai atkuria vaizdus ir garsus, tačiau tie kalbantys paveikslai nėra mano praeitis. Tai kas, kad tie įvykiai kažkada buvo. Ta žmonių ir daiktų maišalynė nieko nekeičia mano gyvenime, nieko nepaaiškina. Ji negali tapti mano praeitimi. Visa tai turbūt nutiko kažkam kitam, visai ne man. Ne tokia buvo manoji Vilniaus naktis, ne tokia buvo spygliuota 'mano' lagerio tvora, ne taip kvepėjo mano prakaitas. Tikroji praeitis negalėtų likti tokia abejinga, ji turi būt sava: pažįstama ir prijaukinta. Ji nelyginant viny, kuriomis sukalta tavoji dabartis. Manosios nelaiko jokios viny. Neturiu praeities, nors mano gyvenime daug ko buvo. Matyt, turiu tik nepraeitį. Didžiajame VISA nėra buvusių ir praėjusių įvykių, jame viskas tebevyksta.

Todėl įsidėmėjau nelauktą Martyno atsivėrimą, jo mintis, daug syk girdėtas iš kitų lūpų. Todėl įsirėžė tas vaizdas, dar viena manosios nepraeities vizija: liesas visų ežiuku pasikirusių jų dievukas Martynas stovi, liūdnei parėmęs sieną, jam po kojomis abejingai dulkčioja cigarečių pelenai, o už lango tipena kreivaakis Karosas, gildydamas mano pavargusią neširdį.

Visko man buvo jau per daug: apkvėvusių rytmečio karvelių, rusiškų cerkvių, merginų kakavos spalvos apsiaustais, benamių Vilniaus šunų, plokščių kanukiškų veidų. Ta diena (jeigu tai buvo viena diena) mirtinai nugalavo mane. Apėmė gniuždanti, stulbinančiai aiški neviltilis. Tenorėjau tuoj pat numirti. Jokie dangiški ar žemiški dalykai nepajėgė nustelbti to noro.'

Tokiais akimirksniais belieka laukti. Laukti nežinia ko, nes jokios jokios vilties nebėra. Nelyginant tysotum vienui vienas sukiužusioj valtelėj, paralyžiuotom kojom ir rankom, o kalnų upė spėriai neštų tave artyn prie krioklių; nė gyvos dvasios aplinkui — vien statūs uolėti krantai ir visai artimas garmančio į bedugnę vandens dundesys. Virš putotos sraunumos kybo krioklio purslai, galas nebetoli, o tu negali nė išsiristi iš valtės, akmeniu nugrimzti į dugną, užbaigti viską akimoiu. Turi kamuotis, kol tavo kūną pasiglemš pragarmė: krioklio srautas daužys jį į smailas uolų atplaišas, paskui dar tebegyvą nusvies į kunkuliuojantį pilkų verpetų katilą. Jau esi žuvęs, tačiau gali mąstyti, tas baisiausia: tu viską suvoki.

Grėsmė slypėjo visur, visa kas galėjo nulemti baigtį: niūrus susikūprinęs darbininkas ant pastolių, knygos spintoje, linoleumo kvapas. *Jie* visąlaik mane stebėjo, patys nematomi, negirdimi, neužuodžiami. Buvau absoliučiai vienišas, bet nė mirksnį negalėjau likti *vienas*, išvengti *Jų* pragariškos globos.

Man rodėsi, kad kabinetas pamaži plečiasi, sienos tolsta nuo manęs — o gal aš pats gūžiausi ir traukiausi, palikdamas vis mažesnis. Žinojau, kad sėdžiu savo kabinete, kad už nugaros žiojėja platus purvinas langas, bet stipresnė buvo vidaus vizija: kambarys pamažu virto dykuma, išdeginta gelsgana plyne, kur neauga jokie augalai, nelaksto jokie gyviai. Tasai nykulio peizažas buvo *tikresnis* už realų kabineto vaizdą. Mano viduje buvo tuščia, tad aplink irgi pasidarė tuščia. Aš dusau, buvau toks vienišas ir nelaimingas, kad beliko tuoj pat numirti. Aš jau merdėjau. Mane galėjo išgelbėti koks gyvis ar net menkiausias smėlynų sausuolis — bet kas. Tačiau dykumoje buvo absoliučiai tuščia — tik tolimas griaustinis priminė, kad griausmą valdys irgi visuomet vienišas.

Ne iškart susivokiau, kad tai ne griausmas, o tik beldimas į duris. Kažkieno krumpliai liepė atsikvošėti, stukseno svinguojančiu ritmu, vienu iš daugelio svinguojančių Gedimino ritmų. Durs girgždėdamos prasivėrė, ant slenkščio stovėjo Lolita.

— Galima?

Atsargiai uždarė duris, nevikriai pasitaisė plaukus ir kaltai šyptelėjo:

— Kad žinotumėt, kaip jos man įgriso. . . Galima, aš pas jus pasėdėsiu?

Kiek sumišusi įsitaisė ant sofos, ištiesė savo ilgas kojas ir parimo, nudelbusi akis. Turbūt laukė, kad jos poza, lieknas liemuo, palaidi plaukai patys viską paaiškintų. Niekad nebuvo taip pas mane užėjus, išvis retai persimesdavom nors žodžiu. Bet šit nu-

delbusi akis sėdėjo ant sofos ir smiliumi švelniai glostėsi kitos rankos plaštaką. Ta bejėgiška glamonė visai mane pribaižė. Lolita, rodės, maldavo prisėsti greta, pagelbėti, kad nereiktų glostyti pačiai save. Ji pasirodė pačiu laiku, išsipildė, kaip išsipildo svaigus sapnas. Prieš minutėlę aš *tikrai* galėjau numirti. Ji išgelbėjo man gyvybę. Mano svajonė aplankė mane, nors niekad nediršau jos šauktis.

O aš stovėjau kaip stuobrys ir dar smarkiau dusau. Galvoje sukosi kvailiausia iš visų įmanomų minčių: viršininkui nedera prieš valdinį rausti kaip gimnazistui. Tiek many teliko proto. Turbūt aš kliedėjau. Jos pasirodymas buvo pernelyg netikėtas, suvis neįmanomas. Tai buvo stebuklas, nors ji sėdėjo kaip reta žemiška ir paprasta: kiek netikslus veido ovalas, ne itin taisyklingi bruožai, iš mano sapnų atklydusios kojos, didokos stačios krūtys. Tik rudos akys, visuomet apverstos į save, į savo vidų, ūmai pažvelgė / *mane*. Jos sakė man aiškius ir paprastus dalykus, tokius paprastus ir aiškius, kad negalėjau patikėti. Privalėjau puolęs išbučiuot tai beveik nepažįstamai (tokiai pažįstamai, išsvajotai ir išsapnuotai!) moteriai rankas, iškalbėti jai viską — ne paikus meilės žodžius, ne — surikti, kad ji man *viskas*, kad išgelbėjo mane nuo mirties... kad aš ją *sugalvojau* bemiegėm naktim... Kad be jos pasaulis neegzistuotų, žvaigždės liautųsi judėjusios. .. Privalėjau laižyt jai kojas, šliaužiot prieš ją. . . Reikėjo nors trumpam išeiti iš proto ir ryžtis, bet stypsojau it statula ir jutau, kad pats pražudysiu tą stebuklą. *Nepatikėjau* jos akių ženklais. *Aš niekuo netikiu*.

Turbūt pažvelgiau. į ją baisiai — ji prikando lūpą ir vėl kal-tai šyptelėjo. Deja, mano akys neperduoda jokių jausmų, tiesiog žiūri. Daugių daigiausia gąsdina ar įžeidžia. Ji sujudėjo, lyg sėdėtų ant įkaitintos geležies, ūmai visu kūnu palinko į priekį užsimerkė ir su kančia beviltiškai sumurmėjo:

— Vytautai! .. Vytautai, pa... paglostykit mane...

Kažkoks milžiniškas burbulas mirksniu sprogo, aptaškydamas mane karštais purslais. Gigantiškas mano baimės ir absurdiškų dvejonių burbulas. Tą sekundę supratau visa, ką jau kažkada turėjau suprasti. Kvapą gniaužė, sunkus, isteriškas džiu-gesys. Juk ji seniai manęs ieškojo, *pati* manęs ieškojo! Laukdavo koridoriuje, kol praeisiu, taikydavo atsistot kuo arčiau, visu kūnu gaudydavo mano žvilgsnį. Juk ji pati manęs ieškojo: staiga visai kitom akim pamačiau ir jos baimingai besikilnojančią krutinę, ir glamonės geidaujančias rankas. Ta dieviška moteris beviltiškai *manęs* ieškojo! Akyse sutavaravo kreivi ratilai, o kai išsi-sklaidė, išvydau jos šypsena, pažįstama, ir mielą Lolitos šypsena.

Viskas buvo taip aišku ir paprasta, kad pajutau nuoskaudą ir dar kažkokį bevardį jausmą — gal gėdą. Juk ji vaikščiojo greta manęs metus, ir du, ir tris, *pamačiau* ją jau seniai, bet buvau aklas ir idiotas, ir bailys, ir...

— Dieve mano,— per jėgą išspaudžiau,— Dieve mano... Šimtą kartų, tūkstantį kartų... Kokia nesąmonė...

— Jėzau... Pagaliau...— ji vis šypsojosi, ta šypsena čaižė mane kaip vytinis, baudė už prarastą laiką, už aklumą ir nelemtą baimę.

Vis dar netikėjau, kad jos rankos, lūpos, krūtys pagaliau priklauso *man*, kad ji džiaugiasi gal net labiau negu aš. .. kad čia ji... Kad čia Lolita... kad aš, nelemtas kvailys, ir šiandien galėjau viską pražudyti. ..

Negirdėjau, ką ji paskui šnekėjo. Vylingai žvelgė rudomis akimis ir kalbėjo taip, lyg būtume seni meilužiai, turėtume begales bendrų prisiminimų, tarsi jokių sienų tarp mūsų jau kažkada nebūtų likę. O aš vis baiminausi, kad viską tik įsivaizduoju, prasimaniau tą stebuklą, tūnodamas tuščiamė gelsganame kabinate, bandydamas išsigelbėti nuo mirties, patikėjau haliucinacija ir netrukus skaudžiai už tai sumokėsiu.

Bet Lolita buvo reali kaip manasis skausmas, kaip manoji neviltis, be garso nusikvatojo, atmetusi atgal ilgus kaštoninius plaukus.

— Jėzau, Jėzau,— vis kartojo,— šitiek laiko!.. O jeigu aš dar nebūčiau nei iš šio, nei iš to...

Vėl be garso kvatojo, lyg sunkiausias akmuo būtų nusiritęs jai nuo širdies, o aš su siaubu pajutau, kad pamaži tolsta ir nyksta gelsgana dykuma, purvini miesto karveliai, plokšti kanukų veidai, Ahasferas ir rusų cerkvė — visa kas tolsta ir nyksta. Kad manyje atgimsta tuščia viltis, daugysk prarasta viltis, smaugia noras vien glostyti bučiuoti Lolitą — tik širdis išpėjamai bildena neramiu Gedimino pamėgtu svinguojančiu ritmu,

Dabar stoviu visiškai nuogas prieš veidrodį — mano kūnas sužvarbęs, bet aš atkakliai žiūriu į save — jau valandą, ar dieną, ar savaitę. Mano potamsiai įdegusi oda išsiskiria raudonai apmuštos sienos fone, veidrodyje sustingo pernelyg kruopščiai ištapytas portretas, dvelkias gličia kičo dvasia: perdėm pretenzinga raudono fono spalva, pamaiviškai glotnios linijos. Kažkas čia netikra, nepatikima, tarytum dailininkas tebūtų siekęs pigaus efekto. O gal siekė *tikro* poveikio, bet nejučia persūdė: itin fatališkas portreto žvilgsnis... mėšlungiškai sugniaužti kumščiai... grubiai pabrėžta lytis... teatrališka poza...

Tarp veidrodžio rėmų esu aš pats, bet kartu ne aš, o kažkoks jis, piktomis akimis žvelgias į *mane*. Kartais jis patrina pirštu smilkinį ar perbraukia delnu per krūtinę. Sakytum gėdytusi savo nuogybės. Ką gundančio Lolita galėjo išvelgti šitame žmoguje iš veidrodžio? Kuo ją paviliojo šis įtaruolis sutraukytais nervais ir mįslinga kankinio šypsena?

Vis dar nepajėgiu įtikėti, kad ji tikrai *manęs* ieškojo. Perverčiau jos darbo bylą: ji *lygiai* dukart už mane jaunesnė. Ši tą suprasčiau, jei būčiau turtuolis ar bent ministras. Ši tą suprasčiau, jeigu ji būtų kokia baisutė senmergė. Bet jos kūnas, jos akys, jos paslaptis paviliotų kiekvieną vyrą. O ji renkasi nukaršę lį. Matau jį visą, nieko nuo manęs nenuslėps. Tasai vyras išties didelis ir galingas, aukštas ir plačiapetis: žmogus, praręs jėga nustumti kitus į šalį. Tikrai neatrodo nors mažumą senstelėjęs, *lygiai* dukart už ką nors vyresnis. Jo glotni oda gražiai įdegusi, raumenys nesuglebę, ant liemens — nė lašo riebalų. Jo kūnas dar labai tvirtas (*iš išorės* tvirtas), nūdieniais glebių pilvukų laikais — tiesiog reto tvirtumo. Kol kas *jis* net nežyla: sidabro dulcēm nuberti tik jo smilkiniai ir krūtinės plaukai. Savotiškai patrauklus senyvai jaunynvas apolonas, regis, gerai žinas savo vertę. Negalios anaipol neapniktas patinas, goslus plėšrūnas, iššiepęs sveikutėlius baltus dantis. Vargalių dantys nekirmija. Šis išžulus vyras iš veidrodžio *beveik* patikėjo, kad gali kristi į akį dukart už jį jaunesnei gražuolei. Bet kodėl nerimsta, kodėl vis nesitraukia nuo veidrodžio?

Vien todėl, kad bijo. Bijo pralošti, bijo likti apviltas. Bijo pakliūti į spąstus, o labiausiai baiminasi, kad visas jo pasitikėjimas savimi tėra graudi apgaulė.

Aš nemyliu šito žmogaus. Jis nėra atstumiantis ar nemalonus, bet nematau jo akyse žiburėlių, rodančių sveiką dvasią. Neįjūtu jame galios ką nors duoti *kitiems*, netgi Lolitai. Jo žvilgsnis — niršulio sklidas mirtininko žvilgsnis. Negi Lolita nemato jo akių, neperpranta tų pajuodusių rainelių nevilties?

Tiesa, Lolita viso labo moteris. Moteris nekenčia abstrakcijų, labiau vertina rankom apčiuopiamus dalykus. Esu pakankamai ciniškas, galiu išspjaut jam į veidą šlykščią tiesą, paaiškint, *kas* labiausia traukia ir stulbina Lolitą. Jis pats tą irgi nujaučia: tasai grėsmingai kybantis papildvė dalykas, *nenormaliai* didelis mēlės organas, sklidas gundančios žvėriškos jėgos. Jo vyriškumas ne toks kaip kitų — visad iki galo atsismaukusia odele, mēslungišškai perkrypęs, o galvutę dalko (ar puošia?) gilūs randai — žiaurios dvikovos ženklai minkštam vienaakiam veide. Žmogus, pavarde Stadniukas, amžiams įdegino tuos randus. Norėjo suluo-

sinti, o keistai pagelbėjo: tasai randuotas žvėris, užuot bauginęs, žadina moterims trigubą geismą. Tataip ciniškai jam paaiškinčiau, *kas labiausia traukia ir stulbina Lolitą.*

Ir tai būtų bjauri apgavystė. Kažkodėl trokštu menkinti ne tik jį, bet ir ją. Juk ji niekuomet nėra to dalyko mačius nei patyrus. Nebuvo mačius, kai pradėjo manęs *ieškoti*, nėra mačius nė *dabar*, kai stoviu priešais veidrodį ir beprasmiškai kamuoju save.

Bet ką, ką ji manyje rado?

Senelis sukumpęs sėdi giliam krėse vidury kambario, kaip visad piktai susiraukęs, be garso murma prakeiksmus visam pasauliui. Pro atlapotą langą vidun prikrito geltonų ir raudonų lapų, jie juda kaip gyvi, veržiasi atgal į laisvę. Jie bijo senelio.

— Vadinas, tau keturiolika,— sako senelis.— Dukart po septynis.

Pamoja pirštu, privalai prieiti artyn. Sausi lapai piktai čėža tau po kojom, kažkaip neramu, kone baugu. Senelio visi privengia. Kada jis kiūtinėjo Užubalių kaimo gatvele, žmonės skubiai uždaro langus. Jo net medžių lapai bijo.

— Vadinas, tau keturiolika...

Vėl išgirsti sausų lapų čėžėjimą: didysis senelio šuo, juodas kaip anglis, atsitupia greta krėslų ir įbedą į tave neperprantamą žvilgsnį. O senelis ištiesia suvytusią ranką ir ima tave čiupnoti. Maigo pirštais tau pečius, alkūnes, stipriau spusteli žastą, o tu nejučia įtempi įdumenis.

— Gerai. . .— murma senelis.— Akmuo ir žemė. . . Varis ir titnagas. . . Viskas gerai. . .

Jo žodžiai keisti, o ranka priekabiai tiria tavo kūną. Pagaliau apnaršo tave visą, jau manaisi galįs eiti, bet ūmai išmuša karštis. Senelis kruopščiai maigo viską ir ten, piktai burbteli:

— Prasisek. . . Duokš jį čia!

Tau negera, nenori paklust, bet šuo grėsmingai suurzgia, iškart pasiduodi, pabūgęs išverti tą daiktą, tvinkčiojantį ir krūpčiojantį nuo kiekvieno prisilietimo. Gal seneliui suvis pasimaitė — bet ne, jis rimtas ir susikaupęs tarsi maldai. Tu žvelgi į medžių lapus ant grindų, į ugnį židinyje, ūmai ima lodytis, kad visa tai jau yra buvę, kitados jau stovėjai priešais žilą senį ilgais iki pečių plaukais ir juodą kaip naktis laukinį žvėrį, jau lauкеi, kol jie tave visą apžiūrės ir palaimins.

Senelis atsargiai varto tavo vyriškumą rankoje, sveria delne, maigo jo galvutę.

— *Geras bybis! — pagaliau taria. — Tikras Vargalių bybis. Variniu galu.*

Pats jį paslepia ir užsagsto, turbūt supranta, kad tu dar stovėsi, visai apstulbęs. Suo pakyla ir nučėžena raudonais ir geltonais lapais, o tau akyse kaupiasi ašaros: senelis yra senelis, bet kodėl reikėjo viską lodyt tam juodam piktam žvėriui?

— *Žinok, vaike, tu jau gali turėt moterį, bet kokią moterį, — sako senelis. — Kiekvienas Vargalys gali »paimt bet kokią moterį. Net tavo sušiktas tėvas.*

Tu vėl apstulbsti, nes senelis šypsosi. Tai neįmanoma, senelis nemoka šypsotis, jis neturi smegenyse tos dalies, kuri sutveria šypseną. Netgi dabar ji miršta vos užgimus.

— *Eik sau! — sako senelis įprastu šiurkščiu balsu. — Ir atmink — tu jau Vargalys. Laikykis, vaike, būt Vargaliu — anokia laimė. Ir nesistenk savęs suprast. Dar nė vienas Vargalys nėra savęs supratęs.*

Išėini lyg apsisapnavęs, dar atsisuki ir matai senelį tarp pasklidusių po grindis raudonų ir geltonų lapų, jau pusbal-siu murmantį prakeiksmus. Jis keikia viską iš eilės: pirmiausia Želigovskį ir Vilniaus lenkus, paskui visus pasaulio lenkus, rusus ir vokiečius, gyvenimą, Dievą, saulę ir mėnulį, tėvą ir motiną, Paukščių Taką ir visui visas galaktikas.

Deja, ji išvis nėra mačiusi nei patyrusi manęs, nežino tą Vy-tautą Vargalį, kuris vaikšto bibliotekos koridoriais ar Vilniaus gatvėmis. Tad ką ji pasirinko, kas toks yra tasai dukart už ją vyresnis žmogus? Aš ar ne aš? Šitas žmogus iš veidrodžio ar gal jos svajų fantomas, kuriam nė tikrasis aš negebėčiau prilygti?

Jeigu ji išties pasirinko* tą vilčių netekusį žmogų iš veidro-džio, privalau ją perspėti, suturėti, kol nevēlu. Nė nežinau, kas man svarbiau — ar padėti jai, ar pakenkti, atkeršyti (už ką atkeršyti?) tam piktaakiam vyrui, atidžiai tiriančiam mano nuogy-bę. Negi ji nemato, negi nesupranta, kad po tuo iš pažiūros tvir-tu apvalkalu slypi kūnas, neklausas šeimininko, gyvenas sava-rankišką gyvenimą? Tai pavojingas kūnas, neįvardijamo padaro išnara, į kurią prievarta sugrūstas mano vidus. Galima žiūrėti į tą išnarą valandų valandas, bet nieko tikro nepamatysi. Manęs čia nėra, yra tik tasai liūdnas veidrodžio žmogus. Net aš nepa-jėgiu išibrauti į jo gelmes. Ir ačiū Dievui!

Numanau, kas nutiktų, jei išsiskverbtum nors kiek giliau, jei išorės šarvai prasiskleistų, atidengtų vidaus piktžolių brūzgynus

ir voratinklių priskretusias kertes. Kas dėtusi, jeigu pasaulyje būtų toks deglas, kuriuo galėtum apšviesti visas dvasios kerteles, o dar geriau — pasvilinti vidaus bestiariumą, kad visi vidiniai, gyviai, visos tos šlykštybės, persigandę imtų lipti lauk. Žmonės derėtų skirstyti vien pagal bjaurastis, lindinčias jų viduje, pagal jų gausą, rūšis ir įvairovę. Tereiktų išrasti tą deglą, ir kukliai akis nudelbusios vienuolės bemat apkibtų karpuotom rupūžem, o šventieji kankiniai apsigaubtų nuodingų uodų spiečiais. Ką tat šnekėti apie kitus!

Geraį pažistu tą nuogą veidrodžio žmogų, žinau, kokia pragaro monstrų eiseną iš jo pasipiltų. Padarai rupūžių kūnais ir paukščių akimis, krypuojančios ant trumpų kojelių, susuktos ilganosės galvos paklaikusiais žvilgsniais, senės išpampusiais, karpom aptekusiais pilvais, pažaliavusiais gleivėtais veidais, žuviažmogiai šėtono tarnai pelių snukiais, paukščiai plaukuotais snapais, perregimais viduriais, kuriuose virškinasi žmogienos gabalai, apvalios stiklo akys be vyzdžių, papuvę kūnai, apaugę medžių žieve, milžiniškos krūtys nušalusiais kraujuotais speneliais, sulig kiekvienu judesiu skleidžiančios baisų dvoką, išmatom riaugėjantys drambloti nykštukai, per mėsmalę perleistos, bet vėl susidėjusios į vieną daiktą nekaltos mergelės, adatų prismaigstyti besišypsantys žmogeliai, o paskui moterys, moterys, moterys, kurias glėbesčiuoja medžių kamienų trūnėsiai, kurių tarpkojus godžiai apžioja rauplėtos varlės, pilvus aplipo kraugeriai šikšnosparniai, iš pasimėgavimo perkreipusios veidus moterys, atsiduodančios ilgaišeriams kuiliams nėrinuotuose pataluose... Ir tai tik pilkojo pragaro pakraščiai, švelniabūdė periferija, būtiniausia yra pamatyti, kaip pasirodo *jis pats*, tos margos bendrijos vadas, ką *jis pats* išdarinėja...

Stoviu visiškai nuogas prieš veidrodį ir beveik gėriuosi *juo*. Jo kūnas visiškai sustiro, bet jis kantriai (ir turbūt ižūliai) tebestypso kruviname fone, mesdamas man iššūkį. Omai suvokiu, jog jis irgi mato mane kiaurai. Prisipažįstu: man patinka tokie žmonės.

Tik praradusieji dvasią bauginasi vidinių pabaisų. Tik netekusieji atsvaros apsimeta, kad jų vidus grynas ir dailus. Išties didis tegali tapti, sujungęs savo dangų su savo pragaru. Visos gėrybės žmonėse tos pačios, o blogio karalija kiekviename vis kitokia. Aš tikrai *šitai galvoju*, bet ar galėčiau tatai pripažinti Lolitai? Ar ji bent nutuokia, kas dedasi mano viduj, į kokią klampynę ji nori ižengti? Ar nepabūgtų, išvydusi nors vieną iš milijardo manųjų boschiškų vidaus peizažų? O kaip galėčiau juos parodyti?

Gal ir prieš ją turiu stot visiškai nuogas kruviname fone, stovėti valandų valandas, kad ji išžiūrėtų į žilstelėjusius smilkinius, pajuodusiom rainelėm akis veik be vyzdžių, randuotą mano vyriškumą — žiūrėtų, kol išvystų begalves pabaisas mano viduje (ar mane patį kaip begalvę pabaisą), kol išgirstų mano vidaus muziką, kol pajustų *tikrąjį* mano kvapą. . .

Ne, aš vis dėlto *nesuprantu*, kodėl ji išsirinko mane. Tam nėra jokio paaiškinimo, tikriaus, yra vienas vienintelis paaiškinimas (kol kas vienintelis), apie kurį nenoriu nė galvoti.

Dabar stoviu gatvėje prie autobusų stotelės ties rusų cerkve ir išsiblaškęs dairausi į šalis (kaži kada stovėjau ir dairiausi). Netoliese šmėžuoja mergina "kakavos spalvos lietpalčiu, ant cerkvės laiptų susirangę pasalūnė katė, tačiau ne tas svarbiausia., Labiausiai kankina glebiakrūtės senamiesčio Kirkės prisiminimas, jos sklandanti aplinkui dvasia. Net medžiai tyli taip, kaip kitados tylėjo ji.

Dabar matau netvirtai ant kojų tesilaikantį vyrą šiaudų spalvos plaukais, dabar juntų jo balzganų akių žvilgsnį, išmeigtą į mane, užuodžiu pūvančių lapų kvapą. Tame žvilgsnyje, tame kvape ir slypi atsakymas, vienijantis padrikas detales į *pernelyg* darnią visumą.

Visos *Jų* atmainos stebi tave, slapčia seka — net jei yra beakės, anaipol ne akys čia svarbiausios. Galėčiau vadinti *Juos* „žiūrėtojais“, „stebėtojais“, „sekėjais“, tačiau tokie vardai nejučia išvestų iš Kelio. Mūsų kalba tėra *etikečių* rinkinys, prie visiškai skirtingų dalykų lipiname vienodas, nes tų etikečių vis pritrūksta, jų per mažą. (Tai vis *Jie* pasistengė, kad žodžių taip stigtų, kad būtų tokie netikslūs ir apgaulingi.) O juk visai ne *Jų* slegiantis dyrėjimas viską lemia. Gniuždantis spitrėjimas, nepaliaujamas sekimai— turbūt raiškiausi, bet anaipol ne pavojingiausi dalykai.

Buvau išpėtas apie *Juos* dar vaikystėje, bet neatkreipiau į tai dėmesio. Manau, jog *kiekvienas* (ar beveik kiekvienas) yra *ispėjamas*. Deja, mūsų civilizacija pasuko tokia linkme, kad į tokius persergėjimus nekreipiamas dėmesys. Jie paskęsta kitų išpūdžių, vaizdų, žodžių sraute. Lemia įprotis, kone susitarimas nepastebėti, nesiaiškinti kai kurių dalykų. Anksčiau ar vėliau tas įprotis ištums žmoniją į pražūtį.

Kol nevėlu, būtina gelbėtis, žengti nors pirmąjį žingsnelį link Kelio. Kiekvienas privalo paklausti savęs, ar kada yra regėjęs *tuštumos* žvilgsnį. Nesugalvoju geresnio apibūdinimo. Tyriau *Jų* žvilgsnius (vieną ir tą patį žvilgsnį) atsidėjęs, pergaldamas bai-

W

mę ir šleikštulį. Ir visuomet išvysdavau jame viena: beviltišką tuštumą. Negelbsti nė beribės atmainos, begalinė Jų hierarchija, kurioje patys, rodos, turėtų susipainioti... Ižulūs jaunuoliai, niauriai spoksantys į tave kavinėje. Blyškiaveidės spuoguotos moterys, šnipinėjančios tave pro neplautus langų stiklus. Šiaudaplaukiai petingi vyrai, slapčia smaigstantys tave bespalvių akių žvilgsniu. Purvini miesto karveliai, hipnotizuojantys bedvasiais paukštiškais vyzdžiais. Kraipantys ūsus tarakonai, iš visų kampų, *be jokių akių* spoksantys į tave. Puvėsiais dvelkiantys pelkiii akivarai, irgi žiūrintys, irgi niokojančios tave. . . Pradėkim iš pradžių: žmogiškomis būtybėmis (Jų atmaina, turinčia žmogiškų būtybių pavidalą). Net menkiausio žmogučio akyse būtinai išvėlgsi vidinio gyvenimo ženklus. Net bepročių akys tarpais blykstelį, gyva kibirkštį. Dieve mano — juk net šuns akys yra gyvos! Tik ne *Jų*. Apsidairykit aplink, maldauju jūsų. . . Aptikit tuos, kurie jus vogčia stebi... tokie netgi ne itin slapstosi... patyrinėkit jų akis... išžiūrėkit... gerai išžiūrėkit... Būtinai pamatysit: visi tie ižulūs jaunikliai, spuoguotos moterys, pečiuiti atkarių veidų vyrai žiūri *tuštumos* žvilgsniu. . . Ne, jų akys nėra tuščios, tiesiog jie žiūri *tuštumos* žvilgsniu. Nesugebu geriau pasakyti. . . Išivaizduokit žvėrį, kuris ryja šviesą — ir ne tik šviesą: ir žodžius, ir meilę, ir muziką, ir sapnus, ir. . . Išivaizduokit jo žvilgsnį... Ne, nemoku to išreikšti. Belieka tikėtis, jog kiekvienas maštantis žmogus supranta, kas yra absoliuti, gniuždanti *tuštuma*.

Išžiūrėkit, pirmiausia išžiūrėkit į tuos paklaikusius spokso-tojus, žmonių pavidalo kanukus, gal pagaliau pajusit nerimą. *Patys* pasekit juos ir galbūt praregėsit. Galbūt suvoksit pavojų, kurio neįmanoma pervertinti, galbūt pajėgsit net priešintis. Galbūt pajėgsit bent šauktis pagalbos. Galbūt dar nebus per vėlu.

Pirmiausia *Jie* imasi vaikų. Dėl Dievo meilės — saugokite vaikus!

Norėjau bėgte bėgti nuo nelemtosios rusų cerkvės, bet vis dėlto išlaikiau šaltą protą. Ejau pamažu, atsargiai dėliodamas kojas. Aplinkui merdėjo svetimas pasaulis: piktos moterys patinusiais veidais, apirusios pavartės, kuriose šliejosi sverdėjančios pamėklės, nugeibę medžiai sudžiūvusiais lapais. Man net pasirodė, kad visi praeiviai šneka nesuprantama šnypštaujančia kalba.

Smegenyse kunkuliavo drumzlinas viralas. Mano galva pukšėjo nelyginant garo katilas be apsauginio vožtuvo, kiekvieną mirksnį galįs sprogti. Tinstanti kaukolė išvien dūzgė ir taukšėjo: joje prasiverdavo ir užsitrenkdavo daugybė mažutėlyčių durelių, mintys lakstė naujais, nepažįstamais maršrutais,

Praregėjimo akimirksni pakliūva į naują, absoliučiai *kitokį* pasaulį. Keistų įvykių ir vaizdų visata, kuriai tavo protas nėra pritaikytas, kuriai *tu visas* nepritaikytas. Tam naujoviškam pasauliui netinka tavo akys ir ausys, rankos ir kojos. Gali suklupti lygioje vietoje, atsitrengti į neregimą sieną, kurią visi mato ir apeina. Slinkau per Vilnių ir jutau, kad gatvės nebėra gatvės, medžiai nebėra medžiai, netgi aš pats nebesu aš. Negalėjau nė sustoti, užmerkti akis ir nusiraminti — nežinojau, ar tai nebus visų pavojingiausia. Tik pamažu (*labai pamažu*) radosi keista pusiausvyra. Gatvės vėl virto gatvėmis (*kitokiomis* gatvėmis), medžiai — medžiais (*kitokiais* medžiais), tačiau naujasis *status quo* tik pagilino vidaus sumaištį. Negalėjau rasti vietos naujajame pasaulyje. Žemė sprūdo man iš po kojų. Rodės, viską supratau, bet jokio džiaugsmo nepatyriau. Tegalvojau viena: kur kas geriau niekui nieko neišmanyti. Tikrai neverta pavydėti Sauliui, suklupusiam prie kelio į Damaską, Mahometui, pastirusiam ties parverstu ašočiu. Didingas praregėjimas teatneša kančią.

Privalėjau tuoj pat rasti Gediminą. Seniai užmiršti., nugarsti į patį sąmonės dugną dalykai naujam pasauliui tapo didžiais svarbūs. Prieš akis šmeseliavo migloti vaizdai, istorijos be pradžios ir pabaigos, jos kėlė keistas nuojautas, toje painiavoje tarsi leitmotyvas vis rodėsi Gėdis. Regėjau jo sarkastišką šypsnį, išgirdau kimų balsą, šnabždanti: „Kas ją pasiuntė, *kas* ją pasiuntė, Vytai?“ Galėjau prisiekti, jog jis kadaise sakė: „Guldamas su moterim, visad juntų, kad mane kažkas *stebi*“. Taip taip, ką nors panašaus jis man nuolatos kartodavo.

Aš skubėjau. Dar nemokėjau savo didžiojo suvokimo išreikšti žodžiais, nežinojau, ką jam būčiau sakęs. Tačiau nė kiek neabejojau, jog jis būtinai mane supras. Sukau telefono diską ir svarsčiau, kaip turėčiau pradėti. Gedi, aš pagaliau perpratau paslaptį: *Jie mus* stebi. Ar t* žinojai? Ar tau nebaisu? O galbūt taip: Gedi, tu juk pameni juodaplaukę kirkę, kuri norėjo mudu pražudyti. Ar pastebėjai, *kokiu žvilgsniu* ji vogčia mus nudėbdavo? .. O gal iškart šitaip: Gedi, negi tu manai, kad tie stebėtojai, tie patologiški sekliai vien šnipinėja, registruoja faktus? Negi manai, kad jie kaupia absoliučią kartoteką vien dėlei pačios kartotekos? Ar numanai, kokie yra ar gali būti Jų tikslai? .. Pagaliau jo darbo telefonas atsišaukė: „Riauba ką tik išdundėjo į remonto dirbtuvę atsiimti automobilio, o paskui, matyt, šaus pagainioti po austotradą.“

Žinoma, šaus: be logikos ir muzikos, Gėdis dar dievino greitį. Vidurnaktį pakildavo nuo darbo stalo ir dumdavo savo „Opelium“ nežinia kur. Jis visuomet vairavo kaip dievas.

Laukiau jo valandą, paskui dar ir dar. Vis perskambindamas, pamažu rikiavau svarbesnius pastebėjimus. *Jie* patologiškai įdėmiai seka tave net tada, kai tikrai negali pamatyti nieko slapto ar reikšmingo.; Paniškai vengia viešumos ir atvirumo, *Jie* visad neryškūs, pašiurę, bespalviai. (O kaipgi senamiesčio kirkė?) Kruopščiai ruošiausi pasimatymui su Gediminu: kalboje jis pripažino tik logiką, emocijas paliko muzikai, o ekstazę — greičiui. Rinkausi tezes naiviai išanginei paskaitai. Pirma: visi esam patyrę slogią vakaro nuotaiką, kada taip ir traukia uždangstyti užuolaidom langus. Sakome „taip jaučiau“, bet juk iš tiesų nesąmoningai slepiamės nuo *Jų*, nuo tuščios vakaro erdvės žvilgsnio. Antra: kiek kartų girdėjom bejėgius Vilniaus inteligentus skundžiantis: ak, aš jaučiu, kaip mane seka saugumas. Kieksyk magėjo irzliai atšauti: nesimaivyk, tu tik nori visus įtikinti, kad nesi tuščia vieta, kad slapčia kauniesi už teisybę — juk tavimi neva domisi saugumas. Dabar tie skundai nušvito visai nauja spalva. Tą vakarą *viskas* nusidažė kitokiomis spalvomis, *tikrosiomis* spalvomis.

Gėdis negrižo namo nei dešimtą, nei vienuoliką. Apsirengiau ir išėjau paklajoti gatvėmis. Kažkas mano viduje vertė eiti kaip tik tokiu keliu, stumdė tarsi lėlę. Vilnius virto tuščiu beprasmiu labirintu, kuriame gali klaidžioti ligi mirties, bet nė nesuprasti, kad čia nėra jokių išėjimų, kad čia *absoliutus* labirintas. Tokiame niekad neiširemsi į aklina sieną — toks jis milžiniškas. Bet niekad' ir neišeisi į laisvę. Žingsniavau be tikslo, net neužėjau į Gedžio namus — o juk jo telefonas paprasčiausiai galėjo būti sugedęs. Gatvės vis siaurėjo, vis labiau mane spaudė iš abiejų pusių. Iš pradžių nekreipiau į tai dėmesio (aš į nieką nekreipiau dėmesio), paskui apstulbau: viršum galvos atsirado lubos, labirinto landos vis dėlto vedė į aklavietę. Dėjosi kažkas nesuprantama: siauros gatvelės virto koridoriais, pasieniais sėdėjo kruvinai sumuštos žmogystos. Rodos, kai kurios buvo be akių ar be nosių. Stengiausi į jas nežiūrėti. Kažkas bandė mane sulaikyti, kažki ko reikalavo. Pamažu mane apėmė siaubas. Nesupratau, kur esu, ėmiau įtarti, kad vyksta kažkas negera. Suabejojau, ar išvis besu realiame pasaulyje — aplink neliko nieko pažįstamo. Be paliovos girdėjau keistą triukšmą — lyg popierinių dėžių stumdymą, lyg milžiniškų lūpų šnabždesį. Kažkas mane užkalbino; (arba aš kažką užkalbinau), paskui jauna moteris kažkur mane vedė (arba aš ją kažkur vedžiau).

Atsipeikėjau mažame nejuokiamame kambarėlyje. Mane grąžino į realybę įdėmus vyro baltu chalatu žvilgsnis.

— Jau sužino jot? — kiek nustebęs paklausė jis.

Vyras buvo neįmanomai liesas. Ant plono kaklo lyg ant kuolo stirksojo barzdota, rangytais plaukais apaugusi galva. Asketiškas tikro semito veidas, veidas žmogaus, perėjusio dykumą ir mitusio dangaus mana. O jame — idealiai tiesi graikiška nosis ir šviesios šviesios akys.

— Vadinuosi Kovarskis,— burbtelėjo vyras.— Įsidėmėkit mano pavardę, gal dar teks susidurti. Aš' Kovarskis.

Ilgai tyrė mane žvilgsniu, pagaliau nusprendė (mačiau tą Jš jo šviesutėlių akių), kad man galima sakyti teisybę.

— Neturėkit jokių vilčių. Jis sutrintas į košę. Nesuprantu, iš kur jame tiek gyvasties. Širdis ir plaučiai tebeveikia. Jo „Ope-lį“ sutraiškė senas sukiužęs „Mažas“ be jokio numerio. Ir pabėgo. Įdomiausia, kad niekas nematė vairuotojo — sakytum „Mažas“ būtų važiuavęs vienas pats. Be jokio numerio.

Tik tada suvokiau, kad jis kalba apie Gedį.

— Kiek? — berods paklausiau.— Savaitės, dienos?

— Iki pirmos infekcijos. Paskui plaučių uždegimas — ir galas.

— Duokdie, kad tai atsitiktų greičiau,— atsiliepiu aš.

Man būtinai reikėjo pamatyti Gedį. Nepamenu, kaip įtikinau gydytoją. Turbūt jis pagalvojo, kad skubu kuo greičiau įduoti, Gedžiui tą gelbstinčią infekciją. Mane vėl vedė siaurais koridoriais tarp subintuotų kruvinų žmogystų. Jauna seselė iš apačios smalsiai dirščiojo į mane. Norėčiau žinoti, kaip aš tada atrodžiau.

Gėdis gulėjo palatoje vienas. Buvo panašus į milžinišką vorą: į visas puses nuo jo driekėsi laidai, jis buvo prijungtas prie blizgančių aparatų. Rodės, maitina tuos metalinius padarus savo krauju; savo syvais. Pirmą mirksnį norėjau pulti ir nudraskyti visus laidus. Gedžio *nebuvo galima* patikėti automatams. Gėdis niekad nebuvo mašina, net jo *kūnas* nebuvo mašina. Kelis aki-mirksnius delsiau, svarstydamas, kaip išstumdyti žmones baltais chalatais. Mane sulaikė pats Gediminas. Ūmai pakėlė dešinę ranką ir mėšlungiškai pamojavo.

— Motorinių reakcijų likučiai,— sumurmėjo Kovarskis.

Jis nieko neišmanė. Gediminas judino rankas, rangėsi tarsi prismeigtas prie lentelės vabalas. Gera pažįstamas vabalas. Jis *tiksliai kartojo* pirštu sutraiškyto tarakono judesius.

Nieko neklausinėjau, nešokau traukyt laidų. Nelikau palatoje nė sekundės. Ramiu žingsniu išėjau lauk ir nuvažiavau namo. Faktai atkakliai beldė į galvą, bet aš vis priešinausi. Faktus galima dėti įvairiai, ypač kada jų trūksta. Aš, *vengiau* suvokti viską vieninteliu įmanomu būdu.

Dar klaidžiodamas Vilniaus labirintu, atvedusiu į klinikas, su nuostaba ir baugiliu prisiminiau įdomų dalyką, galėjusį tapti dar viena mano išanginės (ir ne tik išanginės!) paskaitos apie *Juos* teze.

Iš maršalo Žukovo prisiminimų apie Staliną.

Jis niekad nebuvo simpatiškas, nė vieną akimirksnį. Visi, matę jį iš arti, įsidėmėjo jo žvilgsnį: atžarų, dygų, badantių gležniausias pašnekovo vietas. Į jo kabinetą eidavai kaip į kankinimu, rūšį. Kiekvienas, ten buvojęs, paliudys: išeidavai išsiurbtas, • bejėgis — tarsi palikęs jam dalį savo jėgų.

/

Namo važiauvau visas įsitempęs. Buvau pasirengęs galutinai praregėti, man tereikėjo ženklo, lemiamo postūmio. Ėmiau suprasti, į kokią klauką žaidimą tapau įpainiotas. Pirmieji naivūs apibendrinimai sklaidėsi kaip migla. Rodės, nubudau iš slogaus sapno (tai man atrodė kaip slogus sapnas), idant aiškiai pamatyčiau, kad tasai slogutis tebuvo atokvėpis prieš tikrąjį košmarą. Pradėjau šį tą suprasti. *Jie* neegzistuoja šiaip sau ir savaime. *Jie* yra mūsų nykios būties pasekmė ir sykiu priežastis. Per dvidešimtį kelionės minučių man daug kas paaiškėjo, nors niekaip negalėjau suvokti *Jų* tikslo, didžiojo pasaulinio tikslo. Dabar jį žinau: Daug kas, ką žmonės vertina ar ko bijo, man rodosi lygiai nereikšminga.

Naktinis troleibusas buvo apytuštis, gerai mačiau visus keleivius. Scena buvo parengta, tereikėjo pagrindinio aktoriaus. Jis netruko pasirodyti: jaunas, gal dvidešimties metų debilas. Aš troškau atsakymo, bet kas galėjo tapti *atsakymu*, tad kruopščiai žiūrinėju jo apvalią galvą, prilipdytą tiesiai prie pečių, snapą primenančią mėsingą nosį. Jis visas buvo panašus į¹ didelį sutiriusį paukštį. Riebus, gerokai paburkęs jo veidas švietė meilia šypsena. Aš laukiau vien ženklo, su patologiška viltimi spoksojau į jį. -Galbūt tą ženklą privalėjo pasiųsti jis. Galbūt jis pats buvo tasai ženklas. Elgėsi iškrypėliškai lipšniai ir perdėtai mandagiai. Slankiojo tarp sėdynių ir kalbino keleivius. Be galo taisyklinga tartim teiravosi, kuri valanda, beveik kiekvieno klausė, kur tasai važiuoja. Jo troškimas žūt būt bendrauti, noras visiems įtikti kėlė šleikštulį. Keleivius jis šnekino pagal keistą, matyt, jam vienam galiojančią logiką — ne iš eilės, bet ir ne atsitiktine tvarka. Jis *žinojo*, ką daro. Anaiptol neatrodė gamtos ar Dievo nuskriaustas, veikiau kaip tik toks, kokio reikia. Labiau nevykę atrodė irzlūs keleiviai, besiraukantys, vos jis švelniai kuriam primindavo, jog laikas išlipti. Vidinis debilo pasitenkinimas augo tiesiog akyse, spindėjo apvaliam pilnaskruosčram veide. Tame

veide nebuvo vietos liūdesiui ar skausmui, jis galėjo rodyti vien kretinišką abejingumą arba palaimą. Jo savininkas buvo patenkintas savimi ir kitais, *mylėjo* save ir kitus... ir troleibusą, ir lietu už lango, ir prišniaukštas stoteles — visą pasaulį be atrankos. Jam nieko nestigo, jam viskas buvo aišku. Labiausia mane kamavo, kone varė iš proto jo tartis. Jis kalbėjo be galo taisyklingai — kaip kalbininkai televizijos laidose. Dramblotas jo kūnas tarpais net trūkčiojo nuo vidinės įstangos — taip smarkiai jis meilikavo. Bet mačiau jame slypint ir keistą baimę. *Ne!* nustebau, kad gali turėti ir tokių jausmų, bet greit susivokiau. Jis bijojo nors mirksnį likti užmirštas, vienas, neatkreipti kitų dėmesio. Kiekvienas žmogus, kurio viduje dar šis tas yra likę, geba būti vienas su savimi. Sios dramblotos žmogystos viduje nebuvo nieko, kuo būtų galima pasikliauti. Ji nebeturėjo *savęs*, todėl ją tolydžio graužė slapta baimė.

Mane staiga persmelkė šaltis, paskui su siaubu pajutau veikusuvokiamą dygsnį, keistą dūrį, žeidžiantį švelniausias, gležniausias esybės vietas. Nuo debilo atsklido pūvančių lapų dvokas, rodės, mano viduj kartojasi prieš kelias dienas nuskambėjęs pavojaus signalas. Nejučia pagalvojau: tai *Jie* išsiurbė šito žmogaus dvasią, kanukai jį iškanavo. Kitados jis buvo žmogus. Spektaklis turbūt buvo baigtas, ženklas duotas, nors aktorius tebestypsojo varganoje scenoje. Paskutinės Gedimino konvulsijos, juodosios kirkės žvilgsnis, visi klaiūs paveikslai buvo sunumeruoti ir *beveik* paaiškinti. Viskas buvo pernelyg aišku — net silpna darėsi nuo to grynumo ir aiškumo. Bet kas iš to — aš nežinojau, ką reiktų daryti. *Niekas nežino, ką reiktų daryti.*

O spektaklis vis dar tęsėsi. Deбилas kiauiliškom akutėm įsisposojo į netoliese sėdinčią merginą. Ji, rodės, išniro iš po žemių, atsirado iš niekur. Sėdėjo visai natoli manęs ir užsisvajojusi, visiškai užsimiršusi žiūrėjo į aplytą lango stiklą. Ir apsiaustas, ir priekyje susagstytas sijonas kažkaip nešvankiai prasiskleidė, atidengė ilgas lieknas kojas, kelnaičių nėrinius, po jais ryškėjo tamsus, šiltas plaukų trikampis. Jos svajingas veidas ir tasai goslus, pavojingas tunelis, nusidriekęs tarp šlaunų tiesiai į gundančią drėgną slaptį, siaubingai nederėjo, bet juo labiau gundė. Deбилas irgi tą juto, atsargiai prisėdo ant gretimos sėdynės, skubiai susibruko rankas į kišenes ir sustingo kaip stabo ištiktas. Mane visai pribaižė nevalingas tos merginos goslumas, isteriškai judantys kelnų kišenėse debilo pirštai ir jo veidas, ūmai pasigręžęs į mane. Jis pažvelgė į mane *kaip į savą*, supratingai vyp-telėjo ir vėl nususuko į salsvą drėgną tunelį. Iš lūpų kampučių jam nusidriekė lipnus seilių siūlai. Ištraukė rankas iš kišenių

ir susikaupęs ištiesė prie merginos kojų. Lėtai, atsargiai įbruko į tunelį tarp jos šlaunų. Prisiekiau, tą mirksnį jo veide neliko nė lašelio baimės.

Iššokau iš troleibuso, berods dar išgirdau paklaikusį iš svajų pažadintos merginos šuksmą. Žinojau viena — kad čia pat yra mano butas, į jį turiu parsigauti. Abejojau, ar pavyks grįžti namo gyvam. Paskui keliasdešimties valandų tarpas dingo iš mano sąmonės.

Ačiū Dievui, manim pasirūpino Stefa. Ačiū Dievui, Gedimino laidotuvėmis pasirūpino Mokslų Akademija. Ačiū Dievui — juk jis, kaip ir aš, gyveno vieniui vienas. Ir mirė vieniui vienas (taip lemta mirti ir man). Tik manęs nelaidos Mokslų Akademija, kuri ūmai pagerbė visą laiką, bartąjį Gediminą Riaubą po mirties.

Lietuvoje ištis didžius žmones įvertina nebent po mirties. Pačiu geriausiu atveju.

*Tie gyvi griaučiai keturpėsti ropinėja po aptvarą, rupš-
noja žolę. Tie aukšto žmogaus griaučiai bedantę burna, kru-
vinom dantenom išrauna padžiūvusi kuokštą ir lėtai kram-
to. Jo' akyse nieko nebėra, mirė Platonas ir Einšteinas, mirė
Nyčė ir Šekspyras. Liko tuštuma, beribė pilka plynė jo aky-
se. Tu pažįsti šitą vyrą. Žinai jo vardą. Jūs šimtą naktų
prakalbėjot. Greta tavęs tyso Vašia Jebačikas ir krizena.
Jeigu jus pagautų, patys galit atsidurti apivare. Vyras stai-
ga sustoja, pražergia kojas. Jo veide, regis, žybteli kažkokia
mintis. Galvoja sunkiai, stengiasi kažką prisiminti, o tarp
jo kojų pakimba stora išmatų dešra. Ilgai kadamuoja, paga-
liau krinta žemėn. Tavo širdis nori iššokti lauk pro gerkle,
bet atitraukt nuo jo akių negali.*

— Boliau! — beviltiškai sakai.

*Jis negirdi. Tas žmogus gyvulus nebežino savo vardo, ap-
sisuka, apuosto savo išmatas. Ramiai pasilenkia ir čiumpa
bedantę burna garuojančią dvokiančią dešrą. Palaimingai
žiaumoja, net užvertęs aukštyn galvą. Tu pažįsti šitą žmogų.*

— Sudorojo tavo protą, Geležiuok,— šiepiasi Vašia Jeba-
čikas.— O šit ir antras.

*Antrasis skustagalvis kur kas jaunesnis, ner opinė ja, ry-
mo su nuoskaudos išraiška veide. Jis dar turi žmogaus vei-
dą. O senasis ūmai stūgteli. Tave tampo traukuliai, nes tu
žinai šito žmogaus vardą. Visa Lietuva žino jo vardą. Trok-
šti ką nors užmušti, nes toliau gyvent nebeįmanoma. Ką
turi užmušti? Gal Bolių? O gal save? Pagrindinis filosofijos
klausimas: užmušti į kitą ar save? Dievas senjai užmuštas.*

— *Antrasis, atseit, švedas,— šnabžda Vašia.— Balenbergas, ar kaip... Ha! Matėt švedą? Žydų karalius! Aš žydą per varstą pažįsiu!*

Tavo rankos dreba, širdis nebetvaksi, tu jau numirei. Tavęs nebėra, tėra visa apimantis NIEKAS, neturįs prasmės nei tikslo, neturįs paskirties, žiūrįs daugybe neregimų akių, ryjās galybė neregimų burnų, užgožęs visą pasaulį-- jis be jokių spragų, be silpnų vietų, nenugalimas, amžinas, nekin-tamas. Po juo dingsta miestai, dingsta žmonės, dingsta visui viskas, dingo Boliūs, tuoj dingsi tu, anksčiau ar vėliau nie-ko neliks — tik tasai niekas, egzistuojąs sau ir dėl savęs, bet tau beveik tas pats, nes tavęs nebėra. Tu jau miręs.

— *Dingstam, Geležiuk,— burba Vašia Jebačikas.— Jei-gu užklups — mudviem galas. Jie tą švedą slapsto kaip oho!*

Dvi ar tris dienas gulėjau karščiuodamas, paskui ūmai atsi-peikėjau — sunkia galva ir tuščia širdim. Jaučiausi nelyginant vienintelis gyvasis tarp mirusiųjų. Pasaulyje viskas buvo lyg ir įprasta, liko sudėta *ten pat ir taip pat*. Tačiau visa ką nutvieskė nauja šviesa, žadinanti antrą, *tikrąjį* regėjimą. Nėra sunku įprasti prie akivaizdžių, apčiuopiamų pakitimų. Kur kas sunkiau, kai niekas lyg ir nepakitę, bet *reiškia* visai ką kitą. Jei bandysi de-rinti senąją ir naująją regėjimus, gali išprotėti. Išsigelbėjau pa-prastai: nė nesistengiau prisiminti senojo pasaulio, be jokių iš-lygų priėmiau naująją. Mačiau jį ryškiai tarsi išbaigtą paveikslą, tarsi ugninį slibino spjūvį.

Visos *Jų* atmainos — ir pilkųjų jėgų komisarai, ir paskutiniau-si pastumdėliai, visi *Jų* ženklų pažymėti žvėrys siekia to paties. Jie čiulpia, ryja, siurbia esmines tavo galias, vidinę jėgą, kurios dėka esi *žmogus*, *Jie* ryja žmones, palikdami juos iš pažiūros sveikutėlius. Iščiulpia vien vidų, palieka jame dulksvą tuštumą. Siurbia fantaziją, polėkius ir protą tarsi kasdienį maistą ar gai-vinantį gėralą. *Jie* geba prisitaikyti prie sąlygų geriau, nei bet kokie gyvi padarai. *Jų* neįmanoma išvengti, *Jie* yra visur. Tai Jį'e padarė taip, kad amžinoje tamsos ir šviesos kovoje visad laimi bedvasė pilkuma. *Jie* išrado *beveik* tiesą, kuri yra baisesnė už juodžiausią melą. Jei žmonių giminė išties turi žūti, ji žus vien *Jų* dėka.

Šimtus kartų bandžiau logiškai paneigti *Jų* egzistavimą. Bet pasiekiau priešingą tikslą — neginčijamai įrodžiau, kad *Jie* tikrai yra. Trumpiausias įrodymas — argumentas *ad absurdum*. Tarki-me, kad *Jų* nėra. Nėra tokios gyvų padarų atmainos, kurios vie-nintelis tikslas — kanuoti žmones, atimti iš jų protą ir dvasios

galias, nėra tos niaurios plokščių veidų karalijos. Tarkime, kad viso to nėra.

Kaip tat paaiškinti žmonijos sąrangą, visas pasaulio visuomenes, visas žmonių bendrijas, jų siekius ir egzistavimo būdus? Kaip paaiškinti, kad visur ir visada, kiek užmatai, vienas idiotas valdo tūkstantį protingų, o šie ramiai paklūsta? Iš kur kiekvienoje visuomenėje randasi pilka tylinčioji *dauguma*? Argi neiškanuotas žmogus įmanytų vegetuoti bedvasėje būklėje ir tarti, jog viskas taip ir turi būti? Kodėl visad pakanka suimti tūkstantį, kad pražūtų teisingas milijonų reikalas? Kas iškelia ir sodina į sostus visas valdžias, kas įduoda skeptrą Šetono tarnams — visokiems Stalinams, hitleriams ar polpotams? Kaip visų akivaizdoje išnyksta tūkstančiai, net milijonai žmonių, o kiti to tarytum nė *nepastebi*? Kaip žmonija sugeba pamiršti savo istoriją ir vėl daryti tai, kas jau ne sykį sukėlė katastrofą? (Kur tokiais momentais dingsta visų protas ir atmintis? Kas įdiegė žmogui polinkį išduoti teisybės ieškotojus, puikiai suprantant, kad tai *teisybės* ieškotojai? Kaip kyla tasai slaptas noras, pačiam ligi kaklo lindint šuoduose, visom išgalėm skandinti ir kitą, dar bandantį išsiropšti? Kaip neiškanuotų žmonių bendrijoje galėtų egzistuoti cenzūra, kurios *vienintelis* tikslas — slėpti teisybę?

Kodėl nė viena teorija neatsako į šiuos paprastus klausimus? Kodėl didingos filosofinės sistemos, visi hegeliai ir kantai sykiu, nesugebėjo paaiškinti šių esminių dalykų? Kodėl?

—Gal žmogus neišvengiamai yra toks ir tik toks? Gal visi tie siaubingi dalykai — ne teorijos sritis, o aksiomos, kurių neįrodysi ir nepaneigsi? Gal kiekviena mūsų iš anksto yra užprogramuota bedvasė prapultis? Kiekviena tauta turi tokią valdžią, kurios nusipelno, ir taip toliau?

Nekenčiu tokių prielaidų, kurios niršiai menkina žmogų. Nekenčiu jų! Bet tyrinėtojas privalo būt ramus ir objektyvus, remtis vien faktais.

Tas šlykščias prielaidas paneigia vaikai. Pats *vaikų* egzistavimas. Kvailas bernelis, pabandęs valdyti kiemo vaikus, bus bemat išjuoktas. Vaikų pasaulyje nėra tylinčios pilkos daugumos. Galima suimti tūkstantį, milijoną vaikų, bet kol *nors vienas* liks gyvas ir laisvas, pasaulyje bus vaikiškas teisybės matymas, bus kam sušukti, kad karalius nuogas. Nesugadintas vaikas stengiasi būt panašus į stipresnį ar protingesnį, o ne jį žlugdyti. Ne, ne, *žmogus gimsta neiškanuotas!*

Prapultis ima viršų vėliau, kada vaikai *išmokomi* skusti, kada sužino, kad pretenduojančio į karaliukus nevalia išjuokti, nes jis — boso sūnus. Kada kažkas juos įtikina (įtikina, nepateikęs

argumentų), kad būtina dalyvauti idiotiškame gyvenimo vaidinyje, net suprantant, jog jis idiotiškas. Įtikina, kad pasirinkimo nėra — arba plauki kvailių laivu, arba nuskęsti.

Kaip galima visa tai paaiškinti, tarus, kad Jų nėra?

ERGO: JIE EGZISTUOJA.

Ačiū. Dievui, net *Jų* sistema nėra visagalė. Kanavimui paklūsta ne visi. Kai kurie žmonės turi nesuvokiamos metafizinės jėgos (neretai patys to neįtardami), išsprūsta iš tankiausių *Jų* tinklų. Deja, tokių maža, jų baisiai, tragiškai maža.

Tuomet dar nebuvo perpratus *Jų* nenormalios logikos (*Jų* pato-logikos). Nežinojau ne šimtųjų dalies *Jų* metodų, bet jau ėmiau nutuokti, kokia grėsmė kybo viršum kiekvieno iš mūsų. Gėdis buvo pirmoji auka, žuvusi mano akivaizdoje. Ligšiol nesu tikras, ar jis žinojo apie *Juos*. Be abejo, Gediminas buvo geresnis, protingesnis, veiklesnis už mane. Deja, aptikti *Jų* sistemą lemta anaipol) ne kiekvienam geram ir protingam žmogui. Reikia patirti gyvenime daugybę blogio, *tikro* blogio, gerai išsižiūrėti į jo bevyzdes akis. Be to, reikia ir savyje turėti tikrojo blogio daigų. Tai baisu, bet taip jau yra: neturėdamas blogio savy, nepajėgsi pažinti ir perprasti blogio pasaulyje. Taigi negaliu būt*, tikras, kad Gėdis *žinojo*. Jis tik buvo pirmoji mano *suvokta* auka — kas suskaičiuos, kiek jų buvau matęs vien staliniškam lagery, nė, neįtardamas, kad tai *Jų* aukos. Dėl Gedžio mirties priežasčių nė kiek neabejojau. Skubėjau ieškoti bendresnių dėsnų. Ieškojau apgraužomų: stengiausi prisiminti visus matematikus, visus muzikantus, visas autokatastrofas. Pagaliau radau atmintyje reikšmingą autoavariją. Prisiminiau, kaip užsimušė Alberas Kamiu. Taip mano tyrimai įžengė į visai naują sritį.

Visa Kamiu gyvenimo istorija man ligi šiol atrodo keistoka. Pasislėpęs Alžyro smėlynuose, jis, žinoma, galėjo aptikti daugiau *esminių* dalykų, nei' didžiųjų centrų gyventojai. Kultūros ir mokslo centre, žmonių avily, *Jie* jaučiasi saugūs, išstipsta maišatyje, žodžių ir nuomonių gausybėje. *Jie* visada diktuoja intelektualines madas, šitaip nusišėpdami *Jiems* neparankius dalykus. Užkampio gyventojas turi kur kas daugiau laiko išigilinti į pasaulio esmę, bet kur kas mažiau galimybių, kad jo mintys pasiektų žmoniją. Kamiu vykusiai suderino atsiskyrėlio ir Europos numylėtinio savybes.

Jo dvasinė veikla dvejopa. Vieni jo raštai, tarkim, „Sizifo mitas“, tarytum rodytų, kad Kamiu buvo kone *Jų* veiklos apologetas. Tą iš dalies patvirtina ir Nobelio premija (*beveik* visada oficialių premijų skyrimą lemia *Jų* emisarai; pabrėžiu — nei Džoi-sas, nei Kafka, nei Zenė jokių premijų negavo).

Antra vertus, „Maras“ ar „Svetimas“ išūliai braunasi į *Jų* noliečiamas valdas. Maro įvaizdis smarkiai primena *Jų* sistemos alegoriją, o Merso — vienas įtaigiausių iškanuoto padaro portretų. Nėra prasmės gilintis į realią Kamiu veiklą — svarbiausiųjų dalykų nerasi biografijos painiavoje. Bet jo žūtis verčia susimąstyti. Galbūt Kamiu iš pradžių buvo klusnus (tarkim, nesąmoningas) *Jų* tarnas, o paskui praregėjo. Gal visąlaik gudriai apsimeitinėjo, slapčia *Jiems* kenkdamas. Mums belieka spėlioti. Šiaip ar taip, pamaži ėmė elgtis neleistinai, gal net pridarė *Jiems* dalykų, apie kuriuos mums nevalia šnekėti (net *galvoti* apie juos pavojinga). Atpildo susilaukė greit. Fatališka žūtis, dingę rankaščiai — visa tai pernelyg jau pažįstamas braižas. Gedimino laišakai irgi dingo be pėdsako.

Kamiu precedentą pirmiausia įrašiau į didijį *Jų* aukų sąrašą. *Tai, kad knygoje nerasi tiesioginių žinių apie Juos, kaip tik ir įrodo, kad Jie egzistuoja.* Bepigu būtų kautis su realia buitine ar politine organizacija, kuri visiems žinoma, ar bent aptikta. Identifikuotas priešas — *beveik* įveiktas priešas. Visi būtų seniai prieš *Juos* sukilę, *Jie* kadų kadai būtų buvę sunaikinti. Deja, *Jų* padermė egzistuoja ir darniai veikia. Tatai įrodo, kad ji slapta, neaptikta, neištirta. Bet norom nenorom palieka pėdsakus. Visos *Jų* aukos — nesunaikinami pėdsakai. Tarkim, Romano Polianskio ir Šeron Teit istorija. Kas matė Polianskio filmus, supras, kad jam reikėjo užčiaupti burną (tiksliau — sudaužyti kinokamerą). Ir jo vampyrai, ir „Rosemary's baby“ lėtai, bet neišvengiamai vedė į *Jų* irštą. Tiesa, Šetonas Mensonas (jo *Vadovai!*) kažko neapskaičiavo, Polianskis liko sveikas, žuvo jo žmona (o gal kaip tik toks buvo *Jų* pato-loginis planas). Tačiau ateis laikas, ir jį dar sudoros kokia spyglaakė Holivudo vilų kirkė. Apie pėdsakų stoką kvaila ir kalbėti. Pėdų pilna — net šurpu, kiek jų daug, tų dažniausia kruvinų *Jų* pėdsakų.

Kartais beveik įtartina, kaip toli pavyksta nueiti pavieniams tyrinėtojams. Aš jau nekalbu apie Kafką. Dar vienas ypač mane pribloškė. Jis iš Buenos Airių, vadinasi Ernestas Sabatas. Perskaitęs jo knygą, tiesiog pašiurpau. Negalėjau patikėti savo akimis: Sabatas atvirai aprašė kai kuriuos *Jų* metodus, tiesa, visai neužsiminė apie *Jų* tikslus. Be to, atkakliai siejo juos su pragaro galiomis. Tas sukėlė man įtarimą. Keisčiausia, kad rašė apie

akluosius, o jie juk nė neturi žvilgsnio. Iš pradžių niekaip negalėjau suprasti to *apvertimo*. O ganėjo išžiūrėti į du žodžius — AKLAS ir AKYLAS: AK(Y)LAS. Galbūt itin archaiškoje lietuvių kalboje yra išlikę ir daugiau slaptų ryšių, kuriuos iš kitų kalbų *Jie* suskubo pašalinti?

Tačiau tas atradimas neišsprendė Ernesto Sabato problemos, neišskleidė mano įtarimų. Neįtikėtina, kad argentinietis mokėtų lietuviškai. Aš, deja, niekad nenuvyksiu į Argentiną, niekad su juo nepakalbėsiu, nepaseksiu jo. Tačiau labai laiku man po ranka pakliuvo jo atvaizdas.

Iš fotografijos į mane žvelgė žmogus *apvaliu veideliu*, nedidelėm akutėm, ganėtinai savimi patenkintas. Tikrai nepanašus į mirtininką, žinantį Kelio paslaptis. Be to, jis pernelyg pripažintas — bent jau Argentinoje. Argentinoje — kur išsislapstė nemaža Hitlerio pakaliku! Visi tie faktai atvėrė man akis. Sabato knyga tėra gudragalviškas bandymas nukreipti paieškas klaidinga linkme. Tokių spastų *Jie* paspendžia nemaža. Mane išgelbėjo gimtoji kalba ir atsargumas. Manęs apgauti nepavyko.

Aš nežinau, kodėl kaip tik *lietuvių* kalba. Nežinau, kodėl kaip tik Lietuvoje *Jie* taip atvirai reiškiasi, menkai tesislapsto. Nežinau, kodėl itin svarbus kaip tik Vilnius. Visa tai ir man pačiam tebėra paslaptis.

Jie apsišovė, jei manė, kad studijuosiu vien savosios bibliotekos knygas. Nemaža laiko praleidžiu Universiteto rankraštynuose. Ten aptikau sukrėtusį mane manuskriptą, prieškarinės disertacijos nuorašą.

Žygimanto Augusto laikais (XVI amžiaus antroje pusėje) Vilniuje atsiradęs basiliskas, *žvilgsniu* užmušinėjęs žmones. Tai buvusi baisaus *paukščio* metamorfozė, jis žudęs žmones savo akių galia, o kartais giliu dūsavimu. Slapstęsis Didžiosios gatvės rajone, buvęs aptiktas, bet paskui dingęs. Nuo jo galios buvę įmanoma laikinai apsaugoti sausais medžių lapais — jie sugerdavę jo žvilgsnio stiprumą.

Disertacijoje šios unikalios žinios pateiktos lyg tarp kitko, kaip viena iš daugelio Vilniaus legendų — visai suprantamas autorės (ji moteris!) atsargumas. Perskaitęs šitai, nemiegojau keletą naktų. Isteriškai ieškojau žinių apie Vilniaus basiliską — deja, bergždžiai.

Dar viena, labai svarbi pastaba: Vilniaus Universitete būdavo rengiamos studentiškos Basilisko pergalėjimo apeigos, bet vėliau jos buvo *uždraustos ir pamirštos*.

Kiek tokių neįkainojamų žinių iš praeities dar slypi rankraščiuose!

Ji kalba ir kalba, pernelyg ilgai tylėjo. Ir dabar ištyli visą darbo dieną, nė nedirsteli į mane, o aš nirštu, mane erzina zujanti aplink baltapūkė Stefa. Kadaise esu ją panaudojęs kai kuriuose tyrimuose. Lolita jos privengia, ji visų privengia, bet po darbo, likus viena su manim, trūkte pratrūksta. Ištisis vakarus vaikštom po Vilnių, seniai nesu tiek klajojęs po miestą. Lola vis beria žodžius, sakinius, sunkias tiradas. Siaurose gatvelėse, niūriose pavartėse, prie senų namų pūpsio krūvos jos iškalbėtų žodžių. Jie skirtingi: mažesni ir didesni, tvarkingai suguldyti ar bet kaip sumesti. Jie apsimeta akmenimis, sušluotais medžių lapais ar net šiukšlėmis.

Ji be galo daug kalba.

— Vytai,— taip dažniausiai pradeda,— Vytai, nori aš tau papasakosiu apie...

Tikras moters klausimas. Kaip galiu pasakyti, ko aš noriu? Bet baisiausia, kad man išties malonu, kai ji šneka. Malonu klausytis jos kaip muzikos. Ji kalba improvizuodama, šimtakart grįžta į tą pačią vietą (ir pasakojime, ir mieste) arba suka ratus, arba be tikslo klaidžioja. Pradeda šnekėti apie kaimą, savo senelius, o aš žinau — netrukus atsidursim Gedimino aikštėje. Užsiminus apie jos vyrą, būtinai kertam Vokiečių gatvę (dabar ji Muziejaus). Jos žodžių ir maršrutų džiazas tapo *mano dalimi*, vaikštom ne tik po Vilnių — ir po mano vidaus gatves.

— Mane vilioje vilioja baisūs žmonės,— su vidiniu išgaščiu sako ji. Tai mėgiama jos tema (Gedimino prospektu žemyn, pasukti į Totorių gatvę, *vis* gilyn ir gilyn į Vilniaus vidurį).— Mane žavi fatališkai vyrai, nuo kurių iš tolo dvelkia nelaime...

Dabar ji — bekūnio išmirusio, paralyžiuoto Vilniaus laumė: balkšvas šešėlis tamsios sienos fone, juosvas šešėlis šviesios sienos fone. Kaži kur dingo Lolos kūno kerai. Nė nepastebiu jos krūtų, slaptingo pilvo apvalumo, daugiau klausau negu žiūriu. Man patinka Lolos balsas. Girdžiu jame tylų vidaus ugnies šlamėjimą, joje ugnis dar neužgesus. Jos balsas *daugialypis*: gali jame išgirsti ir jos mergiškus sapnus, ir jos troškimus, jos mėgiamą muziką, net jos krūtis ir ilgas grožio fluidais apgaubtas kojas.

Dabar einu greta jos, matau jos lūpas, matau net pačius žodžius — net gaila, kad jie byra ant šaligatvių, rieda į tamsias brolas, juos reiktų rinkti ir saugoti.

— Mane persekioja nelaimės ženklų pažymėti žmonės,— rimtai kartoja ji.— Kvailai skamba: nelaimės, ženklų pažymėti, lyg rusiškam romanse... Mes nebemokam pasakyt, ką norim pasakyt, galvoj vien svetimos frazės... Nors ne, aš suprantu: jei kiekvie-

nas kalbėtų sava kalba, visai nesusišnekėtų. Bet kaip būtų gražu! .. Nelaimės ženklų... Aš pati ieškau tokių žmonių, šit kas blogiausia. Kitokie man neįdomūs... Kas yra žmogus, Vytai?

— Veidas ir lyties organai. Skirtis nuo kitų ir daugintis!

— Jėzusmarija,— atsidūsta ji.— Tu paikas blevyzga. Žmogus—tai jo akys. Akys yra viskas, net jei tu fiziškai aklas. Ir neregimas ugninis išspaudas žmogaus kaktoje.

Ji ūmai sustoja. Dažnai šitaip sustingsta, lyg turėtų čia įkalti kuoliuką, palikti ženklą. Kaip tik šioje vietoje. Čia, kur šnekėjo apie akis.

— O man? — klausiu, nes jau pasukom link Universiteto, jau atėjo mano eilė 'tarti žodį.— Kas mano kaktoj užrašyta? Ar kur kitoj vietoj užrašyta? Kas ten tokio reikšmingo parašyta, kad puolei ant kaklo mirštančiam seniui? Ar tik ne Elektros kompleksas?

— Kiaulė esi. Ir baisus piktžodžiauto jas,— sako ji, ilgai ilgai tylėjus (iki pat Stiklių gatvės).—Tu manęs nekenti. Visada, man visad šitaip būna...

Omai sustoja ant paties kampo, atsiremia į sieną, jos veidas žiūri į viršų, tiesiai į mane. *Dabar* ji turi kūną: ir akis, apverstas į save, ir krūtis (jos nišiai spaudžiasi prie manęs), ir paslėptą po rūbais šlaunų apvalumą, ir plokščią deivės pilvą. Ji ūmai atgijo, žaižaruoja akimis, o pirštai piktai krapšto sieną.

— O jeigu ir aš imsiu tave badyt? Taip ir kandžiosimės eida-mi? Tu greičiau išiuštum. Vyrai labai trapūs.

Seku iš paskos, kiek atsilikęs, ir kantriai laukiu, nes intymius dalykus ji pasakoja tik Didžiojoje gatvėje. (*Dabar* ji —Gorkio. Koks liūdnas liūdnas absurdas: ką bendra su Vilniumi turi kažkoks Gorkis, vargas kanukų tarnas.) Tik šitoj gatvėj, leidžiantis žemyn, ji iššneka tai, kas jai svarbiausia. (Kylant į viršų, visad klausinėja manęs apie lagerį.) Turbūt dar visai anksti, bet Vilnius tuščias. Vilnius kasdien vis tuštesnis — juo tuštesnis, juo didesnė gatvėse spūstis. Apmiręs miestas, o viršum jo kybo nuolankios, šleikščios baimės rūkas. Vilnius, kurį myliu, Vilnius, kuris esu aš pats, palaidotas tarsi Pompėja po lava, tarsi Atlantida po vandenimis. O raudu su Lolita esam šešėliai: gyvieji vilniečiai, ta skruzdžių minia, drumzlina upė, neklajoja vakaro gatvėmis, nešneka taip, kaip mes.

— Nekenčiu negyvų idėjų,— ūmai sako ji.— Nekenčiu simbolių ir metaforų... Mano motina sirgo nekaltybės idėja. Absoliučios nekaltybės idėja. Ar žinai, kas yra nekaltybė?

— Tokia plėvė vaginų. Kartais labai sunku perplėšt.

—: Vytai, liaukis,— širsta ji.— Tu iš manęs šaipaisi. Aš nieko tau nepasakosiu... Nors kaip tik plėve viskas ir prasidėjo...

Ji susijaudinus dairosi, tarsi ieškotų sienose ausų, paskui susigūžia ir prašnenka beveik pašnabždom. Net jos šnabždesys groja savą muziką. Ji nešnypštauja kaip kiti, o sakytum taria slaptus užkeikimus — juos moka vien tikros laumės.

— Kas vaikšto tarp šitų sienų, negali būt nekaltas. Šitas prakeiktas miestas nepakeštų nekaltybės... Bet ne, aš juk apie praeitį, apie motiną... Iš pradžių jai išties svarbiausia buvo mano mergiška nekaltybė. Neįsivaizduoji, kiek galima apie tai šnekėti. Kiek dienų, vakarų, naktų. Metų! Motina pradėjo, kai man buvo kokie šešeri. Lakstydavau pakiemiais, dažniausiai su berniukais. Mane kažkodėl traukė ne lėlės, o užuolandos, griuvėsiai ir berniukai... Ji išsyk ėmė skaityt man paskaitas apie nekaltybę. Norėjo išaiškinti, kas yra nekaltybė. Abstrakti nekaltybė — tas jai buvo svarbiausia. Visiška mistika... Paskui persimetė prie konkrečios mergiškos nekaltybės — kaip atskiro pavyzdžio. Smulkutėliai aiškino visus būdus, kuriais, jos galva, buvo galima prarasti nekaltybę. Ištisus vakarus — kad aš žinočiau, ko privalau vengti. Jos fantazija buvo košmariška. Bet tiek to... Žinoma, nieko nesuspratau, bet many radosi mistiškas nekaltybės įvaizdis. Gyva nekaltybė... Beveik žvėrelis... Ji buvo tokia... lipni, be jokių skylių ar ertmių, gauruota ir labai šalta — kad nesinorėtų jos liesti. Mano septynmetės ar šešiametės smegenys buvo pilnos tos šaltos, gauruotos nekaltybės, įsivaizduoji? Aš ją sapnuodavau. O kuo viskas baigėsi?

Ji vėl sustoja, tarsi atsakant reiktų susikaupti, giliai įkvepia oro, pilko Vilniaus oro. Jis dvelkia puvsiais. Kiekviena vakarinio Vilniaus gatvė atrodo tarsi siauras kelias per neregimą pelkę. Jei paeitum keletą žingsnių į šalį — iškart pajustum salsvą liūno alsavimą, ramų puvsių kvapą.

— Zinai, kuo viskas baigėsi? Natūraliai: ėmiau nekęsti bet kokios nekaltybės. Jei tik būčiau supratus, apie ką man aiškina motina, būčiau netekus mergiškos nekaltybės visais įmanomais būdais. Apie fantastinius motinos pramanytus būdus papasakosiu vėliau, gerai?

Man negali būt gerai: artėjau prie „Naručio“, prie vienišos bromos, tyliai šnekučiuojančios su švento Jono bažnyčia. Čia negalima kalbėti, turiu praeiti pro šalį ramus, netrikdyti išmilkusių sienose senų kvapų. Ir Lolita mane supranta, supranta be žodžių, jau stovi mano kambary prie lango ir glosto užuolaidą. Nors ne — guli ant kušetės, parietusį kojas,

Dabar ji guli ant kušetės visiškai nuoga, kaire ranka parėmusi galvą, surietusi ilgas švelniaodes kojas. Joje liepsnoja slapta ugnis — dar nežinau, ar ji gali uždegti ir mane. Žinau tik tai, ką *dabar* matau ir jaučiu. Jaučiu Lolitos šilumą, o matau ją pačia: didelės stangrias krūtis, pusšėšėių slypintį pilvą, sulenktas surangytas kojas. Suprantu, kodėl ją ėmė į žmonas dailininkas: norėjo kasdien turėti po ranka idealų modelį. Galima visą gyvenimą piešti vien ją. Ne tik jos portretus — galima tapyti pievą ar kambarį, drobėje išties bus pieva ar kambarys, bet iš tiesų *vis vien* pieši ją. Galima gilintis į ją, išreikšti ją, nors tuo metu tavo teptukas paliks drobėje paskutiniojo teismo vaizdą, erdvę draskančius žalsvus natiurmorto persikus ar lygius pilkus kvadratus. Tai matys tik paprastas regėjimas, antras, *tikrasis* regėjimas būtinai išvelgs čia Lolitą.

— Kodėl aš apie tai šneku? Nežinau. . . Kartais man rodosi, kad ji buvo tikra lietuvė, lietuvių lietuvė — su ta savo nekaltybės idėja. Tai kaip tautos liga, suprantį? .. Ji siekė būt nekalta visame kame. Tai buvo beveik religinė siekiamybė, nerealaus troškimas. Jos šūkis turėjo būt toks: „Niekad neženk žingsnio!“ Ir dar: „Jei kas artės prie tavęs pats, nelauk, nelik vietoje — kuo skubiau spruk!“ Ji norėjo būt nekalta visame kame... Ne Dievo sužadėtinė, ne, ne, visai kitaip... Sakyčiau nenorėjo atsiduoti pasauliui, ar kaip. Jei tik galėdavo nedaryt ko naujo, nežinomo, dar nepatirto — nedarydavo. Suprantį?.. Jei būdavo kur nors nesilankius, vengdavo ten atsidurti. Stengėsi šiukštu neišeiti už jau patirtų kvapų, įvykių, apeigų ribos, visa, kas nauja, galėjo pažeisti jos mistišką nekaltybę... Neliesk- šitos gėlės, sakydavo, nerodyk man jos! .. Nepasakok apie jūrą, šiukštu nepasakok man apie jūrą! Mes mirtinai susipykom, kai pirmąsyk slapčia ištrūkau prie jūros! .. Ką ten jūra — ji nebuvo ragavus citrinų! Citrinos galėjo pažeisti jos nekaltybę, suprantį?

— Tai vis tavo motina. O tu?

Lolita neramiai judina kojas, trina pirštu skruostą, šviesos pluoštai slenka jai per krūtinę, trumpam apšviečia bambą ir papilvę, tankius susivijusius plaukus. Jos motina mane baugina. Nenoriu nė girdėt apie jos motiną. Ji buvo mano vienmetė. Serganti patologine nekaltybės idėja mano vienmetė.

Lolita staigiai atsisėda, sulenkia kiek pražergtas kojas ir pasiremia į kelius alkūnėm, nuleidus plaštakas žemyn, beveik siekdama pirštais kulkšnis. Tankių plaukų aureolė švyti apie galvą pikta ugnim. Jos kūnas plėšriai žiūri į mane, kaip reta grubus, veik vulgarus, erzina gerai regima tamsia lyties anga. Taip tėra

keletą mirksnių, lempa susigėsta ir slepiasi jai už nugaros, dabar jos veidas, visas priekis šešėlyje, o balsas daug ramesnis.

— Nesišaipyk iš mano motinos. Jos pasaulis buvo platesnis nei mūsų. Tik pagalvok, kiek ji *prasimanydavo* apie tuos dalykus, kurių nepatirdavo, kurių atsisakydavo... Man kelia pavydą tas jos idealus pasaulis... Įsivaizduoji — tu pats sugalvoji citriną. Su visom smulkmenom, su daugybe nebūtų savybių... Juk, iš teisybės, tikrosios citrinos prieš tokį idealą — tik migla, banalus geltonas vaisius, o tavoji... Ji buvo teoretikė, estete, o aš griebiausi praktikos ir eksperimentų. Ji man tiek kalė savo abstrakčios nekaltybės idėją, kad ligi šiol trokštu prarasti nekaltybę bet kokia prasme, viską tuoj pat išbandyt, lėkt nežinia kur ir vis ieškot, ieškot kažko neregėto, nepatirto, nežinomo... Ir vyrai man patinka tik tokie, kurių negaliu suprasti, nežinau, ko iš jų laukti... Supratai?

— Ir aš toks?

— Supratai...— burbteli ir vėl eina gatve žemyn.—Tu puikiai viską supratai. Tu protingas. Be to, turi savo paslaptį, o aš jos nežinau... Ir nenoriu žinot... Jei žinosiu — galėsiu bent numanyti, ką tu darysi, kaip elgsies. O aš to nenoriu... Noriu viską patirti pati, supratai?

Ji vis labiau niūrsta, jos balsas pikta kapoja Pilies gatvės orą į gabalus, paskui sviedžia juos man į veidą. Pamažu švinta ar dar nesutemo. Mes jau beveik *nuėjom visą gatvę* ligi galo. Ji jau beveik viską¹ iškalbėjo — anksčiau, dabar, paskui.

— O ko tu iš pat pradžių klausei? — liūdnai sako ji.— Kodėl aš pasakoju tuos marazmus?

— Aiškinai, kodėl tave traukia baisūs žmonės.

— A... Todėl, kad žmogaus veide tegaliu išvelgt du ženklus— arba nelaimės, arba ramybės. Tokios ramybės, kuri reiškia bukagalvystę, švarų biznį, lašinius, pinigus, *labai* minkštus baldus, vyresnybės baimę, be galo teisingus ir moralius poelgius, visad išblizgintus, nesupurvintus batus, lygutėlius dantų protezus, tikslią dienotvarkę, ramų miegą. ..

Nuotaika akimou keičiasi, Lolita staiga nutyla, o be jos balso prietemoje dedasi kažkas nesuprantama. Žingsniuojau senamiesčio gatve, greta eina moteris, bet aš absoliučiai jos nepažįstu — žinau jos vardą, keletą tikrų ar pramanytų jos istorijų, bet argi tas reiškia, kad ją *pažįstu*? Visiškai svetima, pavojinga moteris eina greta manęs ir turbūt kažko iš manęs tikisi — šiuo momentu ar apskritai. Turbūt nori mane išnaudoti, kaip visos moterys, o gal net skaudžiai apgauti. Labai grakšti moteris — negaliu atsižiūrėt į jos eigastį, plastiškai lyg sapne sklandančias kojas. Ji

labai jauna, neaišku, ko ji nori iš manęs, šita Vilniaus laumė. Gali bet kada pažvelgt į mane burtų žvilgsniu ir paverst akmeniu ar klusniu vergu. Jaučiuosi esąs jos valioj. Ji magišku būdu mane valdo ar bent galėtų valdyti: jei pažvelgtų savo kerinčiom akim, aš paklusčiau, įvykdyčiau bet koki paliepimą. Tik ji nepažiūri — gal mano, kad dar anksti, gal saugo savo valdžią leliamam mirksniui. Jos reikia sergėtis, nereikia ja grožėtis.

Rūko beveik neliko, matau gatves, aikštę ir patį svarbiausią dalyką — kalną ir Gedimino pilį. Čia kunigaikščiui Gediminui sapne kaukė Geležinis Vilkas, žadėjo piliai didžią ateitį. Dabar pats Vilnius yra sapno miestas, miestas vaiduoklis. Tarp vaikščiojančių gatvėmis beveidžių žmogystų kur kas gyvesni rodosi esą gerieji Vilniaus numirėliai, senieji ir visai nauji — jau pakeriniai: paskutiniai lietuviški stumbrai. Nebeaišku, kas yra sapnas — senovės miestas ar nūdienis Vilnius. Neišvengiamai reali tik senoji pilis naujam mieste: vienišas bokštas, išniręs iš apžėlusio kalno šlaitų — Vilniaus falinis simbolis. Jis išduoda visas paslaptis. Simbolinis Vilniaus *phailos*: trumpas, bukas ir bejėgis. Seniai nebegalįs sudirgti pseudogalybės organas. Raudonas triaukštis bokštas, falinis NIEKAS, begėdiškai rodomas visiems, Vilniaus bejėgiškumo įvaizdis. Iškastruoto miesto, iškastruotos Lietuvos didysis ženklas, kemšamas į visus atvirukus, visus fotoalbumus, visus turistinius prospektus. Iškrypėliškos begėdystės ženklas: savo negalią derėtų slėpti, neprisipažinti, bent apsimesti dar šį tą sugebant. Bet miestas jau seniai prarado viską — net savigarbą. Čia liko tik melas, absurdas ir baimė. .

Kažkodėl vėl sėdžiu kavagėry, kažkas išviedė mane į kambarį apsilaupiusiu sienų tinku, susodino aplink mano moteriškes. Be" manęs, vyras čia vienintelis — Martynas Poška, liūdnas mūsų bibliotekos pleputis, keistaveislis ežiuku pakirptas dievukas, varganas teisybės ieškotojas ir absurdo kolekcionierius. Kadaise net maniau, kad jis žengia bent jau lygiagrečiai Keliui, mane buvo pribloškęs jo pailgas liesas veidas, siaubo sklidinios akys, jo bejėgiškas šnabždesys: „Jiems ir nereikia... tai tyčia padaryta... satanistinė sistema..." Bet vos pagalvoji, kad galėtų būti *savas*, Martynas perbraukia ranka per veidą, ūmai pakeičia jį kitu, vėl regiu šaipoklį ežiukinį Martyną, liūdną bibliotekos pleputį. Toks negali žengti Keliu, ačiū Dievui, negali būti ir *Jų* šnipas: bet kokioje draugijoje daugiausia šneka jis pats. O aš visada klausau. Neniekinu jokių pašnekovų, jokių draugijų. Žinaš Kelią, neturi teisės niekinti iškanojusių, pernelyg gerai žino, kad jo didieji atradimai ir pranašumai tėra lemties padarinys, vien klaidos —

tikrai jo nuopelnas. Nevalia smerkti aplinkinių, noras niekinti kitus — *Jų* įkvėptas. Į kiekvieną reikia žvelgti su slapta viltim, ieškoti jo žodžiuose stiprios dvasios apraiškų. *Beveik* niekas nėra *ligi galo* išknuotas.

Sit ir Martynas: kažkoks jo dvasinis organas slapčia tebegamina antikanukiškus hormonus, daug syk tuo įsitikinau. Jo viduje slypi gilus protestas prieš *Juos*, nors jis, deja, nė nenusituočia apie *Jų* egzistavimą.

Martynas visad buvo tikintis žmogus. Jis tikėjo proto galia. Manė, kad didžiuma mūsų nelaimių klesti todėl, kad neatsiranda ganėtinai dorų, atkaklių ir gabių vaikinių, kurie pasiaukotų ir ištaisyti bent jau didžiausias mūsų gyvenimo nesąmones. Martynas jautėsi esąs kaip tik toks vaikinys. Savo disertaciją priskyrė pedagogikos mokslams, nors ji aprėpė kur kas platesnes sritis. Ji netgi užgriebė šiek tiek esminių dalykų. Tai buvo ne šiaip standartiška disertacija, o du pilnaverčiai traktatai. Vienas — daug maž filosofinis, parašytas spinoziškai: lemos, teoremos bei jų įrodymai. Kitas — bene sociologinis: daugybė sodrių duomenų, patvirtinančių jau įrodytas teoremas. Martynas atliko titanišką darbą, ėmėsi jo antrame kurse ir arė po dvidešimt penkias valandas per parą ištisus vienuolika metų. Netgi liko be žmonos ir vaikų. Martynas Poška buvo mokslo fanatikas.

Jis kruopščiai ištyrė tarybinio piliečio kelią nuo vaikų darželio ligi universiteto baigimo ir matematiškai tiksliai įrodė, kad visur ir visada mokoma vien ryti gatavus teiginius, negyvus įvaizdžius ir bedvases konstrukcijas. Niekur nemokoma *mąstyti*. Nemokoma pačiam kurti įvaizdžius, rasti teiginius, dėlioti logines schemas. Nemokoma ieškoti tiesos, nemokoma *abejoti*. O baisiausia — nemokoma moralės ir žmogiškumo pagrindų. Žodžiu, auginami mėgdžiotojai, kalbančios papūgos, bedvasiai automatai — tik ne *Homo sapiens*. Martynas visad be galo gerbė sąvoką *Homo.sapiens*. Antrojoje savo opuso dalyje pažėrė puokštę klaikiausių pavyzdžių — nuo debiliškų mokymo programų ligi jaunų žmogžudžių postringavimų: šie būdavo nužudę šiaip sau — netgi ne iš pykčio, ne dėl kokių juodų instinktų, vien dėl to, kad nė nesuvokė paprasčiausių žmogaus moralės pradų.

Kai disertacija išsyk suklupo *visose* instancijose, Martynas nieko nesuprato. Jis tebetikėjo proto galia. Juk tokia mokymo sistema žlugdė visui viską: ekonomiką, politiką, žmonių dvasią; vadinasi, jo disertacija gelbėjo visą šalį. Bet niekas, *absoliučiai* niekas nė nemanė kalbėti apie jos trūkumus ar privalumus. Daugybė vienodų veidų, vienodų balsų neaiškiai mykė: „Na ką jūs, kaip galima, pats suprantat, juk pats viską suprantat“.

Prievarta nėra nei vienintelis, nei pagrindinis *Jų* metodas. Kur kas reikšmingesni, labiau atitinka *Jų* tikslus — apgaulė, melagingas įtikinėjimas, savotiška hipnozė. Tai vis *Jų* priežodžiai:

„Na, pats suprantat, juk pats viską suprantat!”

„Tokių minčių laikas dar neatėjo!”

„Ar jums *verta* taip skubėti?”

Jie stengiasi ne šiaip žudyti dvasią, o priversti tave, kad *pats* ją pražudytum. Savaiame suprantama, *Jie* būtinai užima esminius postus mokyimo sistemoje. *Jiems* itin svarbu kuo anksčiau imtis vaikų.

Dėl Dievo meilės, saugokite vaikus!

Martynas atsisakė šitai suprasti. Jis tebetikėjo proto galia. Be to, buvo ganėtinai drąsus ir ižūlus vaikiną. Jis patraukė/ į pačią Maskvą, nakvojo ponų priimamuosiuose, ėmė Olimpą ilgalaikę apgultim. Užkopė aukštai, aukščiau beliko pati viršūnė, dievų puotos stalias.

Vieną liūdną vakarą gerokai igėręs Martynas palinko prie manęs ir paslaptinai sušnabždėjo: „Tasai bonza šnekėjo su manim *dvi valandas!* Aš viską supratau... jiems ir nereikia... tai tyčia padaryta... jūs neišsivaizduojat, kokia tai *satanistinė* sistema!” Kalbėjo pašnabždom, dėbčiodamas į tuščio kambario kampus. Tąsyk ir pamaniau, kad jis turbūt vaikšto visai greta Kelio. Deja, deja. *

Grižęs iš Maskvos, skubiai apėjo visas instancijas, rinkdamas savo opuso egzempliorius. Čia ir prasidėjo stebuklai. Nerado nė vieno. Visos įstaigos išsigynė jų nė neturėjusios. Rankraštis, gulėjęs namuose, išgaravo be ženklo. Paskui jį atleido! iš darbo, kuo oficialiausiai — kaip laiku neapsigynusį disertacijos. Kito darbo rasti niekaip neįstengė. Laisvos vietos paslaptinai dingdavo, vos jis prisiartindavo prie kadrų skyriaus durų. Pagaliau vieną vėlyvą vakarą jam paskambino nepažįstamas balsas ir pasiūlė įsidarbinti bibliotekoje. Jis taip ir paliko: be žmonos, be vaikų, be savo didžiojo kūrinio. Bet nepuolė į isteriją, neprasigėrė ir nepradėjo bijotis savo šešėlio.

Atvirkščiai, ėmė garsiai šnekėti siaubingas erezijas. Taip žmonės kuo garsiau dainuoja, eidami mišku, kuriame vaidenasi. Manau, Martynui irgi vaidenasi; Šit ir dabar jis veik neužveria burnos. Kažkodėl vėl sėdim prie kavagėrio stalo ir kažką kalbam.) Ir vėl tas pats: mano laikas vis dažniau suka ratus, grįžta į tą pačią vietą.

Lavonido Brežnevo portretas abejingai klausosi. Įprastų pokalbio temų gausybė: lietuviai ir rusai, maistas, kurio nėra, ky-

lančios kainos, Rusija kaip idiotų karalija, Amerika kaip rojus, kur ant medžių auga doleriai, perkrišusi valdžia, jaunimas neturi idealų, griūva pasaulio ekologinė sistema, lietuviais esame mes gimę, ar bus karas?

Dabar tema artėja prie amžinojo rato, iš kurio veik neįmanoma ištrukti: propagandos absurdalijos; ką jie paisto, kuo jie mus laiko? Tema šnekėta peršnekėta, bet Martynas vis gražbyliauja:

— Jie tiesiog žino, kad jų niekas neklausys. Negirdės, ką jie šneka. Tad nėra reikalo įdėti į savo postringavimus nors miligramą logikos. Tai būtų tuščias jėgų švaistymas. Be to, jie rūpinasi žmonių sveikata. Įsivaizduokit, kad politinis komentatorius ūmai prabyla *protįgai*. Katastrofa! Pusantro tūkstančio žmonių ištinka infarktas. Trys tūkstančiai iš netikėtumo gauna nervinį šoką. Mažiausiai keliasdešimt pradeda pranašauti: jie nusprendžia, jog artėja pasaulio pabaiga...

— Draugs Martynai, draugs Martynai...— tingiai nutęsia Elena.

Nuo jos mane skiria dailutė Beta, ji suvis apstulbus: atsirado pas mus neseniai, dar neiprato prie Martyno. Kada jis praveria burną, kiekvienam naujokui ar prašalaičiui rodosi, kad į kambarį tuoj įgrius būrys kareivių ar išgabens Martyną į katorgą. Senbuviai apsipratę, netgi Elena, nors ji mūsų bendrijoje atstovauja komunistų partiją. Ji pertaria Martyno erezijas su automato monotonija, bet net nepuola jo gąsdinti ar pamokslauti.

Tyla pasinaudoja Laima. Ji panaši į žuvį, didelę menkę, man visad norisi paleisti ją atgal į jūrą. Itin ramiai apsidairo ir praneša:

— Vakar per televiziją mačiau Marcinkevičiaus vakarą. Labai geras poetas.

Mano kaimynei Betai net atvipo lūpa: prie Laimos irgi reikia įprasti. Ji visad prašneka nei į tvorą, nei į mieta. Toks jos stilius. Ji netgi savotiškai paslaptinga, kaip kiekviena žuvis.

Elena noriai imasi tautinės temos. Ji mėgsta pavaidinti susipratusią lietuvę. Ir vilkas sotus, ir avis sveika:

— Vienintelis tikrai lietuviškas poetas.

Martynas klaikiai išverčia akis:

— Oh yes, niekas kitas nemoka su tokiu liūdnu, ilgesingu patosu sušukti: o *Sancta Lituanica!* Siūlau įvesti ilgesingo liūdnumo vieneta, tarkim... hm... marcinkena arba marcena. Vienas marcenas būtų lygus. . .

— Jo trilogija — tikras lietuviškas epas,— Elenos žinios plačios, ji kruopščiai perskaito laikraščius.— Tauta savo rankom kuriasi nacionalinį poetą.

— Taip ir matau, kaip toji tauta, pasiraičius rankoves, atidžioj saugumo ir cenzūros priežiūroj, suplukusi skubiai kuriasi nacionalinį poetą,—čia jau aš, žinoma, be reikalo.

Elena žudančiai dėbteli į mane, bet nutyli. Ji manęs bijo.

— Tautinis poetas irgi nesnaudžia,—lipšniu balseliu išterpia Martynas,—tiesiog matau, kaip išklausęs tikslų valdžios nurodymų, prieš veidrodį repetuoja giliai lietuviškas pozas. Žinot, kokia yra pati lietuviškiausia poza?

— Jis tuoj blevyzgos! — su džiugiu siaubu skelbia Laima.

Bet sublevyztgot Martynas nespėja, jam piktai kerta Elena:

— Jus nekenčiat savo tautos, draugas Poška. Jūs nemylit lietuvių meno.

Didysis lietuvistas Martynas turėtų sprogti iš įniršio, tačiau tik tris syk nuryja seiles ir prabyla gan ramiai:

— Kur jis? Kur menas? Kur? Parodykit man jį,—sunerimęs dirščioja **po** stalu, **pro** langą, net užkiša **nosį** už **spintos** —**Žinot**, nėra **meno**. Niekur nerandu! Gal kas paėmė ir išsinešė? Kur jūsų menas, gerbiamoji?

Naujokė Beta **visai** susidomėjo, net palinko į priekį. Taip ir maga paglostyt jos mažą galvutę trumpais plaukais, o paskui turbūt nedidukes standžias krūtis.

— Jūs nė nepažištat lietuvių meno, draugas Poška!

— Melas! Aš pažįstu aštuoniasdešimt penkis kilometrus lietuvių rašytojų, aš esu ekspertas! Lietuvių rašytojai skirstomi į liūdnuosius ir žvaliuosius. Antruosius nagrinėt atsisakau. O liūdnujų liūdnumas esti dvejopas: ašarinis liūdnumas, matuojamas marcenais, labiau būdingas poetams, ir atodūsinis liūdnumas, labiau būdingas prozaikams. Jie dūsauja, nes juos smaugia cenzūros rėmai. Dūsauja jie nustatančiųjų cenzūros rėmus parūpintam bute su specvirtuve, specvoniu ir spectualetu. Lietuvių rašytojui itin svarbu turėti spectualetą. Daugiausia laiko jis prasėdi spectualete ir nieko nerašo. Dėl to, kad varžoma jo kūrybos laisvė. Jeigu jam būtų duota laisvė, jis parašytų OHO! Tiesa, nelabai išivaizduoja, koks būtų tasai OHO, bet tai jau antraeilis dalykas. Negalima per daug reikalauti iš lietuvių rašytojo vaizduotės.

Išsismaginusi Martyną pertraukia durų girgždesys. Fiodorovas, komunistas iš kito skyriaus, rodo Elenai kažkokius komunistinius ženklus. Elena su išdidžia hipopotamo patelės gracija išliula pas jį.

— Vytautai, kokie mes visi mazgotės, a? — dūsauja man į ausį Martynas —Kodėl mes ne airiai? Toks pat krašto dydis, tiek pat gyventojų... Net Dublinas beveik toks pat, kaip Vilnius...

— Tiktai greta nėra Rusijos.

— Yra Anglija! — Martynas nerimsta prie ausies it piktoji dvasia. — Airius irgi kaip reikiant krušo, bet jie išsilaikė.

— Praradę savo kalbą.

— Šūdas iš tokios kalbos, kuria kalba vyrai be kiaušiuokl — Martynas jau šnypščia kaip angis.

— Marti, gal tu išties nekenti lietuvių?

— Esu šimtaprocentinis lietuvis, ir niekas neprivers manęs save *mylėti*, — sako Martynas ramiai kaip mirtis ir vėl sudejuoja; — Na, kodėl mes ne airiai? Kur mūsų IRA? Kur mūsų šinfeinas?¹ Kur bombos? Noriu būt teroristas!

— Marti, pabaik apie rašytojus, — meiliai siūlo Stefa, — cenzorė išėjo, gali varyt.

Stefanija klysta: didžiausiasis cenzorius tebekybo ant sienos. Humaniškam žmogui, žvelgiant į tą portretą, turėtų kilt gailestis ir gėla: sukiužęs, vos paslenkantis lavonėlis, kolegų išstatytas trigubai! pajuokai it nusenęs pajacas. Tačiau ir jis spokso, sprogina savo nykius veizolus net iš portreto — tik Martynui šitai nė motais.

— Taip... Taigi, naktimis jis meldžia Dievą, kad niekas jam neduotų tos laisvės, nes ją gavęs, nežinotų, ką daryt. Dabar lietuvių rašytojas turi geležinį alibi: nėra laisvės. O kas bus tada?

Mane pamaži vėl apgaubia migla. Martynas be garso žiobčioja, visos moterys merginos leipsta juoku. Tik Laima visiškai rimta. Ji ūmai susijuoks po dešimties minučių, grįžusi į savo kambarį.

Kodėl visi tie žmonės atsidūrė kaip tik *bibliotekoje*? Kodėl čia lindi Lolita, kodėl čia sėdžiu aš? Yra gausybė darbo geram programuotojui, pats paskutiniausias — kurti bandomąją kompiuterinę kartoteką. Kam ji mūsų sąlygom reikalinga? Kad žmogus nepaprastai greitai galėtų sužinoti, kad tokios ir tokios knygos negaus, nes ji paslėpta uždaramė specfonde? Pats sau manau, kad atsidūriau čia sąmoningai, vis dar naiviai tikiu savo laisva valia. O juk įleisti mane čia galėjo tik *Jie*. Gal *Jiems* taip patogiau sekti, ką aš skaitau? O gal visose knygose tėra *melas*, gal skaitymas *Jų* džiaugsmui, veda mane tolyn nuo Kelio? O gal *Jie* patys tingi raustis po knygas, gal aš teprivalau aptikti tekstus, kurie *Jiems* pavojingi? Gal tik tam ir esu laikomas gyvas?

Stelažai, stelažai, stelažai. Knygos, knygos, knygos. Siauri praėjimai — slaptas labirintas, kuriame lengva pasiklysti, sukti ir sukti ratus, niekad nebegrižti atgal. Nuo visų stelažų dvelkia vienoda vos juntama šiluma — tarytum nuo sugrėbtų rudens lapų krūvos. Nežinia, kokie minotaurai tyko tavęs palubėse su-

slėptų lempų skleidžiamoje prieblandoje. (Bibliotekos fondo lempos visad skleidžia ne šviesą, o prieblandą.)

Begarsis paveikslas tebemarguoja prieš akis, Martynas įkai-
tino visas taip, kad juoktųsi, parodžius pirštą. Vis dar apie rašy-
tojus?

— ...kas septyneri metai jį apima kūrybinė karštligė. Simp-
tomai: kankina mūzos ir šmėklos. Ima niežėt visas kūnas. Baisin-
gos kančios. Atėjo metas melsti iš valdžios naują butą. Butų ma-
ža, rašytojų — kaip šunų. Cia ir užverda šekspyriškos aistros.
Išdainuojami aukščiau dvasios tonai. Kokia iškalba! Kokios gel-
mės! Iškart matai, kad čia menininkai. Kokios graikų tragedijos!
Tarybinis rašytojas už specbutą gali užmušti brolių, seserį, dar
blogiau — jis gali užmušti save! Pažįstu mažiausiai šešis rašytojus,
kurie viešai pagrasė nusižudysią, jeigu valdžia jiems neduos spec-
buto.

— Ir kaip? — leipsta Stefa.

— Du žudėsi. Vienas amerikoniškom tabletėm, antras — išties
baisiu būdu. Jis kategoriškai atsisakė alkoholio! Jo mirtis buvo
neišvengiama.

— Marti, tu apie kūrybą, apie kūrybą ką nors,— pro ašaras
maldauja Marija.

*— Vaikeli, tai ir yra tikroji kūryba! Pareiškimai butams gau-
ti— didieji poezijos perlai! Juose yra gyvas skausmas, tikra kan-
čia. Tikra aistra. Aš paaukosiu likusį savo gyvenimą, kad būtų
išleistas rašytojų pareiškimų butui gauti rinkinys. Antraip istori-
ja man nedovanos.

— Gana! — kaip visad netikėtai pareiškia Laima.— Laikas
dirbti. Viršininkas jau raukosi.

Viršininkas — tai aš. Pagalvojau apie Martyną ir nejučia su-
siraukiau. Klausau jo patyčių ir sarkazmų, kur kas dažniau klau-
sau jo rimtų kalbų, retkarčiais aplankau jo keistąją kolekciją.
Visa tai kažkur veda, deja, ne ten, kur veda Kelias, Martynas,
pasuko klystkeliu. Jais labai dažnai pasuka net ir nekvaili žmo-
nės. Beveik visi pasuka.

Tikriausiai jis, kaip ir dauguma, mano, kad viską lemia dvie-
jų pradų, blogio ir gėrio, juodo ir balto, šviesos ir tamsos kova.
Didysis prieštaravimas: mes esam šviesa, o anie — tamsybės, po-
žemiai, šikšnosparniai, šlykštieji nakties paukščiai. Dangus ir pra-
garas, Dievas ir Šėtonas.

Niekas, *beveik* niekas nepadaro akivaizdžios išvados: šviesos
ir tamsos dvikovoje visuomet laimi pilkuma ir prieblanda. Kol
yra esminiai pradai, juoda ir balta, Dievas ir Šėtonas — dar nie-

kas neprarasta. Galas ateina tuomet, kai visa kas susiplaka į vien-tisą salsvą miglą, kai niekas nuo nieko nebesiskiria.

Ta migla ir yra amžinasis žvilgsnis, tykantis net sapnuose, Vilniaus bazilisko žvilgsnis, smingantis į mane kiekvieną rytą, kuris prasideda perpildytu troleibusu, žmogų kamšatim, kelio-ne iš nebūties į nebūtį: iš besapnės miego pilkumos į beminta darbo mašiną. Vien *Jų* valia sugrūda neišmiegojusias, užtinusiom akim žmogystas į geležines dėžes apmusijusiais langais ir nesku-biai girgždina link kasdienio lažo. Diena prasideda kvapais: ait-riu prakaito ir pigaus muilo dvoku, vakarykščio girtavimo raugu ir nakties košmarų dvelksmu.

Bet svarbiausia — kažkur dingo paukščiai (kurį rytą dingo, šiandien, vakar, visada?). Paukščiai dingo, o aš pamaži prarandu savo dvasią, imu virsti kažkuo kitu. Net smalsu, kas yra tasai *kitas*? Žvėris ar demonas? Beprotis? Tamsybių pasiuntinys? Mano forma turbūt nė nepakis — tik akys praras savo ugnį, savo slap-tus ženklus, ramiai virsiu dvasios neregium, tuštuma, rūku, pajusiu palaimingą debilo nirvaną. Nebereiks nieko prisiminti.

Kol kas vis prisimenu. Norom nenorom prisimenu senelį. No-rom nenorom prisimenu tėvą. Gal vienas slaptųjų mane tiriančių žvilgsnių yra giminės istorija?

Priešais mane, spausdamas rankoj rinktinio gėrimo taurę, sėdi tėvas ir kreivom lūpom stumia lauk žodžius. Dyri į blizgantį stalo paviršių, tarytum ten, po jo smailu smakru, žodžiai tyliai sugultų vienas ant kito kaip sudžiūvę medžių lapai. Mano tėvas, buvęs Getingeno ir Kopenhagos asas; jo protas, galbūt prilygęs Dirako ar Einšteino protui, subiro, virto šleikščia pusdvase, žvelgiančia pro siaurus blausių akių vyzdžius. Jį sutalžė neregimas vėzdas. Nors ne, vėzdas jo nebūtų įveikęs. Tėvas labai didelis, kaip visi Vargaliai, po smūgio tik nusipurtytų — prie smugių mes pratę. Tokį protą tegalėjo įveikti maras, lėtai ėdas smegenis vėžys.

— Nebent rašytoju, — postringauja tėvas, — gal šitam pasauly dar įmanoma būti rašytoju. Toks buvęs kolega Getingene. . . Ret-kačiais atsiunčia žinią. . . Vardu Robertas. . . Dabar rašo savo gyvenimo knygą. Knyga apie neturėjimą. . . Ar žinai, kas yra neturėjimas?

Taurėje žaižaruoja gėrimas: „Hennessy“ arba „Courvoisier“. (Iš kur jis ima pinigus?) Tėvo rankos gražios, plastiškų judesių. Jos dvelkia taurumu ir įgimta elegancija. Net sunkiausiais rytais jo rankos dreba elegantiškai. Aš nemyliu tėvo (niekad nemylė-jau), bet jo rankos mane kerį. Piešdamas tikrą žmogų, nutapyčiau

jam taurias savo tėvo rankas. Rankos — žmogaus pradžių pradžia. Rankos ir akys.

Mano tėvas, pašautas paukštis, spurdas tarp Kauno ir lenkų užgrobito Vilniaus krašto, Getingeno daktaras, tarpais kliedįs apie naują Europos fiziką ir Dirako delta funkciją, dabar šneka apie neturėjimą. Jis visuomet šneka apie neturėjimą ir pralaimėjimą. Alsuoja neturėjimu ir pralaimėjimu, jais ir gyvas. Laimėjęs ar apsurėjęs, jis mirtų, kaip kiti miršta badu ar troškuliu.

— Neturėjimas yra mūsų šerdis,— dėsto tėvas.— Netgi to, ką mes turim — iš tiesų neturim, supranti? Tik tariamės turį. . . Ką mes turim — šiokių tokių daiktus: namus, automobilius, knygas. Šiokias tokias mintis ir moteris. . . Bet argi tavo moteris išties yra tavo? Argi tavo mintys tau priklauso? Neteisybė! Kada tau bloga, būtinai lieki vienui vienas. . . Ir visos mintys mirksniu tampa svetimos. . . Mes persunkti neturėjimu, Vyteli. . . Mes patys esam gyvas neturėjimas. Net svajos iš mūsų atimtos. . . KAS viską atima — štai esminis būties klausimas, Vyteli. Visa, kas galėtų būti išties MŪSŲ, atimta ir kažkur suslėpta... O gal pasauly išvis nėra nieko, kas galėtų būti mūsų. . .

Tėvo šnekos čia pakyla ligi švento apreiškimo, čia smunka ligi girtos sapalionės. Jo žlugimas nepaaiškinamas, tad juo labiau baugina. Mes gimstam jau pralaimėję, mėgo kartoti tėvas, pats mūsų gimimas yra pralaimėjimas. Kartais slapčia meldavau visų dievų, kad jis turėtų bent menkiausią pateisinimą savo prapulčiai. Jis neturėjo jokio ir nė nebandė ieškoti, kaip kiti girtuokliai. (Didžiausi neparašyti romanai merdėja beribiuose girtuoklių prsimanymuose apie tragiškas savo smukimo priežastis.)

Man be galo sunku jį perprasti net *dabar* — o tuomet man tebuvo dvylika, paskui šešiolika. Tėvas dingo pačioje karo pradžioje, sklido kalbos, kad nežinia kaip perbėgo į Šveicariją, paskui į Ameriką. Nežinau, ar tai tiesa, niekas nežino, ar tai tiesa. Žinau tik, kad tėvas galėjo padaryti bet ką, įveikti bet kokias kliūtis. Galėjo plaukte perplaukti Atlantą, jeigu būtų panoręs. Karas jam nieko nereiškė. Nemanau, kad pasauly būtų buvę dalykų, kurie būtų jam ką nors reiškę. Nemanau, kad pranyko amerikose, jo slaptas dingimas ir pasirodymas kelia visai kitokius įtarimus, pačius baisiausius įtarimus.

Kartais matau tėvą, rašantį straipsnius (matau *dabar*: gal trisdešimt šeštais, gal keturiasdešimtais metais). Staiga prarymo tris dienas, pildydamas lapus painiomis formulėmis, paskui atsainiai nusviedžia primargintų lapų pundelį ant krėslo. Čia tasai pragulėdu, tris, penkis mėnesius. Guli, kol pasidengia puriu dulkių sluoksniu, kitais popieriais, užmirštu laiku. Mūsų namuose išvien

sklando užmirštas laikas. Tarpais tuos užmestus straipsnius kažkas suranda ir kažkur išsiunčia. (Tikriausiai senelis, jis lankomus du tris sykius per metus.) Nušiuorę popieriaus lapai dingsta, kažką veikia slaptame prirašytų lapų kosmose, o paskui grįžta pasidauginę, užgriūva namus didžiausiais popierių pundais. Nežinau, kas spausdina tuos straipsnius — „Zeitschrift für Physik“ ar „Physical Review“, bet namai visad pilni autorinių egzempliorių, kažkokių fizikų atvirlaiškių ir tėvo nuostabos. Jis apstulbęs varto rankose tuos popierius, net pamiršęs konjako taurę, regis, vis nori manęs kažko paklausti. Gal nori paklausti, kam visa tai' reikalinga. Kam visa tai, Vyteli? Ar čia aš pats kaltas? Šit kas nutinka, kai žmogus užsimiršęs bandai *ką nors veikti*.

Kartais matau tėvą piešiantį. Jis gali piešti bet kur ir bet kuo, tačiau labiausia vertina aukščiausios kokybės kinišką tušą. Siųsdinasi jį iš Paryžiaus. (Iš kur jis ima pinigų?) Jo piešiniuose yra gyvybė ir mirtis, juose yra dvasia. Juose gali išvelgti Dievą. Kartais tėvas piešia, nežiūrėdamas į lapą — ranka pati brėžia linijas, tarsi turėtų ir akis, ir atmintį.

Tėvui iš šio pasaulio tereikia popieriaus ir ženklų, kuriuos galėtų rašyti ar nupiešti godžiame lapų paviršiuje. O dar taurių, kuriose būtų šio to įpilta. Daugiau nieko. Jo kabinete tvyro popieriaus ir gėrimų kvapas. Čia apima jausmas, kokią patiri gūdžiam apleistam name ar senoj dulkėtojo palėpėj, sklidinoj paslaptinių daiktų. — Čia viskas mirę, čia gali tik vaidentis. Tai atkastas Pompėjos gyventojų kambarys. Stebuklingai išlikę baldai. Senobinės pompėjiškos knygos. Tūkstantmečio vyno kvapas. Iškart pajunti, kad esi po storais sustingusios lavos klodais, kad saulė ir šviesa toli toli. Čia šviečia ir šildo vien stulbinantys pompėjiški piešiniai: Man regis, jie ir nebuvo skirti šiam pasauliui, šviesiai dienai. Mano tėvas (jo rankos?) piešė juos, kad trumpam blykstelėję realybėje, jie vėl amžiams išnyktų. O kai pasaulis pabandė juos pasisavinti, tėvas instinktyviai apsigynė. Syki kabinete apsilankė kažkoks prašalaitis ir pamatė piešinius. Ne aš vienas buvau pajutęs, kad juos piešė genijaus ranka. Į mūsų kiemą bemat suskrido keletas paveikslų pirklių (jie buvo panašūs į nušiuorusius paukščius), vienas netekęs žado aikčiojo, kitas pasišovė tuoj pat vežti piešinius į Paryžių. Keletą dienų kiemas priminė čigonų taborą.

Tėvas pagaliau pats pamatė savo piešinius. Užsidaręs kabinete, niauriai žiūrinėjo lapą po lapo, garsiai šnekėdamas pats su gaviimi. Kalbėjo slapta, nesuprantama man kalba. Gal prasimanė tokią, kuria buvo galima *apipasaakoti* jo piešinius,

Laužą jis sukūrė naktį. Tik iš pat pradžių į ugnį keliavo piešiniai. Paskui tėvas ėmė nešti į kiemą savo rankraščius, žurnalus, knygas: lėtai, rodės, ramiai pasvarstydamas, krovė į liepsną vis naujus popierių pundus. Netrukus į laužą ėmė kristi ir rūbai, raižytos senelio kėdės, turkiški kilimėliai. Motina tūnojo savo miegamajame, neatitraukdama akių nuo to pasaulio gaisro, bet nė nebandė sulaikyti tėvo, išvis nieko nesakė. Ji laukė, kol tėvas pats liausis. (Ji visą gyvenimą laukė, kol jis liausis.) O tėvas vis degino savo pasaulį pagal pamėklišką sistemą. Sviesdavo į ugnį vieną kokią daiktą, o kitą lygiai tokią pat palikdavo sveiką. Išsirinko ugnies aukai kai kuriuos puodelius, lėkštes, taures. Nežinia, kokiems dievams jis atnašavo, kokius demonus norėjo atbaidyti. Baigė tą ugnies apeigą lygiai ramiai, kaip buvo pradėjęs. Ji tęsėsi gal valandą, gal dvi, tačiau tasai ugnies šokis neliko viename dideliame VISA, subyrėjo į dalis: matau tik pavienius liepsnojančius daiktus, nežmoniškai ramų tėvą ir išbalusį motinos veidą lange. Neliko kvapų, negirdėti liepsnos traškėjimo nei sutrikusių namiškių šurmulio. Viskas vyksta absoliučioje tyloje, tik retkarčiais į veidą padvelkia sausa kaitra.

Labiausiai gailėjau tėvo pieštų portretų. Jis visad piešė tą patį, žmogų — keistą pelkynų atsiskyrėlį, vardu Vasilis. Tasai tolydžio atklysdavo į mūsų kiemą, tėvas puikiai su juo sutardavo — mat abu nesakydavo vienas kitam nė žodžio. Vasilis tylėdamas ateidavo ir tylėdamas išeidavo, apsikarstęs gydomųjų žolių ir šaknelių pundais. Apie jo rankas vydavosi žalčiai, o ant pečių tupėdavo maži vikrus paukštukai. Už pozavimą tėvas jam mokėjo druska. Portretus piešė skubiai, su didžiausiu įkvėpimu. Nė viename nebuvo realaus Vasilio, žmonės tuose piešiniuose būdavo vis kitokie, tarsi tas varlėm ir gyvatėm mintas atsiskyrėlis kasdien keistų veidą. Nors iš tiesų visąlaik liko toks pat: apskuręs, ligi juodumo įdeges, kažką murmas savo žalčiams ir paukštukams, niekam nerodąs akių. Jis atslinko ir į didįjį autodafė, padėjo tėvui mėtyti į liepsną knygas ir piešinius. Paskui lėtai nukiūtino į tamsą, lydimas sukančio ratus jam virš galvos apuoko. Daugiau mūsų kieme nebesirodė, matydavau jį tik pelkės vidury, ramiai žengiantį per klampiausius liūlynus lyg Kristų per vandenį. Kai tėvas sudegino jo portretus, Vasilis tarytum neteko realumo, pagrindo po kojom. Tuose portretuose, man regis, buvo visui viskas: ir pelkynai, ir būsimasis autodafė, ir Kristus, ir nakties apuokai, ir neturėjimas, ir negalia. Bet viskas žuvo liepsnose. Suskubau paslėpti tik „Moterį-vorą“, „Ištikimybę“ ir „Gervę“ — pavadinimus prikerčiau pats. Ta gervė — slogiausias kada nors žmogaus nupieštas paukštis. Nesu matęs kito tokio padaro, taip

akivaizdžiai skriejančio i pražūtį. Toji gervė spinduliuoja gryną neviltį, ji pati žino, kad jau beveik suiro, kad jos beveik nebėra. Tačiau vis dėlto skrenda — pačia pažeme, lėtai ir bejėgiškai. Tai skrendanti prapulties iškamša, šmėkla, per klaidą pasirodžiusi vidudienį. Galbūt užkeikta princesė, paversta paukščiu, kuris po mirksnio pabirs pelenais. Ta gervė — tikra sesuo moters, kuri kitam piešiny lėtai virsta milžinišku plaukuotu voru. O gal voras virsta moterim, šiaip ar taip, piešiny nesuprantamu būdu pavaizduotas *virsmas*. Tas virsmas ir kelia siaubą, jo sklidina kiekviena linija, kiekvienas voro kojų plaukelis. Siaubas karaliauja visur, išskyrus moters veidą ir akis. Ji visiškai abejinga, jai absoliučiai tas pats, kad ji tuoj pavirs šlykščių nariuotakojų. Ar atvirkščiai — jai tas pats, kad ji yra voras, beveik virtęs moterim. „Ištikimybėje“ jauna patraukli mergina didžiulėmis krūtimis keturpėsčia ryja savo mirusį vyrą. Jos veide ir akyse tuštuma, bet visas kūnas, kiekvienas matomas ar tik numanomas raumenėlis, sklidinas sodrios kruvinos palaimos. Ji *myli* savo vyrą — net mirusį. Ji nori su juo sutapti. Jos milžiniškos krūtys vis svyra žemyn, rodos, suryta negyvėlio mėsa pereina į jas, vis labiau jas dailina. Mirusio vyro kūnas puošia ją, dabina kitam vyrui.

Mano tėvas galėjo būti geriausias pasaulyje dailininkas. Tikrai galėjo. Tačiau atsisakė pajudėti iš vietos. Jis apskritai nenorėjo *judėti*.

Dažniausiai matau jį, išeinantį iš vilos, lėtai žingsniuojantį prie automobilio. Pravėręs dureles, sustingsta ir ima graibytis cigaretės. Seku jį pro drumzliną langą ir gerai suprantu (*dabar* suprantu), ko jis laukia, ko tikisi. Bet kokio įvykio, menkiausios dingsties, kad galėtų tuoj pat grįžti į kambarį, ramiai įsitaisyti krėslė ir prisipilti sklidiną taurę. Tačiau niekas jam nepagelbsti. Jo veide matau tokią kančią, toki skausmą, kad noriu surikt visu balsu, pult prie motinos, prie senelio, prie visų paeiliui, prie kiekvieno praeivio kiekvienam pasaulio mieste, šiandien, vakar, rytoj, visuose laikuose, purtyti juos visus vienu metu ir maldauti: palikit jį ramybėj, nekankinkit jo, leiskit jam pagaliau *nieko neveikti!* Noriu atsigult po automobilio ratais ir šaukti: matot, jis negali važiuot, leiskit jam grįžt atgal prie taurės!

Bet reikia sėsti už vairo, reikia važiuoti į universitetą, eiti į auditoriją ir būti profesorium (vaidinti profesorių?). Kartoti daug syk kartotus žodžius, braižyti lentoje daug syk braižytus ženklus. Žiūrėti į šimtą syk matytus studentų veidus. Viso to neatsikratysi. Nėra tokio laužo, kuriame sudegintum Kauno plentą ir savo auditoriją . . ir svetimas seniai mirusių fizikų mintis. . . ir margą studentų minią. . . Nėra tokio laužo, tad tėvas beviltiškai

bando įdegti jį bent savo galvoje, meta į jį viską iš eilės: mūsų namą — skurdžias apylinkių pievas. . . pelkę su visu Vasiliu. . . pastėrusį iš baimės upelį. . . kalnus ir jūras. . . visą supuvusią žmoniją. . . smulkiausius sutvėrimus, net bakterijas. . . net mintis, visas visų laikų mintis... O svarbiausia — nemirtingąją žmogaus sielą.

Prašneka jis tik tais rytais, kai vis dėlto pavyksta ištrukti iš nekenčiamo įvykių rato, grįžti į kabinetą ir prisipilti sklidiną taurę šampano. (Iš kur jis ima pinigus?)

— Pusiausvyra — žemiausios energijos būseną, — lėtai dėsto jo gilus balsas. — Juo žemiau a'tsiduri, juo didesnė tavo pusiausvyra. Tai kardinalus gamtos dėsnis, Vytuk. . . O juk žmonės taip siekia pusiausvyros, vadinasi, smunka dar žemiau. . . Į dar gilesnę duobę, dar didesnę pusiausvyrą. . . Nėra kelio aukšty, Vytuk, VISI keliai veda tik žemyn.

Tačiau net prakalbsta tėvas vis rečiau ir rečiau. Šnekėjimas — šioks toks bendravimas su pasauliu, o tėvas tenori bendrauti vien patsl su savimi. Todėl ir apsistatę veidrodžiais. Jie sukabinti visur: hole, koridoriuose, miegamuosiuose, vonioje. Veidrodinės sienos, veidrodinės lubos, trūksta tik veidrodinių grindų. Motina neapkentė tų užkariaujančių namus veidrodžių, tačiau tėvas be mat rado saliamonišką sprendimą. Dabar jų lyg ir nėra — pakol kokio kambario neužvaldo tėvas. Įėjęs į vidų, iškart paima jį savo valdžion. Praveria visų spintų, bufetų, sekreterų dureles (vidinėj jų pusėj — veidrodžiai). Atitraukia galybę užuolaidėlių, drapiruočių, portjerų (už jų susigūžę tūno veidrodžiai). Apgręžia ant ilgų siūlų pakartus paveikslus (kitoje drobių pusėje įrėminti veidrodžiai). Apeigos baigtos — tėvas visąlaik gali matyti save. Gali gerti ir kruopščiai sekti, kaip jis geria.

Girtavimas — tai atskiras jo pasaulis. Tėvas geria *visą laiką*. Senelis vieno prakeiksmų priepuolio metu pasakė, kad jei namuose neatsirastų ko išgerti, jis perpjautų tėvo veną ir prisileistų stiklą kraujo. Didžiumos žmonių gyslomis teka skystas šūdas, niauriai dėstė senelis, šitas egzempliorius bent jau tuo skiriasi nuo kitų: jo gyslomis srovena konjako, romo, šampano, porto ir visų rūšių vermuto kokteilis.

Beveik kasdien vogčia stebiu tėvą. Tai begėdiškas, nešvankus užsiėmimas, šlykščiausias iš visų įmanomų vagysčių — * žmogaus vienatvės vagystė. Sekdamas tėvą, virstu šlykščiausiu Visatos padaru, atgijusia akim, kanuku, siurbiančiu svetimos gyvasties syvus. Paskui keikiu save, net mušu save per Veidą, bet vis vien negaliu liautis. Pats mūsų namas gundyte gundo vogčia stebėti kitus. Koridorių koridoriai, iškloti kilimais, visad praviros durys,

veidrodžiai, atspindintys vaizdą už kampo, už posūkio, tolimajam kambary. Namuose visuomet tvyro prieblanda, ji paverčia tave beveidžiu bevardžiu šnipu, ieškančiu aukos. Čia norom nenorom pamatai, ko nederėtų matyti. Čia magėte maga per menkiausia plyšelį nužiūrėti kitą žmogų. Šitame name vyksta [*dabar vyksta*] manasis pasaulio pažinimas, tik čia aš galiu tyrinėti žmogų iš taip arti, tarsi didelę kirmėlę, prismeigtą prie sienos šaltom sidabro adatom. (Mūsų namą sudegino rusai, kai vėl užėjo keturiasdešimt ketvirtaisiais.)

Dabar klupau prie pravirų durų ir apstulbęs žiūriu, kaip tėvas geria. Širdis daužosi krūtinėj, o akyse bent kiek raibuliuoja. Netikiu savo akimis. Tėvas nuogut nuogutėlis susisuko į storą kilimą. Iš pradžių net sunku jį pastebėti, rodos, kambary tėra kilimo ritinys ir prie jo galo pastatyta taurė. Tėvas iškiša galvą iš ritinio vidaus, lūpom ir dantim paima taurę, užsiverčia, nugečia gurkšnelį, vėl atsargiai pastato. O paskui — tas visų keisčiausia — įtraukia galvą į kilimo vidų. Minutėlę tėvo kambaryje nėra — tik susuktas kilimas ir prie jo pastatyta taurė. Paskui tėvas vėl iškiša galvą, vėl pačiumpa dantimis taurę... Kaip sraigė išlenda ir vėl slepiasi savo kiliminiam name. Man visai nebaisu. Nė, mirksnį nemanau, kad tėvas išsikraustė iš proto. Aš taip apstulbęs, kad išvis nieko negalvoju, tik žiūriu. Visas pavirtau žiūrėjimu. *Dabar* esu akis, akis be smegenų. Tėvas iškiša galvą iš kilimo. Vėl įtraukia atgal. Vėl iškiša. Geria mažais gurkšniukais, vos vos sriūbteli.

Ilgai ilgai nesuprantu, *ką* jis čia daro. Karštis muša į veidą, sklaido mintis. Pagaliau miglotai suvokiu: jis negali gerti paprastai, privalo atlikti šitą absurdišką apeigą. Privalo pilti į save alkoholį be galo rimtai, sudėtingai ir estetiškai. Jis taip *gyvena*. O aš vagiu jo intymiausias paslaptis, žiūriu ir neužsimerkiu net klaidžiausiais momentais, taip *aš gyvenu*. Noriu perprast savo tėvą, nes tai vienintelis būdas perprasti save.

Tik neaišku, kuo čia dėtas vaizdas už troleibuso lango, suniukę mediniai Žvėryno nameliai ir purvini įbauginti šunys. O paukščių *vis dar nėra*, nors vežanti mane metalinė dėžė jau suka į kairę, netrukus bus tiltas, o už jo biblioteka. Bet man tas nerūpi, aš tik noriu perprasti savo tėvą. Mudu sieja ne kelios pavienės gijos, o platus srautas, persiliejęs iš vieno į kitą. Sykių pačiupau glebią tėvo ranką, kažki kodėl panorau užčiuopti jo tvinksnus, tačiau nepajutau pulso. Rodės, jo širdis sustojus. Tik po keliolikos ilgų sekundžių supratau, kad mūsų tvinksniai *tie patys*, tarytumt bendra širdis varinėtų mudviejų gyslomis bendrą kraują. Gal todėl visad žvelgiu į tėvą lyg pats į save. Gal todėl nie-

kad nesuprantu, *ką jis daro*. Taip nesuprasti gali tik savęs paties.

Nesuprantu ir dabar: j>s liepė Janei nusirengti, o pats atsainiai vaikštinėja aplinkui, vis gurkštelėdamas iš taurės. Janė neskubiai rengiasi, prilipau prie rakto skylės ir kone dūstu. Man raibdavo akyse, vos pasilenkdavo valyti stalo, dosniai atidengdama palaidas krūtis, man užimdavo kvapą, vos pabandžius išiu-rėt po gėlėtu žiurstu dievišką jos pilvo apvalumą. Dabar ji nuoginasi čia pat, nė nedirsteli į tėvą, nusirenginėja *man*, žiūri tiesiai į mane, gal žino, kad prilipau prie rakto skylutės, o tėvas stovi greta ir nieko neveikia. Kam jam to reikia? Kam to reikia Janei? Kodėl žiūri tiesiai į mane? Lygiai taip žiūrėjo, kai ją prievartavo keturi rusų kareiviai: dviese laikė atvertę kelius, vienas spaudė prie žemės pečius, o ketvirtasis niekaip negalėjo pataikyt, kur reikia. Ji nerėkė, nesidraskė, jos veide nebuvo kančios ženklų, o akys idėmiai žvelgė į mane. Ji nesišaukė pagalbos net žvilgsniu, ramiai žvelgė tiesiai į mane, nors *tikrai* negalėjo manęs matyti, neregimas sekiau ją iš užuolandos.

Galbūt tasai žvilgsnis susipynė su dar vienu — kada aptiko mane atkampioj vietoj, prie langelio į vidinį kiemą. Ten niekas neužklysdavo, ant grindų buvo nugulęs storas dulkių sluoksnis. Tūnočiau ant palangės, bjauriai apsinuoginęs, išsitraukęs degantį neįtelpantį į rūbus vyriškumą, žiūrėjau į jį debilo žvilgsniu. Tais metais būdavo mirksnių, kada jutausi galįs išprievartauti purviną sieną ar lango rėmą. Arba visus namų veidrodžius. Arba orą viršum gauburiuotos pievos. Aš nebežinojau, ką su *juo* daryti.

Neišgirdau jos žingsnių. Pasukau galvą ir suvokiau, kad stovi čia jau ilgokai.

— Vargšelis! Nebežinai, kur dėtis?

Begėdiškai žvelgė į mane, narstė mano kūną po kaulėli. Nenu- maniau, kaip reikės gyventi toliau. Ji mirksniu patyrė mano paslaptis, sužinojo didžiąją mano gėdą. Ji, kurios krūtis, kojas, pilvą sapnuodavau naktimis, kurios negalėjau įsivaizduot apsirengusios, kuri su bet kokiais rūbais rodydavos nuogesnė už nuogą. Mano pamėkliški erotiniai planai mirksniu žlugo, Janė tapo nepasiekiamą. Nebegalėjau jos nei papirkti, nei užklupti iš netyčių — dabar ji iš manęs tik juoksis. Likau amžinai atskirtas nuo jos svarių krūčių, nuo gosliai virpančio po rūbais slapto papilvės juodulio. Dabar ji galėjo mane tiktai niekinti. Ir vis žiūrėjo žemyn,

i ir

— Vargšelis! — pakartojo kimiu balsu. — Ateik po pietų į pašiūrę. Zinai — kur lentos...

Ir aš nuėjau į pašiūrę, ji ligi pat galo liko šventa vieta. Čia Janė atėmė man nekaltybę. Čia ją po ketverių metų prievartavo

rusų kareiviai. Čia pasikorė mano motina. Čia keturiasdešimtujų vasarą senelis įrengė savo baisųjį altorių. Nelemčių nelemtis slėgė mūsų pašiūrę, ji kada nors privalėjo pati išliiepsnoti.

Matau, kaip senelis plėšia pašiūrės duris, kad viduje būtų šviesiau. Matau, kaip jam krinta iš rankų sidabro kibirėlis.

— Šūdas! — stūgauja senelis.— Šūdinas šūdas!

Jau žinau, kad Kaune — rusų tankai, kad Lietuva sulaukė senelio nuspėtos pražūties.

— Šūdas! — riaumoja senelis.— Kvaileliai — jie pešėsi su lenkais dėl Vilniaus, idant sulauktų ruskių! Šūdžių tauta!

Senelis su sidabro kibirėliu paknopstom lekia nuo namuko pakrūmėse ligi pašiūrės ir vėl atgal.

— Šūn! — veik staugia.— Melsimės! Aš pastačiau altorių!

Man ir baisoka, ir juokinga, kol kas nieko nesuprantu, nors mane jau pasiekė dvokas. Jis sklendžia pažeme, lėtai lipa sienomis, braunasi pro langus, name nebeįmanoma išvert, leidžiuosi į kiemą, bet ir čia tvyro smarvė. Rodos, visas Lietuvos oras persisunkė tuo slogiu dvoku, nuo jo niekur nepaspruksi. O senelis jau visus rikiuoja: užsimiegojusį Janės brolių (negaliu jo matyt, pasmaugčiau jį), persigandusią virėją, motiną, paklaikusiom akim besidairančią į šalis, matyt, laukiančią, kad senelis *liautųsi*. Visi sukam nosis į šalį, bet spraudžiamės į ankštą pašiūrę ir apstulbę spoksom į senelio altorių, mirksim ašarojančiom nuo aitrios smarvės akim. Altorius — sukiužęs kiaulių lovys, apkaišytas gėlėm, prismaigstytas senų verbų, padabintas geltono vaško žvake. Žvakės liepsna virpa, ją plaiksto iš lovio kylančios nuodingo dvoko srovės.

— Klaupt! Klaupt visiems! Klaupt prieš Dievą!

Bet niekas neklaupia, nė pats senelis, visi spokso į liulanti, knibždanti, dvokianti lovį. Greta lyg pasityčiojimui nusviestas sidabro kibirėlis. Tylu tarsi karste, tik nuo lubų įkyriai laša vanduo. Žiūriu ir aš, žvelgiu pro besiplaikstančius voratinklius ir netikiu savo akimis. Lovys sklidas dvokiančių išmatų, senelis sunešė jas čion sidabro kibirėliu. Tas liulančias, rodos, gyvas išmatas, visų mūsų išmatas, kuriose raitosi sočios baltos kirmėlės. Nuo to vaizdo išsyk darosi šleikštu, o dar smaugia klaiki smarvė. Senelis piktdžiugiškai šiepiasi, taisosi sudergta ranka plaukus:

— Štai jūsų dievas! Atėjo nauja karalija, nauja valdžia, o šit — naujas lietuvių dievas. Baigėsi Perkūno laikai, baigėsi Kristaus era. Ruskeliai atnešė jums naują dievą, klaupkit prieš jį ir melskitės. Štai jis, pažinkit jį — Šūdų Šūdas, dabar lietuviams

jis bus dievas! Šūdinai tautai — šūdinas dievas, o aš jo šventil-
kas. Osana!

Senelis kimiai kvatoja, o mes spoksom į lovį lyg pakerėti. Nebežinau, nė ką galvot, slogi smarvė išstumia iš smegenų min-
tis, ore vien dvokas, visas pasaulis yra dvokas, mano galvoj yra
tik jis, vietoj minčių, vietoj žodžių — vien dvokas.

— Šiandien naujos gadinės pradžia! Naujas dievas atėjo į
mūsų žemę, pavelytas pranašo vardu Stalinas Sralinas. Dabar jis
šiks jums ant galvų per amžių amžius. Įpraskit! Melskitės jam!

Džergžteli stiklas, matau, kaip tėvas it lėlė nugeria gurkšni
šampano (net čia atsinešė taurę). Šitai išiutina senelį, jo akys
pasrūva krauju kaip buliaus, jis nebe šneka, o šnypšėja:

— Geriau mus būtų užplūdęs maras, po maro bent kai kurie
išlieka. Bet mus užplūdo šūdas, ir nė vienas neliks švarus! Mes
patys užsileidom šūdą sau ant galvų. Patys! Dabar gyvensim šūdo
karalijoje. Lietuvių tautinis šūkis: kad ir šūduose, bet vis dėlto
gyvensim! Ar bent nutuokiat, kas yra sovietai? Jie nepaliks
nė vieno nešūdino žmogaus, nė vienos nešūdinios minties, ar su-
prantat? Per sovietiską komuniją kiekvienas turi nuryt kepto
šūdo gabalėlį. Sovietai ištyrė didžiąją paslaptį: kiekvieno žmo-
gaus didžioji dalis yra šūdas, todėl jį reikia vertint kaip šūdą,
kreiptis kaip į šūdą, elgtis su juo kaip su šūdu. Štai Sralino tikė-
jimo doktrina: esi šūdas ir nebandyk tapt kuo kitu. Džiūgaukit:
mes būsim išgalabyti, savim patrešim Sibiro laukus! Iš mūsų ru-
sams išaugs duona!

Senelis net užkimo, baksnoja pirštu į lovį, nors nė baksnot
nereikia, visi it pakerėti dėbso į jį, visų akyse baltuoja besirai-
tančios kirmėlės, visų šnerves plėšia sodrus dvokas. Man rodosi,
kad liulantis šūdas iš lovio žiūri į mus — patenkintas, imitęs,—
šaiposi iš mūsų, žino, jog dabar bus jo valia ir galia. Mane
apima klaikas: ūmai išvystu, kaip link Lietuvos pievų ir miškų,
miestų ir kaimų nenumaldomai slenka milžiniško šūdo banga:
Slenka tarsi ledynas, glemžia viską po savim, užlieja žemę. Žmo-
gučiai mojuoja rankelėm, bando gintis, spiegia ir bemat dūsta —
ką jie gali padaryt, jei net šimtametės eglės lūžta kaip degtukai,
skęsta liulanciam ledyne. Šūdo banga negirdi. aimanų, ji neturi
ausų nei akių, ji bedvasė ir žino tik viena — slinkti pirmyn. Vis-
kas baigta, neliko nieko gyvo, nieko iš *tikrųjų* gyvo. Jau supra-
tau, ką norėjo pasakyt senelis. Pirmas išgriūnu lauk, įkvepiu oro,
apsidairau, įyg išties galėčiau išvyst tą naujovišką ledyną. Iš
paskos išeina tėvas, Janės brolis, paskutinioji išslenka motina,
nieko nematančiom akim apsižvalgo aplink ir klausia, j nieką
nesikreipdama:

— Kaipgi jūs leidot, kad Lietuvos neliktų? Kodėl nieko nedarėt? Ar jus iš anksto užnuodijo kuo, atimančiu galią?

Bene pirmąsyk patyriau, kad motina irgi *mąsto*. Tarsi suvokus mano mintis, lėtai pasisuka link miško, nusišypso kažkam neregimam ir aiškiai, protingai sako:

— Dievas yra meilė. Argi ekskrementai gali būti meilė? Argi galima mylėti ekskrementus? Argi ekskrementai gali ką nors mylėti?

O ant rogių stūkso didingas šūdų kubilas, šimto kibirų talpos viso lagerio įstanga. Du apšarmoję vyrai tempia roges, o kiti būsimieji skeletai kaunasi su sapnais ant triaukščių gultų. Netoliese kažkas įnirtingai onanizuoja — kas kart ūmai pradeda tie, kurių po keletos dienų nebelieka. Geidžia pratęst save, bet čia gali apvaisint nebent orą.

Judu su Bolium kelinta naktis nemieгат, jūsų viduj tiek visko prisikaupė, kad miegas ten nebetelpa.

— Tada vokiečiams ėmė nepatikt mūsų universitetas. Jį uždarė, o mus sugrūdo į lagerį. Pamenu, gelžkelis vingiavo dauba, o ant jos šlaito šoko velnių šoki hitlerjungendo vaikėzai, Juose nieko žmogiško nebebuvo likę — vien nacių maro bacila. Štai kas baisiausia — vaikai! Prasisagstę klynus, purtė savo varpeles ir stengėsi mus apšlapint. Jie duso nuo savo galios pajautimo.

Profesorius nematė, o tu matei: penkiolikiniai sribai, prasmirdę namine, su šautuvais per petį, irgi buvo vaikai. Ir ne kokie hitlerjungendai, o lietuvių artojų sūnūs. Bolius jų nematė. Duok pusvaikiui degtinės ir šautuvą — jis padarys, ką liepsi. O anie tempia ir tempia roges su šūdų kubilu, nė mirksniui nestabteli.

— Prieš tai mus vežė sunkvežimiais, dar Lietuvos žeme. Sargybinių buvo vos keletas, jie lošė kortom. O mes važiavom — trisdešimt sveikų, nesurakintų vyrų — ir nieko nedarėm, net nebandėm bėgt. Sėdėjom ir kažko laukėm. .. Kodėl mes, lietuviai, visada tik laukiam?

Bolius liūdnai žvelgia-į naktinius lagerio šūdvežius, linguoja galva:

— Stai taip: nuolankiai vilkt išmatų krūvą. . . Štai taip. . . Galiu kirst lažybų, kad jie lietuviai. . . Tas taip lietuviška. . .

Bet profesorius klysta: vėjas atneša tų somnambūlių balsus, gerai girdi, kad jie šneka rusiškai:

— Atleiskit, kolega, aš negaliu sutikt su tokia jūsų koncepcija. Dar Berklis galutinai įrodė..

Motinos man labiausiai gaila. Jos aš nesekdavau,' bei .' pati

išvien painiojosi po akimis —vis su Janės broliu. Palydėdavau juodu ligi miegamojo ir pasitraukdavau, *daugiau* matyti neišgalėjau, bet kartais girdėdavau *tuos* garsus. Mačiau, kaip ji moka už *tai* Janės broliui pinigų. Niūrus, visad apšepęs bernas paskui nesidrovėdamas skaičiuodavo litus, o ji stamalinėjo namų koridoriais kaip šmėkla. Liekna graži šmėkla stačia krūtine. Ji pasimetė pasauly, niekaip nerado *jokio* kelio. *Jie* išbadė mano motinai dvasios akis, atėmė bet kokią gyvenimo pajautą. Aplink ji tematė labirintą, stačias sienas, jai buvo absoliučiai tas pats, kurlink pasukti, ką veikti. Niekad negalėjai išpėti, ką motina darys kitą mirksni, ką dar sumanys. Kartais vidiniam kieme kapodavo galvas žąsims. Sykį po ranka pasipainiojo katė — ji nugalabijo ir katę. Galbūt ji neskyrė kačių nuo žąsų. Kartais tylutėliai siurbdavo tėvo atsargas, kol tarsi negyva krisdavo ant grindų vidury koridoriaus. Kartais imdavo daužyti veidrodžius. Kartais...

Apie mano motiną geriau tylėti. Tačiau maga nors vienam žmogui pasauly pasakyt bent krislą teisybės. Galbūt kada nors papasakosiu apie ją Lolitai. Apie ją, apie pasaulį labirintą, apie ryžtą daryti bet ką —kas pakliuvo.

Kartais ir pats,panoriu daryti bet ką, nes jaučiuosi pagautas, įvartytas į bergždžiai besisukantį ratą, iš kurio neįmanoma ištrukti. Negelbsti nė tai, kad tasai gyvenimo ratas ar labirintas yra gyvas. Keista gyvastis tvinksi po grindinio akmenimis, be garso gaudžia senų namų sienose. Pilkšvi namai tyliai murma užkeikimus, bažnyčios šnabždasi tarpusavy lotyniškai, kad niekas nesuprastų. Jos egzistuoja *atskirtos* nuo rytinio miesto šurmulio, joms čia nėra kas veikia. Rodos, tuoj lėtai, sunkiai pakils į orą ir nusklės kažkur, kur joms bus geriau, ten ir man būtų geriau. Kur? Nežinau tokios vietos, žinau tik kryptį: kuo toliau nuo čia, kuo toliau nuo mirusio Vilniaus. Vilnius seniai miręs: nebeliko ridenamų grindiniu statinių dundesio, parduotuvėlių iškabų margumyno, slaptingo siaurų gatvelių raizginio. Neliko lietuvių kvartalų ir žydų kvartalų — spalvingų miestelių mieste. Neliko Vilniaus veido, visi nauji kvartalai vienodi, *nė jokie*: bedvasiai konglomeratai iš girtuoklių, eilių parduotuvėse ir troleibusų vielų. Žiūriu, plačiai pravėręs akis, bet nieko daugiau negaliu išžvelgti. Jokių slaptų ženklų, jokios gilesnės prasmės, tėra vienodas begalinis sapnas, kurį esi priverstas sapnuoti prieš savo valią. Iškvėšusio režisieriaus statytas besielis spektaklis: slaptingose senų fasadų dekoracijose vyksta nykiausia pasauly buitinė pseudodrama. Siužetas žinomas iš anksto, nieko netikėto negali įvykti — nebent pačios dekoracijos ūmai prabiltų gūdžiais balsais: jos čia

gyviausios. Namų sienose plaka Vilniaus širdis, vien jos čia turi dvasią. Gatvės krypta link tingiai dunksančios kalvos, o ant jos, tarsi impotento slogutyje, niauriai stirkso trumpas ir bukas pilies bokšto falas, vilniečių laimintojas, visuotinės negalios simbolis. Viskas, visui viskas čia yra sapnas. Itališko renesanso namai, saktum, atkelti tiesiai iš Bolonijos ar Padujos, smaigantys dangų įmantrūs bažnyčių bokštai, o tarp jų — beveidė iškvėšusio spektaklio statistų minia. Šitaip negali būti, Dievas ar Šėtonas čia kažką pripainiojo. Arba šitos žmogystos per klaidą atsidūrė ne tam mieste, arba jos yra savo vietoje, bet namai, bažnyčios ir gilios senovės kvapas pasiklydo. Vilnius — tai miestas šmėkla, miestas haliucinacija. Jo neįmanoma susapnuoti ar išvaizduoti — jis pats yra sapnas arba vaizduotės tvarinys. Vilniuje vaikšto lietuvių kunigaikščių dvasios, sveikinas su pažistamais, užkabinėja merginas ir nykiai stumdosi troleibusų stotelėse. Čia plevena ir maišosi lenklaikių kvapai, gaisrų bei marų kvapai ir banaliausias prasto benzino tvaikas. Čia naktimis gūdžiai kaukia, šaukiasi pagalbos Geležinis Vilkas. Čia netikėtai gali sutikti numirėlį, kitados gestapo ar saugumo nukamuotą, vis kartojantį išdaviko vardą, kurio niekas nenori girdėti. Prahoje ar Lisabonoje senovė tvyro *greta* nūdienės bedvasybės. Vilniuje kiekvienas namas, kiekviena siaurų gatvelių sankryža yra sykiu ir senosios gyvybės, ir nūdienės katalepsijos vieta. Vilnius — tai daugybė miestų, suklotų vienas ant kito. Archeologiniais sluoksniais čia sugulė ne tik žemė — ir laikas, ir oras, ir kalba. Toje pat vietoje glūdi ir virsta vienas kitu Rytų ir Vakarų kultūros sluoksniai. Vilnius — tai riba, kur susikovė rusų ekspansija ir Europos dvasia. Čia susidūrė ir susimaišė visui viskas. Vilnius — tai milžiniškas kokteilis, suplaktas bepročių rūko dievų. Jei miestas galėtų egzistuoti *vienišas*, be žmonių, Vilnius būtų visų miestų Miestas. Bet miesto dvasią išreiškia žmonės, o jei bandai suprasti, ką reiškia žmogystos Vilniaus gatvėse, ką reiškia tasai marazmiškas spektaklis, kuriame ir pats vaidini, iškart suvoki, jog sapnuoji.

Lėtai einu tame sapne, kursai vadinasi Vilnius, o smegenis smelkia keista nuojauta, kad visa kas jau yra taip buvę. Kadaise lygiai taip pat ėjau gatve, lygiai taip pat svarsčiau, ką galėtų reikšti gelsvi vėjo blaškomi sapno lapai, senas namas sodo gilumoje. . . Prie skelbimų stulpo jau tupėjo du lygiai tokie pat apduję karveliai. Koridoriuje manęs jau laukė Lolita, lygiai taip pat supuodama liemenį pirmyn atgal. . . Viskas jau buvo, viskas viskas jau buvo. Žinau, jog tai tik *déjà vu*, bet bugštus jausmas vis vien smelkia mane kiaurai. *Lygiai taip pat* prieš akis siūbuoja Stefos klubai, visų pasaulio moterų klubai, vergiliškai vedantys

mane vis arčiau paslapties. . . *Lygiai toks pat* nusmurgęs šuo didelė galva ir dar didesniais lyties organais, ilgu kaip žiurkės kūnu, šniukštinėja žemę už lango. . . Kavagėrio stalas atrodo lygiai taip pat nerealiai, kaip jau nesyk atrodė.

Kodėl čia ateinu? Kodėl gaištu laiką — juk turėčiau kiekvieną dar likusį man mirksnį skirti vieninteliui tikslui. Nesuprantu, ką čia veikia mano valdiniai, kam jie čia susirinko (o gal — *kas juos čia surinko?*). Kartais rodosi, kad visi jie turi čia slaptų tikslų — kaip aš pats. Man biblioteka būtina slaptiems tyrimams. Bet ką čia randa kiti? Nejau viskas taip paprasta,¹ kaip rodosi iš pirmo žvilgsnio? Didžiuma rado vietą, kur galima nieko neveikti ir gauti šiokią tokią algą. Martyną valdžiai reikėjo nugrūsti į užkampį, apdumti akis knygų gausybe, izoliuoti nuo mokslo centrų. Komunistė Elena įterpta, kad visus prižiūrėtų. Ir taip toliau. (Man neaišku, kodėl čia atsidūrė Lolita.) Kurios šių moterų tėra tylios aukos, o kurios — slaptos Jų agentės? Neįtariu tik Stefos — su ja esu atlikęs tam tikrus bandymus. Kuri? Gal Gražina, ta putni mažulė taukuotu žvilgsniu? Ar Marija, ūsuota, žaliūkė pragertu bosu? Ar Laima — pavargus žuvis, vis leptelianti kokią nesąmonę? O gal naujokė Beta, mirksinti išverstom akelėm (ar čia gali turėti esminės reikšmės *trumpai kirpti plaukai?*). Jie galėjo pasirinkti bet kurią arba visas urmu. Visos prieš akis, visos užstalėje, tik Lolita stovi prie lango, seka akimis Karosą: jis vėl kėpestuoja palei statybą. Šventasis L'arosas, mano talismanas, žmogus, kuris net mirties akivaizdoje nebijojo vadinti tironus tironais, o vergus vergais. (Nežinia, kas pavojingiau — turbūt 4 akis pavadinti vergus vergais.) Lolita seka jį akimis ir šypsosi: pasakojau jai apie Karosą. Mano Lolita. Mano mano Lolita. Bet ar begali pasauly būti kas nors išties *mano*? Ar išvis kada turėjau savo moterį?

Norom nenorom pagalvojau apie žmoną. Juk aš turėjau žmoną — mylimą, vienintelę, tikrąją. *Turėjau...* Privalėčiau vadinti ją gelbėtoja ir akių atvėrėja (deja, Irena atvėrė man ne tik džiaugsmus, bet ir klaikynes). Ji pasirodė, kai visas mano gyvenimas darkėsi kaip klaiki haliucinacija. Tai buvo „Naručio“ periodas, jame susiplakė girtuoklystė, beprotybės nuojauta ir labai tikras, beribis skausmas. Buvau ką tik paleistas iš lagerio. Nežinia kur gyvenau, nežinia kaip prasimanydavau pinigų. Lyg pro miglas prisimenu, kaip naktimis kroviau vagonus, o dienomis tūnojau pusrūsių kambariuose išdaužytais langais, neužsidarančiom durim, girtavau su apšepusiais sėbrais. Rytas man nesiskyrė nuo vakaro, saulė išvis hepatekėdavo, manajam Vilniuje išvien tvy-

rojo nyki migla. Visą laik būdavau girtas. Nežinau, kiek laiko tai truko, bet nesigailiu dėl tų dienų, mėnesių, metų. Privalečiau visa tai pergyventi, manasis kelias vedė per „Narutį“, sifilitiškas landynes, per patį Vilniaus dugną. Kiekvienas tikras ieškojimas yra pragariškas, didieji atradimai padaromi ties beprotybės riba. Nė kiek nesigailiu kadaise atsidūręs tarp padugnių, kaip ir *nesigailiu* kadaise pakliuvęs į lagerį. Turėjau pereiti visus pragaro ratus, kad pagaliau suvokčiau svarbiausią dalyką, aptikčiau *Jų* pėdsakus. Manuosius pragaro ratus ženklino spygliuota viela, o paskui alkoholis. Dieve mano, kaip aš gėriau! Mane išgelbėjo vien geležiniai tėvo genai — pagal visus gamtos dėsnius turėjau išprotėti ar tapti griuvena. Ieškojau *tiesos*, panirdamas į patį prasčiausią alkoholį. Ieškojau atsakymo (jau tada *ieškojau* atsakymo), naikindamas save. Kitokio kelio turbūt ir nėra. Žmogus gali ištrūkti už savo ribų, pranokti save, tik daį savęs aukodamas. Bet aš aukojau per daug. Nesyk pamaniau, kad jokių paslapčių tikrai nerasiu *čia*, tarp išsvaidytų dvokiančių rūbų, vėmalų klanų ir rėpliojančių sienomis tarakonų. Suvokiau, kurlink rituosi, bet sustoti nepajėgiau. Po devynerių metų grįžęs į Vilnių, tariamai išėjęs į laisvę, negalėjau šiaip sau gyventi, aš *nebemokėjau* gyventi. Man jau niekad nebuvo lemta patirti *laisvės*. Buvau vienos vienintelės idėjos vergas, o baisiausia — ilgai ilgai *nežinojau*, kokios idėjos. Suvokiau tik viena: *visi* gyvena klaidingai, pasaulis elgiasi ne taip, kaip dera, jis kadaise apsiriko ir neištengia ištaisyti savo didžiosios klaidos. Kodėl aš, kad ir reabilituotas, gavau bastytis po šiukšlynus kaip benamis šuo, o žmogus (ar slibinas?), kurį kitados turėjau medžioti, mėgavosi gyvenimu abso-
liučios valdžios spindesy? Tuomet išvien galvodavau apie jį.
Dabar irgi galvoju apie jį.

— *Kiekvienas gali čiupt pistonmašiną ir pleškint į visas puses,— švelniai sako pailga, plikutėlė Bitino galva.— Kiekvienas kvailys. Ne tokia tavo lemtis, Vargaliuk. Tau lemta didžiojo slibino medžioklė. Apie jį galvok, tik apie jį. Sapnuok jį, sutapk su juo, vaikiuk. Praryk jį, kaip jis ryja Lietuvą. Iškrapštyk jį iš jo susmirdusio tanko. ..*

Kodėl, kokių tikslu man buvo skirti išbandymai, po kurių suabejojau, ar pasauly išvis bėra *žmogus*? Suabejojau, ar žmonijai išvis verta egzistuoti. Nesupratau, kas sumeistravo tą baisų mechanizmą, kas jį valdo. Gailestingojo Dievo idėja absurdiška: jei Dievas egzistuoja, jis yra beprotis ir sadistas, su juo reikia kautis. Budistinė neišvengiamos kančios teorija nieko nepaaiškina, tik konstatuoja. Apokalipsės pragarmė tėra efektinga metafora — argi ką gali jaudinti *viso* pasaulio neišvengiamas galas?

Ne, paaiškinimas turėjo būti *čia*, ieškojau jo aplink ir sa\ •) viduje. Niekas daugiau man nerūpėjo. Net aš pats. Niekas! Manęs nebaugino aptinę sugėrovų veidai, kruvini peiliai, kurie galėjo nusmeigti ir mane, fantasmagoriškos kekšės, abejingai tepančios dvokia tyre kietąją šankerį mano akivaizdoje. Aš buvau *anapus* visko. Ir vis gėriau, Dieve mano, kaip aš gėriau!

Turbūt vis dėlto artėjau prie paslapties, artėjau mirties ir beprotybės takeliu, po krislą kaupdamas klaikią patirtį. Sako, išbučioti raupsuotąjį yra šventas pasiaukojimas. Sako, po ilgų maldų ir pasninkų apsireiškia švenčiausioji mergelė. Aš to siekiau savaip. Kas įvertins jausmą, kurį patiri, regėdamas, kaip tavo penis skverbiasi į išpuvusią sifilitikės vaginą? Kas pasakys teisybę apie apreiškimus, kurie apsėda po savaitės gėrimo, pristigus "degtinės pagirioms? Suvokiau, kad skęstu, bet šventai tikėjau, kad pačiame dugne, prieš išleisdamas paskutinį oro burbulą, rasiu atsakymą. Ir vis gėriau. Nuožulnios plokštumos gale manęs laukė bažnyčia, Vilniaus bazilijonų bažnyčia. Gerai pamenu nuluptus jos kryžius kiemo kampe, niauriai svyrančias ant manęs sienas, galinčias užgriūti kiekvieną mirksnį. Senosios Vilniaus bažnyčios išniekinamos įvairiai — ir sandėliais, ir ateizmo muziejais. Toje buvo įrengtas pigiausio vyno fabrikėlis. Aptikau išlaužą tvoroje, išmukęs su visa govėda, galėjau gerti be saiko. Viduje kerojo šleivi vamzdynai, stūksojo niūrus katilai ir karaliavo dulkės. Dulkių dulkės. Persigėrę sargai miegojo čia pat, ant akmenų grindų, atsukę gleivėtus veidus į išlaužytą altorių. It velniai susėsdavom apie sklidiną katilą ir gerdavom ligi pamišimo. Tą vyną čia raugė iš visko — iš perpuvusių vaisių, iš šiukšlių, man regis, net iš gličių bažnyčios dulkių. *Jie* privalo užtemdyti visiems protą bet kokia kaina. Nakvojau tiesiog bažnyčioje, norėjau sulaukti galo kaip tik čia. Vilniaus laikas ir erdvė buvo sutrikę. Sėsdavau ant sulūžusios kėdės kokioj landynėj, o atsidurdavau bažnyčioj prie šiukšlių vyno kibiro. Retkarčiais mane apsupdavo kalbantys gyvuliai, nupjautos žmonių galvos su kojelėm, kartais iš bažnyčios sienos išlisdavo Platonas — pilkšva kepure su snapeliu, odine striuke — atšiaurus kanukų komisaras. Tebuvo vienintelis kelias patikrinti, kas yra haliucinacija, o kas realybė — dar išgerti. Tuomet haliucinacijos dažniausia pranykdavo.

Aš vis dėlto išsimeldžiau savo švenčiausią mergelę. Nežinau, kada ji apsireiškė pirmąjį kartą, *pirmojo* ir negalėjo būti — Vilniaus laikas buvo visiškai susipainiojęs. Irena išnirdavo iš miglos, gailiai žvelgdama į mane. Kartais ateidavo už parankės su Platonu — pusnuogė, vulgariai išsidažiusi. Rimtai svarstydavau, kodėl pederastas Platonas metė berniukus, pažeidė garsiai skelbtus sa-

vo principus. Išgerdavau taurę ir dar taurę, bet¹ dingdavo tik Platonas, Irena nepranykdavo, o vieną dieną atsibudau ne bažnyčios užkampyje, o ant sudedamos lovelės jos bute.

Ji gyveno apgriuvusiam kambary, buvusioj vienuolyno celėj, jos langas žvelgė tiesiai į išlaužą vyno fabrikėlio tvoroje. Ligšiol nesuprantu, kodėl ji sustabdė mane ties pačia riba. Buvau girta padugnė užtinusiomis akimis. Dar ne vieną rytą koviausi su begalvėmis žmogystomis ar baltais nuodingais triušiais-. Dar ne sykį lindau į pražūtingąją išlaužą tvoroje. O Irena nieko man neliepė, nemokė ir neakino. Ji paprasčiausiai atvėrė man akis. Mano gyvenimo kelias buvo išties unikalus: jau. beveik igijęs *antrąjį* regėjimą, neturėjau nė pirmojo, nebuvau pažinęs paprasto, visiems regimo pasaulio. Tik Irenos dėka pirmąsyk patyriau, kas yra draugas, kas yra moteris. Ji ilgai buvo mano draugas — tasai vienintelis, tikrasis, tavo paties dalis. Tik Irena privertė mane suvokti, kad šiam pasauly vyras nieko nereiskia be moters.

Ligtol nežinojau, kas yra moteris, nespėjau to pajusti. Janėl nebuvo mano moteris, ji buvo niekieno moteris — gyva įsikūnijusi vagina, mistiškas simbolis, poliucinių paauglystės sapnų deivė. Ponia Giedraitienė nebuvo *moteris* — vien gašli patelė, gosli, sadistiška vergvaldė. Nespėjau pažinti tikros moters, o lageris viską galutinai sudarkė. Mėnesių mėnesius, metų metus jų netgi nemačiau. Jos pamaži virto mitologinėm būtybėm, galinčiom viską — rasi net atgaivinti mirusius. Negebėjau nė susapnuoti moters. Sapnuodavau milžiniškas paukštes atvirtusiom į šalis krūtim ir moterų veidais. Tos moterys paukštės supdavo mane, godžiai tiesdamos į mane ilgus kaklus, norėdamos mane sulesti, sulesti mane, išlesti mano vyriškumą... Išėjus į laisvę, kiekviena sutikta moteris atrodė stebuklinga, bet sykiu baugino. Jos visos buvo it nesuprantamos, nepasiekiamos kito pasaulio būtybės. Bijojau eiti į gatvę, nes ten vaikščiojo *jos*, bijojau to pasakų pasaulio, kur lyg niekur nieko vaikšto *moterys*. Nesupratau, kaip elgtis, ką daryti, netikėjau, kad taip yra iš tiesų. Taip negalėjo būti. Baisu buvo ne tik *paliesti* moterį, kad ir netyčia, baisu buvo ją užkalbinti, net pažvelgti jai į akis. Gal šitaip būčiau galop pataikęs į beprotnamį, bet mane laiku pasičiupo trys pusrusių šliundros. Nepamenu, kodėl joms pasidaviau, kodėl nepabūgau, kad jos mane sules (net jos man atrodė stebuklingos). Jos mane mikliai išgydė: vietoj sapnų būtybės, legendų deivės, radau purviną dvokiančią patelę, geidžiančią tik pinigų ir geležinio penio. P pinigų kažkur prasimanydavau, o manasis daiktas joms irgi tiko — nors ir nebuvo geležinis, viso labo variniu galu.

O po viso to, po šimto mėnesių girtavimo, ūmai atsirado Irena: aukšta, liekna, vikri, juodom kaip smala akim. Nežinau, ar ji buvo graži. Turbūt ne. Argi tas galėjo turėti reikšmės? Argi svarbu, kaip atrodė mano Irenos kojos, krūtys ar veido ovalas? Jei kas mūsų bendro gyvenimo pradžioje būtų pasiteiravęs apie jos figūrą, būčiau toki pridobęs. Kas drįstų aiškintis, ar seksapiliškas yra madonos kūnas?

Jai sakydavau visui viską. Tai didis dalykas — galimybė nors vienam žmogui sakyti visui viską (dabar tokio žmogaus greta nėra). Irena nepabūgo manęs, nors išverčiau iš vidaus visą tužmasti, juodulius ir skausmą. Ji gavo išvysti mano viduj šlykščią žaizdą, sklidiną virpčiojančių sočių kirmėlių. Bet nepasitraukė šalin. Ji buvo kaip šaltinis, kuriame galėjau mazgotis sielą, jo paties neteršdamas. Jos neįmanoma buvo suteršti. Ji narsiai prišiemė dalį mano naštos, o jos siauri petukai nė nevirptelėjo. Ja galėjau visiškai pasikliauti. Ji, *pagimdė* mane.

Mudu vertėmės vargingai ir buvom laimingiausi žmonės pasauly. Pamenu aplankstytus kibirus, juose nešiojau vandenį, nes čiaupas buvo tik lauke. *Lenkiškas* čiaupas, senelis iš tokio nebūtų gėręs nė lašo, nors mirtų troškuliu. Pamenu varganus, skalbtus perskalbtus užvalkalus ir paklodes. Bet dažniausiai pamenu Ireną. Ireną, Ireną, Ireną. Daugybę jos portretų, tarsi slaptame kitiems neregimų nuotraukų albume. Ji šypsosi, vėl numaldžius mano siutą. Ji sėdi, parėmus ranka smakrą. Kalba žemu, kiek prikimusiu balsu, o aš klausau ir suprantu, kad tik ji gali suteikti man *prasmę*, kad ji pati yra toji prasmė. Ji plaunasi kojas dideliu rudam dubeny, o aš roriu išbučiuot ją visą, visą. Tik apie ją galėjau galvoti, patyriau stebuklą, kuris niekam kitam nebuvo lemtas. Mudu tikrai buvom dvi obuolio pusės, stebuklingai radusios viena kitą.

Mudu skyrė vienintelis dalykas — ji mėgo spoksoti į televizorių. Aš jo bijau. Aš jo nekenčiu. Televizija — tai magiškas *Jų* ginklas, jos pagalba *Jie* apsupa tave klaikiai iškanuotų būtybių būriais, miniomis, legionais; *Jie* stengiasi įteigti tau, kad šitos būtybės yra tikrieji, normalūs žmonių giminės atstovai, o jei esi kitoks — pats kaltas, tai *tu* nenormalus. Anuomet manyje dar tik vėrėsi *antrosios* akys, beveik liguistai stebėjau tuos televizinius padarus. Suprantama, negaliu išstudijuoti JAV ar italų televizijos, tačiau tvirtai manau, kad *Jų* televiziniai spąstai aprėpia visą pasaulį. *Jie* tik subtiliai prisitaiko prie šalies tradicijų ir politinės sistemos. Bet argi koks amerikietis ar prancūzas nejunta manosios baimės ir šleikštulio, išvydęs, kaip gražuolė ekrane leipsta, kone patiria orgazmą, vos pauosčiusi reklamuojamą dantų pastą

ar pomidorų tyrę? Argi jam nekyla pačių klaikiausių įtarimų? Juk tos televizinės būtybės visose šalyse neturi nieko žmogiško, atkeliavo iš bedvasės Jų karalijos. Žinoma, mūsų televizija visas pranoksta. Diktorius tikina, jog tai kažkokie darbininkai. .. kažkokie žemdirbiai. .. kažkokie rašytojai. .. ar mokslininkai. .. Jų aibės, jie atsiranda kiekvieną valandą, kiekvieną sekundę. .. Susodinti ant vienodų kėdelių, prie vienodų stalų, neretai su ordinu juostelėm ar medaliais, dažniausiai nesveikai aptukusiais veidais. Juose yra kažkas esmingai negyva, nežmoniška, ypač akys—tikriausiai, ta vieta, kur turėtų būti akys: tie siauri plyšeliai be jokios išraiškos, be dvasios kibirkštėlės. Tuose plyšeliuose gali išvelgti nykios plynės tuštumą, nesuskaitomų tarakonų kojelių knibždėlyną. Tos būtybės kartoja vis tuos pačius žodžius, jos labai savimi patenkintos, jos viską žino ir viskuo tiki. Beviltiškai stengiasi *suvaidinti* žmones, suteikti veidui išraišką. .. Turbūt dar nepamiršo, kaip turi atrodyti žmogus... Ir visai nesvarbus kad amerikietišku televizijos gražuolių akys didžiulės, o vedančiųjų veidai neaptukę — *Jie* puikiai moka maskuotis... Svarbiausias yra žvilgsnis, tuštumos žvilgsnis. Svarbiausia toji debiliška palaima, nesvarbu, kas ją sukelia televizinei būtybei — rusiško plenumo Šukiai ar japoniškas virtuvės kombainas... Svarbu tai, kad visi jie tokie *užtikrinti*. .. Tokie *sumanus*... Tokie *džiugus*... Tokie *idiotai*...

Aš bijau televizijos, visad jos bijojau. O Irena mėgo spoksoti į ekraną — jai tas gniuždantis dvasią vaizdas tebuvo kramtomoji guma smegenims, kaip daugeliui žmonių. Rodos, kas čia baisaus. Bet visi kažkodėl pamiršta, kad smegenys — tikrai ne ta vieta, kurią dera *užlipinti* sužiaumota kramtomąja guma. Deja, deja... Kiekviena smulkmena yra svarbi, kada susiduri su, *Jais*.

Kartais gyvenimo laikas lekia pernelyg greit. Vieną dieną ūmai suvokiau, kad man jau keturiasdešimt, kad mudu su Irena gyvename naujame, kiek didesniame bute, kad esu programuotojas. (Baigti universitete matematiką mane išnekėjo Gėdis.) Viskas klostėsi lyg ir gerai, vienodai slydau gyvenimo keliu, beš kažkur, kaip nebuvę dingę metų metai — iš tų laikų pamenu kur kas mažiau, nei iš „Naručio“ periodo. Buvau įklimpęs į ramią sveikos kasdienybės palaimą. Man regis, buvau *beveik* laimingas — greta Irenos, tarp protingų knygų ir savo prisiminimų. Bet nubudęs vieną rytą, staiga suvokiau, kad kažkas nutiko. 'Kažkas kažkas atsitiko. Nežinau, kas dėl to buvo kaltas. Gal Gediminas. Kaip tik tada pradėjo elgtis keistai, vis keisčiau ir keisčiau. Galbūt Vilnius. Kaip tik tuomet apaugo naujaisiais *nė jokiai s* kvar-

talais, pirmąsyk dingtelėjo mintis, kad mano miestas mirė ir jau niekad neprisikels. Galbūt Irena. Omai pamačiau, kad jos žvilgsnis padėręs ir apsiblausęs, kad ji vis dažniau negirdi, ką jai šneku. kažkas kažkas atsitiko, pražiūrėjau be galo svarbų įvykį ir susivokiau tik tada, kai visa kas ėmė *kisti*. Ėmiau justti ligtol neužuostus kvapus. Kvepėjo medžiai ir gatvių dulkės, mano rašomasis stalas ir tolimas lėktuvų gaudesys. Ėmiau matyti, ko anksčiau nepastebėdavau: murziną katę, susigūžusią po balkonu, kuprotą neužaugą, tyliai šlubčiojantį namo pasieniu. Gausybė ligtol nieko nereiškusių smulkmenų slaptingai man kažką šnabždėjo, norėjo išpėti, kad nutiko kažkas esmingo ir baisaus.

O paskui susapnavau klaukų sapną. Jame tingiai mylėjausi su putnia persirpusia gražuole. Nejutau nė menkiausio smagumo, o ji vis kamavo, glėbesčiavo mane, siurbte siurbė. Pagaliau jėga ištrūkau, su palengvėjimu ištraukiau penį iš težios drėgnos ertmės, ir staiga praradau amą, pažvelgęs į jį. Jis visas buvo nusėtas tamsiom judančiom dėmelėm, jį lipte aplipo šlykštūs rudi tarakonai. Jų buvo aibės. Jie krutino plonus ūsus, vartė savo nereges akis. Mano penis buvo aplipęs tarakonais kaip supuvęs bananas musytėmis. Isteriškai bandžiau juos nupurtyti, nuvalyti nurinkti po vieną, bet veltui. Pakliuvau į spąstus, buvau tarakonų valdžioje. O putni persirpus gražuolė niauriai dėbsojo į mane, iš jos akių stirksojo aštrūs pilkšvi dygliai. Pabudęs tikrai pabūgau, jog kažkas kažkas nutiko. Visą dieną jaučiausi kaip nesavas, dievaž, keliskart ėjau į tualetą ir atsidėjęs ieškojau ant savo vyriškumo žymių. Žinoma, radau tik senus Stadniuko įdegintus randus, bet tatai nenumaldė. Namu grįžau anksti, laukiau Irenos, trokšdamas pasitarti su ja, pagaliau išvydau ją pro langą, bet nepajutau nei džiaugsmo, nei dargi palengvėjimo. Kažkas kažkas buvo atsitikę. Irena buvo ne tokia, kaip ligi tol, net jos eigastis buvo keistai pakitusi. Manęs ji nepastebėjo, nepastebėjo ir juodojo Džeko, kaimynų šuns, didžiojo mūsų šeimos draugo. Jis pribėgo prie Irenos, apuostė jai kelius ir staiga šaižiai aplojo. Visa jo povyza rodė klaukų pasišlykštėjimą, o kartu baimę. Nieko negalėjau suprasti: Džekas? Irena? O ji sustojo ir nudelbė į šunį sunkų žvilgsnį. Neglostė jo, bet ir neužsimojo, tačiau Džekas mirksniu atšoko, gailiai susirietė ir ėmė inkštauti, lyg norėdamas išpėti visą namą, visą savo šunišką pasaulį, apie kažį ką baisaus ir nelemto. Jis skelbė didį pavojų. Pamaniau, kad Džekas tiesiog nukvėšo. O Irena vis maldė jį sunkiu žvilgsniu ir vangiai šypojojosi. Tai buvo *ne jos* šypsena. Ji ir toliau nuėjo nesava eigastim. Džekas nukvėšo, vis kartočiau sau, bet nė pats tuo netikėjau. Irena buvo

smarkiai pakitusi. Jos šlaunys šleikščiai trynėsi po suknele. Jos pirštų sanariai buvo nenatūraliai sustorėję ir pabalę.

Staiga suvokiau, kad vargšas šuo *neatpažino Irenos kvapo*. Ji nebekvėpėjo savimi. Džekas aplojo svetimą bauginantį išbrovėlį, kurio dvokas jam kėlė begalinį šunišką siaubą. Bet kur kas baisiau buvo tai, kad Irenos ūmai neatpažinau aš pats. Nieko jai nepasakojau, nesiskundžiau. Aš tik pradėjau ją vogčia tyrinėti.

Visi pasaulio dievai regi, kaip man buvo sunku: šnipinėjau artimiausią žmogų — ne tik jos elgesį, bet ir *ją pačią*, net jos kūną. Nežinojau, kurlink sukti, ko ieškoti. Bijojau nejučia išsiduoti, bijojau ižeisti Ireną. Vis dar bijojau ją ižeisti. Bijojau daug ko, dažniausiai pats savęs. Visad lengviau likti nieko nežinančiam, tiesos paieška susijusi su mirtiniais pavojais. Kas nors būtinai pražūva — tikėjimas ar laimė, ar praeitis. Arba viskas iškart.

Pradėjau lyg ir smulkmenomis. Svečiuose (niekad nesupratau, *kodėl* mes lankėmės pas visus tuos žmones) ar namuose, kai pas ją. ateidavo tariosios draugės, slapčia klausiau, ką ji šneka, manydama, kad jos negirdžiu. Mane apėmė siaubas. Jos melodingas balsas prikimo, paliko vangus ir duslus kaip aidas senam apkerpėjusiam rūsy. Jis neteko spalvų ir atspalvių, tapo vienatonis lyg bilsnojimas į perplyšusį būgną. Bet kur kas labiau sukrėtė jos kalbos, iš Irenos lūpų niekad nebuvau tokių girdėjęs: dudenų apie rūbų fasonus ir baldus, apie algas ir pareigas. Aiškino ištraukusi mane iš liūno. Dejavo dėl kainų, dėl to, kad nedarau karjeros. Su keista pagieža apkalbinėjo nesančias drauges, o šioms pasirodžius, dorodavo ką tik išėjusias. Lyg ir nieko baisaus — ji buvo tokia pat, kaip kitos. Tačiau Irena *negalėjo* taip šnekėti. Daugsyk dirščiojau pro durų plyšį, rizikuodamas išsiduoti. Kalbėjo vis dėlto ji. Nesupratau, kur dingo tikrieji jos žodžiai, kalbos apie viršūnes ir prarajas, apie žmogų sugniuždytą ir žmogų nugalintį, jos naivus siekimas perprasti visą senųjų ir naujųjų laikų išmintį, kur dingo visa, dėl ko ją mylėjau. Tiesa, su manim ji ir dabar šnekėjo lygiai taip, kaip ir anksčiau. Tačiau bemat sugaudžiau, kad man ji meluoja, o *ten* šneka teisybę. Vienatonis duslus balsas idealiai derėjo kaipsyk prie *anų* žodžių. Dingojosi, kad pažvelgęs į jos gerklę, ten, giliai giliai to rausvo vamzdžio viduj, išvysčiau susipynusių kirmėlių gniutulą. Kažkas smaugė ir dusino ją, bet kartu ji pati darėsi pavojinga. Man ji tyčia vaidino spektaklį. Ši dusliabalsė moteris turbūt jau seniai vaidino manąją Ireną, o toji buvo žuvusi, pranykusi, ar išsigimusi. O aš ligi tol nieko nejutau — buvau aklas ir kurčias. Man tikrai pasidarė baisu. Tapau trigubai atsargesnis, trigubai apdaresnis,

bijojau nejučia išsидуoti. Juk *ji* gyveno čia pat, greta manęs, nuo *jos* savo žinojimą reikėjo slėpti. Slėpti nuo visų. Kam galėjau pasiguosti? Nebent Gedžiui.

Aš nepasitariau su Gedžiu, ryžausi veikti pats, padariau viena iš daugelio nepataisomų savo klaidų.

Ėmiau sekti *ją* dar atidžiau. *Jos* oda papilkėjo ir tapo šiurkšti, ji tingiai slampinėjo po kambarius ar virtuvę, darydama beprasmius dalykus: po keliskart lygino tuos pačius rūbus, dėliojo juos iš vienos lentynos į kitą, o paskui atgal, be paliovos laistė gėles. Dažniausiai išvis nieko neveikė, smaksojo viena ir ta pačia pėza, sukiodama rankose kokį daiktą. Neskaitė knygų, tik spoksojo į savo televizorių. Tiesa, kaip ir anksčiau imdavo mano knygas ir dėdavosi skaitanti jas tarnyboje. Paskui neva susižavėjusi girdavo, bet aš jau žinojau, kad jos visą savaitę dulkėjo užkištos virtuvės spintelėje. Niekaip nesupratau, ką ir kada pražiūrėjau. Juk tasai virsmas negalėjo įvykti staiga. Buvau aklas ir kurčias: mano Ireną pamainė, o aš nė nepajutau. *Joje* viskas buvo dirbtina: ir įsiteikiantis balsas, ir iš Irenos pasivogti žodžiai, ir tariamai gilus žvilgsnis. Aš *jos* nemylėjau, vengiau, tarpais bjaurėjausi — o ji net nepajuto, nepastebėjo šito! Tempdavo mane į lovą netgi dažniau negu Irena. Tačiau meilės žaismė, toji stebuklą karalija, ūmai virto slogiais bedvasiais pratimais. Man rodėsi, kad tuoj pravirksiu ar, imsiu kaukti — *ji* mokėjo visus Irenos erotinius žaidimus, jas *beveik* buvo galima supainioti. *Ji* lygiai taip pat išsiurbdavo mano penį į save, spaudydavo ir glamonėdavo jį slaptais raumenėliais, tarsi ten, giliai viduje, būtų aibė mažų rankučių. Prieš savo valią trumpam užsimiršdavau, kone pajusdavau pilnatvę, bet greit atsitokėdavau išmuštas šalto prakaito. Ji pražudė mano Ireną, įlindo į jos odą, bet negebėjo apsimesti ligi galo. Aš mylėjausi su iškamša. Apimdavo siaubas, kaip išsigelbėjimo ieškojau *skirtumų*. Ačiū Dievui, jodvi vis dėlto skyrėsi net lovoje. Ji visad stengėsi atsidurti *viršuje* (Irena tokios pozos nemėgo). Be to, *ji* patologiškai vengė šviesos, mylėjosi tik prieblandoje — Irena net vidurnaktį išiebdavo visas lempas. Ilgai laužiau dėl to galvą, o paslaptis buvo' paprasčiausia: *ji* bijojo, kad ją *pamatysiu*. Bijojau, kad išvysiu *jos* kūną.

Dabar atsargiai, apgraiбом tyrinėju *Jos* kūną (jau šimtakart tyrinėjau). Naktis skleidžia aitroią kvapą, netoliese kimiai loja šuo. Pratinuosi matyti tamsoje — ne akimis, o pirštais, mano pirštai virto akimis, regiu ją visą balzganos šviesos aureolėje. Matau šimtajį kartą, bet vis vien negaliu suvaldyti šleikštulio. Tos moters krūtys išpampusios, apačioj sugulusios trim bjauriom rievėm. Rodos, perbraukęs pirštu, išvalytum iš tų raukšlių voratink-

lių ir puvėsių raizginį. Liemuo kažkur dingęs, po pūpsančiom krūtim iškart styro kampuoti klubai. Tarp kojų beveik nuo kelių išaugo tuklus mėsgaliai — nelyg storos virvės. Jie kyla aukštin ligi pat papilvės plaukų, rodos, įsirango tiesiai į tos moters vidų, perveria ją kiaurai. Po pažastimis tai moteriai susimetė stangrūs riebalų gūbriai. Ant spenelių ir net tarp krūtų susirangė šiurkštūs plaukų kuokštai. Regiu vien grėsmingą kūno parodiją, atskiros dalys nedera viena prie kitos, rodos, ta moteris tuoj suptyš, išsinarstys lyg sudedama lėlė. Ir nuo viso kūno, iš visų odos porų, sklinda aitrokas kvapas, bukojo nakties peilio kvapas, pelėsių kvapas. Jis stiprina mano šleikštulį, suprantu, jog visa, ką matau — nebe juokai. Tai ne paikos *jos* šnekos ar prikimęs balsas, tai realu ir apčiuopiama. Tą moterį niokoja paslaptina deformacija. Tai ne kokia liga, pasišiaušusi juodojo kaimynų Džeko keterra įrodo, jog tai. nėra paprasta liga, kurią įveikia vaistai. Tai kažkas kita, visai visai kita, slaptinga ir gūdu, susieta su pelėsisiais. . . su tarakonais... su slogiais kvapais... susieta su manim, mano gyvenimu. .. galbūt skirta man, nukreipta į mane, niokoja pirmų pirmiausia mane...

Pajutau, kad negandas negali slypėti *vien jos* viduje. Supratau, kad reikia ištirti, ką ji veikia išėjusi iš namų, su kuo susitinka, kur lankosi. Aš jau ši tą nutuokiau, bet vis dėlto negalėjau ligi galo suvokti, į koki kelią žengiau, suspaudęs kumštį savo spurdančią širdį.

Ji nepajuto esanti sekama (turėjau progos tuo įsitikinti), bet visąlaik nuo manęs pasprukdavo. Tatai mane pribloškė: netgi nejudama realaus pavojaus, laikėsi absoliučios konspiracijos. Dingdavo pereinamuose kiemuose arba tiesiog pasukdavo už kampo ir pranykdavo, tarsi pakilus į orą. Ieškodavau bent durų, lango, kiaurymės sienoje, kur ji būtų galėjęs dingti. Deja, visad bergždžiai. Ją traukte traukė į senąją Vilnių, arčiau siaurų gatvelių ir bažnyčių, apleistų namų ir niūrių pribjaurotų kiemų. Sakytum, būtų galėjęs pranykti tik senamiesty, susišnabždėjęs su pačia Vilniaus'dvasia. Ta miesto dvasia mane baugino. Visas Vilnius priblėso ir priduso, iš jo teliko kreivos apmusijusios gatvelės ir purvini kiemai su baltintom tualetų būdelėm. Miestas susitraukė į ankštą sukriošusių namų, pusrusių landynių sritį. Pereinamuose kiemuose mane pasitikdavo šleivi šunys ir purvinos vištos. Visa toji marguojanti ruja niršiai uostinėjo mane. Pasieniais svirdinėjo. apsiblausę vyrai. Rėksmingos moterys džiaustė skalbinius ant suodinių virvių. Niūrios kompanijos skveruose iš butelių siurbė pigiausią šiukšlių vyną. Kimūs girti šūkšmai blaškėsi tarp storų sienų, beveik niekur negirdėjau lietuviško žodžio. Rodės, aš nebe

Lietuvoj, tuoj teks prašnekti niauria pavarčių kalba, kurios nemoku. Mano seną, šventą miestą apniko prasčiausios rūšies liumpenai. Pro juos teko brautis, sekant krypuojančią moters figūrą. Tarp apmusijusių sienų ji jautėsi sava, net jos eigastis pragražėdavo. O aš čia buvau svetimas ir nepageidautinas. Blausiaakiai vyrai žvelgė į mane su nuostaba ir keista pagieža. Šunys apstulbė uostinėjo mane, neatsistebėdami, iš kur čia toks kvapas. Buvau priblokštas: jau daug metų nemačiau tokio Vilniaus. O juk čia pat turėjo slankioti ir senoji mano paties dvasia, aš pats, koks buvau prieš dešimti ar penkiolika metų. Galbūt *ji* tyčia stengėsi atvilioti mane į praeiti.

Ramybės neliko ir namuose. Čia pradėjo lankytis vis keistesni tipai. Tarsi vabalai rinkosi į mano butą iš nežinomų plyšių ir pakampių. Apniko mano namus kaip šmėklos. Jie buvo lyg ir skirtingi, net labai skirtingi, bet kartu *lygiai tokie pat*, kaip *ji*. Mano išmiklinta akis jau skyrė lemiamas detales, neįprastus judesius, tuštumą žvilgsniuose. Visų jų rankos buvo putnios, patinusiais sąnariais, nusėtos mažais rusvais šlakeliais. Nuo kiekvieno dvelkė pažįstamas aitrokas puvėsių kvapas. Ypač tipiškas man pasirodė drūtas vyrukas, vardu Justinas. (Jis buvo kažkoks partinis funkcionierius, *nomenklatūros* atstovas, žmogus iš specialaus pasaulio, kur viskas kitoniška, nei mūsų gyvenime; ir daiktai, ir maistas, ir ligoninės. Net duoną jiems kepa specialią. Net eismo taisyklės jų automobiliams kitokios.) Vis bandžiau jį prakalbinti, nors *nežinojau*, ką turiu išklausti. Stengiausi tiesiog užliuliuoti jo budrumą, leisti jam laisvai plepėti. Pats kaisdavau kavą ir keptdavau skrebučius, palikęs Justiną kambaryje su *ja*. Slapčia klausydavau, ką jiedu šneka. Bet jis neišsidavė: nė žodžio apie senamiestį, apie „Naručio“ rajoną, pereinamus kiemus.

Justinas bemat' paprato elgtis itin laisvai, rodėsi visai natūralu, kad draugiškai (ar ne vien draugiškai) apkabina mano žmoną ar paplekšnoja jai per kelį. Syki, ilgiau užsibuvęs virtuvėje ir tyliai grįžęs, užtikau jį suspaudus rankomis jai krūtis. Visi buvom kiek užkaušę, apsimečiau nieko nepastebėjęs, bet prieš gulant sukėliau pavydo' sceną. Mane apstulbino jos reakcija. Ji staiga visiškai subjuro ir užsipoilė mane. Aš pats esąs dėl to kaltas. Pats kviečia Justiną į svečius. Pats sudaręs nesveiką nuotaiką. Tik aš pats. Klausiau jos gergždančio balso, žiūrėjau į spuo-guotą veidą, iškrypusius pirštus, išpampusias krūtis, paslėptus po storais naktiniais marškiniais, bet nesunkiai numanomus mėsgalius tarp šlaunų, žiūrėjau ir nejučia žavėjaisi. Šįsyk *ji* suvaidino idealiai. Išsitepliojo visą veidą akių tušu, rangėsi kaip gyvatė,, tampėsi šleikščiose kanukiškose konvulsijose. Ji tikrai neprarado

savo gabumų, kuriais apgaudinėjo mane visą mūsų bendrą gyvenimą.

Neprarado *ji* ir gebėjimo pranykti. Rodės, seniai turėjau liautis beviltiškai ją sekęs, bet aš visad buvau be galo atkaklus. Atkaklumas anksčiau ar vėliau yra atlyginamas. Vienašyk kaip visad pamečiau ją iš akių, be tikslo sukau ratus po „Naručio“ rajoną, galiausiai išėjau į Didžiąją gatvę, sustojau ir užsirūkiau. Manų rasi jau buvo susikaupusi įtampa, jau vėrėsi *antrosios* akys. Pajutau, kad *turiu* pažvelgti dešinėn, pajutau tą paliepiamą kylant iš *vidaus*. Pirmiausia išvydau *ją*, paskui ir tą padarą. *Ji* lėtai prislinko prie jo, jis nepasukdamas galvos kažką jai burbtelėjo ir toliau stovėjo kaip įkaltas. *Ji* dar labiau susikūprino, nuolankiai, tarsi gavus palaiminimą, nukiūtino šalin. *Ji* man neberūpėjo, stebilijau vien į jį. Jis buvo kresnas ir kampuotas. Stovėjo pasieny, prie parduotuvės durų. Greta zujančių, skubančių žmogystų atrodė nelyg *skylė* bespalviam kilime. Jis visiškai neturėjo kaklo. Masyvi galva buvo įstatyta tiesiai į pečius, norėdamas pažvelgti į šalį, turėjo gręžtis visu kūnu. Bet jis nė nesigraižė, vien *rijo* viską akimis. Tasai bekaklis buvo suaugęs su grindinio akmenimis, niūriomis sienomis, tampriu senamiesčio oru. Ties juo praeivių žingsniai sulėtėdavo, rodės, jie mirksniu pamiršta, kur ejo. Bet jo tas nedomino, jis tiesiog stovėjo ir *rijo* viską akimis. Jis kaustė mano dėmesį, kaustė net mano valią. Akys plokščiam apvaliam veide buvo kaip dvi skylės — jei įmanoma įsivaizduoti *skyles skylėje*. Veidas buvo be jokios išraiškos, bet kaip tik tas išraiškos nebuvimas skleidė aplink slogią grėsmę, panieką visa kam ir tvirtą įsitikinimą, kad čia *jo* valia. Išoriškai buvo panašus į debilą, bet nė sekunde neabejojau, kad jo viduj tarsi mašina veikia geležinis, bejausmis intelektas. Galva styrojo pečiuose, kiek palenкта į priekį, jis tarytum puolė pirmyn, bet kartu liko nejudrus kaip akmuo. Jis buvo nelyg vilkas, sustingęs šuolio poza, bet tvirtai žinąs, kad šokti nereikės — auka ilgis į nasrus *pati*. Jame slypėjo patologiška grėsmė, neapibūdinama žodžiais. Ją buvo galima tik *pajusti*, ji skverbėsi į mano vidų kaip maro bacila, kaip prapulties nuojauta. Tarpais prie jo prieidavo palaiminimo beveidės žmogystos, jis kažką burbtelėdavo, tos vėl nuslinkdavo šalin. Mačiau, kad jis čia slapstas karalius, kurio visi klauso, bet nežino, ko klauso, naiviai mano, jog elgiasi nepriklausomai. Jis laikė savo rankose visus siūlus (kokius, kieno siūlus?), kėpsojo viršum senamiesčio kaip milžiniškas aštuonkojis, daugybe gijų susietas su aibe šen ir ten rėpliojančių pilkų žmogystų. Jo čiuptuvai siekė visur, jie pasiekė ir mano vidų, krūtinę apėmė *stingus* silpnumas. Jaučiau, kad jau

radau, tik dar negalėjau suprasti, ką *radau*. Aš buvau vienas — persigandęs ir bejėgis. Aš buvau ir likau vienas.

Dabar suprantu, kaip man buvo pasisekė. Niekad daugiau nepavyko taip arti išvysti vieną *Jų* komisarų, didžiųjų magistrų — tiesiog gatvėje, praeivių šurmuly, kažį kodėl pažeidusį slaptumo taisyklės. Nežinau, ką dabar daryčiau, o' tasyk tiesiog sustingau gaudydamas pražiota burna ora, jusdamas vien beribę baimę ir skausmą paširdžiuose. Tasai padaras pajudėjo, nuslinko pasieniu, o aš negalėjau nė krustelėti, buvau paralyžiuotas. Aptikau *Jų* forpostą, tačiau buvau nepasirengęs, neturėjau ganėtinai jėgų, kad galėčiau ryžtis. Matyt, ir pats buvau *Jų* pagrauztas, mano dvasios medis anaip tol netryško gaivia žaluma. Tačiau jame dar buvo syvų, nors *Jie* ir tikėjo mane jau sudoroję. Netiesa — tebebuvau gyvas. Tik dar nebuvo atėjęs laikas. Kovą su *Jais* gali pradėti tik susikaupęs ir pasiryžęs aukotis žmogus. Žmogus, kuriam nebėra kitos išeities.

... o visi *slampinėja tarsi kurorte*. Šiandien kažkokia komunistų šventė, pusryčiams gavot po tikrą bandelę su marmeladu. Vėl sėdit savo užkabory prie šiukšlių dėžių. Keletas ruskelių rausiasi atmatose — šiandien niekas nerėks, neskirs karcerio, neišmuš dantų. Bolius begal sunykęs, net čia retai išvysį toki iškankintą veidą: išdžiūvusį, išsiurbtą, sudarkytą veidą. Tačiau tai vis vien žmogaus veidas. Jokia akla galia, jokia neapykanta negali nutrint nuo jo didžio proto žymių, didžios širdies žymių, negali užgesint jo akių. Tau net bangu, kad greta sėdi galbūt didžiausias Lietuvos protas, šimto universitetų garbės daktaras, Lietuvos garbės protas, šneka ir moko tave, Vytautą Vargulį, tarsi tu vienas būtum visa vargšė pasmaugta Lietuva, laukianti jo žodžio.

— Po karo rusai atėmė iš Vokietijos žemes, techniką, auksą, bet niekad nepasisavino vokiško ordnungo,— dėsto Bolius.— Vokiečių lagery sadizmas preciziškas ir rafinuotas, čia sadizmas primityvus ir gyvuliškas. Rusija lieka Rusija — net lagery...

— Jūs buvot Rusijoj prieš karą?

— Ne, aš čia pirmąsyk. Atvežė traukiniu tiesiai iš Osven- cimo — be persėdimų, be jokių vizų. Kaip estafetę — iš Hitlerio tiesiai Stalinui. Ne mane vieną — mus visus... Milijonus.

— Už ką? — nejučia klausi.— Vardan ko?

— Už ką mane? — perklausia Bolius, jo akyse blyksteli keista pašaipą.— Tave? Mus visus? Už tai, kad kvėpuojam.

Kad gyvi esam. Lietuva be lietuvių! Juk žinai — toks sovietų vadų šūkis. Juk žinai.

— O rusus už ką?

— O juos šiaipsau, dėl gražumo,— Bolius šiepiasi, krei-va jo šypsena baisi.— Bet nieko, jie ipratę. Mums blogiau, mes jau pauostė m laisvės ir nebegalėsime jos pamiršt. Palaimintieji yra nežinantys. . . Rusai niekad nepatyrė laisvės, tad negali apie ją ir svajot. Palaimintieji.. — Boliaus balsas nelauktai suvirpa.— Osvencime slapčia skaitydavau pas-kaitas: apie meną. . . apie literatūrą, filosofiją. . . Dešimtys žmonių dėl paskaitos rizikuodavo gyvybe... Jie privėlėjo jaustis esą žmonais, negalėjo kitaip... O šitie puikiai be to apsieina. . . Jiems nereikia, supranti?

Tau gaila rusų, kurie neragavo laisvės, kuriems nieko nereikia. Stai keletas rausiasi po atmatas, džiaugiasi radę kokį kąsnį. Negi žmogus sutvertas tam, kad raustųsi po lagerio atmatas, o paskui savaičių savaitėm, metų metais kaltų akmeniniam kalno šlaite Stalinė portretą dydžio kaip ištisas kaimas? Nebesupranti, kas yra žmogus. Gal Vašia Jebačikas yra žmogus? Jis greta jųsų, reguliuoja savo bra-vorą, tik varys ne naminę — arbatos trauktinę. Vašia Jeba-čikas— šito pasaulio valdovas. O Bolius žvelgia į tave, regi tave kiaurai.

— Manai, man jų negaila? — sako.— Manai, neapima ne-viltis, kad nieko negaliu padaryt? .. Apsidairyk: toks yra jų pasaulis. Šviečia saulė — visi laimingi. Davė po bandelę — visi patenkinti... Jie neabejoja, kad taip ir turi būt... Abe-jojantys seniai po žeme... Dar kiti guodžiasi, kad tai nelem-ta klaida, bet netrukus nušvis skaisti ateities žara...

Bolius užsimerkia, nenori rodyt kančios akių. Nori', kad jo akyse matytum vien išmintį, gudrią volterišką šypsenė-lę, kad nors mintyse pamirštum savo išniekintą kūną ir pati-kėtum, jog dvasios spygliuota viela neaptversi.

— Ir su mumis jie tą pat padarys,— staiga sakai.— 7/ mes melsimės Būdų Šūdui.

Bolius žaibu atsimerkia, net atšlyji — toks netikėtas pyk-tis sklinda iš jo švelnių akių.

— Vaike! — nuožmiai košia pro dantis.— Tu nesupranti, kas yra žmogus. Gerai įsiklausyk: ŽMOGUS! Žmogaus nega-lima nugalėt. Užmušt galima, bet nugalėti — niekada. Iš ma-nęs atėmė viską: žmoną, vaikus, laisvę, meilę, pasaulį, Die-vą, mokslą, saulę, orą, viltį, kūną, padarė viską, kad aš ne-bebūčiau aš, bet manęs neišveikė. Ir neišveiks! Many slypi nemirtinga siela, kurios buvimą jie neigia!

Bolius kriohte kriokia, net Vašia Jebačikas pakėlė akis nuo savo bravoro ir niauriai dėbso į judu.

— Geležjuk, užčiaupk savo protą,— sako pašaipiai.— Verčiau patylėtų. Daktariukas vis į jį spokso, paims į penktą bloką — jokie jo dievai jam, nepadės. Nei Buda, nei Šyva, nei tasai žydelis Einšteinas.

Justinas buvo lyg rakštis, įvartyta į mano gyvenimą: kur be-pasisukčiau, užkliūdavau už jo. Su manim elgėsi draugiškai, bet truputį iš aukšto: juk priklausė partinei grietinėlei, o aš tebuva kompiuterių žinovas. Nebeklausiau, ką jis šneka, jutau, kad žodžiais neišsидуos. Vien tyriau jo veidą ir rankas. Žiūrėdavau į besiformuojantį dvigubą pagurklį, minkštus, neryškius bruožus. Jo veidą dengė plonytis, vos pastebimas riebalų sluoksnis, tačiau tai nebuvo šiaip riebalų sluoksnis, beprasmė apsirijimo pasekmė. Tai buvo dėsninga jo konstrukcijos detalė, tasai sluoksnis glaistė aštrius kampus, išsišovimus ir įdubimus. Justino veidas negalėjo išreikšti ūmių ar stiprių jausmų, buvo tam nepritaikytas. Buvo skirtas *tarytum* emocijoms, pusjausmiams, ramiai stabiliai būčiai. Jo akys buvo vandens spalvos. Bet reikšmingiausios buvo rankos. Jose slypėjo keistas neperprantamas hieroglifas. Puvėsių, stovinčio vandens ir prieblandos hieroglifas. Jos buvo pabalusios, pa-brinkusiais sąnariais, nusėtos rusvomis strazdanomis. Pirštai po-trumpiai, bekraujai, beveik permatomi. Ant plaštakų visai nesimatė gyslų. Tos rankos nedavė man ramybės. Vis apimdavo ne-numaldomas noras Įpjauti Justinui pirštą ir pažiūrėti, *kas* bėgs iš žaizdos, kas yra jo viduj. Turbūt ^vientisa pilkšva masė, klampi neminčių ir ne jausmų pelkė.

Su mano žmona jis sutarė idealiai — sutapo jų mintys, žodžiai, net judesiai. Jiedu atrodė kaip brolis ir sesuo. Jutau, kad stoviu ant paslapties slenksčio. Kartais magėdavo pasekti Justiną, o kar-tais nelauktai pagaildavo *jos*, tikriau, tų menkiausių mano Irenos likučių, kurie protarpiais *joję* sužerėdavo. Žmogus yra silpnas: slapčia glostydavau *ją* nakties tamsoje, pirštų galiukais tyrinėda-vau prasmegusį sapnuose kūną. Žmogaus jausmai yra apgaulingi: kartais rodėsi, kad nė neužčiuopiu trigubų, rinkių po krūtimis, nerandu šlykščių mėsgalių tarpušlauny, nejuntu šiurkščių plaukų, susivijusių apie spenelius. Visai sutrikau, čia šnekinau ją, čia savo Ireną. Turėjau kažkam ryžtis, bet nežinojau kam. Išgirdęs Džeko balsą, vis taikiau išvilioti *ją* į kiemą- Norėjau suvesti juodu akis į akį ir pamatyti arba pašiauštą keterą, paklaikusias akis, iššieptas iltis, arba isteriškai besiplakančią uodegą ir siekiantį išlaižyti liežuvi. Bet vos pasigirsdavo Džeko amsėjimas, *jai* atsi-rasdavo aibės neatidėliotinų darbų. Juo ilgiau man nesisėkė juodu

suvesti, juo labiau įtikėjau, kad šuo viską išspręs. Anksčiau ar vėliau jiedu turėjo susidurti, o tada. . . „Tada“ atėjo vieną niūrų šeštadienio rytą. *Ji* nuobodžiavo ir pati pasiūlė išeiti į lauką. Buvau beatsikalbąs, norėjau paskaityti, bet dirstelėjau pro langą ir pamačiau kieme dūkstantį Džeką. Laiptais lipau nutirpusia širdim, beveik norėjau griebti *ją* už rankos ir partempti atgal. Slapčia vyliausi, kad Džekas bus kur nubėgęs.

Bet Džekas gulėjo greta suolelio, visas įsitempė, rengėsi pašokti ir prišuoliuoti prie mūsų. *Ji* pirma pasuko prie jo, atsargiai pritūpė, ištiesė ranką ir aiktelėjusi atšlijo. Kieme ūmai pasklido aitrus pelėsių kvapas. Vatinės kojos nenešė manęs artyn, nenorėjau nieko žinoti, keletą ilgų mirksnių nieko ir nežinojau, bet staiga beveik prieš savo valią viską supratau. Geriau jau būčiau nesupratęs. *Šuo buvo negyvas*. Be galo natūrali poza, žvelgiančios į priekį pravertos akys galutinai pribloškė mane. Prieš mirksnį energingai dūko, dar ir dabar jo šuniška dvasia nespėjo galutinai apleisti kūno, bet sykiu jis buvo kažkaip ypatingai, beviltiškai negyvas. O ji balsu aimanavo, glostė pastirusį gauruotą kūną, berods net nuvarvino ašarą. Netikėjau nė viena *jos* aimana, nė vienu *jos* judesiu. Tasyk ji vaidino nevykusiai, nė vienas žmogus pasauly nebūtų ja patikėjęs. Kiemas išsyk šleikščiai nubluko, pelėsių ar puvėsių kvapas pasidarė nepakenčiamas. Aš ne juokais pabūgau, bijojau prie *jos* net prisiartinti. Bailus nervingas žmogutis giliai mano dvasios viduje norėjo vien bėgti, sprukti kuo toliau, pasikasti po žeme, įlįsti į urvą ir ten drebėti. Kitas — žiaurus visus pragarus perėjęs vyras — norėjo pasmaugti ją plikom rankom. Norėjau užstaugti, o *ji* ūmai atsigręžė ir pažvelgė į mane tyromis liūdnomis Irenos akimis.

Visą dieną vos judėjau, buvau pusiau paralyžiuotas, o vakare dar atsibastė Justinas ir užkankino mane kalbomis apie moteris ir savo seksualinius sugebėjimus. Anksčiau apie tai nešnekėdavo. Tasyk, sakytum, atrišo nešvankybių maišą, atskleidė savo šiukšliną vidų. Svarbiausiojo žodžio garsiai nesakė, bet jis skambėjo *dažniausiai*, netgi nesyk neištartas, apie jį sukosi visos šnekos, visos Justino mintys. Rodės, jam visiškai nerūpi pačios moterys, tik jų vaginos. Justino pasauly gatvėmis vaikštinėjo vaginos su visai nebūtiniais priedais: rankomis, kojomis ir galvomis. Juo ilgiau klausiau, juo smarkiau ir pats ėmiau darytis kažkoks vaginališkas. Netikėtai sau pačiam slaptingu šnabždesiu išgarbsčiau savo žmonos erotinius sugebėjimus ir visai nesusigėdau. Jis mane *užkrėtė* savo manija, tik kur kas vėliau man pasidarė šleikštu. *Jie* tikrai sugeba *užkrėsti* žmones visais savojo maro pavidalais, šito labiausiai reikia saugotis.

Reikėjo kuo skubiau kur nors pabėgti ir pamastyti. Išsirašiau komandiruotę į Maskvą ir mirksniu susikroviau krepšį. Ji lyg ir nenorėjo, kad važiuočiau, o išeinantf pabučiavo visai kaip Irena. Mane'istiko stabas. Ji tyčia varė mane iš proto. Ilgai stovėjau ant laiptų, bet vis dėlto nuvažiauvau į stotį. Pernelyg gerai prisiminiau bekaklį „Naručio“ kvartalo valdovą. Pernelyg gerai prisiminiau beviltiškai, nepataisomai negyvą Džeką. Urmai pajutau, kad kelio atgal nebėra. Stoties bare vėl sukunkuliavo visos abejonės, vėl iškilo paprasčiausias klausimas: *kas čia dedasi?* Omai supratau, kad žmonės, ištisos nacijos, didžiausios šalys žlunga kaip tik taip — laiku garsiai nepaklausia: kas čia dedasi? (Pakanka vien prisiminti nacistinės Vokietijos užgimimą.) Žinoma, žmogus dėl to ir tapo žmogum, kad gebėjo prie visko prisitaikyti, tačiau tas prisitaikymas jį galiausiai ir prazūdys.

Skubiai grįžau namo, rengiausi užspeisti *ja* į kampa ir iškvesti. Buvau kupinas ryžto. Tylutėliai pravėriau duris (kaip sykis prieš porą dienų buvau sutepęs namie visas spynas ir vyrius), perėjęs koridorių, įžengiau į svetainę ir nustėrau; *Dabar* stoviu savo svetainės tarpdury, nenusivilkęs šlapio apsiausto, nuo plaukų man varva vanduo (turbūt lauke lyja), sunkūs lašai slegia blakstienas, bet matau viską labai aiškiai, aiškiau matyti neįmanoma. Ji gašliai atvirto ant sofos, pusiau išrengta, pražergusi storas gumbuotas šlaunis, lyg pakvaišus kartoja — negalima, negalima, nereikia, o pati plėšosi rūbų likučius, niršiai glemžiasi Justiną, traukiasi artyn ir vis beprasmiškai kartoja — negalima, negalima, nereikia. Su siaubu matau, kaip mėsgaliai tarp jos šlaunų tiksliai pritampa prie Justino klubų, matau (o gal man vaidenasi), kaip jo pirštai tiksliai įgula į trigubas rieves po *jos* krūtimis, kaip jie *susimontuoja* į vieną daiktą it koks mechanizmas: visos detalės nušlifotos, idealiai dera. Nereikia, nereikia, negalima, o pati niurko jį, siurbia į save, vaitoja atkraginus galvą, mano širdis tuoj iššoks iš krūtinės, bet negaliu-pajudėt iš vietos, kojos priaugo prie grindų, net vokai suakmenėjo, nemirksėdamas žiūriu, kaip jis doroja mano Ireną, mano vienintelę vienintelę Ireną, kaip jos kūnas mėgaujasi juo, be galo, be atvangos, veidmainiškai ir iškrypusiai, kaip Justinas išsikėsnoja ant kilimo visai be jėgų, o ji klūpo, šlykščiai prasižergus, jau nekartodama nereikia, nereikia, negalima. Skauda akis, skauda širdį, pats nebežinau, kas dabar esu, ką po mirksnio padarysiu — sutrypsiu juodu kaustytais batais ar stačia galva panirsiu į nevirtį, nieko nežinau, nebėra mano dvasios, visai nebėra, bet ją vis vien skauda, gildančiai skauda tą mano nesamą dvasią — juk *ji* kadaise buvo Irena, mano vienintelė vienintelė Irena. Jiedu vėl pajuda, atgyja ir imasi daryt kažką keis-

to, staiga suprantu, kad visa, kas vyko, tebuvo ižanga, nereikšminga primityvi ižanga, o tikrieji dalykai dar tik prasideda.

Jis šliaužioja apie *ja*, o *ji* tebeklūpo, šlykščiai prasižergus, atstačius užpakalį, vis kelia jį aukštyr, riečiasi, tarsi norėtų išsiverst išvirkščiai. Justinas kiša nosį prie pat *jos* išvipusios vaginos, užuodžia ją kaip šuo, jie abu uostosi, rodos net vizgina uodegas, apsalę iš palaimos. Žiūriu ir netikiu savo akimis, žiūriu ir nesuprantu, ką jie daro *toliau*, nors jau suvokiu, dar nieko nesupraddamas suvokiu, kad jiedu pamaži, mėgaudamiesi pradėjo *Jų* aktą, *Jų* meilės šokį. Jaučiu, kaip mano įniršis blėsta, aš *visas* blėstu, bet vis vien žiūriu į juos, į jų iškištus liežuvius, papilkėjusius veidus, mėšlungiškus kūnų judesius (to, kas iš jų liko — tai nebe žmonių kūnai), mane apima klaikas, suvokiu, kad ne aš juodu užtrypsiu, o jie mane užmuš/ jei patirs, kad juos matau. *To* negalima matyt žmogui, *tatai* neiņmanoma ir nesuprantama, nieko panašaus negali nė įsivaizduot. Dabar jie lyg kokie augalai ar kokios medūzos — nemačiau nieko panašaus. Niekuomet. Niekur. Nemoku *to* įvardinti. *To* nerasi nė slogiausiuose sapnuose. Žmogus negali nė susapnuoti tokių dalykų. *Tatai* neturi vardo, aš pats neturiu vardo, nes stoviu savo svetainės tarpdury ir viską matau. Tas netelpa galvoj, daug kas nebetelpa mano galvoj, reikia skubiai gelbėtis, skubiai užveriu duris, bet vis vien girdžiu *tuos*, garsus, leidžiuosi laiptais, jusdamas, kaip mane vejasi slogus kvapas, aš tuščias kaip išgertas butelis (o gal kas nors dar liko, ten, pačiame dugne?). Ir viskas yra žalsva: žalsva prietema ir žalsvas Vilnius, žalsvos ir mano rankos — jas kažkodėl atidžiai tyrinėju, net pamaigau žalsvais pirštais sąnarius, pro šalį eina žalsvos žmogystos, o už kampo manęs tyko žalsva mirtis, panūdusi pagaliau išsiurbti iš manės beribę žalsvą tuštumą. Manęs nebėra, manęs seniai nebėra.

Praklaidžiojau šlapiomis gatvėmis visą naktį. Sukau ratus po žalsvą Vilnių, prakeiktą miestą šmėklą, miestą haliucinaciją, kuris baigė čiulpti iš manės paskutiniuosius dvasios syvus. Nežinau, *kas* aš buvau tą naktį. Buvau ir beprotis, ir genijus, lavonas ir naujagimis, negyvas daiktas ir įsikūnijus siela, nerandanti jokio kelio. Man buvo baisu, nepažinau gatvių, nepažinau savojo miesto. Užkalbintas nebūčiau pasakęs, kur esu. Keliskart baldojais į Gedimino duris, tačiau už jų tebuvo tuštuma ir tylą. Artimiausioj ateity manęs laukė rusų cerkvė, šiaudaplaukis vyriškis ir lemingasis atradimas.

Likau vienas, *Jie* atėmė man atramą, kuria labiausiai pasikloviau, atėmė mano Ireną, iščiulpė artimiausią žmogų, iščiulpė mano akyse, o aš nieko negalėjau padaryti. Baisiausia, kad turbūt

ir nenorėjau nieko- daryti, slaptas instinktas liepė pirmiausia saugoti save. Dar sykį nužiūrėjau savo rankas. Jos buvo laibapirštės ir gyslotos. Aš dar buvau gyvas. Jie dar nespėjo paversti manęs nemanim. Jie stengiasi paversti mus visus kažkuo- kitu: mano buvusią žmoną, debilu iš troleibuso, ropinėjančiu po skurdžią pievą Bolium. Nori sunaikinti visą šimtą (ar daugiau?) mūsų sielų: pakaušio sielą ir kaktos sielą, nosies, alkūnių, plaučių ir kepenų sielas, juoko, liūdesio, susimąstymo ir nevilties sielas, nekintamų įpročių ir sapnų sielas, net visų mano sielų sielą, Kiekvieno žmogaus sielų sielą. Tasai troškimas naikinti, rodos, neturi jokios prasmės. Tai negali būti galutinis tikslas, tik priemonė *kažkam kitam* pasiekti. Bet kam? Kokiam patologiniam tikslui? Į šį klausimą kaip į akmenį atsitrenki iškart, vos pradėsi mąstyti apie *Juos*. Jei galėtum perprasti tikslą, turbūt išmoktum gintis. Bet niekad nepavyksta jo įminti. Sakytum, jau įvardini jį, bet vėl ir vėl pasirodo, kad tai tik *priemonė* kažkokiam kitam, dar slaptesniam, dar mišlingesniam tikslui pasiekti. Tiriant Jų patologiką, reikia kreipti dėmesį į visas smulkmenas, nes *smulkmenų nėra*. Nėra smulkmenų, nėra ko pasiteirauti, nėra kuo pasikliauti, nėra kam pasiguosti — nebent suklypusiam, pamišusiam Vilniui.

Bet kodėl *Jų* globaline irštva tapo vis dėlto Vilnius? Tai vienas sudėtingiausių klausimų.

Atsakymo paieškoms turiu tik vieną menkutę nuorodą. Tadeušas Konvickis, toks lenkų rašytojas, jaunystę praleido atplėštam nuo Lietuvos Vilniuje. Užklaustas, kaip aprašinėja Vilnių, jame nebuvodamas, atsakė*man ir nereikia ten lankytis, Vilnių galima rasti visur — aš mačiau ištisus Vilniaus kvartalus Amsterdame ir San Franciske: Vilniaus gatves, namus ir žmones.

Tame atsakyme slypi kažkas didžiai esminga: *Vilnius yra visur*. Kiekviename *tikrame* mieste gali aptikti Vilniaus namus, gatves ir žmones. Bet svarbiausiojo dalyko nežino nei vargšas naivuolis Konvickis, nei kiti vargšai naivuoliai: tai vis *Jų* rezidencijos. Iškūrę kokiam mieste, Jie greit suteikia ištisiems kvartalams vilnietišką pavidalą. Tokiame San Francisko ar Amsterdamo kvartale reikia iškart dairytis Jų.

Bet kodėl vis dėlto Vilnius?

Neįmanoma *suprasti*, kas yra Vilnius. Vilniumi gali vien tikėti arba netikėti. Tikėti sunku, žinau, jog tai labai sunku. Net aš tarpais nepajėgiu suvokti, kad tasai barakinės betono dėžių geo-

metrijos vadovėlis, tasai džeržgiantis, springstantis dūmais konclageris ir yra manasis Vilnius. Kad tės be prasmės klajojančios šmėklos, nesuvokiančios, kad jų dvasios likučius supa spygliuotos vielos, ir yra vilniečiai. Ne kiekvienas išvelgs po nykiais apdarais tikrąjį kūną, ne kiekvienas patikės Vilniumi. Aš privalau juo tikėti, nes jis dovanojo man Lolitą.

Štai ji — guli nuoga, galiu gėrėtis jos aukšta krūtine, liaunu liemeniu, pajusti srūvančius ilgomis kojomis slaptingo grožio fluidus. Lolita užburia mane, atima galią mąstyti logiškai. Jos įnoringa dvasia įveikia mane, priverčia užmiršti tai, ką turėčiau atminti kiekvieną mirksnį. Ji beveik nereali, tokie žmonės negali egzistuoti. Tokiame kūne neturėtų būti nei dvasios, nei intelekto — pakaktų vien grožio. Bet ji sklidina ir to, ir ano — visko net per daug. Lolita pačiu savo buvimu šaiposi iš Dievo ir gamtos, o tokie dalykai esti baudžiami. Man baisu, kad nejučia klampinų ją ir reikalus, kurie anksčiau ar vėliau mane pražudys. Esu klaiki pelkė, bet ir ji tik iš paviršiaus rodosi atspari ir patikima — ji pati nelyg klampsmėlis, kuriame gali amžiams prasmėgti.

— Tau gerai — sakau, — gyveni senam name. Seni namai turi sielą. Naujieji neturi nė veido.

— Gali turėt, — tuoj pat atsiliepia ji. — Kitur, net statydami dangoraižius, duoda jiems vardus. Kas turi vardą, gali turėt ir veidą.

Lolita turi veidą, tikrai turi (nors kartais man panūsta jį pri dengti, paslėpti). Dvasia neišvengiamai atsispindi veide, dvasin gumo neužslėpsi nei tamsiais akiniais, nei slogiu grimu. Tai nelemta žmogaus savybė: *Jie* išsyk tave įsidėmi.

— Tu gyvenai vien bevardžiuose namuose?

— Lageriai labai šaižiai įvardyti — sakau — Metaforiškai! Viršum vartų tenai rašo: darbas daro gyvenimą saldų... Arba: palikit viltį, čia įeinantys...

Apie lagerį dažniausiai šnekam, kildami Didžiąja gatve. Ji pati užveda kalbą, bet vos prabylu, išsigąsta, ištumia mane į bromą ir bučiuoja bučiuoja, užčiaupdama burną. O dabar neramiai sujuda, pariečia kojas, jos kūnas nedailiai perlūžta. Jaučiuosi kaltas, sudarkiau idealiai tapybiškas akto linijas: esu vandalas, suraižęs peiliu Gojos machą.

— Prieš karą gyvenau name, kuriame vaidenosi. Jis tikrai nebuvo bevardis. Tai buvo namas beprotis, pamišęs ne menkliau, nei viešpats Dievas. Ir tvėrė siaubus, ne prastesnius nei sugeba Dievas.

Prakalbau apie vaiduoklius ir siaubus visai be reikalo: vėl nusmelkė baimė, kad Lolita tėra mano pramanas. Paklaikęs Vil-

nius noriai gimdo fantazijas: tiesiog sugalvoju ją, aš tik labai noriu, kad ji būtų, todėl regiu ją, o iš tiesų jos nėra. Bendrauju su svajų fantomu. Bet su kuo šneku? Su savim? Lyg ir ne — aš nemažiau taip, kaip Lolita, jos žodžiai dažnai man netikėti.

— Ir vėl — atsargiai sako ji, — vėl tavo akys TOKIOS.

Aš praniau jai liūdną melodingą balsą, jis bent kiek svagina. Praniau jai ištubias mergiškas krūtis, kokių niekad nesu matęs. Ar galima sugalvoti formą, kurios niekad anksčiau nesi matęs? Štai jos akys — tikros ar pramanytos? Jos kojos, Dieve, jos kojos — negi pramanytos? Atsargiai prieinu artyn, stengiuosi žengti lėtai* ir plastiškai, nes staigus judesys gali išsklaidyti Lolitą, nuaustą iš sutankėjusio oro. Bijau ją paliesti — pirštai gali pranirti pro ją kiaurai. Užsimerkiu — dabar nematau, negirdžiu, nelyčiu jos, bet dar liko kvapas, rojaus sodų kvapas, glostantis man šnerves. Užspaudžiu nosį pirštais, bet yra ir šeštas, ir septintasis, ir dešimtas jutimai, vis vien ją jaučiu ir negaliu sunaikinti to jausmo. (Gal tatai ir vadinasi meilė?) Ką bedaryčiau, Lolita egzistuoja, negaliu nuo jos pasislėpti. Galiu jos nematyti, neužuosti, nelytėti, bet ji neišvengiamai lieka ir mano viduj, ir išorėj — jei išvis beskiriu savo vidų nuo išorės.

Skubiai atsimerkiu, įtraukiu jos kvapo, po vieną išglostau ilgus kojų pirštus, apglėbiu laibas kulkšnis — nedrąsiai, tarsi galėčiau jas rasti ne tokias, kaip visad. Išglamonėju blauzdų odos aksomą, juntų kiekvieną plaukelį — visus savo vietose. Lėtai myliuju delnais šlaunis, stangrų liemenį, lygų plokščių pilvą, kuriame tvinksi- nematomos gyslelės. Ji visa manęs laukia, kaip perdžiūvusi žemė lietaus. Juntu jos saldžią šilumą, glostau lieknas rankas — jų sąnariai net suminkštėjo, nuo to laukimo. Pažįstu kiekvieną jos pirštelių, myliu pailgus aštirus rankų nagus, dievinu apvalių kojų nagų porcelianą. Myliu apgamą po krūtīm ir kitą, didelį, šviesiai rudą — ant sprando, kur baigiasi stuburas. Myliu kreivą randą ant dešinio klubo. Myliu suskeldėjusią lūpų odą. Myliu jos kaklą, dvi besirėžiančias gilyn raukšles, jos ryškėja, kada išsižiūri į mane. Myliu jos krūtis, atlietas iš šviesos ir medaus (ji net suspurda, kada jas paliečiu). Ji mano giesmių giesmė, seniai moku ją atmintinai, bet ji negali įgrįsti, bent mirksni pasirodyt jau pažinta, nebeslepanti nieko nelaukto. Visad *tokios pačios* jos krūtys kiekvienašyk *yra kitokios*. Mane stulbina, kad Saliamonas savo mylimosios kūną bandė su kažkuo lyginti. Lolita su niekuo nepalyginama, nepalyginama nė pati su savim, nes ji kaskart vis kitokia. Ji kaip ištisas pasaulis, kaip visata — su žvaigždynais, ūkais ir kometomis. Jos skonis dieviškas: laižau jos skruostus, liežuviu galiuku lyčių kaklą ir pečius. Lolitoje

daugiau skonio, nei visam likusiam pasauly. Aitrus vynuogių cukrus už ausų ir sūrokas aistros prakaitas po krūtimis. Sprangus rugsėjo obuolio skonis ant gauburėlių viršum kelių ir meilės žolių mišinys, išklotas per visą stuburo ilgį. Jos odoje slypi tūkstantis skonio atmainų, atrenku jas visas: vienokia yra rauplėta, spenelių oda, visai kitokia tarp šlaunų — neįmanomo, antgamtiško glotnumo. Sausos jos lūpos bando drėksti man liežuvį, o pilvo oda švelniai jį myluoja. Jis slysta plonyčiais papildvės plaukais ir nelauktai įkliūva į slaptą drėgną ertmę, kur jau užgimė aitrokas geismo skonis, Lolitos šėlsmo skonis. Slaptingoji ertmė — kaip vartai i nežinią, juntū liežuvium visas raukšlytes, menkiausius gauburėlius, stengiuosi panirti į Lolitą kaip į bedugnę, ji mano dievaitė ir valdovė. Rangosi it užkerėtų žalčių kamuolys, jos šlaunys virpėdamos glosto man skruostus, mėšlungiškai spūsčioja galvą, paslapties ertmė kone dusina mane, o aš ragauju ją, ragauju. Palieku tą bedugnę nežinią, laižau Lolitos šnerves, atnešdamas jos pačios geismo kvapą, o paskui prasideda nebyli liežuvių glamonė. Jau beveik nesuvokiu, kur esu, tik juntū, kad jos krūtys išpaudžia ženklus ant mano kūno. Beveik nieko nematau, bet žinau, kad man kliudo jos veidas — tai *pernelų* veidas, *pernelų* akys, *pernelų* dvasia. Pilkšvos užuolaidos kampu uždengiu jį, lyg sapne juntū, kad ta beveidė moteris myli mane kaip panterą, lyg sapne matau jos kūną, jis dabar yra visų pasaulio moterų kūnas. Nebepriklauso Lolitai, niekam nepriklauso — tik man vienam. Myliuosi su visom pasaulio moterim susyk. Įstengiu taip mylėt — man pakanka galios. Tasai visamoterinis kūnas sudėtas iš to, ko niekad nesu patyręs, tai nėra kitų mano moterų kūnas. Niekad nesu rytėjęs tokių persirpusių, bugščiai susiglaudusių krūtų. Nesu jutęs savo pilvu tokio plokščio, lygaus deivės pilvo. Niekad nesu skverbęsis į tokią vingrią daugialypę, išsišakojusią lyties ertmę. Tai visų pasaulio moterų kūnas. Besimainantis, beveidis, bežvilgsnis kūnas, mano giesmių giesmė, mano mirtis ir prisikėlimas. Mirštu ir prisikeliu, vėl mirštu ir prisikeliu, visa kas tolsta nuo manęs, net dabar lieku vienui vienas. *Ar Lolita tikrai egzistuoja?* . .

Galbūt įmanoma išgalvoti tą kvaitulį, apokaliptišką kunų melodiją. . . žvėrišką geidulį, pakilimus ir atoslūgius... turbūt galima pramanyti net bežvilgsnį visamoterinį kūną, jo dievišką orgazmą, kai visa oda pasidaro baltutėlė ir plona kaip pergamentas. . . kai pro ją prasišviečia visut visos gyslos — melsvos arba tamsiai raudonos. . . pramanyt tą antgamtišką, neįmanomą vaginą, kurios daugialypėse ertmėse pasiklysti, kuri būva kaskart kitokia, neatpažįstama, paslaptina,., galima pramanyti net save, bet

neįmanoma sugalvoti to beribio *artumo*, jis apima mane visą tarsį nirvana, tobulesnė už mirtį... Jis suteikia man prasmę, tokio artumo nepramansį *vienas*. Čia būtinas kitas žmogus, visa jo pilnatvė... Aš nebe vienas... Ji neleidžia man likti vienam... Tai tikras artumas, tikras ryšys... su ja... su medžiais... su visais pasaulio vandenimis... su haliucinuojančiu Vilniumi... su savim pačiu... Tikras ryšys, neturįs nieko bendra su seksualiu kūnų šokiu, maža ką bendro net su erosu, tai *tikras* ryšys. Kol tokie dalykai, egzistuoja pasauly, vien dėl jų verta gyventi. (Gal tatai ir vadinasi meilė?)

Ne, aš nepramaniau Lolitos, ji yra: vaikšto po kambarį nuoga, paskui užsisiaučia chalata. . . Sėdi priešais mane vonioje ir taško man krūtinę baltom putom. . . Ji yra, niekur nedingsta, ji nepranyks kaip dūmas, štai ji: sukniubus lovūgaly bejėgiškai kandžioja man šlaunis ir pilvą, nori atkast savojo dievo kūno, sakrališkai jo paragauti, kad bent dalelė manęs liktų joje, nes praradus ryšį suį manim, ji bemat pabirtų plėnių krūvele. Guliu ant nugaros, jaučiu visom porom ir gyslom, kaip ima į rankas mano randuotą vyriškumą, glosto delnais, glaudžia prie vieno skruosto prie kito, brauko juo sau per lūpas, žiūri į jį, nebe į mane — vien į jį.

— Mano gražuolis,— sako kimiu balsu,— jis kaip gėlė... Jis mano. gražiausia gėlė... Ir kvepia kaip gėlė... Randuotas karžygis...

Jos galva užkrito man ant klubų, ji glamonėja, bučiuoja savo gražiausią gėlę, man net silpna, o viduriuose plečiasi tuštuma. Ji siurbte siurbia mane, siurbia mano vidurius, rodos, traukia iš manęs viską, viduj lieka vien salsva palaima, turėtų būt labai gera, bet kažikodėl gūdu, kažikodėl regiu viršum galvos mėlyną dangų, jo netemdo nė menkiausias debesėlis, vėl grįžo giedrybių giedrybės vasara, siaubų vasara, gyvulinių vagonų vasara. Pildosi piktos senelio pranašystės, nieko nebesuvokiu, gyvenu lyg sapne, keliu ir gulu lyg sapne, vos metai tepraslinko, kaip užėjo rusai, o pasaulis pakito, kaip nepakinta per amžių amžius. Dabar guliu nuogutėlis sodrių žolių patale, plieskia saulė, čia pat sūkuriuoja upelė, o ant mano pilvo tyliai šiurena prikeverzoti popieriaus lapeliai. Nuogas ir Giedraičiukas, teliūskuoja pustuštį iš namų nugvelbtą butelį, išgertas vynas švelniai svaigina, jaučiuos lyg dvigubam sapne, dievaž, lyg sapnuočiau sapne, bet nė jame nėra ramybės, galvoj vis trinksi vagonų ratai. Viskas yra sapnas — juk taip, lengva tuo save įtikint. Ešelonai į Rytus pradunda juodoj tamsoj, rusai slapstosi, daro savo juodus darbus juodumoj, bet aš žinau paslaptį, kas rytą lekiu prie gelžkelio, kur manęs jau laukia Giedraičiukas. Po nakties pylimas lyg apsnigtas, balta

balta, kiek užmatai — tarsi gyvuliniai vagonai skleistų mirštamą šaltį. Skubiai semiam, renkam tą purviną sniegą, bet keista — jis ne šaldo, o svilina pirštus. Turbūt svilina ne popierius (tasai sniegas — iš popieriaus), o tas, kas jame parašyta. Renkam tuos atidrėkusius popierėlius, bet nepajėgiam paimt nė šimtiosios dalies: visas pylimas nusėtas tais raudančiais, aimanuojančiais, klykiančiais lapeliais, kuriuos naktį pasėja šmėklų traukiniai, riedantys į Rytus. Visi meta laiškėlius tik čia — matyt, čia užburta vieta. O aš tų burtų karalius.

Žaidžiu keistą žaidimą, lyg šachmatais losiu svetimais likimais. Žmonės kasnakt išnyksta be žymės, o paskui tūkstančiais dunda į beribę tuštumą. Visų Šūdų Šūdas ryja lietuvius, visi laukia, kol ateis jų eilė. O kai ateina — mēto savo pamėkliškus laiškus tarsi jūreiviai iš skęstančio laivo. Tikisi, jog kažkas pakels nuo žemės jų šuksmus, ašaras, dejones ir nusiųs pagal adresus. Naivios naivios viltys: pakanka syki pamatyt rytinį gelžkelio pylimą, nusėtą šimtais, tūkstančiais laiškėlių, kad apimtų begalybės baimė, siaubas prieš nebylius juodumą skrodžiančius vaiduoklių ešelonus. Negebėtum išsiųsti nė menkiausios dalies tų laiškų, tad žaidžiam keistą žaidimą: permetam juos akimis, o laimi tas, kuris randa įdomesni... ar baisesni... ar juokingesni... Šiandienos nugalėtojo dar nerinkom:

Elena,

žinau, negausi mano laiško, rašau į tuštumą. Tūnau vagono kampe, apsišlapinęs kelnes, nes sargybiniai neleidžia prieit prie angos. Kad niekas nepamatytų, jog vagonuose žmonės. Nežinia kur mus veža, gal sušaudyti. Gal manęs tuoj nebeliks, bet ir tu neilgai bebūsi. Jei jau šitaip — rusai iššaudys visus^ Mes išmirsim nuo jų kaip nuo maro. Man net ramiau, kad ir tu mirsi. Mes susitiksime dausoje, ten mūsų niekas nebeišskirs...

Žiūriu į vyną siurbiantį Robertą, bandau išpēt, ką jis galvoja. Ką galvoja tėvas, išvien piešias kruvinus traukinius, lendančius į baisingos milžinės lyties angą kaip į tunelį? Ką galvoja senelis, kuris nieko nevalgo, negeria ir nekalba? Ką galvoja motina, kuri vakar plikai nusiskuto galvą? Ką aš pats galvoju? Gal jau atėjo pasaulio pabaiga? Aš žmogus ir privalau mylēt kitus žmones? Vadinas, ir tuos atėjūnus, kurie naktimis pakrauna vaiduoklių ešelonus? Negaliu jų mylēt, kaip tik todėl, kad esu žmogus. Tiesa, dar galiu tarti, kad jie nėra žmonės. Taip, tai vienintelė galimybė: tie atėjūnai nėra žmonės.

Maryt, esmi dar gyvas. Mumis sugrūdo į juodus vagonus pereitą naktį, veš į Rasę ją, ten būsim kaip ir tarnai balšvi-

kų ponams. Tu nesijaudink, tau aliašisiu laišką, kai tik galėsiu. Tik tu mokinkis ruskai, bus vai na kalbėt ir rasit tik ruskai, tai kad mokėtum. Kazelis tegu žaibu lekia iš Kauno, iš miestų visus veš į Rasė ją, o sodžiose gal kitus ir paliks. Judu tik bukit tyliai, lai gal viskas bus gerai. Aš čia už lašinių bryzą įsitaisiau biskį geriau už kitus. Ruskiai mat lašinio nėra matę, tai jiems buvo dyvų dyvas. Tik vienas nevalgė, sakė, pas juos iabrikose iš speciališko materjalo daro geresnius. Kazelį pamokink, kad sakytų miravaja revoliucija ir tavorič stalın naš alec, o dar tegu išsimoko kokią ruską dainą, anys labai mėgsta, kad jų dainas dainoja. Kai koks ruskis sodžių pdsirodys, tegu iškart garsiai dainoja, tai nelies. Metu laiškėlį prie kažkokių ugnių, tai gal geri žmonės tau perdos. Bučioju tave ir miliu. Stanislovas.

Ir dar vienas, kažkokio filosofo, nei gyvuliniam vagone nori pats sau atrodyt išmintingas:

Viešpatie! Visi čia mėtė laiškus, išmetu ir aš. Žmonėms rašyti nebenoriu. Kreipiuos į Tave. Dieve, Tu juk matai, kad Lietuva atsidūrė ties pragarme — nejau Tau tas nė kiek nerūpi? Negi Tau kuo nusikalto dori, darbštūs Lietuvos artojai, negi Tau nebemieli tapo žmonės, kur mąsto, turi širdį ir tiki Jave? Kodėl stoji iš Rytų atplūdusių beveidžių pusėn? Nejau negirdi, ką jie šneka? Juk jie neturi proto. Nejau nematai, ką jie daro? Juk jie neturi širdies. Jie nėra sutverti pagal Tavo atvaizdą. Kodėl veji mus iš bočių žemės? Gal Tu jau paskelbei pasaulio galą, gal jau pildosi Apreiškimas? Gal. ..

Laiškai šiurena man ant pilvo. Nereikia stengtis ką nors suprast. Yra saulė, yra upelė, antai žolėm apaugęs akmuo. Tik kažko neramu, negera ant širdies. O dar Giedraičiukas taip keistai į mane žiūri. Žinau, slapta manęs nekenčia — kad esu toks didelis ir tvirtas, kad esu pažinęs moterį, kad esu jau vyras, o jis, metais vyresnis, tėra bloznas vaikelis. O aš pavydėjau jam dabitos muzikos mokytojo, pa'vydėjo visa klasė: jis pasitikdavo Giedraičiuką prie gimnazijos, apkabindavo per pečius ir nusivesdavo, kažką šnekėdamas į ausį. Ir dar pavydžiu, kad Giedraičiukui visada viskas aišku. Jis nesikankina dėl žmogaus meilės ir neišsiųstų laiškų. Kiekvienas žmogus panašus į koki gyvį: paukštį, ilgakojį medžioklės šunį, žiurkę. Giedraičiukas — į nieką, visai be gyvatis: primena, pilkšvus griuvėsius, kuriuose niekas niekas nesilanko. Kartais rodosi, kad jo pilve sklendo šikšnosparniai. Gamta jam kažko pagailėjo, visa, ką kiti ima atvirai ir dorai, jis privers tas glemžti vogčia — kaip šiandienos vyną. Kažko jam stinga,

kažko labai labai svarbaus, niekas jo nemėgsta. Juo labiau turiu jį mylėt. Lietuvius išveža kaip trašas Sibiro laukams, mūsų vis mažiau, turim viens kitą mylėt. Jį veš vieną pirmųjų — šliejosi prie tautinio jaunimo. Aš jį beveik myliu — tarsi jaunesniąją sesutę, negražią ir neįdomią, kurios nieks neims į žmonas, kokį kraitį besiūlytum. Robis gailiai šypteli — visad mirksniu pajunta užuojautą kito akyse. Jis nori būt man geras, labai labai geras — kaip meilus šunyti. Glaustosi apie mane, jis šunyti, o aš parblokštas ant žemės nuogas viešpats, lygiai didis ir nelaimingas. Vaiduokliai rašo man laiškus apie Lietuvą. Robis tankiai mirksi, žiūri atsidavusiu žvilgsniu. Man jo gaila, noriu padaryt jam ką nors gera. Ištiesiu ranką ir pakedenu plaukus — taip darydavo tas dabita muzikos mokytojas. Jis ūmai parausta, gailiai šypteli, žvelgia į mane vis keistesnių žvilgsniu. Ne iškart sugaudau, kad jo ranka ima naršyt man papildvėj, atsargiai glosto plaukus, staiga švelniai it pelytė nuslysta dar žemiau ir virpėdama apglėbia mano varpą. Veidą ūmai išmuša karštis, mintys susipina, kažką turėčiau daryt ar sakyt, bet vynas taip maloniai muša į galvą. Niekad nemaniau, kad Robio delnai tokie švelnūs — kaip aksomas, kaip žilvičio pumpurai.

— Koks gražus! — sako Robis kimiu balsu. — Koks didelis ir gražus!

Taip, sukužda man keistas vidinis balsas, taip, jis didelis ir gražus, tu visas didelis ir gražus, tu kaip dievas. Nesuprantu, ką Robis daro, mintys suglebo, nieko negalvoju, tik laukiu, kas bus toliau. Jis tyliai atsidūseja, nusliuogia kažkur žemyn, aš laukiu, vis laukiu ir ūmai pajuntu drėgną prisilytėjimą ten, apačioje, pačioj švelniausioj vietoj. Smengu į lipnią, šiltą saldybę, o keistasis balsas vis suokia: tik tau, tik tau gali būt šitaip saldu, nes tu kaip dievas. Be galo sunku praplėšt sulipusius vokus, vos išžiūriu: Robis užgulė man ant klubų, jo akys kaip primušto šuns, tai kažkoks paveikslas, taip iš tikrųjų nebūna, nebūna tokios neįmanomos saldybės, net kaulai suminkštėjo ir ištežo, tuoj be jėgų užsimerksiu. Taip, vilioja keistasis balsas, tik dievai sapnuoja tokius sapnus, palūkėk, bus dar geriau. Metu paskutinį žvilgsnį į svaigųjį sapną, bet akys užkliūva už popieriaus lapelių ant mano pilvo, staiga suprantu, kad čia anoks sapnas, kad viskas yra iš tikrųjų!

Staiga suvokiu, *kas čia dedasi*. Giedraičiukas, pajutęs kažką negera (jis visad pajunta), sunkiai atplyšta nuo manęs, tankiai dvėsuoja. Nežinau, ką daryt, vien tvirtinu sau, kad nieko nebuvo, nieko nieko nebuvo ir negalėjo būt. Trokštu vieno: kad ir jis suprastų, jog nieko čia nebuvo, nieko nieko neįvyko.

— Ar gerai? — tyliai klausia Giedraičiukas.— Nori, išbučiuo-
siu tau kojas... Aš renku daiktus, kuriuos tu lietei. .. Leisk, aš
pabaigsiu. . . Tuoju, iki galo. . .

Vėl žiūri į mane didelėm akim, *kaip į bendrą*. Aplink žalia,
viskas žalia, tik ant pilvo baltuoja neišsiūsti laiškai. Ką tie vai-
duokliai apie mane pagalvotų, pamatę savo nuogą išsikėsnojusį
dievą? Nejučia pamanau, ką man padarytų senelis ir netenku
žado. Esu"visiškai ramus, man tik gaila, kad Giedraičiukas pra-
kalbo. Man gaila jo balso, gaila jo paties, nes dabar turėsiu jį
užmušti. Jei jis taip prakalbo, vadinasi, viskas iš tikrųjų įvyko.
Dabar turėsiu jį užmušti, kitaip nenuplausiu gėdos.

Jo nelioka akimirksniu, matau, vien bejęgį kūno gniutulą,
kraujo purslus ant žolės, numuštus savo krumplius. Jis springsta
snargliais ir krauju, švokščia, svaidda į šalis balkšvus popierėlius.
Reikia nurimt, nes tikrai jį užmušiu. Giedraičiukas visas kruvinas,
net jo žvilgsnis kruvinas, ir žodžiai kruvini.

— Tu jodei mano motiną! — rėkia jis.—Aš viską žinau! Tu
jodei mano motiną! Pasakysiu tėvui! Tave užmuš! Tave supjaustys
į gabalus! Išlups tau akis! Nuraus tavo sušiktą bybį! ..

Taip nuožmiai į mane vyzdėja, kad, rodos, pasmaugs pačiom
akim, pačiu žvilgsniu. Visa kas galvoj susimaišė: nakties ešelo-
nai, žaidimas svetimais likimais, upelės čiurlenimas, glebios po-
nios Giedraitienės krūtys ir įsakmus balsas, vangus badaujančio
senelio vypsny, šuniškas Giedraičiuko žvilgsnis ir baltos lubos,
jos dunkso viršum manęs, slegia mane, reikia stipriai papurtyt
galvą, kad jos pakiltų aukščiau, suteiktų bent lašą laisvės, bent
menkiausią galimybę išlikti gyvam. Kol kas dar gyvam.

— Kas tau? — klausia Lolita.— Tave, apniko šmėklos?

Ji rami ir geranoriška, tik balse smalsumo gaidelės. Jau apsi-
siautė chalatu, tik kojos smarkokai apnuogintos, jos mane trikdo.
Jos kūnas turėtų būti kitoks, galbūt senas ir pavargęs — tuomet
nestebintų nei protingos akys, nei keista išmintis. Kartais rodosi,
kad ji turėjo gimi vyrų. Kone patologiška: noriu gražiausią
savo moterį paverst vyrų — senyvu šilto šalto mačiusiu milžinu,
kuriuo tikrai galima pasikliauti. Ji galėtų man atstoti ir Gedį,
ir Bolių —jei ne tos svaiginančios kojos, jei ne tos krūtys, ky-
lančios į viršų, besiveržiančios iš rūbų kaip žuvys iš tinklų.

Lolita skaito mano mintis: kruopščiai pridengė kojas, susmego
į šešėlį. Jos profilis bent kiek plėšrus, toks galėtų būti ir vyro.
Gal pokalbiams ją perrengti vyriškais rūbais? Ne, jie dar labiau
išryškintų, kad ji moteris, moterų moteris.

— Šnekėk ką nors. Tai vienintelis būdas išvaikyt šmėklas. Papasakok apie motiną. Tu žadėjai.

Taip, žadėjau, net sugalvojau mainus. Akis už aki, mirtis už mirtį. Pasakojimas už pasakojimą.

— O tu — apie savo vyrą. Nors nežadėjai.

— Nemaniau, kad tau Įdomu,— sako ji ir ilgam ilgam nutyla.

Matau motiną, stovinčią koridorių sankryžoj, nežinančią, kur pasukti. Ar galiu apie ją pasakot? Ar ji pati leistų? Klausiu, o j pats žinau, kad jai vis vien. Jai viskas vis vien. Ji klausytų pasakojimo apie ją lyg svetimo žmogaus istorijos. Ir tuoj pat viską pamirštų.

— Ji buvo turtinga. Ištekėjo prieš šeimos valią. Galima suprasti ją — aptukusių biurgerių šeimyna, o čia — paklaikęs genijus žėrinčiom akim. Motina buvo labai graži... O gal ir ne... Nė nežinau. Tai turbūt nesvarbu... Ji pasiklovė tėvu absoliučiai, šit kas baisiausia. Jokių draugių, jokių sambūrių, jokių labdarybių. Vyras jai buvo visas pasaulis, ji egzistavo tik tada, kai jis būdavo greta, paskui ji tarsi išnykdavo, likdavo vien laukimas, kol jis vėl pasirodys... Tai klaikiau už mirtį. Pasikliauti kitu akiai — klaikiau už lėtą kankinančią mirtį... Be tėvo ji gyveno lyg sapne, slankiodavo koridoriais, net nešnekėdavo...

Motina įeina į kambarį, regis, "labai nori kažką pasakyti, visad rodosi, kad nori pasakyt kažką svarbaus. Bet ji tylės, tik ties į manė laibas rankas, o nuo pirštų galiukų varvės kraujo, lašai. Ji vėl ką nors galabijo, ji be paliovos ką nors galabija, sakytum, nori sumažint pasaulį, kad nebūtų toks sudėtingas.

. — Pasikliauni kitu...— sakau tyliai tyliai — O paskui tasai kitas į tave spjauna... Nežinau, kodėl tėvas nuo jos nusigręžė. Jie išvis nebendravo, gyveno skirtinguose namo galuose, kad ginkdie nesusitiktų... Ji ūmai liko viena prieš pasaulį, kurio niekad nesistengė perprasti. Jos pasaulis buvo tėvų šeimyna, paskui vyras^ jį reikalai... Ji nemokėjo gyventi, suprasti, ji neturėjo nieko savo: nei tikslų, nei siekių, nei rūpesčių. Ar įsivaizduoji, ką reiškia keturiasdešimtmetei moteriai pradėti pažinti pasaulį — tarsi vaikui, tarsi naiviai paauglei? .. O ji žūt būt užsispyrė suvokt pasaulį — pati, savarankiškai... Nemoku paaiškint... Na — mes visi žinom, kaip ryt prasidės diena, ką reiks daryt, ko mes norim... Ji nieko nežinojo.

— Buvo neprisitaikius? — atsargiai klausia Lolita.

— Ne tai,' ne tai, Lola! Ji ėmėsi pasaulio kaip... kaip žaidimo... kaip stebuklo... nežinau... Nebandė taikytis prie jo, kuo ramiausiai kūrėsi savą visatą su nepaaiškinamais, spontaniškais dėsniais. - Kas jai šaudavo į galvą, tas ir buvo visatos dėsnis.

Pinigų per akis, visiška laisvė, apie kurią tiek svajoja visi menininkai bei šiaip mąstytojai, lik ji nežinojo, ką su ta laisve veikt. { visuomenę, šeimą, vaikus, pinigų darymą, visas taisykles ji spjovė, nusprendė daryt kažkokį eksperimentą. Niekas negalėjo išpėt, ką ji dar prasimanys. Svarbiausia — ji ir pati to nežinojo. Galėjo dienomis miegot, -o naktimis būdraut. Savaičių savaitėm nuo ryto ligi vakaro virti įmantrius valgymus, o paskui viską išpilti. Būtent išpilt — supranti, ne išdalint kokiems kaimiečiam ar namiškiams, ar svečiams, o išpilt... Sakytum, stengėsi rast bent menkiausią smulkmeną, kuri jai parūptų. Bet jai absoliučiai viskas buvo vis vien. Vyras nusigrėžė... Aš nerūpėjau... Jokia veikla nerūpėjo... Religija neviliojo... Jokios pramogos irgi... O ji vis bandė gyvent.,.

— Šneki taip, lyg mirtinai jos nekęstum,— atsargiai sako Lolita.

— Pardon,— stengiuos suvaldyt balsą,— tu teisi. Nevalia smerkti žmogaus, kad nepajėgė susikaupti, pasipriešinti *Jiems*. Tektų prakeikti visą žmoniją. Kiekvienam duota galimybė... Ak, mums stinga pinigų, mums stinga laisvės! Melas!.. Jei manai, kad kaltos aplinkybės ar kiti žmonės — apsigauči. Kaltas tik tu pats. Tik pats. Tave stulbina kitų bejėgiškumas, menkumas, kvailybė? Neapsigauči — toks esi tu pats! Tave gniuždo pasaulio neteisybė? Atidžiau išžiūrėk į savo vidų! Tik save turi teisę prakeikti!

— Visad svajojau'tave sutikti,— sako Lolita,— tu baisus žmogus. Galbūt baisiausias, kokį esu mačius.

Žiūri į mane didelėm rudom akim (berods nejučia pasakiau *Jie*: visai prarandu budrumą), bet dar priekaištingiau į mane žvelgia Vilnius. Juk smerkdamas kitus, galiausiai pasmerksiu ir jį. Už ką? Verčiau prisiminti kurią nors savo maldų. Dieve, duok man kantrybės ir atlaidumo, idant galėčiau visus suprasti ir visiems atleisti. Neleisk man pamiršti, kad jie *irgi kenčia*. Visad primink manąjį tikslą, tūkstantį kart didesnę už mane patį, idant savęs nepaisyčiau. Atimk iš manęs pyktį ir panieką, duok man proto, kad visada skirčiau aukas nuo budelių.

Ar jau nurimau?

— O aš norėčiau pajust tokią laisvę,— sako Lolita,— turėt hermetišką savo pasaulį. Ir tave...

— Nenorėk, oi, nenorėk... Gal nė neįtari, kaip tave, mane, mus visus sergėja įprastų poelgių, automatiškų veiksmų, banalių taisyklių gaubtas. Tai galingiausia mūsų apsauga, mūsų Dievas, kuriam nesąmoningai meldžiamės, nors visą laiką jį keikiam... Nori susikurt pasaulį? Tau iškart prireiks gėrio ir blogio, ir gro-

žio. .. Dievo, keisto unikalaus Dievo, kuris bus Dievas, kaip jį bevadintum...

— Meilės,—sako Lolita.—Pamiršai meilę.

— Ir meilės. Žinoma, meilės. . . Ar žinai, kuo ji virs, jei nusi-mesi apsaugą, liksi akis į akį su pasauliu? Zinai, kuo ji virto ma-no motinai? Ji nusipirko eržilą, niaurų milžiną, kuris ją dorojo... Tas beraštis,¹ bedvasis gyvulys niokojo liauną, baltą mano moti-nos kūną ir dar imdavo už tai pinigus. Štai tau unikalaus pa-saulio meilė. Atsisakius priimt bendrą pasaulį, motina negebėjo susikurt ir savojo. Jai visko pristigo: ir Dievo, ir gėrio, ir (gro-žio. .. Baisu būdavo jos klausyt, kai vis dėlto bandydavo prabilti. Ji stengėsi, dievaž, stengėsi. . . Norėjo veikti, kažką keisti, mai-nyti, kad niekas nesustingtų, neliktų vietoje. Ir vis galabijo visokią gyvastį: žąsis, kates, sliekus... Velniavą aš pasakoju, o ne motinos istoriją, ar ne?

— Tik taip ir galima pasakyt apie žmogų ką nors tikra,—ramiai atsiliepia Lolita, už tą supratimą tikrai ją myliu.

Myliu myliu Lolitą, ji vienintelė gyvoji greta manęs, aplinkui spiečiasi vien manieji numirėliai. Senelis, didysis Lietuvos žval-gas lenkų užgrobtam Vilniuj-. Didvyris, narsiai kovėsis su malū-niškiausiais malūnais. Tėvas, negirdimo balso įtikintas, kad pa-saulis nevertas jo pastangų. Du mano bočiai, iškanuoti taip skir-tingai. Kokiais būdais *Jie* išvirkščia į sveikas smegenis savo pa-tologiką, kokių pilkšvųjų spirochetų pavidalu geba išsiskverbti į sąnarius, kraują, spermą? Kaip visi maniškiai pakliuvo į spas-tus, ko laiku nepamatė, ko nepasisergėjo? Ko neapskaičiavo Ge-diminas, niūriai palinkęs prie pianino visažinio Gediminas, pakė-lęs rankas, bet vis nedrįstas spausti klavišų? Ką pražiūrėjau aš, ilgiems metams išispraudęs tarp pelėsingų žmonos buto sienų? Kas nelauktai pravalė mano smegenis, atvėrė *antrąjį* regėjimą? Nuo ko turiu saugot savo Lolitą? Savo savo Lolitą.

• — Išivaizduoju, kokią siaubą tavo tėvai kėlė kaimynams, tėvo kolegoms,—sako ji.—Visai darniai vidutinybių kompanijai...

— Oi, sese, kaip tu apsišauni! Nejau nieko nesupratai? Jiedu buvo kuo maloniausi, kuo priimtiniausi žmonės. Motina metiniam universiteto baliui užsakydavo suknią Paryžiuje. . . Taip, taip. . . Negi manai, kad lakstė po miestą, plikai nusiskutus? Negi manai, kad ligi pamišimo prisigėręs tėvas voliojosi profesorių rately? Ne, jis politikuodavo, žarstydamo sąmojus. . . Rodės, jie grįžta iš tolimos tolimos kelionės, nusimeta egzotiškus rūbus ir ūmai virsta kuo padoriausiais biurgeriais. . . Galbūt tas mane labiausiai stulbino. Aš vis galvojau, kur jie laiko visa tai, kas juose iš tik-ro yra, nuo ko slepiasi, ko bijo? Mane' iš proto varė tasai jų

dvilypumas ar trilypumas, tas gebėjimas nusivilk t save, tikrai save tarsi purvinus rūbus...;

Šneku ir juntų, kaip minkštas tumulas gožia smegenis, skandina jas tirštam dumble. Viskas tolsta į miglas, tarp manęs ir Lolitos stoja siena, jos nebegaliu peržengti, nors ką tik galėjau, pamaži virstu *kažkuo kitu*. Tai *Jų* dvelksmas, slapto *Jų* maro priepuolis, mano viduj irgi knibždėte knibžda pilkujų spirochetų, niekas neįspės, kiek dar tvers mano dvasia.

— Kodėl ji nusižudė? — klausia kažkas iš miglos. — Pasiklydo savy? Per giliai pažvelgė į bedugnę?

— Aš ją mylėjau — sakau šventą tiesą, bet kalbu ne tą, ko reiktų, visai ne tą, — ji buvo pati nelaimingiausia iš mūsų visų... Ji dorai pasikorė, o mes gyvenam...

— Ji man panaši į Lietuvą, — staiga sako kažkas iš miglos. — Tokia pat beprasmiškai beviltiška.

— Panaši? Nebent tuo, kad Lietuva irgi niekad nebuvo PATI SAVIM, ją visad lipdė svetimi — prievarta ir apgaule... Zinai, kodėl ji pasikorė? Išišnekėjo, kad pagimdys monstrą — didelį ir plaukuotą... taip, taip, būtinai plaukuotą... Ji tikino tuo visus namiškius, vien apie tai šnekėdavo... Ji manėsi pastojus nuo šėtono. Tik ne nuo to, kur juodas... Ir ne nuo to, kuris sakė *non serviam*... Nuo paties baisiausiojo — savo privataus šėtono... Kaip čia pasakyt?.. Nuo visatos blogio išikūnijimo, supranti? Neradus savo pramanytam pasauly meilės nei grožio, blogį jame rado... Jei būtų gimdžius, būtų pagimdžius monstrą, kuris pražudytų pasaulį. Ir tasai monstras būtų jos sūnūs, mylimas, net beprotiškai mylimas sūnus...

— Siaubas... — šnabžda migla, pamaži imdama panėšėt į Lolitą.

— Ne siaubas. Nėra tam vardo. Mes negalim išivaizduot nė tūkstantosios dalies jos baimės, meilės, atsakomybės prieš visatos ateitį. Ji pasikorė vieną ramų, tylų rytą virš senelio V\$šų Šūdų Šūdo altoriaus. Pakilo nuo stalo ir nuėjo kartis.

— Vis dėlto išprotėjo.

— Nežinau. Dievaži, nežinau. Labai sunku pasakyt, ką reiškia „išprotėti“. Ką reiškia „normalu“ ir „nenormalu“. Gali tart, kad normalumas — tai pragmatizmas, gebėjimas taikytis prie aplinkybių. O jeigu tu, teisingai suvokęs aplinkybes, vis vien elgiesi taip, kad tavęs laukia neišvengiama žūtis — ar tu nenormalus? Jei Mandelštamą rasė ir skaitė draugams eiles apie Staliną, puikiai žinodamas, kad už jas bus vienaip ar kitaip pražudytas, ar Mandelštamą buvo nenormalus? Aš manau, kad nenormalus buvo Stalinas. Beje, visa tai teorija... O dėl motinos... Ji pui-

kiai.mokėjo egzistuoti savo aplinkoje. Kuo puikiausiai. Jai niekas negrėsė. Visi jos košmarai buvo greta jos, suprantai? Ji tarytum išeidavo ten, kaip menininkas išeina į savo kūrinį, paskui **galėr** davu grįžti. Ir toliau gyventi visai taisyklingai... Šit koks dalykas... Kada pasakojo apie monstrą, kurį gimdys, tą galėjai suprast, kaip metaforą, kuriamą siaubo poemą. Mes visi taip ir supratom. . . Pats laikas buvo pamišėliškas. Kaune burzgė rusų tankai, kolaborantų saujelė jau lėkė į Maskvą pasirašinėt įjungimo į TSRS popierėlių. . . Mes manėm, motina savaip į viską reaguoja. Manai, jos niekas nebūtų saugojęs, jei būtų tikėjęsis, kad gali žudyti? Visi galvojom, kad ji pakalbės, pakalbės... **O** ji nuėjo kažkur TEN ir visiškai sąmoningai nepanorėjo grįžti. Ėmė ir pasikorė. Ir kokia iš to nauda? Nebent tokia, kad kartais aš, aš pats jaučiuosi¹ esąs tas jos sūnus, tasai nepagimdytas monstras.

— Liaukis! — sako Lolita.—Aš kalta, aš tave išprovokavau. Iš smalsumo. Man labai rūpi žinot apie tave viską. Visui viską. Tačiau čia yra ir paprasčiausio smalsumo. Nepyksti, kad prisipažįstu? Tu baltas kaip paklodė.

Žiūriu į ją, dabar gerai matau. Pilkšva migla dingo, garsai vėl nebe dūslūs. Lolita kvepia pienu ir žole... ir dar kažkuo salsvu... Bet man reikia paklausti, perspėjau, kad klausiu, nors man jos gaila. Turiu paklausti. Tatai neduoda man ramybės. Turiu viską žinoti. Kone kiekviena keista mirtis *Jų* darbas.

— Papasakok apie vyrą.

— Maniau, tau neįdomu. Maniau, tau gali būt netgi nemalonu. Kodėl turėčiau pasakot apie kažką trečią?

— Man įdomu,—sakau, lyg tyčia norėčiau ją skaudint.—Pensiais sakiniiais. Kas jis buvo ir kodėl jo nebėra.

— Jis buvo dailininkas. Skulptorius. Turbūt ne genijus,—ji deda žodžius ant stalo priešais mane atsargiai, po vieną, gerai, matau, kaip jie virpčioja, kaip jiems skauda.—Jis mirė. Nelaimingas atsitikimas. Negirdėjai? Garsi istorija.

— Viena ausim: kad nuskendo ar kitaip žuvo.

— Nešnekam apie jį,—prašo Lolita.—Nežinau, ką galėčiau pasakyt... Buvo... Nebėra... Liūdna...

Negirdžiu pavojaus sirenų, nejuntu dygtelėjimo ten, giliai viduje, pačioj švelniausioj vietoj. Visur ramu, net pernelyg ramu. Kiekviena netikėta mirtis mane sukirbina, bet ši visai neužkliudė. Lolita nieko gildančio ir nepasakoja, bet juk matau jos akis, užuodžiu jos kvapą, juntū net jos biosroves — pavoju pastebėčiau iškart. *Noriu* jį pajust, bet jo, matyt, nėra.

— Išties liūdna istorija,—tepasakau.

Už lango tyso purvinas sujauktas Vilnius: naujas miestas, užgriuvęs ant senojo miesto. Smaugia nesuprantama nuojauta, atplustanti gal iš ateities, nes dabarty ir praeity jai nėra akstino. Bet nebaisu, nes yra Lolita, o joje — ir kūnas, ir dvasia. Ir indas, ir taurus gėrimas jame. Ar aš ją myliu todėl, kad ji tokia, ar ji yra tokia, nes aš ją myliu? Ar ji mane daro geresnį, ar aš ją tokią jau padariau? Ar ji tokia todėl, kad žino, jog ją myliu, ar todėl, kad nežino, kaip ją myliu?

Ir dar: ar tikrai ją myliu?

Vėl ir vėl Vilnius: senieji namai, susigūžę, bandantys sulįst po žeme, ir ižūliai stirksantys naujieji daugiaaukščiai. Anieji išsigandę, jiems čia ne vieta, jų vieta Bolonijoje, Padujoj ar Prahoj. Bažnyčios prilenkė bokštus prie žemės — joms baugu, kad jos tokios skirtingos. Einu gatve ir nė nebandau ispėti, kas šiandien ryja mane akimis. Jau nebaugina jokie sekliai: nei vyrai sunkiomis galvomis, nei smulkiaveidės trumpai kirptos moterys, nei šiaudaplaukijai liumpenai paburkusiais veidais, bespalvėmis akimis, niūriai dėbsantys iš pavarčių, iš tarpdurių, pro apmūsųjusius langus. Visi jie tapo įprasta peizažo dalimi. Tolydžio siurbiamo, *kanuojamo* žmogaus kasdienybė. Įlipęs į troleibusą, net nustembu, jei *nerandu* kur kamputyje sukumpusios figūros, spiginančios į mane bereikšmes tuštumos akis. Seniai žinau, kad svarbiausi ne tie, kuriuos matai. Svarbiausieji lindi slaptuose plyšiuose it tarakonai. Tarakonai turėtų būti *Jų* organizacijos simbolis, *Jų* totemas. *Jų* heraldinis ženklas — tarakonai žalsvame pelėsių fone, mylimo nekenčiamo Vilniaus fone — su visais jo garsais ir kvapais, kurie manęs niekad neapleidžia. Jis tarsi mylima moteris, kurios kūną baigia esti sifilis ir raupsai. Tačiau ją vis vien myli, toji meilė amžina, nors iš kūno teliko griuvenos, puvėsiai, dvokiančios žaizdos. Glostai dvokiančias votis, nardini rankas į pūlius, o regi senąją dievišką kūną. Meilė neblėsta, tik stiprėja, myli net žaizdas, nes žinai, kokia toji moteris (tasai miestas) kitados buvo, galėtų būti. *Turėtų* būti.

Vėl ir vėl Vilnius: siaura senamiesčio gatvelė, kvėpianti užmarštimi ir šlapiais lapais. Ji nelygiu lanku suka į dešinę, nežinia, kur jos galas, kur ji veda. Turbūt į nebūtį, į tuštumą. >Ją turėtų supti sena, kerpėm apaugusi siena, o viršum grindinio turėtų kadauoti vienišas vėjo blaškomas žibintas. Bet siena lygiai išdažyta ryškiais dažais, o žibintas, vien apsimetęs senu, šviečia ramiai ir vienodai. Čia viskas netikra lyg sudegusiam teatre, niekam nerūpi, ar tu patikėsi vaidinimu. Viskas persunkta pigiu apsimetimu — nežinia prieš ką, nežinia kam. (Apsimeti-

mas — irgi *Jų* išmonė. Jiems labai svarbu, kad žmogus apsimestų ne tuo, kas yra iš tikrųjų. Labai svarbu, kad žmogus dainuotų, koks jis sotus ir laimingas, nors tėra pusalkanis vergas. *Jiems* negana, kad žmogus tylėtų, reikia, kad jis džiugiai *dainuotų*. O baisiausia, kad žmogus išties uždainuoja.) Nudailintoj pavartėj stypso trijulė paauglių, subrukusių kumščius į striukių kišenes. Jie nuolat spjaudosi ir keikiasi kas antras žodis. Vilkiūkščių žvilgsniais nudėbia mane ir nususuka: atsiras lengvesnio grobio.

Negali sakyti, kad Vilnių smaugtų tuštuma. Jis pilnas, *tai pilna* tuštuma, baisiausia tuštumos forma. Gryna tuštuma yra idealas, dievybės rūšis. *Jiems* nerūpi ištuštinti, *Jiems* reikia tik išsunkti, išpreparuoti svarbiausia ir prikimšti laisvą vietą surogatų. Tik taip galima išvesti naują atmainą: *tarytum* žmogų, kanukžmogį. Tik taip galima sukurti naują konglomeratą: *tarytum* miestą, kanukmiestį. Taip atsiranda *tarytum* pasaulis, kanukpasaulis, kur Dievas pamainytas į Visų Šūdų Šūdą, laikas paverstas amžina stagnacija, o erdvė tapo neviltimi* Kanukžmogio dora virsta apsimitimo menu, garbė tampa panieka. Net juodosios aistros virsta slogiu marazmu, o meilė, erotinė kūnų giesmė... Aš mačiau *tai*, tas vaizdas nuolat stoja prieš akis, bet nenoriu jo įvardinti ar atpasakoti.

Kanukmiestis slegia mane, Vilnius įkyriai kartoja patsai save: savo garsus ir kvapus, žmones ir gyvulius. Veidai vienodi, taip retai tepasitaiko koks įdomesnis. Nors šit, vienas tikrai įsidėmėtinas: sulysęs, apšepęs veidelis su iškilusiais apvaliais akinukais. Suvalgusio valkatos' veidelis, nors žmogutis išsipustęs lyg į paradą: ant kaklo net parišta peteliškė raudonais žirniukais. Jau esu matęs jį, galbūt, daug sykių matęs. Jis tarsi Vilniaus vaiduoklis — nedidukas žydelis, toks žydiškas, kad net baisu. Vilnietiškas žydiškas: ne bankininkas, ne gudriaakis sukčius, o smulkus verslininkas ar amatininkas, tačiau sklidinąs archaiškos žydiškos išminties, galįs valandų valandom cituoti toras, kabalą ar chasidų mokymą. Lėtai prakrypuoja pro šalį, dirsteli į mane ir staiga aiškiai sako:

— Pavojingas kėlias. Ui, pavojingas kėlias!

Nejaugi mes pažįstami? Nejau žino, kur aš einu? Nustebęs sustoju, o jis lyg niekur nieko nukrypuoja toliau, lengvai pakyla girgždančiais metaliniais laiptais, o po mirksnio jau balansuoja stogo atbraila, džiugiai moja man iš viršaus.

Aš nebesistebiu. Vilniuje viskas įmanoma. Pabrėžiu: čia įmanoma visui viskas. Galbūt čia patsai Ahasferas, atkeliavęs iš laiklaikių glūdumos ar iš Šagalo paveikslo. Svarbiausia, kad jis teisus. Kelias išties pavojingas. Begal pavojingas — jei net ap-

šiuręs senųjų Vilniaus laikrodininkų palikuonis mane išpėja. Nors vienas pasakė tiesą. Sudilusioje, nugrotoje Vilniaus pokalbių plokštelėje, deja, neišgirsi nė žodžio apie *Juos*, nors kiekvienas absoliučiai kiekvienas žmogus *Juos* jaučia. Bet visi rečitatyviniai gatvių monologai, visi anekdotai, šnabždami rūkymo kambariuose, kartoja vis tą patį, net dantis užgelia: nepritekliai, valdžios kvailybė, visuotinio melo karalija. Jeigu tik tai būtų svarbu, mes būtume beveik laimingi. Kaip būtų gera, lengva ir paprasta, jei galėtume *Juos* bent mirksniui sutapatinti su valdžia, sistema ar prievartos mašina. Jeigu *tik tiek* tereikėtų Jų galia. Jeigu grėsmė būtų reali ir racionali. Niekas nė neįtaria, kad visi valdžios keiksnojimai, net anekdotai, pasakojami užstalėje, yra Jų padiktuoti, slapčia *Ją* reguliuojami. Nė neįtaria, kad iš jų smegenų išpreparuota svarbiausioji dalis, iš jų kalbos išimti svarbiausieji žodžiai, o kitų prasmės deformuotos. Kadaisė pats buvau bemanęs, kad Jų tikslas — siurbti visus bevyzdėmis akimis, išsunkti slaptas galias, misti jomis, kaip vabzdžiai kraugeriai minta aukų krauju. Bet greit supratau, jog tai tik priemonė pasiekti visai visai kitam tikslui. *Jie* stengiasi paversti mus *kažkuo kitu*, nemumis, stengiasi užkrėsti pilkosiomis spirochetomis. Bet kam? Kadaisė maniau, kad *Jiems* svarbiausia valdyti. Visai natūralu taip galvoti, gyvenant pasaulyje, kur gavę valdžią debilai laikosi jos dantimis ir nagais, pasiryžę išnaikinti milijonus, kad tik galėtų nekliudomi valdyti likusius milijonus. Bet *Jie* anaip tol nėra debilai. Valdžia taip pat tėra tik priemonė. Nususęs saugumietis tėra tik saugumietis, valdžios mafija tėra nyki mafija. Tai tik paviršiaus- sluoksnis, gaubias tikrąją esmę. Gali kastis link *Jų* visą gyvenimą, o *Jie* vis vien slypės ten, gelmėje. *Jais* užsikreti kaip maru ir pajunti (jeigu pajunti) tik ligos simptomus. Kovoti su *Jais* kartais rodosi^ taip pat beprasmiška, kaip viltis rankomis išgauti ligą sukėlusius mikrobus.

Net jei visi mes pražūsim, *Jie* išliks. Jei paversim žemę dykuma, užnuodyta chemikalais ir radiacija, joje neliks nieko gyvo. Tačiau tik beveik! Tarakonai liks gyvi net po atominio/ karo!, Tarakonai nenugalimi. Pamąstykim apie tai. Gal pajusim, kaip minčių tėkmė neša arčiau *Jų* esmės suvokimo.

Gal toks ir yra *Jų* galutinis tikslas, kad pasauly nieko neliktų, vien tik *Jie*. Tegu ir tarakonų pavidalu. Gالياusiai, argi didieji kanukų komisarai — kad ir Stalinas — savo tikslais bei esme taip jau skiriasi nuo tarakonų? Netgi ūsai beveik vienodi.

Tokie samprotavimai neša, plukdo mane per Vilnių, nebenuo nieko galvoti, nenoriu uosti ir girdėti savo miesto, nenoriu, kad man vaidentųsi tai, kas jau seniai yra mirę. Einu, kur kojos

veda, o jos tegali nuvesti į vienintelę vietą. Ranka pati pastumia pažįstamas duris, kojos klūpčioja nelygiais laipteliais.

„Narutis“ lygiai toks pat, kaip visada. Tokios pat sienos, tokie patys veidai. Sukiųžę išklypusiom kojom staleliai. Skurdi užkanda, bet kaip sumesta į metalines lėkštes. Vyrai abejingai siurbia alų ir pigų vyną, nuo kurio kraujas virsta smėliu, o kepenyse užsiveisia kirmėlės. (Juokinga būtų juos niekinti ar smerkti—jie naikina ir žlugdo save nė kiek ne smarkiau, nei tie, kurie vyno neima į burną, bet savanoriškai užsiveisia kirmėles smegenyse.) Cia tvyro kvapas, kokį gali užuosti vien kareivinėse ir geležinkelio stotyse. „Narutyje“ niekas nepakito, tik aš pats gerokai pasikeičiau. Cia nedera mano madingai kirptas kostiumas, nė kiek neužtinę paakiai. Mano povyza turėtų visus erzinti. Tačiau čiabuviai abejingai teužmeta akį į mane ir vėl nusisuka. Gerai žinau, kodėl taip yra. Žmogaus, kitados lankiusio „Narutį“, veide išpaustas neišdildomas ženklas, kurio prasmės niekas nežino. Jo nerasi, žiūrėdamas į veidrodį, neišpėsi, kas išduoda tave esant slaptos „Naručio“ bendrijos nariu. Kitų veiduose pamatydavau tą ženklą iškart. Slogų Kupriaus Mackaus ženklą.

Net susigūžiu: rodos, prie stalelio tuoj prieis Kuprius Mackus ir, kaip visad paprašys degtinės. Būtinai sakys man „jūs“, jis visad taip kreipiasi. Tik „Narutyje“ sutiksi alkoholines griuvenas, kurios visiems sako „jūs“ ir „Tamsta“, dar pamena savo doceritūrą ir liepsningas kalbas mokslinėse tarybose. Mackus daug ką pamena, nors vieną dalyką labai stengiasi pamiršti: kaip penkiasdešimt trečiaisiais (aš dar nebuvau paleistas) su keliolika kitų *patikimų* vaikinių vežė į užmiestį ir degino slaptas saugumo bylas, kad niekas nežinotų nė pavardžių tų žmonių, kurių nebeliko, o juo labiau nesužinotų, kad jie nebuvo ir negalėjo būt kuo nors nusikaltę. Tais metais valdžia drebėjo, ir slapstė savo darbus, jai būtinai reikėjo paslaugų kuprių. Kuprius Mackus paslaugiai sudegino tuos paplėkusius popierius, abejingai skelbusius apie lietuvių kančias ir valdžios pradėtą genocidą. Tai buvo vieninteliai dokumentai, o jis juos sudegino — vėliau beviltiškai stengėsi tą pamiršti. Bet neišvengiamai atminė tuos tūkstančius liepsnojančių bylų (turbūt ir manąją) — su kiekviena degė ir žmogaus likimas. Mackui net ėmė rodytis, kad degino ne popierius, o tūkstančius gyvų žmonių. Apanglėję puslapiai jo sapnuose virto apanglėjusiom galūnėm ir sukepusiais viduriais. Jis bėgai norėjo šitai pamiršti, bet po trečios taurelės vėl ir vėl pats imdavo viską pasakoti. Visad įpildavau jam degtinės — ne vien todėl, kad dar syki išgirsčiau apie kraupų Vilniaus laužą. Gailėjausi Kupriaus Mackaus; jo nepavyko ligi galo iškanuoti, jame

liko krislas sąžinės. Šimtai, o gal tūkstančiai kur kas labiau nusi-kaltusių nė mirksni nepamena savo kalčių, išvis nesijaučia nusi-kaltę. Kuprius Mackus bent jau krintosi.

— Aš sudeginau visų mūsų atmintį,— niūriai sakydavo,—už tai pats degsiu amžinoj ugnį. Aš pirmas būsiu įmestas į ugnies tvenkinį. Aš sunaikinau tas bylas, kad paskui kiekvienam pame-nančiam, ieškančiam teisybės būtų galima atkirsti: tu viską pra-simanai, kaip tu įrodysi?

Nugerių šilto alaus, dar sykių apsidairau — juk ieškau čia visai ne Kupriaus Mackaus. Atėjau, norėdamas pakartot nepakartoja-mą, tą įvykį, buvusį kadų kadai. O gal suvis nebuvusį?

Tuomet stovėjau ties riba. Gedžio jau nebebuvo. Miestas siur-bė ir niokojo mane pamėkliškais žvilgsniais. Jaučiausi persekio-jamas, užspeistas į kampą, bet lyg pakvaišęs žvėrisėjau tiesiai link medžiotojų. Tūnočiau „Narutyje“, landžiočiau po senamiesčio užkaborius. Ieškote ieškočiau pražūties, lindau *Jiems* į akis.

Dabar sėdžiu „Narutyje“, kone žiaugčioju nuo prisvilusių ko-pūstų kvapo ir stengiuosi permušti jį degtine. Degtinė šilta ir šleikšti, tikriausiai atmiešta vandeniui iš čiaupo, verčia lauk vidu-rius. Sėdžiu vieniui vienas ir laukiu savojo Godo, kaip ir kiti čia susirinkusieji. Kažkur kitur galbūt yra pasaulis, kažkur kitur teka upės ir pučia vėjai. Kažkur kitur (duok Dieve, duok Dieve!) galbūt netgi yra *žmonių*. O čia — tik aitrūs pigių cigarečių dū-mai, prisvilusių kopūstų dvokas ir atgal tekančio laiko mono-tonija.

Atėjau čia kažko ieškoti: daikto, gyvulio ar žmogaus. Daikto, gyvulio ar žmogaus? Niekai, visa tai niekai. Čia negali atsirasti slaptingas, turįs man reikšmę daiktas. Iš gyvasties čia tėra išlin-dę iš plyšių, apduję nuo šviesos tarakonai. Pilkasis senamiesčio gatvelių valdovas, žemaūgis bekaklis voražmogis čia tikrai nepa-sirodys. Kodėl tat šidje troškintų kopūstų, degtinės ir deformuotų veidų visatoje turėčiau rasti atsakymą? Tačiau kažkas liepia man laukti *kaip tik čia*. Neduoda ramybės bekaklio voražmogio prisi-minimas. Sėdžiu ir žiūriu į visus paeiliui, nieko nesivildamas, kol žvilgsnis užkliuva už nematytos, netikėtos, nederančios čia vyro figūros. Galėčiau prisiekti, kad prieš mirksnį jo čia nebuvo. Jis išniro iš po žemių, kiekviena jo veido raukšlė, kiekviena rūbų klostė šaukte šaukia, kad atsirado čia ne taip kaip visi. Jis turi kažkokį slaptą tikslą. O jo tikslas tegaliu būti tik aš. Stipriai dygteli paširdžius, ranka be mano valios suverčia į burną taurelę. Vyras žiūri tiesiai į mane. Jo akys sklidinios tylos ir... pala pala... taip, salsvo puvėsių kvapo. Jau esu matęs jo gražias, elegantiš-kas plaštakas, taip nederančias prie purvinių marškinių, nubriz-

gusios palaikės striukės. Jau žinau, kad atėjo manęs, bet nenu-
tuokiu, ko galėtų iš manęs norėt (aš iš jo nieko nenoriu).

Negi paprasčiausiai išves į gatvę ir pastums po pravažiuo
jančiu sunkvežimiu? Aš juk ne Gėdis. Gėdis kažką žinojo, o aš
vos tepradedu spėlioti. Gal atėjo manęs įbauginti, palaužti, atimti
valią? Vyras pakyla, atsistoja visu milžinišku ūgiu ir eina artyn.
Matau tik jį, stiklines akis siauručiais vyzdžiais, aš jį pažįstu,
gerai pažįstu.

— Sveikas, Vyteli.

Rodos, turėtų sugriaudėt šimtai perkūnų, rodos, visas „Naru-
tis“ turėtų prasmegti skradžiai. Vyras paglosto mano ranką, aš
jos neatitraukiu, nes *priešais mane sėdi mano tėvas*.

— Maniau, kad tu Amerikoje... ar Australijoje...— sakau nykiu
balsu.— Čikagoje ar Melburne.

— Kiek žinau, šitas kraštas vadinasi Lietuva,— ramiai sako
tėvas, tarsi tik vakar būtume išsiskyrę —o šitas miestas —Vil-
nius.

Klusniai išsekiau jam iš paskos pro vidines „Naručio“ duris,
per skandinavą dvoke virtuvę, per vidaus kiemelį. Kopėme girgž-
dančiais laiptais, kojos keliskart smego į sutręsusį medį. Tėvo
nugara siūbavo man prieš akis, čia praplatėdavo, čia susitrauk-
davo. Ji pulsavo tarsi apnuoginta milžiniško gyvulio širdis.

—į Manai, aš miręs? — neatsigręždamas pasiteiravo tėvas.—
Tam tikra prasme taip ir yra.

Mudu pasukom į ilgą skliautuotą koridorių, abiejose pusėse
buvo durys, durys, durys. Kai kurios praviros, viduje triūsė
nevalyvos moterys. Viskas atrodė lyg ir natūralu, bet kažko čia
stigo. Ne iškart suvokiau, kad negirdžiu nė menkausio garso,
nė mūsų pačių žingsnių: jų aidas, matyt, slopo sutrūnijusiose
grindų lentose. Jos buvo kiaurai pertęsusios, kojasklimpo lyg
pelkėtoj pievoj, mums praėjus turėjo likti pėdos. Urnai sume-
čiau, kad sukamės tose vietose, kur pranykdavo mano Irena,
pamaži skverbiamės į bekaklio voražmogio karaliją. Gerklė ūmai
perdžiūvo, bugščiai paklausiau savęs, ką čia veikia mano tėvas.
Kur jis mane veda? Kodėl jaučiasi čia kaip namie? Jo nugara
nebepulsavo, vienodai šmėžavo prieš akis, pasuko į dešinę, į kai-
rę, vėl į dešinę, į kairę, į dešinę, į dešinę, į kairę. Tuščiuose
kambariuose išžiūrėjau vien sukrautus kampuose apirusius baldus.
Tų kambarių buvo begalė, mes ėjom ir ėjom, ėmiau nebesuprast,
kur telpa visas tas labirintas: „Naručio“ kvartalas visai nedide-
lis, seniai turėjom išeiti už jo ribų, gal net už senamiesčio ribų.
Pagaliau tėvas įžengė į didelį kambarį be langų ir sustojo.

— Sveikas, sūnau,— kimiai pasakė.— Sėskis, pasikalbėsime.

Kažkodėl rodėsi, kad viskas taip ir turi būti. Turiu sėdėti ant sutręšusių grindų, tėvas turi stovėti kiek atokiau — tarsiu nuogaštaučius, kad ūmai jį paliesiu ir išitikinsiu, kad jis nuaustas iš rūko. Rodės, jis turi kalbėti kaip tik tai, ką kalba. Šnekėjo daug. Nepamenu, kaip bėgo laikas, nepamenu, iš kur atsirado butelis Jammaikos romo ir ilga žvakė bronzinėje žvakidėje. Žvakė atrodė netikra: jos liepsna neplazdėjo, rodės, oras kambaryje sustingęs, jo negali išjudinti nė mūsų kvėpavimas. Tėvas vis kalbėjo apie motiną-, mūsų namą ir senelio altorių, paskui prabilo apie karą. Mane apėmė negeros nuojautos: šnekėjo apie save tik tai, ką ir taip žinojau. Sakytum, trisdešimt metų tiesiog išsitrynė iš jė gyvenimo! Jis pasakojo apie karą kaip žmogus, jo nepatyręs, apie svetimus kraštus — kaip žmogus, juose nesilankęs. Rodės, atėjo iš paskutiniojo mūsų bendro, vakaro, tik nežinia kodėl paseno ir sukumpo, nežinia kodėl jo balsas neteko skardumo. Pokalbis (*at tėvo monologas*) plūduriavo vis toje pat vietoje, geras jausmas, kad viskas taip ir turi būti, pamaži nyko. Nebeklausiau žodžių, vien žiūrėjau į tėvo veidą ir stengiausi bent jame ką nors iškaityti. Pradėjau niršti ant šito senyvo žmogaus, išibrovusio į mano pasaulį be perspėjimo, viską supainiojusio, nors ir be jo viskas buvo supainiota. Veidas turbūt išdavė mano mintis. Gal man tik pasivaideno, bet tėvo akyse ūmai blykstelėjo švelnumas, baimė, o kartu noras man padėti. Tikriausiai man tik pasivaideno, tačiau to pakako — pyktis mirksniu atlėgo, atsikvošėjau ir suvokiau, kad prieš mane sėdi mano *ievas*. Tėvas, kurio nemačiau trisdešimt metų. Žmogus, iš kurio sėklos esu sutvertas, kurio ydas ir privalumus paveldėjau. Akys nejučia pritvino ašarų. Nebuvau verkęs turbūt ketvirtį amžiaus. O tąsyk verkiau. Ne, man nebuvo gaila savęs, galbūt labiausiai buvo gaila tėvo, to sėdinčio priešais mane žmogaus suveltais žilais plaukais. Buvo gaila senamiesčio užkaborių, pradvirusių troškintais kopūstais, skendinčių pilkoje tyloje, buvo gaila Vilniaus, virš kurio tvyro baimės ir nevilties rūkas, gaila visų jo gyventojų, neprikeliamų numirėlių, kurie nė nežino, kad yra negyvi.

— Tėve,— pertraukiau jo šneką,— tėve, ką daryti?

Abudu buvom lyg klajūnai dykumoje, tik jis labiau patyręs. Jis daugiau žinojo. Tačiau tylėjo, gal abejojo ar svarstė. Tik tada pajutau, koks sustingęs, negyvas yra kambario oras. Aš beveik dusau. O tėvas vis tylėjo, įdėmiai žvelgdamas man į akis, netgi giliau, lyg norėtų pažiūrėti tiesiai į smegenis.

— Nebežinai, ką toliau daryt? — perklausė kimių balsu.— Nenori nė galvot apie tai, kas tavęs laukia? Tave kamuoja naikinantys žvilgsniai?

Klausimai buvo tokie netikėti ir taiklūs, kad netekau amo. Rodės, turėjau laukti ko nors panašaus, tačiau dabar mintys pynėsi, vis smarkiau mušė karštis.

— Jauti, kad aplink tave kaupiasi kažkas pikta ir negera, ko negali paaiškinti, netgi dorai įvardinti. Jauti, kad aplink tave tvyro kažkokia grėsmė? Klaikus pavojus?

— Taip.

— Tu nusprendei išsiaiškinti, kas tai yra?

— Taip. Aš stengiuosi.

— Tavo kely vis dažniau painiojasi keistos žmogystos? Norėtum jas ištirti, bet nė pats nebežinai, ar tu seki jas, ar jos tave?

— Taip. Man reikia pagalbos.

— Pagalbos? Pagalbos? Nėra jokios pagalbos. Neik ten, Vyteli. Neik ten!

— Pažįsti tą kelią? —mano balsas drebėjo, visas virpėjau, norėjau nutilti, bet vis vien šnekėjau.— Zinai, kur jis veda?

— Pagalbos? — tėvas kimiai susijuokė, jo balsas nebeklausinėjo, o piktai kažką teigė.—Vaikystėj nebijojai nei šviesos, nei tamsos, baisiausia tau buvo prieblanda, pilkuma.

— Taip.

— Mėgai slėptis tamsoje: rūsiuose, olose, kad tavęs niekas nematytų. Ten jauteisi saugus.

— Taip. Vilniaus požemiai buvo mano vaikystės rojus.

— Žmonės buvo šlykštūs ir pavojingi, jie darė visai ne tą, ką turėjo daryt. Tau buvo labai bloga... Pajutai, kad juos valdo kažkas negera.

— Taip. Turbūt taip.

— Krateisi tokių minčių, tokių pajautų, bet jos persekiojo tave.

— Taip.

— Nenorėjai prakeikt visų žmonių, nenorėjai jų kaltinti. Supratai, kad jie tėra aukos, kad priežastys slypi kitur, išorėj.

— Taip. Taip!

— Kūno deformacijos? Keisčiausi išsigimimai?

— Taip! Taip!

— Tavo draugas, iš išikūnijusios išminties virtęs apsiseilėjusių debilu? Artimas žmogus, nugrimzdęs i nesuvokiamą pelkę ir bandęs kartu nusitempt tave?

— Taip! Taip! Taip!

- Klykiau visa gerkle, o tėvas nutilo. Prakaitas žliaugė per veidą, per krūtinę, jaučiausi tarsi sumuštas, maudė visus kaulus. Kiekvienas tėvo klausimas didino sumaištį. Anksčiau dar galėjau

abejoti, suversti savo kaltę perdėtam jautrumui, atsitiktinumams, sutapimams, suręsti gynybinę racionalių argumentų sieną. Dabai ji trupėjo ir aižėjo — aš pats trupėjau ir aižėjau.

— Tai netiesa, Vytuk. Tau pasivaideno,— staiga be galo švelniai prabilo tėvas.—Tai netiesa. Tai melas, Vytuk. Atsipeikėk, apsidairyk. Žmonės kaip žmonės, veidai kaip veidai... Viskas gerai... Viskas viskas gerai... Apsižiūrėk — argi kas nors draskosi, kaip tu? Atsipeikėk, Vytuk...

— Tu meluoji,— sušvokščiau.— Kodėl tu meluoji?

Jis ūmai atsistojo, pakibo viršum manęs visu kūnu tarsi norėdamas sutraiškyti. Prikiso karščiu alsuojantį veidą prie pat mano akių. Žvelgė į mane su pykčiu ir neviltim. Vis dar vyliausi jo pagalbos, o jis žvelgė į mane *kaip į pasmerktąjį*. Gerai pamenu jo akis. Tokias akis turi neišvengiamybė,

— Nė neįtari, į koki pragarą pravėrei duris,—prabilo, tyliai linguodamas į šalis —Į pragarą be liepsnų, be karštos smalos, patį baisiausią pragarą: tylų, abejingą, betikslį, kur aukos patenkintos savo žudikais.

Tamsa krito ant manęs staiga. Išgirdau tylų šnaresį ir pajutau skruostu švelnų vėjelį. Kol susivokiau, ir šnaresys, ir skersvėjis dingo. Likau vienas visiškoje tamsoje. Lyg pamišęs šokau jau nutilusio šlamesio link, ėmiau grabalioti, daužyti kumščiais sieną. Privalėjau tuoj pat pasivyti, susigražinti tėvą. Turėjau jį apkabinti, išbučiuoti, pasakyt viską, ko nepasakiau. Norėjau gelbėti ne save, anaip tol ne save — norėjau išgelbėti tėvą. Nespėjau pasakyti jam, kad dar esu tvirtas. Galiu jį globoti ir ginti. Mudu galėjom įveikti visą pasaulį — aš ir mano tėvas. Juk buvom Vargaliai! Privalėjom kautis kartu —juk buvom vieno medžio šakos. Daužiau sieną vis smarkiau, regis, net balsu šaukiau: „Atiduokit man tėvą! Gražinkit man tėvą!“ Negalėjau nė pamanyti, kad daugiau niekad jo nepamatysiu.

Sienos neatsakė, suvokiau, kad man dar reikia iš čia ištrūkti. Kelias atgal buvo gyvas labirintas. Slinkau per besikartojančius kambarius, koridorius, laiptus ir dengtus balkonus, seniai turėjau kur nors išeiti, bet galo vis nebuvo. Vis grįždavau į tuos pačius koridorių susikryžavimus, tuos pačius vidaus kiemelius. Norom nenorom prisiminiau Babilono labirintus, kurių centrą galima pasiekti, vien visąlaik sukant į kairę. Tačiau man nereikėjo labirinto centro, aš jo bijojau. Man reikėjo arba išėjimo, arba tėvo. Man rodėsi kad *jaučiu* tėvą esant kažkur čia pat, tas jausmas tarpais apsilpdavo — pasukdavau kitur, jausmas vėl stiprėdavo. Klaidžiojau tarsi žaisdamas „šilta šalta“: buvo šilta, paskui šalčiau, vėl šilta, šilta, dar šilčiau, o paskui vis šalčiau.

Rodės, tėvas buvo čia pat, už sienos, tačiau toje sienoje nerasdavau durų. O aptikęs duris, už jų matydavau naujus laiptus, naujus koridorius, naujus dengtus balkonus. Klajojau neįsundamas erdvės nei laiko, atsitokėjau tik tada, kai paskaudu kojas. Buvau nužingsniavęs nežinia kiek kilometrų. Stovėjau akliname koridoriuje, abipus rymojo durys. Pravėriau arčiausias iš dešinės, už jų plytėjo kambariai, priversti sulūžusių baldų. Neaiški nuojauta sakė, kad čia ir dieną, ir naktį vienoda prieblanda — tarsi tie sulūžę baldai dienomis rytų šviesą, o naktimis išvemtą ją atgal. Stovint kojos pamaži smego į sutręšusias grindų lentas. Rodės, mane laiko už kulکشų kažkas gyvas. Tasai koridorius nenorėjo manęs paleisti. Pirmąsyk pagalvojau, kad iš čia galbūt *suVis nėra išėjimo*. Puoliau į žemą galeriją, išlėkiau į dar vieną koridorių, varščiau visas duris iš eilės. Visur buvo tas pats: kambariai, priversti sulūžusių baldų. Tie baldai atrodė tarsi išžudyti žmonės. Kai kurios durys buvo užrakintos, bet neturėjau nei noro, nei jėgų jas laužti. Jutau vien pirmovišką varovų užspeisto žvėries baimę. Blaškiausi laiptais aukštyn žemyn, šokinėjau per balkonų turėklus ant aukštų kiemelių grindinio. Jau girdėjau supančių mane neregimų varovų balsus. Nėriau pro girgždančias duris ir netikėtai pakliuvau į žmonių būstą. Pasieniais stovėjo lovos, ant sienos kabojo idiotiškas kilimėlis su gulgėmis. Mane ypač nuramino prie vaikų lovos pastatytas naktipuodis su ašele. Tai buvo tikrai šio pasaulio tvarinys. Pabudę muržiniais snukučiais vaikai spoksojo į mane didelėmis akimis. Nuoga moteris nukarusiomis krūtimis stypsojo vidury kambario, nė nemanydama prisidengti. Prie pat manęs mergytė nucibusiomis kaselėmis persivertė lovoje ant kito šono ir pro miegus aiškiai pratarė: „Prašom skambinti tris kartus“. Pagaliau pamačiau langą, už jo švietė visiškai normalus, įprastas, mielas, mylimas gatvės žibintas. Šokau pirmyn ir drįbte nudribau ant grindinio. Langas buvo aukštokai, gerokai virš mano galvos. Mačiau, kaip moteris, iškorusi krūtis į gatvę, be jokio riksmo, be jokios nuostabos jį uždaro.

Stovėjau skersgatvyje prie pat. „Naručio“. Dar ne visai atsitokėjęs, su siaubu nužvelgiau dvi žmogystas, parimusias pasienyje. Jos tūnojo baisiai negeromis, baisiai pavojingomis pozomis. Bet pagaliau — vėsus oras mane atgaivino, susivokiau esąs saugut saugutėlis drėgoje Vilniaus naktyje. Du vyrai, didžiai susikaupe, —bet vis vien svirduliuojantys, atsidėję šlapinosi ant sienos.

— Aš lietuvis, ir tu lietuvis, — vangiai dėstė vienas. — Mes abu lietuviai.

— Jo! — antrasis linkėjo, net daužydamas kakta ištrupėjusias sienos plytas.

— Neatiduosim - Lietuvos jokiems sušiktiesiems ruskiams!
 —«- Jo! Į snukį, rupūžė!
 — • Pasibučiuojam, brolau,— pirmasis nusipurtė paskutiniuosius lašus ir pabandė apkabinti savo bendrą. Jo bučiniai buvo šlapi ir glitūs, kaip drėgme persunkto skersgatvio grindinys.
 — Tu lietuvis?
 — Jo!
 — Ir aš lietuvis. Mes abu lietuviai.
 — Lietuva didvyrių žemė! — garsiai paskelbė antrasis.—Jo!
 Jiedu nusivirduliavo link gatvės, o aš tegalvojau apie tėvą.. Iškamuotas slogaus koridorių oro, sudvisusiame skersgatvyje jaučiausi it kalnų kurorte. Man buvo beveik gera. Iš gatvės atsklido nedarnus duetas:

Ant kalno mū-ūhrai, joja lētū-ūviai!
Ant kalno mū-ūhrai, joja lētū-ūviai!
Jo-o ja, jo-o ja lētuvaičiai,
Ne-eša, ne-eša va-anykaiti!..

Bibliotekos stelažai nykūs ir vienodi (kažkodėl vėl vaikštau po biblioteką) kaip slaptieji „Naručio“ kvartalo koridoriai. Ir prieblanda lygiai tokia pat. Einu be jokio tikslo, stelažai lėtai slenka pro šalį, rodosi, jog tai dykuma, beribė sustingusių minčių ir metaforų dykuma. Čia, tarp vienodų knygų eilių, išsyk prisimenu sulūžusiais baldais užgrioztų kambarių labirintą. Anksčiau net vildavausi aptiksiąs čia tėvą, tyliai lūkuriuojantį už kampo, traukiantį paslėptą tarp pirštų cigaretę. Dabar nieko nebesitikiu, nors, knygos vis vien mane kerį. Ne, aiškių atsakymų jos man nedavė. Tačiau padėjo daug ką suvokti. Daugelį Jų atributų pirmiausia aptikau knygose, o tik paskui — realiam pasauly. Knygos sergsti mane nuo betikslio klaidžiojimo, nuo skubotų išvadų. Buvo laikas, kai maniau, kad Jie egzistuoja tik čia: Vilniuje, Lietuvoje, Rusijoje. Nepajėgiau mąstyti apie visus, apie visą pasaulį. Istorijos studijos išsklaidė šį paklydimą. Akivaizdžiai patyriau, kad vien dvidešimtajame amžiuje *Jų* veikla ženkli Italijoje ir Vokietijoje, Kinijoje ir Kambodžoj (Kiniją *Jie* apskritai nuo seno pamėgo). O viduramžių Ispanija, kur *Jie* karaliavo ištisus šimtmečius! Pakanka prisiminti Karolį Užkerėtąjį, neužaugą impotentą, kurį skrosdami terado vaiko kumštuko dydžio širdį, supuvusias žarnas ir vieną juodą testikulą. Aš aptikau neginčijamų įrodymų, kad Torkvemada, Didysis Inkvizitorius, apsikrikštijęs žydas, su didžiausiu smagumu, deginęs ant laužų žydus, buvo *Jų* komisaras.

Deja, *Jie* yra visur, visuose kraštuose, visose santvarkose. *Jie* yra ir buvo visais laikais — tarpais karaliavo, dažniau slapstėsi, bet visad tykojo savojo šanso. Nuo duomenų apie iškanuotus žmones, tautas ir net civilizacijas man raibsta akys. Iškanavimo enciklopedijoje Romos imperija glaustusi prie Platono, pirmojo pasaulinio *Jų* komisaro. Kanukų kanukas Stalinas enciklopedijoje atsidurtų prie majų civilizacijos žūties. Deja, net ištisos civilizacijos esti iškanuojamos, kaip ir žmonės. Mokslo vyrai ligšiol! nepajėgia dorai atsakyti, kodėl senosios civilizacijos visos kaip viena žlugo, koks mirties dėsniš jas valdė. Juk jos nemiršta biologiškai, kaip žmonės. Kur dingo Graikijos ir Egipto galybė ir išmintis, nors ir Graikija, ir Egiptas egzistuoja? Kur senieji kinai, majai ar actekai? Tyrinėtojai griebiasi kokių nori argumentų, pasitelkia net kosminius ateivius, -bet nė minties kraštelio nekliudo *Jų*. *Jie*, vien *Jie* čia kalti! Kokių dar reikia įrodymų? Mokslieki postringavimai kartais varo mane į siutą. Žinoma, kad civilizacija žlugo per keletos kartų gyvenimą, kad jokios epidemijos nei kataklizmai jos neištiko. Ir miglotai vapama apie kažį kokias socialines priežastis ir dar nežinia ką. Ar galima būti tokiais akliais? Iš civilizacijos griuvėsių visad žvelgia bevyzdės *Jų* akys. Ne, *Jie* nevaldo gamtos jėgų nei karalių, tačiau geba sunaikinti svarbiausia — žmonių dvasią. *Jie* išiskverbia į *kiekvieno* žmogaus smegenis, o paskui ramiai pasitraukia. Daugiau nieko nebereikia daryti. Iškanuot'ieji pražudo save patys.

Bet man svarbesnės ne tautų, o pavienių žmonių, kitados stojusių į Kelia, veikios studijos. Tai ne tuščias smalsumas ar noras įsigyventi į svetimus likimus. O, jei galėčiau suturėti tolimus, slaptus savo draugus, jei galėčiau apsaugoti juos nuo pražūties! Deja, jie toli ne tik erdvėje, bet ir laike. Tačiau jų lemtingos klaidos — neįkainojamos vertės perspėjimai. Aš galiu tų klaidų išvengti. Man nevalia žūti autokatastrofoje, kaip Kamui (kaip Gedžiui). Neleistina, kad mane įgrūstų į kalėjimą, kaip Zaną Zenė ar giljotinuotų, kaip de Sadą (vargšas revoliucingasis markizas — iš jo padarė vien lytinio iškrypimo simboli). Verčiau balansuoti ties bedugne kaip darė Ortega i Gasetas bene vienintelis naujaisiais laikais drįsęs peržvelgti *Jų* metodus. (Ir čia įmanoma apgaulė: *Jie* galėjo tyčia kiek praskleisti uždangą, apskaičiuavę, kad samprotavimai apie iškanuotųjų masių maištą *Jiems* naudingi. Antra- vertus, Ortega vis vien *Juos* apmovė: parodė, kaip iš Vakarų pasaulio buvo pavogtas menas — tai vienas didžiausių *Jų* pasiekimų.) Deja, išsisaugojusių, kaip Ortega, maža, be galo maža. Rausdamasis po bendraminčių gyvenimus, rizikuojau virsti nekrofilu: tiek čia lavonų, pamišėlių ir savižudžių. Kad

ir Nyčė, dieviškasis, poetiškasis Nyčė! Žmogus, drįsęs viešai pareikšti, kad anksčiau ar vėliau pavyks nugalėti *Juos*, išgydyti iškanuotąjį žmogų ir išugdyti tikrą, dvasingą, *Jiems* nepasiduo-dantį *Übermensch*. Nyčės dalį net baisu prisiminti. Gyvenime suniokotas, ištumtas į beprotybę ir savižudybę, apgautas ir iš-kraipytas. Bet nė to buvo negana. *Jie nepalieka ramybės net numirėlių*. Jų satanistinis apskaičiavimas kelia siaubą: Nyčės dangaus sferų muzika, jo šventa poezija buvo įduota vienam didžiausių dvidešimto amžiaus maniakų. Sapnas apie neiškanuotą žmogų didžiojo kanuko rankose virto žudynėmis ir lageriais. Ar galima sugalvoti baisesnį diskreditavimo būdą? Milijonai žmonių, išgirdę Nyčės vardą, nejučia prisimena Hitlerį ir nacius. Taip, knygos ne vien duoda man atsparą. Kartu jos lėtai mane naikina, vis gilina neviltį. Nejučia ima rodytis, kad niekad nepavyks iš-skverbtis į *Jų* paslaptis, juo labiau *Juos* įveikti. Tvirtai nežinau viena: visad reikia pasilikti atsarginę išeitį — ką bedarytum. Niekuomet negalima sudeginti visų tiltų. Vienas kertinių *Jų* patologi-kos metodų — įvaryti žmogų (ar net ištisą tautą) į tikrą ar tariamą padėtį be atsarginės išeities, kad beliktų vienintelis neatsar-gus žingsnis tiesiai į *Jų* paruoštus spąstus. Svarbiausia įtikinti žmogų, kad tai buvo *vienintelis* kelias. Tik taip galima pasiekti iškanavimo viršūnę, aukščiausio *Jų* meistriškumo sferas: žmogų, priimančią vergovę kaip laimę, *savim patenkintą* vergą. (Syki gerai įkaušęs mūsų zonos viršininkas nuolaidžiai išsikalbėjo su mu-mis, „kontrikais“, pasakojo, kaip už dvidešimties kilometrų kal-nuose rausiamas kažis koks tunelis, žmonės kasa jį be pastogės, beveik be maisto, be šiltų rūbų.

— Tunelį lengva saugot,— pastebėjau aš.— Aptverei angą spygliuota viela, pririšai keletą šunų žmogėdų,— ir gana.

— Vaike,— pamokomai pratarė zonos viršininkas,— atsipei-kėk. Jokių vielų, jokių šunų, jokių prižiūrėtojų. Kam švaistyt lėšas, jei galima apsieit be jokių išlaidų. Tunelį kasa idiotai kom-jaunuoliai. Juos prižiūri ir sergsti jų pačių idiotiškas entuziaz-mas.)

Stalino ultimatas Lietuvai — klasikinis *Jų* patologikos pa-vyzdys: arba Lietuva išileis tarybinės kariuomenės dalinius, ku-rie apsaugos jau esančius Lietuvoje tarybinės kariuomenės dali-nius, arba tarybinės kariuomenės daliniai įžengs į Lietuvą be Lietuvos valios. Visiška laisvė rinktis, ko širdis geidžia. Menamas variantas — pasipriešinti jėga — apdairiai anuluotas: Lietuvos ka-riuomenės vadas seniai nupirktas/Lietuva pražuvo tada, kai iš-i-leido pirmuosius penkis rusų kareivius, kada Vilnius nesavanau-

disko tautų tėvo Stalino dėka įvažiavo į Lietuvą kaip milžiniškas Trojos arklys.

Vilnius, vėl Vilnius!

Stelažai, aplink vėl knygų stelažai. Kvėpdamas sunkias knygų dulkes, tarpais pasisuku ir metu per petį koki žodį Gedžiui. Pajuntu dilginantį silpnumą, dar syki suvokęs, kad jo nebėra. Šis praradimas nepataisomas. Visi praradimai nepataisomi. Turėjau motiną, bet jos nebeturiu. Turėjau tėvą — jis pasirodė ir vėl dingo. Turėjau mylimą žmoną — ją pasiglemžė *Jie*. Turėjau draugą — *Jie* jį nužudė. Ką *Jie* padarys Lolitai?

Gėdis atskleidė man bibliotekos struktūrą (visų bibliotekų struktūrą). Pakliuvęs į milijono knygų jūrą, kone paklaikau iš laimės, stengiausi tik nepaskęsti, rijau jų tiek, kiek galėjau apžioti. Nekreipiau nė menkiausio dėmesio į atkampius kambarėlius,, kuriuose tūnojo niūrios žmogystos suaugusiais antakiais. Gėdis pažvelgė kaip tik į juos. Tik jo paakintas, pirmąsyk patyriau, kas yra *specfondas*. Suprantama, žinojau, kad bibliotekose yra tokie skyriai. Bet mano vaizduotėje specfondas buvo nedidelė salikė, slepianti kelis šimtus tomų, kurie tarybiniam žmogui yra *tabu*. O šventas naivume! . . Pačios drastiškiausios mūsų fantazijos, pačios klaikiausios teorijos, sugretintos su *Jų* realybe, beviltiškai nublanksta, pasirodo tesą naivaus kūdikio švebeldžiavimas. Gėdis nusikvatojo, išgirdęs apie manąjį kelių šimtų tomų specfondą. Iš tikrųjų jame nėra nė vienos knygos, tik uždari paprastam mirtin-gajam neprieinami katalogai. Katalogų dydis mane pribloškė. Ten palaidota šimtai tūkstančių knygų. Dievaž, mane nupurtė šiurpas, patyrus, kokia dalis pasaulio nuo mūsų nuslėpta. Galbūt geriausioji, svarbiausioji dalis. Ypatingas pasityčiojimas — kad tos knygos plūduriuoja bendroje knygų jūroje, tačiau yra nepasiekia-mos. Net nebuvus bibliotekos fonduose, nesunku suvokti, kad tarp milijono knygų niekaip nerasi nerimos be jokio katalogo, be jokių koordinačių. Tai neįmanoma. Tos knygos yra čia pat, tačiau mums neegzistuoja. Aptikau, kad yra dar ir specspecfondas su atskiru katalogu, prie kurio nepaženklintiesiems nevalia nė artintis. Jau nesistebėjau, kai iš senbuvių sužinojau (niekad ne-pamiršiu jų baugaus šnabždesio), kad yra ir specspecspecfondas: knygos, sukrautos rūsyje, išmūrytame kaip atominė slėptuvė, su hermetiškomis metalinėmis durimis. Knygos, kurių *beveik* niekas negali pasiekti. Man jau buvo gana, o Gėdis vien kreivai šyp-sojosi. Ramiai pareiškė, kad dar turinti būti dėžė iš specialaus titano lydinio — specspecspecspecfondas. Tos dėžės neįmanoma atidaryti, jos neįmanoma nė išsprogdinti. Joje suslėptos knygos, kurių *išvis niekam* nevalia skaityti, netgi matyti.

Gėdis visuomet mane stulbino. Niekad nesupratau (ir • nesuprantu), iš kur kruopštus Lietuvos kaimo vaikas traukė savo keistus polėkius. Stebiuosi ne tuo, kad apsigynė pirmą matematikos disertaciją dvidešimt penkerių, o antrąją trisdešimties: matematiko talentas nuo gimimo vietos nepriklauso. Bet kaip jis, šešiolikos metų dar aręs, gebėjo kaip riešutus gliaudyti filosofines sistemas, puslapiais cituoti Prustą prancūziškai, o Džoisą angliškai? Kada suskubo visa tai sužinoti ir pamėgti? Juk išaugo ten, kur tūlas temato patriarchališkas vertybes, šulinius su svirtimis, geltonkasės tyras lietuvaite, kaimo išminčius bei kitokią pseudotautinę mišrainę. Iš kokių gerųjų laumių Gėdis gavo aukščiausio rango dvasią, subtilų skonį ir beribi naujumo pomėgį, kas įkvėpė jam tolimų dvasios salų ilgesį, troškimą aprėpti viską? Kokios jėgos, kokie dievai liepė jam groti džiazą ir tik džiazą? Juk jis, provincialų provincialas, sakytumei galėjo išvis nežinoti, kad kažkur plačiam pasauly egzistuoja toks dalykas kaip džiazas.

Visi mes, lietuviai, prieš laisvus europiečius ar amerikonus jaučiamės tarsi negrai prieš baltuosius: pavydim ir nekenčiam, turim jiems labai pagrįstų kaltinimų, jaučiamės teisūs, bet kartu niekad negalim atsikratyti nepilnavertiškumo komplekso. Gėdis neturėjo nė menkiausių kompleksų. Paskaitęs pranešimą kokiame Paryžiaus matematiko kongrese, visą likusį laiką pratūnodavo Luvre, džiaz klubuose ir dar velniai žino kur. Jis gėrė kavą su Sartru, ginčijosi dėl tapybos su Pikaso ir grojo *jam session* su Koltreinu. Snobizmo neturėjo nė kruopelytės, net aš sužinodavau npie jo žygius atsitiktinai, kartais iš jo paties („kada grojau su Treinu, kažkodėl panorau čia paskambint tokią idiotišką trelę... štai tokią...“), bet dažniausia iš kitų — jie pranešdavo man tai išsproginę akis, su pavydu ir nuostaba. Kokio rango matematikas jis buvo, suvokiau tik iš laiškų su užuojautomis. Rodės, kas antras pasaulio topologas, visi universitetai ir akademijos liūdnei nubraukė ašarą, patyrę, kad be Gedžio topologija niekad nebebus tokia, kokia buvo jo dėka (taip parašė profesorius Edvardas iš Oksfordo). Net mistiškasis Grotendikas pirmąsyk po keletos metų atsibudo savanoriškoj Tibeto tremty ir išvedžiojo plonyčiu tepuku, raudonu' tušu: „Aš jau pamiršau, kas yra matematika, bet visad atminsiu, kas buvo Gediminas.. Didysis Lietuvos kunigaikštis“. Aš draugavau su Gediminu dešimt metų, o iš jo kalbų tebuvaus nusprendęs, kad jis — vienas iš šimto tūkstančių eilinių matematikos tarnų. Turbūt nėra nieko gražiau už didį žmogų, kuris visai nevertina savo didybės.

Prisimenu daugybę jo monologų, bet geriausia pamenu, kaip jis grodavo. Gedžio muzika įsipynė į vieną didelį VISA, man net

rodosi, kad labiausiai sutvirtina ir palaiko tojo VISA vienybę. Jam grojant, ūmai pajusdavau, kad Gėdis yra jau ne syki gyvenęs šiam pasauly, kad aristoteliai ir platonai, konfucijai ir lao-dze jau iš-tisus laiklaikius glūdi jo viduje, jam nereikėjo jų studijuoti — vien prisiminti. Jis groja Šekspyra ir šventąjį Augustiną, skambina Jumą ir Elioto „Bevaisę žemę“, Muro skulptūras ir plokščias Raušenbergo kompozicijas. Ir skambina, sergėk Dieve, ne tai, kas jau parašyta, iškalta akmeny ar nutapyta. Gėdis groja *gryną muziką*. Groja tai, ką anie paliko *tarp* žodžių, linijų ir spalvų, ko anie neįstengė išreikšti. Išvien skambina kvapus, sapnus ir iliuzijas. Kartą surengė koncertą man vienam, siaubo sklidiną koncertą, kuri, dievaž, laikyčiau prisisapnavusiu, jei aplink nevaikšiotų gyvi liudininkai. Dabar žinau, kad tuomet jau numanė apie *Juos*, *Jų* kėslų nuojauta paliepė jam skubiai atsišaukti savo muzika. Ligtol Gediminas tik retkarčiais susėdavo su koku Vilniuje beužgimstančiu kvartetu. Mirksniu prisiderindavo prie bet kokie stiliaus, tačiau ne šiaip pritapdavo, o iškart pakylėdavo visą ansamblį. Turėjo igimtą talentą įtikinėti ir mokyti — be jokio valdingumo ir prievartos. Džiazuojantys Vilniaus vaikinai vienu balsu tvirtino, kad jis per keliolika valandų be žodžių paaiškina apie džiazą, improvizaciją ir apskritai muziką tiek, kad, anot vieno smuikininko, „imi girdėt Dievo smuiką, nors gerai žinai, kad Viešpats tikrai niekad nesmuikuoja“. Kai Gėdis pasiskelbė renkās ansamblį, visi pakviestieji sulėkė galvotrukčiais, metę kitus darbus, nors jis perspėjo, kad po visų vargų teduos vieną koncertą. Džiazmenai buvo pasiryžę nešti jį ant rankų su visu fortepijonu, kur tik panorės. Beje, taip ir nutiko. Gėdis kategoriškai pareikalavo, kad koncertas vyktų apleistoje bažnyčioje. Pirmą mirksnį man pasirodė, jog tai pamišėlio kaprizas: reikėjo laikinai pasivogti koncertinį fortepijoną ir gabenti jį vėlniai žino kur. Dar syki patyriau, kokią įtaką žmonėms daro Gediminas Riauba; jo kolegos priėmė šį igeidį nė nemirktelėję. Koncertas buvo grynai pagrindinis: jokių afišų, jokių bilietų, jokių kvietimų. Į bažnyčią teko brautis nelegaliai, patyliukais išlaužus duris. Visi dalyviai jautėsi kaip suokalbininkai, man regis, nejučia būgštavo, kad lemiamą mirksnį muzikavimą grubiai nutrauks uniformuoti pareigūnai; Įkaitintas tų mistiškų pasirengimų, beveik nenustebau, patyręs, kad Gėdis pasirinko *manąją* bažnyčią. Vyno fabrikėlį seniai uždarė, ji liko visiškai apleista, rodės, net iš išorės aplipo voratinkliais. Buvau ramus, pabūgau tik concerto'vakarą, jau kildamas akmenimis grįsta gatvėle, jau —užuodęs slogų šiukšlių vyno kvapą. Rodės, ižengiu į sklidiną slaptų pavojų savo praeitį.

Bažnyčios vidus buvo veik nepakitęs: tos pačios purvinos sienos, uždažytos freskos, sulaužyti suolai ir neišsivaizduojamai prišniaukštos grindys. Gėdis neleido bent ką aptvarkyti. Jis kvietė tik mane vieną, bet, matyt, nedraudė kviesti kitiems. Bažnyčia prigužėjo kone sklidina, visi sėdo kas kur: ant purvinių dėžių, stiklo vatos maišų, sutręšusių suolų. Kai kurie apdairiai atsinešė sulankstomas kėdutes. Tvyrojo nesveika tylą, keletas guvių merginų, pabandžiusių plepėti ir krizenti, bemat aprimo. Čia tikrai nesinorėjo kryžštauti. Bažnyčioje kybojo dulkėta prieblanda, buvo gūdu, žvarbu ir liūdna. Kiekvienas kostėlėjimas atsišaukdavo skliautuose niūriu dundesiu. Fortepijonas stovėjo tiesiai po altorium, aplink buvo prikrauta* būgnų būgnelių, dėžių, puodų puodelių, lazdelių, virbų, pristatyta skrabalų, prikabinta gongų. Visa tai — aptrupėjusių sienų, šiukšlių, kažkiokių nuolaužų, suniokotų šventų skulptūrų fone. Gėdis idealiai parinko vietą: atsisėdęs ir išvydęs tą chaoso vypsni, nejučia laukei ko nors dar niauresnio. Gėdis pagaliau sėdo prie fortepijono ir pratarė pavargusiu, abejingu balsu:

— Šį vakarą groju savo draugui Vytautui. Grosim vieną dalyką. Jis vadinasi „Vilniaus pokeris“.

Dabar susigūžęs sėdžiu šiukšlių ir vyno bažnyčios vidury, *dabar* išgirstu pirmuosius akordus, jie taiko tiesiai į širdį, suvirpintą keisto pavadinimo. Kol kas Gėdis groja vienas, tikrina save ir mane, savo rankas ir mano ausis. Dar nežinau, ko jis nori, dar negirdžiu šaižių ritmo kirčių, nors altoriaus papėdėj jau stovi šlubas būgnininkas skausmingu pajaco veidu, jau renkas lazdeles, jau trenkia per įtemptą būgnų odą, išplečia akis ir užverčia vyzdžius į dangų, blyksėdamas baltymais, mojuodamas lazdelėmis prie pat Gedžio galvos, dundendamas dešimtį ritmų susyk; o Gėdis sviedžia man nesuprantamą išpėjimą, jo rankos laksto aukštyne žemyn lyg pašėlusios, altistas piktai kriokteli, o Gėdis darko melodiją, sprūsta pro modalinę improvizaciją, pro *iree*, skrieja į gryną dvasios, sritts, audžia viziją, ir ūmai pajuntu *pirmąjį žvilgsnį*, — tik Gėdis geba kurti tokio stiprumo iliuziją: pati muzika į mane žiūri, niauriai dėbso vaikystės metų žvilgsniu, siurbiančiu Vilniaus gatvės žvilgsniu, ta muzika tikrai skirta man, ji žiūri, spitrėja, stebėilija, vyzdėja į mane, bet {ne į mane vieną — kitų veidai' irgi pajuosta, perkrypsta, kai kurie išsigandę žvalgosi aplink, bet greit sustingsta ir nunarina galvas, jie apmirę ir nublanko kaip blanksta ir merdėja jų gyvenimas, o muzika nesiliauja, basistas niršiai kala vinis tiesiai man į smilkinius, jau groja trise, keturiose, penkiese, altsaksas ir stambi mergina spygauja, perrėkia vienas kitą, jiedu ne juokais susi-

kibo matyt, privalo kautis, žiūriu į juos, girdžiu juos; tai nebe muzika: jie kaunasi iš tikrųjų, mirtina kova, kuri niekad nesi-
baigia, kurioj niekas nenugali, o pralaimi visi; du ar trys skaldo
būgnelius, būgnus, puodukus, tikra barška-tarškalynė, seku Ge-
dzio rankas, ne tiek girdžiu, kiek išpėju melodiją, mūsų nesamo
gyvenimo nesamą melodiją; Gėdis jau sapnuoja: trankus pašėliš-
kas sapnas, migloti aidintys bokštai (gal Čiurlionis?), klaidūs ko-
ridoriai, knygų stelažai, gultai, barakai, iš visur žvelgia klaikios
akys, iš visur žvelgia klaikios akys, krūtinėj plinta šaltis,, nes
i mane žvelgia tuštuma, nebūtis, žvelgia mano baimė, mano pra-
eitis, lagerio vielos, nuogas ryjantis žolę Bolius, jis vis ryja, ^vėl
ir vel ryja—zolę, žolę, žolę, Gėdis prisipykęs kartoja vis tą
pačią frazę, grojančių po altorium jau daugybė, visi spyga^uJ^a-
klykia, rauda, tai rauda dėl žmogaus (Boliaus? mano tėvo? mano
senelio?), jie taip garsiai rauda, todėl, kad nieko kito nebegali,
muzika auga, užgrobia visą erdvę, ji nori užgožt pasaulį neleidžia
nieko galvot valdingai sustabdė laiką; viskas tetrunka sekundę,
beribę be aikę sekundę, praregėjimo sekundę, raminiu save, tiki-
nu save, kad tai tik muzika, tik koncertas, bet veidai aplink vis
smarkiau juosta, šiukšlės po kojom virpčioja ir kyla nuo grindų,
mano viduj sproginėja vizijos ir sapnai, iš jų žyra baisiai nege-
ros nuolaužos, neleisiu jų, neleisiu, nenoriu nieko prisimint, tai
mirties vizijos, tai mirties sapnai, neleisiu, neleisiu — bet jie ne-
klauso, jie, muzikantai, nieko nebeklauso, pagavo mus visus į
spąstus; skliautai gražina šurpius garsus keliais aidais, jie groja
naują frazę, o skliautai vis kartoja seną; susikaupiu, dar labiau
susikaupiu, cia viso labo koncertas, štai jie: Gėdis kone bado
nosim klaviatūrą, būgnininkas pavargo ir pritilo, pagaliau leidžia
man kiek atsikvėpt, saksistai žiūri vienas į kitą, ir dailiai šneku-
čiuojasi sunkiomis, drėgnomis natomis, vėl beveik girdžiu melo-
diją (kažkoks bliuzas?), muzika lenda, braunasi į mano vidų, gniau-
žia kvapą, be galo be galo liūdna, kažką praradau, jau nebeatsigau-
siu, nebebusiu toks, koks buvau, saksistai dar pasisvaido tingiomis,
lepiomis natomis, lėtina, vis lėtina—taip negalima, taip neįmano-
ma, muzika springsta ir dūsta, natos kliūva viena už kitos, gel-
bėkit, gelbėkit muziką! Dabar Gėdis groja vienatvę, težią, ^{let}3
Vilniaus vienatvę, taip gaudžiai švelniai gaudžiai skambina vos
ne Šopeną, bet kiti nenori jam leist, mirksni pailsėję, vėl įsi-
jungia, garsai stumdosi, riejasi, lenda be eilės, skliautai gražina
juos atgal, gaudžia purvinos sienos, suniokoti langų vitražai, vir-
pa ir šokčioja chaoso nuolaužos ant grindų, pati bažnyčia gro-
ja—sit kas man baisu: jeigu jie išjudins šiukšlių vyno bažnyčią,
i gali sumuzikuoti tai, nuo ko visi išprotėsime, tai mirtinai pavo-

jinga, a jie nieko nepaiso, groja vis garsiau ir garsiau, visi sykiu, dulkėta prieblanda kaukia, gaudžia visi mano kaulai — jei užsikimši ausis, girdėsi visu kūnu, kiekviena odos pora, akimis ir pirštų galiukais, jie pasišovė išlaužt visas duris, išgriaut visas sienas, parodyt košmarą, kuriuo virsta vienvė; neižmanu grot dar garsiau, bet jie vis garsina, dar ir dar, sutartinai lyg vienas instrumentas, Gėdis tikrai išmokė juos stebuklų: vieningas vis augantis garsas pamaži nustumia viską į šalį, išstumia iš manęs mane patį, išsiurbia kraują, iščiulpia smegenis (ar šito siekė Gėdis?), atpažįstu slogią, niokojančią Vilniaus galia, pasirodo, ją galima *sugroti*, tačiau tai pavojinga: smaugia grėsmė, visuotinė grėsmė, matau aplink persigandusius, kančios iškreiptus veidus, jie, matyt, jau gailisi, kad čia atėjo, o anie vis garsina, nors garsiau nebėra kaip, šlubis pajacas daužo į grindis puodukus, šukės žyra į šalis (gal taip dūžta mūsų svajos, mūsų meilė, mūsų dvasia?), prakaitas žliaugia Gedžio veidu (jie vis garsyn, jie dar garsiau!), griausmas niokoja mane, paklaikstu, nes nuo jo neižmanoma pabėgt, jis yra visur kaip pats Vilnius, imu virst kažkuo kitu: debilu, nuogu ropojančiu Bolium, šikšnosparniu, tarakonu, o beprotis Gediminas piktai plėšo visas uždangas, plėšia nuo manęs odą, aplinkui nasrai, ryjantys šviesą ir laimę, ryjantys pasaulį, ryjantys, gyvus žmones, mane patį pirmąjį, o paskui visus čia susirinkusius, prieš pražūdamas šiepiu kruvinas iltis, plaku šlykščiais sparnais, turiu sustabdyt, užčiaupt juos, sulaužyt jų instrumentus, bet negaliu pajudėt, garsai užgriuvo mane, prislėgė, prispaudė prie grindų, jie irgi daugiau nebegali, iš jų sunkiasi prakaitas ir ašaros, juos tampo traukuliai, jie pametė iš akių pasaulį, temą, harmoniją, viską — šitai negali tęstis be galo, jie nebeturi jėgų; bet Gedžiui ūmai išauga trečioji ranka, ji išskambina tai, ko niekad negalėtų išskambint joks žmogus dviem rankomis: mano skausmą ir Vilniaus neviltį, ir Lietuvos pražūtį, ir beribį mano laukimą, ir spyglius, styrančius *Jiems* iš akių, ir dvasios griuvėsius, ir tai, ko, žinau, dar nebuvo, bet' neišvengiamai bus, ir meilę, ir net Lolitą, kurios dar nė nesu, matęs; Gėdis patiesė pats'save ant aukuro, groja tikrąją paslaptį apie žvilgsnius, buką Vilniaus falą, apie pavojų, pavojų,* turbūt verkiu, nes supratau: turiu visus gelbėt — nuo žvilgsnių, prapulties, tarakonų (štai jie laksto tarp Gedžio pirštų: galybė kimių, nedarnių natų), Gėdis sugrojo, parodė, kaip dingsta dvasia, kaip jos nelieka — vien spygavimas, klyksmas, beprotybė, bedvasė ekstazė, chaosas; taip Gėdis vaizduojasi amžinąjį Vilniaus pokerį. Abi dainininkės nebe spiegia i— kriokia, viena neišlaikius atsilaipojo bliuzelę ligi juosmens, altistas susigrūdė į burną du saksus

ir klarnetą, jo smilkinių gyslos tuoj sprogs, pajacas jau ne' šioj žemėj, trūkčioja lyg švento Vito šoky, basistui sutraukė ranką, jis iškrito iš bendro šėlsmo, apstulbęs dairosi į šalis, o Gėdis, tas pamišęs demiurgas, pakilo nuo klaviatūros, graibo fortepijono stygas ir susikaupęs klausosi. *Jis viską lebegirdi, kiekvieną natą, jis viską daro apgalvotai.* Kiti turbūt apkurtę, nes garsas pasiekė kulminaciją, daugiau neišneš instrumentai nei gerklės, daugiau neatlaikys ausys nei bažnyčios sienos. Kur jis beplauks — nebėra kur plaukti, kiek akys užmato, nebėra tvirtos žemės — gelbėkit, gelbėkit jį, nes jis paskęs!

Ir staiga Gėdis atsitiesia, nuleidžia rankas, sustingsta kaip stabas. Tą pat mirksnį visi nutyla, tą pat mirksnį, visi vienu metu — tai neišmanoma, antgamtiška. Rodos, Gėdis juos išjungė. Jie tylutėliai išsivaikšto, lyg niekad čia nestovėję, lyg nė nebuvo viso to košmaro, išvis nieko nebuvo. Po altorium nė vieno žmogaus, vien išsvaidyti instrumentai, šiukšlės ir tyla, nuo jos šaižiai spengia ausyse. Rankos dreba, trūksta oro, širdis kliurksi kaip sugedus pompa, varo į smilkinius ne kraują — šviną. Baisu, gūdu ir liūdna, noriu verkt kaip mažas vaikas, nes jokios vilties nėra ir nebus, Gėdis pajuto tatau pirmas ir negailestingai įteigė man. — Tai buvo nebe muzika, bent jau ne vien muzika — juodosios magijos seansas, akių atvėrimo ritualas, tiesos akimirksnis, ispaniškasis *momento de verdad*.

Aš jau buvau sapnavęs šitą muziką, aš gerai pažinojau Gedį. Man buvo kiek lengviau. Visus kitus tasai klaikus, nežmoniškas pasaulis užgriuvo be jokio perspėjimo. Supratau, kodėl Gėdis nenorėjo nieko kviestis. Jis buvo gailestingas, jis numanė, kokios gali būti pasekmės. Bažnyčioje dabar sėdėjo minia negyventiųjų. Savo muzika Gėdis pavertė juos tuo, kas jie ir buvo iš tikrųjų. Perkreipti pajuodę veidai nejudėjo, visų akys buvo stiklinės. Jie vis sėdėjo pastėrę, sėdėjo pernelyg ilgai, aš persigandau, pagalvojęs, kas bus, jeigu juos teks *gaivinti*. Juk Gėdis tikrai nesugros gaivios nubudimo muzikos.

Sekundės slinko negailestingai, visi jie buvo jau pražuvę. Juos išgelbėjo smulkutė rudaplaukė mergina. Ji ūmai suspurdėjo kaip pagautas paukštis ir pravirko. Tai buvo ženklas, jog dar galima gyventi. Kol žmogus geba verkti, jis dar egzistuoja. Visi pamažu atitoko, tylėdami sukilo ir išsyk ėmė skirstytis. Niekas neplojo, kiekvienas troško kuo skubiau pasprukti iš čia: nė vienas apdairusis nepasiėmė savo sulankstomos kėdutės. Dažnas svirduliavo it apkvaišęs, kai kuriuos kaimynai vedė už parankių.

— Koks čia tau pokeris! — greta manęs murmėjo liūdnas sukumpęs vaikinys. — Tai Vilniaus atominis sprogimas. Mes visi

gavom radiacijos dozę. Mums nuslinks plaukai ir iškris dantys.

— Vilniaus nuprotėjimas! — baimingai atsiliepė jo mergina.

Tik tada pažvelgiau į muzikantus. Šitie buvo gyvi, tik be galo išsekę. Dirsčiojo vienas į kitą apstulbusiais žvilgsniais, matyt, negalėdami patikėti, kad ištis visa tai sugrojo. Gėdis sėdėjo šoninėje navoje, ligi pusės nuogas, nusviedęs į šalių prakaitu permirkusius marškinius. Norėjau pasakyt jam viską iškart, norėjau parklupt prieš jį ant kelių, buvau perpildytas nevilties ir riksmo, tačiau žodžiai nelindo man iš burnos. Nebegalėjau grįžti į paprastą, normalų pasaulį, bet kaip visad pagelbėjo Gėdis. Jis buvo seniai supratęs, kad muzika yra tik muzika, o žmonės tėra žmonės. Gužtelėjo pečiais ir suburbėjo atžariu balsu:

— Aš nekaltas. Jie tiesiog nepratę. Beje, aš jų nekviečiau.

Greta Gedžio, atsirėmęs į sieną, sėdėjo perbalęs šlubis būgnininkas, kiek tolėliau basistas Tonis masažavo kolegai ranką.

— Juk sakiau! — piktai murmėjo. — Aš išpėjau! Džiaukitės, kad visi gyvi.

Jie atrodė tarsi ką tik išgelbėti iš skėstančio laivo. Nuo alto-riaus lyg šmėkla nusiropštė susipurvinęs, voratinklėtas saksistas ir bepročio žvilgsniu pažiūrėjo tiesiai į mane. Iš kažkur atsivirduliavo susiautus bliuzelės skvernus dainininkė ir apžvelgė visus vandeningomis akimis:

— Nerandu sagų. Gal kas turit adatą ir siūlą?

— Įsivaizduok, mažų mažiausia vieno per visas keturiasdešimt tris minutes vis dėlto nepramušė,— negyvėlio balsu pasiskundė Gėdis.— Toksai susivėlęs pilietis priėjo prie manęs ir labai mandagiai paklausė, ką aš tuo norėjau *pasakyti*.

— Erodas! — burbtelėjo Tonis, degdamas cigaretę.— Kone pribaigt aštuonis žmones, norint pasakyt porą neištariamų žodžių savo draugui. Ir paaiškink, dėl dievo, kuriems galams tau prireikė pavadinimo.

— Nebuvo jokio pavadinimo,— atsiliepė Gėdis.— Jis man šovė į galvą, jau prasižiojus. Reikėjo išvis nieko nešnekėti. Bet nuo "durnumo nieks neapsaugotas.

— Sudaužiau saksą,— pasiskundė altistas, kruopščiai rinkdamas nuo švarko voratinklius.— Aš jau... jau beveik lipau iš to pragaro. .. bet staiga kažkas čiupo mane už skverno ir nutempė atgal... ir nebegalėjau išgrot nė vienos protingos natos... aplink vien skylės, o natų nebėr. . . kažkoks siaubas. . .

— Eime iš čia,— staiga pašoko Gėdis.— Tau negalima šito girdėti. Negalima, išklauius muzikos, išgirst, kaip ji buvo *daroma*. Jie tuoj atsigaus ir pradės vienas per kitą dalytis išpūdžiais. Eime! Nusileisim į gatvę, o paskui eisim, eisim — ligi pat upės.

Sena gatvė sunkiai skverbėsi pro miglą. Po kojom voliojosi rudens lapai: Gedžio vizijų nuotrupos. Niekad joks žmogus nebuvo man toks artimas, kaip Gėdis tą vakarą. Nenumaniau, ką turėčiau daryt: guosti jį ar pats pasiguosti, papasakot jam apie lagerį, apie žmones be smegenų ar ko nors paklausti. Negalėjau tylėt, o ką sakyt nežinojau. Bet kokie žodžiai rodėsi menki priešais mane perpildžiusi riksmą. Nebebuvau vienišas, jutau, kad greta visuomet bus Gėdis. Mūsų artumas buvo tikras: žmonių nevienija bendros pergalės nei džiaugsmas, juos gali suvienyti tik bendri netekimai, bendra neviltis.

— Tau tikrai jų negaila? — paklausiau.

— Katrų? Tų, kurie grojo, ar tų, kurie klausė?

— Visų.

— Negaila,— Gėdis atsiliepė nedvejodamas.— Žadinti — ne nusikaltimas, o nuopelnas.

Tai buvo viskas, ką pasakė apie savo grojimą. Mudu leidomės gatve žemyn (čia aš vaikščiosiu su Lolita), rūkydami cigaretę po cigaretės (Lolita man pasakos apie motiną ir nekaltybės manijas).

— Apleista bažnyčia! — pagaliau prabilo Gėdis.— Tikra metafora. Vieta, kur palaidotas miręs Dievas.' Ne Kristus, žinoma, ir ne- barzdotojis Sabaotas su' šventu karveliu po pažastim. Miręs Lietuvos Dievas. Kiekvienam lietuviui reiktų kasdien užėti į apleistą, pridergtą bažnyčią. Juk tai mūsų dvasios atspindys: buvusios didybės liekanos ir šiukšlės, nuolaužos, dulkės. Mums būtina kasdien matyti, kad visi mūsų dievai mirę. Kad net visišką nevilty neturėsim į ką kreiptis. Juk mes seniai niekuo nebetikim. Kremlium šiandien gali tikėt vien idiotai, Kristum — fanatikai, lietuvių tautos dvasia — paranojikai, laikantys norima esamu. Proto galia, deja, tiki tik kvailiai. Net pinigų galia mums nelemta patikėt, nes mūsų pinigai yra mėšlas. Už jį nieko nenusipirksi — net laisvės... Koks anglas ar prancūzas gal irgi niekuo netiki, bet čia visai kas kita... Kitos pavergtos tautos tiki bent savo išsivadavimu, lietuviai seniai niekuo nebetiki. Net tuo savo absoliučiu netikėjimu. Net nemoka būt tikri cinikai. Lietuva — tai tuštuma, prigrūsta pūvančių prisiminimų... Nieko nieko nieko nebėra — tik kalba. Bet kalba negali būt tikėjimo objektas. Tūkstantis protingų vyrų visam pasauly tyrinėja lietuvių kalbą, nes ji be galo įdomi, beveik unikali. O kas nagrinėja lietuvius? Verčiau tas tūkstantis patyrinėtų Lietuvos dvasios istoriją, visą tą marazmą, bevardę širdperšą ir beviltiškus, groteskiškus bandymus *gyventi*. Prisiekiu — jie perprastų buvusius ir būsimus žmonių kelius!... Ooooo! Nežinau, ką daryt. Šaudyt į politinius komentatorius televizijos ekrane?.. Klausyk, Vyt, įsteigiam savą

sektą, a? Dvasios paieškų sektą. Pamokslus skaitysim muzika arba matematikos formulėm. O tu pasakosi apie lagerį, savo tėvą ir senelį... O kai visi klausinės — koks mūsų tikslas, ko mūsų sekta siekia, kur veda, mes atsakysim: žiūrėkit, klausykit, uoskit — juk mes jums viską pasakom, sugrojam, užrašom, nupiešiam. Belieka pajust ir suprast... Ir tikėt. ..

Ir nė žodžio apie „Vilniaus pokerį“. Gėdis šnekėjo šį ir tą, rinko nuo šlapios alėjos akmenukus ir svaidė į neregimus tamsoje medžių kamienus-, švilpiniavo nepažįstamas melodijas. Rodės, vogčia tolsta nuo manęs, užtrenkia duris, kurios ką tik buvo praviros, užsiskleidžia, užveria langus. Nežinojau, kaip jį suturėt, už kurios rankos sugriebt — nebent už tos trečiosios, kurios turbūt nebeliko. Mudu pagaliau priėjom upę, nusileidom laipteliais ir sustojom prie pat tamsios tėkmės. Buvo ilgokai merkę lietūs, vanduo pakilo ligi pat krantinės. Gėdis pritūpė, panėrė plaštaką į drumzliną srovę.

— Upė! Neris! — sumurmėjo, kratydamas nuo pirštų nematomus lašus.— Kuo ne Džoiso *riverrun*? Kuo Neris prastesnė už Lifę? Kodėl jos niekas neįamžino kaip sapnų ir užmaršties srovės? Pagalvojęs „upė“, išsyk prisimeni Letą ir Lifę. . . Dublinas ir Lifė amžiams išspaudė pasaulio smegenyse, o, senis Džoisas tupi sau dausose ir šaiposi... Kas ta Lifė be jo — drumzlinas srautas, ir tiek. Pats mačiau... O kur Neris? Kur Vilnius? Kodėl pasaulis apie juos nieko nežino?

Ir nė žodžio apie savo koncertą. Turbūt Gedžiui derėjo groti kur kas ilgiau, kad jame išvis neliktų žodžių. Staiga pajutau, kad noriu nuplaukti į neregimą aną pusės krantą — tarytum ten pasaulis būtų kitoks, Vilnius būtų visai kitoks.

— Pakrantėj turėtų plūduriuot sukiužęs luotas, prisisunkęs vandens. Visų pamirštas — niekas nenori perplaukt per srautą, į anuos krantus,— Gėdis vėl nervingai užsirūkė.— Ar pastebėjai, kad lietuviai visad bijojo ir vengė vandens? Tikriaus, judančio vandens: srovės, sraunumos, jūros bangavimo. Vitalinė vandens jėga kėlė jiems siaubą. *Stovintis* vanduo jiems patiko: ežerėlius, o ypač pelkes lietuviai mėgo. Ypač pelkes: didžiausios karo pergalės pasiektos pelkių dėka. Pelkės; pūvantis, drumstas vanduo. Tai mitologiška tautos tragedija. Ji negalėjo peržengt neapibūdinamo vidinio tabu, nugalėt savęs. . . Tik ne srovė, tik ne jūros bangos! Nykus siaubas: lietuviai amžių amžius gyveno ant jūros kranto ir niekad napanoro nuplaukti į svečias šalis, atrastą ką nors visai nežinoma, bent susapnuot anuos krantus. Vien žvejojo pakrantėm. Net Lietuvos galvą atkirto Nemuno srovė. Vis ta pati mitologiška judančio vandens galia. . . Tauta pati sau

nusikirto galvą. Taip taip, kiekvienas kraštas turi galvą, liemenį, rankas ir kojas — kaip dogonų namas. Nemuno srautas atkirto nuo mūsų Prūsiją ir prūsus. O kaip tik ten buvo Lietuvos galva' ir smegenys: religija'ir šventyklos, kultūros užuomazgos ir filosofijos pradmenys. Ten buvo viskas. Net pati žemė ten magiška: vokiečiai išgalabijo ir asimiliavo prūsus, bet savo valstybei jėgų sėmėsi kaip tik Prūsijoje... Net po šimtmečių, lietuvių kultūra lindo iš ten. Net nukirstos šaknys leido atžalas... Ir viskas buvo prarasta laisva valia. Niekas nesikovė dėl Prūsijos, niekas nepanoro perplaukt per srovę, į kitą krantą. . . Paaiškink man, kuriems galams reikėjo valdyt milijonus gudų ir rusų, dešimt kartų prarast ir vėl atkariaut koki nors Vitebską, kėpestuot ligi pat Maskvos ir imt iš jos duoklę, vaikytis po stepes totorius, tukint ir taip pertukusį kūną, tuo pat metu netenkant galvos. . . Štai taip: mes — begalvė tauta. Jau penki šimtai metų. Piktosios jėgos apgavo mus ir pasiglemžė mūsų smegenis. O besmegenį kraštą pavergt labai paprasta... Šit apie ką turėtų -pamąstyt tyrinėjantys lietuvių kalbą. Lai kiekviena nacija, kiekvienas kraštas gerai išsiaiškina, kur jo galva, ir tesaugo ją.

Nė žodžio apie „Vilniaus pokerį". Gėdis piktai nusispjovė į vandenį, pasistatė apykaklę ir atsuko Neriai nugara.

— Einam iš čia velniop,--šaižiai burbtelėjo.— Nebijok, upė nesivys. Aš žinau.

Pajutau, kad durys, kurios, rodės, užsitrenkė, anaip tol neuždarytos, kad Gėdis nebando slapstytis, tebeveda mane pirmyn.

— Baisiausia, ką čia gali rast — Vilniaus žvėris,— nužvelgė lanku šliaužiančią gatvelę.— Vilniaus slibinas, kurį reikia nukirsdinti. Jis irgi slapstosi kažkur čia.

— Ne čia,— pasakiau ūmai išdžiūvusią burna.

— Tikiu, tikiu: tu žinai kitą vietą, gal net tą apleistą bažnyčią. Bet neapsirik: tasai žvėris yra visur. Šlykštus, žvynuotas slibinas, baziliskas, žudąs žvilgsniu. Nuo jo neįmanoma pasislėpt. Jį būtina, būtina nukirsdint... Jo, kodėl „Vilniaus pokeris"? Šimtakart geriau „Vilniaus slibinas".

Man suraibuliavo akyse ir pasidarė silpna. Gėdis neperspėjęs palietė jautriausias mano vietas. Neatsargiai pasisuko ir sudaužė mano stiklinius šarvus. Likau nuogutėlis, kiekvienas jo žodis laižė mane ugnies liežuviais. Niekad nebuvau rimčiau pamanęs apie slibiną, o juk jis buvo apspjaudęs nuodingom seilėm ir mane.

— Vis rodosi, kad tuoj jį aptiksi. Jis visiškai realus: milžiniškas, apipelijęs, pamėkliškom žalsvom spangėm. . . Gal tūno senamiesčio požemiuose, o gal slapstosi naujuose rajonuose, tarp deg-

tukų dėžučių geometrijos. Nubudęs pažvelgi pro langą, o jis tyso rūke, ant naujos magistralės, skleidžia aplink puvėsių kvapą. Patenkintas ir įsitikinęs savo galia, savo nebaudžiamumu... So-tus. .. Jis yra, jis kažkur yra. Jis turi būt. Jo negali nebūt. Bet koks jis? Kaip jis atrodo? Kur jis? .. Gal už to kampo?

— Ne,— sušnabždėjau pats sau.— Ne, ten jo nebus. Jis kitur.

Bitinas sėdi, pakreipęs galvą, atidžiai žiūri į tave. Jo plikai nuskusta kaukolė net spingčioja. Vienintelis nepasirinko pravardės, išdidžiai skelbiasi tikruoju vardu. Vienintelis turi Vyčio kryžių, bet nė kiek nesipuikuoja, prisiega tik Vasario šešioliktą. Jo planuojami žygiai tikslūs ir gražūs. Sako, jūsų būrys neteko mažiausia žmonių iš visų Lietuvos būrių, o juk jų galybės.

— Jūs, žinoma, norite gauti pistonmašiną,— lediniu balsu sako Bitinas. — Jūs, žinoma, norite kautis, rodyti narsą.

Nuryji seiles, bet neįstengi prabilti, tik linkteli galva. Bitinas seniai tave užkerėjo, tu jo bijai.

— Jūs negausite ginklo. Jūsų kitokia lemtis.

Nuskustas Bitino kiaušas, juodi ūseliai tave slopina ir slepia. Jis atrodo tarsi ne šios žemės gyventojas, gal todėl, kad kalbatės požemy. Jūsų bunkeris — ištisos kareivinės po žeme: nesusekamos, neaptinkamos. Net vėdinimo angas Bitinas liepė išvest į medžių dreves, net nuo pėdsakių šunų rado būdų apsisaugot. Jūs — kurmiai, atpratę nuo saulės šviesos.

— Mūsų kova bus ilga, Vytautai. Mes bausim atėjūnus, bausim kolaborantus. Rusai turi likti visiškoje tuštumoje, niekieno neremiami.

— Tas man aišku,— sakai nelaukai drąsiai.

— Neabejoju. Jūs — protingas žmogus. Taip, mes žudysim, ir mus žudys. Pilietinis karas — bjaurus dalykas. Nekrikščioniška?. Bet yra ir specialių užduočių.

Bitinas praveria geležinę dėželę, išima iš jos fotografiją ir atsargiai guldo priešais tave. Jo rankos išdidžios, jos skleidžia gniuždančią ramybę. Neištrūksi iš tokių rankų.

— Įsižiūrėkit!

Nuotraukoje — kaulėto veido vyras, veikiausiai ne lietuvis. Nieko ypatinga nematai, gal tik jo plaukai itin neklusnūs, stojasi piestu. Įsižiūri į jo akis. Jose nėra žvilgsnio, jos tarsi sagutės, įstatytos į akiduobes.

— Kas jis?

— Lietuvjų tautos budelis. Įsidėmėkit jo pavardę: Suslovas, nuo žodžio „susas“. Jis iš tiesų gerokai apsusęs.

Bitinas kreivai šypsosi, o tavo smilkiniuose ima tvink-

čiot daugybė gysliukių, krūtinėj tvenkiasi pyktis ir nuoskau-
da. Tave padarys šnipu, o tu nori kautis. Tu tam čia atėjai.

— Jis — Maskvos emisaras. Atsiųstas čia sudoroti lietu-
vių tautą. Jis paskelbė du šūkius. Pirmasis — pribaugti lietu-
viškai vokišką fašizmą. Atkreipkit dėmesį — tai visi lietu-
viai bjaurybės, o ne jis pats. Antras pagrindinis šūkis — Lie-
tuva be lietuvių! Tokio dar neskelbė joks kolonizatorius.

— Aš negebėsiu,— atsiliepi, tavo balsas virpa nuo Jų
nesuskaičiuojamų tvinksnų.

— Jei jau esame priversti žudyti, privalome pirmiausia
nubausti tuos, kurie tikrai nusipelno bausmės. Muravjovas
Korikas prieš Suslovą — naivus kūdikėlis. Anas pakorė gal
šimtą, o šito skaitytuvų menkiausias vienetas — dešimt tuks-
tančių. Jis yra slibinas. Slibinas, kurį būtina nukirsdinti. Jo
galva turi atsidurti ant flagštoko vietoj sovietų vėliavos.

Tau raibuliuoja akyse, regi smaigą, o ant jo — išdžiūvu-
są galvą. Bet ne fotografijos vyro, ne slibino galvą. Supurto
šiurpas, tačiau net užsimerkęs regi ant smaigo Bitino gal-
vą. Blyksinėčią pliką kaukolę ir juodus ūsiukus. Pranašiška
vizija tokia stipri, kad nejučia žengteli atgal, o pamėkliška
gyvo Bitino galva įdėmiai tave stebi.

— Iš įvairių būrių, iš visos Lietuvos mes atrinkom de-
šimt žmonių, kurių tikslas — susekti slibiną. Aš pasirinkau
jus, Vytautai. Aš neduosiu jums ginklo. Jūs neturite teisės
žūti paikam susišaudyme. Jūsų kitokia lemtis.

Tave varsto šiurpuliai, nes turi šnekėt su pasmeigta ne-
gyvėlio galva. Aplinkui — niūrūs tuneliai, juose spingsi ne-
ryškios liepsnelės, susišaukia su piktai žėrinčiom Bitino
akim.

— Aš tikiu: jei kas prisigaus prie slibino — tai tik jūs.
Slibinas turi būt nudobtas. To šaukiasi našlės ir našlaičiai.
To meldžia šimtai tūkstančių lietuvių Sibiro šalčiuose.

— Bet kodėl aš?

— Jūs neeilinis žmogus, Vytautai,— atsiliepia galva nuo
smaigo.— Matau iš akių: jūs sugebėsit. Anas padaras neturi
teisės gyventi. Jis įvarė mus, savo krašto šeimininkus, po
žemėm, o pats drįsta kvėpuot Lietuvos oru.

Nori atsakyti, kad požemiai yra rimties ir saugumo vie-
ta, kad tik čia gali nieko nebijoti, bet tyli, nes plika negy-
vėlio galva nepatikės.

— Aš nepatyręs. Kodėl ne jūs... ar kitas senas karys?

— Mane, o ir kitus, daug kas pažįsta. Čia reikia jauno,
niekam nežinomo vyro. Suprantat, jūs — darbo liaudies sū-

nus. Išmokot, rusiškai naktimis, po alinančio darbo, studijuodamas Stalino raštus, už kuriuos jus galėjo sušaudyti. Jums teks gerai vaidinti.

— Taip sunku aptikti slibino urvą?

— Negi nenujaučiat, kaip jis bijo? Jis bijo mūsų. Bijo savo parankinių. Bijo viso pasaulio. Niekur nesirodo. Jis miega tik tanke, aklinai užsisklendęs: mums pranešė patikimas žvalgas.

Plika galva užsidega cigaretę, lengviau atsidūsti: degtuko liepsna nušviečia liemenį, platus pečius. Nebėr smailgo, net liūdna Bitino grimasa tave ramina. Girgždėdamas prasiveria pamiškėj sustojusio tanko dangtis, pro liuką išnyra slibino galva. Apsižvalgo ir dėl visa ko paleidžia ugninį spjūvi į artimiausius krūmus.

— Kaip manot — kas įsteigė Lietuvoj naikinimo būrius? Net dailesnio pavadinimo neieškota. Naikinimo būriai — ir viskas. Zonde r komandos. Kaip manot, kieno tai idėja?

— r Slibino?

— Jūs išpėjot,— Bitinas niauriai šypsosi, o tu apstulbsti, nes jo akys plačiai prasiveria, ir pamatai, kaip jis kenčia: pajunti, koks jį varsto skausmas, jį — geležinį žmogų lediniu balsu.— Kaip žinot, mūsų karių lavonai po mušio surenkami ir patiesiami miestų ir miestelių aikštėse. Vien tam, kad visus, kurie praeidami nubrauks ašarą, būtų galima tuoj pat pagriebti ir išvežti į Sibirą. Kaip manot, kieno ši grakšti idė ja?

— Slibino,— atsiliepi jau tvirtai.— Slibino.

Zinai, kad nebeištruksi iš kibių Bitino pirštų. Tau teks eiti plikom rankom prieš slibiną, ir niekas tau nežada nei karalaitės, nei pusės karalystės. Niekas tau nieko nežada.

— Kaip galima išsprogdinti tanką? — ūmai klausi.

Motinos atkakliai tempia vaikus į priekį, o vaikai nenori skubėti, dairosi į šalis. Jie trokšta viską pamatyti, viską pajusti ir suprasti — ir aną išverstą girtuoklį, ir medžių šakų formą, ir troleibusų konstrukciją. Blogiau bus, kaf panorės suprasti save. Arba štai tą jauną moterį liguistais, pajuodusiais paakiais:

— Nebegaliu! Jaučiuosi kaip urvinis žmogus. Vakar pardavinėjo normalią kiaulieną — dvi ruskės eilės susimušė. Iki krauju!

— Taip ir turi būt. Kol tavo galvoj tėra mėsos ir žieminių batų troškimas — tu doras tarybinis pilietis. O jei visko turėtum per akis? Pradėtum — Dieve sergėk! — mąstyti. Pasidarytum pavojingą.

Trisdešimtmetis namudinis filosofas kuplia šėveliūra. Pažvairuoja į šalis, ar kas girdi, koks jis drąsus. Tokių pilna kiekvienoj įstaigoj, kiekvienoj kavinėj. Jeigu visi jų žodžiai virstų materija, jie užverstų gatves, užpiltų aukščiausius namus, Vilnius pražūtų nuo tuščio šnekėjimo. Beje, tasai šnekėtojas labai naivus. Jeigu visko turėjimas išgelbėtų nuo Jų, pasaulis seniai būtų kitoks. Net turtingiausioje visuomenėje ūmai atsiranda Makartis. Net Hitlerį galima išrinkti laisvu balsavimu. Galima pamanyti, kad klestintis anglas išsyk puola mąstyti apie Visatą ir žmonijos sąrangą. Nė, vienas kaupia kaklaryšius, kitas — briliantus. Kiekvienas pagal išgales. Ne Dievui, o Mamonai. Jie leidžia turėti labai daug aukso — jeigu išsižadi dvasios.

Kitados buvo nusprendęs, kad *Jų credo* — grynojo intelekto diktatas: *Jie* tiesiog apskaičiavo, kad iškanuotų padarų visuomenė stabiliausia. Jeigu skruzdėlynas gyvuoja stabiliausiai — reikia konstruoti žmonių skruzdėlynus. Negali būti nė kalbos apie asmenybę, laisvę, dvasią, visa tai tik kliudo. Didysis Jų komisaras Platonas aprašė tokią valstybę. Verta paskaityti — tai *Jų* patologikos pradmenys. Stalinas pabandė tokią valstybę realizuoti. *Žmonių* nereikia — kiekvienas visuomenės narys tėra funkcija. Jis gyvena vien savo funkcija, mąsto tik apie savo funkciją, sapnuoja savo funkciją. Dzeržinskis šventai myli vaikus, bet jo funkcija — būti budeliu, vadinasi, jis tampa budeliu. Hesas dievina muziką, bet jo funkcija — žudyti Osvencime žydus, tad jis galabija žydus, (Tik pasklaidykite tarybines knygas, pažiūrėkite filmus — kiek ten odžių, griausmingų apologijų žmonėms, kurie paaukojo save, savo vidų jiems pristatė funkcijai.) Kiekvieną rytą vienintelis šalies laikraštis praneša, ką šiandien reikia daryti, o visi nuolankiai paklūsta. Orvelas kruopščiai aprašė tokio iškanuotųjų skruzdėlynų gyvenimą.

Bet ilgainiui mano džiaugsmas dėl grynojo intelekto teorijos išblėso. Ji paaiškino dalį *Jų* patologikos, bet visiškai neatskleidė *tikslo*. Kam visa tai reikalinga? Platonas net užkimeš skelbia kanukų karaliją, išguja iš savo valstybės fantazuotojus bei poetus, be jokio sąžinės graužimo apgaudinėja minią — bet kam? Kieno vardan, kieno naudai? Naudai tu, kuriuos vadino „filosofais“ — tai yra, kastos, teigiančios, kad dera gyventi kaip tik šitaip? Bet kur kastos kriterijus? Kas juos sieja ir vienija? Gal tie „filosofai“ protingiausi ar gražiausi, ar aukščiausio ūgio, ar būtinai juodaplaukiai, ar turi apgamą ant dešinės mentės? Jokio kriteriaus nėra, *Jų* nevienija nei valdžia, nei intelektas. Tereikėjo kruopščiai perskaityti Kafką, kad suprasčiau, jog *Jų* sistemoje nėra jokio intelekto. Ir Kafkos Teismas, ir Pilis aprioriškai be-

prasmiai ir betiksliai — tikriausiai, Jų tikslas slypi už paprastos logikos ribų. Supratau, kad Jų sistemos užuomazgų, pilkosios Jų magijos ištakų reikia ieškoti be galo giliai — už logikos ir intelekto, už moralės ir grožio suvokimo, galbūt amžių, mitų glūdumoje. Tik ten galima rasti kryžkelę, kurioje Jų vystymasis pasuko visai kita linkme negu *žmonių*.

Biologinis aspektas čia be galo svarbus. Jų biologinis pradas stelbia net rasių skirtumus: tik pažiūrėkite kokie panašūs savo kanukiškais veidais pasidarė Brežnevas ir Mao Czedūnas. Amžių glūdumoje turi slypėti klaikus biologinių rūšių išsišakojimas: *Jie* ir žmonės. Kas dėl jo kaltas? Radiacija? Kosminis spinduliavimas? Dievo pirštas?

Arabų gnostikai mini neaiškia jėgą *Satar*, vertusią žmones neklausyti Dievo žodžio, net jį išgirdus, tuoj pat pamiršti. Senieji japonų šaltiniai užsimena apie berankį maro dievą, keisto maro, kuris žudo tik kai kuriuos pasirinktinai — dažniausiai poetus ir išminčius. Čia, čia slypi Jų šaknys. Žmonija nebuvo visai akla, daug syk užfiksavo Jų pėdsakus, o *Jie* ne tokie jau visagaliai — ne visus pėdsakus sugebėjo užtrinti. Bet iš kur *Jie* išnirio, kada apraizgė savo voratinkliais Europą ir Aziją? Yra ir paprastesnių, artimesnių man klausimų. Tarkim, toks: iš kur ir kada prie Baltijos jūros atsirado kažkokie lietuviai, šnekantys kalba, be galo primenančia sanskritą, neturintys jokių klajokliškų bruožų? Išsiriti iš kosminio kiaušinio, trūnijusio Lietuvos pelkėse, ar kitados mirksniu mokėjo įveikti didžiausius atstumus, o paskui tą mokėjimą pamiršo? Ar lietuviai šitaip spruko nuo Jų, ar atvirkščiai — jie buvo slaptas būrys, desantas, išmestas į Jų išplitimo sritis? Artesnio laikotarpio klausimas, susijęs su pirmuoju: kokių būdu Lietuva XIII amžiuje tapo *vienintele Europoje* nekrikščioniška valstybe, nepasidavė kanukiškam viduramžiškų popiežių diktatui? Ir kodėl tai valstybei kilo nenumaldomas noras skverbti į Rusiją, stengtis ją nukariauti?. Ar tai buvo Jų satanistinė įtaka, ar lietuviai tiesiog turėjo šventą užduotį prisigauti ligi Jų centro?

Kafka, suprantama, negalėjo parašyti, *kuo* kaltinamas Jozefas K. Testamente apskritai paliepė sunaikinti visus savo raštus, bijodamas Jų keršto net po mirties. (Negi jis nujautė Nyčės tragediją?)

Niekas iš mūsų nežino, *kuo* jis kaltinamas. Jų tikslas negali būti aprašytas logiškai, čia gali padėti tik metaforos ir nuojautos,

absurdiškos asociacijos ir poetiniai sugretinimai. JDidžioji dalis visų apibrėžimų ir terminų — *Jų* padiktuota. (*Jie* be galo mėgsta kurti terminus ir šukius.) Tik poetinė nuojauta gali atvesti į Kelią, tik ji prasiskverbia pro patologikos šarvą kaip kvapas pro aklina uolą. Mąstymas, teigias, kad upė ir žaltys turi bendrą sielą, nes abu *rangosi*, kad tyloje slypi visi pasaulio garsai, nuveikia daugiau negu protingiausios pasaulio teorijos.

Oi, ne atsitiktinai kanukų čempionai — pradedant Platonu, baigiant Stalinu — taip nekentė ir bijojo fantazijų, poetikos, taip stengėsi viską pragmatizuoti, paaiškinti, pagrįsti.

Poezija *Juos* žudo, sukelia *Jiems* traukulius, susuka *Jiems* vidurius — kaip boro rūgštis tarakonomams!

Bet aplink jokios poezijos, viskas pažįstama ir mirtinai įgrisę. Apsilupusiais skelbimais apklijuotas stulpas (prie jo, turi tupėti du apkvaišę, šlubi karveliai), paskui platūs bibliotekos laiptai (o čia — išsigimėlis šuo, uodžias statybininkų suraustą žemę, brėžias uodega keistus hieroglifus). Visa tai jau buvo arba bus. Ir į visą tai turiu nekreipt nė menkiausio dėmesio. Privalau neįsiti išorinio pasaulio, netgi savo kūno. Tik tokiu būdu galima apsi-
* saugoti nuo *Jų* užpuolimo; būt visiška tuštuma, persmelkta pasirengimo bet kuri mirksni atmušti antpuolį. Man niekas nerūpi ir negali rūpėti. Esu įtempta styga, suspausta spyruoklė. Esu niekas, todėl esu nepažeidžiamas.

O Martynas vis mojuoja rankomis, žarsto į šalis cigarečių pelenus. Ko jam iš manęs reikia? Nebenoriu matyt šito išblukusio kino. su trečiarūšiais aktoriais. Turiu svarbesnių tikslų, negaliu veltui gaišti laiko. Man reikia saugotis *Jų*, reikia kaupti savo jėgą žinojimą. Manęs nebėra pasaulyje, aš seniai miręs.

Tai vis *Jų* įkvėptos mintys. Ačiū Dievui, galvoje vėl blyksteli ryški šviesa, vėl pajuntu, kad *myliu* šitą skausmingai čiauškantį žmogutį, myliu net skyriaus moteris, myliu Stefą, išvien besipainiojančią po kojomis. Myliu visą šitą prakeiktą miestą, nes be jo, be tų moterų, be Martyno ir Stefos nebūtų nė manęs. Jei tik pamirščiau kitus, pražučiau akimoju. Juk stojau į Kelią, kankinuosi ir einu iš proto ne savo smagumui, o vardan jų, vardan visų iškanuotųjų ir dar atsilaukusių — kaip patetiškai tas beskabėtų. Tik jie mane palaiko. Jie ir kasdienis gyvenimas, kuriame kartais pasiseka nors trumpam pamiršti siaubus ir paslaptis, virsti paprastu, atokvėpių ir smagumų ieškančiu žmogučiu.

— Klausyk, Vytautai, — sako Martynas. — Važiuojam kur nors išgert, a? Į tokią vietą, kur niekas nerastų.

Tik nereikia atsisakyti, nereikia iš anksto gailėtis laiko, kurį prėrasi. Reikia nuolankiai sutikti — kai balansuoja ant skustuvo

ašmenų viršum bedugnės, kiekvienas menkas džiaugsmelis gali būt paskutinis. Reikia eiti visur, kur tave be vadintų: mažumą palėbauti, paplaukiot ežere ar pagrybauti. Vos suskumbu linktelėt, o Martynas jau peržvelgia atkampesnių barų žemėlapių savo galvoje ir neklystamai išsirenka „Erfurtą“: dieną Lazdynuose absoliuti tuštuma. Jeigu ten ir atsirastų tokių kaip mes patys, jie irgi trokštų vienumos. Belieka pasigauti motorą.

Su Martynu jaučiuosi daugmaž saugus (kaip ir su Stefa): jis kruopščiai patikrintas. O vienu metu buvau įsitikinęs, kad Martynas — pavojingas *Jų* šnipas. Aš aptikau, kad pusę mūsų kompiuterio diskų jis¹ prirašė kažkokių savų tekstų, kurių negalėjau perskaityti. Užrašai buvo šifruoti, negana to, neatlikęs specialių procedūrų, negalėjai prie jų prisigauti. Jie buvo kaip tos specfondo knygos — egzistavo, bet liko neprieinami. Jei būtum bandęs brautis prie jų tiesiogiai, užrašai būtų išvis nusitrynę — verčiau žūsim, bet/neišduosim.

Mane iškart ėmė graužti piktas kirminas. *Jie* sunaikina žmoguje bet kokią pasitikėjimą kitais. Gyventi be pasitikėjimo yra klaiku, bet dar klaikiau, kad niekuo nepasitikėdamas dažniausiai pasirodai esąs teisus. Toks yra liūdnas kanukpasaulio patyrimas. Aš nė kiek nepasikliočiau Martynu. Buvau *beveik* įsitikinęs, kad jis slapsto mano kanukišką dosjė. Toksai būtinai privalo būti, šitai lengva įrodyti. *Jie* laiko mane gyvą vien todėl, kad nėra visai žiniai. Negali manęs nugalabyti, nes įtaria, kad aš per daug žinau. Toksai yra Kelio paradoksas: kol aš gyvas, esu priverstas tylėti; tačiau galima rasti būdų paskelbti savo žinias po mirties. *Jie* negali manęs sunaikinti, kol tiksliai neišsiaiškino, kiek aš žinau ir kaip paslėpiau savo informaciją. Mano dosjė *Jų* kataloguose yra išties aukso vertės. Aš nusprendžiau, kad duomenis apie mane renka Martynas. Stebėjau jį ir vis labiau įsitikinau, kad jis — *Jų* agentas: nebaudžiamas lietė pavojingas temas, Elena girdint, maišė su žemėm didžiausias tarybinės religijos šventenybes. Visad labiausiai reikia saugotis tylenių ir jų antipodų: plepučių, kurie šneka drašiai ir išūliai. Tokie nieko nebijo todėl, kad yra *Jų* sergėjami. Vargšelis' manė apsaugosias savo užrašus šifrais, kodais bei trigubais blokavimais. Jis pamiršo fundamentalią dėsni: *tai, ką galima užrašyti, -galima ir perskaityti*. Tereikia laiko ir proto.

Perskaityti tokius užrašus yra šlykščiau, nei perskaityti svetimą dienoraštį. Parašęs ką juodu ant balto, žmogus bent pasamonei nujaučia, kad tai gali pamatyti ir svetima akis. Neretai netgi slapčia to nori. Martyno užrašai -buvo iš *esmės* skirti jam vienam. Įmcknojau purvinais batais tiesiai į svetimą dvasią, o pėdų jau

negalėjau išvalyti. Deja, susikovus su Jais, neišmanoma laikytis moralės normų. *Turėjau* perskaityti tuos užrašus. Savo žinojimo tikrai nepanaudosiu piktam. Didžiausiom valios pastangom prisi-
verčiau viską užmiršti, tiesiog ištrinti iš smegenų. Savuoju Keliu
privalau eiti švarus, be svetimos dvasios vagysčių. Tik vieno da-
lyko nepamiršau, įsidėmėjau su džiaugsmu: Martynu galiu pasi-
kliauti.

Suprantama, iki tam tikros ribos.

Niekuo negaliu pasikliauti ligi galo. Kol *Jie* mane tik *įtaria*,
tebegaliu vaikščiot po šią žemę. Jeigu kam nors išpasakočiau
viską, ką žinau — tą pat mirksnį žučiau.

Tikriausiai šiaip ar taip žūsiu. Galbūt *Juos* sulaiko vien slap-
tingi kanukiški ritualai, nežinomos religijos prisakymai. O gal
paprastų paprasčiausiai tiesiog neatėjo mano eilė; gal *Jie* labai
skrupulingi ir pedantiški.

Bare įsitaisėm kaip karaliai: niekas nešmėžavo prieš akis, gre-
ta mūsų girtuokliavo vienui vienas tipas: užsakydavo iškart dvi
taureles, susidauždavo pats su savim ir vienu ypu išmaukdavo
* dešiniąją. Paskui ilgai sėdėdavo kaip pamėklė ir, ūmai atgijęs,
išgerdavo antrąją. Tuomet vėl užsakydavo iškart dvi. Tai buvo
kresnas, kiek aptukęs neaiškus amžiaus vyras šiurkščiais juo-
dais plaukais. Jo rankos buvo storapirštės ir nerangios, apžėlu-
sios tankia vilna. Vargu bau galėjo būt pasiūstas mūsų sekti:
jau senokai čia sėdėjo. Be to, nekreipė į mus nė menkiausio dė-
mesio. Man kur kas labiau nepatiko barmenas — judrus elegan-
tiškas gražuolis. Jo kakta po tankiai susivijusiais plaukais buvo
nenatūraliai balta. Juste jčiau, kaip slapčia šnairuoja į mus, užsi-
glaudęs už kolonos. Panorau pervažiuoti į kitą barą, bet gurkš-
nis konjako mane kiek apmaldė. Atsargiai žvalgiausi, stengda-
masis pajusti, kas slypi baro prieblandoje. Barų nuotaika dažnai
byloja, kas juose kitados dėjosi, kartais net išduoda, kas dar
tiktai *bus*. Vietos, taikytos žmonių sambūriui, likusios vienos,
prabyla keista kalba. Šitas baras vien tylėjo ir laukė. Iš restorano
salės išslinko apkaušusi porelė, be abejo, atvykėliai. Iš kokios
nors Maskvos: iššaukiančiai madingi rūbai, ryškus merginos gri-
mas ir kažkas iš esmės svetima — ne tokie judesiai, ne tokia iš-
raiška, nemalonus vidinis vulgarumas. Tokie visur ir visada jau-
čiasi *šeimininkai*. (Gėdis aiškino, jog tai būdinga ir amerikie-
čiams.) Vaikinas atsainiai žiūrinėjo barą, šaudydamas į mudu
įžulionis akimis. Mergina nuobodžiaudama ramstėsi į jo petį, ap-
glėbusi jį per klubus. Stora pirštis nelauktai vikriai nušoko nuo
baro kėdės ir lūšies žingsniu prisliūkino prie atvykėlių. Vaikinas

žvelgė į jį kaip į tuščią vietą. Atidžiai stebėjau jų keistą pantomimą: storapirštis kažką valdingai jiems aiškino, vaikinai bandė ginčytis, bet ūmai atvykėliai nutilo lyg užčiaupti ir klusniai pasuko atgal į restorano salę. Nugalėtojas su keista šypsena grįžo prie baro ir iškart čiupo taurelę.

— Jūs lietuviai! — nelauktai pareiškė, pasisukęs į mudu, tardamas tą žodį kaip keiksmažodį,— tūkstantįsyk girdėjau tokį toną lageryje.— Išsyk atskiriu. Aš jau trečią kartą Vilniuje.

Kalbėjo rusiškai, itin taisyklinga tartim — taip šneka žmonės, pratę net po penkių taurelių dirbti darbus ir demonstruoti, kad alkoholis jų visiškai neveikia. Iškart vėl nususuko.

— Ačiū Dievui,— barmenas paslaugiai palinko prie mūsų.— Buvau bemanas, kad jus irgi iš ten.

— Iš kur? — karingai pasiteiravo Martynas.

— Anas tipas niekam neleidžia išeiti iš pastato,— slaptingai paskelbė barmenas.— Saugumietis. Po pažastim pistoletas. Visus einančius į darbą stabdė ir tikrino. Gal koks jų suvažiavimas?

— Liaukitės,— narsiai atšovė Martynas.— Jų suvažiavimai vyksta griuvėsiuose ir šukšlynuose.

— Na, ačiū Dievui,— prielankiai šyptelėjo barmenas.— Nors pora normalių žmonių.

Jis nužingsniavo prie butelių baterijos, paskui vėl pasislėpė už kolonos. Jaučiausi nusivylęs. Barmenas buvo niekuo dėtas, o storapirštis tebuvo eilinis saugumietis, tokie tarnauja *Jiems*, nė nežinodami, kam tarnauja. Vilnius primeta tau visišką vienetą, kada jos nenori, bet atima galimybę pasislėpti, kai šito trokšti. Būtinai pakiša tau merginą, išūliai baksnojančią tave krūtimis, ar depresuojantį pilietį, primygtinai vaišinantį tave nemėgiamais gėrimais. O kartais pasodina greta saugumietį su pistoletu po pažastim.

— Nelaimė ta,— liūdnei prabilo Martynas,— kad Viešpats Dievas yra humoristas. Kadaisė maniau, kad Dievas yra beprotis, sadistas ir nusikaltėlis. Paskui buvau nusprendęs, kad jį graužia nepilnavertiškumo kompleksas, tad jis stengiasi kuo labiau suniekinti žmogų, kad pajustų, koks prieš jį yra didis. Bet pagaliau viską supratau. Dievas yra globalinis komikas. Pasaulyje nereikia ieškot prasmės nei gelmės. Pasaulis — tai juoda komedija, kurios VIENINTELIS tikslas—prajuokinti Viešpatį.

Troškau bent trumpam patikėti, kad visi lageriai tėra didelė komedija, kad visas Vilnius tėra didelė komedija, kvailas juokas Dievo šlovei. Bet kažkodėl vis regėjau lagerio vaikus, rodės, tuoj iš po baro, iš už rudų užuolaidų, iš po kilimo ims liūsti sunykę skustagalviai, bedantėmis burnomis prašą pagalbos.

— Gal vis dėlto tasai tavo Dievas — nusliau blogai baigsis, gina kančios ir kraujas?

— Ne! — Martynas vis labiau liūdo.— Sup\ą tylėdami ir ne-visa tai tėra komedija. Teatras! Nėra jokių au. ko šiukštu nevaskas fiktyvu. Dievas miršta juoku, girdėdamas, šneka didingus žodžius, o paskui daro absoliučiiES?

Kaip šlovina moralumą, prieš eidami kils kito pjai kad kraujas — iš burokų sunkos, kankynės tyčia suirna, bet tą beprasmės, kad būtų kvailiau, o neva sudegintieji ant la-ulį, kuris purtė pelenus ir jau rengiasi kitai scenai... Labai liūdn. kad visa tavo skausminga veikla, visi siekiai teturi viemonių, tikslą — prajuokinti Viešpatį... Kai pradedi SAMONINGAI^ vėdint absurdo komediją, pasidaro lengviau. Išgeriam! kur

Jis susivertė taurelę į burną ir siaubingai susiraukė. Martynas niekad nemokėjo gerti, ko nebūtum pasakęs apie mūsų kaimyną su pistoletu. Jis, regis, buvo iš tų, kurie gerdami blaivėja. Lėtai pasislinko prie mūsų ir įbedė žvilgsnį tiesiai į mane.

— Ramybės! — paskelbė kreivai šypsodamasis.— Aš draugiškai.

Rcidės, sprogs nuo pasitikėjimo savim ir pasitenkinimo. Išvydau jo akis ir apstulbau. Jose buvo visai ne tai, ko tikėjausi. Gražios žydres rainelės mįslingai judėjo, už tų akių anaip tol nebuvo tuščia.

— Lietuviai! — dar sykį išvinguriavo, kone išspjovė tą žodį.— Ir ko jūs norit, lietuviai? Ko tikitės? Kas jūs esat? Aš noriu suprasti. Suprast noriu! Visad norėjau suprast kiekvieną žmonių atmainą, net pačią menkiausią.

Pamaiviškai užsirūkė ir vėl atidžiai nužvelgė mane, paskui Martyną. Jo švarkas po kaire pažastim tikrai buvo atsiknojęs. Iš arti jo pirštai neatrodė jau tokie stori.

— Vis tikitės, kad jums padės pasaulis? Džiūgaujat, kai Europos parlamentas tūkstantąjį sykį nubalsuoja už laisvę Lietuvai? Kai JAV kongresas pamini Lietuvos dieną? Kas jums iš to? Tai juk haliucinacija... Negi neskiriat haliucinacijų nuo realybės? Klejojat apie referendumą atsiskyrimo klausimu? Dėl juoko galim surengti jums tą referendumą. Ir ką? Mes truputį spustelėsime, ir jūs balsuosit kaip pridera.

— O jeigu ne? — Martynas išsyk nusiteikė karingai.

— Kaip tai ne? Juk jūs bijosit. Tik pabandykit — ir jūsų ne-lik,— jo ranka pačiupo barmeno pastūmėtą taurelę.— Beje, tar- kim, kad nebalsuosit. Na ir kas? Mes padarysim taip, kad biule-teniai jau urnose pakeis spalvą, kad juose savaime užsibrauks

tai, kas turi būt užbraukta. Nors kam tos įmantrybės! Juk balsus skaičiuosim mes. Dieve mano...

— Aš sutvatinsiu jam marmūžę! — sumurmėjo Martynas lie-
tuviškai.

— Neburbuliuokit saviškai,— geraširdiškai tarė žydriaakis,—
juk žinot, kad nesuprantu. Beje, nesuprantu jūsų, net kai šnekat
rusiškai. Pasyvus nepritarimas — pati kvailiausia politika. Sap-
nių politika! Užmirškite vienasyk tą Europą. Ar daug jie jum
padėjo, kai keturiasdešimtaisiais mes jus paėmėm? .. Reikia gal-
vot TIESIAI, reikia suvokti realybę. O jūs? .. Vienas gyvas susi-
degina protestuodamas, kiti 'privirina prie bėgių vagonus su mėsa
Leningradui, tretį po futbolo paraduoja gatvėmis, dainuodami na-
cionalistines dainas... Nesuprantu. Kam visa tai? Juk visa tai
sapnas. Juk viskas aišku. Niekur jūs nepabėgsit, nieko nepadary-
sit! Mes neleisim jums nieko padaryti!

— Lietuviai tuo ir skiriasi nuo jūsų,— niršiai paskelbė Mar-
tynas—kad kai juos spirgina keptuvė, jie bent jau nedžiūgauja.

— Kuo čia dėta keptuvė? — nuoširdžiai nustebo storapirštis.—
Kokia keptuvė? Reikia tik pajust, kad viskas yra taip, ir niekad
nebus kitaip. Niekad! Per amžių amžius! Mes neleisim, kad
būtų kitaip! Iš kur ta jūsų didybės manija, tas galvojimas, kad
jūs esat kažkas? Jei reiks, mes paskelbsim, kad jūsų išvis nėra
ir niekad nebuvo. Jūsų niekas nepasiges. Jūsų išsvajotos europos
ir amerikos nė necyptelės, kai jūs dingsit. Mes pasistengsim, kad
tuo metu jos turėtų kitų problemų.

— Taip ir dingsim? — nebeištvėriau aš.

— Viskas gali nutikt, jeigu mes to norėsime. Laimi tas, kuris
VEIKIA. Čekų daugiau negu jūsų—na ir kas? Vakarai palajo
metus kitus, bet viskas liko taip, kaip reikia mums!

Atidžiai jį žiūrinėjau ir negalėjau atsispirti nuostabai. Jis nuo-
širdžiai nuliūdo, jo akyse nebuvo nei kvailumo, nei pykčio—
veikiau užuojauta. Šitaip nuliūsta geraširdis žmogus, automobiliu
sutraiškęs šunį ar katę.

— Jūs vis dėlto beviltiška publika,— mašliai pratarė.— Netu-
rit nė ką pasakyt. Jūsų neįmanoma suprast. Matyt, šefas teisis:
jūs pasmerkti išnykti.

Jis vikriai nušoko nuo kėdės, vos pastebimai pasiražė kaip
didelis katinas ir paliepė visai kitokiu, įsakmiu tonu:

— Išeit į lauką draudžiama! Teko dar valandžiukę pasėdėti.

Nė trupučio nesvyrinėdamas nužingsniavo link tualetu, nuo
pusiaukelės atsigręžė ir pagrasė pirštu. Vos jis pranyko tarpdury,
mudu nesitarę pakilom ir skubiai nusileidom laiptais.

— Smarvė! — niauriai išspjovė Martynas.

— Nesakyčiau. Tik jam anksčiau ar vėliau blogai baigsis.
— Kodėl?
— Eiliniai privalo vykdyti slaptąją politiką tylėdami ir nemąstydami. Šitas per daug galvoja ir plepa tai, ko šiukštu nevalia skelbti garsiai.
— Vis vien smarvė! MES! Kas tokie yra tie MES?
— Tai svarbiausias pasaulyje klausimas.
Martynas atidžiai nužvelgė mane, jau pravėrė burną, bet tą mirksnį mudu išėjom į lauką ir pakliuvom į keistą pasaulį, kuris bemat išvaikė žodžius.

Aikštė apie fontaną su vėtrunge, visad judri, pilna žmonių, buvo tuštutėlė, tarsi iššluota milžiniška šluota — vien rudens vėjas šiaušė tamsų balų vandenį. Buvo visiškai tylu. Žmonių niekur nesimatė. Jokios šiukšlės, jokio žmonių pėdsako. Jie čia išvis niekad negyveno. Rodės, pakliuvom į mirties zoną. Pro šalį cypdamas pranėrė vienišas šunytis. Vikriai dėliojo trumpas kojeles, skuodė it prisuktas: matyt, jį vijo ta pati jėga, kuri išmarino žmones. Norom nenorom sustojom ir baugiai apsidairėm: jautėmės, lyg būtume išjęę pro kažkokias *kitokias* duris ir atsidūrę *kitokiam* Vilniuj, gal išvirkščioje Vilniaus pusėje. Namų langai buvo negyvi, medžių lapai buvo negyvi, gyvybė buvo apleidusią išvirkščią miestą. Mudu apstulbę spoksojom vienas į kitą. Magėjo tuoj pat grįžti atgal į barą — lai ten tupi nors šimtas saugumiečių su šimtu pistoletų. Jau pasisukom, bet dekoracija ūmai pakito. Link mūsų skuodė du petingi vyrai piktais veidais, įnirtingai modami rankomis. Jie nebuvo panašūs į žmones. Jie buvo netikri. Šitam išvirkščiam mieste negalėjo būt tikrų žmonių.

— Po velnių! — suburbėjo Martynas.

Dirstelėjau, kur jis spokso, ir pamačiau, kad namuose kitapus gatvės kas antram lange stypso neaiškos žmogystos. Jos supo visą aikštę, įsitaisę tarsi amfiteatre. Kai kurios blyksėjo žiūronų stiklais. Ne, tai nebuvo mirties zona, pasijutau atsidūręs milžiniško teatro scenoje. Vilniuje viskas įmanoma. Vilniuje *tikrai* viskas įmanoma. Lyg iš po žemių išnirė, prie šaligatvio tingiai prišliaužė keturi vyriausybinių ZIL'ai neperšaukamais stiklais (iš kur Vilniuje ZIL'ai? žinoma, čia *išvirkščias* miestas), iš jų ėmė ropštis senyvi skrybėlėti vyrai. Lyg pagal negirdimą signalą iš už gretimų namų išėjo kelios moterys su krepšiais ir nutipeno link, parduotuvės. Paskui jas išsekė keliolika jaunų merginų su vaikų vežimėliais. Ir ėmė sukiotis apie fontaną. Optimistiškos išvaizdos vaikinai viens per kitą patraukė per aikštę visomis kryptimis. Prieš mirksnį čia buvo tuštut tuščia, dabar ūmai susidarė nesveika spūstis — visi judėjo nenatūraliai tarsi manekenai. Vis

dar nieko nesupratau. Gerai žinojau šitą aikštę su fontanu. Gerai žinojau šitą parduotuvę — tokią pat, kaip visos, dėlei gausybės vaizdo priverstą nevalgomų žuvies konservų, kruopų ir pigių saldinių, bemat prisigrūdančią žmonių, jei nelauktai pasirodo dešrelių.

— Koks velnias juos praleido? — rusiškai sušnypstė vienas pagaliau atskubėjusių pas mus plačiapečių.

— Jankovskis vėl užsipylė akis if už porą kokteilių išleido juos pažiūrėti, — flegmatiškai atsiliepė kitas, simpatiškas juodbruvis.

— Aš parašysiu raportą! — švokštė pirmasis. — Aš jį sutrypsiu, filosofą nelemtą!

Mudu jiems neegzistavom, jie kalbėjosi per Martyno galvą.

— Jie mus mato, — ramiai pastebėjo juodbruvis. — Jie jau eina čia.

— Marš į parduotuvę, ir kad man! .. — piktuolis net pastūmė mane į nugarą.

Skrybėlėtoji procesija išties buvo jau arti. Žengdamas vidun, pastebėjau už namo kampo būrelį milicininkų, tramdančių minią. Ėmiau pamaži nutuokt, kas čia dedasi, o Martynas jau baksnojo man į šoną:

— Žiūrėk! — apstulbęs švokštė. — Tik pažiūrėk! Mes Sinbado oloj!

Vėl pamaniau, jog tai vis dėlto išvirkščias Vilnius. Parduotuvė buvo ta pati, bet visiškai kitokia. Lentynos lūžo nuo spalvingiausių skardinių, paketų ir stiklainių. Laumių išvaizdos pardavėjos žydrais chalatlėliais šypsojosi mums, jų akys sakė, kad jos mus myli. Po didžiulę salę atsainokai vaikštinėjo vos keliolika pirkėjų, tarpais sustodavo prie šaldymo lentynų ar konteinerių.

— Fantastika! — švokštė Martynas man prie ausies. — Konjake buvo narkotikų, mes haliucinuojam. Tu matai krabų konservus? Tu matai trijų... ne, keturių rūšių ikrus?

Aš mačiau ne tik tai, lentynose buvo dar daugybė dalykų, kurių Vilniaus gyventojas neregį net savo skurdžiuose sapnuose. Skrybėlėtoji procesija slinko čia pat, mums už nugarų, norom nenorom girdėjau svečių klausimus ir vedlio atsakymus.

— Simpatiška aikštė, — pareiškė skrybėlėtas balsas; keistas balsas: kimus, bet kartu šaižokas.

— Gyventojai ją mėgsta, — vedlys kalbėjo rusiškai su švelniu akcentu, kuris tik paryškino įtaigų jo balso aksomą. — Ypač ji populiari tarpe jaunų motinų. Jos vedžioja čia savo vaikučius, susitinka, šnekučiuojasi. Oras čia itin grynas, daug žaliųjų masyvų.

— Tikrai simpatiška aikštė.

Kimųjį balsą aš pažinau, jis stingdė man kraują. Slogi nuojauta piktai sakė, kad ne vien pažiūrėti keisto spektaklio esu čia. atvartytas, kad tuoj nutiks kažkas labai negera. Nuojauta tvirtino, kad ši vaidinimą *Jie* surengė specialiai man. Martyno nesmaugė jokios nuojautos, jis pasičiupo nuo lentynos porą spalvingų skardinių.

— Omarai! — fatališkai sušnabždėjo. — Maniau, kad mirsiu, taip ir neragavęs omarų!

— Žmonių nedaug, — pastebėjo kimusis.

— Darbo metas. Vakare kiek daugiau. Tačiau eilių išvengiame.

Skrybėlėčiai kone lipo mums ant kulnų. Kimusis balsas kėlė man siaubą, nors nė nežinojau, kodėl taip bijau jo, bijau ir turbūt nekenčiu. Moterys su vaikų vežimėliais tebezuj po aikštę kaip prisuktos. Optimistiški vaikinai šnekučiavosi, perdėtai džiaugsmingai mosikuodami rankomis. Jie mane slogino, taip ir magėjo juos visus *sustabdyti*, Martynas vėl baksnojo man į šoną. Žvilgsniu glostė vien eksportui skirtą lietuvišką žvėrieną. Ant dėžių šonų puikavosi įmantriasriftis užrašas: „Taiga's Gift“.

— Kiek žinau, — filosofiskai pastebėjo jis, — lietuviški šernai, briedžiai ir stirnos taigos nėra uoste. Mažytis nesusipratimas.

— Metafora! — stengiausi atsipeikėti ir pritapti prie Martyno tono. — Lietuviai tikrai yra uoste.

— A, supratau. Čia ta prasmė, kad mūsų šernai todėl tokie skanūs, kad lietuviai buvo vežami pasiganyti į Sibirą? Aišku.

— Stengiamės, kad visad būtų parduodama nors keliolika mėsos atmainų, — aiškino vedlys. — Kai kas mėgsta žvėrieną. Kiti — netgi juokinga — vertina arklia. Čia turbūt mada, atėjusi iš prancūzų.

— Nėra gerai vaikytis užsienio madų, — burbtelejo kimusis. — Tai idėjiškai pavojinga. Nuo smulkmenų — prie didesnių dalykų.

Martynas patyliukais keikėsi rusiškai. Jeigu jis ima keiktis rusiškai — vadinasi, artėja pasaulio pabaiga. Dar sykių apsidairiau, dar sykių panorau suprasti, ar viskas čia vyksta iš tikrųjų. Būčiau nė kiek nenustebęs, jei visa toji fantasmagoriška parduotuvė būtų nugarmėjus skradžiai. Beveik to norėjau, nes kartu būtų **nu**-garmėjęs ir kimusis balsas. Bet kieno jis? Kieno?

— Gyvatės! — kunkuliavo Martynas. — O jeigu taip* atsigręžus ir paaiškinus jiems, kaip viskas yra iš tikrųjų?

— Ypač stengiamės gausiau parūpinti vaisių, — suokė, vedlys. — Dirbančiam žmogui reikia vitaminų.

Aš kiek apimau, gal todėl, kad kimusis tuo tarpu tylėjo. Žiūrėjau didžiojo spektaklio dalyvius. Režisieriaus ranka buvo justis visur, bet aktoriai vaidino nevykusiai. Jų judesiai buvo nervingi, jie norėjo *visko*, bet, matyt, buvo perspėti neimti daugiau poros paketų. Keletą moterų, regis, ištiko šokas. Jos sustingusiais veidais spoksojo į kokią kulinarijos stebuklą ir be garso judino lūpas. Praeidami pro šalį, petingieji vyrai, stiprokai kumštelėję, budino jas iš transo.

— Mūsų parduotuvės,— aiškino vedlys,— naudingai skiriasi, tarkim, nuo amerikietišką. Mūsuose neperkama visai savaitei. Darbo žmogus žino, kad visuomet ras tai, ko jam reikia. Jis perkasi produktų tik tam sykiui.

— Gerai gyvenat,— pastebėjo kimusis.— O pertrūkių pasitai-ko?

Jo balsas varė mane iš proto. Jaučiau, kad tuoj sustosiu, atsi-grėšiu ir įbesiu akis į skrybėlėtąją procesiją.

— Deja, pasitaiko,— liūdnai pranešė vedlys, jo balse buvo jus-ti nemaldomas skausmas.— Deja, būva ir taip, kad žmogus ateina į parduotuvę ir negali nusipirkti, ko trokšta.

Jis biskį painiojasi,— įterpė Martynas tarp tylių keiksmų.— Ką tik sakė, kad visad rasi, ko tik širdis geidžia.

— Nesijaudink, jis tuoj pridurs — dar ne viskas padaryta.

— Žinoma, dar ne viskas padaryta. Dar yra neišnaudotų re-zervų.

Martynas prunkštelėjo ir trumpam liovėsi keikęsis. Man ro-dėsi, kad pseudopirkėjai važinėja, vis greičiau, vis nervingiau, pseudomotinos už lango kone laksto ristele, rodėsi, kad visas šitas mechanizmas pradeda suktis vis spėčiau, kad jo nebeįma-noma suvaldyti. Kad visi judės vis greičiau ir greičiau, išsima-gins ir pradės laužyti lentynas, daužyti stiklainius, galiausiai nu-šluos ir sumaigys skrybėlėtąją procesiją.

— Ananasai! — ūmai sudejavo Martynas.— Aš penkiolika me-tų nerhačiau gyvų ananasų!

— Beje, kaip tik šioje parduotuvėje atlikome eksperimentą,— dėstė vedlys.— Visos pardavėjos šneka tik rusiškai. Rezultatai džiugūs: absoliuti gyventojų dauguma noriai priima šią naujovę.

— Teigiamas faktas,— sutiko kimusis.— Sitai aš pranešiu Po-litiniam biurui. Šiaipjau nacionalinį klausimą sprendžiate lėtokai.

Mudu pagaliau prislinkom prie kasų, Martynas, kreivai šyp-sodamasis, mokėjo už omarus ir ananasą. Žinojau, kad elgiuosi savižudiška^ bet vis vien lėtai atsigrėžiau. Negalėjau patikėti tuo, ką matau, norėjosi rékti, bet riksmas nebūtų padėjęs.

Už kelių žingsnių nuo manęs stovėjo JIS. Buvo smarkiai suse-
nęs, jo smakras mažumą kretėjo, neklusnūs plaukai buvo visai
reti. Tačiau čia tikrai buvo JIS. Prisiekiu, keletai sekundžių ma-
no kraujas *sustojo*. Plika Bitino galva, pamauta ant smaigo prie
kasos aparatų, paniekinančiai dėliodama lūpas išspjovė:

— Tai slibinas. Slibinas, kasdien praryjantis po šimtą nekaltų
mergelių.

Nebesuvokiau, kas dedasi aplinkui. Jutau isterišką sujudimą,
iš po švarkų nukreiptus į mane pistoletų vamzdžius. JIS stovėjo
abejinga išraiška, rodė, kažką gromuliuoja bevale burna. Tik
dabar suvokiau, kas atvedė mane čia, kaip *Jie* nusprendė mane
patikrinti. Žinojau, kad turiu įvykdyti savo pareigą, pateisinti
savo lemtį. Nė kiek nebijojau neregimų, bet juste juntamų pis-
toletų. Išvis nieko nebijojau, gal pirmąsyk gyvenime buvau toks
grynas ir tuščias, be jausmų. JIS stovėjo čia pat, pagaliau at-
kreipė dėmesį į mane. Pajutau, kad mano gyvenimas privalejo
baigtis kaip tik šitaip: turėjau šliaužti, ropoti per klaiko pelkes,
idant galų gale atsидurčiau šioje apgaulingoje parduotuvėje, o
priešais mane stovėtų JIS. Toks ir turėjo būti paskutinis mirks-
nis, sustingęs mirksnis: visi apstulbę spokso į mane, vaikų veži-
mėliai sklando apie langus, nelauktai nusigiedrijo, balas nušvietė
saulė. Pagalvojau, ar kada jaučiau JAM neapykantą, ar išvis
apie Jį mažčiau. Turbūt ne. Su nuostaba pajutau, kad iš esmės
niekad netikėjau, jog JIS išties egzistuoja. JIS tebuvo metafora,
įkūnijusi neapibūdinamą lagerio kvapą, bevardžius nakties ešelo-
nų pasėtus laiškus, motiną pajuodusia nuskusta galva, kybančią
viršum senelio altoriaus, šlubus šunis prie „Naručio“ ir Gedį, it
vabalas judinantį rankas ir kojas. JIS tebuvo Bitino įteigta fan-
tazija, -košmariškas sapnas, kurį sapnavom mes visi. Bet šit sto-
vėjo visai arti ir be garso judino lūpas. Sapnas atgijo. Turėjau
atkeršyt jam už viską ir visus, turėjau kaip vilkas perkast jam
gerklę, tačiau tik stovėjau ir galvojau, kad jo pasirodymui reika-
linga visai kita dekoracija: toji aikštė su fontanu, pilna priguldy-
ta lavonų — vienas prie kito, kai kurie iškastruoti. Saulės nu-
skaidrintos balos, aplink optimistiški daugiaaukščiai — ir pilnutė-
lė aikštė lavonų, ir visų visų visų išvežtųjų į Sibirą procesija,
ir apipuvę -gyvi kūnai, ir salsvas lagerio dvokas. Tuoj aš šoktelė-
siu į priekį, beveidžiai petingi vyrukai unisonu paspaus pistoletų
gaidukus, ir viskas bus baigta. JO pagaliau nebeliks, nes nebebus
manęs. Bet jis beprotiškai norėjo gyventi, jutau šitai, kada ati-
džiai pažvelgė į mane ir -galiu prisiekti! — mane *pažino*. Pažino
mane, niekad manęs nematęs, niekad apie mane negirdėjęs. Juste
pajutau, užuodžiau kaip kvapą, perskaičiau lyg atverstoj knygoj,

koks jis silpnas, kaip jis bijo. Nelauktai pats žengė prie manęs, įsiteikiančiai nusišypsojo ir *ištiesė man ranką*. Toks tebuvo ugninis slibino spjūvis.

— Sveiki,— sušniaukrojo kimus jo balsas.— Kaip sekasi? Ar nieko netrūksta?

Aikštėje sustingo pseudomotinos su vežimėliais. Sustingo aplinkinių žvilgsniai. Stabtelėjo mano širdis. Tai buvo beviltiškas JO bandymas suturėti neišvengiama, sukliudyti man atlikt savo pareigą, išmaldauti stebuklą. Bandymas buvo beprasmiškas, slibinas negalėjo amžiams visko sustabdyti, kas nors vis vien turėjo pajudėti. Pirmosios pajudėjo Martyno lūpos:

— Stebuklingas gyvenimas! — aiškiai pratarė jis.— Trūksta tik paukščių pieno.

— Cha cha,— švelniai susijuokė vedlys.— Gaminame tokius visų mėgiamus saldinius—„Paukščių pienas“. Matyt, šiandien jų pristigo.

JIS tebestovėjo čia pat, galėjau ištiesti ranką ir jį pasmaugti, tačiau stypsojau nejudėdamas ir *nieko nedariau*. Galėjau ką nors pasakyti, galėjau bent apspjauti jį, bet nieko nedariau. Viskas buvo beprasmiška. Jis stovėjo čia.pat, o aš nieko nedariau. Greta dvokė lagerio vėmalai, greta ropojo Bolius nuskusta galva, spigino kanukiškas akis šiaudaplaukiai. Mano rankos buvo laisvos, tvirtai žinojau, ką derėtų daryti, bet kartu žinojau, kad joks realus atpildas neappręps nė milijoninės dalies jo kalčių. O gal — kaip tikras lietuvis — tiesiog stirksio jau ir laukiau, kad viskas pamaži išsispręstų savaime. Viskas ir išsisprendė: jis pasijuto laisvas, kilstelėjo skrybėlę ir lėtai nulingavo pro kasas: Martynas kumšnojo mane ananasu ir prunkščiojo. Aplinkui bruzdėjo pagaliau paleidę pistoletų rankenas petingi vyrukai. Mechanizmas vėl judėjo, aš buvau vienintelė sustingusi jo detalė. Likimas davė man vienintelį šansą, o aš nieko nedariau. Procesija nušliaužė aikšte, ištirpo tarp saulės atspindžių balose, sulindo į juodus ZIL'us ir nučiuožė šalin, mudu su Martynu jau stovėjom lauke. Optimistiški vaikinai skubiai skirstėsi, merginos metė vaikų vežimėlius, petingi vyrukai rinko juos ir svaidė į kuprotą sunkvežimį. Kjti, užrakinę parduotuvės duris, suskato krauti iš lentynų spalvingas dėžutes ir skardines. Kordono milicininkai užsirūkė, išleidę į aikštę tikrojo Vilniaus minią. Žmonės paknopstom lėkė prie parduotuvės durų, čia nusivylę sustodavo ir priglusdavo prie vitrinų, bandydami bent iš tolo ižiūrėti akyse nykstančias stebuklingas skardines.

..*,.

Mus uždusę pasivijo aniedu petingi vyrukai.

— Duok šen ananasą!—burbtelėjo juodasis.

Taip, taip, be kita ko, mes dar turėjom ananasą. Abejingai žiūrėjau, kaip anie lupa iš Martyno ir jį, ir omarų skardines, susirūpinę dairosi į šalis.

— Atiduokit MANO ananasą!—tyliai vapėjo Martynas.— Aš mokėjau pinigų! Gražinkit mano ananasą!

Šviesiaplaukis su grobiu nužingsniavo šalin, o juodbruvis susidomėjęs kilstelėjo antakius:

— Tu visai kvaišas? Kokius pinigus? Prekės šiai parduotuvei nepriklauso. Jom net kainos nėra. Tikrai davei pinigų?

— Atiduokit mano ananasą,— jau garsiau pakartojo Martynas.

Juodbruvio išraiška ūmai pasimainė, jis sušnypštė kaip žaltys:

— Dar šneki? Dink iš čia, žiurke, nes pripaišysiu provokacinius veiksmus. Aišku? Dink, kol sveikas.

Berods, tai aš nutempiau Martyną į šali. Berods, kažką jam burbėjau, gal raminau ar tildžiau, o jis vis kartojo kaip nuobodulio pasaką:

— Kodėl jis atėmė mano ananasą? Tegu gražina mano ananasą. Kodėl jie atėmė mano ananasą?

— Klausyk,— pagaliau paklausiau aš.— Tai tikrai buvo Suslovas. Ar man vaidenasi?

Martynas pažvelgė į mane tarsi ką tik nubudęs.

— Ar nepažinai?

— Bet tai TIKRAI buvo Suslovas? TIKRAI?

— Žinoma. Visai pamiršau... Juk visi šnekėjo. .. Pirmas vizitas po kažikiek metų.

Jis staiga ėmė tirtėti visu kūnu. Apstulbęs spoksojau į jį, o jis vis smarkiau kretėjo, pamaži sviro į priekį, graibė rankomis orą, kol pagaliau kniubo ant šlapio, purvino suolo ir ėmė trūkčioti it tampomas mėšlungių. Pro gretimo namo langą į mus nustebęs žvelgė senyvos moters veidas. Ji tankiai mirkčiojo, tarsi stengtusi nuvyti šalin "haliucinaciją. Man rodės, kad dabar gali įvykti bet kas. Laukiau, kad toji moteris išskristų kiaurai stiklą ir suplentų man' virš galvos. Kad iš laiptinės išskristų monstriškas Jų patrulis ir mane prarytų. Kad iš už kampo iššliaužtų tankas ir su-traiškytų besišypsančiais vikšrais. Galėjo įvykti *bet kas*, tačiau nevyko niekas, absoliučiai niekas Saulė išišvietė kaip vasarą, vėjo gūsis atVarė prie mūsų keletą gelsvų lapų. Buvo tylu, tik kažkur lyg smaigiamas duso ir aikčiojo žmogus. Ne iškart' suvokiau, jog tai Martynas.

— Jėzau, Jėzau! — pagaliau išstenojo pro ašaras.— Kokia meninė jėga! Aš beveik patikėjau! .. Koks nors Piteris Brukas stato

Irako šventykloje „Orghastą“ pramanyta kalba ir galvoja, kad kuria didį teatro meną! Profanas! Nususęs diletantas. Argi jis gebėtų pastatyti štai tokį spektaklį? Ne! Tvirtai sakau — ne! Jam pritrūktų smarvės!.. Vargšas Brukas. Naivuolis Brukas!

Jis vėl priduso, rodės, jo juokas yra kietas, sprangus daiktas, niekaip nepralendęs pro gerkle — nei į vidų, nei į lauką.

— Štai kur tikrasis teatras! Štai kur menų menas! .. Ar viską pastebėjai? Ar pajutai ritmą? Ar matei tas mergas, kur stumdė vaikų vežimėlius? Kas juose buvo — racijos ar kulkosvaidžiai? Tu kada sapnavai ką nocs panašaus, šef?

Jis nutilo, mirksniu surimtėjo ir pašoko nuo suolo. Priėjo prie manęs, net pasistiebė ir žiūrėdamas tiesiai į akis jau tyliai prabilo, rodės, apčiulpdamas kiekvieną žodį, tiesiog maldaudamas, kad jį suprasčiau, norėdamas kažį ką man įteigti.

— Klausyk, ką čia Kafka. . . Ką čia Orvelas. . . Kiek dalyvių, **Kaip** viskas surežisuota. . . Koks šou: Politinio biuro narys apžiūri eilinę parduotuvę. . . Iš kur jie traukė visus tuos konservus? Iš vyriausybės slėptuvės? .. Na, pasakyk man — argi Dievas nėra absurdis humoristas? Kas čia buvo? Tragedija? Liaudies rauda? Prikaltasis Prometėjas?.. Liaudis, kaip matai, tik strimagalviais nulėkė pasirankiot išėdų, bet nė tų negavo. Na, atsakyk — kas čia buvo?

— Košmaras,— pats nustebau, kad galiu šnekėti visai normaliu balsu.— Atnašavimas *Jų* dievui, Visų Šūdų Šūdai.

— Kaip, kaip?

— Tai tik viena eilutė iš visuotinės marazmatinės poemos. Kuo ji skiriasi nuo valandinių kalbų, kuriomis niekas netiki? Kuo skiriasi **nuo** demonstracijos šūkių sąrašo, iš anksto išspausdinto laikraščiuose? Kuo skiriasi nuo rinkimų farso? Tas pats žanras.

— Galbūt,— staiga atlyžo ir sukiužo Martynas.— Tikriausiai. Tiesiog man šitai buvo nauja.

— Man irgi.

Man buvo nauja, kad mane *šitaip* apgobtu *Jų* tinklai. *Jie* • pakišo man Suslovą, manydami, kad nesusilaikysiu ir pražudysiu save pats. *Jie* nusprendė išmainyti mane į nusususį, niekam nebetinkamą kanukų magistrą. *Jų* sistemoje atsitiktinumų nėra. Jei-gu slibinas nei iš šio, nei iš to atvyko į Vilnių, vadinasi, tai atitinka patologikos dėsnius. Jei-gu aš su juo susidūriau, vadinasi, **tai** atitinka patologikos dėsnius.

Nuo tokių minčių apima siaubas. Nebegirdėjau, ką šneka Martynas, net nemačiau saulės. Mane varstė baimės traukuliai. Norė-josi įsirausti į žemę, pavirsti aklu kirminu, kurio niekas nerai,

kuriam niekas nerūpi. Rodėsi, pavojų galima *pralaukti*. Dievaž, nenumaldomai traukė iširausti po žeme, toliau nuo bet kokios šviesos. Bet saulė kaip tyčia spigino kaip pakvaišus. *Jie* galėjo imtis bet ko. Jei kalno šlaitas sujudėjo, griūtis būtinai turėjo įvykti, neaišku buvo tik viena — ar ji palaidos mane, ar prauš pro šalį. Vienodi namai iš kopijavimo mašinos dunksojo aplinkui, supdami mane, neleisdami išsiveržti į laisvę. Nekenčiu naujų rajonų. Pakliuvęs į toki, nežinai, kur atsidūrei — galbūt tai Vilnius, o gal bet koks kitas miestas. Tokiuose rajonuose jautiesi kaip spąstuose, *Jie* neturi savo veido, neturi dvasios, juose gali nutikti bet kas. Yra geraširdžiai rajonai ir pikti rajonai, pavojingi rajonai ir niūrūs rajonai. Juos atpažįsti, numanai, ko iš jų laukti. O beveidžiai rajonai — nelyg žmonės, kurių akyse negali nieko iškaityti. Bepigu saugotis, kai matai žmogaus akyse piktas kibirkštėles, lengva laiku pasprukti, kai išvelgi jose niaurų grasinimą. Baisiausia, kada jokios išraiškos nėra, kada stovyla, kurią laikei tiesiog stulpu, akmeniu, pradžiūvusių medžių, ūmai atgyja, ir iššiepia kruvinas iltis. Tai baisiausia, nes to nesitiki. Juk negali bijotis visų stulpų, visų akmenų, visų padžiūvusių medžių.

Dabar *Jie* galėjo imtis manęs kiekvieną mirksnį. Jaučiausi esąs taikinyš milžiniškame poligone, kur kiekvienas šūvis pataiko tiksliai. Martyno bruzdėjimas kiek prablaškė, bet vis galvojau apie garsiausius *Jų* pasikėsinimus. Kai prispiria būtinybė, *Jie* nesirenka būdų. *Jie* gali iššaudyti Kenedžius, netgi sėdinčius prezidento krėslė. (Man visad gniaužė širdį, skaitant žinias apie tų garsių žmogžudysčių tyrimą. Ne tik todėl, kad buvo gaila Džono ir Roberto — labiausiai todėl, kad gerai žinojau, jog niekas niekada neaptiks *tikrųjų* kaltininkų. Niekas. Niekada.) *Jie* gali apsimesti bet kuo — teroristais, bepročiais, maniakais. Gali išsprogdinti -metro traukinį, kad žūtų vienui vienas *Jiems* neparankus žmogus. Polianskiui buvo parinktas Mensonas, apsišaukęs Šetono tarnu. Jis tyčia prisidengė Tamsybių kunigaikščiu, kad nukreiptų visų dėmesį nuo tikrosios savo spalvos — visiškos bespalvybės. Man *Jie* net nesurengs didingo atentato. Aš ne Kenedis ir net ne Poliau skis. Vadinuosi Vytautas Vargalys, man jau penkiasdešimt treji-metai, bet esu niekam niekam nežinomas. Nors-gal kaip tik tai gali mane išgelbėti. Bent kol kas.

Dar galima gelbėtis nuo savęs, prisimenant Lolitą — tik ne meilės akimirksniais, ne apsuptą grožybių: kuo banaliausioj, kuo kasdieniškiausioj situacijoj.

Lolita stovi greta, todėl man gera. Ji tikrai daro stebuklus. Dar prieš mirksnį čia buvo klaidi erzinti nykynė, o dabar viskas keičiasi. Mes stovim eilėje prie dešros. Nepakeliu to vaiz-

do — niūrių, pervargusių žmogystų virtinės. Jie stovi subedę akis į grindis ir tyli. Bet šiandien man ramu, nes greta yra Lolita. Ji *keičia* pasaulį. Jei paliečia nuvytusias gėles, jų žiedlapiai išsilygina, sutvinksi gyvybės syvais ir švelniai pakvimpa. Jeigu paglosto šunį, jo akyse atsiranda žmogaus išraiška. O dabar kažkas ėmė dėtis visai parduotuvei, visoms žmogystoms, jos pakėlė nunarintas galvas, kažkuris net pajuokavo. Sukiūžusios irzlios senės pamaži virto guviom raudonskruostėm senučiukėm. Nublukusios purvinos užuolaidos tvykstelėjo ryškesnėmis spalvomis, o pardavėjos visiems šypsosi. Visi pajuto stebuklingas permainas, bet tik aš žinau jų priežastį: viską pamainė Lolita.

Priešais mane liesa senutė keista rusiška tartim rypauja: šitie lietuviai, šitie prakeikti lietuviai! Gerai darė valdžia, kai vežė juos Šiaurėn, oi, gerai darė! Trumpam užsikerta ir vėl įsisiūbuoja: skriaudžia mus tie lietuviai, oi, skriaudžia! Ilgi žili gyvaplaukiai ant jos viršutinės lūpos virpčioja kaip vėjo kedenamas žiedlapis. Man gaila tos senutės, norėčiau jai kuo padėti. Ji vargšė, ji nekalta: atsidūrė¹ čia, kur jai ne vieta — gal vaikai atsitempė su savim. Negali įprast prie kitokių žmonių, kitokio gyvenimo, q jos užnuodytos smegenys jai niekuo nepadeda — nebent pašnabžda, kad geroji valdžia galėtų ištrenkti visus lietuvius į pragarą, kad jai nekliudytų. Bet ji nekalta, kalti kanukų **magistrai**, pirmiausia slibinas Suslovas. Vargšė senutė, pagalvoju ir šypteleliu, nes pamanau, kokią ją matyčiau, jei greta nebūtų Lolitos: tą šlykščią stalinistinę raganą atvėpusiom lūpom, persunktą žudikiškų idėjų, kaskart gosliai suvirpančia, vos gali' suniokot žmogų. Bet, ačiū Dievui, Lolita stovi greta, tad senutė pamaži nurimsta, liaujasi aimanavus, atsisuka į mane ir švelniai klausia: sūneli, pasakyk, kokią dešrą šiandien atvežė — po du dvidešimt ar| du aštuoniasdešimt, aš neižiūriu.

Netrukus mes išsiskirsim, o po valandos ar dviejų vėl susitiksime — gal pas mane, o gal Vilniaus gatvėse. Mudu suskirstėm gatves ir aikštes pagal nuotaikas: Katedros aikštė kiek pavargusi, bet neirzli, aikštė prie Rotušės — nervinga, bet žadanti išsipildymą, Universiteto aikštė — mašli, norinti išduoti paslaptis. Mes nė nesitarsim, kur ir kada susitikti, abu pajusim ir laiką, ir vietą, nė vienam neteks laukti. Gaila, kad žmogui reikia valgyti, miegoti, atlikti nesuprantamas pareigas — geriausia būtų vien vaikščioti su Lolita po Vilnių, pereinant iš vienos gatvės į kitą, iš vienos nuotaikos į kitą. Tai ir būtų tikrasis gyvenimas — mudu abu ir gatvės; i iš vienos gatvės į kitą, iš vienos nuotaikos į kitą, iš vieno sapno į kitą, Aš vieno seno skausmo į kitą, iš vieno atsinaujinimo į kitą... Tai, būtų tikras gyvenimas...

O dabar mano gyvenime tikra tėra baimė. Peržengiau paskutinįją ribą jau seniai. Ligi to vakaro dar kažko vyliausi. Pamenu, sėdėjau pas Martyną, jis varė iš proto savo televizorium. Transliavo svarbias krepšinio rungtynes, bet aš vis bijojau, kad į ekraną tuoj iššoks kalbanti kanuko galva. Pusė Lietuvos laukė iš „Žalgirio“ lemiamo žingsnio, Martynas šokčiojo ant kėdės sulig kiekvienu metimu, o ekrane dėjosi begal įprasti dalykai, juos buvo galima iš anksto numatyti. „Žalgiriui“ betrukė vieno žingsnelio, tačiau krepšininkai, deja, irgi buvo lietuviai kaip tik lemiama mirksni pralošinėjo — beviltiškai ir be galo kvailai. Martynas krimto nagus ir keikėsi rusiškai, o aš galvojau apie Dariaus ir Girėno kompleksą, amžinąjį mūsų kompleksą, jį sukūrė dar Vytautas Didysis, praradęs Lietuvos karūną paskutiniausią aki-mirksni, kai viskas, rodės, buvo jau *beveik* įvykę. Tai tikrai mūsų autentiškas, iš nieko neskolinčas kompleksas. Lygiai taip Darius su Girėnu pirmieji skrido per Atlantą — viską padarė, didvyriškai nugalėjo sunkumus ir tęškėsi į žemę per trejetą žingsnių nuo namų. Lygiai taip dabar elgėsi krepšininkai — perskrido savus atlantus, nugalėjo sunkumus ir ūmai pristigo dvasios per vieną žingsnelį nuo tikslo. Visi mes netenkam karūnos paskutiniausią mirksni, visad tęskiamės į žemę per tris žingsnius nuo namų. Tokia nelemta yra mūsų lemtis.

Krepšininkams paskelbė pertrauką, ekrane išties pasirodė kalbanti galva. Iš nuostabos net neišjungiau televizoriaus. Aš pažinau tą pailgą veidą nukarusiais antakiais, nevienodas, veriamai žvelgiančias akis: tai buvo Stepanas Kreivaakis, pramintas Karosu, manasis talismanas, didžioji mano viltis, žmogaus atsparumo simbolis. Netekau amo, pamaniau — gal susipynė programos, gal per klaidą įjungta kitos laidos fonograma. Su viltim žvelgiau į Karoso lūpas, bet jų judesiai atitiko tekstą. Taip negalėjo būti, visas mano vidus, prisipildęs to pailgo veido, sakė man, jog taip negali būti. Bet kuris kitas — tik ne Karosas, tik ne kreivaakis Stepanas! Tačiau tai -buvo jis. Rodės, atsidūriau pasaulyje, kiir triušiai ryja gyvates, gėlės skraido nuo, bitės prie bitės, o vidudienį šviečia ryškios žvaigždės.

— Naujieji Partijos plenumo nutarimai,— monotoniškai dėstė žemas Karoso balsas,— išreiškė gelmines darbo liaudies viltis ir geidimus. Mes, darbo žmėnės, tvirtai žinom, kad Partija visad buvo] ir bus mūsų epochos sąžinė ir išmintis. Sutiksime naujus nutarimus dar didesnėm darbo pergalėm ir kūrybiniais laimėjimais.

Žinojau, kad jis negali sakyti tokių žodžių. Žinojau, kad tuoj pasisuks, mirktelės man ir pratars: štai taip šneka karosai, dabar

paklauskite, kaip šneka tikri žmonės. Bet jis nenutilo, tik kažkodėl pakeitė temą:

— Taip, man yra tekę pereiti šį pragarą. Nė vienas nusikaltėlis neturi išvengti pelnyto atpildo. Reakcingi režimai, slepiantys tuos, kurie prikišo nagus prie fašistinių konclagerių baisumų, nusikaltę žmonijai. Aš ypač giliai pritariu mūsų vyriausybės kreipimuisi, kaip buvus Osvencimo kalinys.

— Ką jis čia šneka? — paklausiau nieko nebesuprasdamas.

— Paragvajų rado dar vieną pasprukusį Osvencimo veikėją, — atsiliepė Martynas. — Mes, kaip pati humaniškesnė pasauly šalis, skubam pareikšti protestą.

/ Kreivosios Karoso akies vokas trūkčiojo — šitai nepakito nė per trisdešimt suvirs metų. Lageryje paskutinišyk mačiau jį duobėje, kur kasdavom žvyra. Jis stovėjo, didelis ir palieges, sukruvinta galva, sunkiai svirduliavo ir košė pro dantis sykiu su krauju:

— Niekada! Niekada! Vyrai, atminkit: niekada!

O dabar Karosas, mano šventoji viltis, manasis talismanas, sėdėjo televizoriaus dėžėje ir kažką malė tą neviltingą keliančią kalbą, kuri neturi nieko bendro nei su rusų kalba, nei apskritai su bet kokia *žmonių* kalba: pilkuoju kanukų žargonu, kuris šneka *pats*, be žmogaus, niekam nesuprantamais satanistinio absurdo žodžiais. Rodės, dar širyt mačiau Karosą, slenkantį pro bibliotekos langus, dar širyt meldžiausi jo dvasiai kaip kokiam šventenybei.

• Lageryje jis buvo man dvasios tvirtybės simbolis, aš juo gėrėjausi, jis palaikė man gyvybę! Tai vis jo žodžiai: *jie gali mane gyvą suvalgyt, bet niekad manęs nepalauš! Niekad! Aš nenugalėtas! Niekad garsiai nepasakysiu, kad jų teisybė! Niekada!*

Jis atlaikė, ko joks žmogus neatlaikytų — nė Bolius to nepajėgė atlaikyti. O dabar Karosas žlugo. Jis išdavė ir mano tikėjimą juo, ir net savąją bažnyčią.

Jie suniokojo net Karosą! Jo nepriveikė nei Osvencimas, nei mūsų zonos viršininkas, tačiau pribaižė ramus, bedvasis Vilniaus žvilgsnis.

Tatai buvo dar vienas tiesioginis perspėjimas man. Niekas, niekas prieš *Juos* neatsilaiko!

Tai — geležinė *Jų* veiklos taisyklė. *Jie* visad atlieka darbą ligi pat galo, *Jie* nepraranda savo karūnos paskutiniausią mirksnį. *Jų* garbės reikalas, kad prieš televizijos kameras atsisėstų kaip tik Stepanas Kreivaakis. Buvo galima pasodinti čia bet koki

tipą, nesikamavusį jokiam lagery, arba sėdėjusįjį Osvencime, bet po to nepakliuvusį į tarybinę malimo mašiną (jeigu tokių išvis yra). Būtų tikęs ir toks, kuris pasikamavo ir ten, ir ten, bet visad buvo ir liko aklys. Bet šitai negalėjo *Jų* patenkinti. Reikėjo tik Karoso. Būtinai jo, Stepano Kreivaakio. Kaip tik jis turėjo viešai pašlovinti jį suėdusį vėžį. Aiškiai suvokiau, kad tik tai galėjo *Juos* užganėdinti. *Juos* galėjo patenkinti tik visiška, visuotinė pilkuma, bežadžiai paukščiai, išmirusios bitės, aklos kregždės nutrauktais sparnais.

Lageryje jis nekentė tų nelaimės'bendrų, kurie niekaip nenorėjo praregėti. Tai buvo neapsakoma, absurdiška, vidurius stingdanti gentis. Jie steigė pagrindines komunistų kuopeles ir tikino kitus bei save, kad Tėtušis Stalinas nė žinot nežino apie juos' ištikusią klaikią skriaudą. Tautų Tėvas turėjo vieną dieną pasirodyti spindinčiam debesų kaip Mesijas ir pagarsinti amžiną Teisybę, o pagrindinių komunistų kuopelių narius išaukštinti. Stepanas Kreivaakis vadino tokius paranojikus karosais.

— Jūs kaip tie karosai,— rėkė jiems į akis.— Jūs spirgina keptuvėję, o jūs raitotės ir giedat osaną žmogėdrai kepėjui. Jūs ne žmonių giminės ir niekad žmonėms nebūsit. Jūs karosai!

Jis taip įnirtingai vadino juos karosais, kad jam prilipo Karoso pravardė.

Jis šliedavosi prie mūsų su Bolium, prie kitų lietuvių, visniauriai kartojo:

— Man gėda, kad aš rusas. Man gėda! Vyrai, priimkit mane į savo tautą!

Net pramoko lietuviškai ir išdidžiai laužė liežuvį, šniaukrodamas žodžius-su žiauriu akcentu. Jis tvirtino mudviem su Bolium:

— Aš iš čia išeisiu. Zinau, kad būtinai išeisiu. Ir net jei gyvensiu tūkstantį metų, niekad nebūsiu karosas. Aš turiu smege-nis, kas man jas bedavė — Dievas ar gamta. Aš nenugalėtas!

Jis ištis išėjo iš lagerio ir apsigyveno Vilniuje.

O dabar lindėjo televizoriaus ekrane ir giedojo osaną seniesiems ir naujesiems žmogėdroms kepėjams.

Net Karosas galiausiai,liko nugalėtas! *Jie* atėmė jam smege-nis, kuriomis jis taip didžiavosi!

Matyte mačiau, kaip visi mūsų zonos prižiūrėtojai ir pats zonos viršininkas patogiai sėdi priešais ekranus ir tingiai ploja pirštinėtomis rankomis. Matyte mačiau, kaip šimtai tūkstančių

prižiūrėtojų sėdi milžiniškoje plynėje, kad galėtų matyti vienas kitą, džiaugtis vienas kitu, jausti savo bendrą galią. Jie tingiai plojo Stepanui Kreivaakiui už tikslus ir savalaikius žodžius. Dabar jis buvo jų *bendras*.

Nelyg Džordanas Brunas apsiimtų ruošti malkas inkvizicijos laužams. Nelyg Tomas Džefersonas pareikalautų skubiai atšaukti Žmogaus teisių bili. Nelyg šventas Povilas imtųsi persekioti krikščionis ir visaip dergti Kristų.

O kitados sėdėjo priešais mane — suskaldytom lūpom, čiulpdamas išmuštų dantų duobes — ir dėstė man savo svają:

— Mes baisesni už vokiečius. . . Taip, tik mes kalti... Vienas ūsuotas gruzinas nieko nepadarytų. . . Bet vokiečius pasaulis jau nubaudė ir dar baus, o šitie liks teisūs amžiams, vaike. . . Rusija niekad nemokėjo pripažinti savo kalčių. Mes mylim tironus: Ivaną Rūstų, Petrą, Staliną. . . Mes jų bijom, bet juos gerbiame, MYLIM juos, vaike! Štai ką pirmiausia reikia išdegti iš ruso sielos! . . . Botago meilę, kaip sakė Puškinas, Aleksandras Sergejičius. . . Beje, Puškino į naująją tautą neimčiau. Paimčiau Dostojevskį, Fiodorą Michalyčių. . . Ir Bulgakovą paimčiau, su jo „Šuns širdimi“. . . Per daug rusų turi šuns širdį, vaike... Pernelyg daug... Aš įsteigsiu naują bažnyčią, tikrą rusų bažnyčią. Turiu ją įsteigt, valke! Ir nepriimsiu į ją nė vieno, tikinčio šventa rusų lemtim valdyti kitas tautas, kurt amžiną imperiją. Nė vieno, kliecinčio, kad Maskva — tai trečioji Roma.. . Priimsiu tik tuos, kurie suvoks savo kaltę, supras, kas jie iš tiesų yra, panorės tapti tikri. . . Tikri žmonės, vaike. Kurie nieko nebijos, niekam nesilankstys, bet ir nieko neengs... Taip gims naujoji rusų tauta. Didi tauta! Gal nė manęs paties joje nebus, gal aš jai per menkas, per prasVtas...

Stepano greit ėmėsi patsai zonos viršininkas, o šitai reiškė' galą. Mūsų viršininkas buvo paranojiškas lagerio demiurgas. Vi-soje jo patologiškoje veikloje buvo justi šėtoniška sistema, jis turėjo kažkokį jam vienam suprantamą tikslą. Pavyzdžiui, ne-trukdydavo karosams burtis, bet paskui staiga pridėdavo vi-siems komunistų kuopelės nariams po dešimtį metų už nelegalios organizacijos steigimą. Komunistų partijos tarp zekų nėra, mėgo samprotauti, vadinasi, ji nelegali. Jam buvo gražu, kad karosai, kuriuos čia sugrūdo komunistų partija, slapčia jai- atnašauja, o už tai dar papildomai baudžiami. Jis norėjo čia išvelgti kaž-kokią paranojišką esmę, „perprast žmogaus kepenis“, kaip pats sakydavo. (Čigonų baronas iš gretimo barako dievagojosi, kad

per revoliucijos metines viršininkas liepia jam patiekti žmogaus kepenis.) Didžiama žmonių — tai besmegenis mėšlas, mėgo kartoti jis, jie ne tik suvalgys kitus, tai pernelyg paprasta — ne, jie suvalgys *patys save*.

— Reikia perprast tavo kepenis,— vieną dieną tarė jis Stepanui Kreivaakiui.— Aš tavęs imuosi.

Šitai reiškė galą. Kai viršininkas ko imdavosi, iš žmogaus ne-likdavo nė tų jo kepenų. Prieš pat Stepaną viršininkas buvo ėmėsis Boliaus.

Lageryje paskutinįsyk mačiau Kreivaakį duobėje, kur kasdavom žvyrą. Iš jo buvo likęs šešėlio šešėlis. Jis svirduliavo ir kar-tojo:

— Niekada! Atminkit, vyrai; niekada! Aš nenugalėtas!

Tą klaikiąją lagerio vasarą daviau sau amžiną priesaiką niekad neturėti vaikų. Nevalia leist į pasaulį padarėlių, turinčių dvasią, kurią bemat prarys *Jie*. Bent jau aš negaliu to daryti. Milijonai žmonių nė nepagalvoja, kad gimdo vien peną Jų dvasiniam kanibalizmui. Milijonai motinų nė nesusimąsto, kokiai klaikiai prapulčiai aukoja savo kūdikius. Nė vienas vaikas neprašė tėvų, kad jį paleistų į šį pasaulį. Nė vienas tėvas nebandė savo vaikų šito paklausti.

Tai klaikus nusikaltimas — pasigimdyti protaujantį padarėlį, kurio dvasia liks neliesta daugiausia ligi penkerių metų.

Lietuvoje *Jie* pradeda kanavimo procedūras per vaikų darželių auklėtojas. Kitur galbūt eina kitu keliu. •

Žmonių masė *Jiems* reikalinga, *Jie* visaip skatina gimstamumą. *Jie* anaip tol nesiekia, kad žmonija išnyktų. Kuo daugiau besmegenių būtybių, kuo daugiau pilkųjų spirochetų nešiotojų!

Net jei per stebuklą atsilaukysi prieš *Juos* paauglystėje ir jaunystėje, net jeigu pasieksi tokias atsparumo aukštumas, kokias pasiekė Karosas, anksčiau ar vėliau *Jie* tave sumaitos.

Dėl Dievo meilės, negimdykime *Jiems* vaikų!

Karosas sėdėjo televizoriaus ekrane, garbstė Dieviškąją Partiją ir smerkė Osvencimo prižiūrėtojus, tarsi Gulago prižiūrėtojų niekad nebūtų buvę. Rodės, kažkas išplėšė man gabalą širdies, atėmė vienintelį šventą talismaną. Rodės, staiga sužinojau, kad mano mylima sesuo T—klaiki šliundra, -o laisvalaikio gamina žnyples nagams nuo rankų lupinėti. Supratau, kad reikėjo *gelbėti* net Stepaną Kreivaakį. Turėjau gelbėti antai tą aukštą merginą anapus gatvės, ana tišbs vaikus, kurie lyg pakvaišę lėkė nežinia kur. Privalėjau gelbėti seną nuskriaustą miestą už lango.

Privalėjau gelbėti ramų švedą, sėdintį Stokholme prie židinio ir rūkantį gerą pypkę. Galbūt jį *ypač* turiu gelbėti, nes jis nė neįtaria apie *Juos*, mano, kad visa, kas negera, praeis pro šalį ir jo nepalies. Aristokratiškai tiki, kad visos nelaimės skirtos kitiems. Jis nepastebi slaptų siurbiančių žvilgsnių, šventai pasikliauja savuoju šimtmečių tvirtumu, nė neįtaria, jog vien toks jo galvojimas rodo, kad jį *jau palietė kanukų čiuptuvai*, kad bevyzdės akys jau tyko jo už kiekvieno kampo, kad pilkuma jau gaubia ir jį, ir jo kaimynus.

Pajutau nenumaldomą norą išsikalbėti. Turėjau stengtis išgelbėti ir Martyną.

Šnekėjau jam apie Stepaną Kreivaakį, pasakojau apie jo tautą iš penkių rusų rašytojų," apie zonos viršininko batus, kurie visuomet blizgėdavo — bet koku oru, bet koku metų laiku, tarsi jis nebūtų lietiesis žemės, apie aptvarėlių, kuriame ganėsi Bolius.

— Baisiausia,— naiviai karščiavausi aš,— kad jis sako lyg ir teisybę: anie, rudieji, pridarė siaubingų nusikaltimų žmonijai, jie turi susilaukti atpildo. Bet jis smerkia tą šimtą besislapstančių suskių ir nutyli apie ketvirtį milijono tokių pat suskių, kurie ramiausiai tebegyvena greta jo ir nė nemano slapstytis. Kas jau kas, o jis tą žino! Dėl savo kentėjimų vokiečių lagery jis gali jaustis esąs žmonijos dalimi, reikalauti atpildo. Už kentėjimus Gulage jam niekas neleis pasijust žmonijos dalim, jam neleis apie tai nė užsiminti, o jis nuolankiai su tuo sutinka. Jis išdavė mus visus! Jis, Stepanas Kreivaakis! Nenugalėtasis! Jis pats sutiko, kad yra niekas. Pats, štai kas svarbiausia.

Taip, ar panašiai samprotavau, bandydamas kažką suprasti, bet tik pajutau, kad visui viską apgobia lipni plėvė, kosminė medūza, pajutau, kad turiu gelbėti visus *žmones*, kol dar nevelu, kol dar žaliuoja medžiai, o už tingių kalvų gali viltis rasiąs kažką gyva, kol kažkur tebėra visokie šveicarai ar švedai, kurie bent jau žino, jog neleistina nors mirksniui pripažinti, kad esi NIEKAS. Ir juc/s. pačius būtina gelbėti, nes jie pernelyg savim pasitiki, mano, kad jų joku būdu negali ištikti viduramžių Ispanijos ar Atlantidos likimas. Naivuoliai! .. Jie neįjunta kosminės medūzos pulsavimo, o pajutę bėga pas psichoanalitiką, manydami, jog čia tik jų viduj kažkas sutriko, o aplinkui viskas gerai. Juos reikia skubiai gelbėti! Reikia gelbėti po Vilnių zujančius Gedžio numylėtus šunis ir giedančius paukščius, ir gėlių kvapą, ir mergaičių šypsenas, ir tą visų žmonių dalį, kuri vadinasi. .. kuri vadinasi... nesvarbu, kaip ji vadinasi, bet ją būtina išgelbėti!

Tik tada suvokiau, kad jau seniai tyliu. Stabdžiai įsijungė be mano valios, nepasakiau, ko neturėjau teisės pasakyt garsiai. Martynas irgi tylėjo, net išjungė televizorių, nepaisydamas krepšinio. Mudu tylėjom, nes tai buvo galbūt vienintelis būdas nors kiek susišnekėti. Per ilgus amžius žmonija atrato kalbėtis *tiesiai*, nujausdama, kad bet kokius žodžius gali nuklausyti *Jie*. Jie negali išibrauti tik į dviejų protų, keturių akių nebylų pokalbį. Sunkiausia pasaulyje — kaip nors susišnekėti. (Aš jaučiu, tikiu, noriu tikėti, kad mudu su Lolita taip susišnekam.)

Pagaliau Martynas atsiduso, beprasmiškai įsistebeilijo į miestą už lango. Paskui atsigrėžė į mane ir begal rimtai paklausė:

— Vytatai, ar niekad nepamanėt, kad Vilnius yra Dievo išvietė? Kad čia jis tiktai šlapinasi ir tuštinasi? Ar niekad nepamanėt, kad netgi mes, netgi mudu su jumis tesam Dievo ekskrementai?

Sakytum, to manęs paklausė pats Vilnius, niūriai suraukęs žilus antakius, pasiteiravo, kuo jį laikau — žvėrim ar kosmine medūza. Vilnius už lango gaubėsi sutema. Įsirasęs į daubą, jis, rodės, kas mirksni smenga vis giliau. Tik pavieniai bažnyčių bokštai bandė ištrukt iš po žemių, iš pilkumos. Bažnyčių bokštai ir trumpas, bukas Vilniaus falas. Vilnius žvelgė į mane. Jo bukas bejėgis falas žvelgė į mane (žvelgė, nes vyro lyties organas yra akis, o vagina yra veidrodis). Dvasia tave apleidžia, kada Vilnius šitaip žiūri. Gali pajust, kad jau esi numirėlis, jei Vilnius pradeda su tavim *kalbėti*.

Pasijutau mažas mažas ir baisus — monstriškas nykštukas, dvasios neužauga, suslėpęs savy visą pasaulio bjaurastį. Man buvo blbga dėl to, kad *žinau*, viską žinau (bet kartu nieko nežinau). Man buvo fiziškai bloga, mane pykino. Už lango nakčiai smego po žemėm Vilnius, aplink spietėsi bedančiai lagerio vaikai, o vidury buvau aš pats — šlykštus neužauga, neturįs teisės gyventi. Neįmanoma gyventi, *viską* žinant, būtina bent menkiausia apgaulė, salsva pilkumos svaja. Ką turėjau daryt? Ką daryt? Reikėjo griebti viską (kaip anuos žydu vaikus) ir išnešt į saugią vietą. Bet mane, neužaugą, buvo kiaurai persmelkus stingdanti nuojauta, kad *jokios saugios vietos nėra*.

Bėgte nubėgau į tualetą. Vėmiau žaliomis seilėmis ir keletu gurkšnių sauso vyno. Mano gyvenimas buvo toks, kaip tas dvokiantis vėmalų vynas. Jau daug ką žinojau, daug ką jutau, tačiau nieko savo gyvenime neišgelbėjau. Neišgelbėjau motinos, Janės, Irenos. Neišgelbėjau Boliaus, Kreivaakio, Gedžio. Aš neužmušiau Slibino. Aš išgelbėjau tik tris didžiaakius žydukus.

Sėdi mirtim kvepiančiuose griuvėsiuose prie šv. Jono bažnyčios, tamsa kaip visad sergsti tave nuo pikto. Dabar

pikta yra viskas: kreivos Vilniaus gatvės, drumzlinas oras, net prėskas tylos gaudesys. Net pati tyla pikta. Tavo miestą dar sykį sužeidė, kas besuskaičiuos visas jo žaizdas, visas atėjūnų batų paliktas įrantas ant seno grindinio.

Tau nevalia čia sėdėt, sutemus niekur nebegalima sėdėt — tik savo. namuose. Bet vos laikrodinis išmuša komendanto valandą, slapčia išėini į miesto labirintą. Niekas tavęs nepasigenda. Tėvo nebėra. Motinos nebėra. Senelis užmiega tiesiog krėsle.

Ištuštėjęs miestas ypač gražus, jo nedarko žmonių kūnai. Tasai grožis geometriškas ir slogus — taip ir dera labirintui. Žinai, kad gebėsi jame pasislėpti. Čia tavo miestas, jauti visus jo užkaborius kaip savo rankas ir kojas, tu valdai šitą labirintą. (Visi valdovai nelaimingi.) Galėtum būt jo Minotauras, bet tau nereikia nekaltų mergelių. Tau svarbu justis nebylų tuštumos dvelksmą, išskaudinto oro virpėjimą, svarbu justis, kad šis kitiems nepažinus labirintas priklauso tau. Jo koridoriais tolydžio kaip kirmėlės prašliaužia vokiečių patruliai. Jie čia svetimi, klaidžioja be tikslo, jie niekad neras labirinto centro, kur saugiai sėdi tu. Nekenti jų, ir miestas jų nekenčia. Kas gali susitaikyt su svetimšaliais užkariautojais? Žiurkės, rupūžės ir tarakonai. O tu esi žmogus.

Nežinia, ko ieškai nakties Vilniuje. Gal tiesiog negali palikt jo vieno su vokiečiais, privalai kentėt sykiu su juo. Judviem kartu jaučiau ir drąšiau.

Sėdi griuvėsiuose ir žiūri į apšviestą gatvę. Šviesa yra blogis, ten vokiškų kirmelių karalija. O tave sergsti griuvėsiai ir kreivas žydras mėnulis. Ką tik tyla plyšo kaip pirštu pradurta senojo Vilniaus graviūra, girdėjai šūvius ir šūksmus „Haiti“ Lauki, kol bėgliai pasirodys apšviestam gatvės koridoriui, dar nežinai, ką paskui darysi.

Sunkių batų klapsėjimas jau arti, juste junti, kaip artimiausių namų gyventojai vogčia dirščioja pro langus. Romios, seniai turėjo įprast prie žmonių medžioklės. Bėgliai jau čia pat, tuoj išnirs į blausiai apšviestą gatvę. Būtinai išnirs — kito kelio nėra. Tu žinai visas labirinto landas.

Štai jie, jau įnėrė į balzganą šviesos ežerėlį.

Pirmas svirduliuoja kažkoks sukumpėlis, vos pasivelka, iškart pasirodo ir jo palyda. Sukumpėlis ir negali paskubėti. Jį seka trys liliputai, suplukę dėlioja trumpas šlykščias kojeles. Jis negali paskubėti — grėžiojasi, rodos, vis patempia juos neregimom virvelėm. Klajojantis Vilniaus cir-

kas: vadas ir trys dresiruoti liliputai. Dabar jų neišgelbės jokie liliputiški fokusai: gatvės apšviestos, vokiškos kirmėlės juos aptiks. Dabar tu esi jų viešpats: gali juos nenorom pražudyti, bet gali ir išgelbėti.

Tačiau taip tik atrodo tavo kvailai viešpatiškai galvai. Nebegali rinktis, nes jau stovi gatvės pakrašty, po pačiu žibintu, jau moji jiems ranka, nepaisai, kad kiekvieną mirksnį gali pasirodyti patrulio kirmėlės, spjaudančios švininės mirties gabalėlius. Rizikuoji gyvybe, bet šiais laikais gyvybė nėra svarbi. Jau įpratai prie to. Vadinas, nesvarbi ir tavo paties gyvybė. Moji jiems ranka, kvieti į griuvėsius, jie bemat paklūsta tau, Vilniaus nakties valdovui. Skubiai neri į apirusius koridorius, leidies nematomais ištrupėjusiais laiptais, žengi per akmens luitus: čia kiekvienas pasiklystų, bet tu žinai kur eiti. Nakties Vilniuje tu viską pažįsti.'

Pagaliau sustoji, sustoja uždusęs sukumpėlis, o trys bjaurūs liliputai prisišlieja prie drėgnos sienos, paskęsta tamsoje. Vyro veidas senas ir susiraukšlėjęs, jam ant nosies kabo akiniai, pamėkliškai blyksi mėnesienoje. Tas vyras kokius triskart už tave vyresnis ir kokius dukart mažesnis. Sunkiai gauda orą, nuo jo sklinda nemalonus prakaito dvasas.

— Tu lietuvis! — įsitikinęs sako, smarkiai smarkiai žydžiuodamas — Ką čia veiki, berniuk? Nestovėk, vesk toliau! • Bėgam!

— Čia mano griuvėsiai, mano požemiai,— tvirtai atsiliepi.— Vokiečiai pasiklys mano labirinte. Jie neištirs mano požemių ligi Paskutiniojo Teismo dienos.

— Tu skaitei Apokalipsę, berniuk? — nustemba sukumpėlis ir dar smarkiau sužydžiuoja:—Ir moki pasislėpti nuo žvėries, kurio skaitmuo — šeši šimtai šešios dešimtys ir šeši?

Tokia yra Vilniaus naktis: joje gali sutikti net sukumpusį akinuotą žydą su trim išsigimėliais liliputais, bėglį nuo mirties, prie šv. Jono bažnyčios postringaujantį apie šv. Jono Apreiškimą.

— Mano požemiuose saugu. Tamsoje visad saugu. Šviesa yra pavojingesnė.

Nežinai, ką dar sakyti. Jie tavęs nė neklausys. Žydai klauso tik savo rabino. Vaikas būdamas sykį įsmukai į senąją sinagogą. Jie sėdėjo, prisidengę galvas, skaitė kažką iš torų. Nieko nesupratai, o visi jie sėdėjo sustingę ir žvelgė į savo žydišką begalybę.

— Kodėl jus vijosi? — klausė, bet iškart supranti, kad klausė kvailai. Esi naivus kvailys, kaip visi dievai.

— Todėl, kad mes žydai, — atsiliepia sukumpėlis ir sune-rimsta: — O jeigu jie atsives šunis?

Gali jam atsakyti, kad esi Minotauras, kad šunys tavęs neužuos, bet jam nereikia atsako. Jo mintys painiojasi, jis vėl prabyla iš kito galo:

— Mes iš geto. Ar žinai, kur getas?

— Kur jūs bėgat?

— Niekur. Mes, žydai, per amžius bėgam į tuštumą, nes pažadėtoji žemė tėra mūsų galvose.

— O kam tie liliputai?

Jis žvelgia į tavę apstulbęs, paskui spragteli pirštais, tarsi kvieštų klusnų šunį. Liliputai atsiskiria nuo sienos — tai trys vaikai, didžiausiai žydukai, pajuodę ir susivėlę. Jie paliegti kaip lietuviški rūpintojėliai, jų akys mėnesienoje žvelgia bejėgiškai. Nesuprasi — mergaitės ar berniukai.

— Išgelbėk juos, — išdidžiai, be maldavimo sako sukum-pėlis. — Išgelbėk nors juos. Aš jau niekur nenubėgsiu, mano galas seniai rašytas likimo knygoje. Atmink — kiekvienas žmogus — Jai ištisa visata, o vaikas — visatų visata. Išgelbėk juos, berniuk, ir tu išgelbėsi nesuskaitomą daugybę pasaulių.

— O ką turiu daryti?

— Tu juk lietuvis. Kaimuose slapčia priima mūsų vai-kus. Išvesk juos iš Vilniaus. Tikiu tavim, berniuk.

Jauti, jog dabar esi jų Dievas. Gali skaityti jiems iš sa-vųjų torų, jie klausys tavęs, žvelgdami į tavąją begalybę. Bet ką tu gali? Kaip pervesti tris žydiškiausius pasaulių žy-dukus per visą miestą? Blogai yra gimdyti vaikus, nereikia gimdyti vaikų.

— Sakai, tamsa tave myli? Paslėpk juos tamsoj, išvesk į kaimą.

— Ne šįdien, tuoj švis.

Jis nebeturi jėgų stovėti, klesteli ant akmenų smailais kraštais. Nejaučia skausmo, nors aštrios atbrailos sminga jam į šlaunis, į gyvą mėsą. Dabar jis panašus į Mozę iš se-nelio paveikslo. Visi seni Vilniaus žydai panašūs į Mozę, pasirengusį skelbti didį pamokslą. Trys didžiausiai vaikai staiga klumpa prieš tave ant kelių. Netiesia į tave' rankų, neverkia, nemalda — klūpo sustingę kaip statulos, jų akys mėnesienoje virto sidabro angom.

— Padaryk šitai, berniuk, — Možė pradeda savo pa-mokslą.

— Tegu jie pasislepia,— paliepi.— Ir tegu lindi čia, kas bebūtų. Kol ateisiu aš.

lydąs kažką sako savo kalba, didžiausiai vaikai ūmai pranyksta. Zinai, kad jie čia, net jauti jų kvėpavimą — bet jie dinga. Įlindo į apirusių sienų plyšius, sutapo su plytgalų krūvomis, pasivertė nuo lubų varvančiais drumstais lašais. Kumpasis Mozė juos užbūrė, pavertė griuvėsių dalimi.

— Nedėkosiu tau, berniuk,— mirštančiojo balsu sako Mozė. — Pasakysiu tik viena. Kiek metų bepraeitų, kur bebūtum, sutikęs žydą, pažiūrėk jam tiesiai į akis. Nieko nesakyk, nieko neprašyk — vien įdėmiai pažvelk jam tiesiai į akis. Jis viską supras — jei tik bus tikras žydas. Supras ir tau padės. . . O dabar vesk mane iš čia. Jeigu jie ras mane, pradės ieškot ir vaikų. Išvesk mane.

Tylėdamas vėdi jį apgriautu, suniokotu labirintu. Išeinat į orą prie pat Dominikonų, pastūmė jį Mozė šonine gatve, kur nerėplioja patrulio kirmėlės, o pats kyli laiptais išdidus ir laimingas, kol pamatai, kad jų durys praviros. Nakties Vilniuje praviros durys gali reikšti tik bloga.

— Klausykit, herr Vargaly,— girdi balsą su klaikiu vokišku akcentu,— mes su jumis europiečiai. Jūs, lietuviai, beveik arijai. Kas jums rūpi kažkokie slavai? Turit mum padėti.

— Kad nežinau nieko apie, tą lenkų žvalgybą,— ramiai sako senelis.

— Herr Vargaly, mes ištyrėm jūsų seną dosjė... Esam suaukę žmonės, profesionalai. Negi turėčiau grasint? Beje, „Armia Krajowa“ nusistačius ir prieš lietuvius.

Pro plyšį matai vokišką kaklą ir išsišovusį adomo obuolį, vokietis rūko cigaretę paausotu kandikliu ir žiūri į senelį nežmoniškom akim. Galėtų nė negrasint, jo ir taip baisu. Jis kaip mumija, kuri pragulėjo tris tūkstančius metų piramidėje, dabar pakilo ir iš keršto trokšta visus sugrūst po žeme.

— Mes su jumis profesionalai. Kas patikės, kad Lietuvos žvalgybos rezidentas Vilniuje nieko nežinotų...

Taip, senelis viską žino: apie lenkų žvalgybą, kontržvalgybą, Mikolajčiką, Sviderskį — ką tik nori. Kas nelabai slapta—net tau pasakojo. Senelis viską žino, o šiam pasauli yra bloga daug žinoti.

— Kaip gaila, kad nieko doro nežinau,— maloniai kartoja senelis.

— Jūs mylit lenkus?

— *Sergėk' Dieve. Visą gyvenimą su jais kovausi.*

— *Tai padėkit mums!*

— *Deja, neturiu galimybės.*

— *Aš specialiai atėjau naktį, kad niekas nematytų ir nežinotų. Mes mokam slėpt savo iniormacijos šaltinius. Jokių dokumentų, jokių pasižadėjimų. Vien žinios. Gal bijot tų lenkpalaikių?*

— *Aš nieko nebijau,— tvirtai sako senelis, žinai, kad jis nesigiria.*

— *Tai padėkit mums!*

— *Jokių galimybių! — senelis šypsosi taip švelniai ir maloniai, lyg sėdėtų diplomatiniam priėmime.— Man taip gaila...*

— *Maniau, pakalbėsime kaip kolegos,— abejingai sako esesininkas.— Gaila? Tikrai gaila. Jūs kvailas kaip tikras lietuvis. Ko jūs norit, lietuviai? Ko jūs tikitės? Manot atgaut savo valstybę? .. Tai juk haliucinacija. Jūsų lemtis suplanuota tūkstančiui metų į priekį. Negi neskiriat haliucinacijų nuo realybės? Reikia elgtis racionaliai, reikia suvokti realybę. Supraskit pagaliau, kad jūsų nėra ir nebus. O jūs? .. Vieni skaito universitete tokias paskaitas, kad pražudo universitetą, o patys atsiduria Štuthofe. Kitas sėdi, sučiaupęs lūpas, ir nesako mums, kas reikalinga. Kam visa tai? Juk viskas taip aišku. Iš kur ta didybės manija, tas galvojimas, kad jūs esat kažkas? .. Nieko jūs nepadarysit. Mes neleisim jums nieko padaryt!.. Viskas bus taip, kaip yra, ir tik taip — per amžių amžius, per visą tūkstantmetį reichą... Ne, jūsų neįmanoma suprast. Matyt, šefas teisus: jūs pasmerkti išnykti.*

— *Kaip gaila, herr štandartenfiureri, kad mudu, europiečiai, šįsyk negalim vienas kitam padėti...*

— *Gaila,— sako nekviestas svečias atsistodamas,— tikrai norėjau t tamstai padėt... Ką gi, su jumis šnekės kiti. Jus kankins. Ir dėl ko — dėl kažkokių lenkų. Dėl stovų/*

Du žvairi esesininkai velka senelį pro pat tave, kone užkliudo. Prisiploji prie sienos ir galvoji, kaip senelis nekenčia vokiečių, kad dėl nekenčiamų lenkų gali taip aukotis.

Jų žingsniai nuaidi žemyn, paskui nutyla. Dabar likai visiškai vienas. (Visi valdovai vieniši.) Tau nebereikia Vilniaus. Ir Vilniui tavęs nebereikia. Tačiau tu dar turi namą, ant buvusios lietuvių ir lenkų sienos. Rusai nesuskubo jo atimt, jame tebesiglaudžia Janė su Julium. Kitą naktį tavęs

laukia ilga kelionė. Turėsi pasiimt daugėliau maisto, nes kartu vesies ir tris poras milžiniškų žydiškų akių.

Po klaikaus Karoso žlugimo ilgai negalėjau atsipeikėti. *Jie* negalėjo jo papirkti, negalėjo įkalbėti — geruoju ar piktuoju. Paaiškinimas buvo vienas: ji pamaži išsiurbė bevyzdžiai kanukų žvilgsniai, *Jie* išvalė jo smegenis. Televizoriaus dėžėje sėdėjo ne Stepanas Kreivaakis, o bevardis iškanuotas padaras. Tatai reiškė labai daug. Tatai reiškė, kad tuštumos žvilgsnis baisesnis už lagerio vielas, už inkvizicijos laužus — baisesnis už viską. Deja, nori nenori tenka gyventi to žvilgsnio spiginamam — nuo jo niekur nepasislėpsi. Pilkieji to žvilgsnio kerai niokoja žmogų labiau už stipriausią radiaciją — nuo jo neapsisaugosi švino kostiumu, jo poveikio neišmatuosi jokių dozimetru. Niekas nežino, kiek kanukiškų rentgenų jau gavo, ar dar toli mirtinoji riba.

Man reikėjo pagalbininko, žmogaus, kuriuo galėčiau pasikliauti. Martynas čia netiko, jis buvo pernelyg protingas ir pernelyg smalsus. Stefa man visiškai įgriso, tarytum netyčia vis painiojosi po kojom, bet ji jau įvykdė savo uždavinį. Man reikėjo žmogaus, kuris padėtų, daug neklausinėdamas, kurį užganėdintų miglotos pasakėlės apie disertaciją ar kokius mokslo darbus. Vilnius nenorėjo tokio duoti. *Stoja* neįmanomai drėgnas metas, geltoni ir raudoni miesto troleibusai ropinėjo gatvėmis pusakliai, užra60jusiais stiklais. Net jų pratisas dirglus dūžgeSys prikimmo. Vilniečiai siautėsi į lietpalčius ir gūžėsi, bet drėgnos miesto rangos vis vien prasibraudavo kur norėdamos. Matyte mačiau, kad kiekvienas praeivis kiūtina, suspaustas drėgnu, gličių pirštu. Visas Vilnius kosėjo ir čiaudėjo. Skyriaus moterys atrodė kaip nušiurusios vištos (Lolita pas mus dar nedirbo). Ir staiga dangus pasiuntė man naujokę vardu Vaiva. Ji sugildė manąjį žvėryną ligi ašarų. Ištisas tris dienas visos vaikščiojo į darbą naujais rūbeliais, kruopščiai pasidažiusios. Ketvirtąją dieną Vilnius nugallėjo: naujų rūbelių apykaklės nušiuo, šukuosenos išsileido. Vilnius visada nugali.

Naujokė išrodė kitoniškai, ji dar nebuvo suvis žuvusi. Gal ir ne itin graži, bet trykštanti jaunyste, dar kažko siekianti, dar turinti vilčių. Trumpai kirpta galvutė, lieknas energingas kūnas, didelės pilkos akys. Atsargiai patikrinau jos intelektą. Man nereikėjo nei kvaišos, nei pernelyg protingos. Vaiva buvo pati ta, be to — ne tokia įkyri, kaip Stefa. Noriai priėmė viršininko merginimą, likdavo padirbėti vakarais, porąsyk apsilankė mano namuose. Elgėsi kaip pridera: nesipigino, bet ir neslėpė kojų. Tikrai džiaugiausi radęs pagalbininę, patikėdavau jai šalutinius darbus

Buvau jau visai pasiryžęs įtraukti ją į svarbų eksperimentą. Stengiausi jai patikti, jei kas, būčiau ją netgi vedęs — smulkmenos negalėjo sukludyti mano esminiams siekiams.

Bet kol kas tebeklajojau po bibliotekos fondus vienas. Naktimis čia, tarp knygų stelažų, šimtąjį kartą skaičiau Platono „Valstybę“. Beviltiškai bandžiau perprasti *komisarų* veislę, kurią jis pradėjo. Veislę, kurioje žerėjo Robespjeras ir Musolinis. Veislę, kurios raida daug ką sako akylam tyrinėtojui. Vis klausiau savęs, kodėl komisarų akivaizdoje visad lieki vienas? Kur dingsta draugai ir bendraminčiai, apskritai bet koks susiklausymas su kitais?

Kaip *Jie* sugeba lemiamu momentu išskirstyti visus po vieną — toks buvo to lemiamo vakaro klausimas.

Šiaipjau vakaras buvo toks pat, kaip visi, tik galvoje vis siautėjo keisčiausi vaizdai, piktų sakinių nuotrupos, slogios nuojautos — kas nori, tik ne mintys. O tos, kurios vis dėlto sušmėzuodavo, buvo *svetimos*, ne mano. Rodės, kažkas kitas galvoja mano smegenimis. Tai buvo neapsakomas jausmas. Mano kaukolėje įsitaisė nuožmus gyvis, trikdantis smegenis, bjaurojantis jas šlykščiais čiuptuvais. Regėjau jas, išimtas iš galvos ir padėtas ant grūdų, dvokias ir pajuodusias. Tarpais dingojosi, kad jas aplipo riebios rožinės dėlės, virpančios iš pasimėgavimo. Platonas turbūt buvo viena iš jų — pati riebiausia, sklidina *manęs*, trūkinėjanti nuo tingaus persisotinimo.

" Gera supratau, kad Platonas čia niekuo dėtas, kad mane ėda labai reali būtybė, ji prasiskverbė į mano vidų ir mėgaujasi mano bejėgiškumu. Vaidenosi, kad pamaži pradedu kažkuo *virsti*. Buvau pilnos sąmonės, netgi nepervargęs, bet staiga pasijutau atsidūręs slogiame sapne. Jame turėjau tuoj tuoj kažkuo pavirsti. Dar tebebuvau aš, bet jau pradėjau nenumaldomai kisti. Aš nevirtau kitu žmogum nei kokia protaujančia būtybe, *Jų* -tikslas kitoks: turėjau tapti kažkuo lipniu, negeru, bedvasiu. Man grėse mirtinas pavojus, bet niekaip negalėjau apsiginti.

Kafkos „Metamorfozėje“ neaprašytas patsai *virtimas*, Zamza nubunda, jau tapęs milžinišku vabalu. Tai baisu, tačiau pati metamorfozė, netgi vartimo nuojauta — dar baisesnė • dalykai. Kafka žinojo apie tai, tikrai žinojo, matyt, Jie vis dėlto sunaikino dalį jo rankraščių.

Tačiau aš nebuvo joks Zamza, nebuvo niekieno personažas. Buvau realus žmogus, tūnojau realioje bibliotekoje, o tasai sapnas nesapnuojant jau smaugte smaugė. Paklaikęs dairiausi į vienodas lentynų eiles. Kažkas tykojo manęs dulkėtame knygų nu-

garelių labirinte. Deja, deja, ne aš buvau Minotauras, tikrasis žvėris kantriai laukė manęs, o gal net buvo pradėjęs tyliai gromuliuoti mane, amžinąją savo auką. Nežinojau, kurlink eiti, kur jo ieškoti. Visose pusėse buvo tas pats: bejėgės knygų nugarėlės pilkšvoje bedvasėje šviesoje, posūkiai, užkaboriai ir spąstai. Paėjus kelis ar keliolika žingsnių "į šalį, vaizdas nepakišdavo: ir vėl — betikslis knygų nugarėlių chaosas, kreiva dulkėta tyła. Paklausiau savęs, kodėl vakarais tūnau čia ir skaitau nušiuusias knygas. Kodėl ieškau atsako į klausimus, su kažkuo grumiuosi, jeigu tai niekam, absoliučiai niekam nereikalinga? Perdrėkusio, rūkų išesto Vilniaus gyventojams tereikia duonos ir mėsos, minkštų baldų ir nesunkaus darbo, kai kuriems dar paverkšlenimo dėl žūstančios Lietuvos — vien paverkšlenimo, šiukštu nė piršto nepajudinant. O ką aš galiu jiems duoti? Miglotas nuojautas, bedančių lagerio vaikų kadrilių, krūvą *buvusių* žmonių portretų? Kam aš' reikalingas? Vilnius visai teisėtai nori pasmaugti mane, ramybės trikdytoją. Magėjo padegti biblioteką, padegti visą Vilnių, visą pasaulį. Nors buvo (visuomet yra) paprastesnis kelias — vienaip ar kitaip padegti patį save. Kalanta gyvas susidegino Kauno skverelyje kaip tik todėl — kokius tikslus ir siekius jam kiti beprapaišytų. O dar paprasčiau ir žmogiškiau — tiesiog numirti. Kam tos kančios? Kur kas geriau nulenkti galvą ir justi, kaip tave'apima tobulas pilkšvas gerumas. Palikti mirusiems laidoti savo numirėlius. Dievaž, kam noriu atverti akis, dėl ko šitam Dievo prakeiktam mieste *verta* kautis? (*Dabar* atsakyčiau — dėl Lolitos. Dėl jos verta paaukoti šimtą tokių kaip aš.)

Nežinau, kur mane būtų nuvedusios tokios mintys, bet staiga išgirdau' visai svetimą garsą. Net neišgirdau, negalėjau nieko išgirsti — aplinkui buvo visiškai tylu. Užuodžiau tą garsą, pajutau septintuoju jutimu. Per ilgus vakarus ir naktis buvau taip sutapęs su biblioteka, kad būčiau pajutęs čia net svetimą sapną.

Tasyk nė nereikėjo tokio jautrumo, jutau nelemtą išibrovėlio kvėpavimą, jo nerangius judesius. Jis atsargiai plūduriavo bibliotekos labirinte, manydamas esąs neaptinkamas ir nesugaunamas, be galo pasikliaudamas savim, kaip visi *Jie*. Neįtarė, kad galiu jį pajusti. Įkaitęs kraujas tvinkсėjo gerklės gale, keldamas vos juntamą sūrų skonį. Knygų stelažai prietemoje buvo panašūs į senus griuvėsius. Įvairiaspalvės knygų nugarėlės išbluko, lentytų kampai kryžiausiai ir mainėsi vietomis, mane supo visi pilkumos atspalviai. Rodės, atsidūriau tarp lagerio barakų ankstyvą drumzliną rytą. Visi prižiūrėtojai ir patsai zonos viršininkas stengėsi paversti mane vabalu, šliužu, akmeniu. Lindėjo savo gerai

išildytuose nameliuose ir godžiai siurbė mano dvasią. Viskas buvo baigta, man beliko pasiduoti. Bet ūmai išvydau besiskverbiančią iš po lentynų dulksvą šviesą, lyg pamišęs šokau link jos, ap-sukau kampa, dar vieną ir pagaliau išėjau į aklina koridoriaus tarp stelažų galą. Jis buvo užlietas blausia šviesa, persmelktas aitraus svetimo kvapo. Ten tūnojo gyvas padaras, mano mirtinas priešas, niaurus aštuonkojis, siurbias mano syvus. *Pagaliau apti-kau jį.*

Aštuonkojis, buvo vardu Vaiva, turėjo trumpai kirptą galvutę ir nervingai rūkė cigaretę. Ji stovėjo aklinajam koridoriaus gale ir sklaidė knygą. Jos judesiai buvo kibūs, pirštai rėpliojo lapais, rydami raides. Iškart pažinau tą vietą: tą koridorių, tas knygų eiles. Ji peržiūrinėjo knygas, kurias buvau atrinkęs ir atidėjęs į saugią vietą prieš savaitę. Godžiai vertė lapus, fotografuodama juos akimis. Norėjau, kad tai būtų netiesa, kad tai būtų tik sapnas. Tačiau Vaiva buvo net pernelyg reali. Stovėjo, parėmusi pečiu lentyną, megztukas tolygiai kilnojosi ties krūtine. Sukry-žiuotas kojas vos tedengė pilkas mini sijonas. Ji sklaidė prancū-zišką knygą: iškart pagalvojau, kad darbo anketoje neirašė mo-kanti prancūzų. Tyliai slinkau artyn, mudu teskyrė kokia dešim-tis, žingsnių. Vis dar vyliausi, jog viskas baigsis juokais, mažu išgaščiu ir pasiteisinimais. Bet negalėjau apsigauti, jausmas, at-vedęs mane čia, buvo pernelyg stiprus ir tikras. Kaip tik ji ir buvo manęs tykojęs žvėris. Apgavikė, įsisukusi į artimiausią aplinką, žinanti, kokias knygas skaitau, net dariusi man santraukas.

Laukiau krūptelėjimo ar šypsno, laukiau, ką ji sakys, gerai žinodamas, kad išsyk pajusiu apgaulę. Daug ko laukiau, tik ne to, kas įvyko. Ji staiga iššiepė dantis lyg užspeistas laukinis žvė-ris ir įsispraudė į kampa. Nė nebandė *dpsimesti*, buvo pernelyg ūmai užklupta. Niršiai šaudė akimis į šalis, bet aš buvau atitve-ręs jai kelią. Nelaukta jos lūpas iškreipė blyški šypsena. Trum-pai pakirpta galvutė koketiškai pakrypo į šalį, tačiau tuoj pat jos kaklo gyslos vėl įsitempė. Ji susimetė į kuprą ir išmeigė žvilgsnį man į veidą. Rodės, kažkas šērė man per akis vytiniu. Šypsenos šešėlis jos lūpose pranyko, ji tvirtai įsispyrė kojomis į grindis ir palinko į priekį. Ta maloni jauna mergina virto be-kaklio voražmogio, „Naručio“ kvartalo valdovo, dvyne seseria. Didelių pilkų akių vyzdžiai išsiplėtė, negalėjau atitraukti nuo jų žvilgsnio, jutau, kaip krūtinę užlieja tingi šiluma, ima tirpti ran-kos ir kojos. Jos lūpų kampučiai užlinko į viršų, mirksniu pavertę veidą minkšta kauke. Ji užvaldė mane, stovėjau it stabo ištik-tas, negalėjau nė pajudėti, staiga užmiršęs viską, ką norėjau da-ryti. Jos veidas pamaži balo, skruostai įdubo, kietai sučiauptos

lūpos tolydžio blyško. Rodės, ji prisispyrus kažką čiulpia, iš visu jėgų siurbia į save. Iš jos akių išlindo vos ižiūrimi smaigai ir išbedė į užtirpusias mano rankas bei kojas. Tingi, lipni šiluma užplūdo visą kūną, panūdau prisėsti ir pailsėti. Buvau keleivis, nuėjęs tūkstančius žingsnių, man reikėjo prisėsti ir pailsėti. Viktorūs piršteliai brovėsi į vidurius, į inkstus, švelniai glostė pačias slapčiausias, pačias švelniausias vietas. Mačiau jos veide vangią, bekrauję šypsena, panorau irgi nusišypsoti. Juk mudu buvom geri bičiuliai. Visi mano niršuliai buvo paiki ir nereikalingi. Ji buvo mano draugė, o kartu valdovė. Švelnūs, bet kibūs piršteliai skverbėsi vis gilyn ir gilyn, man buvo gera, vis geriau ir geriau. Paklusti visuomet yra gera — paklusti ir nusižeminti, ištirpti kito valioje.

Mane išlaisvino nelauktai pokštelėjusi į grindis knyga. Rodės, kažkas ištraukė ją iš lentynos ir tėsė žemėn. Vaiva krūptelėjo ir pašnairavo į šalį, trumpam paleidusi mane iš žvilgsnio gniaužtų. Mano galvą užliejo šalta blaivumo banga. Aš tebebuvau gyvas. Sutikau šlykštų aštuonkojų merginos pavidalu. Ji iširėžus stovėjo priešais mane ir stengėsi sužaloti aštriu, žeidžiančiu žvilgsniu. Gerai mačiau jos nelygiai apšviastą blyškų veidą. Nenatūralų veidą — jame nebuvo nė menkiausios raukšlėlės. Pilkšva oda buvo lygi, matinė ir negyva. Ji mėšlungiškai judino visai susiaurėjusias bekraujės lūpas, tarsi būtų norėjusi susiurbti visą bibliotekos orą ir šitaip uždusinti mane. Beviltiškai vartė akis, stengdamasi įdurti žvilgsnio smaigais. Ji buvo bejėgė ir pasišlyktėtina, išsidavė galutinai ir nepataisomai. Išvengiau jos kanūkiškų triukų, mane išgelbėjo su trenksmu kritusi žemėn knyga.

Dabar stoviu, užspeitęs ją aklinau koridoriaus gale, ir atidžiai seku jos spygliuotas akis. *Dabar* lėtai svyruoja lempa bespalviu gaubtu, šešėlių linijos pinasi, kryžiuojasi ir stumdo viena kitą. Jaučiu kylantį viduj širpulį, jaučiu, kaip kojos ir rankos pamaži atitirpsta. Jau žinau, ką tuoj darysiu, jau žinau, ko lėtai sėlinau čionai, kas turi būt atidengta. Dabar aš jos valdovas, aš nugalejau. Ji bado mane vyzdžių smaigais, beviltiškai ieško kojomis ypatingos atramos, tačiau jos pamėkliškos pastangos bergždžios. Jaučiu jėgą kiekvienam raumenėly, o svarbiausia — jaučiu, kaip išsilaisvina ir atkunta mano smegenys. Matau kiekvieną jos trumpo sijono raukšlę, suglaustus kelius: kairę koją ji parietė, tarsi stengtusi prilaikyti kažkokį daiktą, krintantį iš šakumos. Galėčiau vienu žvilgsniu ją sutraiškyti, atsiteisti už šio vakaro košmarą, už baisųjį *virtimą*. Tai ji iš tolo mane slogino, norėjo paversti šikšnosparniu, medjiza, tarakonu. Dabar suka akis į šalį, dabar ji bijo, žino, jog pagalbos nesulauks.

Maga suplėšyt ją, sudraskyt į gabalus, nutraukt rankas ir kojas, išsvoidyt kruvinus gabalus į visas keturias šalis. Ji išibrovė i mano pasaulį, išliaužė apgaule, kada ypač troškau pagalbos. Tačiau pati įkliuvo į savo tinklus. Bet kokia bausmė jai per menka. Rankos pačios tiesiasi į jos kaklą, kakta rasoja, o papildvėj rangosi kietas gumulas. Suspaudžiau jai pečius, nesmarkiai suspaudžiu, tik pabandydamas. Ji pagaliau pakelia siaubo sklidiną akis, bet iškart vėl susigūžia — dabar jau ji gūžiasi! Jos kūnas glemba ir pasiduoda. Ji nedrįsta priešintis, nesigina nei judesiu, nei žodžiu. Nebesustabdysiu savo rankų, jos paleidžia pastirusias mentes ir sunkiai slysta nuolaidžiais pečiais. Matau, kaip laksto žemėn megztuko sagos, kaip atsidengia lygi krūtinės oda. Tik tada suprantu, ką turiu padaryti.

Ramiai nutraukiu apatinio ir liemenėlės petukus, ji bando ištrūkt, bet mano rankos tvirtos, ji mano valioje. Su pasimėgavimu valau jos kūną nuo apgaulingos rūbų luobos, ji draskosi, rangosi, ant jos nugaros lieka raudonos įrantos nuo lentynų, ant pečių — mėlynos rinkės nuo mano pirštų, bet kuo gailiau ji žvelgia, tuo smarkiau kunkuliuoja mano niršulys. Žinau, ką netrukus išvysiu: suvytusias krūtis su* keliagubom šlykščiom raukšlėm, gumbus ant deformuoto pilvo, tas gerai pažįstamas bjaurastis, kuriomis esti pažymėtas Jų kūnas. Jau mačiau tokios moters kūną, gerai jį pažinojau, tuoj dar sykį pasišlykštėsiu tokiu pat. nudraskau nuo jos liemens paskutines medžiagos skiautes, ji teberiečia kairę koją, sijonas rangosi lyg gyvas, bet man kol kas¹⁰ Pi tai, kas yra aukščiau.

Atsitraukiu atgal, kad geriau matyčiau, nes ji dangstosi smakru¹⁰ ir pečiais, jau matau, netikiu savo akimis, bet matau: stovii Plėšais mane ligi pusės nuoga, sunkiai alsuoja per burną, bejėgiškai nuleidusi rankas. Bet veltui ieškau akimis to, ko tikėjausi,¹⁰ Itui plečiu vyzdžius, mirkčioju, noriu prasitrint ašarojančias akis. Nematau nė menkiausio bjaurasties ženklo, jos oda lygi ir švelni, jaunos stangrios krūtys virpčioja iš susijaudinimo, maži tamsūs speneliai styro į šalis, lygus lieknas pilvas tankiai kilnojasi. Nesusilaikęs paliečiu jį, nebetikiu kitais jutimais. Taip negali būti: paglostau, suspaudžiu švelnias krūtis, dar naiviai vildamasis, kad jos dirbtinės, prisegtos, Iškimštos. Ji šurpiai krūpcio¹⁰ Ja sulig kiekvienu prisilietimu, čiuopiu pirštais odą po krūtimis, ieškau randų, operacijos žymių ar dar ko. Veltui, viskas, veltui, trankiai išpučiu orą, jis suplėko plaučiuose per visą tą ilgą mirksnį. Viskas buvo taip aišku, absoliučiai aišku — bet staiga paio. Ką aš čia pridariau?

Dabar stoviu priešais ją it perkūno trenktas. Netikiu, netikiu, to negali būti! Žiūriu į ją, išplėtęs akis, žiūriu, ką ji slepia, parietus kairę koją. Prisimenu mėsgalius tarp Irenos šlaunų, prisimenu raukšles ir dvokiančius piktšąsius, tas vaizdas smogia į smegenis negailėstingai, nebevaldau rankų, jos vėl griebia ją, plėšia šalin trumpą sijoną, tampo ir drasko kojines, praradusios visą protą, visą kantrybę. Reikia skubėti, nes kyla klaiki abejonė, kurios nenoriu prisileisti. Ji rangosi ir draskosi kaip furija, suspaudė keliais man plaštaką, rodos, girdžiu treškančius kaulus. Reikia skubėti, nes abejonė vis auga, jau didesnė už mane patį, juo ji stipresnė, juo niršiau draskau jos rūbus ir odą, ji ginasi lyg pamišus, žiauriai laužiu jai rankas, stumdau į šalis kelius. O klai-ki abejonė vis artėja, tai jau ne abejonė, o tikrovė: iš visų jos rūbų liko žydros mezginiuotos kelnaitės, o matau, juntų delnais vien ištektas, nugludintas šlaunis su švelniais pūkeliais, jos ilgos ir grakščios, nebeturiu kur slėptis, vis aiškiau matau, kad *padariau beprotišką dalyką*. Jos beveik nuogas kūnas spurda, sprūsta man iš rankų, akis uždengia rausvas šydas, nes padariau beprotišką dalyką, nedrištu nė pagalvot, kas bus toliau. Nebegaliu sustot, nes negaliu pripažinti padaręs beprotišką dalyką, dar liko žydras mezginiuotas kelnaičių trikampis, po juo rasiu atsakymą, būtinai rasiu visų atsakymų atsakymą. Jis ten! Keliau ją nuo žemės, lenkiu perpus, bet ji vis spaudžia kelius, negaliu nuplėšt žydros užtvaros, sergstinės jos pilvo apačią, tačiau turiu tai padaryt, noriu tai padaryt, noriu susirast, pasiimt jos vaginą, ji visa mano valioj, beliko įeiti jos vidun, aš noriu to, *noriu*, niekas man nesukliudys. Visai paklaikęs dryksteliu kelnaites, sviedžiu skiautes šalin ir laukiu, nieko nesuprasdamas: kažkas čia sugedo, kažkas paio. *Vaginos nėra, čia nieko nėra!* Kūnas mano rankose staiga suglemba, suzmenga, atitraukiu mėšlungio suriestus pirštus, paskui netikėdamas vėl paneriu į jos šakumą. Tai ir yra 'atsakymas. Paleidžiu tą lėlišką kūną, pastatau jį ant grindų, ji stovi kaip statula, nors ką tik draskėsi ir siautėjo.

Stovi ir žiūri į mane absoliučiai abejingai. Vis dar nenoriu patikėti, laukiu, kad kažkas pakistų, nors aiškiai matau viską prieš akis, nors ką tik čiuopiau tatau virpančiais drėgnais pirštais. Lempa bespalviu gaubtu liovėsi svyravus, apšviečia viską negyva šviesa. Ji stovi priešais mane, šlykščiai suklypus, nenoriu to matyt, bet žvilgsnis vis vien slysta lygiu pilvu, kol pasiekia ilgas laibas šlaunis. Mano ranka virpčiodama išsitiesia, pirštai vangiai išliuogia jai tarp kojų, o Vaiva (ar *kaip* ji vadinasi?) abejingai krypteli'šlaunis, įleisdama mano plaštaką. Dar sykį matau, dar sykį juntų delnu, dar sykį suvokiu: ji neturi vaginos

nei lytinių lūpų, nei Veneros gauburio, nei apatinių plaukų. Visur lygi blizganti oda — tarytum celiuloidinės lėlės. Man truputį svaigsta galva ir pašėlusiai norisi gerti. Dingo visos fobijos, nirsu lai ir šėlsmas. Ji atsainiai, šleikščiai nusirango nuo mano rankų ir spraudžiasi pro šoną. Skubiai pasitraukiu, dabar bijau priei^{o s " ? n s m m - e s t}. nenoriu į ją nė žiūrėti, nes ji nėra žmogus, ji kažkas^{as ita, g e g o j o n o r i u} gerti. Po kojomis 'guli išgelbėjusi manėnyga, Pakeliu ją ir veltui ieškau pavadinimo — jo niekur nėra. Viršelis odinis, su išpaustu ornamentu, o paskui išsyk prasideda tekstas regis, itališkas. Bevardė itališka knyga.

Žinoma, Vaiva (ar kaip ji vadinasi?) daugiau nebepasirodė. Supratau, jog beviltiška ieškoti jos pėdsakų, bet vis dėlto pasitikrinau. j o s dokumentai buvo pranykę, niekas nežinojo, kur ji^{i n 8 °}. Tokijo namo numerio, • kokių buvo nurodžius, Minties gatvėje niekad nebuvo. Tyliai džiūgavau, išvengęs grėsmės, kol nesuvokiau paprasto dalyko: ji buvo pasiūsta neatsitiktinai. Jie aptiko mano pėdsakus, vienas Dievas žino, kokią informaciją pseudovaiv^a spėjo surinkti. Mažų mažiausia, dabar Jie tikrai žinojo, kad slapčia ieškau žinių apie Jų veiklą. Jie tik nenutuokė,

KA M JAU D P TIKAU -

Mane pribloškė *tasai* kūnas, ta antgamtiška lėlė iš kaulų ir mėsos — *beveik* tokia, kaip žmonės. Dėliočiau ir derinau atminty visas jos elgesio smulkmenas, bet neradau jose nieko ypatingo, nieko iššaukiančio. Ta ideali mimikrija baugino, kone varė iš proto baisu yra niekuo nepasikliauti, įtarinėti visui visus. Negalėjau su tuo apsiprasti, turbūt galiausiai būčiau gavęs nervinį so a, bet šįsyk man pagelbėjo Stefa. Ji sekė mano donžuania^{su ^ a i v}da a sunerimusi, man regis, lengviau atsidūsėjo, kai toji pranyko. Ir iškart, be jokios pauzės, pastūmėjo mane į pačią kanukų sangrudą. y i e n a niukų rytmetį įvedė į mano kabinetą senyvą žilą vyriškį Prabangiu kostiumu ir pabrėžtinai taisyklinga tartimi, bemat išduodančia kitatautį, jis priminė man užsienio diplom^{a * 3}- Pašnekėjau su juo apie orą gal dešimtį minučių, kol susivo įau, kad priešais -mane sėdi Vasilis. Keistuolis Vasilis iš pelkynų trobelės,

raganius Vasilis, suprantas paukščių kalbą. Dar nespėjau atsitokėti, o jis visiškai mane pribagė: šaltakraujiškai paaiškino, ^{at s}ibeldė į Vilnių dalyvauti Stadniuko laidotuvėse.

Ačiū Dievui, buvau pernelyg išvargęs ir atbukęs, kad ligi galo pajusčiau visą tos žinios absurdišką grėslumą.

Susna Stadniukas, iškrypėlis Stadniukas, budelis Stadniukas visus tuos metus ponavo visai greta manęs, Vykdomojo komiteto pastate, pasimirė tik dabar. Jo netrenkė perkūnas, nesudegino ¹⁷⁴pragaro ilgais, jis ramiai užgeso savo lovoje! Mudu vaikščiojom

tais pačiais šaligatviais, galbūt šimtąsyk prasilenkėm, o aš nepa-
mačiau, neišgirdau, neužuodžiau jo! Taip gali būti tik Vilniuje,
tik Vilnius gali šitaip išslapstyti žmogų metų metus!

— *Akis tau reiklų išsvilini...*

* — *Pridegink jam bybį...*

— *Šikt ant žirnių, šikt ant pupų. . .*

*Sralinas ūsuoja rėmuose, o šnervingas veidas skraido
apie tave. Svaiposi ir krizena, ruskis sūdžius enkavedistas.*

Taip išjaučiau į nerišlius prisiminimus apie Stadniuką, kad
beveik nesistebėjau stebukladariu Vasiliu. Bene septyniasdešim-
ties metų senis atrodė daugių daugiausia mano amžiaus. Nebylys
burtininkas sklandžiai šnekėjo svetima kalba. Pelkių atsiskyrėlis
puikavosi aristokrato manieromis.

Jis buvo baisiai įtartinas. Ko čia atsibeldė? Kodėl kaip tik
dabar? Žvelgiau į jo infernališkas akis ir nenumaniau, kaip man

— Tu nepanašus į savo tėvą nei senelį,— ramiai pastebėjo Va-
silis.— Visi Vargaliai *labai* skirtingi. Gera pažįstu Vargalius, ge-
riau, nei jie patys save. Aš juk rašau Vargalių giminės istoriją.

— Kur ji? — aš net išbalau.

— Mano galvoje. Šiam pasauly ne viską verta patikėti po-
pieriaus lapui.

Tie žodžiai mane stebuklingai nuramino. *Juste* pajutau, kad
Vasilis *savas*. Išsirengėm į Stadniuko laidotuves abudu. Vasilis
svariai paaiškino, kodėl jų šiukštu negalima praleisti.

— Bandydamas perprasti kai kuriuos žmones,— dėstė man,—
nutariau, kad jų galvose šeimininkauja pilkoji pelkių dvasia. Tok-
sai vardas nieko nereiškia, svarbu tik, kad tai *pikta* dvasia. Stad-
niukas, be abejo, buvo itin smarkiai tos dvasios apsėstas. Aš
manau, kad tokiam žmogui mirus, pelkė turi duoti svarbų ženklą.

Aš neklydau — Vasilis buvo *savas*. Lyg paklaikęs pažėriau jam
aibę visokių užuominų, vos neišsitariau apie *Juos*. Ačiū Dievui,
jis buvo už mane protingesnis. Pasakė, ką galėjo pasakyti, ir nu-
tilo kaip užrauktas. Jis tikrai buvo *savas*.

Laidotuvėse daugiau spoksojau į susirinkusius, negu į rusų
papročių atidengtą karstą. Netgi dabar nekenčiu Stadniuko veido
išraiškos, jo plonų, plėšrių šnervių. Nuogaštavau, kad išispokso-
jęs į jo marmūžę, galiu pult ir sudraskyt jį į gabalus, dar blo-
giau — atsisteist su juo akis už akių — prasegiot jam klyną ir išraut⁷⁵
visą pasmirdusią blogio sėklą. Tomis dienomis galėjau padaryti
bet ką.

Į kapines susiėjo būriai enkavedistų — visi apsitaisę civiliais
rūbais, bet jdk negalėjo pasikeisti veidų ir akių. Stovėjom kiek

atokiau, Vasilis stebeilijo į karstą begal susikaupęs. Slogios šerlmenų kalbos ėjo į pabaigą, nekaltų vaikų žudymas jose buvo vadinamas kova už komunizmo reikalą, įskundimai — aukštos moralės įsikūnijimu, rafinuotas sadistas Stadniukas iš jų išskriejo pusiau angelu, pusiau šventu kankiniu. Man rodėsi, kad po kiekvienos kalbos jis vis labiau pampsta, veidmainiškai kanukų žodžiai skverbėsi į papuvusį kūną pro ausis, pro šnerves, jie sprogina Stadniuko liekanas iš vidaus. Duobkasiai jau pakėlė karsto dangtį, jau graibėsi plaktukų, Vasilio veide vis labiau ryškėjo nusivylimas. Netgi aš įbedžiau akis į lavoną. Kūnas buvo beveik trigubai išsipūtęs, nuo jo, rodės, kyla juodas garas. Duobkasiai taikėsi užvožti karsto dangtį, bet išpampęs kūnas priešinosi.

Ir pagaliau įvyko tai, dėl ko mudu su Vasiliu čia atėjom. Pailga Stadniuko galva staiga *trūko kaip pernokusį kriaušę*, pro plyšį laukan pasruvo juoda, lipni tyrė, užliejo visą veidą. (Aš kimiai šuktelėjau, o Vasilis tik dar labiau susikaupė, įsitempė, stengdamasis nepraleisti nė menkiausios smulkmenos.

Gera mačiau susirinkusiųjų reakciją. Duobkasiai lyg niekur nieko užvožė dangtį, prispaudė jį net užgulę. Stadniuko neliko nė žymės, tik pro karsto plyšius vis kilo juodas garas. Civiliai apsirengę enkavedistai apsimetė, kad niekui nieko nenutiko. Tačiau jie išsidavė, visi kaip vienas *viską matė*: trumpą akimirsnį jų plokšti veidai buvo perkrypę, bevyzdės akys plykstelėjo siaubu. Bėt tik trumpą mirksnį: po sekundės jie vėl stypsojo lyg niekur nieko — sotūs ir patenkinti, sklidini pasitikėjimo savimi. Tik vienas nedidukas žilas žmogutis atrodė visiškai sutrikęs, tik ne dėl Stadniuko: jis gūžėsi ir vis dirščiojo į mane.

Buvau jį kažkur matęs, bet neturėjau laiko apie jį galvoti. Mane domino tik Vasilis. Jis patenkintas atsikrenkštė ir iškart pasuko lauk iš kapinių. Vos spėjau sekti iš paskos, nieko nesačiau, bet mano veidas, mano akys klykte klykė, jis negalėjo nesusprast mano klausimo.

— Pats viską matei,— Vasilis taip ir liko itin santūrus.— Ką dar galima pridurti?

O tasai žilas žmogutis vis spoksojo į mane, prisišliejęs prie kapinių tvoros.

Jis -kitados kažką reiškė' mano gyvenime, bet aš jo neprisiiniau.

Aš dar užspeisiu Vasilį pelkių trobelėje, nusigausiu ten tiesiai per kemsynus. Jis dar atsakys man į visus klausimus.

Tąsyk veik nepastebėjau, kaip ir kada jis dingo. Nemačiau, kas dedasi išorėj, vien klajojau savo viduje. Spėlionių ir įtarimų periodas tadien baigėsi. Prasidėjo nelemtas spektaklis, kuris anks-

čiau ar vėliau išvargs mane iš proto. Ligtol dar galėjau viltis, kad viskas vyksta *lyg ir* ne iš tikrųjų, galėjau įtikinėt save, kad kaltas mano perdėtas jautrumas, pomėgis fantazuoti, daryti keistus sugretinimus. Dabar viskas paliko galutinai aišku. Kol jne vėlu, turėjau padaryti tai, ko ligtol nesusivokiau padaryti. Turėjau kruopščiai apžiūrėti Gedžio butą. Šešių mėnesių laikas pp jo mirties ėjo į pabaigą, po keletos savaitių jo namuose turėjo šeiminkauti koks nors matematikas, džiūgaujantis, kad pagaliau turės savo namus. Butas atiteks svetimam — jokių giminaičių Gėdis neturėjo, testamento nepaliko.

Staiga paklausiau savęs: ar tikrai nepaliko?

Jie nekenčia dvasinių testamentų. Lenino politinį testamentą Jie visaip stengėsi sunaikinti.

Jie bijo bet kokio dvasinio palikimo. Siekia, kad žmogus išnyktų, nepalikęs šioj žemėj jokios žymės. Materialų palikimą Jie gerbia ir visaip palaiko.

Išibroviau į užplombuotą Gedžio butą, nė kiek nebūgštaudamas, nejutau jokio pavojaus. Kambariai pasitiko mane slogiu dulkių kvapu, jie buvo neprielankūs ir svetimi. Viskas čia buvo kitoniška negu kadaise. Čia nesklandė Gedžio dvasia, Jie atėmė jį ne tik iš manęs — iš viso pasaulio. Negalėjau aptikti čia netgi jokių prisiminimų. Manęs laukė tik slogus dulkių kvapas ir negyva tyla. Bergždžiai vyliausi aplankysias Gedį. Jo čia neliko, tik nuo žydrų apmušalų žvelgė portretas, visai nepanašus į originalą. Bergždžiai vyliausi rasiaš čia slaptą jo testamentą. Čia nebebuvo nė Gedžio dvasios, Gedžio kvapo, Gedžio atminimo. Buvo tik labirintas daiktų, kuriuos atmintis liepė vadinti jo daiktais. Bet rodės, net daiktai buvo kitokie. Neradau Gedžio ženklei kabinetė tarp knygų, nei stalčiuose tarp formulių lapų. Norom nenorom prisiminiau, *kaip* jis žuvo. Tik Jie galėjo šitaip ištrinti žmogų iš pasaulio. Gėdis išnyko be žymės. Virpančiais pirštais glosčiau jo pianiną, bet nė jo gelmėse neliko buvusios muzikos prisiminimų. Jis buvo gūdžiai nepataisomas, negyvas. Tamsų poliruotą paviršių dengė goslių dulkių sluoksnis, ūmai nusprendžiau, kad dėl visa ko kaltos tos dulkės. Ėmiau piktai braukti jas šalin — delnais, nosine, rankovėmis. Isteriškai valiau pianiną, knygas, palanges. Keliais šliaužiojau po kambarį, bandydamas jį atgaivinti. Sukeltos dulkės vėl gulė žemėn tarsi pilkas smėlis. Lipo prie rūbų ir odos, po minutės kitos buvau toks pat pilkšvas kaip išmirę kambario daiktai. Supratau, kad ir čia mane atviliojo *Jie*, turbūt norėjo įspėti, kuo virsta *Jiems* nepaklusūsieji: dulkėta ne-

gyvų daiktų krūva. Aš pats tebuvo vienas tų daiktų. Kažkas trūko krutinėj, po širdim, pravirkau kaip mažas vaikas, gailėdamas nežinia ko, ne Gedimino, netgi ne savęs — kažko, kam nėra vardo. Kiekviena ašara mirksniu susigerdavo \ dulkių kilimą, nelikdavo nė tamsesnės dėmelės — vien mažytė įduba. Tos dulksvos įdubos ir buvo visa, kas liko iš Gedimino. Dar nesupratau, ko čia esu atvarytas, paskutinįsyk apžvelgiau miegamąjį ir kabinetą, pasukau į svetainę atsisveikinti su amžiams nutilusiu Gedžio pianinu. Liudnai pravėriau duris ir sustingau ant slenksčio.

Pačiam svetainės vidury, išsidrėbusi odiniam krėslė, sėdėjo aukšta žila senė nevalyvu rūbu, dulkių karalienė. Storos medžiagos sijonas nedengė nė kelių, nubrizgęs megztinis buvo suraišiotas virvelėmis. Ji sėdėjo patogiai, tarsi savo namuose, apkramtytais nagais timpčiojo sulipusių plaukų galiukus. Žiūrėjo į mane nemirkčiodama ir tylėjo. Laukė, kad pažinčiau ją ir prabilčiau pirmas. Atidžiai žvelgiau į atkarų raukšlėtą veidą, jčiau vis stiprėjanti seniai neprausto kūno dvoką. Manęs nestebino, kad ji ūmai atsirado čia, kur nieko neturėjo būti. Neaiškiai jčiau, kad neradęs Gedžio, privalėjau rasti *bent* ją. Priėjau visai arti, ji kreivai šyptelėjo, staiga paleido plaukų galiukus, ištiesė ranką ir išuliai, begėdiškai sugriebė mane už *pačios šakumos*.

— Eikš arčiau, Vytuk,— sugerždė žemu balsu.— Nebijok, čia aš. Eikš arčiau!

Net prie upelio pragariškai karšta, nors tėra pavasario pabaiga. Senelis teisus: artėja apokalipsės vasara — ir kas galės stovėti? Saulė trokšta viską išdegti, dulkės kybo viršum laukų, bausdamosi viską praryti, o tavo burna dar džiūsta ir dėl kitokių dalykų. Stovi nuleipusioj žolėj prie juodojo dauburio ir žiūri į ponią Giedraitienę, gulinčią ant žydro patiesalo. Šiandien likot vieni per abi vilas, ji atėjo prie vandens, nors jai turbūt nebaisi jokia kaitra, jai pakaktų pamot ranka — ir net orai jai paklustų. Ji didinga kaip karalienė, o gal net kaip deivė. Visad troškai ją paliest, bet nedrįsai — tai būtų šventvagystė, tau nudžiūtų rankos. Lėtai praveria akis — pajuto tave čia esant. Tuoj pavarys šalin; sugėdins, kad slapčia ja gėriesi. Bet ne, žvelgia prielankiai, grakščiai pakreipus galvą.

— Eikš arčiau,— sako giliu karalienės balsu.— Pašnekėsim apie ką. Taip karšta ir nuobodu.

Jos gilios, rasotos akys traukia tave it magnetas, svilina aršiau, nei apokaliptiška saulė. Atsargiai paeini artyn, težiūri vien į jos kojas. Niekad nematei tokių ilgų ir lieknų kojų. Kai gimnazijoj palįsdavot po laiptais ir užvertę gai-

vas godžiai spoksodavot, jų matei tūkstančius tūkstančių. Bet nė vienos nebuvo tokios ilgos ir lieknos, negalėjo būti: ponia Giedraitienė ypatinga, ji karalienė, o gal net deivė.

— Likom vienudu, Vytuk.. . Giedraitis Kaune, vis posėdžiauja. Robertas išdūmė į tautinio jaunimo sambūrį... Mudu vienutėliai lyg negyvenamoj saloj... Na, eikš, ko sustojai?

Nuo jos sklinda svaigus kvapas, burtų kvapas, panyri į sodrias jo bangas. Argi žmogus gali šitaip kvepėti? Reiktų užsimerkti ir liautis žiūrėjus į jos ilgas, lieknas kojas. Tu nuodėmingas ir šlykštus, tau nedera nė stovėt greta jos, greta deivės.

— Prisėski

— Aš šlapias, subjaurosiu patiesalą.

Ji nelauktai susijuokia, ištiesia ranką ir paliečia tau kelį, paskui dar aukščiau. Tas yra taip netikėta, kad visai apmiršti, o paskui suvirpi tarsi purtomas visų pasaulio elektrių.

— Slapatėlis! Net drebi. Nesveika būt su šlapiom kelnelėm.

Jos akių rainelės kreivos, žiūri į tave: ne į veidą — /* pilva, kojas ir dar kur. Jos žvilgsnis degina, net skauda vietas, kur ji pažvelgia. Tavo plonos baltos trumpikės peršlapusios, esi visas peršviečiamas, nuogesnis už nuogą. Stovi visai prie\ jos veido, ji visą tave mato. Tai kančia, 'tave nužudys jos žvilgsnis ir baltadantė šypsena.

— Vienudu...— mąsliai sako ji.

Jos balsas svaigina, net labiau, nei kvapas. Nereikia žiūrėti į jos kojas, užsimerkti ir ^bandai pasislėpti rusvai rudoj vokų migloj. Vėl regi vakarykštį jų vilos langą, Giedraitį su tavo seneliu, vietoj svaigaus jos balso girdi pikta 'jų ginčą, ačiū Dievui, gali nors trumpam nuo jos išsigelbėti. „Susižinojom su Estija ir Latvija — ten irgi tas pats,— dundena Giedraitis.— Ir jų rinka užtvindyta padirbtais pinigais. O pas mus kursuoja milijonai netikrų litų.“ „Rusai?“ — nekantriai klausia senelis. „Taip, tai Maskvos darbas. Šitai yra absoliuti valstybės paslaptis, ponas Vargaly...“ „Ar bevarta kalbėti apie valstybę? — šaižiai sako senelis.— Europa spjaus mums į barzdą ir pasirūpins savais reikalais.“ „Jūs pesimistas, ponas Vargaly. Tai senas triukas, jie nori sukelti mūsų, inansinę suirutę, bet jiems nepavyks. Lietuvių valiuta—viena stabiliausių pasauly.“ „Jei rusų slibinas išsižijojo, viskas eis velniop! — piktai kerta senelis.— Anglai pakenkės be, lietuviškų bekonų, bet nesiries su ruskais. Atminkit

Čekoslovakija. .. Tasai kaukazietis praris mus nekramtydamas. Jis minta kūdikiais, o užsikanda valstybėm. . . Kraukitės lagaminus, ponas Giedraitis. Arba gerkit šampaną." „Neskelbkite apokalipsės, ponas V ar galy. Vyriausybė ėmėsi labai rimtų priemonių..." „Šūdas! — drebia senelis — Viskas šūdas! Kai ateina pasaulio pabaiga, nebe laikas posėdžiaut." „Ponas Vargaly, kabinetas nusprendė paklausti jūsų. . ." „Dėkui kabinetui! — riaumuoja senelis.—Dėkui, kad perspėjot. Bent prisipirksiu šampano, kol dar yra. Tuoju beliks rusiška vodka." „Bet, ponas Vargaly..." „h ponų nebebus, visi bus taviariščiai! Kur rusų kariuomenė, klausiu? Kas ją įleido? Patys įsileidot, durniai neraliuoti!" „Ponas Vargaly, visos civilizuotos šalys..." „Tos tavo šalys po lovom išsišlapstė! Fiureris su kaukaziečiu susiraike Europą kaip pyragą. Viskas! Šen šampaną! Kelsim Lietuvos šermenis!"

— Tu visai nusidrebėsi,— atsipeikėji ir iškart pajunti, kaip virpa šlaunies raumuo, tarsi norėtų atšokti nuo jos ugninių pirštų.— Ką čia sumanius? . . Klausyk, o tu nusimauktą šlapynę, tas kelnikes. Kas čia tokio? Mes juk kaip ir savi. Nebijok, čia niekas nematys...

Netiki savo ausim, gal jos balsas tau vaidenasi, šneka nebūtus] dalykus — skubiai atsimerki ir vėl matai jos kojas, paskui pilvo kontūrą po lygia medžiaga, paskui krūtinę. Paskui gulbės kaklą, paskui akis, jos svilina tavo plonyte šlapia medžiaga aptemptą vyriškumą. Ji tikrai taip pasakė. Negi nesupranta, kad tu jau suaugęs, kad nė už ką negali taip padaryt?

— Paklausk, Vytuk,— suokia ji ir vis spaudžia tave ugniniais pirštais.— Šitaip tu susirgsi. . . Nebijok, čia niekas neužeis. Mes vienodu. Negi manęs' bijai? . .

Nejau /J/ nesupranta? Gailiai žvelgi jai į akis, bet pro ašaras nieko nematai. Kiek apie ją svajojai! Kaip apsilvksi naują prancūzišką kostiumą, o ji nustebus pasakys: koks tu dailus, Vytuk! Kaip išgelbėsi ją skėstančią, ji priglauš šlapius plaukus tau prie peties ir pasakys: tu mano gelbėtojas, Vytuk! Ar\ ji šaiposi? Stovi priešais jos veidą nuogėnis už nuogą ir kaisti it ugnies tvilkomas.

— Ir ką su tavim daryt,— ji prikanda lūpą ir nuleidžia balsą.— Gerai, kad jau taip, aš irgi nusirengsiu. Būsim lyg du robinzonai negyvenamaj saloj.. Mes juk kaip ir savi, argi ne?

Nespeji nė apstulbt, nė šūktelėt, o ji jau rengiasi. Kostiumėlis užkliuvo už krūtų, nenori nukrist, bet pagaliau jos

išsprūsta, spurdėdamos ritinėjasi po krūtinę kaip gyvos. Išprotėt galima nuo tokios grožybės, stengies jų nematyt, o ji žiūri į tave ir įsakmiai taria:

— Na, padėk gi, ko lauki?

Negali nepaklust karalienei, ji klūpo, įspėndus rankas į nuogus klubus ir varsto tave akimis. Klumpi g/era ir nusmauki kostiumėlį ligi pat žemės apgrai bom, nusukęs veidą į šalį, bet veidas pats pasisuka, akys pačios žiūri į fos bambą, paskui dar] žemiau, į plaukus, iš kurių sklinda dar svaigesnis burtų kvapas. Ji kimiai susijuokia, grakščiai išsirango iš subliuškusios medžiagos.

— O tu? Gal padėt?

Lyg nutvilkytas pašoki ir skubiai maunies varvančias trumpikes. Ji vis šypsosi, o tu stovi kaip stuobrys.

— Na matai. .. Ir nieko čia tokio. .. Mes tiesiog robinzonai, plaukiam su visa Lietuva po velnių, ir ką daugiau; veikt, jei ne...

Tau silpna per kelius ir gėda, be galo gėda. Tavo vyriškumas kybo persigandęs ir susitraukęs. Net dabar didesnis ir gražesnis už jos Giedraičio, nors tasai ir ministras — bet tu žinai, koks gali būti! Staiga pajunti, kad seniai norėjai stot priešais ją nuogų nuogas — dtdelis ir stiprus, tikras laukinis robinzonas, ir kad ji visą tave matytų, žavėtusi ir sakytų: nemaniau, kad tu toks vyras, Vytuk!

— Na, prigulk, sušilsi.

Atsargiai įsitaisai, jos nė nesiliesdamas. Beprotiškai nori paglostyt jai krūtį ar liekną koją. Ligi skausmų skausmo nori — o ką ji padarytų, juk neužmuštų. Lėtai slenki ranką artyn, be galo lėlai, taip slinksi savaites ir mėnesius. Bet paskui, po tų savičių ir mėnesių, pagaliau paliesi ją — ir kas tada bus? Ji susigūš ir sudejuos, o tu suspausi, mankysi, mankysi jos krūtis, mankysi... Ji garsiai atsidūsta, keistai sujuda, išsigąsti ir vėl užsimerki. Ji turbūt pajuto tavo klaidius norus.

— Vytuk, man taip šilta ir tingu... Kraujas visai nebevaikšto. Būk geras, pamasažuok mane... Stipriai pamasažuok, girdi?

Gali ją paliest, ji pati prisakė! Atsiklaupi, keliais vogčia myluodamas jos klubą, lėtai glostai jai pilvą, pagnaibai pirštais, vėl* ratais paglostai. Zinai, kas yra masažas, jeigu Ji leistų, masažuotum ją šimtąkart dienoj. Ji užsimerkus, gali į ją žiūrėt, kiek nori. Tavo vyriškumas pampsta, kelia galvas— kas bus, jeigu ji atsimerks ir pamatys? Tegu tik lie-

pie— išlaižysi jai kojų padus ir tarpupirščius... Po vieną apčiulpsi visus vos išžiūrimus blauzdų plaukelius... Pirštais, ne, lūpom išvalysi pačias bjauriausias vietas — jei tik ji taip gulės užsimerkus ir šypsosis.

— Žemiau, žemiau — šnabžda ji.— Dar žemiau...

Suki pirštais ratus, vinguriuoji, kiek įmanydamas, o ji keistai judina pilvą, kilsčioja jį, gal ką ne taip darai.

— Žemiau! — kimiai paliepia.

Bet žemiau nebėra kur! Tavo pirštai įsivelia į plaukus, nebežinai, ką daryt. Jos ilgos lieknos kojos pamaži skečiasi, šlaunys tolsta viena nuo kitos, o ten, tarp plaukų, jau rodosi kažkas, į ką nedrįsti pažiūrėt. Ji atsimerkia, jos žvilgsnis piktas, beveik nuožmus — tuoj šers ir nuvarys šalin.

Bet nevaro, o piktai', siaubingai čiumpa tavo subrinkusį vyriškumą, plėšriai traukia į save, vos apglėbdama. Rodos, tuoj viduriai plyš pusiau, o ji neatlyždama drasko - tave, traukia jį ir kreivai, bjauriai šypsosi.

— Gana! Akšė šen! — paliepia gergždžiančiu pragertu balsu.— Tik nepaistyk, kad nesi bandęs!

Nuo senės dvokė gniuždančiai ir beviltiškai. Negi Giedraitienė visą laiką buvo kur greta? Gal net sutikdavau ją, nužvelgdavau nepažindamas?

— Žinojau, kad ateisi... Laukiau...— rodės, žodžius išgergždžia senas surūdijęs mechanizmas.— Aš žinojau...

— Tu... tu čia gyveni?

— Ko tau čia prireikė? — ji nesiklausė manęs, tebegergždė keistu prodainiu.— Argi nejautei kvapų? Ar nematei tų rankų sutinusiais sąnariais?

Nejučia pasitraukiau atgal: neįmanoma buvo tvirti prie tos gyvos atmatų duobės.

— Nebėk, tai tik pradžia,— kantriai sugergždė senė.— Ne, aš čia negyvenu, atėjau tik dėlei tavęs. Aš gyvenu linksmajam name, pačiam linksmiausiajam Vilniaus name...

Ji susijuokė, jos juokas buvo išlikęs toks pat: kimūs ir gundantis, o kartu nevaržomai laisvas — nelyginant muzika. Jis pasigirdo vidury Gedžio svetainės vietoj mirusio pianino. Tiek čia teradau. Kada paskutinįsyk girdėjau tą juoką? Gyvulinių nakties ešelonų vasarą ar tą pačią, bet jau kitokią — išūlių svastikų ir nuobodžiaujančių esesininkų vasarą? Stovėjau dulkėtoje, mirusioje Gedžk) svetainėje, o priešais mane odiniam krėsle sėdėjo gyvutėlė Giedraitienė ir pašaipiai spoksojo į mane kreivomis raišelėmis. Į mane žvelgė baidi, slogiai dvokianti senė atkarusiais skruostais, suveltai riebaluotais plaukais.

Ar žinai, kur pasukai, vaike? — vėl prabilo. — Ar matei kada, kaip dėlės išsiurbia įmestą į vandenį pelę? Ar matei?.. Pirmiausia išsiurbia prie kaklo ir papilvėję... Pelė blaškosi, kaunasi kaip pašėlus. Stengiasi nusimest siurbėles... Laksto po vandenį, keldama baisius purslus... Bet kažkodėl nebėga į krantą, šit kas keista: blaškosi, siaubingai pursloja, bet lieka vandeny... O dėlės nesijaudina, jos niekad nesijaudina... Niekas nuo pelės blaškymosi nekinta, tik vanduo pamaži nusidažo rausvai. O pelė vis rimsta, rimsta. Tai ypač gražu — kaip ji tolydžio rimsta. Ji pamaži supranta, kad taip ir turi būti, kad tokia yra esminė pasaulio teisybė... Tai nepakeliamai gražu... Tai nelyg absoliutus pažinimas... Ar suartėjimas su Dievu... Ar matei kada, Vytuk?

— Ne.

— Gaila. Caila, kad tu nejutai to grožio, kad tavo kraujas tebėra ramus ir šaltas... O aš jutau, aš pati esu tokia pelė... Kur tu taikai, Dieve mano, kur tu taikai? Ko čia ieškai, negi dar nesupratai, kad šituose kambariuose viskas 'pakeista'? Ir knygos, lentynose nebe tos, ir popieriai stalčiuose nebe tie...

Viskas buvo nerealu. Už lango krito sunkus juodas lietus, tačiau kiemo pakraščiais vis vien sukosi dulkių verpetai. Ant sienų žybčiojo atšvaitai, tarsi senė, šlykščioji senė Giedraitienė, būtų švytėjusi. Net pats dulkių nugultas kambarys buvo neįmanomas, sujauktų formų, be kampų. Paveikslai išnyko iš rėmų, į mane žvelgė tuščios, vos vos padažytos drobės. Senė buvo panaši į suniurkytą prašvinkusią mazgotę, kuriai kažkas pritaísė suniurkytą prašvinkusį nežmogaus veidą. Jos lūpų kampučiuose rinkosi seilės, ji tolydžio nubraukdavo jas atžagaria pigmento dėmėm nusėta ranka.

Turėjau išsiausti iš jos viską, kas įmanoma. Priešais mane sėdėjo *Jų* veislės padaras — pirmašyk šitaip arti. Pajutau tai, nedvejodamas, kaip pajunti pažįstamą kvapą, užčiuopi pirštais šaltį ar šilumą. *Jie* smarkiai apsiriko, pasiuntę man Giedraitienę. *Jie* irgi darė klaidas. Atsakymas, gyvas atsakymas buvo greta, nesu-, pratau tik vieno: *kodėl paslaptis taip baisiai dvokia?*

Nelabai pamenu, kaip griebiau ją ir sugrūdau į krėslą, kaip mygau jos traškantį kaklą ir su pagieža žvelgiau į išsprogusias akis, nelabai pamenu, ką rengiausi iš jos iškvosti. Žiūrėjau į ją lyg budelis, laukias, kol auka išleis paskutinį kvapą, ir niekaip nesuvokiau, kas mane vis labiau trikdo. Tik po kelių ilgų sekundžių supratau, kad ji *juokiasi*, springdama ir dusdama mano gniaužtuose, be garso kvatojasi, o išsprogusiose akyse tėra keistas ašizavėjimas ir atlaidus viršesnio padaro vypsny. Atleidau

gniaužtus, nejučia nusivaliau delnus į kelnes, o ji kosčiojo, springo ir kvatojosi, šluostydama ištryškusias ašaras, kurios rinkosi atkaraus veido raukšlėse.

— Taip ir likai pasiutėlis,— pagaliau išstenėjo.— Tu juk mane pasmaugsi, Vytuk. O kur dėsi lavoną? .. Tu vis toks 'pat,!' griebi už gerklės ir nieko neklausi. .. Pirma paklausk! Aš atsakysiu!

— Iš kur tu atsiradai? — net nustebau, kad mano balsas toks menkas ir pavargęs — Iš kur tu išlindai?

— Iš linksmiausio Vilniaus namo! — su keistu džiugesiu paskelbė ji.— Ar žinai tokį? •

— Ne.

— Keista, visi žino — o tu ne,— ji vėl patogiai įsitaisė krėslė — Tai pats svarbiausias, pats įdomiausias Vilniaus namas. .. Tai miesto simbolis, jo šerdis. Be galo GRAŽUS namas, tik reikia tą grožį suvokti. Kiekvienam TIKRAM mieste yra toks namas — vienur atviras, kitur paslėptas, kartais jame pilna žmonių, o kartais jis tuščias ir apleistas. Bet jis būtinai yra... Na, pagalvok, Vytuk, negi nežinai? Tam name kitados buvo caro ochranka. .. Paskui lenkų saugumas... Paskui NKVD būstinė — pameni, kaip tik ten mudu išsiskyrėm? .. Stebuklų namas, vaiduoklių namas: ar pastebi, kaip lengvai jame įsikuria vis nauji ir nauji gyventojai? .. Paskui jame buvo gestapas, o dar vėliau vėl NKVD. O dabar KGB... Vieni išeina, kiti ateina, o namas vis stovi... O kiek jame garsų — kiekvienoj sienos plytoj. O kiek kvapų! .. Kas nors turėtų parašyt apie jį poemą, dievišką poemą. Bet tam reikia naujo Dantės... Vilnius grius, o šitas namas stovės!

— Ką tu ten veikei?

— Ką ir tebeveikiu,— šaižiai pasakė ji ir vėl kreivai įsistebeilijo į mane.— Kaip manai, ką aš galiu veikt? Vis tą patį, Vytuk... Tai, kas man geriausiai išeina... Mane įkalbėjo pats pirmasis tardytojas. Tasai buvo beveik inteligentiškas, net nurenginėjo mane akimis kultūringai... Maniau, pakaks dviejų ar trijų kartų. .. Bet nepakako ir dviejų tūkstančių... Tardytojų vis gausėjo. .. Mane apgyvendino atskiram prabangiam kambary... Dabar jie ateidavo po du ir tris, bet kuriuo paros metu. .. Aš nebeskyriau valandų... Ir net dienų.. Ir net veidų... Ir net uniformų... Dariau vieną ir tą patį, vieną ir tą patį... Nepajutau, kaip atsirado vokiečiai. Pakito tik uniformos... Tu sakai — kalba? Man regis, visi jie šnekėjo TA PAČIA kalba. Ne rusų ir ne vokiečių, kažkokia SAVA kalba. Uniformos vis keitėsi, o aš stengiausi, dariau ir šį, ir tą, juste jutau, kad šitaip kažką pasieksiu. Jie vis daugiau iš manęs reikalavo, bet ir aš tapau jiems absoliučiai

būtina. .. Vis būtinesnė ir būtinesnė... Jau nebe jie su' manim kažką darė, AŠ PATI ėmiau su jais DARYT!

Jos balsas suminkštėjo, veidą nušvietė giedra šypsena. Ji mainėsi akyse, rodė, kažkas varo į ją gyvybės jėgas, vidinę šilumą. Ji darėsi *beveik graži*. Ir nenumaldomai dvokė.

— Jiems reikia manęs, jie nebegali be manęs tvirt! Gali nevalgyt ir negert — tačiau neapsieis be manęs!.. Tapau svarbi, oi, kokia svarbi! Išsirangiau po visą namą, aš esu visur, Vytuk. Metų metais skleidžiau šaknis į visas puses... Jie mainėsi, o aš likau ta pati... Kartu su namu... Mes abu nekintami, mudu amžini. Gaila, tu nesuprasi, KĄ aš darau linksmiausiam Vilniaus name... Tu pernelyg menkas, pernelyg primityvus... O gal?.. Gal nutuokei, KĄ veikdavo tavoji Irena?

Man seniai stigo oro. Nenorėjau nieko girdėti, nieko žinoti. Mane tempė gilyn į šiurpų urvą, jo sienos galėjo užgriūti kiekvieną mirksnį, palaidoti mane amžiams. Reikėjo bėgti, tačiau man atėmė kojas.

— Aš karalienė, Vytuk, o gal net deivė,— manęs nebestebino nė tai, kad jos balsas pasidarė melodingas.— Manosios šaknys siekia visur. Mūsų namas tėra menkniekis — jie patys tėra menki sraigčiukai, nežinantys* ką ir kodėl daro... Juk mums su tavim nerūpi gestapai ir saugumai, Irano savakas ar Haičio toton-makutai. Mudu suprantam, jog tatai tėra dresiruotos beždžionės, dėl kurių neverta gaišti laiko... Mudu žinom, kad rūpėti tegali tik tie, kurie juos visus prasimanė, kurie juos išrado... Nė neišivaizduoji, kiek per tuos metų metus sužinojau, sužinojau be žodžių... net be minčių... Aš siurbiau jų žinias ir paslaptis, ateik čia, aš su tavim pasidalinsiu, aš tave išmokysiu. Akšen, Vytuk!

Ji vėl sugriebė mane t#ip, kaip darė visuomet, .prisitraukė artyn, negalėjau atsispirť vidinei galiai, kuri sklido nuo jos kartu su baisia smarve. Žvelgė į mane kreivomis rainelėmis ir atlaidžiai šypsojosi.

— Kvaileli... Tu bijai? Bijai raukšlių, bijai skarmalų, bijai dvoko... Regi vien paviršių ir neperpranti esmės... Juk sakau tau, kad esu karalienė...

Ji ėmė neskubėdama sagstyti. Nenorėjau nė išivaizduoti, ką pamatysiu, bet neužsimerkiau. Buvau matęs menkučių kanukėlių deformuotus sąnarius ir kaulus — koks tat turėjo būti tokios kūnas! Jos liemenį dengė daugybė rūbų sluoksnių. Nusiplėšdavo vieną, po juo rasdavosi kitas, ji buvo nelyg svogūnas ir ne mažiau -aitriai dvokė. Pagaliau išsinėrė iš rubų, žiūrėjau į atsivėrusį baltą kūną, negalėdamas atitraukti akių.

— Ar pažįsti mane, ar pažįsti? — klausė švelnus virpantis balsas.— Eikš čia, paskubėk!

Negalėjau nepažinti to kūno. Tai buvo mano Irenos kūnas. Ne panašus, ne toks pat, o tikrai *jos* kūnas, geriausių mano gyvenimo metų moters kūnas. Ji žinojo, kad nepajėgsiu atsispirti. Nieko nenorėjau — vien paskęsti jame, paliesti nedideles krūtis ir apgamą ant balto it pienas pilvo, dar sykį išgirsti jos balsą. Buvau nelyg užburtas.

— Juk pažįsti mane,— švelniai kalbėjo balsas.— Paimk mane, įeik į mane. . . Iškart mane pažinsi. . . Įeik į mane, aš laukiu. . .

Tikrai buvau **nelygu** užburtas. Jau stovėjau greta, jau liečiau pirštais lygią vėsią odą, bijodamas, kad Irena ūmai subyrės. Tą mirksnį man nieko daugiau nereikėjo, nieko daugiau nenorėjau žinoti. Man buvo gera. Už tokius mirksnius kiekvienas atiduotų pusę gyvenimo. Man stigo tik Irenos veido, jis buvo šešėlyje. Atsargiai sugniaužiau jos purius plaukus, pirštų galiukais apglosčiau seniai nelytėtus ausų spenelius. Švelniai patraukiau jos galvą į save, išplėšiau ją iš šešėlių. Į pikta kambario prietamą išniro raukšlėtas senės veidas, riebaluoti žili plaukai, sukiužęs smakras. Giedraitienė žvelgė į mane godžiai ir įsakmiai. Atplėšiau nuo jos rankas lyg nuo karštos geležies, vėl pajutau beribę smarvę, ji užpildė visą kambarį, visą pasaulį. Jutau, kad širdis tuoj iššoks iš krūtinės. Ji tikrai žinojo, ko man reikia. Bepigu atsiginti nuo išorės priešų. Tačiau, beveik neįmanoma atsispirti, kai tave puola iš *vidaus*. Tai buvo klaiku. Tai buvo neteisinga. *Jie* nepaisė jokių taisyklių, bedė adatas į pačias švelniausias, pačias bejėgiškiausias vietas. Kojos pačios išnešė mane lauk. Iš viso manęs tą mirksnį teliko bėgančios kojos. Už nugaros kimiai kvatojo Giedraitienė, pragariškas monstras šventu Irenos kūnu ir šlykščia, kretančia senės galva.

— Bailys! Bailys! — klykė ji. — Taip tu nieko nesužinosi!

Tuomet galvojau, kad man šiaip ar taip galas. Tačiau *Jie* ilgam paliko mane ramybėj — nežinia kodėl. Niekad nesuprasi, ką ir kodėl *Jie* daro. Toji nežinia — vienas baisiausių *Jų* ginklų. Galėjau vien spėlioti, kad gal Giedraitienė atslinko į Gedžio namus pati viena, savo noru, supainiojo ir apgavo netgi *Juos* — tas teikė man menkutę viltį, kad *Juos* vis dėlto galima apgauti.

Apčiuopiau, pajutau glitų Vilniaus aštuonkojų, Vilniaus bazilisko žudančių akių žybsėjimą, tačiau nepajėgiau suvokti jo prasmės. Mačiau, ką *Jie* daro, mačiau klaikias *Jų* veiklos pasėkas, bet vis nesuvokiau — *kam* visa tai.

Negi turėjau tarti, kad absoliuti beprasmybė ir yra didžioji visa ko prasmė?

Galėjau gelbėtis tik vienu atsakymu: *mdno* prasmė — sekti *Jų* pėdomis ligi pat galo, kur jos benuvestų. Net jei pasaulis *pats* troško pražūti, privalėjau jam sukliudyti. Vos taip pamaniau, nuo smegenų iškart nukrito slogūs pančiai. Nederėjo kamuotis dėl *Jų* beprasmybės, man pakako *savos* prasmės. Net jei pasaulis pats ieškojo pražūties, privalėjau jam sukliudyti.

Tvirtai žinau: kol bent vienas žmogus šitaip galvos, dar ne viskas bus prarasta.

Persitempiaiu į savo slėptuvę tarp bibliotekos stelažų seną sofą. Gyvenau tarp knygų tiesiogine to žodžio prasme. Knygos man nejučia tapo viskuo. Jos kvepėjo kaip gėlės ir griaudėjo kai o audros debesys, glostė mane kaip moterys ir skaudžiai žeidė tarsi pikčiausi priešai. Visa kas tebuvo atversta knyga. Pilnakrūtė gražuolė, spiginanti mane akimis kavinėje, tebuvo senoviška knyga odos viršeliais, ją buvo galima sklaidyti, nagrinėti, o paskui atžariai nusviesti į šalį.

i Jei būtų galima pačiam rašyti knygas, žinočiau, ką man veikti. Deja, tikrųjų paslapčių negalima patikėti nei popieriui, nei magnetiniams diskams — kaip daro naivuolis Martynas. Vienintelis būdas — viską laikyti galvoje, baisiausioje ir nesaugiausioje vietoje. Ją lengviausia sunaikinti, bet iš jos nieko negalima išvogti. -Svarbu, kad aš *žinau*, o jei žinau aš, vadinasi, šitai *įmano* ma žinoti, vadinasi, anksčiau ar vėliau šitai suvoks dar kas nors, tasai, kurs ateis po manęs. (Aš palikau jam ženklus upėje!) Tik ta viltim ir gyvenu — kad tikrai nesu Vienišas, kad yra ne.tgi giliau viską išstudijavusių, tikriau viską pajutusių. Būtinai yra. *Mūsų visų* taip lengvai neįveiksi, net priversti slapstytis, tūnoti po viena, iiies kaupiam ir kaupiam žinias, širdies virpulus, sapnus — visa, kas išgelbės žmogų nuo kosminės medūzos, nuo bespalvių Vilniaus bazilisko čiuptuvų, kurie slapčia raizgo tave, mane, aną žaliaakę gražuolę, šlubą katiną purviname kieme, mus visus.

Kitados *ieškojau* knygose *Jų* veiklos pėdsakų. Dabar negalėjau nuo jų atsiginti. Rasdavau juos visur. *Viskas* buvo pažymėta *Jų* ženklu. Gyvename pasaulyje, kur nedalomai viešpatauja *Jie*. Troškau rasti nors menkiausią istorijos periodą, kokiį reikšmingesnį įvykį, kur viską būtų tvarkę patys *žmonės*. Ieškojau knygų, kurią perskaitęs, *nerasčiau* užuominos apie *Juos*.) Veltui! Apie *Juos* klykė "visa kas — nuo inkvizicijos istorijos iki Stalino ir Hitlerio dueto. *Jų* komisarai apsireiškėdavo visur, pasidabinę filosofų ar politikų kaukėmis. Veltui ieškojau tokios šalies, tokios vietos, kur *Jie* nebūtų prasibrovę. Jie patyliukais išliaužė

į muziką, dailę ir filosofiją. Skaičiau knygas ir mačiau, kaip iš Europos literatūros nyko žaidimas, fantazija ir metafizika, nes iškanojos minios reikalavo bukagalviškų kasdienio gyvenimo aprašymų. Dingo skausmingi ir tragiški sapnai, jų vietą užėmė idiotiškos realijos, šimtai zolia ir dikensų. Miniai rūpėjo duona, tad literatūra turėjo rašyti apie duoną. Iš jos pamaži dingo dvasia, viską užvaldė kūnas: kaip koks personažas apsirengęs, kokiam name gyvena, kiek turi pinigų. Iš muzikos po Vivaldžio dingo improvizacija, muzika pamaži prarado savo gelminę prasmę. Hegelis, paskendęs alkoholyje, išpaistė savo trinarę dialektiką, ir Europa išsyk atsiliko tūkstantmečiais, nes dargi senovės kinų „Kitimų knygos“ dialektika daug sykų sudėtingesnė ir tikresnė. Su siaubu sekiau, kaip Jie nusmaugė Dievą, vietoj jo įpiršę sau palankias fikcijas: Mokslo Progresą, Istorijos Tikslingumą. Mačiau kaip žmogų vis smarkiau apžiojo plieninis molochas, automobilis tapo šimtakart svarbesnis už eilėraščio eilutę. Tingūs piniguočiai turėjo jachtas ir aibes laisvo laiko, tačiau nepuoselėjo nei dvasios, nei menų, kaip senųjų laikų turtuoliai, vien rungtyniavo, kas geriau įsisavins *dolce iai niente*. Jie neskubėjo, bet veikė užtikrintai. Vijo iš žmonių dvasią negražinamai. Jie išiskverbė visur.

Tačiau košmariškiausias mano atradimas buvo toks: *Jie* pralenkia žmones savo žiniomis. Supratau šitai, tyrinėdamas savo numylėtinį Staliną. Šiaip ar taip, jis buvo man artimiausias, jo plaukuotos rankos kitados paglostė ir mane patį. Ūsuotojo kaukaziečio veikloje keisčiausias buvo jo nenumaldomas troškimas naikinti milijonus, ištisas tautas. Dar ir dar sykį nagrinėjau visokiausias revoliucijas, žiauriausių tironų viešpatavimą. Dešimtis kartų peržiūrėjau didžiojo Jų komisaro Makiavelio teorijas. Uosytyte išuosčiau Robespjero teroro logiką. Ir vis labiau painiojau. Visi tironai žudė tūkstančius, naikino tikrus ir tariamus priešus. Čia aš *beveik* viską supratau — dėka maestro Makiavelio ir jo nepriekaištingų samprotavimų. Bet nė vienas autokratas nežudė milijonų, kaip manasis numylėtinis. Ko jis siekė? Spoksodavau į Stalino portretą, tarsi tokia mistiška kontempliacija būtų galėjusi jį atgaivinti ir prakalbinti. Ji atgaivino mane patį, ūmai prisiminiau seną gerą taisyklę: jei nori aptikti slaptus kieno veiklos variklius, ištirk, ko jis labiausiai bijo.

Makabriškasis gruzinas smarkiausiai niokojo genetiką. Vadinasi, bijojo, kad ji gali kažką atskleisti. Išvada buvo tokia aiški ir paprasta, kad pirmą mirksnį pats ja nepatikėjau. Stalinas *puičiai išmanė genetiką*. Jis naikino milijonus *itin sąmoningai ir moksliskai*, genetiškai keitė visą žmonių giminę! Urmu marino

nors kiek narsesnius, protingesnius; atkaklesnius — visus, kurie gali *Jiems* sukliudyti. Tautų Tėvas kruopščiai keitė savo imperijos genetinį kodą ir daug ką *suskubo* padaryti. Menkiausias įtarimas, kad žmogus turi proto, narsos, atkaklumo geną, diktavo mirties nuosprendį. Jei ištisa tauta nuo amžių pasižymėjo atsparumu ir savitumu — reikėjo suniokoti ištisą tautą. (Turbūt galia didžiuotis, kad lietuviai priklausė prie naikintinų tautų.) Anks-tesnių laikų tironai tiesiog nežinojo, kad negana sunaikinti realius priešus, kad reikia išdeginti ugnim *visą genetinį lauką*. Baisiausia, kad Stalinas giliai išmanė genetiką jau tada, kai žmonija apie ją beveik nieko nenutuokė. *Jie* visad pralenkia mūsų mokslą, geba pasisavinti naujausias idėjas pirmieji. *Jie* vikriai naudoja mūsų atsargumų ir tingumų. Pavieniai genijai neišgelbsti žmonijos, juos užgožia pilfca minia. Kol minia godžiai žiaumoja Jų numestą išmalda, *Jie* neskubiai uždusina kiekvieną, žengiantį Keliu. Populiariausi Jų metodai — beprotybė ir nepagydoma liga. Anksčiau *Jie* rinkdavosi džiovą arba sifilį. *Jie* niekad neveikia grubiai, trokšta, kad jų veikla atrodytų neišvengiama kaip lemtis, amžina ir nekintama, kaip žvaigždynų judėjimas. Nors kartais mėgaujasi ir makabriškais būdais. Romanas Polianskis vos tepabandė užsiminti apie išoriškus Jų veiklos bruožus, tesusuko porą filmų, kuriuose buvo justai Jų kvapas, tačiau to pakako. Ne, *Jie* neskandins tavęs ir nesutraiškys automobiliu, *Jie*, tarkim, pasius kokį nors Mensoną, kad perrėžtų tavo nėščiai žmonai pilvą. Visi, visi, bandę stoti prieš Juos, buvo sunaikinti, sutriuškinti, "paaukėjo savo gyvenimą ir *nieko nepakeitė*. Apie garsiuosius bent žinai, o kiek tūkstančių bevardžių pražuvo Kelyje, taip ir likę bevardžiai. Aš esu vienas iš jų.

Bet vienas didis dalykas tikrai yra *mano*, niekam neleisiu jo atimti. Nepaisant ni^ko, aš likau *žmogus*. Aš esu gyvas. Kol kas dar gyvas. Aš dar turiu viltV

Tą menką viltį man'sukėlė didysis kanukų duetas — Hitleris ir Stalinas. Jiedu buvo labai skirtingi. Hitleris — lėkštokas ir pernelyg atviras. Jis neretai išduodavo *tikruosius* savo kėslus, taigi ir Jų veiklos mechanizmą. Stalinas • viską meistriškai maskavo, jis buvo tikras kanukiškas slapūnas, globalinis basiliskas. Stalinas, be abejo, jautėsi šiam duete viršesnis.

Jiedu kažko nepasidalijo. Karas tarp Vokietijos ir Rusijos nebuvo Jų konfliktas — juk mūsųose žūdavo anaip tol ne kanukai. Karas buvo suplanuotas, suderintas tarp Hitlerio ir Stalino kaip viena Jų veiklos sričių. (Nereikia pamiršti, kad kare pirmiausia žūva narsieji.) Kas ką formaliai nugalės, buvo visiškai nesvarbu. Jiedu nepasidalijo kažko esmingesnio.

Kaip kruopščiai Stalinas slėpė Hitlerio mirtį! Net sugalvojo legendą apie jo pabėgimą į Argentina. Kam, kokių tikslų? Atsakymas tegali būti vienas: padarė pražūtingą žingsnį ir bandė nusišalinti jį nuo aukščiausios *Jų* valdžios! Galėjo nugaluoti dešimtis, šimtus milijonų, tačiau paliesti kitą kanukų lyderį neturėjo teisės. Tai buvo lemtinga Stalino klaida, jo ambicijų tvarinys.

Tarp *Jų* irgi vyksta kova, rietenos, netgi žudynės. *Jie* irgi sukčiauja, intriguoja ir klysta. Tai svarbiausia: *Jie* ne kosmitai, ne mašinos, ne dievai. *Jie* irgi gyvi padarai. Vadinas, *Juos* galima įveikti.

Aš dar turiu viltį.

Spjoviau į biblioteką ir išėjau į miesto gatves. Vilnius — pati įdomiausia knyga. Prie Lenino paminklo merginos, užsitraukusios aukštyrų sijonus, deginosi kojas ir rūkė cigaretes su anaša. Storos tutulės klaidžiojantys rūbai pavytusias gėles ir sodino naujas — čia visad privalėjo būti pilna šviežių žiedų. „Aš negimdysiu vaikų šitam pragariui, — šnekėjo kimus, žemas moters balsas. — Geriau juos iškart pasmaugti. Kodėl turėčiau laukti, kol šitai padarys kiti?“ Parduotuvės kieme prie furgono spietėsi smalsios moterėlės: ką atvežė? Aplink sklandė atodūsiai, vienas* didelės¹ Vilniaus atodūsis, lietus ir vėjas, nebežinojau, ar aš besu aš, galbūt kaip tik aš pasakiau nepažįstamo vyro balsu: „Supranti, jausmas toks, tarytum jie būtų pamynę mano smegenis. Jie verčia mane paklusti: ramiai, santūriai, be triukšmo. Ir vis myga, myga padu tas mano smegenis“.

Naktį garsų maišalynė apsimdavo, jie pasigirsdavo po vieną. Trečią valandą nakties ūmai suburgzdavo taksi, gal keletą minučių artėdavo tuščia gatve, cypaudavo padangom, kol šaižiai spygtelėdavo po mano langais ir pagaliau apsimdavo. Vairuotojas visu garsu pasileisdavo „Laisvės“ radiją ir lūkuriuodavo — kodėl jo niekas neįskundė? Paskui suūždavo, sudundėdavo visa gatvė, sudrebėdavo langų stiklai, pašokdavau iš lovos ir pamatydavau galingų karinių sunkvežimių koloną dengtais kėbulais. Per Vilniaus naktį staigiai pralėkdavo mirties procesija, brezentu apsimuturavusių ginklų smaigaliai. Tyla nebegriūdavo. Rodės, Vilnius pasikliauja manim, įteikia man visą savo naktį — ligi pat rytinio šlavėjų bruzdesio. Troleibuso linijų taisytojai išūliai stuk-seno plaktukais į geležinius stulpus ir visa gerklė kvatojo iš nešvankių istorijų. Parsivilkdavo namo pavargę girtuokliai. Ant suolo tarp retų krūmų neradusi vietos porėlė ilgai kankino tylą slaptingu šnabždesiu. Pagaliau sušlamėjo suknelė, ausis su-

gildė raiškios smulkmenos: kelnaičių gumos pliaukštelėjimas, drėgnas, lipnus akto pradžios garsas. Panelė tyliai aikčiojo rusiškai, vaikinai maldė ją lietuviškai, paskubom girgždindamas suolelį. Kitapus gatvės sustojo radiofikuota mašina, girtutėlis milicininkas skubiai iššoko ant šaligatvio ir ėmė vėmti į šiukšlių urną. Vilnius brukte brukto man savo naktinį gyvenimą. O diena prasidėdavo mūsų kvartalo katinu, ilgaplaukiu rudu banditu su metafiziniais polinkiais. Jis laukdavo suraustoje pievelėje priešais namą. Tiriama nužvelgdavo mane ir niekinamai nusigrėždavo. Jis kaskart tikėjosi iš manęs kažko reikšmingo ir kaskart nusivildavo. Niekuo negalėdavau jo nudžiuginti. Susigėdęs ilgai žiūrėdavau į abejingai atgręžtą katino nugarą ir nervingai besirangančią uodegą. Kitą rytą jis vėl manęs laukdavo. Jis vis dar kažko vylėsi su tikro fanatiko atkaklumu. Man buvo gėda. O gal ne man — tikrai nebežinojau, ar aš besu aš. Man rodės, kad aš esu *visi*. Buvau tie rytiniai girtuokliai, susėdę prie fontano, laukiantys, kol vienuoliktą (tik vienuoliktą!) atidarys gėrimų skyrių. Tai mano veidas buvo raudonas, susiraukšlėjęs, užtinusiais paakiais. *Mano* rankos drebėjo, o gerklė mėslungiškai rijo seiles. Mačiau trapias bobules, grįžtančias iš bažnyčios, gyvus lietuviško sodžiaus relikтус. Jos vilkėjo tamsiais rūbais ir ryšėjo baltutėles skareles. Jų blauzdos buvo nuogos, pro permatomą perga mentišką odą švietė* mėlynos gyslos ir subliuškę pilki raumenys. Jų veidai buvo jau ne šio pasaulio. Jos eidavo, susikibusios po dvi, paremdamos pečiais viena kitą. (Aš pats buvau tokia bobulė, vaikų ištraukta -iš kaimo, tyliai marinama kamarėlėje be langų.) Tarpais, kad nepamirštum, kam priklauso Lietuva, pro šalį didingai praeidavo rusų karininkų žmonos su milžiniškais kuodais iš peroksidu nubalintų plaukų. Po vieną jos nevaikščiojo. Slinkdavo^po dvi, po tris, išūliai šaudydamos akim į šalis, tik ir laukdamos, kad jas kas užkabintų. Aš mačiau viską. Pamačiau tris mūsų kvartalo laisvus bepročius, ypač įsidėmėjau vieną: storulį, visad apsirengusį kariška uniforma be antpečių, su tuščiu pistoleto dėklu. Jis trainiojosi prie amžinai rausiančiu gatvę darbininkų ir atsainiai sekė jų darbą, tarpais reikšmingai prasegdamas pistoleto dėklą. Matyt, jame tūnojo senas lagerio prižiūrėtojų dinastijos genas.

Vilniuje niekas nesivystė, Vilniuje viskas vien iro ir aižėjo. Senas iškrypėlis, ekshibicionistas Vilnius nė sekunde nebandė prisidengti savo buko bejėgio falio. Man paskauda akys. Vilnius išūžė man ausis. Mano smegenys pavargę nuo išpūdžių.

„Paverskime Vilnių pavyzdinės tvarkos miestu!”

„Partijos birželio plenumo nutarimus — į gyvenimą!”

„Viską, ką Partija numatė — įvykdysime!”

Man reikėjo žmogaus. Man reikėjo žmogaus, kuris kartu su manim galėtų matyti ir girdėti. Vienas aš jau nebetvėriau. Man būtinai reikėjo žmogaus, tačiau niekas negalėjo pagelbėti šioje paieškoje. Joks menas, jokia filosofija nepataria, kaip *rasti žmogų*. Didieji protai užsiima didžiais dalykais, bet niekas nepaaiškina šito, sakytum, paties paprasčiausio, bet svarbiausio.

Kaip man reikėjo ieškoti žmogaus? Kur? Pagal ką: kvapą, formą, žodžius?

Deja, aš irgi nieko nepatarsiu. Aš nežinau, kaip radau Lolitą. Radau dalimis: iš pradžių kūną, o paskui — po truputį, be galo sunkiai — ir dvasią. Ji nė nežino, kad turi atstoti man visus manuosius numirėlius ir net šlykštųjų mylimąjį Vilnių. Ji nežino, jog kartais turi atstoti man mane patį. Ir ačiū Dievui, kad nežino. Jei žinotų, turbūt pabūgtų tokios klaikios atsakomybės.

Dabar nebestypsau nuogas priešais veidrodį, neklausinėju savęs, ką ji manyje išvelgė. Bet vis abejoju, ar jai reikia *tikrai* manęs. Nesuartėjom ligi galo, tarp mūsų stūkso neregima siena. Kartais noriu ją išgriauti, ištaškyti, bet vos užsimojau kumščiu, ūmai pabūgstu. Šitame pasaulyje neįmanoma *išsipildžiusi* laimė. Nugriovęs visas sienas, sutapęs su Lolita, turėčiau arba mirti, arba užmušti ją. Gal ir gerai, kad jos dvasia vis išsprūsta, pasislepia oloje tarsi bugštus žvėrelis. Iš už tos sienos ji stulbina mane keisčiausiais pasakymais, neišpėjamu elgesiu.

— Norėčiau būt tavo" sesuo,— nelauktai sako, žvelgdama pro langą į kreivą lietu. — Norėčiau jaust, kad esam vienos sėklos dalis... Nors esu tau daugiau negu sesuo... Mes darom kažką neleistina, mėgaujamės dvasine kraujomaiša. Geriau jau iš tikrųjų bučiau tavo sesuo. Bent žinočiau, kam ryžausi... Dabar nieko nežinau... Baisu jau vien tai, kad mudu esam, kiekvienas atskirai. Bet šimtąsyk baisiau, kad esam kartu... Palietusi tave, visa nutirpstu. Man rodosi, jog tu esi mano mirtis... Mes darom kažką Dievo uždrausta. Mes artimesni, nei brolis ir sesuo... Mums nevalia būt kartu... Žinau, už tai man bus baisiai atmokėta, bet vis vien tavęs noriu — labiau už viską pasauly. O kartu » noriu nuo tavęs bėgt, bėgt, bėgt — kuo toliau...

Ji nori palikti mane, nes aš esu jos meilė ir mirtis. Nereikia nė tų slaptųjų baisumų — ji gali paprasčiausiai išeiti pas kitą. Vien tokia *galimybė* varo mane iš proto. Pati mūsų meilė yra beprotybė. Staiga panoriu, kad Lolitą ištiktų baisi nelaimė. Trokštu, kad ji susilaužytų kojas' ir stuburą, kad susibjaurotų veidą, kad liktų niekam niekam nereikalinga. Kad kiekvienas, ją pama-

tęs, pajustų gailestį, dar geriau — pasibjaurėjimą. Jos niekam niekam neberekės — o man ji bus reikalinga bet kokia. Tik tada, kai visas pasaulis nuo jos nusigręš, ji supras, kaip ją myliu. Tiesiog mėgaujuosi šio troškimo beprotybe, matau prieš akis Lolitą, kuri priklauso *man vienam* — nedalijamai, amžių amžiams. O kažkur, pačiame dugne, rangosi šlykštus dvokiantis kirminas: mano beprotybė ramiai tvirtina, kad galėčiau *pats* šitai padaryti, *pats* ją subjauroti. Pakaktų tik...

Jį pagaliau nusigręžia nuo lango ir pažvelgia į mane giliomis rudomis akimis. Mano tariama beprotybė sprogsta kaip muilo burbulas. Dvokiančio muilo, išvirto iš lagerio lavonų. Kokią teisę turėčiau pasiglemžti ją vien sau? Kokią teisę?

Argi žmogus gali norėti, kad Dievas priklausytų jam vienam?

— Mes per daug kalbam,—sako ji.—Stengiamės būt perne-lyg protingi. . . Kodėl negalėtume daryti tai, ko norisi, ir nesukt sau galvos? Kodėl žmogus taip nori pateisinti savo buvimą, kodėl negali tiesiog būti, ir tiek?

Galėčiau jai papasakot, kas nutinka, kai žmogus trokšta *tiesiog būti*. Lageryje mes visi norėjom *tiesiog būti*, tiesiog išlikti. Tokią egzistenciją Jie rengia mums visiems. Galėčiau jai paaiškinti, kodėl nekenčiu Beketo, paties *doriausio* nūdienos rašytojo. (Aš nekenčiu Beketo, nors imdamas jo knygą juntų pagarbų virpulį. Jis galbūt vienintelis pajėgė pažvelgti į žmogų abejingomis Dievo akimis. Jis dorų doriausiai parodė vargšo iškanuoto žmogaus būklę tokią, *kokia ji yra iš tikrųjų*. Jis parodė tai, kas yra, tačiau atsisakė net užsiminti; *kodėl* taip yra, *kas* dėl to kaltas. Jis kategoriškai atsisakė bent miglotai paminėti *Juos*. Jis paliko žmogų vieną, nes pažvelgė į jį Dievo akimis. Į žmogų reikia žiūrėti *žmogaus* akimis!)

Lolita stovi priešais mane kaip išsipildęs sapnas. Nežinau, ar noriu jai melstis, bet bučiuot kojas noriu tikrai. Koks menkas esu prieš ją! Jai reikia kur kas tyresnio, vertesnio, galingesnio žmogaus. Aš pats rasiu jai kitą žmogų, kuris bus jos vertas. Beveik nebeturiu savos valios. Vien gaudau menkiausias jos norų užuominas, manęs tiesiog nebėra, noriu vien įtikti jai, padaryti tai, ko galbūt nori ji. Manęs tikrai nebėra — nieko nebenoriu *pats*, esu vien jos atspindys. Nieko nebematau — vien ją. Ji užstoja man visą pasaulį, pati tapo visu pasauliu, ir, dievaž, tatau man yra laimė. Pavojinga laimė — nevalia, kad vienas žmogus atstotų visą pasaulį.

Bet mes jau einam gatve, tad niekas nesvarbu — nei šlapi šaligatviai, nei lietus, nei ilgakūnis šleivas šuo, prisiplakęs prie mudviejų, senas mano pažįstamas. Jos šlapi plaukai blizga it ang-

lies luitai, po lietpalčiu niršiai juda stangrūs klubai. Nepažistu šitos moters ligi galo. Ji nešneka apie savo buvusį vyrą. Ji atsiskaito persikraustyti pas mane, juo labiau — už manęs tekėti. Ji kategoriškai nenori turėti vaikų — apie tą jai geriau nė neužsiminti. Bet neaiškina — kodėl. Ji nuo manęs slapstosi.

Negi nejaučia, ką galėčiau dėl jos padaryti? Jeigu ji būtų vargana raupsuotoji nupuvusiais pirštais, išbučiuočiau tuos strampalius po viena, pats užsikrėsčiau raupsais, gerai suvokdamas ką darau. Jeigu ji pavirstų chrizantema (ji panaši į chrizantemą), aš būčiau kapas, ant kurio ji augtų. Kas ji bebūtų, iškart pažinčiau ją ir tapčiau jos šešėliu. Net jei ji virstų neapčiuopiamu minties tvariniu, slaptingu sapnu, aš būčiau jos sapnuotojas.

Leidžiamės apleistu parko takeliu į pakalnę, šimtąjį kartą pamanau, kaip mudu čia nederam. Peraugę Romeo ir Džiuljeta juodo Vilniaus širdy. Mes nederam prie tyliai verkiančio miesto, prie bedvasio kanukiško gyvenimo. Vilnius nepriima tokių aistrų, tokių minčių, tokių poelgių. Mūsų tuoj pradės nekęsti (jau nenkenčia). Iš mūsų juoksis pilku lojančiu juoku. Vilniuje meilė neišmanoma. Mes esam pusiau apvirškinti mėsos gabalai — argi tokiems gali būt leista mylėti? Argi galima išivaizduoti Romeo ir Džiuljetą, pergyvenančius savo tragediją kanalizacijos vamzdyje, ligi juosmens ekskrementų sraute, negalinčius pajudėti, be rankius ir bekojus?

Artėjame prie upės, jaučiu liūdno vandens dvelksmą. Slapta siena tebestūkso tarp mudviejų, klastingo lietaus siena. Nuo vandens kyla šalta migla, kito kranto veik nematyti. Migla gaubia, Lolitos kojas, pamaži kyla aukštyn prie liemens, glosto ją drėgnais pirštais. Aš *pavydžiu* net šitai miglai. Lolita mano, niekam nevalia jos glostyti. Galiu sunaikinti net tą miglą, net vėją, įsisiautusi jai tarp krūtų. Maga sudeginti knygas, kurios jai patinka, apie kurias ji galvoja ir šneka. Maga sunaikinti muziką, kurios ji klausosi viena. Pavydžiu jos visa kam. Mudviejų meilė tikrai yra beprotybė. Vis prisimenu, kaip prie lagerio tvoros dėl vilkės baltu kaklu susipjovė du vilkai. Jie viską pamiršo, netgi žmogaus baimę. Draskėsi ir kandžiojosi, lyg būtų vienodu visam pasauly. Nugalėjo senasis, pretendentas gėdingai nušlubčiojo į šali, tačiau dangus nepagailėjo ir laimėtojo. Pusė lagerio stebėjo jo pražūtį. Senasis pilkis susipyko su visu pasauliu. Jis zujo paskui baltakaklę vilkę ir gynė ją nuo visko. Šiepti iltis ir urzgė ant mūsų. Puldinėjo sausas šakas ir milžiniškus Sibiro uodus. Kartais, kaukšėdamas dantimis, graibstė tuštumą, niekam neregimus fantomus, kaudavosi su lietaus iašais. Galini! aš esu tasai vilkas.

— Aš kaip tas šuo,— sako Lolita, pamaži leisdamasi šlaitu.— Sekioju tave ir vizginu uodegą. Matai, kaip tau gerai: tau niekad nereikės pirkti šuns.

Upė teka pamaži ir abejingai kaip milžiniška gysla, ja srūva visų mūsų kraujas. Užmiršto mūsų kraujo upė. Vilnele, bėk į Viliją, o Vilija į Nemuną. Sakyk, kad laisvę mylime labiau mes už gyvenimą. Kur ji, toji laisvė? Kur jis, tasai gyvenimas? Miestas apžiojo upę ir nuodija ją savo srutomis. Išlikusios gyvos žuvis dvokia mazutu. O kuo dvokiam mes, patys negalėdami savęs užuosti? Visų Šudų Šudu?

Netaisyklingas Lolitos veidas liūdnei šypsosi, šlapių plaukų sruogos prilipo prie skruostų. Jos kūno nebėra, jis dinga po permirkusiu apsiaustu. Svaja turi būti bekūnė.

Upė išnyra tiesiai iš rūko, atplūsta nežinia iš kur — gal iš pragaro. Net šuo paniuro, liovėsi uodės šlapia žolę ir sustingo, pasukęs ilgą snukį į nustėrusius pakrantės gluosnius. Ką galiu pasakyti Lolitai? Leistinos temos seniai išsisėmė, o pakviesti jos į Kelia neturiu teisės — jos pačios labui.

Man reikia pagalbininko, kuris jai praneštų tai, ko pats negaliu pasakyti, ko pats galbūt nė nežinau. Slaptingo tarpininko, gal kokio pelkynų valdovo Vasilio, mokačio paukščių kalbą. Deja, visi artinu man žmonės toli, visi anam pasauly. Tegaliu viltis išsišauksias dvasias, tačiau jos juk bekūnės ir bežadės.

O ir kokias dvasias galiu iššaukti? Nebent tą vienišą figūrą, sakytum, išnirusią tiesiai iš upės, šlapia šlapiai krenkščiojantį padarą kreivai susegtu apsiaustu. Jo skrybėlės kraštai nuo drėgmės atlėpo, vandens srovelės tarsi voratinklis gaubia veidą, iš kurio spitrėja ne akys — vien suskilę apvalių akinukų stiklai. Iš kur jis išdygo? Gal nusileido nuo senų Vilniaus stogų?

— Gehrą dėn! — sušniukroja tasai senas žydas, kreivai šypsosi, bando nusimaukšlinti ištežusią skrybėlę, skėščioja rankomis, galiausiai įsistebeilija į mane.

Vis dėlto turi akis, jos išmintingos ir *geros*.

— Jūsų veidas daug sako sėnam žydui. Kuhr esu jus matęs? . . Gal kūnighaikščio Vytauto ar kūnighaikščio Gėdimhyno laikais? O gal Ispanijoje Torkvėmos laikais? Jūs manė kvėtėt?

Gal išties galiu iššaukti dvasias? Seniai niekuo nesistebiu: Vilniuje viskas įmanoma. Išeitų, jog pats jį pavadinau čia. Ką jis pasakys?

— Aš senas senas Vilniaus žydas. . . Mano prhoprhosėniai patarhinėjo Gėdimhynų ir Vythautui. Mano prhosėniai skolijo piniğą Zyghimantui. . . Jo jo. . . Mano seneliai kentė nuo rhusų pogrhomų, o thėvai apghaudinėjo lenkus... Ui, kaip jie apghau-

dinėjo lenkus! . . . Aš pats gyvenau ir mirhiau gėte! Jo, jo! Žinau apė Vilnių vhsyk! Jo, jo. . . Klausykite manės, senas žydas viską žino. Senas žydas žino daugiau nėgu visi lhėtuviai... Bet lhėtuviui gali pasakyt, lhėtuvis žydelio nemušė, nedarhė jam pogrhomų, nevarhė į gėtą...

Jis eina krypuodamas, skrybėlės bryliai visai nulėpo, uždengė ausis, iš kurių kyšo ilgi žili plaukai. Apsirengęs nudrengtais rūbais, jo batuose žliugsi vanduo ir purvas. Bet visa tai nekelia pašaipos — rodos, tik taip ir gali atrodyt šita lietaus šmėkla. Pasi-grėžia į šunį ir mandagiai jam linkteli pasisveikindamas. Ar aš tikrai jį kviečiausi? Argi man dabar įdomios jo pasakos?

— Kodėl yhra verhta klausyt seno žydo? Todėl, kad žydai ypatinga tauta! Visos civilizacijos matė tik tai, kas jos YHRA, visai neplanavo, kuo joms rhėiktų pavirhsti. Jo, jo. . . Jos ghalėjo ilgėtis tik savo prhaėties, o žydai ilgisi savo athėties. . . Tik žydai sumanė sau athėtį... Jie visad turhėjo dvi didžias idėjas: Mesijo ir pažadhėtosios žemės. Perhžvėlkit pasaulio istoriją, ir pamatysit, kad tik žydai ilgėjosi ATHĖTIES.. . Tik žydas Marhksas galėjo sugalvot komunizma... Klausykite seno žydo. . . Jis kitaip mato pasaulį!

Šneka ir vis labiau mūturiuojasi į savo daugiaraukšlius rūbus tarytum norėtų visai juose pranykti. Migla pamaži sklaidosi, tik upė vis tokia pat juoda, abejingai srūva pro, mus ir turbūt slapčia klausosi. Žodžių upė — kiek žodžių ji jau prarijo? Jei panertum ausį į srovę, išgirstum juos, atplaukusius iš užmirštų amžių.

— Kaip keista,— sako Lolita.— Niūri upė, viską gaubia rūkas. Einam nežinia kur ir ko. . . Ir senas žydas postringauja apie Mesiją ir pažadėtąją žemę. Viskas kaip sapne...

— Aš irh esu sapnas! — noriai patvirtina jis.— Nebijokit, nesutrhikdysiu jūsų meilės.

— Gerai, kad nors nepavadinot jos mano dukra.

— Arh aš aklas? Ahr aš beprhotis? — jo akys ūmai išsiplečia, rodos, net raukšlės išsilygina.— Gal manot, kad ghalit paaiškint senam žydui apė meilę? Tai senas žydas ghali jum paaiškint apie meilę.

Jis net įniršo, Lolita švelniu balsu maldo jį:

— Papasakokit...

— Apė meilę? Apė meilę nerheikia šnekėt, ją rheikia išmylėt,— jis čepsi lūpomis, rinkdamasis žodžius.— Visi klausia — kas yrha gyvenimo prhasmė. Gyvenimo prhasmė — tai gyventi. O gyventi— tai mylėti. Visą varno meilė. Pasaulis juda todėl, kad daiktai myli venas kitą. Ugnis dega, nes angliai pamilsta ugnį. Upė

srhūva, nes ji myli jūrą. . . Jei nebūtų meilės — pasaulis sustingtų ir sustotų. Baisu pagalvot, kas būtų, jei neliktų meilės. . . Žmogus neturhi varhdo, kol nerhdo savo meilės. Jei norhi paklaust žmogaus varhdo, klausk, ką jis myli. Kito varhdo žmogus neturhi — tik savo meilės varhda. Meilė yrha viskas... Grhūdas nesudygtų, jei nemylėtų saulės. Saulė netekėtų, jei nemylėtų žemės. . . Viskas yrha meilė...

Jis nutyla, tik judina lūpas, rodos, skanauja išstartus žodžius. Rūkas sklaidosi, lenda atgal į upės vandenį. Kažkas nuvalė mano smegenis — lyg mokyklos lentą drėgna kempine. Žydai, meilė ir marksai — viskas savo vietose.

Bet Lolita kažkodėl išbalo, tas Vilniaus ahasferas išvarė jai iš veido visą kraują.

— O jei myli žmogų,— staiga klausia silpnu, vos girdimu balsu,— ar turi sakyti jam viską? Visą viską?

— Vhišką! — atsako jis ir vėl primerkia savo juodas spanges.— Jei ko nesakai — turhi išmesti irh iš savės. Jei gali bė to gyventi irh būt pats savim — gali irh nesakyti. Bet jeigu slepi kažką ghiliai savy, jei sapnoji tą naktimis, jei tas tavės nepalėka -/- turhi pasakyti mylimajam... Kitaip meilė nudžius lyg užnuodyta gėlė... Jo jo... lyg užnuodyta...

Jis nelaukta išsprūsta iš mūsų tarpo, suka link Žvėryno ir senobiškai pridėda pirštus prie atlėpusio skrybėlės bryliaus:

— Jo jo... Tik meilė!

Dūlina šalin, bet aš jo jau nematau. Lolitos veidas toks, kokio dar nesu regėjęs. Akys pasruvo krauju, lūpos sučiauptos, net pabalo. Jis kažką jai padarė!. O aš jos neapgyčiau! Kas dabar bus?

— Einam į Teodoro dirbtuvę! Būtinai! Tuo pat!

Nejučia nuryju seiles ir pamanau, kad būsiu blogai nugirdęs. Tik po kelių mirksnių suprantu, ko čia *puvo* pasirodęs senasis žydas, šlapiasis Vilniaus ahasferas. Jis pastūmėjo mane į ligtol man uždraustą pasaulį ir vėl dingo, pranyko rūke, turbūt klajoja Žvėryno stogais, prisimena gaisrus ir marus, ir potvynius, ir svertimas armijas, ir bažnyčių varpų gausmą. . . Kas jį pasiuntė?

Kad ir kas jį būtų pasiuntęs, vengti savo lemties nesirengiu.

Ateljė aukštomis lubomis buvo nereali kaip prisiminimas. Mažytis židiny, aplūžę antikvariniai krėslai, visi skirtingi, viename ištiesusi kojas sėdėjo Lolita, ją sergėjo daugybė žvėrių, žmonių, augalų, molinių bei metalinių boschiškų fantasmagorijų. Tasai kambarys turėjo sielą, tos skulptūros nevirto bedvasiais daiktais, kaip Gedžio pianinas. Miręs šeimininkas galėjo¹ įžengti vidun

kiekvieną mirksni — ir ką tuomet būčiau daręs? O kaip elgtusi Lolita, ūmai priversta rinktis — gal griebtusi *abiejų*? Nevertėjo man čia eiti. Stengiausi apmaldyti tvaksinčią širdį, atsidėjęs žiūrinėjau Kazio Teodoro pasaulį. Lentynose, ant židinio, aplink mane, po kojomis, virš manęs stovėjo, gulėjo, karojo jo darbai — nuo degtukų dėžutės ligi žmogaus dydžio. Jų buvo aibė — tarsi Teodoras būtų norėjęs pagaminti ištisą pasaulį. Viską vainikavo lubas parėmęs penkiametris monstras, jis skleidė neregimus čiuptuvus, norėjo susigriebti visa, kas buvo aplinkui. Pirmiausia mane, mudu su Lolita.

— Tai Deformatorius,— pasekusi mano žvilgsnį, paaiškino Lolita.— Kai paklausiau Tedžio, ką tai reiškia, jis pagalvojęs atsakė: reformatorius daro reformas, o delormatorius — deformas.

Teodoras tikrai norėjo susimontuoti apie save ištisą pasaulį. Lipdė iš molio, kalė iš akmens, liejo ir šlifavo metalą, virino įmantriausias skardas, skaptavo medį, lydė stiklą ir pynė visa tai į pribloškiančią raizgalynę. Per šią atelję vyliausi rasiąs kelia į Lolitos vidų, bet čia tykojo *kažkas trečias*, slaptinas Vilniaus *trečiasis*. Ką jis laikė užgrobęs, kokią Lolitos dalį? Mane trikdė jo išūlumas, jo negeri kėsiai. Rodės, jis pašaipiai žiūri į mane iš pasalių. Labiausiai erzino didelis raudonas cilindras su žalsvais gumbais, atsainiai numestas į kampa.

— Čia erzintuvus,— dusliai tarė Lolita.— Tedis aiškino, kad dirbtuvėje privalas būti daiktas, kurio vienintelė paskirtis — erzinti atėjusius.

Pabandžiau išsivaizduoti tą Tedį, gauruotą atletą padėrusiomis akimis, ilgais rudens vakarais kruopščiai, su meile dailinanti žalsvus raudono erzintuvo gumbus.

— Keista, kad tu jo nepameni. Jį pažinojo pusė Vilniaus.... Nesuprantu kodėl: jis buvo tylenis... Jokio bohemiškumo. .. Siautėdavo tik dirbtuvėje, vienui vienas... Kiti mieliau siautėja viešai, o dirbtuvėje virsta impotentais. . . Ir lipdo Lenino biustus.

Po truputį vadavausi iš blausių atelję kerų. Šiaip ar taip, čia tebuvo skulptoriaus dirbtuvė, o ne mauzoliejus. Teodoro dvasia, regis, nesirengė mūsų trikdėti. Tačiau Lolita vis dėlto bijojo. Netaisyklingas jos veidas visai perkrypo, skruostikauliai išsišovė. Ji buvo dar per jauna, dar nepratusi bendrauti su savo numirėliais. Dairėsi į šalis, tarsi būgštaudama, kad kuri iš karančių nuo lubų figūrų neprabiltų buvusio vyro balsu. Ji tapo negraži, klaikiai negraži, ji kamavosi, bet aš *norėjau*, kad ji pasakotų. Norėjau išgirsti kuo daugiau. Galbūt pavydėjau jos net šmėk-

loms, net numirėliui. Virtau mažyčiu, virpančiu iš godulio kanuku, norėjau viską iš jos išsiurbti.

— Buvau aštuntokė ar devintokė, leidau vasarą pas senelius. .. — liūdnu balsu šnekėjo ji. — Jie atsirado keturiose, darė kažkokį reljefą ar pano kultūros namams. Keturi jauni dailininkai lopytais džinsais... Aš galėjau būt keturiolikos ar penkiolikos: aukšta laiba mergelė nelauktai pritvinkusiomis krūtimis. Kitiems jau atrodžiau beveik moteris, turbūt galėjau kelti geidulius, o iš tiesų buvau naivi kaip gamta... Kažko many buvo per daug, kažko per mažą. .. Man stigo žmogaus ar gyvulio... ar minties... Buvau pasiryžus bet kam. Jei kas būtų užtaisęs man vaiką, turbūt būčiau išaugus motinų motina. Jei kas būtų dovanojęs man šunį, turbūt būčiau tapus didžiausia pasauly kinologe. Man tiko bet kas... Tačiau kaime nieko nebuvo, nieko nieko nebuvo. Kokią kitą vasarą Tedžio nebūčiau nė pastebėjęs. Jam buvo apie trisdešimt, jis man atrodė kaip pensininkas. Visas ketvertas taip atrodė — tarsi žili senukai, idiotiškai bandantys jaunintis... Bet vis vien mieliau kalbėjau su jais negu su vienmečiais iš gretimų sodybų. . .

Bešnekėdama ji kiek atsigavo, tarpais šyptelėdavo visai nejuokingoje vietoje, jos akys tapdavo permatomos. Rodės, ji kažkuo mėgaujasi, tik nesupratau kuo.

— Taip, kas toliau? Pienas. Šiltutėlis šviežias pienas. Su putele. . . Aš klupau ant drėgnos žolės ir per šiaudą siurbiau jį tiesiai iš kibiro... Senelė nuėjo kairėn, už krūmų, melžt antros karvės. Jų neįmanoma rišt greta, jos bemat susirieja... Geriu šiltą pieną, o Tedis 'priklaupia greta, irgi su šiaudu... Mačiau kaip žiūri į mane. . . Žiūrėjo kaip Dievas, vertinantis savo tvarinį. Pasijaučiau, tarsi jis būtų mane sukūręs. Tarsi būčiau jo skulptūra... Turbūt tą vasarą ištis buvau nelyg akmuo, laukiantis, ką iš jo išskaptuos. . . Nežinau. . . Turbūt pati prie jo prikibau su visu paikos mergiotės įkyrumu. Ir tas pienas čia visai niekuo dėtas. Turbūt jis manęs kratėsi... Bet nuo to mirksnio tapau jo — ir viskas. Tai nebuvo meilė iš pirmo žvilgsnio, pamilau jį kur'kas, vėliau. O tuomsyk jis mane tiesiog užbūrė — ir viskas. Rodės, jame susikryžiavo visos mano paieškos, rodės, tik jo ir ieškojau. .. Net kai smarkiausiai jo nekėsdavau, niekad nepamiršau, kad esu Jo ir niekur nuo jo nepabėgsiu. Štai taip... Jis įtapo mano Dievu. Staiga pajutau, kad tik toks ir gali būt Dievas: trisdešimtmetis gauruotas tylenis... Aš esu jo mintis... Jo sapnas... Jo fantazija... Tais metais mano kūnas smarkiai keitėsi, dažnai stovėčiau prieš veidrodį ir, dievaž, TIKĖDAVAU, jog tai jis mane keičia, daro tokia, kokios nori. . . Aš jau nekalbu apie

dvasią. . . Jis mane perlipdė, kantriai valė lukštą po lukšto, plėšė šydą po šydo, perdarė visą mano mokyklišką protelį. Išvalė nuo visų mokyklos fantasmagorijų. Tik jo dėka užaugau ne HOMO SOVIETICUS, o HOMO SAPIENS. Aš juk SAPIENS?

— Tu nejutai prievartos?

— Ne, jokios prievartos,— ji lėtai apsižiūrėjo savo plaštakas.— Štai, net rankas jis nulipdė. . . Įsivaizduok — dvasios Pelenė, ūmai įkurta karaliaus rūmuose! Kur čia gali būt prievarta?.. Vietoj mičiurinių, makarenkų ir brežnevų mano vidų srautais užplūdo raselai, Šekspyrai ir koltreiniai. Sapnuodavau Kamiu, Kjerkegorą ir net vyskupą Berkli... Sapnuose pergulėjau su ištisa genijų plejada... Cha, aš tikrai vienintelė pasauly, kurią išprievartavo Kantas! . . . Mano Dievas buvo negailestingas, jis suteikė moteriai protą. Aš ne per smarkiai giriuosi?.. Tu nenumanai, ką reiškia iš mokyklinės pirmūnės virsti gauruoto trisdešimtmečio intelektualo antrininku. Įsivaizduok, kad GIMSTI ir pats matai, kaip gimsti. Tedis pirmiausia man buvo guru, o ne vyriškis. Guru, o ne mylimasis. Guru, bet ne meilužis... Praėjo metai kiti, spėjau įprast

- prie vyrų žvilgsnių, naktimis dūšaudavau, svajodavau apie sutinusias nuo bučinių lūpas, troleibuse tarytum netyčia prigludavau prie jo visu kūnu, o jis užsispyręs tebuvo TIK mano guru. . . , VELNIAI 21NO, ką jis norėjo iš manęs padaryt — tik ne meilužę ir ne žmoną. Dvasinę mokinę? Mokiniais būva vyrai! Niekad jo nesupratau. Niekad jam neatleisiu. Jis nusviedė mane vilkams. Negana, kad aš visa — j₀ sutverta, aš net nežinau, kokią jis mane sutvėrė,—ji ūmai pažvelgė nieko nematančiu žvilgsniu ir piktai pasakė:—Jei bučiau-jį perpratus, čia nesilankyčiau, nesėdėčiau čia naktimis ir nešnekėčiau sienoms. Parduočiau visą šitą, marmalynę. Už numirėlius gerai moka.

Jos lūpos buvo tvirtai sučiauptos, rodės, ji šneka neprasiziodama. Staiga pabūgau negerų liepsnelių jos nieko nereginių akyse. Ji šnekėjo ne man, galbūt savo Dievui, bet aš visai nenorėjau būt Dievas. Aš buvau vyras, juste jatau, kad tuoj pasakys tai, ko nederu man sakyti. Pabūgau tos piktos moters su beprotiškom liepsnelėm vyzdžiuose, kapojančios žodžiais orą. Troškau susigražinti savo Lolitą, tačiau ji dingo be pėdsako. Liko nukarę nuo lubų skardiniai mobilieji, trys storuliai budos žvėrių galvomis, sustatyti ant židinio, ir aitri nuojauta, jog kažkas baisaus dar turi įvykti.

— Tyčia vilkdavausi suknelę ant nuogo kūno, rangiausi ir rodžiau grožybes kiek įmanydama. Jis varė mane iš proto, buvo neperprantamas, kaip ir dera Dievui. Absoliutus valdovas, kuriam reikia žiauriai keršyti... Mane pasičiupo vienas jo drau-

gelis ir per mėnesį primokė mane visui visko, nė nepastebėjęs, kad atėmė man nekaltybę. Ir viskas man buvo malonu — viert todėl, kad jis buvo artimas Tedžio bičiulis. Aš keršijau, ištvirkavau su jo draugu. O su Teo mes diskutuodavom apie Beketą... Galų gale padariau tai, ką privalėjau padaryt: įsiveržiau čia ir sudaužiau viską, ką pajėgiau. Parengtus pirmai ir vienuintelei jo parodai darbus. Atidėtus, niekam nerodomus intymius šedevrus. Sumaitojau visą jo pasaulį, o kai pasirodė jis pats, vos nepridobiau jo kažkokiu bareljefu... Jis nuplėšė man suknelę, sudraskė ją į smulkius skutus, pasistatė mane nuogą priešais save, ištyrinėjo profesionalo žvilgsniu ir pasakė, kad parodoj išstatys mane: nuogą, aptepliotą šūdais, apklijuotą tualete sušluostytom laikraščių skiautėm. Ir pavadinis tatai „Lietuva"... O paskui viskas buvo keista kaip sapnas ir trumpa kaip viena diena. Mes apsivedėm, vos man suėjo aštuoniolika. Motiną ištiko isterija — ji turbūt vylėsi išauginsianti mane vaidilute. .. Tetroškau vieno — perprasti Tedį, bet nespėjau nė gerai jo išžiūrėti. Aš net slapčia surašinėju jo keistumus. Jis niekad nevalė dantų. Augino barzdą, bet buvo prisipirkęs aibes skuteklių ir skutimosi mašinėlių. Nevalgė pomidorų ir šokolado. Man rodėsi, kad netgi tokios absurdiškos smulkmenos turi slaptą prasmę... Jis paniškai bijojo ugnies ir aštrių daiktų... Labai keistai skirstė kiekvieno filosofo ir menininko darbus. Jam egzistavo IKI ir PO. Jis viską taip skirstė: Kantas IKI ir Kantas PO. Tarsi jie visi kažkokiu momentu būtų užsikrėtę gniuždančia liga. . . Kokio nors žmogaus IKI galėjo jį besąlygiškai žavėti, o to paties žmogaus PO jis neapkentė. Tik niekad nebūdavo atvirkščiai... Aš vis klausdavau, iki KO ir po KO? Teo neaiškino. Jis nieko apie save neaiškino. .. Žiūrėdavo į mane ir kartodavo: tu geriausia mano skulptūra. Taip, aš jo tvarinys. Nežinia kam padarytas. Jis nekūrė manęs sau, savo naudai, juste jutau, kad laužo ir kankina mane mano pačios labui... Jis nuo kažko mane gelbėjo. Bet nuo ko? Nuo savęs pačios? Nuo užkeikto Vilniaus? Ar nuo tų įkyrių žmonių, kurie plūste plūdo į jo dirbtuvę? .. Jis nekontė, kad į jį kas įdemiai žiūrėtų. Jam vaidenosi, kad šitaip galima išvogti mintis tiesiai iš galvos.

— Kaip, kaip? — perklausiau, jusdamas, kad liežuvis pamaži stingsta.

— Suprantu, tai juokinga. .. O dar prisigėręs kartais sakydavo, kad žmonės iš tiesų nėra žmonės, kad evoliucijos kely nutiko šiurpi klaida, kad tikri žmonės yra kažkur KITUR... O paskui jis žuvo... Ir nieko nebeliko... Kol neatsiradai tu.

— Jis žuvo? Tu nepasakojai.

— Maniau, kad žinai. Visi žino. Pagarsėjęs istorija. Jis sudegė gyvas.

Kambarys pakrypo. Stengiausi susikaupti, tvirtai sukandau dantis, vydamas šalin akyse pasirodžiusius raibulius. Jisai sudegė gyvas. Kalbėjo apie žmones nežmones, evoliucijos klaidą. Nekentė kanukiškų žvilgsnių. Krūptelėjęs apsižvalgiau aplinkui: deformatorius? deformuoti kūnai?

— Klaiki istorija, - dusliai pratarė Lolita.— Jis sėdėjo kempingo namely. Rūkė, gėrė, šnekėjo... Su tuo pačiu draugeliu, mano seksauklėtoju... Tasai išėjo gult į savo namelį. Tedis buvo girtas, užmigo kaip akmuo. .. O namelis užsiplieskė kaip degtukų dėžutė.

Turėjau ką nors pasakyti. Turėjau žut būt praverti burną, bet lūpos sulipo, liežuvis manęs neklausė. Staiga pajutau, kad nenoriu nieko žinoti, pajutau, jog šitai man pavojinga. Pavojinga mano sveikam protui. Nuojauda virto įsitikinimu, skulptoriaus dirbtuvė buvo spąstai. Ar molis dega?

— Visa tai dabar nebesvarbu. Turiu parodyt tai, dėl ko čia atsivedžiau. Tai, ko Tedis liepė niekam nerodyti. Gal tu ką suprasi,— Lolita pakilo ir nuėjo į tamsųjį dirbtuvės kampą.— Teodoro testamentas.

Lyg robotas nusekiau iš paskos. Nustėręs žiūrėjau, kaip ji atsargiai nuima galvą kažkokio žvėries skulptūrai. Tik po keleto mirksnių suvokiau, kad tai Geležinis Vilkas. Išties buvo geležinis, ant šonų šleivomis raidėmis buvo surašyta visa legenda apie kunigaikščio Gedimino sapną. Lyg automatas fiksavau kreivas eilutes: ir sapnavo jis, kad ant kalno kaukia geležinis vilkas... įkurk, kunigaikšti, čia miestą, ir sklis apie jį garsas po visą pasaulį, kaip vilko kauksmas. . . Ar Teodoras irgi manė, kad paslaptis glūdi pačiam Vilniui?

— Žiūrėk,— Lolita nervingai užsirūkė ir patiesė prieš mane du drobės ritinius.— Tai vieninteliai Tedžio paveikslai. Šiaip jau jis niekad netapė. Jis saugojo šitas drobes kaip savo vyzdį. Geležinis vilkas — jo seitas.

Apgrai bom išvyniojau ritinius, paslėgiau kraštus kažkokiais moliniais žvėrimis. Paveikslų plokštumos pamaži liovėsi tavaravusios akyse. *Aš jau mačiau.*

Iš kairiojo ne visai į mane, kiek pro šalį, žvelgė blyškiai žalsvas moters veidas, užimaš visą paveikslę, netelpas tarp drobės kraštų. Moters akys buvo didelės ir negyvos, užju neslypėjo jokia dvasia, joks asmuo. O iš vyzdžių LuVi kokjo nuodingo

augalo spygliai kyšojo neryškūs pilkšvi kūgiai — ramūs ir abejingi, neieškantys aukos, nes jų auka privalėjo tapti visa kas.

Iš dešiniojo paveikslo — šįsyk tiesiai į mane, į mus visus — spoksojo daugybė nedidelių veidelių — kiekvienas iš savo narvo ar rėmo. Daugybė perdėm tvarkingai išdėliotų veidukų, spiginančių mane vienodomis ižūliomis akimis. Jie buvo lyg ir skirtingi — barzdoti, ūsuoti ir beūsiai, skrybėlėti, kepurėti ir vienplaukiai, pliki, pasišiaušę ir susilaižę. Bet iškart suvokiau, jog tai vis tas pats veidas, daug syk pakartotas bevalis, bet kartu ižulus veidas. Persigrimuojantis, besimaskuojantis, bet visad vienodas, šiurpulį keliantis apvalus kaip blynelis kanuko veidas.

Netrenčiau paveikslų į šalį. Man nesuraibavo akyse ir neužėmė kvapo. Nenulėčiau namo kaip pamišęs ir neužsirakinau septyniais užraktais. Tiesiog pasisukau į Lolitą — tik tuomet iš tiesų nustėrau.

Ji sėdėjo kiek palinkus į priekį, šleivai pražergus kojas, tarsi šit šit rengtusi stoti-s, jau būtų pradėjęs stotis ir ūmai sustingus. Jos lūpos buvo nelgiai pravertos, dešiniam jų kamputy kybojo seilių siūlelis. Veidas kreivas, pirštai nenatūraliai surangyti. Rūdės, ją ištiko stabas. Ir ne tik ją: cigaretės dūmai buvo sustingę, ugnis židinyje suakmenėjo. Pamaniau, jog tai vizija, akimirksnio iliuzija, tačiau viskas taip ir liko. *Tik aš vienas galėjau judėti.* Pakrutinau pirštus, pasidairiau į šalis. Nežinau, kiek šitai truko. Lietaus lašai už lango pakibo prie stiklo. Purvinas Vilniaus karveli?, laviruojas tarp bažnyčios bokštelių, pasviręs kybojo prie pat kryžiaus.

Aš nieko riebebijojau. Man buvo vis vien. Jutau, kaip Jie persmelkė viską, it virusai įsibrovė į visų mūsų smegenis, supančiojo net patį. Vilnių. Jis stūksojo už langų, supo mane iš visų pusių, praradęs jėgas, netekęs bet kokios valios priešintis, atsisakęs visko — net judėjimo, net paties laiko. Savo sielos, kuri viską varo ir judina. Tasai sustingęs mirksnis kažką man priminė — gal pikta pasaką, gal sapną, gal viziją ar košmarą. Truko neilgai, staiga viskas vėl pajudėjo. Netgi dabar netikėjau jutiliais, tikinau save, jog niekas neįvyko, žiūrėjau į lėtai kylančią iš krėslo Lolitą, dingstantį iš akių purviną Vilniaus karvelį, jusdamas burnoje aitrų kartelį. Jie apraizgė viską. Pasislėpti buvo neįmanoma.

— *Ir ką sužinojai? — kimiai paklausė Lolita.*

Šviečia saulė, tai yra visų baisiausia. Tamsa tave išgelbėtų. Bet pro barako langą krenta šviesos ruožas ir glosto tavo: suspardytus kelius. Maudžia visą kūną. Jei įstengtum užsimerkti, jei užsimerktum ir viską užmirštum, galėtum pa-

manyti, jog sėdi ant suolelio prie namų. Saulė visur vieno-
da. Saulė gydo žaizdas. Saulė kviečia gyventi.

— Na —sako tasai, kur sėdi ant gultų kaip karalius —
pabandom dar sykį?

Jo rusiškai banditiškos akys žvelgia į tave švelniai švel-
niai. Vėl prieš veidą išnyra pajuodęs sulankstytas kibirėlis.
Jš jo sklinda aitrus šlapimo dvokas, lenda tau į šnerves,
į gerklę. Išverstų skrandį lauk, bet tu neturi skrandžio. Jie
išmušė tau skrandį.

— Gerk, vaikuti,—sako tau užkimęs šleivas balselis.—
Išgersi — ir baigta. Negi gyvent nenori?

Šitasai ilgas kaip kartis, bruka kibirėlį tau po nosim, už-
lieja smakrą drungnu dvokiančiu skysčiu.

— Jis negers, Vaska,—sako balsas lyg iš statinės.

— Kaip mielas gers,—kilsteli antakius karalius nuo gul-
tų. Ar jis geležinis? Ir myžalus gers, ir mums visiems by-
bukus pačiulps. Tik jis to dar nesuprato.

Ir iškart vėl pradeda. Jau antra diena nebemuša. Dabar
susirado kreivaqkį korėjietį. Tasai spusteli pirštais kažkur
po širdim ir šypsosi. Toks yra skausmo veidas: besišypsas
korėjietis kreivais akių plyšeliais. Skauda ne tik tave —
visą pasaulį. Jei turėtum balsą — réktum, bet jie išplėšė tau
balsą. Korėjietis ūmai atleidžia pirštus, tas mirksnis blogiau-
sias. Tau nebeskauda, tau gera. Reikia tik išgert — ir kančia
pasibaigtų. Jei negersi — šitai tęsis be galo. Reikia išgerti?

— Nusibodo —sako balsas' kaip jš statinės.— Jis gele-
žinis. Kam tau to reikia, Vaska? Nepatinka snukis — pa-
pjaunam, ir viskas.

Karalius ant gultų raukosi, neskubiai renkasi žodžius.,

— Jis vaikšto iškėlęs galvą. Ir žiūri išdidžiai. Mušk ne-
mušęs. O ko jis žiūri išdidžiai? Dėl to, kad politinis? Kad
yra sušiktas lietuvis? Jis turi suprasti. Nusilenkti turi. Mums
nusilenkti.

— Na, vaikšto iškėlęs galvą. Teisingai Goga sako — nu-
pjaut tą galvą — ir nebevaikščios. Ar nori pamatyt savo
nupjautą galvą?

Negali suprast. Juk sėdit tam pačiam lagery. Vaikštot
tarp tų pačių vielų. Kodėl jie tave kamuoja? Taip, jie kri-
minaliniai, jie rusai — bet kodėl? Ir dar nesupranti: kodėl
nepasiduodi? Tereikia vieno vieno mirksnio. Kodėl trečia
diena laikaisi? Ar ketvirta? Ar penkta?

Jų karalius, garsusis Vaska Jebačikas, lipa nuo sosto
ir eina artyn. Žiūri didelėm gražiom akim ir kramto lūpas.

Tuoj korėjietis saviškai paspaus kitas vietas, paskui dar kitas. Tavy ištisa galybė skausmo vietų. Reikia išgerti?

— Man šitą purzlių perprast reikia — sako karalius ty- , liai, lyg pats sau — Aš noriu įlįst jam į inkstus ir kepenis. Ir pažiūrėt, kokie ten daikčiukai guli. Kas ten sudėta. O kas ten gali būt sudėta? Nieko ten ypatingo nėra. Juk gers jis myžaliuką, juk išlaižys mums ir priekį ir užpakalį. Mėgstu, kai lietuviai palaižo. Jų liežuviai minkštesnį.

Jis žino savo vietą šito pasaulio tvarkoj. Kiekvienam lagery yra kitas lageris, o tam lagery dar lageriukas. O tam lageriuke dar lagerėlis. Ir taip be galo. Kiekvienas turi pasirinkti, kuriam -tų lagerių lageriukų bus komendantas. ^ Antraip visur būsi vien kalinys. Jei nepasirinksi nieko, būsi visų tų lagerių lagerėlių kalinys susyk.

Ar apskritai galima ištrūkti už paties didžiausio lagerio tvoros, ar visas pasaulis yra lageris, ir niekur neištrūksi?

— Pabandom dar sykį,— sako karalius, vėl sėdęs į sostą.

— Gerk, šunyti, lak —kriokia ilgšis.

— Jis geležinis,— sako Goga.

— Matai, kaip tave myliu,— pirštų galais sako korėjietis.

— Pabandom dar sykį,—sako karalius.

— Kažkokia guma begalinė,— sako Goga.

Ilgšis supykęs teškia kibirėlį tau į veidą. Sūrus skystis graužia akis, varva nuo nosies. Tu visas dvoki.

— Asilas! — sako karalius — Reikia, kad pats išgertų. Pats, supranti? Išgertų kaip geriausią vyną. Ir padėkotų..

— Durnystė visa tai,— sako ilgšis,— verčiau parodom jam jo nupjautą galvą.

Karalius vėl kramto lūpas, ilgai kramto ir nelauktai šyp-
teli. Jo šypsena graži, jis galėtų vaidint kine.

— Savo nupjautos galvos pamatyt jis negali. Bet ką kitą pamatyt jis gali. Nagi, maukit jam kelnes! Ilgši, pats ištaš-
kei, dabar pats ir primyšk.

— Kad aš daugiau nebegaliu.

— Tokiam reikalui — nelauktai nušvitęs sako Goga —
tokiam reikalui aš pasistengsiu.

Ima sulankstytą kibirėlį, sagstosi ir atsidėjęs leidžia vi-
dun ploną srovelę* Ilgšis rausiasi tau po klyną, tempia lauk
sudvisusį, suprakaitavusį daiktą.

— Neprastas — sako.— Tik kažkoks apkramtytas.

— Mergos sukandžiojo — meiliai šypsosi Goga ir traukia

savo garsiujų brilyų. Dabar tu man bet ką išgersi, broliuk. Dabar aš tau tiesiai į burną priiityšl galėsiu.

-- Supranti" - klausia karalius. Dabar jau supranti, kad mes viską galim? Supranti, kieno valia?

Britva artėja kaip mažas blyksintis žvėrelis. Jauti apačioj vėsq ir ašmenų dilyčio įima.

— Tu liksi be nieko. Tau neaugs barzda. Būsi storas kaip kiaulė ir kalbėsi moters balsu. Būsi didelė, riebi šlykšti bo-ba. Na, pjaunam. Gerk!

Ištaikęs paspiri kibirėlį koja. Šiandien daugiau nebepri-myš. Nebeturės iš ko.

Karalius kaip žvėris liuokteli nuo sosto, stumia šalin Goga. Britva via vien kliudė, jauti apačioj šiltą kraują. Kara-lius Vaska Jebačikas prisipykęs žiūri į tave.

— Ar nesupratai? Tau negaila?

— Tai tik kūnas,- sako tavo ūmai atsiradęs balsas.

— Jūs jo paklausykit! Paklausykit! Bybis jam tik kūnas! Ar suvoki, ką šneki? Ar savam prote?

— Nup jaunam jam galvą ir į metam į politinių baraką. Ot bus juoko! — sako ilgšis.

— Kūnas? Sakai, kūnas? O kas tu dar esi? — sako kara-lius.— Gerai, aš tau nupjausiu bybį. Išbadysiu akis. Nuka-posiu rankas ir kojas. Išrausiu liežuvi. Ir kas liks, kas dar iš tavęs liks?

— Aš. Aš pats. Negėręs myžalo.

— Jis psichas,— sako ilgšis savo šleivu balseliu.— Įce-mentuojam jį į pamatus, ir viskas.

Goga nepatenkintas, vis smarkiau nepatenkintas. Sprag-si britva: čia atlenkia, čia užlenkia. Šviečia saulė, tas bai-siausia. Pro barako langą matai medelį. Gležną žalią me-delį. Jeigu jie įmūrys tave į pamatus, gal būsi medelis.

Sužinojau daug ką:

+

1. Teodoras ėjo Keliu ir buvo sudegintas;
2. Gediminas ėjo Keliu ir buvo sutraiškytas;
3. Vilniaus baziliscas tebetūno savo irštvoje;
4. aš einu tikruoju Keliu ir esu artimiausias jo žudančių akių taikinyms.

*

*

Nežinojau tik, kaip Jie manęs imsis. Su gailėsčiu žvelgiau į Stefaniją — ji vis stengėsi man padėti, bet daugiausia trukdė ir painiojosi po kojom. Su siaubu žvelgiau į Lolitą — ji nė nenu-jautė, kad tapo įkaitu.

Aš sąmoningai nesigimdžiau vaikų, kad *Jie* negalėtų paimti jų įkaitais. Tačiau dabar turiu Lolitą.

Su viltim žvelgiau į Gediminą — tik jis vienas galėjo man padėti. Gėdis daug matė ir daug žinojo. Jo viduje slypėjo galybė miestų ir minios žmonių. Jis šlifavo Grinvič-Vilidžo gatves ir gėrė alų su Montanos fermeriais. Gaudė krevetes su japonų žvejais. Kopinėjo po majų piramides. Gediminas buvo mano akys, matę tai, ko aš pats niekuomet neišvysiu. Aš turiu tik' Vilnių, o jis norėjo aprėpti visus žemynus. Jo lagerio ribos buvo kur kas platesnės už manojo. Jame tilpo Paryžius ir Amsterdamas, styrojo smailiausi pasaulio bokštai — ne vien bukas, bejėgis Vilniaus falas. Jo viduje knibždėte knibždėjo žmonių, sutiktų toli svetur ir prakalbintų, viliantis rasti žmogiškosios dvasios eldoradą, vietą, kur nesiekia Jų čiuptuvai. Tai baisu, bet jis taip ir nerado tokių žmonių, tokios stebuklingos vietos. Žmonės visur vienodi, sakydavo po kiekvienos kelionės, niekur jie nėra *apsaugoti*. Tuomet nesupratau, ką turi galvoje. Žmonės visur vienodi. Nėra išrinktųjų tautų, kurios būtų nuo Jų apsaugotos. Laisvų šalių gyventojams netgi blogiau negu mums. Mus pats gyvenimas, pati aplinka verčia ieškoti atsakymų, nes mums akivaizdžiai bloga — ligi vėmimo bloga. Aniems labai lengva palaimingai užsnūsti, vis kartodavo Gėdis.

Niekad ligi galo nesuprasiu, kas jis toks — tasai džiazmenas matematikas artojas. Kas toks buvo Gediminas? Vienišas karys ar legionų vadas? Bebaimis tyrinėtojas ar vos išengęs į Kelią naujokas? Kartais būdavo toks panašus į savo tėvą, lietuviško sodžiaus patriarchą, suaugusį su savo sodyba, savo žeme. Gėdis daug klajojo po pasaulį, bet vis grįždavo prie nušiurusio, vočių apnikto Geležinio Vilko. Matyt, tik Vilniuje galima atskleisti didžiausias paslaptis. Mieste, jėga paverstame provincijos provincija, mieste ant ribos tarp Rusijos ir Vakarų Europos, išsiurbusiame ir vienokią, ir kitokią dvasią. Tik Vilniuje, tolimiausiam katalikybės bastione, daugiagalvio daugiakalbio slibino, slogaus bazilisko, užmaršties ruko mieste.

O dar — slaptingos upės mieste.

Gediminas mėgo sėdėti ant Neries kranto ir be žodžių šnekti su drumzlina tėkme. Miestą įvardina jo upė, mėgo sakyti, ji atplukdo miestui slaptą žinią ir nuplauna dvasios purvus. Dabar aš irgi dažnai sėdžiu pakrantėje ir be tikslo spoksau į šlapius krumus. Pagirioti Vilniaus meškeriotojai siūlo man mazutu dvokiančias žuvis. Gediminas teigus: šita upė tikrai sugeria slapčia' pasakytus žodžius, nuplukdo juos šalin, o paskui nelauktai atneša iš nežinios.

— Pažvelk į Nerį,— sakydavo Gėdis.— Pasauly yra mirusiųjų upės ir užmaršties upės. Istorijos upės ir visų upių upė... O Neris yra atminties upė. Ja teka mūsų pralietas kraujas, mūsų prarasta atmintis. ...

Gera išsiklausęs, panery gali išgirsti visų pražuvusių lietuvių vardus. Ir tų, kurie krito nuo kryžiuočių rankos prieš šešis šimtus metų. Ir tų, kuriuos rusai prieš trisdešimt metų vežė į Sibirą. Tik čia neišliko Vilniaus metraštis... Dievai žino, ką jis pranešė Gediminui. Dievai žino, ką Gėdis norėjo išgroti savo „Neries bliuzais“, kurie anaip tol nebuvo bliuzai. Gėdis grojo vien avangardinį džiazą — jeigu tai išties vadinasi avangardinis džiazas. Tačiau tai buvo *muzika*. Kruopščiai išnagrinėjau, kaip *Jie* suniokojo naujųjų laikų muziką, šiandien džiazas bene arčiausia *tikrosios*. Tikra muzika visad buvo vienaip ar kitaip improvizuota, tą išpažino ir Rytai, ir Vakariai. Žmogaus dvasios negalima surašyti į penklinę ir groti kaskart vis taip pat. Anksčiau tą žinojo visi. Johanas Sebastijanas Bachas svingavo kaip apsigimęs džiazmenas, jis jautė dvasios pulsavimą. Tačiau *Jie* gudriai surakino dvasią penklinėmis, metrais ir taktais. Ne veltui *Jie* taip persekiojo džiazmenus, panūdusius ištrukti iš tų varžtų. Ne veltui taip daug džiazmenų buvo nežinia kieno papjauti ar išprotėjo. Džiazas didžiai pavojingas *Jiems*, primetusiems pasauliui minti, kad muzika — tai kruopštus šimtakart girdėtų, nuzulintų melodijų ir taisyklių kartojimas, kad groti — tai *vienodu* būdu išgauti *vienodus* garsus iš *vienodų* instrumentų. Gėdis norėjo groti viskuo, kuo tik įmanoma. Kuo neįmanoma — taipogi.

Tačiau greta džiazą jis mėgavosi matematikos griežtumu. Vis dažniau pamanau, kad per matematiką kasėsi prie Jų patologikos. Matematikos darbuose buvo toks pat nesuvaldomas ir beprotiškas, kaip ir muzikuodamas. Esu *beveik* tikras — šitaip jis bandė pramušti logikos sieną ir atsidurti *patologikos* valdose. Norėjo perprasti visą Jų veiklos mechanizmą. Ir kas žino, ar jam nebuvo pavykę — antraip *kam būtų reikėję* pradanginti visus jo popierius? Koks nors saugumas gali konfiskuoti romano rankraščių, bet kam išvogti matematikos darbus?

Man labai stinga Gedimino. Jo stinga net pačiam Vilniui, tam amžinam *trečiajam*, apie kurį Gėdis kitados kalbėdavo:

— Vilniuje niekaip nepabūsi dviese. Jei sėdi su draugu ar su moterim, Vilnius būtinai prisigretins kaip keistas *trečiasis*. Nuo Vilniaus niekur nepabėgsi. Nėra pasaulio kito tokio miesto... Šitą jausmą gerai žino Amerikos negrai. Jų Vilnius, tas *trečiasis*, vadinasi Bliuzas. Ne daina, ne muzika... nežinau... nuotaika, Dievas, plevenantis ore... Žodžiu — Bliuzas... Vienas Harlemono

senis man taip ir pasakė: kada šneka kitas senas negras, o aš klausau, mes nesam dviese, visad yra trečiasis, o jo vardas — Bliuzas. . . O mūsų bliuzas vadinasi Vilnius. Siaubingasis mylimasis Vilnius.

Purvinas, apsiblausęs Vilnius, kuriame kas rytą keli ir galvoji, kad vakar jame negulei. Kuriame guli į patalą, galvodamas, kad rytoj čia nebekelsi. Bedvasis bliuzas, iš kurio beliko ritmas ir melodija, net *biue notes* nebeskamba, nes muzika beviltiškai prarado dvasią. Bliuzas be sielos visad kelia siaubą — tarsi nubudęs numirėlis. Gediminas — mirusi Vilniaus bliuzo siela.

Vienas aš nebegaliu. Niekad negebėjau pažvelgti į kitus iš šalies, virsti demiurgu, abejingu Dievui. Visad jutau, kad tie kiti yra mano dalis, kad jų menkystė yra'mano menkystė, jų iškanuotos smegenys — manųjų tirpstančių smegenų atspindys. Niekad nesistengiau stot aukščiau kitų ir šnekėt su Dievu apie savo privačius reikalus. Kaži, ar su Dievu išvis verta šnekėti. Man regis, Dievas *irgi yra iškanuotas*.

Kiekvienam ieškančiajam reikalingos nuorodos. *Jų* paslaptis tvyro visur — žvaigždžių konsteliacijose ir rytiniam neišsisklaidžiusio sapno rūke, kiekvieno Vilniaus skersgatvio grindinyje ir šlykščiausios šliundros vaginoje. *Jų* paslaptis negali būti užšifruota vienam kuriam ženkle, vienam kuriam kvape, vienam kuriam sapne. Ji slypi *visur* — kaip Dievo vardas, — tik reikia mokėt ją iškaityti. Baltaplaukė mergina, lėtai einanti vakarėjančia gatve, neša savy *Jų* ženklą. Jei galėtum perprast ją iki galo — išpėtum ir *Jų* paslaptį. Suskilinėjusi seno namo siena būtinai slepia *Jų* hieroglifą, galbūt, užklojęs tų iškilimų brėžinį ant Vilniaus žemėlapių, pamatytum slapčius *Jų* kelius. Bet svarbiausia yra upė.

Upė visų svarbiausia. Negaliu nieko surašyti popieriu (Jie sunaikina popierius), negaliu užšifruoti (*Jų* patologika viską iššifruoja), negaliu nešiotis visko galvoje (*Jie* nuraus man galvą). Upė'—vienintelė vieta, kur mano žinios gali išlikti. Vien upei kasdien šnabždu savo slaptąją malda: nebandyk įvardinti *Jų* tikslo, nes tam nėra žodžių... netapalink *Jų* su jokia valdžia, jokia sistema, jokia organizacija — *Jie* tik ir telaukia, kad pultum atskirybę vietoj bendrybės.

Įteigiau Neriai šimtus savo maldų, dažniausiai naktį. Naktis ir tamsa visuomet mane sergėja. Tamsoje esi nematomas, tavęs nesiekia slogūs kanukų žvilgsniai. Upės srovė išgelbėjo mane nuo nepakeliamos žinojimo naštos. Neris yra Vilniaus ausis, ji mane išgirdo.

Dabar einu pakrante ir šimtajįkart rikiuoju slapčius ženklus, tikrindamas, ar kuris neprapuolė. Neris atplūsta iš nežinios, iš

amžių glūdumos — taip, kaip atplūdo *Jie*. Dar niekas nenustatė laikotarpio, kada *Jų* raida pasuko į šalį nuo žmonijos raidos, ir niekas neištyrė *Jų* evoliucijos, *Jų* istorijos, nors visa tai turėtų slypėti giliai kiekvieno žmogaus atminty. Genetinėj atminty — ne veltui *Jie* taip stengiasi genetiškai pakeisti žmoniją. Lietuva be lietuvių! Krymas be totorių! Europa be žydų! Vilnius be atminties! Atminties genai irgi slypi Neries tėkmėje, čia srūva ir žuvusios tautos, ir mirties fabrikai, ir raganų medžioklės. Ties pirmuoju Žirmūnų vingiu yra nedidelis kranto lopas, nusėtas įvairiaspalviais akmenim. Čia kiekvienas akmenėlis turi savo slaptą prasmę. Du milžiniški rieduliai — tai du didieji genetikai, Hitleris ir Stalinas. Galiu ant bet kurio atsisėsti. Rieduliai guli vienas priešais kitą. Kairysis, be abejo, yra Hitleris, rodos, matau garsiąją ant kaktos užkirusią sruogą, o gal kanukiškas akutes, o gal girdžiu isterišką balsą. Tasai akmuo yra Hitleris. Antrasis tūno tyliau, susmegęs į žemę, jis rezga savo planus vogčia. Kada čionai stoviu, bijau atgręžti jam nugarą. Rodos, jis tuoj pajudės, vikriai prišliauš ir suleis į kulkšnis nuodingus dantis. Aš vis dar bijau šito akmens, jo kaukazietiškų ūsų, jo kibių pirštų. Tačiau jis tėra akmuo, jiedu tėra akmenys. Niekad nekreipkit dėmesio į politikus ir valdžios vyrus, jie mažiau svarbūs negu eilinis pavartęs kanukas, ryjās visus žvilgsniu. Visi politikai — tik robotai, policinio sekimo organizacijos — antriniai robotai, valdininkai — tretiniai robotai. Neieškokit atsakymo valdymo sistemoje. Aš pažįstu *Juos*, patikėkit. Nužvelgiu daugybę besivoliojančių po kojomis akmenukų. Jų čia turėtų gulėti milijonai. Šeši milijonai Hitlerio nugalabytų žydų, Stalinas dar bandė padidinti šį skaičių, tačiau nesuskubo, nesuskubo. Kodėl kaip tik žydai (tamsiai pilki, aptakūs akmenukai)? Gal jie išties gabena per amžius kitiems nežinomas paslaptis? Nors neįmanoma Jų veikloje ieškoti logikos — antai niūkso baltų akmenėlių krūva. Keli milijonai ukrainiečių, Stalino numarinti badu. Pasirodo, kad ukrainiečiai irgi žino kažką neleistina? O kuo čia dėti Krymo totoriai? Klausimai be atsakymų. Ir vis augantis Iтарimas, kad visa tai, daroma be jokios prasmės. Kodėl upė teka? Todėl, kad teka. Kartais *Jie* veikia su ypatinga neišvengiamybe ir beprasmybe, būdinga negyvajai gamtai. Jei Hitlerio mirties labrikai būtų pasiekę planuotą pajėgumą, per metus būtų naikinę *daugiau* žmonių, negu jų gimdavo visoje Europoje. Pasaulio šalys Jų slaptos veiklos, dėka sukaupę *daugiau* ginklų, negu reikia sunaikinti visai žmoniją, j, i;ei

Už akmenų sodo stypso sunykęs, krūmas. Ėja,, paslėpiau; dar vieną savo mintį, gimusią sunkiam „kosmatiška^sapn.ę.; Jų (Jiaj-
lektika nėra pasaulio dialektika, *Jų* veikla,,ardo pasauliu,,darna,

Krūmo šakos mirusios, supuvę lapai kybo ant kreivų stagarų. *Jie* gali iškanuoti tik žmogų, nei upė, nei medis *Jiems* nepaklūsta. Išsiurbę žmonių dvasią, *Jie* norom nenorom susikerta su gamta. Bedvasių žmonių bendrija naikina gamtą pačiu savo kvėpavimu, *net savo mintimis*. Ypač mintimis. Šitaip nutinka ekologinės katastrofos. Šitaip nutiks ir toji, kuri mūsų visų dar tik laukia. Senovės kinai gerai žinojo: žmogaus dvasia, jo mintys, jo moralė tiesiogiai veikia gamtą. Žmogaus dvasia keičia orą, ugnį ir vandenį, kosminius pradus ir kosminę darną. Kai žlunga dvasia, pranyksta ir didžioji darną. Futurologai, kompiuteriais narstantys ekologinį balansą, yra juokingi. Jie skaičiuoja išorinius požymius, tačiau nežino gelminės priežasties. Jie nesuvokia to, ką esu užšifravęs šiuo varganu, sunykusiu krūmu. Jie neregį prieš akis tokio krūmo. Jie negyvena Vilniuje. Jie yra akliai — toks dar visai neseniai buvau ir aš. Jei norime išsigelbėti, reikia skaičiuoti ne fabrikų dūmus, o žmogaus dvasios likučius.

Kam, kam visa tai? Kodėl tai *Jiems* reikalinga? Kodėl kanukų metropolija išikūrė kaip tik Vilniuje? Kodėl ne Bangkoke, Port o Prese ar bevardžiam Birmos gyvačių slėny? *Negi *Juos* masina lėkšti Neris krantai, daugiaaukštės namų dėžutės, lėtai brendančios į srovę? Vilnius tikrai galėtų nusiskandinti, namai galėtų liūdna vora sulišti į vandenį. Deja, Neris pernelyg sekli.

Galiu valandų valandas sėdėti ant jos kranto ties dvigubu sūkurium prie Žirmūnų tilto. Tai viena klaidžiausių, Neris vietų. Kiekvienas plaukiąs pro šalį šapelis, prarytas sūkuringos gerklės, čia virsta pražudyta žmogaus dvasia. Šit plaukia popieriaus skiautė, suspurda ir dingsta juodam piltuve. Galbūt tai Froidas, panūdęs ištraukti iš užmaršties, iš pasamones Jų įvaizdį ir bemat sudorotas. Kas iš jo beliko, pranirus pro sūkurį — nuoga biologija, libido ir seksualiniai impulsai. O anas stagarėlis galbūt yra Tols-tojus, ieškojęs žmoguje žmogaus, tačiau baigęs visišku marazmu. Arba Pikasas (ispanas!), užsimojęs įkvėpti dailei dvasią, bet Jų paverstas pajacu. O gal stagarėlis niekad nebeiškils iš sūkurio, bus prarytas, amžiams liks dugne. Tuomet jis bus vienas nepasidavusių, tarkim, Lorka (vėl ispanas!), užgesintas tarsi smilkstanti žvakė, vos pabandė aiškiau užsiminti apie *Juos*. (Ar pamenat „El publico“? Ar pamenat falsifikuotą Džiuljetą ir klyksmą: „Tai netikra Džiuljeta, tikrąją *Jie* surišo ir pakišo po kėdėmis“?)

Labai norėčiau paskelbti visiems savo žinojimą, tačiau tai neįmanoma. Neris — *vienintelė* vieta, kuri gali išsaugoti mano mintis. Jeigu įvardinau visus bevardžius šapelius, jei suteikiau jiems prasmę, net *Jie* nepajėgs tos prasmės sunaikinti. *Jie* negali išgerti upės. Tasai, kurs ateis po manęs, viską supras. Neris at-

plukdys jam mano atmintį. Neries tėkmėje suslėpiau viską, ką žinau. Gerai suslėpiau — net *Jie* neiššifruos tų ženklų. Juos gali perskaityti tik tasai, kurs ateis po manęs. Neris — tai manoji enciklopedija, mano gyvenimo *magnum opus*. Heraklitas negalėjo dukart įbristi į tą pačią srovę. Jis neturėjo savo Neries. Neturėjo upės, kurios srovė amžina ir cikliška, kurioje teka ne vandenys, o mintys ir žodžiai, kurioje teka manasis riksmas. Mano riksmo sklidina visa upės srovė, jis išsilieja į jūrą. Jo dalelės ištykšta su keturų purslais į Australijos, Amerikos ar Afrikos krantus. Ir niekas niekas jo negirdi. Niekas. Nebent *Jie*.

Tik *Jie* visad viską girdi, toji metafizinė gentis, kitados atskilusi nuo žmonių giminės, išsprogusių akučių nešiotoja, dvasios siurbikė, deformuotų kūnų apologete, slaptoji Vilniaus valdytoja. Aš daugiau nebetveriu. Jau verčiau *Jie* įstumtų mane į Nerį, kad ir pats nuplaukčiau pasroviui kaip kažkieno prisiminimas. Jau verčiau *Jie* pasmaugtų mane miegantį. Kodėl *Jie* palieka mane gyvą? Kokią *Jų* užduotį vykdau, pats to nežinodamas?

Turiu tik vieną atsakymą: *Jie* patys *jau seniai pamiršo savo tikslą*. *Jie* daro viską tarsi automatai, tarsi patologiško instinkto genami padarai. Patys nebesupranta, kuriam tikslui turi nešioti suluošintus kūnus ir kanuoti visus aplinkinius. *Jie* patys norėtų sužinoti, ką visa tai reiškia, ar turi kokią tikslą. Ir tikisi, jog *kaip tik aš* tą sužinosiu, išskaitysiu senam foliante, išsapnuosiu, išprakaituosiu kanukiškų košmarų naktį. Jeigu išvis yra toksai tikslas. Koks yra žvaigždžių judėjimo tikslas? Kokiu tikslu mes sapnuojam baltus arklus ar žvilgsnius be akių? Koks yra Vilniaus egzistavimo tikslas, šitos upės tikslas, visų mūsų tikslas?

— *Nugalabysim šitą judošių ne bet kaip, o ištis lietuviškai,— ramiai sako Bitinas.*

Kalba skardžiai it pamokslininkas, jo balsas gelsvom juostom plaikstosi tarp drūtų kamienų.

— *Ne todėl nugalabysim, kad jis stribas. Ne todėl, kad ruškelių šnipas. Sešiskart NKVD trypė mum virš galvų, vedžiojo šunis, bet nė tie mūsų neužudė. O vienas judošius kad kiek būtų visus įdavęs. Bet ne todėl mes jį nugalabysim. O tik todėl, kad esam žmonės.*

Vyrai stovi mažu būreliu, susivėlę ir apšepę. Žinoma, jie žmonės. Jie žmonės, nes kenčia ir turi viltį.

— *Mes ne žvėrys ir ne dievai,— sako Bitinas.— Mes per vidurį. Žvėrys nieko neišduoda ir pjaunasi tik dėl patelės ar ėdalo. O mes pirma išduodam, o paskui galabijam. Arba pirma galabijam, o paskui išduodam. Tai vis iš meilės, užuo-*

jautos ir gero artimam troškimo. Ar žinot, kaip mūsų bočiai bausdavo išdavikus? Perskrozdavo tokiam pilvą, ištraukdavo žarnigalį ir prikaldavo prie stulpo. O paskui varydavo tokį ratu apie stulpą, kad pats matytų, kaip vyniojasi jo išdavikiškos žarnos.

Bitinas stovi sukumpęs ir susenęs, panašus į žynį, pasmerkusį auką apeigų ugniai ir peiliui. Tu vis dar netiki. Dar pažiūri į vyrus, pasivadinusius medžių vardais, jie stovi pasvirę, lyg išties būtų medžiai. Jie nieko neturi — nei saulės, nei oro, nei tikrųjų vardų — vien bunkerį ir pistonmašinas.

— Įdomu, kaip bočiai elgdavosi su išdavikų išdavikais? — pats savęs klausia Bitinas. — Kas // įskundė?

— Giedraitis, — atsiliepia Uosis. — Įdavė su visais įrodymais.

— Pono Giedraičio sūnus? — Bitinas pasisuka į tave — Tavo draugas, Vargaly?

— Mudu buvom tik kaimynai, — sakai ir prisimeni šuniškas Giedraičiuko akis.

— Geras kaimynas! Pasirodo ten, kur kas pražūsta — ar mūsiškis ar stribas. . . Jį taip ir traukia prie dvėselienos.

Bitinas nemirksėdamas žvelgia į tave, jo akys tikrai kaip žynio: šaltos, skvarbios, siurbia iš tavęs, kas tau pačiam reikalinga. Liūdnei pagalvoji, kur esi ir ką darai. Kaunies už Lietuvą? Ieškai slibino? Pažvelgi į Beržą. Jis juk irgi žmogus, sėdi surištom rankom ir kojom, atremtas į medžio kamieną, ir tankiai mirkčioja ilgomis blakstienomis.

— Ištrauksim tau žarnas, ar girdi? — Bitinas jau apsisprendė.

— Žinojau, kur einu, — Beržas drąsinosi, bet balsas jį išduoda: dreba ir spygčioja.

• — Nieko tu nežinojai. Ruskių agentų galvoj tuštuma. Koks tu beržas Koks tu lietuvis. Argi tu žmogus, po galais? Tu nieko nežinojai ir nežinai. Bet gal matydamas savo žarnas sužinosi. . . , Pradėk, Vargaly!

Ne, — sako tavo balsas. — Ne, aš negaliu. Aš čia nebūsiu. Net nežiūrėsiu. Aš grįžtu į bunkerį.

— Gali, — ramiai sako Bitinas. — Tu viską gali. Tu juk žmogus. Tu juk didis. Privalai viską galėt. Įsivaizduok, kad pagaliau sugauni slibiną, užspeiti dvokiančio jo urvo kampe. O jis ūmai pravirksta žmogaus ašarom ir prabyla žmogaus balsu. Negi tavo ranka sudrebės? Negi neperskrosi slibinui pilvo?

Ar galėtum pjaustyt gyvą žmogų? Jei tavo smegenys būtų tuščios/ir širdis visiškai tuščia — galbūt pajėgtum. Bet tuomet nebūtų nė tavęs paties. Kas čia dedasi? Tuoju TAU perskros pilvą ir apvynios TAVO žarnas apie medį. TU sėdi surištom rankom ir kojom, atremtas į medžio kamieną, TU tankiai mirkčioji ilgomis blakstienomis.

— Gana — sako Uosis. — Palik vaikį ramybėj. Aš pats. Nustėręs žiūri, kaip jis krypuoja prie Beržo, priklaupia ant vieno kelio ir plėšia rūbus jam nuo pilvo. Bitai turėtų daryti tu. Tu santūriai atlenktum trumpą kreivą peilį ir neskubiai perpjautum kojų virveles. Tu, kiek padelsęs, vikriai perskrostum Beržui pilvą, užkabinęs sulenktu pirštu ištrauktum žarną (jos viduj, po gličia plėve, kažkas judėtų). Tu parklupdytum Beržą ir prikaltum žarnigalį prie seno medžio kamieno, prikaltum tiesiog kumščiu, keliais piktais smūgiais.

— O kaip tie bočiai varydavo į priekį? — klausia Uosis. — Gal pribaugiam jį, ir gana?

Matai viską ryškiai, dabar pats žaros gražumas. Rodos, iš Beržo pilvo išlindo ilgas balkšvas kirminas ir įsikando kamieną.

— Nieko nesupratai, — linguoja galva Bitinas — Mirtis kasdien graso mums, kovotojams už šventą reikalą. O šitam šliužui...

Tu nenori, tu priešinies, bet neišvengiamai virsti Bitinu. Tavo krumpliai pamaži darosi gumbuoti, o galva plika. Pradedi raukytis visai kgip jis, daraisi vis kūdesnis ir kūdesnis. O svarbiausia — tavo mintys virsta Bitino mintim (ar jo mintys — tavo mintim).

Tu nekenti savęs ir myli Beržą. O tą, kurį mylim) privalom nužudyti. Pajust, kaip aukojimo peilis sminga į meilės kūną, kaip jo rankena perduoda tau svetimos gyvybės pulsą, kaip ašmenys lengvai skrodžia gyvą mėsą. Parverti jį ant nugaros, ne, negali... Parverti Beržą ant nugaros, vis vien negali... parverti jį ant nugaros, Bitinas verčia jį ant nugaros ir perrėžia peiliu visą pilvą. Miškas kvepia sakais, vyrai ir medžiai sustingo, o Beržo pilvas šypsosi plačia kruvina šypsena. Viduje žarnos, jų daug, jos knibžda kaip kirminai, visad manei, kad. jų mažiau. Nebėgi, kažkas tave traukia prie kraupios perrėžto pilvo šypsenos, jau beveik nori būt Bitino vietoj, panardinti rankas į šiltus Beržo vidurius ir pamaigyt juos pirštais. Ar begali būt didesnis suartėjimas su žmogum? Bitinas pjausto žarnas į gabalus, iš pradžių skuba lyg vejamas, bet paskui vos begali judėti. Beržo

kojos išsprūsta iš po Bitino kelių, jis trūkčioja lyg šoktų, paskui suvaitoja ir aprimsta. Žiūri į tave su nuostaba ir gailėsčiu. Tik su nuostaba ir gailėsčiu.

Ūmai paklausi savęs, ką Bitinas čia daro, ką jau padarė, į veidą plūsteli kraujas, pasitrauki atatupstas, bet bėgti jau vėlu. Tu irgi DALYVAVAI. Kas čia vyko? Kaip jus nubaus Dievas? Kuo jūs visi dabar pavirsit? Turėtum išsibadyt akis, nes į viską žiūrėjai. Bitinas pamaži stojasi, pasivalo žolės kuokštu rankas. Lėtai pakelia galvą. Jis nebeturi jokio žvilgsnio, akys dinga iš jo veido, nebėra akių.

— Sukiškit tuos vėdarus į maišą — niūriai sako Bitinas — ir nuneškit tam Giedraičiukui.

Kur dinga paukščiai?

Mieste vėl tvyro toks pat pūvančių lapų kvapas. Pakeliui į tarnybą mane vėl lydėjo lygiai tokie pat žvilgsniai. Diena ir vėl lygiai tokia pati (o gal *ta pati?*). Prie skelbimų stulpo ties biblioteka turėtų tupėti du apduję karveliai. Šiandieną ženklina jų trinagės kojos, gelsvų lapų krūva, dulkėta bibliotekos koridoriaus žarna. Ir išvargęs Lolitos veidas — prisiminimas arba realybė. Kada šitai jau buvo? Kada buvo* lygiai tokia pati (o gal *ta pati*) diena? Ryški melsvai pilka saulė už lango ir Lolita, burianti iš cigaretės dūmų? Jos kojos — tikras meno kūrinys. Jos krūtytys — kiekvieno vyro svajonė. Grožis privalo būti ribotas, ant-
raip jis neišvengiamai virsta blogiu.

Blogiu? Nežinau, kas yra blogis. *Jie* nėra blogis, galbūt *Jie* yra neišvengiama pasaulio dalis, be kurios šis apskritai negalėtų egzistuoti.

Žvelgiu į Lolitą ir šimtąjį kartą galvoju, kad taip ir neišpėjau jos paslapties. Lolita, Lilita, demonų valdovė. „Lilith“ reiškia rikiškė. Ką ryja manoji Lolita Lilita?

Blogis nuojaautos spaudžia širdį, visai realiai spaudžia — ar nereiktų išgerti lašelių? Bet vietoj lašelių manęs laukia kava. Stefa jau ikišo galvą pro duris, kerinčiai šypsosi ir praeidama užkliudo mane apvaliu klubu. Galingi klubai ir trys riebalų raukšlės ant pilvo. Giedraitienės klubai ir plokščias pilvas, visų pasaulio moterų klubai, visų pasaulio moterų bendras kūnas, tysantis prieš mane — beveidis, aš pats paslėpiau jo veidą, norėdamas turėti visas pasaulio moteris susyk. Stefa skriete skrieja į priekį: šandien viskas pagreitinta, pats laikas skuba, tartum norėtų pasiekti slaptą ribą ir ūmai pasibaigti. Net Neries tėkmė turbūt paspartėjo, drumstas vanduo iš paskutiniųjų stengiasi nuplauti, sunaikinti mano enciklopediją! Lolita šypsosi man, jos dantys baltu-

tėliai ir lygūs. Trokštantys kąsti dantys. Beviltiškai stengiuosi prisiminti, ką šiandien sapnavau, prieš prabusdamas, koku vaizdu prasidėjęs diena, koks negirdimas ryto akordas turėtų skambėti galvoje.

Ne, miestas šiandien neskamba — jau einu giatve, jau rūkau karčią cigaretę ir skaičiuoju suskretusius Vilniaus karvelius.

Kurį mirksnį vėl atsirado paukščiai?

Ar Vilniaus karveliai yra purvinos mirusiųjų vėlės, ar tiesiog šlykštūs Jų pasiuntiniai? Joks kitas paukštis nedrįs nutūpti fau ant palangės ir išmeigti į tave klaiką stiklinių akių žvilgsnį. Karveliuose tikrai yra kažkas kanukiška.

Ir Vilniaus gatvės šiandien kanukiškos. Šviečia saulė, ji melsvai pilka, kaip cigaretės dūmai, kaip žvaigždė Metelė, kuri tuoj tėkšis į žemę ir pabirs tūkstančiais skeveldrų, užnuodys visas pavargusio Vilniaus gatves; O gal jau užnuodijo, kad aplink taip tuščia — tik per grindinį abejingai bidzena nusmurgęs šuo. Tikriausiai kitados jis buvo Geležinis Vilkas. O gal aš pats kitados buvau Geležinis Vilkas, bet dabar einu vienui vienas, o vėjas piktai klijuoja man prie veido purvinus medžių lapus. Nors ne, aš ne vienas, greta žingsniuoja Gėdis ir švilpiniuoja kažkurį savųjų Vilniaus rondo.

Aš neturiu jokio maršruto. Mudu su Gedžiu šiandien neturim jokio maršruto. Galbūt vėl grįžo toji šlapia diena, gal tuoj iš už kampo pasirodys juodaplaukė kirkė, pasigrobs mudu ir privers viską pamiršti: senelį, tėvą ir motiną, lagerį ir Bolių, manąją bažnyčią ir „Narutį“, viską ir visus — net Lolitą.

Bet kaip ji išsiurbtų Neri, nejaugi jos vagina gebėtų praryti visą mano tekančią, sukuriuojančią, dvokiančią enciklopediją?

Vėjas išpūtė iš pavarčių praeivius, ne, Vilnius dar nemirė, teberodo mėšlungio perkreiptą veidą. Iš kur prie Lukiškių aikštės tokia gausybė senukų? Kodėl kaip tik šiandien jie išlindo iš savo suskretusių, voratinkliais apaugusių urvų? Turbūt šiandien išties kažkas turi įvykti. Einu prospektu, bet rodosi, kad pakliuvau į vaškinių stovyklų muziejų. Senukų veidai nejudrūs, *beveik* negyvi, net vėjas neišjudina retų žilų plaukų. Sakytum, jie susirinko į slaptą suvažiavimą, kur nesakomos kalbos, nebendraujama, tik pastovima ir pasėdima, nė nežiūrint vienas į kitą?

— Jaunholi, eimė su manim! — ūmai sako skardus, be galo pažįstamas balsas.

Vėl matau Vilniaus ahasferą, apsimuturiavusį skylėta šerpe, ritmiškai kilsčiojantį nuklaipytų batų galus. Jo gudrios akys taniai mirkčioja, retadantė šypsena siunčia man slaptą žinią.

— Cia, kurh dabarh stypso brhonzinis Leninas, kitados buv. turhgaus aikštė,—aiškina man tasai vedlys.—O darh anksčiau o gal vėliau, nebepamėnu, stirhksėjo karhtuvės... Šitha aikštė magiška. Klhysta tē, kūrē mano, kad šmėklos rhodosi Vilniaus požėmiose. Jhų tēn nērha!

— Žinau. Aš pažįstu Vilniaus požemius.

— Taip,¹ taip, nērha! Žmonės apsirhinka, ēškodami paslapties krhaštutinumosė. Joda ir balta! Požemiai ir dangus! Svarhbiausia nē joda ir nē balta, o pilka! Svarhbiausia nē šaknys ir nē virh-šūnė, o kamėnas! Neēškok požemy, neēškok debesy, ēškok ant žemės...

Pradedu jį prisimint, jo pavardė Šapira. Jis kažką jau veikė mano gyvenime, prieš virsdamas ahasferu — bet ką? Galėčiau prisiminti, bet jis vis labiau skuba, tempia mane, esam tikrai graži pora. Beveik dviejų metrų ūgio pečiuitas vyras padėrusiu žvilgsniu ir dviem galvomis žemesnis nušiuęs žydėlis žvitriomis akutėmis. Taip, tai Šapira, kitados gėrēm vyną geležinkelio stoty. O kur dabar einam?

— Toli! Labai toli! — atšauna jis. — Į prhagarhą!

Ahasferas skrieja pavėjui (ar prieš vėją?), prilaikydamas smunkančią skrybėlę. O man vis neina iš galvos tie vaškiniai senukai prie aikštės, jų blausios' akys ir žili neskustų skruostų šeriai. Gal ir aš pats virtau senuku tirtančiomis rankomis, todėl ir dūstu, nespėdamas paskui tą skraiduolį? Noriu sučiupt jį už plevėsuojančios šerpės, bet jis jau suka į dešinę, šluoja skvernais šaligatvį, staiga suka į kairę, laviruoja tarp belapių krūmų. Gerai pažįstu šiuos takučius, atėjome į klinikas. Ką jis man čia parodys? Mirštančius žmones, deformuotus kūnus? Dar vieną mano senelį, nusileidusį iš dausų? O ahasferas jau įsitempė mane į vidų, vingiuoja koridoriais, leidžiasi žemyn, visais laiptais lipa tik žemyn, eina link pragaro, pagaliau visu kūnu užgula geležim kaustytas duris, virste įvirsta į ankštą kambarėlį ir nē neuždusęs išpoškina:

— Atvedžiau žmogų. Jūs rhasit apė ką pakalbėt.

Mes tikrai buvom pažįstami su tuo Šapira. Reikės paklausti Stėfos.

Sėdįs prie stalo vyras lėtai pasisuka į mane, užuot pasisveikinęs, žemu raiškiu balsu sako:

— Tik neklauskit manės, ar aš žydas. Nē pats nežinau. Mano pavardė lyg ir lenkiška — Kovarskis. Bet lenkiškai pramokau jau suaugęs. Jidiš nemoku, hebrajų — juo labiau. Galit laikyti mane lietuviu ar visatos piliečiu, jei dėl to kam nors bus geriau. Ar tikit Dievą?...nbijg ot .aul6š pífid yi/q

— *í-jteui í>iq6la nfm eñaisü saęgyi éir*

— Beviltiškas reikalas. Aš irgi netikiu. Dievas, be abejo, yra, bet nematau reikalo teršti Dievo idėja smegenų. Pats rūkai?

Paimu siulomą cigaretę ir pagaliau Išižiūriu į kambario šeimininką. Jis neįmanomai liesas: beveik mano ūgio, o sveria turbūt dvigubai mažiau. Ant ilgo kaklo stypso išdidus barzda ir plaukais apaugęs veidas, asketiškas tikro semito veidas. Veidas žmogaus, perėjusio dykumą ir mitusio dangaus mana, tūkstančius metų persekioto ir kentėjusio. O tame veide — idealiai tiesi graikiška nosis ir šviesios šviesios, veik neižiūrimos pilkos akių lėliukės. Nejaukiai apsidairiau, bet mano vedlys dingo.

— Šapira visada taip,— ramiai sako man šviesiaplaukis semito veidas.— Jis išnyra iš po žemių netikėčiausiu momentu ir visuomet dingsta neatsisveikinęs.

Kalba, lyg jau kadų kadai pažintume vienas kitą. Esu jį matęs, esu girdėjęs jo pavardę. Ir šį kambarį esu matęs, bet ne šiam pasauly — vizijoje ar sapne. Mane įviliojo į spąstus, mano paties vizijų spąstus. Ant sienų (man regis, net ant lubų) kabo stiklinės spintos, jose tvarkingai išdėlioti nesuskaitomi bevardžių kankintojų įrankiai. Žvilgantys lancetai veidrodiniais ašmenimis rikiuojasi pagal ūgį: mažiausi yra degtuko dydžio, o viršiausias skirtas mėsinėti milžinams. Bet visi tie peiliai - tik mažytė klaidios parodos dalis, čia dar yra begalė pjūklų pjūkliukų, aštrių pincetų, adatų adatėlių. Mažiausią pjūklelį galėtum it kalinys paslėpti monetoje, didžiuoju galima dviem grybštelėjimais perpjauti pusiau gyvų žmogų. O tolėliau dar blyksi replės repliukės, kabliai ir kirvukai. Norom nenorom regiu juos kruvinus, smingančius į gyvą kūną. Jie tam skirti, jie šaukiasi kraujo ir gyvos mėsos. Tie įrankiai išdėlioti kruopščiai, *su meile*. Juose pačiuose slypi keista meilė. Jų be galo daug, jų begalybė, dairausi aplink ir ūmai suvokiui, kad šitiek *negali tilpti tokiam mažam kambariui*. Mane įviliojo į spąstus. Nejučia traukiuosi atstupstas, skubiai atsigrėžiu, bet už nugaros — geležim kaustytos durys. Peiliai peiliukai, aštirus pincetai žarnoms draskyti, viskas blizga ir žėri, viskas pasruvę krauju. Skubiai pasisuku į duris ir matau, kad jos *bp rankenos*. Kaip viskas paprasta! Aš atsidūriau, kur anksčiau ar vėliau turėjau atsidurti, iš čia mane išneš, sudraskytą į gabalus, ir sulesins Vilniaus karveliams.

— Taip, aš viso labo patoanatomas,— ūmai sako žemas raiškus balsas.— Pjaustau lavonėlius ir skelbiu paskutiniausią diagnozę. Užsidirbu kibirus konjako, jei mano šviesieji kolegos būva apsirikę. Penketas klaidingų diagnozių, kurias aš paneigsiu — ir kurio nors karjerai galas. Pats mėgsti konjaką?

Šviesiaplaukis semitas pagaliau pajuda, atsainiai, praveria spintos dureles. Paimu ištiestą taurę ir sriubteliu, nejausdamas skonio.

— Matau, pats nemėgsti destrukcijos įrankių,— ramiai sako šeimininkas, pastumia kitas duris, už jų išvystu stiklo vamzdelių ir žarnelių raizgalynę, prietaisus su daugybe rankenėlių ir skaitmeniniais indikatoriais.— Gal taip bus jaučiau?

— Ištisa laboratorija,— sakau,— man gera, kad vėl atgavau žadą, kad konjakas vėl turi skonį, kad aš dar gyvas. Kol kas dar gyvas.

— Beviltiškas reikalas. Kiek reikalavau elementaraus spektroskopu! Bet kur tau... O man reikia spektrometro... Man reikia lazerio. Kriogenikos. .. Aš trankausi su kieno nors subinės gabalu po visą Vilnių. Manęs jau bijo kiekvienoj laboratorijoje, kiekvienam institute. Aš elgeta... Bet neverkšlensim. Pats nebijai lavonų?

Galėčiau jam papasakot, kaip slapščiausi Vilniaus požemiuose. Mano būste buvo sukrauta milžiniška lavonų rietuvė. Buvo vasara, jie šiurpiai dvokė. Dar nemaloniau būdavo, kai jie imdavo kilnotis nuo dujų. Gal tai buvo besitraukiančių rusų iššaudyti lietuviai; gal esesininkų išžudyti žydai — neturėjau laiko aiškintis. Ir apskritai "mes vieni kitiems nekliudėm. Kiekvienas buvo užsiėmęs savu darbu: aš slapstymusi, o jie — puvimu.

O jis klausia manęs, ar aš nebijau lavonų.

— Aišku,— atidžiai žvelgdamas į mane konstatuoja šviesiaakis semito veidas.— Tik užsivilk chalatą. Ir apsimauk pirštines. Dar įkiši nagus, kur nereikia, ir teks nupjauti pirštelius. Klasiškas dalykas — pjaustyti pirštelius. Smulkinti juos į gabalėlius. Kai demontuoji vienai vieną pirštelį, kai išdėlioji visas gyslas, raumenis, kremzlikes ant stalo, visko išsyk akys neaprėpia. Niekaip negali patikėt, kad šitiek visokiausių detalių telpa į tokį mažą mechanizmą... O juk aš išnarsčiau ne tik pirštelius — visą žmogutį. Kiekvieną jo gabalėlį. Susmulkinau žmogų į milijoną krislelių, siūlelių, luistelių... Fantastiškas vaizdas, pats nė neįtari. .. Pilnutėlė laboratorija VIENO 2MOGAUS: tūkstančiai stiklinių dėželių su mėsgaliukais ar kaulų atplaišom, keliolika kolbų su įvairiausiais skysčiais... O tu jį vis smulkini ir smulkini, dar ir dar smulkini... Jei būčiau Dostojevskio herojus, turbūt paskelbčiau, kad šitaip ieškau, kur slypi žmogaus siela... Toji sušikta siela... Bet visad pjaustau tik negyvus, gal todėl ligšiol nerandu sielos. Ji jau būva išskriejus į dausas. Man reikėtų pjaustyti GYVUS, Dieve mano, kaip norėčiau pažiūrėt, kaip veikia visas šitas mechanizmas...

Stabtelim prie dar vienu kaustytų durų ir įeinam į vidų. Tokio vaizdo ir laukiau. Anatomiciniai stalai, ant vieno nebaigta darinėti jauna mergina. Jos galva nusvirus į šoną, stiklinės akys atidžiai žvelgia į mudu. Ji laukia manęs. Dešinysis merginos šonas perrėžtas nuo pažasties ligi klubo, kojos šlykščiai išskėstos, rodos, ji gosliai laukia vyro, visa virpėdama. Tik vyras čia nerastų ką veikti: jos šakuma išpreparuota ligi pat gimdos. Nėra lūpų, nėra vulvos, nėra vaginos — tik stačiakampinė skylė lygiais kraštais. Viena krūtis' nusviro į šalį, kita stovi stačia, matyt, dar neatitirpo. Iš šono žvelgiu į jos išžergtas kojas, į šlaunies liniją, ir ūmai pajuntu, kad ji mane traukia.

— Pats gal esi prisiklausęs, kad čia dirba vien ištremti į rūši alkoholikai ir užkietėję nekrofilai. Iš dalies tai tiesa,— abejingai skelbia Kovarskis.— Tik nekrofilija čia menama. Vargšai nusiplukę mūsų daktarėliai čia niekuo dėti. Kaltos mergos. Vien mergos. .. Nepatikėsi, kiek prilenda visokiausių, norinčių čia pasidulkint. Nepatikėsi! Mergos—šlykščiausi ir nešvankiausi pasauly padarai. Čia dirbdamas šiek tiek pažįsti moteris. Taip jų neištirsi, net pragręžęs skylutę į moterų tualetą. Pats gal gerbi moteris?

— Viena.

— Beviltiškas reikalas. Pažiūrėk į šitą. Net mirusi guli išsižergus. Moters simbolis. Tik į tą duobę tarpkojy reiktų įstatyti smegenis. Jos šita vieta GALVOJA.

— Dažniausiai taip šneka impotentai,— sakau pyktelėjęs.

— Aha,— sutinka Kovarskis.— Arba pedikai. Beje, visa tai niekai. Taip, čia yra alkoholikų ir pusiau nekrofilų, yra pora berniukų, kurie tikisi, čia padirbę, paskui operuoti kaip dievai. Bet svarbiausia — čia esu aš.

Jo tonas verčia krūptelėti. Tokiu tonu Viešpats Dievas galėtų paskelbti: šitą pasaulį sukūriau AŠ! Dar sykių nužvelgiau barzdotoją liegeną ir susidūriau su ramiu, tiriančiu žvilgsniu.

— O pats ko čia atėjai?

Suprantu, jog dabar mano eilė prabilti. Bet aš nežinau, ko čia atėjau. Mane atitempė ahasferas, žadėjo, kad rasiu čia kažką svarbaus. Gal tą merginą? Ji man kažką primena. Gal Janę, išprievartautą rusų kareivių? Ji irgi gulėjo panašiai, niekaip negalėjo suglausti kelių.

Kovarskis prisėda ant stalo kampo, kramto cigaretę ir žiūri į mane. Žvelgia į akis, kažko jose ieškodamas.

— Kitados prašiau Šapiros atvest man žmogų. Gal prieš metus. Jis atvedė patį. Pirmąjį. .. Ne, brolau, aš neieškau sielos. Ieškau viso labo ligos. Savo vardo ligos... Dar jaunysčių jaunystėj nutariau, kad privalau rasti savo vardo ligą. Kovarskio ligą, kurios

dar niekas nebūtų aptikęs. Tai mano manija, *idée fixe*. Tu ne medikas, gal nelabai nutuoki, ką reiškia mūsų laikais rasti TIKRĄ, DIDELĘ ligą, kurios dar niekas nebūtų aptikęs. Kaip tik todėl aš smulkinau kaulelius ir traukiojau nervus po vieną. Ieškojau jos visur. Esu vaikščiojanti patologijų enciklopedija. .. Aptikau dešimtis specifinių anomalijų, smulkių nukrypimų, bet man reikėjo LIGOS. Šimtus kartų buvau visai praradęs viltį. .. Bet Dievas pagaliau apšvietė man protą. Jeigu nori aptikti esmingai ŽMOGIŠKĄ ligą, pasakė jis man syki, kai tupėjau šikinyke, tyrinėk smegenis. Nes žmogus yra smegenys ir tik smegenys. Visa kita yra mechanizmas.. . Akšėn!

Vikriai nušoka nuo stalo ir eina prie šaldymo spintų. Mergina, pakreipusi galvą, atidžiai žvelgia jam pavymui.

— Zinai, kodėl ji taip žiūri? — meta Kovarskis per petį. — Todėl, kad jos smegenys neišimtos. Nepatikėsi, kaip lavonėlio veidas iškart praranda išraišką ir žvilgsnį, vos išimi smegenis.

Jis' pagaliau susidorojo su užraktais, praveria sunkias duris, mato šimtus smegenų, sudėliotų lentynose: vienos didesnės, kitos mažesnės, kai kurios dėmėtos, dar kitos su baisiais augliais.

— Štai šitaip, — niūriai skelbia Kovarskis. — Nors pats čia ne, kažį ką tematai.

— O tu? Ką tu matai?

Jis ūmai pasisuka į mane, nutvilko baisy žvilgsniu, o paskui nelaukta įsistebeilija į savo rankas. Nežiūrėdamas ištraukia vienas smegenis ir pasveria ant delno. Dabar panašus į žynį ar veikiu į raganių.

— Viską. Kai žvelgiu į smegenis, matau žmogų. Jis apauga tas smegenis, užgimsta iš tuštumos. Iš pradžių pamatau veidą ir akis. .. Paskui atsiranda kaklas, pečiai, rankos... Liemuo ir kojos. .. Paskiausiai atsiranda lytis. Moterims pamaži užauga krūtys, vyrams kaip koks daigas prasikala penis... Aš matau viską. Bet ne tas svarbiausia. Svarbiausia ta išraiška... Ta išraiška...

Jis susimąstęs įmeta smegenis atgal į spintą ir užtrenkia duris. Kairė merginos krūtis ūmai suspurda ir nuslysta žemyn.

— Viską per tą išraišką, — tarsi pats esu sako Kovarskis. — Ji neduoda man ramybės. Sapnuoju ją naktimis... Girdžiu ją muzikoje. Įskaitau tarp knygų eilučių. .. Ir vis sutinku žmones su tokia išraiška gatvėje.. . supranti, tai lavonėlio su išimtom smegenimis, išraiška. Neapibūdinama išraiškai Tarytum visi bruožai būtų suapvalėję, iškrikę. Tarytum veido hieroglifas taptų padūmavęs, neaiškus... Nemoku pasakyti.. . Ir įsivaizduok — matau tą išraišką gyvųjų veiduose. Pirmiausia išvydau ligoninėj, paskui tiesiog vidury miesto. .. Aš radau, po velnių, AŠ RADAU!

Jis kone rėkia, jo kaklo gyslos įsitempė, nė ženklo neliko jof* semitiškos rimties. Apstulbęs žiūriu, kaip jis krauna ant stalo sušalusias smegenis, krauna kaip pakliuvo, deda ant merginos pilvo, ant krūtų, skubiai, net dusdamas.

— Turiu šimtus įrodymų! Šimtus! — švokščia Kovarskis.— Štai, žiūrėk! Matai? Matai? Matai?

Jis bado pirštu suledijusias smegenis, o aš nieko ypatinga nematau — vien pilkšvą masę, raukšlių vingius ir merginos kūną. Jos krūtų speneliai paraudo ir paburko.

— Nieko nematau.

Tatai paveikia kaip burtažodis. Jis staiga nurimsta, nusimovęs pirštines pasitrina pirštu kaktą ir pirmą kartą nusišypso. Ne, jis ne beprotis. Lai jis, pažvelgęs į smegenis, mato visą žmogų, o aš iškart gebu atskirti bepročio šypsena. Ne, jis ne beprotis. Viskas kur kas blogiau.

— Na taip... Na taip... Žiūrėk čion. Čia, čia, prie hipotaliamo. Ne, štai čia. Matai gumbuką? Tą veik nepastebimą ataugą, panašią į vabalą? Vabalą, ryjantį smegenis? Ką? .. O šitose smegenyse matai? O šitose? Tai šit — tokio gumbuko NETURI BŪTI! — iš triumfo ir siaubo jo balse suprantu, kad priėjom esmę.— O čia geros smegenys. Matai, jokio gumbuko. Ir čia geros. Ir šitos. . . Pavadinau šitai Vilniaus sindromu.

— Vilniaus? Ne Kovarskio?

— Negalėjau nepasidalyt atradimo su Vilnium.

— Sindromas? Sindromas yra tam tikrų pojūčių visuma.

— Gudrus! Išsilavinęs! O pats manai, kad toks gumbukas prie*.' pat hipotaliamo nesukelia, kaip sakai, „tam tikrų pojūčių visumos“? Aš radau. Tai Kovarskio liga, kuri sukelia Vilniaus sindromą.

Jis nusigręžia nuo manęs ir pradeda skubiai krauti smegenis atgal į šaldytuvą. Ryškiai matau skausmingas raukšles prie jo akių, jaučiu jo rankų virpulį. Jis bijo, jis bijo to, ką rado, o dar labiau bijo pasidalint su manim savo įtarimais.

— Aš pažįstu žmogišką veido išraišką,— mano balsas šneka *pats*, ne aš jį valdau, ne aš renkuosi žodžius.— Pažįstu ir nežmogišką išraišką. Kovarski, ar esi kada jutęs žvilgsnius, kurie tave siurbia? Ar esi matęs pirštus gumbuotais sąnariais, kurie tavęs siekia?.

Pagaliau nutildau savo balsą. Jis per daug išsitarė. Kovarskis vėl sėda ant stalo ir įsistebeilija į mane, nervingai siūbuodamas nukarusias kojas.

— Tėvai,— sako pavargusiu balsu,— jau geri metai, kaip mane seka ne tik žvilgsniai, bet ir kambarių sienos. Manai, prašiau

Šapirą surast žmogų, nes norėjau pasigirt atradimu? O kam girtis, tereikia jį viešai paskelbti. Supranti, ta išraiška. . . Pavadinau ją Vilniaus išraiška. Galiu parodyt tau šimtą, milijoną tokių veidų. Pažiūrėk į atvaizdus laikraščiuose, ir suprasi, apie ką šneku. . . Baisu, kiek DAUG žmonių su tokia išraiška. Vilniuje — nuo septyniasdešimties iki devyniasdešimties procentų. . . Jų per daug. . . Devyniasdešimt procentų, išivaizduoji? Ir niekas ligi šiol to nepastebėjo? Čia kažkas ne taip... Niekas nepastebėjo? .. Žmogus su tokia išraiška būtinai serga Kovarskio liga, supranti? Ant jo smegenų tupi tasai vabalas. Jeigu ieškosi, tiesiog negali jo nerast. Tai kodėl niekas nepastebėjo? .. Tu klausai, ar tik Vilniuj? Ne, žinoma, ne. Visur. Aš jau gebu atskirt tą išraišką net didžiausios minios" nuotraukose. Kovarskio liga klesti visur. Ją seniai privalėjo aptikti. Ją seniai aptiko, supranti? Bet kodėl apie ją niekur neparašyta, nė neužsiminta? .. Baisiausia, kad to vabalėlio nenuplėši nuo smegenų, jo nenupjausi, jis išsijungia į smegenų biocheminę apykaitą. Mano liga nepagydoma. . . Vilniaus sindromas. . . Žinau visus jo požymius, galiu išvardinti net pačius menkiausius.

Jeigu po kojom būtų atsivėrus bedugnė, jeigu mano paties smegenys būtų aplipusios tarakonais, jeigu perkūnas būtų trenkęs t tą rūšį — gal būčiau atlaikęs. O dabar noriu rėkti, staugti kaip vilkas. Žinau, kad visa tai tiesa. Aš skėstu. Aš esu kažkur kitur, lekiu gatvėmis, klykdamas kaip pamišėlis. Nors ne, bėgu tylėdamas, spjaudydamas lauk sprangų orą. Aš nebėgu, aš stoviu. Aš skėstu.

— Svarbiausias yra smegenų užtemimas,— monotoniškai dėsto Kovarskis, linguodamas pirmyn atgal, lyg mane hipnotizuotų.— Nuolatinis, vis smarkėjantis, beveik palaimingas. . . Tarytum mintys minkštėtų, darytųsi aptakios. . . Vienas ligonis man taip ir aiškino: mano mintys pasidarė minkštos ir šiltos, pradėjau vis geriau suprasti, kad gerai yra taip, kaip yra, ir geriau nereikia. Nebeerzina' negalia, nė kiek nesijaudini, jei ko nesugalvoji ar nesupranti...

Prie manęs artėja šešėliai, klausau jo kalbos kaip užkeikimo, nepažįstami veidai supa mane, o širdis vis labiau stingsta. Šaltis smelkiasi vidun pro visas odos'poras, esu ledinėj dykumoj, kur niekad nešviečia saulė. *Jie net fiziškai* iširangę į mūsų smegenis, tatai nebepataisoma. Siaubas stelbia visas mintis, visus jausmus.

• Mano seilės karčios, bet niekaip neįstengiu jų nuryti.

— Dingsta -meilės jausmas. . . Savigarba. . . Išdidumas. . . — jis dėsto žodžius ant skerdimo stalo, ant merginos pilvo, ant savo **kojų** ⁴ + » - :! Kiin. tJa' tka liba'. 'Kartais man rodosi, kad išsyk galėčiau pa-
• žtat paliestąjį iViinia' i'lis sindromo užsimerkęs, vien iš kalbos. Dings-

ta vaizdingi žodžiai, spalvos ir nuotaika. Lieka aibės sustingusių konstrukcijų, vis tokių pat, beprasmių ir beveidžių. .. Galiausiai prasideda kūno deformacija. Išsiklaipo sąnariai, auga keisti gum-bai netikėčiausiose vietose, akys palieka tuščios.

Aš to laukiau. Aš laukiau to, bet smūgis vis vien triuškinantis. Neregimos ašmenys perveria širdį, replės gniaužia gerklą. Keistas dalykas — viltis. Juk viskas seniai buvo aišku, o aš vis dar vyliausi. Aš vis dar viliuosi. Žiūriu į tebešnekantį šviesiaakį semitą ir matau, kad jis nėra iškanuotas. Prisimenu Lolitą — ji negali būt iškanuota. Kovarskis pats rodė *sveikas* smegenis. Grįžęs namo, pažvelgsiu į veidrodį ir išvysiu *žmogaus* veidą.

— Bet visad tenueinu ligi tam tikros ribos,— neužsičiaupdamas, skubėdamas šneka Kovarskis.— Siekių deformacija, kūno deformacija, kalbos deformacija... Bet kas toliau? Aš niekaip neatseku, kas būna toliau! Mirtis? Ne, nuo Kovarskio ligos nemirštama. Visi manieji sindrominiai lavonėliai buvo mirę kuo kitu. . . Klausyk, tėvai, o gal tie prakeikti vabalai vis dėlto gali MAŽETI?

Jis žvelgia į mane su tokia viltim, tokiu begaliniu prašymu, kad turbūt žvilgsniu ištirpdytų akmenį. Tačiau aš ne akmuo. Aš žmogus. Turėčiau atsakyti jam tiesą: ne, Kovarski, vabalai nemažėja, tavieji ligoniai, peržengę ribą, virsta kanukais. Tu teisus, Kovarski, nuo Vilniaus sindromo nemirštama. Yra kur kas baisiau. Šu Vilniaus sindromu *gyvenama!*

— Aš negaliu paskelbt savo atradimo, savo gyvenimo darbo,— jau ne kalba, o švokščia jis.— Negaliu atidengti savo vardo ligos, kol neradau priešnuodžio, bent priežasties. Man reikia dirbti. Dirbti, dirbti ir dirbti. . . Man reiktų pjaustyti gyvuosius, o pirmiausia — GERUOSIUS. Aš privalau ištirti, kodėl jie turi imunitetą. Man reikia genetinės laboratorijos. Aš turiu žinot, ar šitai paveldima... Padėk man. Padėk man, jei gali. Jei dar gali.

Jis nutyla ir įsistebeilija į mane paklaikusiomis akimis. Ištiesia ranką ir šaltais pirštais braukia per skruostą.

— Jei dar gali.. — šnabžda kaip didžiausią paslaptį.— Nes tavo veido raumenys kartais susidėsto taip keistai... Labai keistai. . . Tau tarpais nekyla noras sekti kitus, sužinoti jų paslaptis? Tau tarpais neima rodytis, kad tavo smegenis; kažkas ištuštino, kad tavo galvoj plakasi SVETIMOS mintys? Ar dažnai žiūri į veidrodį? Ir kaip sau patinki?

Rodos, kas būtų trenkęs man per pakaušį. Jis pasakė ŠITAI. Akis užlieja purpurinė migla, pulso tvinksniai kala į tuščią kaukolę. Negi jis kažką mato, negi jis *tikrai* mato? Mirksniu užplūsta visos negalios, visi seni skausmai, atgimsta patys klaikiaus

įtarimai. Pajuntu keistą maudulį pirštų sąnariuose, paskui keliuose ir kaklo slanksteliuose. Su siaubu juntų, kaip mano kaklas, trumpėja, galva įauga į pečius. O širdį užlieja neviltis, siaubinga neviltis ir vienatvė, kokios dar nesu patyręs. Net be veidrodžio matau, kaip mano plaukai pamaži darosi šiaudų spalvos. Jau žinau, kad po keliais, tarp šlaunų, ant šonų išsoko minkšti drebutiški mėsos kalnai. *Aš pamaži virstu kanuku.* Turbūt jau stoviu prie „Naručio“, dairausi į šalis ir juntų, kaip visas slaptasis senamiesčio pasaulis man paklūsta, jaučiu savo bekaklę išverstą šleivapirštę galią. Bet dėl to tik smaigia dar baiesnė neviltis ir vienatvė. Suprantu tai, ko ligi šiol negalėjau suprasti: *mes, kanukai, negindom kanukų, mes galim pratęsti savo rūšį, tik kanuodami sveikus žmones!* Man ilgu ir liūdna, ilgu ir liūdna kaip vienišam medžiui, Dieve mano, kaip aš noriu ką nors iškanuoti! Kur aš, kur aš? Virpanti debilo ranka slysta ilgomis merginos šlaunimis, artėja, prie nematomos, bet nujaučiamos slaptos ertmės, o mergina nieko nejaučia, paskendusi svajose. Rudomis kojinių aptemptos juodaplaukės moters kojos apglėbia mane, tirpstu kaip vaškas, nebegirdžiu nei kerinčio senamiesčio kirkės kvėpavimo, tik dar jaučiu salsvą pūvančių lapų kvapą. Ponia Giedraitienė įprastu judesiu šiurkščiai prisitraukia mane artyn, o po senės skarmalais atsidengia žydinčios krūtys — Irenos krūtys, pažįstų apgamą po spenelių, pažįstu jų spalvą ir kvapą, trumpai pakirpta galvutė stebi mane, pasislėpus tarp dulkėtų bibliotekos stelažų, lankstus kūnas spurda, veržiasi iš mano rankų, bet viskas jau nulemta, draskau nériniuotas kelnaites į skutus ir net atšlyju, nes jai tarp šlaunų nieko nėra — lygi tuščia vieta, kaip plastmasinės lėlės. Bolius lėtai, kruopščiai kramto žolę, Jebačikas tyliai krizena, net springdamas, o Bolius nerangiai atsigręžia, susidomėjęs nužiūri savo paties mėšlo krūvą, pasilenkęs uostinėja. Net aš jaučiu dvoką, šlykštų formalino ar dar ko dvoką, rūsy aš vienutėlis su merginos lavonu, galva vis smarkiau svaigsta, nebeturiu jėgų, susvirduliuoju ir griebiuosi stalo krašto. Prie pat mano pirštų jau visai atšilęs merginos kūnas, nusvirusios į šalis krūtys — tarp jų laisvai išsitektų delnas. Taip ir maga jį ten padėti, reikia kuo skubiau bėgt iš čia, sukaupiu jėgas ir nejučia pasiremiu į merginos kūną, per vėlai suvokęs, jog tai magiškas¹ prisilietimas, bėpirštės rankos čiumpa mane, kažkur neša, kemša į išpreparuotą merginos šakumą, nebėr pasaulio nei mano kūno, nes mane visą sukimšo į tą stačiakampinę ertmę lygutėliais kraštais, springstu dvokiančiu krauju, bet negaliu ištrūkti, nes ištrūkti nebėra kur, nebėra erdvės, grįžtu atgal į gimdą, o paskutinė mintis, paskutinis klausimas — ką reiškia, kad grįžtu į *lavono* gimdą?

Dar syki apčiupinėju pirštų sąnarius, kelius, raumenis tarp, šlaunų. Ne, aš ne kanukas, aš žmogus. Kol kas dar žmogus. Kovarskis melavo, baugino mane sušaldytais lavonais, bet kol kas aš dar gyvas.

Leidžiuisi iš Karoliniškių link Žvėryno — kiek daug vietų, rajonų telpa į vieną dieną, vis tokią pačią, o gal *tą pačią* dieną. Oras neišpasakytai vaikus — net anapus miesto stūksančių miškų kontūrai nė kiek nepadūmavę. Visa kas stengiasi pranokti save, ryškina savo bruožus, žūt būt nori įtikinti mane, kad tikrai egzistuoja. Ypač neriasi iš kailio purvini Vilniaus karveliai. Jų pilna visur, jie lesa' nesamus trupinius abiejose šalikelėse, didžiausias jų būrys siautėja man viršum galvos. Jie mane seka. Apsimeta lesą (tuo metu kitas būrys siautėja viršum galvos), o kai praeinu, kiek nutolstu, skubiai pakyla ir dideliu lanku užskrenda į priekį, spigindami mane bereikšmėmis akutėmis. Suku į vieną pusę, į kitą, tyčia trypinėju tokiose vietose, kur tikrai nėra jokio lesalo, bet jie manęs neapleidžia. Ta šlykštynių gauja tikrai mane seka. Rodos, patsai Vilniaus slibinas šliaužia iš paskos, renkasi, kur mane praryti. Nekenčiu balandžių. Jie — šlykščiausi pasauly paukščiai. Bet kuris ornitologas jums paaiškins, kad tik balandis (kaip ir žmogus) gali negyvai užkapoti savo rūšies padarą. Ką jau bekalbėti apie *Vilniaus* karvelius! Jie nori, kad aš vis dėlto virščiau kanuku. Sukiojuos po kreivas, negrįstas Žvėryno gatveles, stengiuos, kad mane dengtų medžiai, bet jie neatsilieka. Nors lišk *po žeme*. Jau nė nepažįstu šleivų gatvelių, praeiviai čia keisti, man ilgu ir neramu, kažki kodėl maga belsti į žemaūgių namelių duris ir visu balsu šaukti: aš pasiklydau, gelbėkit mane! Net geriau pasidaro, pamačius platesnę asfaltuotą gatvę, kone bėgte išbėgu į ją ir lengviau atsidustu. Tai Vytauto gatvė, už keliasdešimties žingsnių stūkso neveikianti rusų cerkvė. Tuščia, kiek beužmatai, nė vieno žmogaus aplinkui, tačiau ne tas svarbiausia. Jaučiuosi vietoj gyvo, judraus pažįstamo sutikęs vaikščiojantį lavoną. Mano vardo gatvės gyvybė kažkur dingo: nejuda medžių lapai, pasieniais nesliūkina purvinos katės, nesiūbuoja kiemuose išdžiaustyti skalbiniai. Net cerkvė atrodo dar labiau sustingusi, dar labiau apleista, negu visuomet. Žvelgiu į nušiuorusius kupolus, pravoslavų kryžius, jau noriu nuleist galvą, bet ūmai išvystu vaizdą, nuo kurio turbūt galima apakti. Prie aukščiausiojo kryžiaus ore kybo du karveliai. Neplasnoja sparnais, visiškai nejuda, kybo bejėgiai lyg įkliuvę į milžinišką neregimą voratinklį. Vienas, matyt, rengėsi tūpti ant kryžiaus, kitas suglaudęs sparnus turbūt sklendė žemyn. Ir abu pastirę kybo ore, nejuda, nekrinta žemyn, tarsi laikas ūmai būtų sustojęs.

Laikas, nuo ryto paknopstom lėkęs į priekį, *iš tiesų sustojo*. Dar nenoriu patikėt, dusdamas paeinu žemyn link upės, stabteliu prie tilto... Noriu užsimerkti, bet negaliu. Noriu verkti, bet nėra ašarų. Noriu gelbėti Lola, bet nežinau kaip.

Upės vanduo stovi, verpetai ir sūkūriai sustingo. Ji panaši į murziną susigarankštėjusi kilimą. Kitapus tilto matau sustingusius automobilius ir žmonių figūreles. Tik dabar patikiu: visas Vilnius *sustojo*. Nebegirdžiu savo širdies, tikriausiai nebekvėpuoju. Nejučia perbraukiu ranka per kaktą, patrinu akis. *Aš judu*.

Siaubinga yra judėti, kada visas pasaulis *stovi*.

- Atsidūriau pačiame beribio slogučio centre. Mano realybei neprilygtų košmariškiausias sapnas. Geriau jau viskas sproginėtų ar liepsnotų, geriau jau Vilnių užlietų naujo tvano banga, užgriūtų kosminė katastrofa. Geriau jau visa kas aižėtų, lūžtų ir žlugtų. Bet aplink plyti miręs peizažas, miestą gaubia spengianti tylą, o many plinta nenumaldomas siaubas. Kas dedasi, klausiu savęs. Jokių apgjaliptinių ženklų, jokios kruvinos pašvaistės. Vilnius sustojo kasdieniškai ir abejingai.

Vaiskus oras susidrumstė tarsi dumblinas vanduo. Smulkios dulkelės pakibo ore, rodos, dangus pamaži maišosi su žeme. Ir visui viskas stovi. Nejuda gatvės atspindžiai langų stikluose. Automobiliai sustingo vidury prospekto, gerai matyti, kad pilki „Žiguliai“ išoko į sankryžą, nors jau degė raudona šviesa. Žmonės apmirė tarsi statulos, nors į statulas jie mažiausiai panašūs. Nieko meniška nei simboliška juose nėra, jie suakmenėjo vienu mirksniu, netinkamiausiomis pozomis. Pasišiaušęs spuoguotas pauglys tą mirksnį nusispjovė, seilių čiurkšlė sustingo, prilipo jam prie lūpos. Pliktelėjęs storulis išrasojusia kakta persukęs sprandą atsigrėžė, matyt, dirstelėjo, ar nevažiuoja jo troleibusas, užkliuvo už šaligatvio nelygumo ir turėjo suklipti, bet sustingo, tebeklumpa, atmetęs rankas į šalį. Dvi stabtelėjusios paplepėti moterys taip ir apmirė pražiotomis burnomis. Klaidžiausiai atrodo negyvi daiktai: medžio lapas, stačiu kampu pasistojęs ant šaligatvio, suakmenėję vandens purslai, ištiškę iš po mašinos ratų, suglamžytas popierėlis, pakibęs viršum šiukšlių dėžės angos. Tai visai nepanašu į fotografiją ar stopkadra — anuose esti gyvybė, čia viską persmelkė nebūtis.

Jie sustojo, po velnių, jie sustojo! Bereikšmių veidų galerija sustingo, vidinis šaltis sukaustė Vilniaus žvėries sąnarius. Ar tai jau galas? Gal aš čia kaltas? Daug sykių magėte magėjo balsu šaukti jiems: sustokit, liaukitės be tikslo zujė, nors mirksnį nurimkit ir pamastykit! Sustinkit! .. Aprimkit! .. Sit jie ir sustojo.

— Vilnius sustojo,— garsiai sakau pastėrusioms stovyloms, sakau namų karnizams ir padžiūvusioms liepoms, sakau pats sau, nes man būtina nuvyti šalin kiaurai smelkiančią tylą.— Štai kaip atrodo tikrasis Nekropolis. Dvasios, nekropolis.

Neužuodžiu jokių kvapų — jie irgi apmirė. Jeigu ką valgyčiau — nejausčiau skonio. Vilnius pasidarė absoliučiai prėskas ir begarsis. Galiu tik matyti. Pagaugai nueina per nugarą, pajutus tai, ko niekad nebūčiau suvokęs šaltu protu: mano jūtimai neturi prasmės, jei nėra ką uosti, lytėti ir skanauti. Žmogus gali būt idealus ir tobulas, bet jei pasauliui tas bus nereikalinga, visas tobulumas nueis perniek. Ką turi daryti toks žmogus? Nejučia palaižau suprakaitavusį drebančios rankos delną ir pajuntu ant liežuvio galiuko sūrumą. Galiu skanauti *tik save*. Galiu užuost tik savo kvapą, girdėt tik savo —žodžius ir duslą savo. Žingsnių aidą. Priklaupęs atsargiai paliečiu patiškusio vandens purslus. Vanduo nuteka žemyn, bet' atitrūkę nuo pirštų lašai vėl pakimba ore. Paimu vieną ir lėtai nuleidžiu žemyn. Jis taip ir lieka stovėti, vos liedsdamas blizgančias gatvės plyteles, nė nesudrėkinęs dulkių.

O ar galėčiau paliesti žmones? Juos išjudinti?

Jau beveik tiesiu ranką prie prakaulaus vyro, atsirėmusio į medį, bet mane sulaiko baimė. Bijau, kad paliestasis subyrės kaip saulės išdžiovinta drėgno smėlio pilis. O dar labiau bijau, kad ją palietęs pats nesuakmenėčiau. Visa kas apmirė, o baimė) liko — ji patvariausia. Nežinau šio pakitusio pasaulio taisyklių, aš čia bijau *visko*.

Tekinas^ užbėgu bibliotekos laiptais. Koridorių tuščia, bendram kambary nieko nėra, nesėdi savo vietoj ir Martynas. O gal sustingo tik bevardžiai nepažįstamieji gatvėse? Gal savi juda, o gal suvis dingo? Bet ne, Lolos kambary matau moteris, sėdinčias prie popierių. Marija palinko prie Stefos stalo, sukrovė milžiniškas krūtis ant lapų ir sustingo pražiota burna. Mane net pykina: apmirę pažįstami žmonės ypač kraupūs. O jei čia rasiu Lolitą? Turbūt panorėčiau ir pats sustingti. Jau einu lauk, bet pro plyšį ižiūriu spintom atitvertam kampe laibą figūrą.¹ Virpė, damas kyšteliu galvą į vidų — ačiū Dievui," tai tik Beta. Sustingo, aukštai pasikėlus sijoną, ploni pirštai iširėžę tempia aukštyrą kojine. Žiūriu į ją, trypinėju greta, lyg būčiau ką pamiršęs. Taip, jos kojinės visad idealiai lygios. O kojos idealiai tiesios. O galvutė *trumpai pakirpta*.

Trumpai pakirpta galvutė! Beviltiškai stengiuosi prisiminti Betos akių išraišką ir anos akių išraišką, tos siurbikės veidą prietemoje tarp stelažų. Man rodosi, kad Beta *mato* mano ranką, gal kartais jos *smegenys* nesustingusios. Visas virpu, bet neįstengiu

savęs nugalėt, atsargiai pakeliu jos sijoną dar aukščiau, visai atverčiu į šalį. Niekas nenutinka. Atsargiai užkišu pirštus už kelnaičių ir juosmenėlio. Ir niekas nenutinka. Tempiu gumutes į save, laukiu, kad Beta ūmai suspiegs ar parvirs, ar subyrės į dulkes, ar... Bet visiškai nieko nenutinka. Ji stovi kaip įbesta, skubiai žvelgiu žemyn: po kelnaitėmis vejasi tankūs plaukai, viskas lyg ir tvarkoje, bet velnias vis stumia mano ranką, įleidžiu pirštus dar giliau, išlystu tarp lūpų ir apčiuopiu didoką, slidų klitorį.

Lyg nudegęs ištraukiu ranką, iššoku į koridorių. Tik dabar juntų, kaip išrasojo kaktą, kaip dunksi širdis ir virpa rankos. O prieš akis tebestovi Beta atverstu į šalį sijonu, nusmauktom kelnaitėm. Ką ji pagalvos atsibudus? Jeigu išvis atsibus.

Tatai geriau, negu skaityti svetimą dienoraštį. Dienoraštyje galima primeluoti sau, o čia viskas yra taip, kaip yra. Aš turėjau patikrinti Beta, atkakliai tą sau tvirtinu, bet mintys krypsta visai kita linkme. Aš galiu daryti, ką noriu. Galiu visur išibrauti. Galbūt galiu netgi aptikti Jų slaptavietę.

Rankos nutirpo ligi pat pirštų galiukų, žengiu kreivodamas, tarsi primiršęs, kaip reikia vaikščioti. Joks tikslas nekviečia manęs pirmyn, nei atgal, nei į šalį. Kaip sapne išžengiu į apytamę laiptinę, klupdamas pakylu laiptais, paeiliui klebenu durų rankenas. Trečios ar ketvirtos prasiveria, atsiduriu dideliame kambary, grūste prigrūstam baldų. Jaunas paliegęs vyras stovi, dramatiškai iškėlęs į viršų rankas, pražiota burna jo perkreiptam veide atrodo kaip pragaro anga. Prie apvalaus stalo sėdi moteris išsigandusiu veidu, gerokai už jį vyresnė, bet per. jauna, kad galėtų būti jo motina. Plaštakos sunertos, dešinė ranka laužte laužia kairiosios pirštus. Bet išraiškingiausios yra jos akys: tiesiog girdžiu siaubingus, neleistinus paliegusio vyro žodžius, jie atsispindi moters akių dugne, o dar jose matau kančią ir panieką. Ji ką tik buvo klaikiai pabūgusi jo žodžių, bet staiga jos vidų užliejo panieka ir pasišlykštėjimas juo, driusiu ištarti tai, ką ištarrė. Neurotiškas išimylėjėlis su motinos kompleksu? Šleikšti pavydo scena? O gal brolis, išvadinęs seserį šliundra ar prakeikęs ją už savo prapuldytą gyvenimą, pagaliau radęs kaltąjį? Sustingęs svetimo laiko mirksnis nenori nieko išduoti, tematau tiek, kiek išplėšiau jėga, nieko daugiau neįspėsiu, nors prarymočiau čia valandų valandas. Tyliai uždarau duris, klebenu kitų rankenas. Dar vienas nerakintas butas, prišniaukštas ir apstatytas nederančiais skirtingų atspalvių baldais. Sutręšęs prieškambario stalelis baigia irti, batų clėžės kampai aplaužyti, ant jos mėtosi riebaluoti popieriai. Koridoriaus gale, prigludęs prie raktų skylutės, stirksa plikai nukirptas pirmokėlis, suspaudęs šlaunis, primynęs viena

koja kitą. Nuo iškišto, prikąsto iš įtampos berniuko liežuvio nu-
tįso ilgas seilių siūlas. Atsargiai pastūmiu kambario duris ir vos
nešukteliu, net atšlyju. Tiesiai į mane žvelgia iškreiptas merginos
veidas, suprakaitavęs ir blyškus lyg nubarstytas kreida. Lavono
veidas — tik sukaupęs visas jėgas nuraminu save. Ji gyva ir nesi-
rengia mirti, tačiau atrodo kaip išpreparuotas lavonas. Pajuodę
paakiai, kreivai sučiauptos lūpos, idubę skruostai. Ji spokso į ma-
ne begėdiškai ir piktai. Sujauktas, pagiežingas lavono veidas
klaikiai nedera prie kitko, ilgai negaliu patikėti tuo, ką matau.
Ji vypsio, abejingai atmetus galvą į šalį, o pečiuitas garbanotas
buliukas bandito veidu užgriuvo ant jos visu kūnu, išspraudęs
į patį solos kamputį. Kvapu čia nėra, bet vis vien juntų, kaip
nuo jo trenkia degtine. Sulenktos merginos kojos kyšo abipup
vyro šonų — blyškos, bekraujės tarsi keistos ataugos, jai nė ne-
priklausančios. Bet labiausia pribloškia jos rankos, išikibusios
į meilužio sprandą. Priskretusios juodos panagės: juodi purvo
pusmėnuliai ir apsilaupęs rožinis lakas. Negrabiai sujudu, užgau-
nu jaunojo žiūrovo galvą, jo kaukolė suskamba kaip tuščias
molinis ašotis. Jo akys primerktos iš siaubo ir pasitenkinimo, sei-
lių siūlas karo kaip karojės. Merginos akys neatlyždamos žvelgia
į mane, jos veide tėra išraiška žmogaus, netikėtai perkandusio
Pipirą.

Tik gatvėje prisimenu, kad palikau visas duris atviras. Atsi-
krenkščiau lyg norėdamas išspjauti šleikštulį. Kažkas sujuda po
širdim, spengia ausyse, ūmai pajuntu, kad mane traukia pas Lo-
litą. Jau seniai žinau, ko noriu. Noriu aptikti Lolitą sustingusią.
Visada te norėjau. Visad norėjau slapčia pasekti ją iš šalies. Ne-
galėjau susitaikyt su mintim, kad tarpais ji būna *pati viena*, ne-
bepriklauso man. Kad gali padaryti tai, ko aš niekad nesužinosiu.
Trokšte trokštu užklupti ją vogčia, kaip užklumpa mirtis. Noriu
rast Lolitą apsalusią, išsikėsnojusią po kieno nors kūnu. Rasti ją
sustingusią, negalinčią nei manęs apgauti, nei pasislėpti. Nelies-
čiau jos, nieko jai nedaryčiau, noriu tik užklupti ją, pamatyt
viską slaptui slapčia, noriu tik vieno — kad viską *žinočiau*.

Jei Vilnius nepajudės, ilgai netversiu. Sustojęs Vilnius kvies-
te kviečia mane į beprotybės šventę. Žmogus niekad neatsako
už savo mintis, bet sustojusiam Vilniui jis pradeda nebeatsakyt
if už savo *veiksmus*. Aš tikrai trokštu nueiti pas ją ir išsiaiškinti
jos išdavystę. Noriu, kad ji mane apgaudinėtų. Nusivilčiau, jeigu
ji paprasčiausiai sėdėtų fotelyje.

O jeigu ji irgi juda?

Bet ne, turbūt ne, prisimenu jos vyro dirbtuvę, jos keistą
pozą ir mirksniui sustingusį skrydyje balandį. Tada ji nejudėjo,

ir dabar turi nejudėti, ji tokia pat, kaip kiti. Aš *jausčiau*, kad ji juda.

Ne, niekas nejuda, kitapus prospekto sustingo Konservatorija, greta linksmiausias Vilniaus namas — jo durys atlapotos, tarpdury įstrigo storas kanukėlis išpurtusiu veidu. Aš neisiu vidun, tikrai neisiu, tik iš arti pažvelgsiu į jį. Kanukėlis panašus į multifilmo lėlę. Prasispraudžiu pro išpampusį pilvuką, įžengęs vidun sustoju, nes vėl pabūgau. Seniai čia besilankiau. Ar berasčiau savo kamerą? Laiptai kviečia viršun, bet kabinetai man neįdomūs. Neįdomus ir budėtojas prie durų, sugrūdęs į nosį suakmenėjusį pirštą.

Kurių galų čia įlindau? Gal *Jie* tyčia stengėsi mane čia atvilioti? Nusileisiu į rūsius, o ten manęs lauks plokščiaavidis kanukas blyškia šypsena, sutinusiais pirštais, besilankstančiais į visas puses. Bet juo labiau bauginuosi, juo greičiau judu pirmyn. Tik kvailys gali būgštauti, kad *Jie* spęs tokius idiotiškus spąstus. Man seniai parengta kas nors daug baisesnio, kaip tik todėl aš daug ko galiu nebijoti.

Atėjau čia, kaip kiti eina į šventą vaikystės ar jaunystės vietą: prie vienišo šimtamečio ažuolo gimtam sodžiuoj ar prie tėvų kapo. Turbūt galėčiau nubraukti ašarą ar tiesiog prisiminti nežinia ką — neapibrėžtą virpčiojančią ūkaną, būto ar nebūto ilgesio miglą. Bet iš tiesų čia tėra įstaiga, kontora kaip kontora, tiesa, su rusių grotuotais langais.

Piktai klebenu rankenas, bandau pastumti velkes, tačiau net šiandien man nelemta įeiti vidun, ką nors čia pakeisti. Galiu tik pažvelgti pro durų langelius, viliuosi pamatyti vien tuščius kambarius, abejingas kamerų sienas. Tuščia tik pati pirmoji. Kitoje išvystu prakaulų žilą vyriškį, jis jogiškai stovi ant galvos, rodos, išstovėjo šitaip šimtą metų ir stovės ligi amžių pabaigos. Jo veidas be jokios išraiškos. Apsivilkęs nekrintančiu į akis kostiumu, tokį gali dėvėti kas antras vilnietis. Kas jis? Atsparus kvočiamasis ar nutaręs savaip atsipalaiduoti pulkininkas? Jo sustingimas ypač pribloškia. Anie, suakmenėję gatvėje, vis vien atrodė šiek tiek gyvi, o šis, rodos, niekad ir nejudėjo. Visi apžiūros langeliai vienodi, tik vaizdas juose mainosi lyg kaleidoskope, nespėju nė gerai išvelgti veidų, aš skubu, manęs dar laukia visas Vilnius. Vyras arklišku veidu ir be galo laibu kaklu spokso į grotas, ištiesęs pirmyn ranką, tarsi rengtusi vienu ypu jas išplėsti. Neurotiškų bruožų moteris idubusiais skruostais, panaši į narkomanę, stirkso kampe, prasisagsčius bliuze ligi juosmens, susigrūdusi abi rankas į užantį lyg bandytų išsitraukti sau vidurius. Didelėj kameroj sustingo susikaupę žaislus dėliojantys

vaikai. Kaip jie čia atsirado? Ką čia veikia? Jų veidai nenatūraliai susenę ir pernelyg rimti. Nejau jie irgi kaliniai? O gal čia slapta apsigimusių agentų, agentų nuo lopšio, mokykla? Dar kitoje kameroje tupi didelis gražus šuo, rudo su baltu plauko kolis. Didingai stūkso ant gultų ir žiūri į lubas. Nė nesistengiu suvokti, ką tai reiškia, vis labiau skubu, kažkas varo mane pirmyn. Kažkuri kamera — išvien akvariumas: sustingusios jūržolės, pakibusios vandeny didžiulės tingios žuvys, burbulų pynės lyg surišti karoliukai. Skubu pirmyn, tik pirmyn, reginiai painiojasi, tarpais atrodo, kad visa erdvė pasidalijo į daugybę kvadratėlių, iš kurių į mane žvelgia vis kitokie vaizdai. Vis labiau išsprogušios didžiagalvių vaikų akys. Vis gašliau perkreiptos išbalusių moterų lūpos. Monstrai be veidų, vien milžiniškomis spangėmis — gal speciali kanukų atmaina. Koridorius išsilenkė pasagos forma, nors ligtol, sakytum, buvo tiesus. Jis vėl veda į pradžią, prie pirmos, tuščiosios kameros (nors gal tai jau kita tuščia kamera), kuri laukia manęs, bet nesulauks — vėl spraudžiuosi pro įstrigusį tarpdurį storulį, vėl slenku prospektu žemyn ir staiga pajuntu, kaip man bloga. Iš tiesų bloga.

Vilnius sustojo. Dabar ne tik matau šitai, dabar net užuodžiu tą sustingimą, jaučiu to suakmenėjimo skonį. Bet nepakaktų užsimerkti ir užsiimti nosį. Sustojęs Vilnius išsismelkė į kiekvieną mano ląstelę, kiekvieną nervą. Jis amžiams liks many, visad žinosiu, kad jis *sustojo* — net jei matysiu bruždančią minią, uosiu benzino ir prakaito tvaiką. . . Net jei girdėsiu žmonių kalbą. . . Viskas pernelyg giliai į mane išsismelkė: ir sustingę dulkėti liepų lapai. . . ir suakmenėjusios keistomis pozomis stovylos. . . Šauk jas, kiek nori. Spiek. Draskykis. . . Bet jos nepajudės... Didžioji judėjimo galia dingb. . . Juos ėda Vilniaus sindromas. . . Juos ėda Kovarskio ligos vabalas... Jie bejėgiai — ir aš bejėgis, nors aš dar *judu*. Aš dar gyvas. Dievas mato, kaip norėčiau juos išjudinti. . . Dėvas privalo egzistuoti vien tam, kad šitai matytų. . . Kaip aš noriu! . . Kaip trokštu! . . Pajudėkit! Atsibuskit! Išdeginkit savy Vilniaus sindromą. . .

Dievas mato, kaip noriu paglostyt aną ilganosę merginą. Pastūmėt pirmyn tuos tris vaikus. . . Atgręžt į saulę štai tos liepos šakas. . . Lai būsiu nematomas ir neįjuntamas. . . Lai manęs suvis nebus. . . Bet, pajudėkit. . . Atsibuskit! . . lik vieno noriu paklaust: ar dar yra nors vienas judantis? Parodykit man jį. Žinau, jis privalo būti. Žinau, jis yra.

Ką patyrė vienas žmogus, būtinai privalėjo patu t i ir kas nors kitas. Kažkur tikrai yra kitas Vytautas Vargalys (jis nebūtinai vadinasi Vytautas Vargalys). Kažkur yra toksai žmogus, gyvenąs

savam Vilniuj (jis nebūtinai vadinasi Vilnius). Kažkur yra bent vienas toks (daug tokių), kurie šį mirksnį vaikšto Vilniaus gatvėmis, nerasdami vienas kito. Kažkur, gal motinos iščiose, glūdi ir tasai, kurs ateis po manęs.

Žinau, ko dabar klausia visi judantys, nes ir pats klausiu to paties: ar *Jie* irgi sustingo? Ar galėčiau *Juos* užklupti nepastebėtas — kaip tas moteris, vyrus ir vaikus, ir medžius, ir monstrus, ir žuvis, ir gatves, ir orą, ir vandenį, ir... Ir visa ką pasaulyje, nes visas Vilnius (visas pasaulis) sustingo, tik aš judu ir kas mirksnį vis labiau senstu. Vis labiau senstu. . . Kažką pamenu, kažką be galo miglotai pamenu: norint išbudint amžiams užmigusius, reikia kažką pabučiuot. . . ar paglostyt (kaip aną ilganosę merginą?). . . ar pamylėt... ar...

Bet ką aš galėčiau CIA pabučiuoti — nebent trumpą, buką ir bejėgį Vilniaus falą.

Sustingęs prospektas žvelgia žemyn, į senamiestį, į Jų irštą. Aš žengiu ne gatve — žengiu lavono nugara. Galbūt jie niekad nepabos — veju tą mintį šalin, bet ji nesitraukia. Vėjas sustingo, dangus apniuko, žemė nebekvėpuoja — miglotai pamenu senovišką manuskriptą, kurį skaičiau visai neseniai. Vėjas sustingo, dangus apniuko, karvės nebevedė veršiukų, o avys ėriukų. Moterys nebegimdė vaikų, o upės nebeplukdė vandenių, nes visi dievai apleido pasaulį, ir niekas nebegalėjo kisti. O kas buvo toliau? Kaip manuskriptas siūlė gelbėtis? Sustingusios stovylos remia mane prie sienos, prie prospekto mūrų, net apmirusios bando užtvirti kelią. Stora moteris raudonu veidu. Trys įkaušę vyrukai atlapotomis krūtinėmis. Tas pats miestas, tos pačios žmogystos, bet visa kas sterilu ir negyva tarsi Kovarskio lavoninėje. Bet juk prieš mirtį miestą turėtų apimti traukuliai. Iš kloakų turėtų paplūsti dvokiančios srutos, Neris turėtų išsilieti iš krantų, iš jos vandenių pagaliau turėtų išplaukti nuskendę žodžiai.

Statulos ir medžiai, katedros varpinė ir aikštė, visa kas sprūsta pro akis, staiga suprantu, kad einu ramiai, *kaip visuomet*. Vilnius stovi, kaip visuomet. Jis surakintas paralyžiaus, kaip visuomet. Lavonų lavonas, kaip visuomet. Vien kirmėlės jo viduriuose galbūt tebejuda.

Jau stoviu prie „Naručio“, sulinkusi senutė su krepšeliu rankose pastatė koją ant šaligatvio, sunkiai ropščiasi nuo kulinarijos laiptelių. Du svirduliuavę mėlynanosiai sustingo, pasvirę į priešingas puses, rodos, šoka pamėklišką šoki. Baltaplaukis vaikiukas, išdabintas lyg į paradą, susidomėjęs ištiesė ranką prie purvino skuduro. Pasuku į pavartę, širdis suspurda nuo nelaukto išgąščio.

Pirmieji laukia čia. Bijau jų net sustingusių. Jie stovi dviese, suokalbiškai susiglaudę, tarsi jau seniai manęs tykotų. Jų šiaudaspalviai paukai atrodo lyg priklijuoti prie kaukolių, akys žvelgia tiesiai į mane, bet nieko nemato. Ką turėčiau daryti? Suskaldyti jiems galvas, išnaikinti po vieną? Lygiai taip galėčiau po vieną traiškyti tarakonus, vildamasis juos nugalėti.

Praeinu pro šiaudaplaukius kanukus, net užkliudau juos alkūne, ir niekas nenutinka. Įslenku į akmeninį kiemo šulinį, ir niekas nenutinka. Nužvelgiu aklinau užmūrytą senąją laiptinę, net paliečiu plytas ranka. Ir niekui niekas nenutinka. Rankas ir kojas varsto mauduliai, visu kūnu juntų, kad niekur iš čia neištrūksta, bet ir nesitrauksiu, kol neprieisiu paties galo.

Argi ne čia ėjau visą gyvenimą? Argi ne čia mane vedė manasis Kelias? Priglaudžiu ausį prie mūro ir įdėmiai klausau. Norėčiau apsimesti, norėčiau nenugirsti, tačiau belieka būti doram: *gerai girdžiu tvaksinčią milžinišką širdį.*

Taip neplaka Vilniaus širdis, jokia *tikra* širdis, taip gali dunkseti tik nuodinga Vilniaus bazilisko širdis. Pagaliau užspeičiau ją. Atėjau kaip karžygis jo nukirsdinti, bet neturiu jokio kardo. Tačiau tas nesvarbu. Aš ją įveiksiu. Žmogus yra nenugalimas.

— O pačiam čia ko reikia? — klausia garsus, aiškus balsas.

Pirmiausia pamanau, kad haliucinuoju. Deja, tai teisybė: moteris, apsikutojusi galvą stora rusva skara, atidžiai dėbso į mane. Štai ir viskas. Baziliskas paspruko, pakišęs man paprasčiausią senamiesčio pajuodėlę. Krūptelėjęs dirsteliu link gatvės. Ten šviečia bobų vasaros saulė, po šaligatvį striksi žvirbliai. Apkūni pikaakė senė verčia atliekų maišelį tiesiai liesiems katinams ant galvų. Vilnius vėl juda. Jis vėl gyvas. Žengiu pirmyn, kvėpdamas orą pilna krutinę, bet juo toliau, juo labiau lėtinu žingsnį. *Jie* atviliojo mane prie pat paslapties slenksčio, o paskutinį mirksnį apgavo. Esu tikras lietuvis: tęskiausi į žemę per žingsnį nuo absoliutaus tikslo.

Staigiai atsigręžiu ir dar spėju pamatyt atšokantį nuo lango apvalų veidelį išsprogusiomis akutėmis. Aš įkliuvau. *Jie* viską suprato. Peržengiau saugumo ribą, dabar už viską teks brangiai mokėti. Dar sugebu išslinkti į gatvę, pasukti už kampo, čia jėgos visiškai mane apleidžia. Pasiremiu į sieną ir neklusniom rankom graibausi cigaretės. Aš jau lavonas. Be galo keista jaustis lavonu. Nematau žmonių nei užiančių automobilių, nejuntu jokių kvapų. Dabar *Jie* manęs nebepaleis. Aš žuves, kartoju sau viena: reikia neprarasti šalto proto. Ramaus sveiko proto. Tai svarbiausia. Mane visad gelbėjo sveikas protas ir blaivi analizė.

Ką jie gali man padaryti?

1. Vienaip ar kitaip nužudyti. Tą *Jie* galėjo padaryti jau seniai. Matyt, tas Jų nepatenkina.

2. Suluošinti mane dvasiškai, paversti debilu. Nepavyks. Aš neišveikiamas.

3. Paimti įkaitus ir jais šantažuoti. Nepavyks. Aš vien todėl neturiu vaikų, nepaisydamas nė giminės praeiksmų.

4. Apkaltinti nebūtu nusikaltimu. Niekai. Prie lagerio aš praečiau. Sėdint lageryje, galima toliau žengti Kelio.

5. Uždaryti į slaptą psichiatrinę — tai populiarus variantas. Bet iš jos galima pabėgti.

6. Suleisti man narkotikų ir išgauti viską, ką žinau. Nepavyks. Seniai tam rengiuosi. Jie išgirs tik nerišlų kliesdį, bet jokių svarbių dalykų.

7. Nieko konkrečiau nedaryti. Laukti ir bauginti. Kankinti nežinia. Tai bene baisiausia. Save sugniuždyti galiu tik aš pats.

Neverta spėlioti. Noriu tik vieno: kuo greičiau sutikti Lolitą. Pasaulio nebėra, manęs nebėra, liko tik Lolita. Gal *Jie* ketina imtis Lolitos?

Kol kas *Jie* nesiėmė Lolitos. Ji stovi greta ir kerinčiai šypsosi. Regiu seną, laukinių vynuogių stiebais apraizgytą namą sodo gilumoje, ' kiek dešiniau — padžiūvusias obelis. Iš kairės atūžia vėjo gūsis, geltoni nesugrėbstyti lapai kyla nuo žolės, tyliai vartaliojasi ore. Vėjas lengvai nešioja medžių lapus, bet nesujudina nė menkiausių krūmų šakelių. Aš čia pirmą kartą, bet jau esu šitai matęs — ir skrajojančius ore lapus, ir seną medinį namą — gal sapne ar vizijoje.

— Tėvų sodas. Vienas pirmųjų Vilniaus kolektyvinių sodų. Dabar jo niekas neprižiūri.

Tiesiog netikiu, kad ji tikrai čia. Ką tik klaidžiojau Vilniaus gatvėmis, atsitrenkdamas į praeivius, baugindamas vaikus ir šunis. Visos gatvės kvėpėjo rudens voratinkliais. Taip, juk dabar pati bobų vasara. Lolita išniro iš už kampo ir nužingsniavo tiesiai prie manęs, lyg būtume taręsi susitikti kaip tik ten. Kažkodėl pamaniau, kad prie manęs artinasi pati mano lemtis. Ėjo gracingu žingsniu, išdidžiai pakėlus galvą, o paskui ūmai puolė man ant kaklo, tarsi jau nebūtų vylusis išvysti manęs gyvo. Sakėsi nežinanti, kodėl taip pasielgė.

Ar tikrai nežinojo? Kodėl nelauktai atsivedė mane čia, į tėvų sodą? Vėjo gūsis aprimo, bet lapai vis dar plevena ore, čia pat išsirikiavo kiti namukai, ant arčiausiojo verandos laipto sėdi žilas vyriškis, rūkydamas cigarete.

• — ^-Kaimynas?

— Taip. Čia pasakiški kaimynai. Užkeikta vieta. Iš dešinės — saugumo papulkininkis. Iš kairės tasai žilius — saugumo pulkininkas. Pulkininkas Giedraitis.

Pavardė dygteli širdį kaip spyglys. Stengiuos prisiminti, kaip kitados atrodė Giedraičiukas, bet prieš akis stovi vien Bitinas, jo plika galva, siauros lūpos, spjaunančios lauk žodžius: nuneškit jam šituos vėdarus.

— Jis visad taip sėdi ir rūko,— kimiai sako Lola.— Sėdi ir rūko, sėdi ir rūko. . . Turbūt prisimena savo aukas. . . Tu tuoj paklausi, kokios jo akys. Bepalvės, neišraiškios. O žvilgsnis kaip primušto šuns.

Giedraičiuko portretas. Turėčiau nueiti ir pasitikrinti, bet šiai dienai šmėklų jau gana. Žilius nė nepasuka galvos į mūsų pusę, o Lolita vis šypsosi, šiandien ji keista, visas vėl pajudėjęs Vilnius naujas ir keistas, tarytum ką tik užgimęs.

Namelyje viskas sutvarkyta, net dulkės pašluostytos, bet kambarys apmiręs — švarus, dailiai padabintas lavonas. Oras sklidinąs kitados čia gyvenusių žmonių kvapo. Apleisti namai visad taip kvepia.

— Tu mane vestum ar ką,— visai nelauktai sako Lolita.— Mudu gyventumėm darniai. Dieną tartumėmės, ką prasimanyti vakarienei. O vakare, jau pavalgę, spoksotumėm į televizorių. Ir visos dienos būtų vienodos vienodos — ligi pat mirties. Ar bloga išeitis?

— Geriau jau mirt staiga. Manęs nevilioja lėta savižudybė.

— Koku nors būdu žudytis reikia. Iš lėto ne taip baisu. Nė nepastebi, kaip išnyksti.

Žilius matyti ir pro langą, išties rūko be perstojo. Rodos, pats lėtai smilksta. Gelsvi lapai vėl pakilo nuo žemės, nori išklęsti pro uždarus langus. Visam pasauly siaučia vėjas, pažadintas dundančių gyvulinių ešelonų. Tie ešelonai šįsyk veža ne į Sibirą. Bet kur? Kur išvažiavo senelis su ekskrementų lėkšte rankoje, skustagalvė pakaruoklė motina ir tėvo piešiniai?

O dar būtinai prigimdyčiau tau galybę vaikų. Tūkstančius lietuviškų skruzdėlyčių, kurios toliau veistųsi ir daugintųsi. Juk už savo nelemtą gyvenimą tegali atkeršyti vaikams — tegu ir jie patiria visą šitą fantasmagoriją.

Šiandien ji perdėm kūniška, jau seniai taip stipriai nejutau jos kūno, jis buvo tarsi pranykęs, ištirpęs kur kitur: jos akyse, šnekose ar mintyse. Šiandien juntų ją įvisa esybe, net užuodžiu jos prakaitą, kvepiantį sena žole. Regiu pulsuojančius po glotnia kojų oda grožio fluidus. Sudubusiam fotely sėdi *mano* Lolita, ji negali egzistuoti be *manęs*. Be manęs tos mergiškos krūtys su-

vystų, jos veidą išvagotų raukšlės. Ji mirksniu susentų. Aš jos gyvybės ir jaunystės šaltinis.

— Tau tik atrodo, kad galvoji apie mane,— kimiu balsu sako ji ir užsimerkia.— Aš matau tavo mintis. Manęs ten nėra.

— O kas ten yra?

— Mano fantomas, bekraujė perregima Lolita... Mano kojos, tik kažkodėl švytinčios. . . Ir dar keista miesto haliucinacija. Net ne Vilniaus, šiaip miesto. Padūmavusio ir sustingusio. Miesto, kuris prarado viską, net savo vardą.

— O dar? Dar?

— Prieblanda. Neperregima prietema, kurioje kažgi kas alsuoja, iš kurios atsklinda nejauki šiluma ir slogus pūvančių lapų kvapas.

Jei būčiau tikintis, pradėčiau žegnotis. Kaip ji pajuto? Kas ji tokia, šioji neperprantama moteris? Juste juntų, kad žino apie mane kur kas daugiau, negu aš apie ją. Galbūt žino per daug. Iš kur? Juk aš niekam niekam negaliu atsiskleisti. Man juokingi visi visų laikų pagrindininkai. Tik aš vienas nežinau, kas yra tikrasis, *absolutus* pagrindis. Negaliu išsipasakoti net Lolitai. Bet kaip ji įskaitė mano mintis? Kas ji, šioji neperprantama moteris? *Kas ją pasiuntė?*

Nužvelgiu namelio vidų. Už sukiuzusių durų matyti ankšta virtuvėlė. Dujinė viryklė, aplanadyti puodai ir didžiulis peilis ant stalo. Nieko įdomaus, nebent tasai pajuodęs peilis. Lolita smenka gilyn į fotelį, tik kojos vis slysta į priekį. Suknelė smaukiasi vis aukščiau, kojos nyra iš prietemos tarsi gyvos, vylingai dirščioja į mane. Lola gerai žino, kur žiūri mano akys, mėgaujasi mano žvilgsniu.

— Pradėjo temti,— sako paslaptingai lyg sektų pasaką.— Besileidžianti saulė žiūri į mus. Burtų metas, stebuklų metas. Neatitrauk akių, tik neatitrauk akių, ir būsi mano amžiams. Adžingi! Niekas tau neberūpės, tik aš! Adžingi!

Šiandien ji kerėtoja. Visos kambario kertės nušviestos gėstančios žaros. Šviesa jau merdi, o tamsa dar negimė. Apstulbęs matau, kaip Lola stojasi, lėtai kelia suknelę, po ja nieko nėra pasivilkus. Žvelgiu į jos pilvą ir tankius plaukus, dengiančius lytį, many kaip grėsminga banga kyla geismas. Sėdžiu priešais ją tarsi prieš pagonišką deivę.

— Argi neverta viską užmiršt,— sako tyliai tyliai, bet aš girdžiu.— Argi verta galvot apie kitas moteris. . . kitus dalykus. . . kitoki gyvenimą. . . Eikš čia, eikš čia...

Ji lėtai lėtai yra iš suknelės, paskutinieji saulės spinduliai rausvina jos kūną. Stovi akinančiai graži ir nepasiekiamo kaip mirtis.

— Ar žinai, kas yra kūno šventė? — šnabžda. — Senobinė, tikra kūno šventė?

Jau nieko negaliu suprast: pirštais praskleidžia apatines lūpas, tepa prasivėrusi rausvą plyšį salsvai kvepiančiu tepalu, nė nežinau, kaip atsidūriau prie jos jau nuogas, klupau sustingęs, žvelgiu į tą kvapnų plyšį, traukiantį mane artyn, keliantį norą visam jame panirti. Turbūt ten yra ir miestas, ir biblioteka, ir labirintas, ir vėjas, plaikstantis geltonus medžių lapus. Turbūt ten yra viskas, su kuo reikės atsisveikinti. Noriu jos beprotiškai. Lolita kniumba ant manęs, rangosi, velia man plaukus ir aikčioja, šnerves užpildė tasai kerintis kvapas, tokio dar niekad neuodžiau, mano sąnariai minkštėja ir tirpsta. Geidžiu jos beprotiškai, bet nieko negaliu padaryt — sakytum mano tarpkojy atsidūrė trumpas, bukas ir bejėgis Vilniaus falas.

Trokštu jos kaip mirties, tačiau penis bejėgiškai karo. Į jį neplūsta kraujas, jis į nieką nenori žiūrėti. Jis man nebeprisiklauso. Amžinas Vargalių ženklas mane apleido. Aš žuves, aš *nebegaliu*.

Lėtai sprūstu žemyn, išsitiesiu ant seno kilimo ir trokštu pridengti gėdingą Vilniaus falą, bet negaliu. Trokštu užsimerkti, bet negaliu. Jos akys žiūri į mane iš besišypsančio veido, ji viską suprato, sakytum, tik to ir laukė. Ilgi pirštai švelniai glosto mane, išivelia į papildvės plaukus, čiumpa subliuškusį Vargalių ženklą. Aš žuves.

— Mes maži ir pavargę, — murma Lolita, — mus išgašdino baisieji burtai. Mes norim globos ir meilės.

Esu bejėgis, visiškai paklustu jai. Ji valdo mane ne tik ši mirksnį, jau seniai valdo kiekvieną mano norą, kiekvieną mintį, kiekvieną veiksma. Ir dabar elgiasi kaip valdovė: tvirtai užsikniaubia ant kojų, krūtimis spausdama kelius, godžiai prasižioja ir kanda mane, gosliai sutraukia vidun visą buvusį Vargalių ženklą, lyg norėtų praryti. Aš nieko nenoriu, tik mirti. Aš žuves. O ji springdama ryja mane, urzgia iš pasitenkinimo. Guliu it supančiotas, galiu tik žiūrėti į Lolitą, Lolitą, besimainančią demonų valdovę, kuri atėmė paskutinįjį mano ginklą. Bet labiausiai mane varo iš proto jos užmerktų akių žvilgsnis, valdingas ir pašaipus, sekąs menkiausią mano judesį, menkiausią mintį. Už langų jau krinta tamsa, bet jaučiu, nenumaldomai jaučiu, kad į mane žiūri tūkstančiai apvalių akučių, siurbia mano syvus, daugialypė Lilita tik vadovauja tai tūkstantakei kanukų miniai, diri-

guoja tam chorui, staiga aiškiai pamatau *apvalius veidukus, prigludusius prie lango stiklo*.

— Noriu jį nukąst,— šaižiai šnabžda Lolita.— Aš jį nukąsiu. Aš jo noriu.

Juokiasi kimiu kanibališku juoku, jau užsimerkusi, išdriksiais plaukais. Apvalūs veidukai skubiai atšoko nuo langų. Guliu ant nugaros ir juntu vien šaltį: krūtinėj, pilve, pirštų galiukuose. Nė vienas raumuo manęs nebeklauso, nors jaučiu ir rankas, ir kojas, ir savo sutėžusius sąnarius. Gal tai paralyžius, o gal dabar aš *sustojau*, kaip buvo sustojęs Vilnius. Siaubas užima kvapą, negaliu nė surikti. Nors ką aš pašaukčiau — nebent Lolitą. Lolitą ar Lilitą? Ar begaliu jos šauktis? Tysau, pamaži dusdamas, o ji nuoga vaikštinėja po kambarį, tarpais dirsčioja į mane. Ji nesistebi, ji tikėjosi mano paralyžiaus, gal tyčia mane sustingdė. Ji mane niekina. Nuo jos sklinda aitrus kvapas, kokio dar nesu uodęs. Ką veikė tie kanukai už langų — mačiau jų bent tris. Siaubas pamaži slūgsta, vėl stengiuos pajudint pirštus, bet juda tik mano smegenys. Jaučiu, kaip jos rangosi galvoje. *Mane tyčia atvežė į atkampią vietą. Jie* nemėgsta triukšmo. Bet kodėl kaip tik dabar? Juk aš nieko naujo nesužinojau — nebent tai, kad *Jie* priversti kanuoti žmones. *Jie* taip dauginasi, *Jiems* tai biologinė būtinybė.

Nenoriu, nenoriu tuo tikėti. Negaliu. Prieš akis vėl iškyla ryškus vaizdas: laukinių vynuogių stiebais apraizgytas senas namas sodo gilumoje, vėjo plaikstomi geltoni medžių lapai. Mirksni rodosi, kad regiu pats save iš šalies. Kad prieinu prie sodo namelio, kuriame be jėgų tysau aš pats. Pagaliau prisimenu, kur mačiau šį vaizdą. Regėjau jį šįryt, vos prabudęs, jis pradėjo mano dieną. Kažkas mano viduje žinojo, kad šiandien čia atsidursiu. Ką gali reikšti tasai sapnas, ispėjęs ateitį? Atsisėdęs skubiai užsirūkiau ir ne išsyk suvokiu, kad vėl judu. Nė dūmai nenustelbia kerinčio Lolitos kvapo. Ji skvarbiai žvelgia į mane. Rodos, iš jos vyzdžių sklinda siauri blyškios šviesos ruožai.

Suvokiu viską kankinamai^ lėtai, lyg rydamas spygliuotą vielą. *Ji įviliojo mane į pražūtį*. Viskas labai paprasta. Toks buvo Jų planas. *Jie* bijojo mane likviduoti, nes galėjau palikti slaptus užrašus. Liko vienas būdas — įsibrauti į mano vidų. Argi žinau, ko prišnekėjau per miegus, gulėdamas su Lolita? Galbūt kalbėdamas su ja išdaviau slapčiausias savo mintis. Galbūt išsidaviau kaip tik tuo, kad stengiausi neišsiduoti. Senovės kinai tardydavo žmogų kelias dienas ir naktis. Jei tardomasis atkakliai vengdavo kokios temos, ar vietos, ar žodžio, ar hieroglifo — būdavo aišku, kad paslaptis glūdi kaip tik ten.

Ji kalčiausia. Reikia išplėšt iš jos prisipažinimą: perrėžt kaklą, perplėšt krūtis, ištraukt iš vidurių tą prisipažinimą. Išpjaut jį pajuodusiu virtuvės peiliu.

— Galėčiau supjaustyti tave į gabalėlius ir suvalgyti,— staiga sako ji gosliu balsu.— Gerai suprantu moteris, kurios stiklainyje laikydavo mylimojo širdį.

Reikia kalbėti kaip niekur nieko. Dar ne laikas, dar ne laikas. Jai gali kilti įtarimų.

— Tu turbūt laikytum ką kita.

— Tavo liepsnojančias smegenis. Noriu pavirsti tavim. Naktim sapnuoju, kad aš esu tu. Senelė man pasakojo, kad suvalgęs kieno žalias smegenis, virsti juo pačiu. Suvalgęs vilko smegenis, įgauni vilko galią. Suvalgęs lapės — jos klastą ir gudrumą. Visi karžygiai kitados valgydavo stumbro smegenis.

— O tu manąšias?

— Suvalgyčiau tave visą,— ji slenkasi artyn, matau jos akis, susiurbusias kerštingą saulės raudonį.— Tavo pirštus, kelius, krūtinę su visais žilstelėjusiais plaukeliais. Bet pirmiausia — tavo šiandien apsilpusį randuotą žvėrį.

Ji kandžioja mane anaip tol ne juokais', tačiau skausmas tik gaivina. Visi daiktai kambaryje virpčioja, dulkelės zuja ore trūkiais šuoliais. Ji traukiasi nuo manęs, bet atsisėda čia pat, turkiškai sukryžius Hojas. -Rodos, stengiasi išsilenkti lanku, prikišti artyn subrinkusias, lendančias iš plaukų apatinės lūpas.

— Arba tu valgyk mane. Ką nori. Nors visą.

Kovarskio lavoninės merginai toje vietoje žiojėjo juoda duobė lygiais kraštais. Čia ir reikia pradėti, o paskui ilgas pajuodęs peilis sminga į Lilitos pilvą, skrodžia švelnią išdavikės odą ir poodinius riebalus, atidengia rausvą pulsuojančią mėsą. Kraujo veik nematyti, jis susilieja su kerštingu saulės raudonių. Jos viduj' neturėtų būt nieko arba koks nesuprantamas mechanizmas. Tačiau yra ir susirangiusios žarnos, ir juostelėjusios kepenys, ir dar kažkas, turbūt blužnis. Lilita sudaryta taip pat, kaip mes, nuo to man tik smagiau. Keisčiausia — kaip lengvai sminga peilis, kaip lengva skrosti dar gyvą mėsą. Bitinas irgi juto šitą jausmą. Tatai šilta peilio simfonija, kruvina muzika, skleidžianti stiprų, kerintį aukuro kvapą. Sukioju peilio rankeną kairėn, dešinėn, šonkauliai traška tausi sausi žagarai. Tik nereikia skubėti, nereikia klausyti riksmo, tai ne skubos darbas, tai muzika. Galima perpjauti kepenis pusiau, paskui dar padalyti...

— Tave .vėl apniko jie?

Ji tebesėdi taip pat, jrs akys žvelgia iš prietemos švelnia}

ir guodžiančiai. Nė menkiausios kanukiškos žymės — vien mano-ji Lolita. Mano, mano Lolita. O aš norėjau. . .

— Kas jie? Kokie jie? — nepažįstu savo balso.

— Tie, kurių aš nežinau. Kurie kamuoja tave naktimis. Kurių pėdsakai pasirodo giliai tavo vyzdžiuose. Kurie įrėžia tavo veide dūstančiojo išraišką. Ar žinai, kad kartais atrodai kaip skęstantis, išleidžias paskutinį oro gurkšnį? Taip ir dabar atrodai. Tave vėl apniko jie?

Ji žinojo, viską žinojo. Jautė visa esybe. Ir niekad nieko neklausė, nekamantinėjo, nesistengė išgauti. Tiesiog žengė greta ir stengėsi padėti, kaip išmanė. O aš ją įtarinėėjau. Aš mintyse pasiėmiau juostelėjusį virtuvės peilį. Dabar tikrai dūstu, tikrai skęstu. Kaip toli žmogų gali nuvesti baimė? Aš niekad neišpirksiu savo kaltės, nors ligi dienų galo laižyčiau jos kojas. Bet kokia bausmė per maža.

Saulė atsisveikindama spingteli pro langą, dirsteliu į ją ir susiduriu su piktu siauru akių žvilgsniu. Pailgas veidas man pažįstamas, bet niekaip nesuvokiu, kieno jis.

— Matai? — šaukte šaukiu, ištiesęs ranką. — Matai?

Lolita krūptelėjus pasisuka ir sustingsta, ji irgi pažino tą veidą. O aš jau lekiu, lūžte išlūžtu pro duris, šiugždenu basais padais per sausus lapus, draskau nuogu pečiu laukinių vynuogių stiebus. Ilgai tramdytas siutas išsiveržė kaip ugnikalnis, nė nejaučiu, tik protu suvokiu, kad esu nuogutėlis, kad skaudžiai kliūvu už šakų. Noriu pagaliau pagauti Juos, suspausti, kad ištrykštų syvai. Baimės neliko nė ženklo. Jos niekad ir nebuvo. Aš nieko nebijau! Aš Vytautas Vargalys!

Regis, matau siauraakio žiūrėtojo šešėlį, kaunuosi su šakomis, klupinėju lysvėse, tačiau jis turbūt vikresnis. Sodų užkaboriai klaidūs, sukumpusi figūra šmėkšteli čia vienur, čia kitur, bet per toli — nė nepasakyčiau, vyras tai -ar moteris. Netoliese su-buržia automobilis, tikriausiai žmogysta paspruko, bet aš nebe-galiu sustot, lekiu ir lekiu, kol visai netenku kvapo. Pagaliau pajuntu, kad esu nuogas ir vis labiau žvarbstu. Reikia grįžti atgal. Tačiau nameliai tokie vienodi, sodai ir daržai tarp jų vienodi. Vienodi serbentų ir agrastų krūmai, ir obelys, net chrizantemos gėlių lysvėse vienodos, klaidžioju tarp namelių, ieškodamas vie-nintelio man reikalingo vaizdo. Seno namo aptemusio sodo gilumoje, apraizgyto laukinių vynuogių stiebais. Geltonų nesugrėbstytų lapų, kuriuos atsainiai žarsto vėjas, nors krūmų šakelių nė nepajudina. Tame name laukia, Lolita. Reikia skubėti, čia ne tokia vieta, kur galima palikti ją vieną. Galbūt Jie tyčia išviliojo mane laukan? Turiu kuo greičiau ją rasti. Rodos, girdžiu silps-

tantį jos širdies plakimą. Rodos, girdžiu trūkų alsavimą. Bet nežinau, kur eiti. Jau noriu šaukti, bet ūmai pajuntu silpną kerintį kvapą, šiandieninį Lolitos kvapą. Einu kaip žvėris, vis sustodamas ir kruopščiai uosdamas. Greit nebereikia nė stabčioti, kvapas pats traukia artyn. Senas namas skendi prietemoje, lapai nebe geltoni, o pilkšvi. Ir vėjo nebėra. Aplink ramu, ir ant širdies ramu. Kambaryje jau dega šviesa. Aš pasakysiu Lolitai apie Juos, viską. Nebebusiu vienas, mes būsim dviese.

Ižengiu į kambarį ir iškart pamatau. Ji guli taip, *kaip visai neseniai gulėjau aš*. Tik atrodo kitaip. Tokio vaizdo dar nesu matęs. Niekur. Niekada. Net sapne. Aš absoliučiai *nieko* neįjuntu. Nei siaubo, nei skausmo, nieko. Man nešalta ir nekaršta, galva veikia blaiviai ir ramiai. Lola guli ant nugaros, nenatūraliai išžergus kojas, nes jos šlaunų sausgyslės perpjautos. Jų galai aiškiai boluoja tarp kruvinų mėsų. Plokščias pilvas negailestingai perskrostas, viduriai išversti lauk. Lyg to būtų negana, žarnos supjaustytos į gabalus. Smegenys ramiai fiksuoja, kad čia nėra skerdyklos dvoko, vien tas pats stiprus aukuro kvapas. Aš jos neaukojau, neplėšiau vidurių į gabalus. Nelupau iš pilvo inkstų ir nepjausčiau plonais griežinėliais.

Kas tai padarė? Ir kodėl?

Jos kepenys, blužnis, plaučiai supjaustyti ir išsvaidyti po visą kambarį. Kiekvienas Lolitos gabalėlis klykia, šaukiasi manęs. Prakeikia mane, kam palikau ją vieną; Prieinu artyn, ir priklaupiu prie jos. Greta jos lavono. Jos nebėra, bet šito niekaip negaliu suvokti. Jos krūtys kryžmai perpjautos ligi pat šonkaulių. Ieškau Lolitos veido, bet jo nėra. Jos akys išbadytos, nosis ir ausys nupjaustytos. Net plaukai, puikieji Lolitos plaukai nudraskyti ištiesom sruogom, išsvaidyti apie jos galvą. Apie tai, kas anksčiau buvo jos galva. Nužvelgiu išdrikusį ant grindų jos kūną, varganus jos kūno likučius. Vienintelė vieta kažgi kodėl liko nepaliesta. Vidury pamišusio peilio darbo kūpo Veneros gauburys, o po juo--nė pirštu nepaliesta vagina. Peilis juostelėjusiom ašmenim guli čia pat. Paliečiu jį piršto galu. Ašmenys tebėra šilti ir drėgni.

Jie pasirinko baisiausią įmanomą kerštą. Žiūriu į Lolitos likučius, noriu pasiimt juos sau, kažkur nunešti ir paslėpti. Kodėl nepagalvojau apie tokią baigtį, vos ją sutikęs? Mirtininkas neturi teisės ieškotis bendražygių. Lenkiuosi prie jos' suraižytų lūpų— šitas bučinytis tikrai paskutinis. Paimu į rankas peilį. Jo rankena tebėra šilta. ^Turbūt turėčiau' persipjauti gerklę— dargi plačiau, negu perpjauta Lolitos gerklė. Aukuro kvapas" nesilpsta, turbūt atrodau kaip susimąstęs žynys.

Lauke suburzia automobilio motoras. Pažistamu garsu — visai neseniai girdėjau kaip tik jį. Už durų sutrepsi žingsniai, bet aš nė nesujodu. Man jau vis vien. Į vidų vienas po kito išpūdina penketas vyrų. Žiūriu į juos abejingai. Ko jiems čia reikia?

Neregimo blyksnio šviesoje staiga suvokiu visą sumanymą. Tai ir yra Jų kerštas. Pats klaikiausias, koki begalima sugalvoti. *Jie* ilgai rinkosi proga. Buvau apsvarstęs, rodės, visus įmanomus variantus, tačiau jokia fantazija negebėtų išrasti tokio. Tiesiog matau, kaip jie laukė, kol grįšiu į namelį. Kuris paskutinis žvelgė pro langą iš lauko? Pažistamas, be galo pažistamas veidas. Niekas, niekas visam pasauly nepatikės, kad aš nekaltas. Niekas netikės manim, kad ir ką kalbėčiau. Net jei pasakočiau apie *Juos*. Ypač jeigu pasakočiau apie *Juos*. Pagaliau *Jie* mane prarijo. Nesugebėję iškanuoti, negailestingai prarijo. Sėdžiu prie sumaitoto Lolitos kūno, o vienas ateivių jau spragsi fotoaparatu. Kol kas jie net neliečia manęs. Galiu ramiai juos žiūrinėti. Trys apvalūs veideliai dar apvalesniais veizolais įstatyti į apykakles suapvalintais kampais. Bet labiausiai mane domina penktasis, žilas vyriškis pulkininko antpečiai. Stengiuos prisiminti, koks kitados buvo Giedraičiuko veidas, bet veltui. Visai visai nieko neprisimenu. Nebuvo Boliaus nei lagerio, nebuvo senelio altoriaus. Nebuvo Gedimino, it sutraiškytas tarakonas judinančio galūnes. Ir manęs nebuvo.

- — Apsirenkite pagaliau! — piktai sako pulkininkas.

Rengiuosi neskubėdamas, mane saugo Dievas. *Jie* man nerūpi, jų nėra ir nebuvo. Nebuvo tėvo piešinių nei ponios Giedraitienės ryto rasoje. Nebuvo gyvulinių vagonų, žarstančių balkšvus popierėlius. Nebuvo nei Irenos, nei Martyno, nei bibliotekos labirinto. Nebuvo nei Kamio, nei Platono. Nebuvo Lolitos. Nebuvo manęs.

Apskritaveidžiai veda mane prie automobilio, istumia ant užpakalinės sėdynės. Pirmą kartą matau mažąją mažųjų kanukų tvirtovę iš vidaus. Žalsvos užuolaidėlės, pritemdyti stiklai. Nebuvo senamiesčio kirkės, nebuvo trijų didžiausių žydukų. Nebuvo Mindaugo, Gedimino ir Vytauto Didžiojo. Niekad nebuvo Lietuvos.

• — Važiuojam,— burbteli pulkininkas, sėsdamas į priekinę sėdynę.

Motoras suburzia, mane iš abiejų pusių suspaudžia storstelėję apskritaveidžiai. O automobilio viduje tytyto salsvas pūvančių rudens lapų kvapas. Stiprus, šiltas pūvančių lapų kvapas.

Staiga pagalvoju, kad vis dėlto turi būti Dievas aukštybėse. *Privalo egzistuoti kažkokia būtybė, žinanti, kad esu nekaltas.*

Nameliai bēga pro šali, traukiasi atatupsti. O tolēliāu, giln
gilioje duobēje, žiebia pirmāsias šviesas pavargēs, apmirēs, v
nius.

Štai ir galas Vargalių giminei.

ANTRA dals

IS MARTRAŠCIO

Martynas Poška

197.. metų spalio 14–29 dienos

Visi manęs klausinėja apie Vytautą Vargalį. O ką aš galiu atsakyti? The man have killed the thing he loved, and so the man must dye.

Iškart po gūdžių sodo įvykių ėmė lyti. Vilnius skendėja purve, dvokiančiame siera. Visur it pragaro velnių, prispjaudyta. Miesto apylinkėse seniai nevalia rinkti liepžiedžių — nebent trokštum lėtai nusinuodyti. Kai civilizacijos merdi, prieš jas stoja net gamta. Nori nenori jautiesi esąs merdinčios lietuvių civilizacijos metraštininkas.

Mano ūgis — metras septyniasdešimt du centimetrai. Aš kerpuosi plaukus ežiuku. Kada nors tokia šukuosena pergalingai grįš į Vilniaus gatves, tad aš vienu mirksniu tapsiu madingas.

Žinau, žinau, kad mano asmuo nieko nedomina. Niekas nesiteirauja kaip aš laikausi. Visi klausinėja tik apie Vytautą Vargalį.

Žinia — aš neišsipainioju į slaptingas ir baisias, istorijas. Neįjaustau žmonių į gabalus. Aš net nesugebu rašyti tikro metrašči6.-Vadinu jį martraščiu — pagal savo vardą.

Ir ką dabar privalėčiau jame parašyti?

Ką galiu papasakoti apie Vytautą Vargalį? Turbūt maža tikros teisybės: nežinau, koks jis buvo vaikystėje. Apie žmogų daug nepasakysi, jei nežinai, koks jis buvo vaikas. Man sunku apie jį kalbėti. Neabejodamas tegaliu pasakoti tik faktus. Galbūt rašant metrašti taip ir dera. O rašant martrašti?

Paklaustas, ar jis galėjo nužudyti žmogų, dargi taip klaikiai, dorai atsakau: ne, jis negalėjo nužudyti žmogaus.

Bet nutyliu ką kita: jis galėjo nužudyti 'savo maniją, savo praeitį, grėslų vaiduoklį. Jis taip ir padarė. Bet šito aš niekam nesakau ir nesakysiu. Jie nesupras. Jie tetrokšta duonos ir reginių. Jie trokšta kraujo, suprantama, svetimo. Vargalys jiems tėra

gyva sensacija, Vilniaus monstras, mirksniui sukiršinęs mūsų snūduriuojantį skruzdėlyną.

Manęs nedomina skruzdės. Mane domina žmonės. O jų pažinojau ne tiek jau daug. Jų taip reta.

Tvirtai sakau: Vytautas Vargalys buvo žmogus.

Pirmąkart pamačiau jį prieš šešiolika ar septyniolika metų. Buvau studentas. Dar nerinkau savo kolekcijos. Naiviai tikėjau, kad šitam žlungančiam pasauly įmanoma ieškoti teisybės, dorai siekti gėrio.

Man visai negėda kartoti ir kartoti žodžius „gėris“, „teisybė“, „dora“.

Sutikau Vytautą Vargalį prospekte. Jis atrodė kaip pamėkliško karnavalo personažas. Bene dviejų metrų ūgio atletas operetinio valkatos skarmalais, išpurtusiu girtuoklio veidu. Riebaluotais plaukais ligi pečių. Anuomet vyrai nenešiojo ilgų plaukų, hipiai radosi gal po penketos metų.

Vytautas Vargalys stoja man prieš akis įvairiausiais pavidalais, bet dažniausiai prisimenu jį toki, kokį mačiau pirmąkart. Permirkusio pigiam vyne valkatos išvaizdą ir kenčiančio filosofo akis. Jis iškart pajuto mano žvilgsnį, tarsi būtų turėjęs akis pakaušyje. Visuomet turėjo jų daugiau nei dvi. Pasisuko į mane, nudėbė tarsi matuodamas bei sverdamas ir pasakė pragertu balsu:

— Paaukok Vilniaus vi jonui dvidešimt kapeikų!

Taip, šitai buvo jau po pinigų reformos. Jis prašė ne rublio senais, o dvidešimt kapeikų naujais.

Nedaviau jam kapeikų. Iš principo nešelpiu girtuoklių.

Vėliau jis man sakė, kad jei būčiau davęs jam tą išmalda, mudu daugiau niekad nebūtume susitikę. Tačiau likimas panorė kitaip.

O iškart po manęs prie jo priėjo Lolita. Negalėjau apsirikti: pažinčiau ją bet kada, bet kur, bet koku pavidalu. Pažinčiau ją net dabar, nors ji yra mirusiųjų karalystėje.

Ta ilgakojė dešimtmetė mergaitė grakščiai praėjo pro šalį, apsisuko ir grįžo atgal. Romiai nužvelgė dusyk už ją didesnę monstrą ir ištiesė monetą, kurią laikė suspaudus delne. Anuomet dešimtmetės mergaitės neturėdavo dailių rankinukų ir piniginių.

Tai tikrai buvo Lolita. Jos kelias visą laiką kirsdavo painų Vytauto Vargano gyvenimo maršrutą. Pavieniui klaidžiodami Vilniaus gatvėmis, jie manė, kad yra laisvi. O iš tiesų artėjo vienas prie kito atarsi bevaliai elektronai kompiuterio laiduose.

Nekenčiu kompiuterių. Jie yra idealūs idiotai: klusnūs ir be-smegeniai, tačiau iantastiškai išmanantys savo darbą. Jie nedvejoja ir neturi pažiūrų. Valdančioji Senelių Prieglauda bemiegėmis marazmo naktimis svajoja, kad kaip tik tokie būtų žmonės.

Valdančioji Senelių Prieglauda — tai ne konkreti valdžia ar dar kas panašaus, tai visi senyvi piktačiai vyriškiai, kurie trokšta mus tvarkyti, diktuoti mums savo valią: ir butų valdybų viršininkai, ir atsargos pulkininkai, ir pirčių direktoriai. Toji kerštinga ir pikta senelių prieglauda — unikalūs nūdienos darinys, tokios niekad nebuvo ir daugiau niekad nebus. Ji tempia mus atgal, visai mus traldo ir mums kenkia. Sergėkitės piktačių senelių!

Toliau aš vadinsiu Valdančiąją Senelių Prieglaudą tiesiog VSP. Taupumo sumetimais. O Vytautą Vargalį aš vadinsiu VV.

Jau žinau, kuo martraštis labiausiai skiriasi nuo metraščio. Metraštis rašomas ateičiai. O jeigu ateities nėra — tu jos neturi, jis neturi, niekas neturi ateities — tenka rašyti martraštį. Jo niekas neskaitys. Tad nėra reikalo apsimetinėti, kreipti faktus kieno nors naudai, kaip kad daroma metraščiuose. Nėra reikalo netgi rašyti. Netgi šnekėti. Pakanka vien galvoti. Aš taip ir darau: visą laiką mąstau, bet esu nebylus kaip išmesta į krantą žuvis.

Aš negebėčiau rašyti tikro metraščio. Mano mintys niekaip nenori klostytis nuosekliai. Jos klaidingos ir suveltos. Jos tarsi žvirgždukai jūros pakrantėje: atskilusieji nuo tos pat uolos guli atokiau vienas nuo kito, o greta glaudžiasi visai skirtingi, nevienodų spalvų, lyg ir nieko bendra neturintys.

Tie žvirgždukai norėtų atspindėti ar įkūnyti visą beribę jūrą, tačiau jų labai nedaug, jų per mažą, kad aprėptų tuos beribius vandenius^

Tokias metaforas bei panašias grožybes išsakau tik pats sau, savo martraštyje. Tokio manęs niekas nepažįsta. Visi mane laiko kandžiu ironistuf gal net mažuma klounu. Tas manęs neižeidžia ir netrukdo man gyventi.

Bet aš. niekad nebuvau klounas. Ironija — ne kaukė, o tik savignyos būdas. Kaip dziudo, kaip karatė. Ne cirko triukas, o būdas apginti savo sveikatą ir net gyvybę nuo užpuolikų.

Vadinasi — autoironija yra būdas' apginti savo gyvybę nuo savęs paties.

Bepigu žmonėms, kurie sugeba vienusyk suvokti be galo daug, kurių galvose visa kas darniai siejasi. Jie galvoja savaime, jiems nereikia dėlei to stengtis.

O man kaskart būtina susikaupti. Kol išstenu menkiausią mintelę, turiu prisiminti anksčiau pergaltas, deramai nusiteikti. O tam tinkamų vietų, tinkamo laiko, tinkamų nuotaikų taip maža.

Sakyčiau, rašau savo tariamąjį martraštį priešokiais. Mūsų sudraskytame į skutus pasaulyje net žmonių mintys sudriskusios. Beviltiška ieškoti jose darnos, grakštumo ar didybės.

Aš spjaudau mintis tarsi Vilniaus čigonės saulėgražų lukštus. Mano mintys apseilėtos ir sužiaumotos. Bet gerai dar, kad yra bent tų apseilėtų lukštų.

Pažįstu tuntus vilniečių, kurie išvis nenutuokia, kas yra mintis. Ko prikimštos jų galvos? Velniai žino. Rūpestėlių, išskaičiavimų, banalybių ir sumaišties.

Sykį vienas buvęs kursioakas, gerai įkaušęs, atvėrė man širdį. Aš nemokėčiau galvoti, aiškino man jis, net jeigu norėčiau. Bet aš ir nenoriu. Man liepiama vien kartoti kitų žodžius ir nieko neklausinėti. Aš taip ir darau. Tai visai nesunku, bet visą laiką kamuoja vienas klausimas: kas aš esu? Kad nesu žmogus — aki-vaizdu, žmonės yra visai kitokie. Bet kas vis dėlto esu?

Turbūt kaip tada pirmąsyk susimąščiau, kuo *homo lithuanicus* skiriasi nuo šiaip žmogaus.

Pusė pasaulio žino, kas yra *homo sovieticus* (išskyrus patį *hominem sovieticum*). Tačiau niekas nenagrinėjo, kas yra *homo lithuanicus* ar net *homo Vilnensis*. Šios atmainos ne mažiau svarbios ir žmonijos istorijai, ir jos ateičiai.

Žmonija turi būti dėkinga lietuviams, kad šie egzistuoja. Bet niekad neatleis jiems, jei šie neapibendrins savo egzistencijos patyrimo, nesupažindins su juo viso pasaulio.

Tik lietuviai gali kvalifikuotai parašyti opusą „Kas yra Visatos Subinė“.

Didžiųjų tautų istorija išnaršyta skersai išilgai. Iš jos nebeįmanoma nieko' sužinoti. Paradoksalu, bet žmonija kur kas daugiau išmano apie kokias archaiškas gentis negu apie mažųjų Europos tautų istoriją — tą skriaudų, absurdo bei klaidų kvintesciją. Pasaulis gali pražūti vien todėl, kad laiku neatkreipė dėmesio į mūsų patirtį. Etnologas, gerai ištyrinėjęs kokius nors albanus, atneštų kur kas daugiau naudos, negu aprašęs šimtą negirdėtų Afrikos genčių.

Niekad nepamirškite, kad visi mes tam tikra prasme esam trupučiai albanai. Visi mes esam mažumėlę lietuviai. O baisiausia — kiekvienas mūsų širdies gelmėje yra Vytautas Vargalys.

Man rodosi, kad žinau apie VV net per daug. Man negana J° ir Lolitos istorijos, maga pasakot ir apie jo tėvą, ir apie senelį,¹¹ apie jos tėvą su motina.

Jiedu susitiko jau pasmerkti. Jeigu būčiau rašytojas, parašymu knyga apie tai, kas jiedu būtų galėję būti. Mano galva, tai^{vle} Uintelė tikros knygos apie Vilnių tema: kas mes visi būtume 2^ateję būti, jei mūsų nebūtų pavertę tuo, kas esame.

Lolita pasirodė mūsų kontoroje prieš ketvertą metų, studijuodama paskutiniajame kurse. Iškart atkreipė visų dėmesį tyliu^{ai} arumu ir neišmanomai ilgomis kojomis. Dėl tų dviejų dalykų kontoros moterys nekenė jos ligi paskutiniojo mirksnio. O ji^{ne} entė mūsų visų ir mieliausiai būtų gyvenusi dykumoje. Lolitos išvis nebūtų priėmę į kontorą, bet jos tėvas paskambino, kur^{rei} kia, tad viskas mirksniu susitvarkė.

Beje, dėl Lolitos kojų bei kitų kūno dalių. Vadinkite ją ties^{sio} šliundra, jeigu jums šitaip patogiau. Jeigu manot, kad verta^{vac} Unti žmogų šliundra vien todėl, kad jis prekiauja savo kūnu,^o ue dvasia, kaip yra priimta. Tačiau pasirodysit itin archaiškas — šiais didesnės ar mažesnės sekso laisvės laikais tokia sąvoka išvis neturi prasmės. Be to, ji anaiptol nebuvo šliundra. Ji^{net} gi neatrodė gundančiai. Gal todėl ir siekė pergulėti su kiek^{vle} uu vertu dėmesio vyru. Dargi nesakyčiau, kad toks partnerių kitimas būtų jai taip jau patikęs. Man rodos, šitaip ji reiškė^{sav} o pagiežą ir panieką vyrams. Sugundydavo, o paskui paspirdavo į šalį. Tasai patirdavo, kad yra tikrai beteisis šunytis, kurį^{Pr} na paglostė, o paskui grubiai pavarė šalin. Sakyčiau, Lolita^{sv} aistė tik savo kūną, bet jos dvasia liko nekalta.

Šitaip šneku apie moterį, kuri pražudė tris didžius vyrus!

Ji prilipo prie VV kaip siurbėlė, jai buvo negana pirmųjų dviejų. Aš net norėjau ją perspėti, sulaikyti, deja, VV visad bu^v nesuvaldomas. Jį traukte traukė kulkversčiom riedėti link pralies. Jis buvo beprotis.

Antra'vertus, tik tokie žmonės gali atlikti ką nors didinga, deda ant vienos svarstyklių lėkštės tikslą, ant kitos save, ir tiksl^{as}

visuomet nusveria.

Beje, aš nesiimu spręsti. Aš, Martynas Poška, programistas P^{er} prievartą, likimų kolekcionierius, graudus Vilniaus klounas.^{Ar} traštis nėra sprendimų rinkinys. Jis tėra faktų rinkinys.

Gal ir gerai, kad galiu rimčiau pamąstyti tik priešokiais. Vos pasijunti turįs laiko, pradedi tuščiai postringauti. Verčiau jau išvien justi laiko stygių — tuomet skubi išdėstyti tai, ką tvirtai žinai.

Dabar, *post factum*, dažnas skuba paskelbti VV monstru ir bepročiu. Prisimena jo elgesio keistynes, jo nežabotą būdą. Labai nemėgstu filosofuoti, bet esu priverstas pareikšti: kiekvieno mūsų gyvenimą labai lengva pateikti kaip beprotybę. Tereikia šį tą pagražinti, šį tą nutylėti, šį tą pridurti — visai nedaug, pačia mažuma.

Todėl oficialiai pareiškiu: VV buvo labai sveiko, labai atšaus ir labai išlavinto proto žmogus.

Anaįptol neginu VV, ginu vien teisybę. Objektivią tiesą. Tokia yra martraščio užduotis.

Vienu metu žavėjau si intelekto stiprumo testais. Buvau jais apsikrovęs ir kaišiojau kiekvienam pažįstamam. Patyriau, kad žmonės paniškai bijo dalykų, kurie gali parodyti jų nepilnavertiškumą. O VV ėmėsi tų uždavinių drąsiai ir žaismingai. Jis gliaudė juos kaip riešutus. Jo IQ buvo šimtas šešiasdešimt ir dar kopė į viršų, jis šaipėsi iš testų sudarytojų ir pats siūlė naujus. V V intelektui apibūdinti nepakako jokių lentelių.

Tiek aiškių faktų.

Dabar — lytinis nukrypimas: jeigu tokio intelekto žmogus tarpais elgiasi mums nesuprantamai, ar tai nereikia, kad suvokia svarbesnius, mums neregimus dėsningumus?

Tarpais jį apnikdavo šmėklos. Jis prisimindavo koki senų įvykių dalyvį, norėdavo jam ką paaiškinti ar ko paklausti. Jį stačiai siutino, kad negali pasikalbėti su seniai pražuvusiais žmonėmis. VV mėgo sakyti: kiekvienas turėtume nešiotis savus numirėlius kišenėje kaip kortas, kad reikalui esant galėtume sužaisti lemtingąjį pokerį.

Iš esmės VV buvo užkietėjęs pokeristas, nors niekad gyvenime nekortavo.

Jis šaukdavosi šmėklų, tačiau negalėjo pakęsti gyvų praeities liudininkų. Sutikęs pažįstamą iš lagerio laikų, nuo jo pasprukdavo. Kartais jį lankydavo vaikystės laikų kaimynė, tokia Giedraitienė, alkoholiškė išpurtusiu veidu. Nuo jos VV atsipirkdavo triruble. Jis nėjo laidoti savo senelio, nes laidotuvėse neišvenigiamai būtų sutikęs tėvą.

Jo santykių su tėvu aš niekad nesuprasiu. VV tėvas kadų kadai reemigravo iš Argentinos, dirba Druskininkų restorano durininku, Nieko baisaus — rusų kunigaikščiai Paryžiuje irgi dirbda-

vo durininkais, o jis anoks kunigaikštis. Kartais aplankau jį ir pasakoju apie VV. Neįsivaizduoju, ką pasakosiu dabar.

O VV elgėsi taip, tarsi tėvas išvis neegzistuoję. Keisčiausia, kad tėvas nuolankiai su tuo sutiko.

VV žvelgė į savo praeitį keistai: mirusieji jam buvo tikresni už gyvuosius. Pastarųjų jis tiesiog nepaisė.

Patyliukais pradėdau tapyti pirmuosius portretus, matyt, slapčia viliuosi nutapysias visą galeriją. Tik nevalia pamiršti paties svarbiausiojo — Vilniaus portreto.

Pirmasis eskizas:

Vilnius — tai vienodų cemento dėžučių miestas. Vienodų molio žmogučių miestas. Vienodų ašarų ir vienodos spermės miestas. Jei koks milžinas ūmai sumaišytų visui viską — namus, žmones, ašaras, spermą, sukeistų viską vietomis ir supainiotų — aboliučiai niekas nepakistų.

Tas ir yra baisiausia — Vilnius seniai negeba keistis.

Be galo sunku pradėti VV istoriją, tad nejučia ieškau pateisinimų. Gal jokios istorijos išvis negali būti? Life is a tale, told by an idiot, signifying nothing. Jeigu tai tiesa — tikrai tinku į pasakotojus. Esu ganėtinai idiotas. Šitai įrodo visas mano gyvenimas. Protingieji statosi namus ir laksto „Mersedesais“. Arba ginasi disertacijas ir gauna ordinus. Arba sako kalbas iš tribūnų ir specautomobiliais važinėja į specparduotuves.'

O aš buvau ir likau idiotas. Aš turėjau šventą idėją. Buvau toks idiotas, kad įtikėjau šventa žmonijos ateitim. Po to, kai Nikituška pasmerkė misterio Josifo veiklą, pamaniau, kad šiame pasaulyje šis tas gali keistis į gera. Nusprendžiau, kad naujam tarybiniam pasauliui neišvengiamai prireiks naujo žmogaus. Aš nutariau pašvęsti savo gyvenimą vaikų mokymui ir auklėjimui. Šitai buvo mano *idee fixe*. Šitai buvo mano *magnum opus*. Aš net pasidariau vaiką, kurį prisiečiau mokyti vien pagal savo sistemą. Tai privalėjo būti pirmasis naujoviškas žmogus.

Sėdau rašyti disertacijos apie naujovišką mokymo sistemą. Turiu pridurti, kad abu mano tėvai — pedagogai, o tėvas dar rinko žinias apie įvairių šalių mokymo sistemas. Šitai man irgi padėjo — padėjo visiškai pražūti. Mat gan greit parašiau solidžią disertaciją.

Man visą negėda prisipažinti, koks tuomet buvau idiotas. Aš logiškai įrodinėjau, kad tarybinę mokyklą smaugia mąstymo laisvės stygius. Parodžiau, kad mokyklinės programos yra scholastiškos, beveik viduramžiškos. Reikalavau iš esmės pakeisti isto-

rijos dėstymą, pateikti vaikams nuslėptus istorijos faktus. Siūliau mokyti vaikus savarankiškai mąstyti, ginčytis ir daryti išvadas.. Ir taip toliau. Juokinga ir prisiminti savo idiotizmą. Aš siūliau mokyti tarybinius vaikus mąstyti! Aš norėjau atskleisti tikrus istorinius faktus! Aš buvau Visų Idiotų Idiotas. Aš buvau VII.

Parašyti tokią disertaciją gali kiekvienas solidžiau prasilavinęs toje srityje žmogus. Tačiau tik VII gali ją oficialiai įteikti mokslinei tarybai. O aš vis dailinau teksto stilių! Aš buvau kosminis kretinas, debilas kvadratu, dieviškasis degeneratas.

Mano disertacijos niekas viešai nesvarstė, tačiau nelauktai įvyko katedros posėdis, pasmerkęs buržuazinių įtakų skverbimąsi į tarybinę pedagogiką. Paskui mane paliko be darbo, paskelbė, kad neįvykdžiau aspirantūros užduoties. Paskui niekur kitur dirbti nepriėmė. Tarybinio bedarbio likimas yra nepavydėtinas. Didžiuma tokių disertantų, kaip aš, įsidarbina panaktiniais sargais. O aš pasiėmiau visas santaupas ir išvažiavau į Maskvą ieškoti teisybės. Net būdamas VII, suvokiau, kad Vilniuje teisybė neįgyvuoja ilgiau kaip tris dienas. Tačiau buvau tikras VII: įsivaizdavau, kad Maskvoje teisybė užsiveisė ilgam. Tuo metu Nikitušką jau buvo išspyrę, valdžią pamažų, bet užtikrintai perėmė VSP. Piktaakiai seneliai išlindo iš urvų, kuriuose, buvo išsislapstę, ir ėmė diktuoti savo valią, kontroliuoti visas mūsų gyvenimo smulkmenas. Bet aš buvau aklas, aš nieko nejutau.

Laksčiau Maskvos įstaigų koridoriais ir ieškojau teisybės. Mane sutikdavo kaip nepavojingą beprotį. Visi manęs klausinėjo, ar suprantu, ką siūlau. O aš, kaip ir dera dieviškajam degeneratui, aiškinau, kad siūlau šviesią protingų, mąstančių, iniciatyvių žmonių ateitį. Galiausiai pakliuvau į buvusio partinio bonzos namus, jis man išdėstė, kokie žmonės reikalingi jo sistemai, kokius reikia auginti vaikus. Man pagaliau atsivėrė akys. Aš viską supratau. Pirmiausia panorau pasmaugti savo sūnų, kol dar ne vėlu. Paskui panorau pasikarti, bet buvo jau vėlu. Grįžus į Vilnių, mane pakvietė į saugumą ir pasiūlė dirbti bibliotekoje. Matyt, buvo nuspręsta, kad vis dėlto esu nepavojingas beprotis.

Beje, visi mano disertacijos egzemplioriai paslaptingai dingo. Net rankraštis iš namų rašomojo stalo stalčiaus.

Savo sūnaus, deja, taip ir nepasmaugiau. 2mona mane metė, o sūnų verčia kuo rečiau su manim bendrauti. Dažniau jis ir nenori. Seniai jo nieko nebemokau — pagal jokią sistemą. Jis jau žuvęs, jo nebeišgelbėsi. Aš neturiu sūnaus. O tasai paauglys ar jaunuolis, įrašytas mano pase, pasivadinęs mano pavarde, neturi dvasios. Jis yra tikras Vilniaus produktas. Jis mane niekina, nes neišgijau nei turtų, nei visuomeninės padėties. Jis mane gerbtų,

jeigu turėčiau „Mersedesą“ ar užimčiau ministro postą. Tasai vaikinai mane smerkia už tai, kad turėjau protingų ir teisingų idėjų. Jis anaipol ne kvailys, jis sutinka, kad mano idėjos buvo geros, bet, jo galva, kaip tik todėl jas reikėjo kuo greičiau pamiršti. Jis pats smarkiai nemėgsta komjaunuolių bei partiečių, tačiau, suprantama, formaliai yra komjaunuolis — antraip jo nevažtų į užsienius. Jis mano, kad svarbiausia — turėti daug daiktų. Ne pinigų — tarybiniai rubliai nieko nereiškia, — o konkrečių, apčiuopiamų daiktų. Visatos Subinėje pamaži grįžtama prie natūralaus ūkio ir tiesioginių prekių mainų. Tokiuose mainuose mano atžala ir mato gyvenimo prasmę. Tasai vaikinai nuoširdžiai nesupranta, kad gali egzistuoti dora, gėris ar teisybės jausmas. Jis šiek tiek sportuoja ir smarkokai spekuliuoja, nes sportuoti jį vežioja į užsienius. Į ten jis kontrabanda veža valiutą, iš ten parsiveža savo išsvajotų daiktų. Jis važinėja ten, kur aš niekad nebūsiu, tačiau ten nieko nemato — vien parduotuves. Nesu nusistatęs prieš sportą. Pats kitados svajojau tapti krepšininku. Aš mylėjau ir tebemyliu krepšinį, o mančią atžalą sporto nekenčia.

Jis iš manęs šaiposi. Jis moko mane gyventi. Apsistatęs gražiausiomis merginomis, nors pats baisus kaip giltinė. Merginoms jo paties ir nereikia, bet Visatos Subinėje gražuolės gali atiduot viską už kontrabandinius skudurus. Jis tvirtai žino, kad sulaukęs dvidešimt penkerių mes tą nekenčiamą sportą ir įsisteigs rožių plantaciją. Gėlių jis taipogi nekenčia.

‘Aš seniai praradau sūnų. Nereikėjo man jo gimdytis.

O dabar praradau ir vienintelį draugą ar bent bičiulį; Jį radau, vos atėjęs į biblioteką. VV pasitiko mane, kreivai šyptelėjo ir pasakė:

— Jei tada būtumei davęs man dvidešimt kapeikų, mes niekad nebebūtumėm susitikę.

Sunkiai jį pažinau. Jis buvo glotniai išsiskutęs, išsikvėpinęs ir pasirišęs kaklaraištį. Iš pirmo žvilgsnio galėjai pamanyti, kad net jo vidus nuglaistytas ir iškvėpintas. Bet akys liko tokios pat: puolusio šventojo akys. Jis dar pridūrė:

— Mūsų kontora — keisčiausia pasauly. Bent jau Vilniuj. Patarčiau parnastyti, kodėl mudu įleido į knygų fondus. Koks yra slaptas jų tikslas?

Mūsų kontora išties keisčiausia visam Vilniuj. Joje susirinko kompiuterininkai, bibliografai bei šiaip neaiškūs tipai. Mes neva turėtume anksčiau ar vėliau kompiuterizuoti bibliotekos katalogą. Manau, kad vėliau: pirma — mes kol kas neturim savo kompiuterio, antra — jokia biblioteka neturi teisės kompiuterizuotis, kol

to nepadarė Lenino biblioteka Maskvoje. Metropolija privalo pirmauti, o jei kas bando ją lenkti — tokį būtina pristabdyti. Tad mes visi veikiam nežinia ką. Aš renku savo kolekciją. Gražina mezga. Elena yra Partijos narė. Marija auginasi husaro ūsus. Laimutė laikosi kasdien vis kitokios dietos, nors ir taip tesveria 46 kilogramus. Stefa globoja VV. Ir taip toliau.

Taip ir bus, kol kompiuterizuosis centrinė M2^{III}Y-s biblioteka. Maskvą aplenkti uždrausta. Patikrintas faktas: pavyzdžiui, Vilniaus resursai ir techninės galimybės leidžia lengvai išspręsti telefonų problemą. Tačiau to negalima daryti, net telefonų skaičium tūkstančiui gyventojų Vilnius pralenktų Maskvą.

Aš įvertinau VV iškart. Egoistiškai krimtausi, kad jis susidraugavo su Gediminu. Juk tai aš juodu supažindinau.

Pamenu Gediminą nuo mokyklos laikų. Gediminą Riaubą mokykloje gerai pažinojo visi. Jo tėvas buvo mūsų direktorius, o pats Gediminas — krepšinio komandos centras. Visad graudžiai nusišypsau, prisiminęs, kaip jam pavydėdavau. Koks lietuvių jaunikaitis nesvajuoja tapti krepšinio žvaigžde! Šia prasme mes įtartinai primenam Amerikos negrus. Svajojau ir aš, tuomet nepriaukęs nė metro šešiasdešimties. Ko tik aš nedariau. Kybodavau ant skersinio, vildamasis šitaip ištįsti, ir verkdavau naktimis. Treniravausi po penkias valandas per dieną — kaip profesionalas. Buvau judriausias ir atkakliausias žaidėjas, privalėjau pakliūti į mokyklos rinktinę, bet mane pavarė Gediminas Riauba. Jis galėjo šitai padaryti, treneris jo klausė. Jis pasakė: „Gal nesteigsim čia nykštukų karalijos“. Ligi mirties atminsiu šiuos žodžius. Turbūt slapčia nekenčiau Gedimino Riaubos. Ne todėl, kad jis mane ižeidė ir sugniuždė. Todėl, kad būdamas dosniai gamtos apdovanas, taip nieko ir nepadarė ligi galo. Manau, jis galėjo tapti geriausiu pasaulio krepšininku, bet pirmame kurse išvis liovėsi žaidęs ir atsidėjo matematikai. Manau, galėjo tapti geriausiu pasaulio matematiku, bet ūmai ėmėsi savo kakofoniškos muzikos. Paskui dar ėmė laiptoti į kalnus. Aš jo turbūt nekenčiau. Negalėjau žiūrėti, kaip tasai žmogus švaisto Dievo dovanas ir niekui nieko nepadaro ligi galo. Jis buvo snobas. Visad griebdavosi to, kas būdavo madinga ir efektinga.

O VV iškart juo susižavėjo. Jiedu per naktis slankiodavo Vilniaus gatvėmis ir mylėdavo tas pačias moteris. Turbūt jį buvo draugai, nors, dievaž, nežinau, ką reiškia „draugas“ Niekas to nežino.

Vėl prakalbsiu apie save, tačiau kitaip rašyti martraščio neįmanoma. Tegaliu pasakoti tai, kas atspindėjo manyje kaip veidrodyje — tikiuosi, ne kreivame.

Dabar manyje atspindi senasis Riauba, Gedimino tėvas. Jis buvo tikras lietuviškas inteligentas. Tokius žmones buvo stengiamasi pražudyti. Bet jis kažkaip išliko ir net tapo mūsų mokyklos direkti i. Nesu sutikęs kito tokio radikalaus žmogaus. Visi jo sprendimai būdavo griežti, kategoriški ir tuoj pat vykdomi. Jis tapo mano paauglystės herojumi. Riauba buvo vienintelis žmogus, mano akivaizdoje ėmęs atviros kovos. Jis savavališkai pakeitė mokymo programas. Anais laikais tatai galėjo kainuoti gyvybę. Jis spjovė' į Stalino garbstymus ir visko mokė savaip. Nebuvo jau toks naivus: tikrintojams rodydavo fiktyvias, iš anksto surežisuotas pamokas. Pats' jis dėstė istoriją ir kiekvienus mokslo metus pradėdavo legenda apie Geležinį Vilką. Klausydavom, kvapą užgniaužę. Aš beviltiškai pamilau Vilnių, jo nę; nematęs. Iš mūsų Žemaitijos miestelio man rodėsi, kad naktimis Geležinis Vilkas lėtai risnoja po ištuštėjusias Vilniaus gatves.

Beje, apie Geležinį Vilką. Prie Lietuvos kino studijos garažų anksčiau trainiojosi benamis šuo. Jis buvo ligotas, nušiuręs ir klaikiai išpurtes. Jo žarnynas nelaikė maisto, vos paėdęs, jis iškart puldavo į krūmus viduriuoti. Nuo tų krūmų sklido baisi smarvė. Jis bidzinėdavo svirduliuodamas, atsitrenkdamas į sienas, bet niekaip nedvėsė.

Visi kino studijos vairuotojai vadino jį Geležiniu Vilku — be ironijos ar sarkazmo, labai rimtai ir liūdnai.

Riaubos Geležinis Vilkas buvo visai kitoks. Jis išties skelbė apie mus visam pasauliui. Per piešimo pamokas aš. piešdavau vien geležinius vilkus. Jei liepdavo piešti rudens mišką — manajam miške būtinai tūnodavo geležinis vilkas. Jei liepdavo nupiešti vazą — ant manosios šono būdavo išpaustas geležinis vilkas. Sykių privertė piešti Gegužės pirmosios demonstraciją. Manojoj priešais žmones su plakatais ir šukiais išdidžiai žengė geležinis vilkas. Piešimo mokytojas nuvarė mane pas direktorių, grasindamas Sibiru. Riauba paglostė man galvą ir pasakė:

— Iš tavęs galbūt išaugs žmogus.

Gerai prisimenu Riaubos pamokas, skirtas tikrintojams. Mes repetuodavom tuos spektaklius VKP(b) istorijos pamokų sąskaita. Aktorius Riauba surinkdavo iš visų klasių, tam tyčia žiūrė-

davo rusiškus filmus ir pagal juos rinkdavo veidus, kurie, jį galva, geriausiai atitiko tarybinio moksleivio stereotipą.

—Kas nori papildyti? — klausdavo, nepastebimai duodamas ženklą Budrių Kaziukui.

Budrių Kaziukas buvo apvalaus veido paauglys fanatiškai žėrinčiomis akimis. Jis labai didžiavosi, kad gauna spektaklyje toki svarbų vaidmenį.

— Reikia būtinai pabrėžti neprilygstamą draugo Stalino indėlį į marksizmo-leninizmo teoriją! — surikdavo fanatišku balsu.

Paskui dainuote išdainuodavo atmintinai išmoktą tekstą. Sykių pagyvenęs inspektorius, klausydamas Kaziuko gražbylostės, nejučia atsistojo ir įsitempė. Maniau, kad atiduos pagarbą.

Pertraukų metu. Budrių Kaziukas mėgo lipdyti iš duonos minkštimo Stalino biustus. Ūsus jis darydavo iš tikrų plaukų.

Galbūt Kaziukas galėjo tapti didžiu skulptorium. Bet jis pradžioje kažkur Sibiro platybėse.

Antrasis ryškus solistas buvo toksai Kvedaravičius. Jis šnekėjo lėtai, sakytum, pasvarstydamas, apmąstydamas kiekvieną žodį. Jo šnekta'skambėdavo begal įtaigiai, inspektoriai nejučia pradėdavo linkčioti galvomis, pritardami Kvedaravičiaus mintims.

—Tarybinis žmogus, žinoma, privalo semtis kultūros,— mašliai sakydavo Kvedaravičius —Aš ilgai galvojau, bet taip ir nesupratau, ko jis gali pasisemti iš Achmatovos poezijos ar Balio Sruogos „rašliavų“.

Tie spektakliai būdavo surepetuoti ligi smulkmenų, tačiau Riauba diriguodavo mums su tokiu įkvėpimu, kad jie nė kiek nepabosdavo. Visi inspektoriai vertindavo tas pamokas tik labai gerai. Riauba greit suprato, kad šioje sistemoje svarbu ne būti kuo, o tik atrodyti. Niekam nerūpia kas tu iš tikrųjų esi, svarbu tik, kuo dediesi esąs.

Kiekvienas tikras' *homo lithuanicus* yra giliai perpratęs šią viešą paslaptį. Tikras *homo lithuanicus* pragmatiškai vaidina spektaklį, atlieka prievolę — juoba, kad apgauti valdžią taip nesunku. Vienas ant pakylos vaidina tribūną, gerai žinodamas, kad tik vaidina. Tūkstantis salėje karstai ploja, gerai žinodami, kad, jis vaidina, o jie patys taipogi. O tariamasis tribūnas linkčioja, gerai žinodamas, kad visas tūkstantis tik apsimeta.

Homo sovieticus išoriškai elgiasi gan panašiai. Tačiau širdies gelmėje jis vis dėlto tiki pačiais sistemos principais, jis sklidas tokių sąvokų kaip „lenininių normų iškraipymas“, „perlenkimas“ ir taip toliau.

Homo lithuanicus niekuo netiki nuo pat pradžios, bet išmoks-ta įtaigiai vaidinti jau mokykloje.

Beje, mokykloje dar prasiveržia spontaniškų jausmų. Suoluose tarpais atsiranda atsišaukimų, o ant sienų — įvairiausių užrašų.

Pastaruoju metu populiariu rašinėti ant sienų angliškai. Tokių užrašų kažkodėl niekas neužtepa. Ant mano namo sienos jau du mėnesiai puikuojasi užrašas: RUSSIANS GO HOME!

VV ir Gediminas Riauba papildė vienas kitą. Begalinė Gedimino garbėtroška ir snobizmas atsivėrė visišką VV abejingumą kitų nuomonei apie save. Pamenu, kaip Gediminas surengė ap-leistoje bažnyčioje koncertą, kurį išvaikė milicija. Tame koncer-te buvo gal keliasdešimt žmonių, bet šis įvykis bemat apaugo legendomis kaip jūros akmuo dumbliais. Aš ten buvau, viską mačiau savo akimis. Muzikantai grojo kažką isteriška (to išvis nepavadinsi grojimu), man regis, tiesiog laukdami, kad juos iš-vaikytų, kad jie bent trumpam taptų didvyriais.

O V V buvo absoliučiai sužavėtas ir ta proga sulaužė žandi-kaulį kažkokiam milicininkui. Paskui vos suskubo pasislėpti.

Vilniaus snobų garbei, reikia pripažinti, kad visi žiūrovai vie-ningai pasiskelbė nežina, kas jis toks. Lyg susitarę tvirtino, kad VV esąs atvykėlis, nes nemokėjo nė žodžio lietuviškai.

Tai bene vienintelis mano gyvenime atvejis, kai patyriau lie-tuvių solidarumą.

Šiaipjau *homo lithuanicus* tvirtai išmoko taisyklę: žiūrėk sa-vęs, o kitas lai pasirūpina savim pats. *Homo lithuanicus* gerai įsisavino: padėti kitam žmogui, jeigu jo ėmėsi valdžia, yra savi-žudybė. Tad kam kišti nagus? Geriau įtikti valdžiai. Aš žinau, ką sakau. Aš pats šitai patyriau.

Turėčiau pasakoti Lolitos ir VV istoriją, o pasakojau velniai žino ką. Tačiau tik taip gali būti rašomas martraštis. Aš irgi tesu martraščio personažas. Nereikalaukit iš manęs pernelyg daug. Aš džiaugiuosi, kad išvis sugebu šį tą papasakoti.

Apie senąjį Riaubą pasakojau todėl, kad jis pateko į mano di-džiąją kolekciją.

VV panašus į senąjį Riaubą tuo, kad irgi puikiai perprato mūsų visuotinio vaidinimo esmę. Jo vadovaujamas mūsų skyrius absoliučiai nieko neveikia, bet visuomet įvykdo planus. Tokie paradoksai įmanomi tik Visatos Subinėje.

. Iš mano kolekcijos:

Vienas mano bičiulis, jau įkopęs į penktą dešimtį, prisipažino, kad visą gyvenimą itin, kruopščiai ir skrupulingai vykdė visus

valdžios paliepiamus ir nurodymus — tik pamanykit! — sabotažo sumetimais. Net namuose elgėsi pagal visus tarybinius kanonus.

— Šitaip turėtų daryti visi,— karštai aiškino.— Jeigu kiekvienas taip elgtųsi, sistema bemat subyrėtų, nes ji absurdiška. Ji tik todėl y- gyva, kad devyniasdešimt devyni procentai žmonių nesilaiko jos kanonų.

Jis kalbėjo visiškai rimtai. Tokią teoriją gali sugalvoti tiktai *homo lithuanicus*.

Tik po keletos metų bendravimo sužinojau, kad VV — lagerių veteranas. Apie lagerį jis pasakodavo su kapitališku juodoju humoru. Tik žmogus, perėjęs visus pragaro ratus, gali taip šaipytis iš visa ko pasaulyje. Jis niekad nesiskundė ir neverkšleno, jis netgi nieko nebijojo. Dažnas lagerių veteranas įsigyja savotišką paranoją. Jis įsivaizduoja, kad jam slapčia kenkiama, neleidžiama užimti gerų pareigų ir taip toliau. VV tik prunkštaudavo, kai užsimindavau apie jo slaptą dosjė. Be galo sunku perprasti šitą žmogų.

Jis stebuklingai piešė. Sykį parodė lagerio metų piešinius. VV turi ištisą jų rinkinį. Ten buvo ištis šiaubingų dalykų, bet labiausiai mane pribloškė vienas portretas. Iš lapo žvelgė jaunovas vyras filosofo veidu. Jo akyse gludėjo Tikrosios Esmės suvokimas. Iškart paklausiau VV, kas čia toks.

— Šitą būtinai privalėjau nupiešti,— atsiliepė jis.— Buvo gavęs dvidešimt penkis — vien todėl, kad tuo metu mirties bausmė buvo trumpam panaikinta.

— Ką jis padarė? Ką? — kone surikau, žvelgdamas į tą antgamtiškos gelmės veidą.

¹ Juste jčiau, kad tasai žmogus savo gyvenimu turėjo atskleisti neįjihanomai svarbią paslaptį.

— Toks net mūsų lagery tebuvo vienas,— atsiliepė VV.— Jis užmušė savo motiną, supjaustė į gabalus ir suvalgė. Beje, jis atmintinai mokėjo visą Jeseniną.

Baisiausia, kad VV pakliuvo į lagerį visai jaunutis. Jo dvasia subrendo lageryje — siaubingame,¹ iškreiptame pasaulyje. Man regis, mūsų gyvenime jis jautėsi kaip turistas, kurį kiekvieną mirksnį gali pavadinti atgal į namus — vėl už spygliuotų vielų.

Nuo septyniolikos ligi dvidešimt aštuonerių jis matė moteris vienintelį sykį — nuogojo maišto metu. Jie dirbo karjere, o į greitimą atvarydavo moterų lagerio kalines. Viena tvankią dieną vėjas atnešė į moterų karjerą ištisą nenumaldomo vyriško kvapo debesį. Ir moterys pašėlo. Šluote nušlavė sargybinius su visais

šunimis bei automatais ir pamėkliška eiseną patraukė link vyrų, pakeliui išsirenginėdamos. VV su nuoširdžiu siaubu pasakojo, kaip ūmai klupdamos, griūdamos, risdamosi nuo karjero šlaitų juos užplūdo nuogos moterys. Sargybiniai keikėsi ir šaudė į orą, paleisti šunys urzgė ir draskė, ką pakliuvo, o žmonės nieko nepaisė. Vieni čia pat poravosi, kiti atvirai onanizavosi. VV mirtinai persigando ir pasislėpė tarp akmenų. Jam pasisekė. Skubiai iškvietas specapsaugos būrys nedvejodamas atgrėžė į karjerą, kulkosvaidžius. Kai kuriuos lavonus taip ir metė į sunkvežimį sukibusius poromis. Kitą dieną barakai užė ir komentavo įvykį. Likę sveiki nė neprisiminė žuvusių, tik vienas per kitą garsinosi, kiek moterų spėjo suvartoti. VV su kreiva šypsena aiškino, kad didžiausius skaičius kaip visada skelbė onanistai.

VV turi būti geriausiai perpratęs mūsų nykų pasaulį. Juk mūsų milžinišką visuotinį lagerį taipogi supa spygliuota viela ir saugo vilkšūniai žmogėdros. Antra vertus — ar gali normaliai gyventi žmogus, kurio geriausi metai praėjo pragarė? Protiniu atžvilgiu jam dar pasisekė, jis turėjo savą mokytą abatą it koks Montekristas. Iš savojo profesoriaus sužinojo daug, bet vieno, net išmintingiausio žmogaus pamokymai niekad neatskleis visų pasaulio subtilybių. Juk jo Bolius žvelgė į pasaulį iš savojo bokšto, tad nejučia vertė VV suvokti pasaulį taip pat.

O kaip jis turėjo vertinti moteris? Gimnazijoje turbūt buvo mokomas, kad moterys yra trapūs ir švelnūs padarai, kuriuos reikia globoti ir riteriškai ginti. Bet ką pamanė, išvydęs nuogąjį maištą?

Kad V V niekino moteris, matė visi. Apsčiai jų turėdamas, nė vienos nelaikė žmogumi. Net Lolita dėl jo ne sykį raudėjo, nepaisydama aplinkinių, užsikniaubusi ant savo darbo stalo. Jis ją žemindavo pačiais šlykščiausiais būdais. Aš žinau. Aš pats šitai mačiau.

VV dažnai elgdavosi kaip pragaros išpera, bet aš jį suprantu, beveik pateisinu. Jis visose anketose, skirsnielyje apie kilmę ir tėvus, privalėtų rašyti: esu vienturtis lagerio vaikas.

Kai Lolita pasirodė mūsų absurdiškoje kontoroje, iškart pamaniau, kad jau esu ją matęs. Negalėdavau užmigti, vis stengiausi prisiminti, kur buvau ją sutikęs. Net peržiūrėjau savo kolekciją, tuo metu dar nedidelę.

Kažką nelemta ėmiau įtarti tik vėliau, kada jai iš paskos į biblioteką atsklido gandai apie jos vyrą. Ne kasdien Vilniuje gyvas sudega garsus žmogus. O Žilys buvo tikrai pagarsėjęs.

Vienintelis visam Vilniuj savo dirbtuvėje rengdavo nelegalias parodas, į kurias patekti svajojo kiekvienas. Galėjai bet kam. pasakyti: „Vakar mačiau „Neringoj“ Žilį. Jis skelbė antrąjį Kristaus atėjimą“. Ir niekam nereikėjo aiškinti, kas yra Žilys ir kodėl jis ūmai persimetė į krikščionybę. Jis buvo etatinis Vilniaus pamokslininkas, išpažino visas religijas, neišpažindamas nė vienos — nebent meno religiją.

Ir šit visi sužinojom, kad Lolita — jo buvusi žmona.

O dar po kokios savaitės sutikau Lolitą pas Gediminą, apsilikusią jo chalatu, iš po kurio kyščiojo spenelius mažytės nuogos krūtys.

Tasai susitikimas pamėkliškai atsispindėjo praeityje, todėl man kitados ir atrodė, kad jau esu ją matęs. Vilniuje šitai dažnai pasitaiko.

VV iškart ėmė ją atakuoti. Sykį Lolita prasitarė man (mudu jau buvom susibičiuliavę): „Aš jo bijau — iškart matyti, kad jis monstras. Paprašiau tėvo, kad rastų archyve jo bylą. Norėčiau žinoti, ko jis yra pridaręs“.

VV vis dėlto prie jos prisigavo. Pačiu šlykščiausiu įmanomu būdu.

Tikrai nenorėčiau to prisiminti. Tačiau martraščiui būtinas visiškas atvirumas, visa teisybė. Man šlykštu prisiminti bjaurastis. Bet ilgainiui įtikėjau, kad nevalia užsimerkti, net jei vaizdas tau labai nepatinka. Net jei tave nuo jo pykina. Net jeigu nuo jo susergi. Beje, *homo lithuanicus* labai mėgsta užsimerkti, vos jam kas nepatinka. *Homo lithuanicus* išsaugojo senobinį magišką tikėjimą: jeigu tu nieko nematai — ir tavęs niekas nemato. Užsimerkęs tarytum trumpam išnyksti iš pasaulio.

Man nevalia užsimerkti, martraštis verčia į visui viską žiūrėti plačiai atvertom akim.

Tą sekmadienį išsiruošiau pas Gediminą. Mudu buvom iš anksto susitarę. Jis atvežė man iš Paryžiaus knygų. Visatos Subinėje tai natūralus dalykas — net menkiausią teisybės trupinėlį tenka kontrabanda gabantis iš svetur. Rytas buvo stebuklingas. Saulė švelniai šildė, bet nekaitino. Visas miestas buvo džiugus ir valiūkiškas. Vilnius mėgsta šitaip nuteikti žmogų, kai spendžia jam klaikius spąstus. Vilnius primena budelį, kuris prieš egzekuciją vaišina nieko neįtariančią auką ledinukais.

Durų niekas neatidarė, bet jos buvo nerakintos. Prieškambaryje į šnerves tvoskė keistas žolių ar smilkalų kvapas, net mažumą apsvaigau.

Lolita išniro iš miegamojo vien juodomis kojineis ir siauručiu juosmenėliu. Vienintelį sykį gyvenime mačiau ją nuogą. Tatai galėjo būti dieviškas vaizdas, o buvo atstumiantis, tiesiog vimdantis. Lolita buvo visiškai apdūjusi, jos mažytės krūtys buvo sukandžiotos, papildvės plaukai šleikščiai sulipę nuo spermos. Ji pažvelgė į mane stiklinėmis akimis, pasiėmė cigaretę ir grįžo į miegamąjį, kur ant kušetės voliojosi nugeibęs Gediminas. Tik tada pamačiau sėdintį fotelyje nuogutėlį VV. Jis buvo absoliučiai girtas, o gal prisišniojęs kokių narkotikų. Šiaip ar taip, šnekėjosi su angelais.

— Kirkė, juodoji Kirkė,— pasakė somnambulo balsu.— Kas ją pasiuntė?

Paskui nukrypavo į miegamąjį, kur Gediminas jau buvo išsiurbęs į Lolitą. Nežinau, ar jie iš anksto planavo tą šlykštybę, ar šiaip išisiautėjo. Jiedu visą naktį niekino ją pakaitom, o gal ir kartu, vienu metu. Jie ir šitai galėjo padaryti! Jie palaužė, sugniuždė ją, pavertė šiukšle. Žinau, ji mylėjo Gediminą, o jis už meilę atsidėjo štai šiaip.

Niekad nepamiršiu, koki žvilgsnį ji įbedė į mane pirmadienio rytą, atėjusi į kontorą. Jos akyse buvo neviltis ir maldavimas, ji viską prisiminė. Deja, viską prisiminė.

Po to nelemto sekmadienio Lolita pajuto man keistą prielankumą. Gal todėl, kad mudu nelauktai susiejo juodžių juodžiausias juodulys.

Gal kam pasirodys, kad šitaip pradėjęs, VV tik taip ir galėjo baigti. Ne, viskas anaip tol nėra jau taip paprasta. Jiedu pamilo vienas kitą vėliau, kur kas vėliau. Lolitą visad buvo galima pamilti kaip nekaltą mergelę. Jos negalėjo sutepti jokie purvai. Ji buvo dieviška. VV tą suprato. Tad privalėjo sudergti tą dieviškumą, jis privalėjo niokoti kiekvieną dievybę. Bet paskui jam neišvengiamai teko pamilti Lolitą. Ar pagalvojo, kad ir jai reikės pamilti jį? Pamilti, pamenant visas jo nedorybes?

VV tikrai nerūpėjo kitų nuomonė apie jį. Šiuo požiūriu (kaip ir daugybe kitų) jis buvo visiškai antipodas padarui, kuris vadinasi *homo lithuanicus*. Šisai išvien stengiasi neišsiskirti, tad jam labai svarbu, ką apie jį mano kiti.— Panašūs siekiai būdingi daugeliui tautų, visoms civilizacijoms. Amerikietis būtinai išsiklas prie namų toki pat baseiną, kaip kaimynų. Jo automobilis šiukštu ne blogesnės markės, nei kolegų. Tačiau amerikietis stengiasi neatsilikti, o *homo lithuanicus* — tik neišsiskirti. Maniakų ir fanatikų procentas lietuvių tarpe mažiausias pasauly.

Aš vėl nukrypau nuo temos. Matyt, todėl, kad bijau ką nors kategoriška teigti apie Lolitą. Kiekvieną moterį perprasti sunku, bet šitą ypatingai sunku. Kuo ją pakerėjo didysis Vilniaus monstras VV? Kodėl ji savo noru kentėjo pragaro kančias, pasidavusi jo valiai?

Lolita mėgo, atėjusi pas mane, sėdėti tiesiai ant¹ kilimo, atsirėmusi į sofą, sulenkusi savo dieviškas kojas, mirksėdama tyromis akimis. Ji daug šnekėdavo, bet dar daugiau tylėdavo.

— Marti,— liūdnai sakydavo,— žmogus tikrai yra savo nelaimės kalvis. Aš pati išmukau į šį akivarą. Niekas manęs neverčia, Marti. Jeigu verstų, viskas būtų kur kas paprasčiau.

Ji buvo teisi. Jei tavo varu verčia ką daryti, esi viso labo d asinio diktato auka. Kur kas prasčiau, jei tau, duoda" laisvę, o tu vis vien darai, ką daręs. Jeigu *homo lithuanicus* staiga gautų laisvę, jis nežinotų, ką su ja veikti. Norint žinoti, ką su ja veikti, reikia nebūti *homine lithuanico*.

Lolita ateidavo pas mane paverkti ir išsipasakoti. Anaip tol nebuvau jos patikėtinis, buvau jai tiesiog tuščia vieta. Vien todėl ji daug ką— man išpasakodavo — taip išsišnekama šuniui, veidrožiui ar tuščioms kambario sienoms.

Kodėl ji lankėsi kaip tik pas mane? Gal todėl, kad mudu siejo dar vienas juodų juodžiausias juodulys.

Niekad nemaniau, kad nešiosiu savy žudančias paslaptis, kurių negalėsiu niekam atskleisti — nebent martraščiui.

Gimiau ir augau Žemaitijos miestely. Mano tėvai buvo prasti tarnautojai, mano likimo neženklino jokie fatališki įvykiai. Mano lemties neįtakėjo jokios planetos nei metalai, nei Zodiako ženklai.— Kada aš gimiau, žvaigždės buvo trumpam užgesusios.

Šitai apie save gali pasakyti kiekvienas doras *homo lithuanicus*.

Abejoju, ar kada parašysiu savo martraštį. Juk norint ištirinėti vilkus, reikia pačiam nebūti vilku. Norint ištirinėti žuvis, reikia pačiam nebūti žuvim. *Hominem lithuanicum* gali aprašyti tik tas, kas pats nėra *homo lithuanicus*.

O šito apie save tikrai negaliu pasakyti.

Esu idiotas. Kaip dar pavadinsi žmogų, kuris prarado šeimą, ateitį ir netgi tarnybą, kad parašytų disertaciją, kuri absoliučiai niekam nereikalinga? O dabar rašo martraštį, skirtą niekam. Tuštumai. Arba nušiurusiam lietuviškam Dievui, kuris* gyvena me-

dyje ir deda supuvusius kiaušinius. Jis seniai nieko negalvoja ir nieko nedaro, tik ryja tuos savo kiaušinius ir tuštinasi.

Jeigu išeisit jo ieškoti, sergėkitės, kad užmigęs nenudribtų jums ant galvos.

Nebent tokio Dievo valia galėtų ką nors paaiškinti. Kad ir VV bei Lolitos istoriją. Tasai lietuviškas Dievas, apsirijęs sudvisusių kiaušinių, pradėjo triesti, inkšti ir mosikuoti rankomis savo medyje, pamiršęs, kad kiekvienas jo judesys, kiekvienas garsas, sklindas iš jo burnos, lemia žmonių likimus, jų gyvenimą ir mirtį. Kaip tik tasai beprasmis mosikavimas ir inkštimas nulėmė Lolitos ir VV istoriją.

O mano gyvenimą nulėmė to lietuviško Dievo nusibezdėjimas.

Mačiau šitai savo akimis, tad ir vėl neturiu teisės nutylėti. Atsidūriau greta jų visiškai atsitiktinai. Mane visad lydėjo atsitiktinumai. Syki, pasistatęs palapinę prie vieno Ignalinos ežerų, tulumoje išvydau Lolitą su Gediminu. Kiekvienas padorus žmogus būtų persikėlęs prie gretimo ežero. Bet aš nesu padorus žmogus. Aš smalsus kaip vaikas ir to nesigėdiju. Visa, kas mumyse liko iš vaikystės, yra gera. Žmogus gimsta doras, teisingas ir natūralus. Visos bjaurastys jį užplusta vėliau.

Hominem lithuanicum sukūrė ne Viešpats Dievas, o tik Lietuvos istorija ir VSP.

Tąsyk neperkėliau palapinės nė per metrą. Aš dargi pasigriebiau žiūronus, kuriuos atsitiktinai buvau išmetęs. Sekiau jų atskyrišką gyvenimą, net pamiršęs išpakuoti meškeres. Mane visada domino, kas pastūmėjo Lolitą į Gedimino glėbį. Galbūt šoko ištikta Lolita pamatė vyro bičiulyje jo paties atspindį. Galbūt Gediminas provokavo ją, gal tyčia vedžiojo po Teodoro pamėgtas vietas, vartojo jo posakius. Gediminas Riauba galėjo taip pasielgti. Tas užkietėjęs senbernis bei ištvirkėlis visą gyvenimą gaudė moteris leistiniais ir neleistiniais būdais.

— Gedutis manęs nemylėjo,— sakydavo Lolita, sėdėdama ant mano kilimo, ištiesusi ilgas kojas.

Ji visuomet vadino Riaubą Gedučiu.

— Jis buvo pernelyg paniręs į matematiką, į muziką, bet per visa tai — vien į save. Jam visas pasaulis tebuvo jo paties dalis: ir aš, ir debesys, ir net jo mėgiami šunys. Aš jo nekenčiau ir todėl su juo gyvenau.

Tuomet aš jos labai gailėjausi. Tik daug vėliau pagalvojau, kad vyrai tik vaizduojasi ar dedasi valdą moteris. Iš tiesų moterys visad mus apmonija. Net jei išties pasiduoda mūsų valiai —

dar tai sąmoningai, turi mums nesuvokiamų tikslų. Tokia buvo ir Lolita. Ji tik žaidė Gediminu, kol šitai buvo jai reikalinga. O vargšas Gedutis džiūgavo, neva ją pavergęs.

Mūsų gyvenime absoliučios pergalės visad virsta absoliučiais pralaimėjimais.

Tokio pralaimėjimo finalą man ir klievo pamatyti tąsyk, prie nelemtojo Ignalinos ežero. Pavakare ūmai išgirdau riksmą. Iškart supratau, kad klykia Lolita. Ji staugte staugė. Ligi šiol nežinau, ką jis jai darė, ir jau nebesužinosiu. Riksmas staiga liovėsi. Dar po mirksnio iš palapinės išsvirduliavo nuogutėlė Lolita, jai iš paskos — besišypsas Gediminas. Jiedu lyg niekur nieko lipšniai pasibučiavo. Paskui nuogi sulipo į valtį ir nusiyrė į ežero vidurį. Ignalinos ežerų pakrantės anaipol neprimena negyvenamos salos. Vaikigaliai kitame krante džiugiai mojavo rankomis ir laidė nešvankias pastabas, bet jiedu nieko neklausė. Eigulys iš savo kiemo spoksojo į juodu pro žiūronus (mačiau saulės blyksnius jų stikluose), pagaliau neapsikentęs apžergė dviratį ir numynė į mūsų pusę, matyt, pasirengęs išrašyti jiems baudą už viešosios tvarkos pažeidimą. Aš tik trumpam dirstelejau į jį, o kai vėl pasisukau į valtį, Gediminas jau kepurnėjosi vandenyje.

Aš kalbėjau su tardytoju, tyrusiu ūmią Gedimino mirtį. Lolita pasisakė absoliučiai nemokanti plaukti, o irklo neištiesusi, nes buvusi ištikta šoko. Tardytojas ja patikėjo. Aš irgi būčiau patikėjęs, jei tą mirksnį nebūčiau matęs jos veido. Ji žiūrėjo į besikepurnėjančią vandenyje, dūstantį Gediminą ir kreivai šypsojosi. Jos išraiška buvo nuožmi ir niekinanti. Iš jos akių, rodės, sklido mirties spinduliai. Tai buvo ne žmogaus išraiška, ne žmogaus šypsena. Nežinau kieno — Dievo ar velnio, bet ne žmogaus. Lolita skandino Gediminą, prie jo net nesiliesdama. Tokie yra Vilniaus paradoksai — didysis snobas Gediminas, užsimojęs perprasti visokiausias pasaulio esmes, plaukiojo kaip kirvis.

Prisiminiau to mirksnio klaidą po keletos metų. Mūsų kontora labai mėgsta rengti išskylas prie Žaliųjų Ežerų: valtelės, vandens dviračiai, kuklus piknikas. Nejučia sekdavau Lolitą. Rodės, ji išties bijo vandens. Įbrisdavo ligi šlaunų, apsiprausdavo ir vėl šokdavo į krantą.

Bet sykį man prireikė skubiai nusišlapinti, susiradau nuošalius paežerės krūmelius ir netekau amo. Atkampiam užuteky, pasislėpusi nuo visų, plaukiojo Lolita. Ji yrėsi tvirtais grybšniais, nekeldama purslų. Ji plaukė kaip žuvis,

• a t, asr) - 3 g fibr • 2, 1 .. Cnf 1

Aš prigalvojau ta tema tūkstančius prielaidų, milijoną fanta-

zijų, bet negaliu jų čia dėstyti. Martraštis priima tik neabejotinus faktus. Deja, tik faktus. Ačiū Dievui, tik faktus.

Aš pramaniau teoriją, aiškinančią, kodėl Vilniuje būtinai privalo dėtis kraupūs dalykai. Ją galima vadinti aistrų balanso teorija. Ji užima ženklia vietą generalinėje mano teorijoje, pavadintoje „Kas yra Visatos Subinė“. Aš manau, kad visuotinėje Vilniaus pilkybėje klaikiai stinga gilių žmogiškų aistrų. Didžiuma vilnietišκών aistrų kunkuliuoja vandens stiklinėje. Rašytojai nuodijasi migdomaisiais, negavę naujo pagerinto buto. Inžinieriai prasigeria, jeigu jų nepaaukština tarnyboje. Kai nėra tikrų didelių siekių, aistros išsiliepsnoja dėl komiškų smulkmenų, į kurias normalus žmogus išvis nekreiptų dėmesio.

Manoji teorija teigia, kad pasaulis (netgi Vilnius) negali egzistuoti be tikrų žmogiškų aistrų. Norint išlaikyti pasaulio balansą, tūkstančiui *hominis lithuanici* egzempliorių privalo tekti bent vienas tikras žmogus. Deja, norint papildyti vandens stiklinėje siaučiančias aistras, jo paties aistros turi būti nežmoniškos. Jis atsiautėja, atrauda, atsidrasko už mus visus. Jis atgyvena už mus visus! Todėl Vilniuje kiekvienas, bent kiek panašus į tikrą žmogų, sudega gyvas, yra savo didžiosios meilės paskandinamas arba pats supjausto ją į gabalus.

Aš manau, kad Vilniuje pasiektas toks visuotinės bedvasybės lygis, kad pavieniai žmonės nebegali jos kompensuoti normaliais civilizuotais metodais. Pabandę išsikapstyti iš visuotinio mėslo, neišvengiamai peržengia leistinas ribas.

Iš mano kolekcijos:

„O lietuviai. .. Kas išplėš jus iš letargo? Krašte, nūnai nelaimingas ir pagailos vertas... Ko tau reikia? Grėsmingos revoliucijos, visiškų permainų, baisaus šoko... stagnacijos nebeįmanoma įveikti civilizuotais metodais, reikalinga ugnis, idant išdeginūtų tave ėdančią gangreną.“

Tai mažytė mistifikacija. Iš tiesų tekstas prasideda „o italai“, jo autorius yra Kazanova.

Šią citatą skiriu skeptikams, manantiems, kad Visatos Subinės ar aistrų balanso teorijos tinka vieninteliamei menkam objektui — mūsų vargšei Lietuvėlei. Ši citata įrodo, kad tokios teorijos turi ir visuotinumą“.

Iš mano kolekcijos:

„Nei gniuždančios civilizuotos valstybės jėgos, nei mokymai apie tarpusavio neapykantą ir negailestingą kovą, kuriuos, padabinę 'mokslo atributais, tiekia paslaugūs filosofai ir sociologai,

nepajėgė su šaknimis išrauti žmogiškojo solidarumo jausmo, gi-
liai iššaknijusio žmogaus sąmonėj ir širdy, nes šitąjį jausmą iš-
ugdė visa mūsų ligšiolinė evoliucija."

Šio teksto autorius — kunigaikštis Kropotkinas, garsusis anar-
chistas.

Norėčiau bent sapnuose patikėti, jog kas nors solidarizuosis
su *homine lithuanico*, pabandys išgelbėti jį nuo prapulties.

Pradedu reikštis mano citatomanija. Prisiekiu: daugiau jokių
citatų.

Įdomu, ar ilgai ištersiu.

Mintyse išvystu Lolitą visad vienu iš dviejų pavidalų. Kartais
ji sėdi mano kambaryje, tiesiog ant kilimo, atsirėmusi į sofą, ir
tyli. Bet kur kas dažniau atplaukia juodais vandenimis, iriasi ne-
priekaištingais grybšniais, atžariai stumdo į šalis kitas mano min-
tis, plūduriuojančias tuose begaliniuose vandenyse. Plaukia ir
plaukia tiesiai į mane su keista šypsena lūpose, galbūt norėdama
ir mane paskandinti, nes aš pernelyg daug žinau.

Jiedu su VV susimylėjo tarsi devyniolikto amžiaus gimnazis-
tai, nors prieš tai abu perėjo po keletą pragaro ratų — kiekvie-
nas sayojo.

Negaliu pakęsti religijų, kurios baugina žmogų vienu, visiems
bendru pragaru. Visiems bendras pragaras jau yra žemėje — tai
Visatos Subinė.

Matyt, šėtonas privertė VV išsimylėti kaip tik tokio tėvo duk-
terį. Povilas Banys — itin pagarsėjęs asmuo. „Amerikos balsas“
ar „Laisvės“ radijas vis paskaito ištraukų iš atsiminimų, kuriuose
jis pasirodo visu gražumu. Jis buvo totalinio žmogaus sielos nai-
kinimo apologetas, dvasios budelis su fantazija ir polėkiu. Me-
muarų autoriai prisimena jį su pagarbiu siaubu. Jis buvo toks
baisus, taip nuosekliai šėtoniškas, kad net kėlė pagarbą. Povilas
Banys buvo naktinių apklausų, dvasinio sadizmo, drakoniškų nuo-
sprendžių ir nekaltųjų niokojimo poetas. Toksai lietuvių rašy-
tojas, miręs JAV, su šventu virpuliu prisimena, kaip Povilas
Banys savo kankinimų kambarėlyje daužė jam per galvą medi-
niu plaktuku. Po trylikos (lygiai trylikos!) smūgių liepdavo pa-
rašyti dar vieną tariamo prisipažinimo sakinį. „Aš dailinu tavo
stilių,— lipšniai aiškino.— Tu išmoksi trumpiausiu būdu išreikšti
esmę."

Pulkininkas Povilas Banys, valstybinių apdovanojimų kavalie-
rius, buvo tikras Lolitos Banytės-Zilienės tėvas. Štai kokio žmo-

gaus dukrą išimylėjo VV. Jų istorija ir negalėjo kitaip baigtis, jų meilė buvo iš anksto pasmerkta.

Beje, Povilas Banys buvo didžiai išsilavinęs žmogus, tikras eruditas. Ir kodėl „buvo“? Jis kuo puikiausiai gyvuoja ir šiandien. Mėgsta avangardinį džiazą, Džoisą ir Bunjuelį. Pastarąjį tiesiog dievina.

Koks nors amerikietis ar europietis niekad nesupras, kaip šitoks žmogus gali būti dvasinio sadizmo poetas. Nei amerikiečiui, nei anglui nėra tekę gyventi Visatos Subinėje. Jų smegenyse nėra atitinkamų neuronų ryšių. Sykią stačiai dusau iš juoko, klausydamas per radiją, kaip vienas Harvardo profesorius gynė tokį maskvėną psichiatrą. Šisai pasauly buvo kaltinamas kimšęs disidentus į uždarus durnynus. Tai netiesa, to negalėjo būti, karščiausiai tasai Harvardo profesorius, tasai maskvėnas esąs tikras mokslininkas, paskelbęs rimtų darbų. Iš juoko net nuvirtau nuo kėdės.¹ Joks Harvardo profesorius nepajėgs suprasti, kad kuo rimčiausias mokslininkas gali savo noru būti totalinis budelis. Jokie amerikoniai nei prancūzai nesupras, kad dujų kamerų šeimininkas Hitlerio Vokietijoje galėjo virtuiziškai skambinti fortepijonu ir dievinti Šopeną. Ne, jie to nesupras. Tų amerikonių bei prancūzų smegenys klaidingai sukonstruotos.

Gaila man tų amerikonių ir prancūzų. Kada ir juos aprėps visagalė Visatos Subinė, jie numirs lageriuose, taip nieko ir nesupratę.

Dievaž, kartais džiaugiuosi, kad gimiau Visatos Subinėje. Gailu daug ko pamokyti ir anglus, ir prancūzus, ir italus, ir... Nieko negaliu pamokyti tik lietuvių.

Visatos Subinės gyventojai tokius paradoksus perprato net pernelyg gerai. Taip gerai, kad visiškai su jais susitaikė. Net mane, didįjį visko mačiusį martraščių rašytoją, toks susitaikymas retkarčiais stulbina. •*

Iš mano kolekcijos:

VV bendravo su tokiu Stadniuku, berods, buvusiu savo lagerio prižiūrėtoju. Tik Visatos Subinėje auka gali lyg niekur nieko siurbčioti konjakėlį su savo budeliu. Jiedu bendravo kaip lygus su lygiu. VV to Stadniuko atvirai nesmerkė, o tasai savo ruožtu nepadlaižiavo ir nesizemino, išpirkinėdamas praeities kaltes. Dievaži, jie bendravo tarsi kokie buvę studijų draugai.

Tačiau VV nebūtų VV, jei anksčiau ar vėliau vis dėlto nebūtų įsisiautėjęs. Manoji aistrų balanso teorija buvo dar syki neginčijamai patvirtinta,

Čia pasistengė ir toksai Vasilijus Ivanovičius, išdygęs nežinia iš kur, o paskui vėl dingęs. VV absoliučiai rimtai tvirtino, kad tasai Vasilijus gyvenęs pelkyno dumblyje ir išnyręs pakvėpuoti oru vienąsyk per septynerius metus. Jis taip ir atrodė — tarsi išropojęs iš dumblyno. Nė nesusivaikiau, kas jis — buvęs lagerio kalnys ar prižiūrėtojas. Maukė degtinę stiklinėmis ir kalbėjo vien keiksmažodžiais, o labiau išgėręs — neartikuluotais garsais. VV aiškino, jog tai esanti paukščių kalba.

Tasai Vasilijus tarsi peslys atskrido, vos Stadniukas užvertė kojas. Jiedu su VV pasišovė laidoti Stadniuką, atmušė jį nuo veteranų gaujos. Nežinia iš kur prasimanė neobliuotų pušinių lentų karstą. Į jo vidų įbruko pusiau nugertą degtinės butelį. Spjaudė ant karsto dangčio ir gesino į jį cigarečių nuorūkas. Veteranai, vis dėlto suuodę apie laidotuves, nulėkė kviesti milicijos, duobkasiai, pabūgę nemalonumų, išsislapstė. Kapo duobę ramiausiai užkasė VV su tuo Vasilijum, atskubėję milicininkai rado šviežią kauburėlį ir pravoslavų popą. Pasirodė, kad Stadniukas prieš pat mirtį suskubo atsiversti, priėmė komuniją ir paskutinį patepimą.

Visa tai buvo panašu į absurdišką balaganą.

VV negalėjo nežinoti, kas yra Lolitos tėvas. Jis tiesiog stengėsi apie tai negalvoti — kaip negalvojame, kad anksčiau ar vėliau mirsime. Juk mes išvien elgiamės taip, tarytum būtume nemirtingi.

Galbūt jie su Gediminu tą šlykštųjų sekmadienį tyčia sudorėjo Lolitą, prakeiktos giminės atžalą. Bet paskui toji prakeikta atžala virto stebuklinga gėle, slaptųjų vilčių centru. Apie ją nebuvo galima galvoti kaip apie savo tėvo dukrą. VV akimis ji buvo it kokia našlaitė, pamestinukė, jo vieno globotinė. Jiems abiems reikėjo atsiriboti nuo viso pasaulio — net nuo savo protėvių. Ypač nuo savo protėvių.

Jiedu privalėjo būti vieni vieni prieš visą Visatą. Deja, stojo viso labo prieš Visatos Subinę.

Kaip tik todėl VV atstūmė savo tėvą, kaip tik todėl nenorėjo matyti savo senelio. O juk senasis Vytautas Vargalys buvo unikumas, galbūt paskutinysis tikrųjų lietuviškų dievų palikuonis. Didvyriškas Lietuvos šnipas lenkų užgrobtame Vilniuje. Slaptas miškininkų koordinatorius. Bebaimis žydų gelbėtojas iš Vilniaus geto. Žmogus, kurį privalėjo mažiausia trisdešimt kartų sušaudyti bent trys valdžios. Senasis Vytautas Vargalys visą gyvenimą kovėsi ir visad pralaimėdavo. Buvo pakankamai protingas ir skeptiškas, kad šitai suvoktų.

Aš vienas, kaip sakoma, palydėjau jį į aną pasaulį. Jis tyliai kūkčiojo ir visą laiką šaukėsi VY. Prakeikė mane, jo kvėstančiose smegenyse užgimė įtarimas, kad tyčia slepiu jį nuo anūko. Tarpais maldaudavau išpurtusį nuo amžino snaudulio lietuvišką Dievą, kad senis nebesikankintų, greičiau nusibaigtų. O tarpais apimdavo gildantis jausmas, kad mano akyse ši pasaulį palieka paskutinysis tikrų lietuviškų dievų palikuonis. Palieka vienui vienas, visų pamirštas, nereikalingas net savam anūkui. Jo sūnus, VV tėvas, tuo metu gulėjo Druskininkų ligoninėje po antro infarkto. O senis vis krikavo:

— Savo gyvenime turėjau vienuolika penketos valstybių pasų skirtingomis pavardėmis. Lietuviškus, latviškus, lenkiškus pasus, Sovietų pasus ir net švedišką pasą. Tarpais pamiršdavau savo tikrąjį vardą. Tarpais primiršdavau gimtąją kalbą. Šnekejau latviškai ir lenkiškai, vokiškai ir jidiš — tik ne lietuviškai.

Jį baigė esti tiesiosios žarnos vėžys, paskutinėms savaitėms jį išgrūdo iš ligoninės į namus. Kaip įprasta: kad nenusibaigtų ir negadintų ligoninės mirtingumo statistikos. Klinikos kaip tik tuo metu kovojo už mirtingumo procento sumažinimą.

— Radau išeitį, — murmėjo senis. — Išeitį visiems lietuviams. Man jau per vėlu, bet aš perduosiu paslaptį Vyteliui. Jis dar gali...

Man buvo liūdna ir gudu. Tasai visagalis senis per visą gyvenimą neužsipelnė net priešmirtinės slaugės! Jį išgrūdo iš ligoninės, kad negadintų mirtingumo procento!

Tarybinės ligoninės — pačios nemirtingiausios pasaulyje!

Vis pamanydavau: o kuo čia dėtas aš? Kodėl kaip tik aš? Kažkur skaičiau tokią mintį: vienas Londono palūkininkas mylėjo ir kentėjo, kaupė pinigus ir kamavosi, žodžiu, gyveno savo gyvenimą, nė neįtardamas, kad vienintelis jo gyvenimo tikslas, visa jo prasmė — kristi į akį tokiam girtuokliui dramaturgui, tapti Šeiloko prototipu. Vis labiau įtikiu, kad vienintelis mano gyvenimo tikslas ir prasmė — būti VV likimo komentatoriumi, sukurti epitafiją jam, o kartu ir Lietuvai, parašyti savo martraštį.

— Aš radau išeitį! — krikė senis. — Išsiplėst kiaušiuks ir nebe gimdyt daugiau lietuvių! Pasakyk Vyteliui, kad paskubėtų! Lai nelaukia ligi paskutinio, kaip aš! Lai paskuba! Paskui bus vėlu!

Senis nusiklojęs tapė savo vyriškumą, lyg išties norėtų nusiurti. Tokį gremėzdžišką lyties organą regėjau antrą sykį gyvenime — pirmasis toks priklausė VV.

Dar smagiau buvo prie senio karsto. Net mano pervargusias smegenis išbudino ten susirinkusios Vilniaus šmėklos. Kitaip tu

žmonių ir nepavadinsi. Kone šimtamečiai seniai ir senės. Niekad neįtariau, kad tokie apskritai egzistuoja. Kai kurie buvo su frakais. Ant jų atlapų blizgėjo žalsvi pelėsiai. Iš burnų jiems varvėjo seilės, o viena senutė be paliovos žagsėjo ir tolydžio pirsčiojo. Labiausiai traukė akį judrus senukas. Jis buvo absoliučiai plikas ir vis kartojo, kad vadinasi Raialas ir yra grafas. Jis vienintelis budynių naktį neužmigo, tačiau prieš pat rytą apsišlapino. Labai išdidžiai pakilo nuo suolo, pasilenkęs apuostė balą ir persėdo kitur. Tas šmėklas pašėliškai intrigavo vieną: ar Vargalį laidos su auksiniais dantų protezais, ar juos išlupo. Nutaikęs akimirksnį, plikasis Rafalas su nelaukta jėga ir mitrumu pražiodė lavoną ir mėsiai pranešė susirinkusiems, kad protezai vietoje. Kurį laiką senukai guviai aptarinėjo žinią, paskui vėl nutilo. Po kokių poros valandų vėl susidomėjo, ar Vargalį laidoja su protezais, ar be. Rafalas vėl apžiūrėjo lavono burną. Visi dar sykių pagyvėjo ir aptarė naujieną — lygiai tais pačiais žodžiais, kaip ir anksčiau. Maniau, kad išprotėsiu. Buvau vienintelis daugmaž normalus žmogus toje draugėje. Į kapines visa ta apipelijusi šutvė nevažiavo. Prie kapo duobės stovėjau vieniui vienas. Visą laiką merkė¹ įkyrus drumzlinas lietus.

Po tų laidotuvių troškau skelti VV į snukį. Kadangi prieš jį esu it nykštukas, buvau nusprendęs tvoti jam kokia plyta ar kuoka. Pravėriau jo kabineto duris, dusdamas iš pykčio, o jis pakėlė į mane galias, protingas, kenčiančias akis. Jose pamačiau tokią neviltį, — kad išsyk nuleidau rankas. VV negyveno mūsų pasaulyje, tuo metu jis buvo kažkur visai visai kitur.

— Pagaliau sugalvojau, — ūmai pasakė. — Geriausia man būtų išsikastruoti.

Kažkokia archaiška tauta (gal ir ne viena) jau buvo sumaniusi mitologinį Dievą, kuris išsiromijo, nusivylęs pasauliu — kad jo sėkla nebetęstų supuvusios žmonių giminės. Persipjauti sau gerklę tereiškia pražūti pačiam vienam. Sunaikinti savo sėklą reiškia kur kas daugiau: pražudyti visą savo giminę, visus palikuonis. Senasis Vytautas Vargalys tuo norėjo pasakyti, kad verčiau jau būtų negimę nei jo sūnus, nei anūkas. Kad jie privalėjo negimti, tam tikra prasme ir negimė, niekad negyveno. Tą mintį jam įkvėpė noras pražudyti baisią visų mūsų laukiančią ateitį, kad ji verčiau jau niekad neateitų.

Pilėnų gynėjai visi kaip vienas susidegino, bet nevergavo atėjūnams. *Homo lilhuanicus* čepsėdamas iš susijaudinimo klausė operos apie Pilėnus, bet iš visos Lietuvos tesusidegino vienas Kalanta. Visi kiti kuo šauniausiai vergauja.

Senasis Vytautas Vargalys bent jau pasiūlė dorą išeitį. Pasaulis be lietuvių nebus nei geresnis, nei blogesnis. Ar maža tautų išnyko be pėdsako? Umi žūtis kur kas geresnė, nei lėtas mirdėjimas Visatos Subinėje.

Kodėl panoro išsikastruoti VV, aš nežinau. Nepaisant šiurpiančių lyties organo gabaritų, VV buvo nevaisingas. Aš šitą tikrai žinau. Begėdiškai iškamantinėjau girtutėlį Kovarskį, jis bandė išgydyti VV. Deja, VV sėklą nepataisomai surakino amžinasis Sibiro pašalas, ji liko ten, tarp spygliuotų lagerio vielų. Ne, jo lytinė potencija nebuvo sutrikusi, jis buvo galingas kaip reta, tačiau bevaisis.

Turbūt vien šią simbolinę prasme VV buvo itin lietuviškas, tikra *hominis lithuanici* apoteozė: gigantiškų gabaritų, milžiniško pajėgumo, tačiau absoliučiai bevaisis.

Gal todėl, kad šitai žinojau, pirmąsyk išvydęs VV nuoga, netekau žado. Jo vyriškumas buvo ne tik milžiniškas. Jis buvo išpuoselėtas, lygutėlis. glotnus, be menkiausių raukšlelių, išvirtusių gyslų. Jis buvo toks taisyklingas, kad atrodė dirbtinis.

Jiedu su Lolita ne tik nesirengė, bet ir negalėjo pratęsti žmonių giminės. Jiedu iš anksto buvo pasmerkti tai dieviškai savižudybei, kurią siūlė VV senelis.

Vargšė Lolita buvo savo kilmės, savo padėties, savo aistrų auka ir skubėjo pati užsikelti, save ant aukuro. Galbūt slapčia norėjo sudegti ir bent šventais dūmais pakilti į dangų.

Ji nepagalvojo, kad iš Visatos Subinės dūmai tegali leistis tik žemyn.

Kai sėdėdavo ant grindų mano kambaryje, atrodydavo visai mažytė, suimama viena ranka, bejėgė ir beginklė. Suprasdavau jos atžarumą — tatau tebuvo gynimasis nuo pasaulio*!

Lolita, Lolita, Lolita! Kur tu dabar? Ar anas pragaras baisėnis už mūsų gyvenimo pragarą?

Kai galiu bent keletą minučių pamąstyti, bemat pavargstu. Aš atpratau mąstyti. Šiandien į biblioteką buvo atslinkęs tardytojas ir klausinėjo apie visa ką pasaulyje. Bene mažiausiai apie Lolitą ir jos santykius su VV. Jį domino keisti dalykai: VV įpročiai, jo pomėgiai ir bičiuliai, netgi tos knygų lentynos, kuriose jis rausdavosi. Ką tai reikštų? Nieko nesumanau.

Einu į nelemtąjį kavagėrį. Mūsų kontoros įpročiai nepakistų, net jei imtų pildytis Apreiškimo pranašystės.

— Tikriausiai čia koks sąmokslas,—pareiškė Elena, vos man išžengus.—Ne veltui jie taip kruopščiai viską tiria. Matyt, čia veikė ištisa grupė. Lola galėjo būti specialiai pas juos pasiųsta. Juk žinot, kas jos tėvas.

Sėdžiu tiesiai prieš ją, kaip visada. Net vietos prie kavos stalo nepasikeitė. VV ir Lolitos kėdės, tuščios, tad Marija stalo gale liko tarsi atskirta nuo kitų.

— Su ta mėsa —tikras siaubas,—mašliai atsišaukia ji.—Vakar parduotuvėj buvo tik virta dešra po, du dvidešimt — ir ta vienos rūšies. O mėsos skyriuj — tik vištos ir kiaulių galvos. Siaubas.

— Ne veltui jie ieško pėdsakų,—Elena reikšmingai žvelgia į mane.—Manau, atras. Jie žmonės prityrę.

Net juokinga, kaip greit tie valdžios pakalikai išsiduoda.

— Kiaulių galvos — be liežuvių. Liežuvius jie išpjauna,—santūriai atsiliepė Marija.

Štai taip ir šnekamės. Pamaži vis labiau grimztu į moteriškų reikalų verpetą. Likau čia vienintelis vyras. Jos, matyt, tiesiog užsimiršta, o gal nekreipia į mane dėmesio. VV jos privengdavo, o manęs visiškai nepaiso. Jau sužinojau apie klaikų apatinių kelnaičių stygių. Anksčiau jas kontrabanda gabendavo iš Lenkijos, o dabar jų stinga pačioj Lenkijoj. O gal muitininkai pasidarė griežtesni. Žodžiu, problema milžiniška. Tenka lopytis vis tas pačias. Tasai vaikinai, kuris skelbiasi esąs mano sūnus, vikriai tuo naudojasi. Iš savo sportinių išvykų veža kelnaites maišais ir dalina Vilniaus gražuolėms — su sąlyga, kad pats numaus senąsias ir užmaus naujas. Toks yra jo gyvenimas. Nesuprantu, kaip pasigimdžiau tą milžiną debilą. Jo akys be išraiškos, o raumenys it laivo lynai. Atėjęs slampinėja po mano kambarį ir keikia valdžią—esą, vis sunkiau išvykti į užsienį, vien rezultatų nepakanka, sporto ponai reikalauja kyšių.

Svarbiausia, kad šitai irgi priklauso mano martraščiui. Kaip ir šitie suniukę kambariai bei knygų dulkės, kaip ir mūsų tualeto apšiktu unitazu, visad sugedusiu vandens bakeliu. Jeigu šitai praleisčiau, nieko nereikštų nei giliausios filosofijos, nei klaidžiausia metafizika.

— Viena mano pažįstama buvo Paryžiuje,—įsiterpia Beta.—Na, žinot, kurios vyras dirba CK. Tai pasakojo, kad visos merginos vaikščioja rudai lakuotais nagais. Lakuotis nagus kita spalva ten tiesiog nepadoru.

Visos giliai atsidūsta ir prisimerkia, atiduodamos duoklę nepasiekiamam Paryžiui, kur visi lakuojasi nagus rudai. VSP pada-

rė didžią klaidą, leidusi žmonėms patirti, kad galima gyventi kitaip negu čia. Stalinas šia prasme buvo nuoseklus: niekas nė neižtarė, kad įmanomas kitoks gyvenimas.

Iš mano kolekcijos:

Kai pirmieji tarybiniai žmonės trumpam ištrūko į pasaulį, giminaitis užklausė iš Amerikos grįžusio rašytojo:

— Na, kaip Amerikoje su maisto produktais?

Rašytojas kiek nustebęs atsakė, kad kuo puikiausiai.

— Baik paistęs! — Iširdo giminaitis. — Net pas mus nėra ką est, ką čia bekalbėt apie Ameriką.

Suprantama, rašytojas ir jo giminaitis buvo rusai. *Homo lithuanicus* visad žinojo, kad galima gyventi kitaip. *Homo lithuanicus* pats patyrė ar' bent jau girdėjo iš tėvų, kad įmanomas perteklius, kad ne taip jau seniai lietuviai galėjo ne tik pasvajoti apie Paryžių, bet ir tenai nuvažiuoti. Lietuva dvidešimt metų buvo nepriklausoma, šitai ilgam sugadino lietuvių.

— O Maskvoje pilna Dioro kvepalų ir lietuviškų rūkytų dešrų, — tingiai ražydamasi paporino Gražina. — Sau jie turi. Iš mūsų paėmę.

— Jie tyčia taip daro, — pritaria Marija. — Juos pavydas užgraužė, kad iki šiol mes bent jau pavalgyt turėjom.

Elena raukosi, bet tyli. Ideologinės ribos kol -kas neperžengtos, ji tiksliai žino, kada užgniaužti bręstantį moterų maištą.

Liūdniausia, kad jeigu joms duotų gerų dešrų, kvepalų ir apatinių kelnaičių, jos paliktų visai patenkintos gyvenimu. Iš garsiosios formulės „duonos ir reginių“ Visatos Subinėje beliko tik „duonos“. Geriausiu atveju — „duonos su sviestu“. Tai didžiausias VSP pasiekimas.

— O ką jiems daryt? Jie net kiaulių nesugeba išsiauginti

Jie! Tai stebuklingas terminas, *hominis lithuanici* burtažodis. Tai vis jie, ajiaiuotol ne mes. Mes čia niekuo dėti. Tikras *homo sovieticus* priverstas sakyti: mūsų revoliucija, mūsų pergalė, mūsų valdžia, mes- padarėm. Tikras *homo lithuanicus* sako: jų revoliucija, jų valdžia, jie padarė. O mes čia niekuo dėti. Tai, anaipol ne leksikos niuansas, tai esminis vidinės filosofijos ženklas. *Homo lithuanicus* nė nepaaiškintų, kas yra „jie“. Jie — tai ne mes. Mes; čia niekuo dėti. Didžiausias valstybės žlugimas jo nejaudina: žlugo jie, o mes čia niekuo dėti. Jokia pergalė jo nedžiugina: matai, kaip jiems pasisekė. Deja, mes čia niekuo dėti. Kokio užsieniečio užsipultas dėl tarybų valdžios bjaurasčių, *homo lithuanicus* išverčia akis: atleiskit, o kuo čia dėtas aš? Aš lietuvis.

Nė nežinau, gerai tai ar blogai. Tiesiog taip jau yra.

— Kava neskani,— skelbia Marija.— Pabrangino penkiagubai,, o pardavinėja mėšlą.

Ačiū Dievui, šiandien jos bent jau nekalba apie vaikus.

Vaikai — pagrindinis mano kosminio liūdesio objektas. Kruopščiai sureguliuota bukinimo sistema išsiurbia juos jau vaikų darželyje. Mūsų vaikučiai darželyje nesužino, kad reikia mylėti mamytę ir tėvelį. Tačiau bemat patiria, kad reikia mylėti Leniną ir tarybų šalį. Vaikelis dar nenulaiko peilio ir šakučių, nemoka skaityti, bet jau žino, kad Leninas buvo geriausias pasauly žmogus.

Absoliučiai autentiškas nutikimas iš mano kolekcijos:

Auklytė vedžiojo darželinukų grupę po Antakalnio miškelių. Netikėtai visai greta prabėgo tikrų tikriausias kiškis. Susijaudinusi auklytė ėmė kamantinėti vaikelius:

— Na, kuris pasakys, kas čia dabar nubėgo? Na, kuris gudriausias? Na, kas pasakys?

Vaikeliai stovėjo išpūtę akis ir tylėjo. Auklytė visai suirzo, ji labai norėjo grįžusi pasigirti, kokie išmintingi jos grupės vaikai.

— Na, prisiminkit, prisiminkit, apie ką kasdien kalbam. Na, apie ką dažnai šnekam? Ir vakar šnekėjom, dar knygelę skaitėm. Na, kas¹: čia nubėgo? Apie ką kasdien šnekam? Na, kas čia nubėgo?

Tuomet Aliukas, be abejo, būsimasis pirmūnas, nedrąsiai žengė į priekį ir kostelėjęs atsiliepė:

— Leninas?..

Beje, tokie Aliukai yra šventai naivūs ir tik ligi penkerių metų. Paskui ima gretinti darželio pamokas ir gyvenimo pamokas—tai, ką kasdien mato gatvėje, kieme, parduotuvėje. Vaikai—Ms pamaži įsisąmonina, kad visas gyvenimas yra melas, tad meluoti privalu visuomet. Esame melagių šalis, visi meluoja ir puičiai žino, kad meluoja; taipogi žino, kad ir jiems meluojama, o tie meluojantieji žino, jog klausantys žino, kad jiems meluojama, ir savo ruožtu meluoja. Ir taip toliau.

Regis, užmečiau savo martraštį ir ėmiausi naujos disertacijos apie vaikų auklėjimą. Reikia liautis.

Mane pakvietė Elena, ji laikinai viršininkauja. Tikiuosi, nepradės kalbėti apie mėsą, antraip uždainuosiu jai populiarią vaikų dainelę:

*Vienas rusas, antras rusas,
Rusų pilnas troleibusas!
Nei mėsytės, nei dešrytės,
Tik raudonos vėliavytės!*

Sergėk Dieve, aš tikrai nesmerkiu žmonių už tai, kad jie pamiršo savo dvasią. Kad žmogus pajustų dvasios alkį, turi būti ne tik sočiai, bet ir skaniai pamaitinęs kūną, ne tik šiltai bet ir dailiai apsirengęs. Tik tuomet gali susimąstyti, kad jam rasi reiktų ir šio tokio peno dvasiai.

Aš viską suprantu. Nesu vargšų lietuvių smerkikas. Po galais juk esu lygiai toks pat. Aš nesmerkiu, aš tik konstatuoju faktus'

Elena nešnekėjo apie mėsą. Ji postringavo apie naujoviškus bibliografinius indeksus, kurie nuo šiol pakeisią klaidingus VV sumanytuosius. Buvau visai pamiršęs, kad mūsų kontora rengia kompiuterinę kartoteką. Argi gali visą laiką prisiminti, kokia dinestim tau moka tą elgetišką algą.

Iškart atsišaukiau, kad mūsų kartoteka turi būti it sluoksniuotas pyragas. Juk didžioji dalis fondų prieinama tik su specialiais leidimais. Nemenka dalis-tik su specialiai specialiais leidimais. Tad būtina išrasti specialius sluoksniuotus indeksus kurie iškart rodytų, kas kam galima skaityti. Tad pirmiausia' reikia sukurti specialius ideologizuotus kompiuterius, kurie patys išduotų leidimus. Uždaviny sunkus, tačiau tarybinė technika šiaip ar taip geriausia pasauly, jai nebaisios jokios kliūtys.

Už šį trumpą monologą buvau išvarytas iš kabineto O aš beje, anaip tol nesišaipiau. Lenino bibliotekos fondai Maskvoje' didžiausi pasauly. Tai faktas. Kitas faktas: devyniasdešimt procentų tų fondų neprieinami normaliam piliečiui. Klausimas- ką čia turi veikti kompiuteris? Prie jo vis vien privalės sėdėti šimtas cenzorių ir vertinti knygas—ar jos leistinos, ar specfondinės Išeitis viena—sugalvoti ideologizuotą kompiuterį, kuris atstotų ir tuos cenzorius. Tai ne pokštas. Tai generalinė koncepcija.

Labai gaila, kad Elena neleido 'man baigti savo monologo!

Klausydamas dieviškosios Elenos, tūkstantąjį kartą susimąčiau, ar tikrai *homo iithuanicus* taip jau skiriasi nuo *hominis sovietici*, ar leistina pirmąjį laikyti atskira antropomorfinė rūšimi ar jis tėra pastarojo porūšis. Dar kartą nusprendžiau, kad leistina. *Homo Iithuanicus* turi savybių, absoliučiai nebūdingų *hominis sovietici* rūšiai. *Homo Iithuanicus* sako „jie“, *homo sovieticus*— „mes“, *flomo Iithuanicus* savo kraštu laiko vien Lietuvą

Likusioji TSRS dalis jam tolimesnė ir svetima kaip koks Marsas. *Homo sovieticus* savo tėvyne laiko visą TSRS. Tik pažiūrėkit į rusus, gyvenančius Vilniuje ar Tbilisyje. Jie jaučiasi esą namie, savo vietoje, jų galva, visokie lietuviai ar gruzinai yra ne visai savo vietoje. *Homo sovieticus* nejaučia skirtumo tarp Mogiliovo, Riazanės ar Dnepropetrovsko. (Beje, jo ir nėra.) *Hominis lithuanici* suvokimu, Vilnius skiriasi nuo Saratovo kaip dangus nuo žemės.

Jeigu buvęs *homo lithuanicus* ramiausiai važiuoja gyventi į Maskvą ar Kijevą — jis pakeitė odą. Jis jau sako „mes“, o ne „jie“.

Mūsų kontoroje „mes“ sako viena Elena. Tokie atsivertėliai yra tarpinis produktas. *Homo sovieticus* šneka orveliška naujakalbe, kur visos įprastos, amžinos sąvokos išverstos ir pakeistos. Atsivertėliai, kaip Elena, šneka naujakalbe tik iš tribūnų. Kito mis aplinkybėmis neužčia prabyla normalia žmonių kalba. Jie neužčia nusismaukia dirbtinę odą, kad tikroji galėtų bent kiek pakvėpuoti. Jie tiesiog užsimiršta.

Tokie dar nėra suvis žuvę. Tiesa, jų į žmones jau nebeatversi, tačiau jie dar nėra sugadinti genetiškai. Galima bandyti atversti bent jų vaikus.

Beje, dėl atsivertėlių vaikų. Vieno gan aukšto pono žmona su siaubu pasakojo man įvykį, papuošusį mano kolekciją.

Jos sūnus, ketverių metų filosofas, susimąstęs žiūri į vienus Vilniaus namus ir nelauktai klausia:

— Mama, o Lietuvoj gyvena lietuviai, argi ne?

— Taip, sūneli.

— O Prancūzijoje prancūzai?

— Žinoma, sūneli.

— O Amerikoje amerikoniai?

— Taip, kas gi kitas.

Filosofas dar sykį apsidairo, išiklauso į praeivių šneką ir atsivertęs klausia:

— Mama, o kodėl tiek daug rusų gyvena Lietuvoj? Jie nebūtinai Rusijos, taip? Neturi kur gyventi, taip?

Komunistinė mama pasakojo man šitai su siaubu. Jos manymu, vaikelių šitų samprotavimų kažkas piktybiškai primokė.

Ji buvo atsivertėlė, tad negalėjo suvokti, jog vaiko galvoje tiesiog dar buvo sveiko proto.

Svarbiausia išmušti žmonėms iš galvų visas sveiko proto liekanas kuo anksčiau. Darželyje, vėliausia pirmosiose klasėse. Šitai man išaiškino patsai draugas Molotovas. Taip taip, Geležinė Subinė, dešinioji Stalino ranka. Kai sutikau jį Maskvoj, jam buvo aštuoniasdešimt ar kiek metų. Aš ląksčiau po aukštus kabinetų ir kovojau už savo disertaciją, o jis atvažiavo mokėti partinio mokesčio.

Jis reguliariai mokėjo partinį mokestį, nors buvo seniai pašalintas iš KP. Bet Geležinė Subinė būtinai bus' gražintas į šlovinągias gretas! Bent po. mirties. Jeigu draugo Molotovo per artimiausius penkerius metus negražintų į gretas, mane ištiktų šokas.

Visai nebijau, kad jis per anksti numirs. Manau, kad Geležinė Subinė gyvens mažiausia šimtą dvidešimt metų.

Beje, Geležinė Subinė pasakė man sakralinę frazę:

— Jūs, lietuviai, niekuomet nieko nesupratot!

VV turi savo žmogiškąją idealą — didįją ideologą Suslovą. Mano amžinoji meilė — Geležinė Subinė.

Tąsyk jį staiga apėmė sentimentas lietuviams. Patyręs, kad esu lietirVis, jis nusivežė mane į savo namus.

Turiu pabrėžti, kad šiuo požiūriu Geležinė Subinė skyrėsi nuo didžiumos rusų. Jis žinojo, kas yra Lietuva, ir nepainiojo lietuvių su latviais. Didžiuma rusų nesivargina, skirdami lietuvius nuo latvių ar estų. Visiems jiems sumanytas apibendrintas pavadinimas — pribaltai. Didžiumos rusų manymų, net patys lietuviai ne itin skiria, kas jie tokie — estai ar latviai. Rusai išvis mėgsta viską stambinti. Be „pribaltų" jie yra išradę ir kitų naujų rasių, tarkim „kaukaziečius".

Geležinė Subinė iškart pareiškė, kad tokie netikslumai jį erzina. O paskui pridūrė dar vieną sakralinę frazę:

— Jūs, lietuviai, visuomet labai trukdėt neišvengiamam istorijos vyksmui.

Aiškinu nežinantiems, kas yra „neišvengiamas istorijos vyksmas". Tatai reiškia Lietuvos aneksiją, o paskui — lietuvių deportavimą į Sibirą, išlaisvinant žemes labiau jų vertiems. Geležinė Subinė nė kiek neabejojo, kad šis procesas tėra laikinai pristabdytas. .

Niekad nesuprasiu, kodėl atsivežė mane į savo namus. Gal Geležinė Subinė irgi renka kolekciją, analogišką manajai? Jį labai domino pedagogika. Aš pats galiu parsivesti namo nutriušusį, apšepusį valkatą, nors paskui tektų dezinfekuoti visus baldus. Man šitai visai nesvarbu, jei tik valkata papildys mano kolekciją.

Iškart aš jo nepažinau. Negeri įtarimai kilo, kai Granovskio gatvės namo prieangyje išvydau milicininką, kuris pašoko ir atidavė šeimininkui pagarbą. Mano-galvoje pamaži ėmė brėkšti. Geriau išsižiūrėjęs, jau galėjau lažytis, kad tai Molotovas. Tiesa, iš nedidelės sumos.

Geležinė Subinė gyveno penkių, o gal šešių ar septynių kambarių bute vienui vienas. Jis, matyt, mirtinai nuobodžiavo. Jo apatinė lūpa tarpais atvipdavo, bet šiaipjau jis buvo ganėtinai guvus, samprotavo visai logiškai. Dievaž, netgi dabar papuoštų VSP. Tačiau jis nė tuomet nebeprisiklausė VSP. Geležinė Subinė buvo nuverstas stabas.

Jis iškart griebė jautį už ragu.

— Prieš dvidešimt penkerius metus bendravau su tokiu lietuviu, kuris irgi nieko nesuprato,— kimiai pareiškė.— Jūsų veislė man labai įdomi. Jūs unikaliai sugebat nesuvokti neišvengiamo istorijos vyksmo.

Niekad gyvenime — nei prieš tai, nei po to — nesiklausiau tokios tobulos naujakalbės. Jo šnekoje išvis nebuvo žmogiškų žodžių įprasta prasme. Tasai Molotovas buvo idealus naujažmogis — iš tų, apie kuriuos nereikia nė pasakoti, pakanka parodyti gerą tokio fotografiją. Jokie komentarai po to nebereikalingi. Gyvai išsivaizdavau, kaip jis sako: „Raudonojoje Armijoje nėra belaisvių, yra tik išdavikai“. Matyte mačiau, kaip jiedu su Ribentropu karposi Europos žemėlapi: Ion Ribentropas kiek susijaudinęs, trūkiausiai alsuodamas, o Geležinė Subinė — su kosminiu tobulo automato abejingumu. Jis buvo baisus tuo savo nežmogiškumu. Visa, kas žmogiška, buvo jam svetima.

— Jūs vadinosi, eeee... Krėva,— pareiškė jis, taip ir nepasiūlęs man sėstis.— Zinai toki?

Jis turėjo galvoje Krėvę-Mickevičių.

— Galiausiai išsileidau ji į kabinetą... taip, prieš dvidešimt penkerius metus. Kur dabar tasai, eee... Krėva?

— Emigravęs į JAV,— net nustebau, kad mano balsas skamba visai natūraliai.

, Geležinė Subinė nepatenkintas palingavo galva:

— Bandė pasprukti nuo neišvengiamo istorinio vyksmo bangos, pavieniai žmonės kol kas gali. Kol kas.

Gaila, kad neperteikiu jo teksto su visais naujakalbinės leksikos niuansais. Kad ir kaip stengčiausi — lietuvių kalba tam nepritaikyta.

— Paaiškinau tam jūsų pasiuntiniui, kad istorinis procesas neišvengiamas. Kad Lietuva gali egzistuoti tik kaip Rusijos dalis.

Parodžiau jam prieš metus atspausčius žemėlapius, kuriuose Lietuva — jau Rusijos dalis. Paaiškinau, kad netrukus prasidės didis karas, po kurio mums priklausys mažiausia pusė Europos. Kad to, eeee. .. Krėvos istorinis uždavinys — neleisti kraujo praliejimo, jei nori, kad jo veislė dar kurį laiką gyvuotų... Bolševikas pirmiausia reikalauja paklusti geruoju. Taip, beveik visada... Mes humaniški. Susigražinom Lietuvą be kraujo praliejimo...

Tačiau jis parsivežė manė ne klausytis prisiminimų. Jį mažiausiai domino praeitis. Jo žvilgsnis buvo nukreiptas į ateitį. Maskva, trečioji Roma, pergalingai žygiavo per pasaulį: link Indijos vandenyno, link Dardanelų, per Afriką. Bet kur kas labiau mane pribloškė Naujojo Žmogaus teorija, nes ji tiesiogiai lietė vaikus..

Geležinė Subinė tvirtai žinojo, kad vaikai yra jų, tai yra geležinių subinių, ateitis. Klausydamas jo, ūmai pagalvojau, kad visi vaikų auklėjimo ir mokymo principai tikriausiai iššliaužia į pasaulį iš šito kambario. Suvokiau, kokio beribio kvailumo ligi tof buvau sklidas.

Aš išties nuoširdžiai maniau, kad manoji disertacija atvers žmonėms akis, kad visi tiesiog klydo, o dabar noriai ir skubiai' taisy's nelemtas klaidas.

Aš tikrai taip galvojau. Garbės žodis.

Aš galvojau, kad šitam pasauliui reikia protingų žmonių.

O Geležinė Subinė įtaigiai aiškino, kaip reikia nuo kūdikystės naikinti menkiausius sveiko proto daigus. Jis buvo taip užprogramuotas. Tądien pirmąsyk paklausiau savęs: kas tokius užprogramavo? Toks yra vienintelis visuomeninis klausimas, kuris privalo rūpėti doram žmogui: kas visa tai užprogramavo? Kas iš tikrųjų valdo VSP?

Jis nė sykio nepasakė „naujasis žmogus“, nesakė dargi „tarybinis žmogus“, jis visąlaik kartojo tiesiog „žmogus“.

Visa bėda, aiškino jis, kad žmogus gimsta su tikra sumaištim galvoje. „Sumaištim“ jis vadino intelektą ar bent jo užuomazgas. Tą sumaištį dera griežtai sutvarkyti. Vien tam ir skirti vaikų darželiai, mokykla, universitetas. Pirmuosius žingsnius šia linkme reikia atlikti jau lopšelyje.' Teisingą ideologiją ir vertybių skalę vaikas privalo įsisavinti refleksų lygyje — kaip dresiruotas šuniukas. Sąlyginis refleksas privalo virsti besąlyginiu. Niekad negailėti klasinio priešo, emocingai mylėti išmintingąją Partiją, su

džiaugsmu atlikti internacionalinę pareigą, laisvinant tautas — šitai privalo būti ne išmastyta, ne išmokta. Šitai privalo glūdėti refleksų lygmenyje, rasti natūraliai ir neišvengiamai, kaip seilės, alkanam pamačius keptos mėsos gabalą.

Jį, labai erzino technika, leidžianti platinti informaciją. Jis rengėsi išvis ekranuoti eterį, palikti tik kabelinę sistemą, transliuojančią vieną vienintelę programą.

Taipogi jį kamavo matematikos bei kompiuterių problema. Abstrakti matematika jį fiziškai dirgino, nes buvo ideologiškai indiferentiška. Bet aktualiausia buvo sunaikinti kompiuterius.

— Koba buvo visiškai teigus,— kartojo dūsaudamas,— uždraudamas visus tuos kibernetikus. Prisigyvenom: sako, skaičiavimo mašina gali patikrinti marksizmo-leninizmo teisingumą. Žinoma, šito daryti mes neleisime.

Cituoju tiksliai. Jis sakė ne „uždrausti kibernetiką“, o „uždrausti kibernetikus“. Tai buvo ne atsitiktinė klaida, o vidinės koncepcijos išraiška. Jis dar ne sykį kalbėjo apie žmonių, ištisu tautų ir net valstybių uždraudimą.

— Lietuvius seniai metas uždrausti,— pareiškė man jis.

Geležinė Subinė anaip tol riosi jautė esąs tironas, totalinio nuprotėjimo šalininkas. Jis it koks mičiurininkas veikė pagal šūkį: „Nelauksime gėrybių iš gamtos, pakeisime ją patys!“ Tik rengėsi keisti ne obuolių veisles, o žmones. Visa judėjiškai krikščioniška moralė, artimo meilė, „nedaryk kitam to, ko nelinki sau“ seniai atgyveno, aiškino jis. Tatai tiko senajai visuomenei, bet kliudo naujajai. Todėl vaikus būtina iš esmės pakeisti jau lopšyje. „Meilė“, „brolybė“, „narsa“ turi reikšti visai ne tą, ką reiškė ligi šiol. Jis draugiškai pasiūlė man susidomėti kaip tik šiuo dalyku, tai yra naujakalbės kūrimu ir diegimu jau nuo lopšio. Jis žvelgė giliai.

Naujakalbė— ne šiaip melo sistema, tai galingas ginklas. Visokie molotovai suprato, kad žodžių uždrausti jiems nepavyks. Jie ir nedraudė, pasielgė kur kas gudriau — pavogė ar deformavo tikrąsias žodžių prasmes. Jie paliko senus žodžius, bet įprasmino juos saviškai. Šėtoniškas išmislas: gali šnekėt, kiek¹ tinkamas, bet tavo žodžiai nebereikš to, ką jiems derėtų reikšti.

Gudruoliai molotovai!

Bet ypač mane žavi meilė išmintingajai Partijai refleksų lygmenyje.. . .

Iš mano kolekcijos:

Toksai Marius Škėma su pagyrimu baigė istorijos fakultetą. Buvo komjaunimo sekretorius, dar studijuodamas įstojo į KP. Baigus mokslus, jį, nepaisant jaunystės amžiaus, paskyrė Revoliucijos muziejaus direktoriaus pavaduotoju. Jis dirbo kruopščiai, muziejaus fondai ir ekspozicija tolydžio plėtėsi ir gražėjo. Marių Škėmą jau buvo pasiryžę skirti direktorium, bet jis ūmai dingo. Jo bute buvo rastas laiškas, kuriame Škėma miglotai aiškino, kad jis suvokęs žmogaus gyvenimo prasmę ir išvykęs vykdyti savo didžiosios misijos. Dar buvo išaiškinta, kad muziejaus moterys buvo mačiusios jį, po darbo valandų itin intymiai bendraujanti su įvairiais Lenino atvaizdais.

Pakasėjus giliau, pamaži išaiškėjo, kad Marius Škėma jau senokai yra išimylėjęs Leniną. Buvo skubiai paskelbta sąjunginė paieška. Pėdsakai buvo aptikti Uljanovske, Šušenskojė bei kitose lenininėse vietose. Liudininkai pasakojo jį aiškinus, jog kosminės darnos nešėją privalu pažinti ligi menkiausių smulkmenų. Absoliutus pažinimas galiausiai sutapatintų pažinęją su pažinamuoju, grubiai šnekant — Marius Škėma virstų Leninu.

Tiek yra žinoma tiksliai, kaip ir tai, kad Marius Škėma buvo pagautas ir uždarytas į psichiatrinę. Visa kita tegaliu žadinti legenda, nors šitai dievagodamasis pasakojo toks senas saugumietis pavarde Mackus, „Naručio“ girtuoklis, kuris niekad neme-luodavo.

Mackus tikino, kad Marius Škėma su bendra mase įėjo į Lenino mauzoliejų ir bandė visiškai sutapti su jo eksponatu, gero-kai apgadindamas mumiją.

Neabejotinas faktas: kaip tik tuo metu mauzoliejus visiškai nelauktai buvo ilgam uždarytas.

Turbūt nėra reikalo pasakoti, ką dar šnekėjo Geležinė Subinė. Tuomet man tai atrodė siaubinga, o dabar tiesiog nuobodu.

Dar tik viena įdomi detalė: jis buvo šventai įsitikinęs, kad tikrajarri mokymui ir auklėjimui tinka vien rusų kalba.

— Jūs lietuviai, kabindamiesi savo netobulos kalbos, pavo-jingai stabdot progresą,— pasakė jis.

„Lietuviai mums nereikalingi, mums reikalinga Lietuva. Imperijos labai privalome juos mokyti vien rusišku pagrindu.“

Šitaip pranešime carui rašė generolas Muravjovas, garsusis Muravjovas korikas, klaikiausias mokyklinių istorijos vadovėlių

personažas. Jo įsakymu pakorė, berods, dū šimtus žmonių. Tiek žmonių pražudė bet kuris, net pats menkiausias NKVD leitenantas.

Aš jau nekalbu apie pulkininką Bani.

Kas nors gali pamanyti, kad aš labai nemėgstu rusų. Tai nesamoni. Maskvoj ir Leningrade gyvena nemaža rusų, kuriuos laikau savo bičiuliais. Manau, ir jie laiko mane savo bičiuliu. Jie įrodė man, kad rusų kultūra gyva, tik nereikia jos ieškoti oficialaus meno sferose. Jie gerbia tą kultūrą, ją puoselėja. Kodėl tu-rėčiau jų nemėgti? Aš jiems pavydžiu.

Tiesiog yra rusai ir rusai. Pirmuosius jau apibūdinau, o ant-rieji. .. Jie atkiūtino į Lietuvą po karo,, neretai pėsčiomis, su ryšeliais ant kuprų, alkani ir išulūs, dargi nelabai žinodami, kad šis kraštas vadinasi Lietuva. Kita šios draugės atmaina atvažiavo partkomų automobiliais, dar kita — tankais. Šitie rusai nieko ne-puoselėja ir negerbia, vien spjaudo skrepliais ant šaligatvių ir apsimeta nesuprantą lietuviškai. Bloga yra tai, kad šie išvien bado tau akis, o anie, tikrieji, gyvena toli. Tad siunti ant rusų, o pas-kui gauni iš anų, tikrųjų, pagrindinių knygų ir springdamas skai-tai vien rusiškai, nes lietuviai tokių knygų neturi. Nelegalias parodas savo dirbtuvėje terengdavo tik Teodoras Žilys. Tačiau jis sudegė gyvas. Nelegalius koncertus, kokie jie bebūtų, terengė Gediminas Riauba. Tačiau ji paskandino Lolita. Nesu laikęs ran-kose nė vieno pagrindinio lietuviško romano, nesu apie tokius girdėjęs. Be abejo, grafomanų ir šiaip nemokšų nestinga — aš kalbu apie tikrą romaną.

Lietuvis menininkas neišvengiamai parsiduoda ir paklūsta. Jis keikiasi, rauda, geria degtinę kibirais ar bent trilitriais stiklai-niais,, tačiau būtinai paklūsta ir parsiduoda VSP.

Tai fundamentali *hominis lithuanici* savybė.

Aš jaučiu rusams pagarbą vien todėl, kad jų tarpe tokia sa-vybė nėra visuotinė. Tačiau dar sykį kartoju: yra rusai ir rusai. Dar blogiau: vieni išvien tau panosėj, o kiti toli ir užimti savais reikalais.

^v Gal tai tiesiog dvi skirtingos tautos?

Beviltiškai daug prišnekėjau apie save. *Mea culpa*, tačiau be Geležinės Subinės mano martraštis netektų griaučių. Jame tiesiog privalo būti kas nors iš geležies.

Viskas, viskas, viskas. Taigi VV įsimylėjo Lolitą. Tatai išrodė absurdiškai. Nėra klaikesnio vaizdo už brandaus amžiaus žmones,

įsimylėjusius it gimnazistai. Juos pamačius, norisi vėmti. Dievaž, bloga darosi žiūrint, kaip jie susikabina už rankučių ir spokso viens kitam į akis it veršeliai.

Ačiū Dievui, VV su Lolita bent jau nesiseiliojo, nedūsavo ir nerymojoj ant suoločių parkuose. Jie elgėsi lyg ir normaliai, naiviai manydami, kad jų meilės niekas nepastebi.

Tarytum ją būtinai reiktų matyti.

Tos meilės kvapą jusdavai iš dešimties žingsnių atstumo. Tą meilę apčiuopdavai, paspaudęs VV ranką. Girdėdavai stebuklingus jų meilės žodžius, nors jie tylėdavo. Skaniausias valgis apkarisdavo burnoje, vos jie prisėsdavo greta. Manau, iš pavydo.

Mūsų kontoros moterys pavydėjo jiems klaidai. VV buvo apibertas anoniminiais laiškeliais, pranešančiais, kad Lolita yra apmokama prostitutė ir apskritai sifilitikė. Manau, kiekviena mūsų kontoros mergina slapčia svajojo pergulėti su VV. Tačiau tokia laimė kluvo tik Stefanijai.

Stefanija — VV geroji fėja. Jį visą gyvenimą supo pasiaukojančios moterys. Daugybė vyrų apie šitai tik svajoja, b VV tą turėjo, nė mažojo pirštelio nepajudinęs. Jis gal nė neįsivaizdavo, kad galėtų būti kitaip. Moterys pasiaukodamos kūrė jam geresnio gyvenimo iliuziją — kiekviena kaip išmanė. Irena, jo buvusi žmona, gebėjo vidury suniukusio Vilniaus įrengti jam negyvenamą salą, kurioje jie tebuvo dviese. Man regis, ji pati išvis negyveno, kasdien patiekdavo jam gabalėlį savęs, visai nesirūpindama, kas bus paskui. VV surijo ją visą.

V V visad buvo kanibalas. Visatos Subinė jį patį beveik prarijo, gal jis tiesiog stengėsi susigražinti savo prarastą mėsą. Jis rijo visus, net mane, siurbė mano mintis it kempinę.

Bet aš galėjau bet kurį mirksnį pasitraukti šalin. 'O Irena seniai buvo tapus jo dalim, jo organu, trečiąja ranka. Juo nuolankiau šliaužojo jam prie kojų, juo labiau VV ją niekino, rafinuotai kankino.

Niekšas! siaubūnas! išsigimėlis! — surikčiau ką nors dar stipresnio, tačiau emocijos martraščiui nederą. Reikalingi vien faktai.

VV viduje visad kovėsi du garsūs didikai: markizas de Sadas ir baronas fon Zacher-Mazochas. Jis paniškai bijojo, kad Irena slapčia jį apgaudinėja. Buvo pavydesnis už Otėlą. Tačiau piršo savo žmoną kiekvienam pasitaikiusiam vyrui. Kur išvažiuodamas, tiesiog versdavo koki bičiulį pagloboti Ireną, o paskui kamuodavo ją įtarimais.

Man nemalonu į tai gilintis. Jis stumte įstūmė Ireną į jos pasigviešusio vyro glėbį. Tasai tipas vadinosi Justinas, VV ne-kentė jo visa širdim, tačiau piršte įpiršo Ireną kaip tik jam. Nė negalėčiau sakyti, kad Irena suvokė ką daranti. Vaizdžiai šnekant, VV pats ją nurengė, apsvaigino ir įbruko į to Justino glėbį. Vargšėlė nė nesusivokė, kas čia dedasi, jis vertė Ireną mylėtis su tuo tipu kone jo akivaizdoje. Paskui vadindavo išdavike, išsi-gimėle, savo pražūtį, o kitą dieną vėl. ..

Tokių dalykų aš nesuprantu ir nesuprasiu. Tačiau dėl to jie nesiliauja egzistavę. Man svarbūs faktai: galiausiai jis išvarė Ireną iš namų, vos neužmušęs.

Kartkartėmis aplankau ją, nors man kaskart klaikiau ten eiti. Ji gyvena apgriuvusiam name Gorkio gatvėje, prie pat „Naru-čio“. Vargsta su persenusią motina, nekylančia iš lovos, kasdien skalbia ir virina apdergtas paklodes. Visas jos pasaulis —tai dvokiančios paklodės ir prisiminimai. Ir konjakas. Ji kasdien nusiperka butelį konjako ir išsiurbia jį vienai viena. Neretai taip ir užmiega tiesiai prie stalo. Niekas nė neįtaria apie jos tikrąjį gyvenimą. Irena tebėra graži. Ji atrodo it kenčianti madona.

Baisiausia, kad apie VV ji pasakoja kaip apie Dievą, absoliu-čiai jo nesmerkia, netgi jam nepriekaištauja. Labiausiai mėgsta pasakoti apie jų meilės naktis, ištisas meilės paras, net savaites. Tie pasakojimai sklidini tokios šventos poezijos, kad netgi aš klausau jų kaip pakerėtas. Šiaipjau nepakenčiu jokių šnekų apie erotiką. Tėtušio Froido inspiruota mada viešai išsirenginėti yra bjauri.

Tačiau Irenos klausausi it pakerėtas. Ji pasakoja ir pasakoja, vis lėčiau, vis tyliau, kol pagaliau užmiega tiesiai ant stalo. Jos motina šaižiai klykauja, veja šalin kažkokias šmėklas ir vadina mane pragaro išpera.

Toksai tat vaizdas palieka ten, kur pereina didysis Vytautas Vargalys. Bet tasai siaubūnas kažkuo vis dėlto pakeri!

> Nenumanau, iš kur Irena gauna pinigų. Vien konjakas atsiei-na kokios pusantros jos algos. Gal atsiunčia ar atveža VV tėvas. Restoranų durininkai Visatos Subinėje gerai uždirba.

Stefanija negalėjo būti tokia kaip Irena, negalėjo įrengti VV negyvenamos salos. Tačiau ir ji darė, ką išmanė. Ji izoliavo W nuo buitinių rūpesčių.

Jeigu kas mano, kad tai nėra jau taip daug — vadinasi, niekad negyveno Visatos Subinėje.

Neįsivaizduoju V V, besistumdančio eilėje prie duonos karnio ar besiskalbiantį užnešiotas apatines kelnaites. Vien Stefos rū-

pėsčio dėka jis gyveno išpraustas, apskalbtas, dailiai parėdytas ir skaniai pavalgęs, nė neįtardamas, kokių antgamtiškų pastangų šitai reikalauja. Ji netgi leisdavo jo reikalams savo pinigus. Žinia — VV į rankas gaudavo gal pusantro šimto per mėnesį. Visatos Subinėje algos mokamos, postuluoiant, jog kiekvienas prasi-
mano dar tris tokias iš antrosios ekonomikos. Beje, tikrą *hominem lithuanicum* šitai mažiausia jaudina. *H omo lithuanicus* širdies gelmėje absoliučiai netiki šita valdžia, tad nieko iš jos ir nelaukia. Tačiau VV ar Stefanija netgi nebuvo susiję su antrąja ekonomika. Vargšai žmonės. Vargšai vargšai žmonės. Inteligentams Visatos Subinėje išvis sunku — netgi ekonomiškai. Jie neturi ko nudžiauti iš valstybės.

Gali pasirodyt, kad tuščiai erzeliuoju, verkšlenu dėl niekų. Deja, visa ko stygius ir absoliuti betvarkė — ne vien fizinis reiškinys. Tai klaikus dvasios stabdis. Kai valandų valandas medžioji maistą bei rubelius, dedi didžiausias pastangas, kad įsikurtum normalų lizdą, taip pavargsti, kad daugiau nieko nebegali daryt. Visos mintys išgaista kaip neapsiplunksnavę paukštukai.

VV mintys buvo nuo to apsaugotos. VV buvo ne šio pasaulio žmogus. O kadangi kitokio irgi neturėjo, buvo žmogus išvis be pasaulio.

Jis tik beviltiškai stengėsi tą pasaulį susikurti.

Dar vienas dalykas, kurio nesuprantu: Stefa priėmė Lolitos pasirodymą scenoje kaip savo lemtį. Ji ir toliau tarnavo VV namų darbininke ir ekonomė, negaunančia algos, atvirkščiai — tolydžio šelpiančia savo šeimnininką. Rasi, tokių ekonomių pasitaisydavo žlungančiose italų kunigaikščių šeimose.

VV parsivesdavo Lolitą, net tada, kai jo namuose sėdėdavo, tikriau — skalbdavo ar kuopdavo kambarius Stefanija. Anksčiau jis bent retsykiais su ja pergulėdavo, bet kai pamilo Lolitą.. .

Dievaži, jei būčiau mistikas, patikėčiau, kad VV turi antgamtiškos galios, veikiančios moteris. Man gaila Stefos. Man kraupiai gaila Irenos. O antra vertus., jos pačios buvo visai patenkintos savo padėtim.

Dažnai pamanau: gal giliai žmogaus viduj išties slypi troškimas kam nors vergauti? kažkas dostojevskiška yra šitam nore, o kartu siaubinga.

Prisiekiu; aš, Martynas Poška, nenoriu niekam vergauti.

Berods, Gėtė yra rašęs, kad labiausiai reikia sergėtis savo jaunystės troškimų. Neišsipildę jaunystėje, jie užgriūva* tave jau subrendusį it koks košmaras.

Per lagerius nepatirta didžioji meilė užgriuvo VV, jau įkopusį į antrą pusšimtį. Sykiį jis nusivedė mane į atkampų barą, ir išpažino savo meilę Lolitai. Manėsi išduodas didžią paslaptį, o apie ją jau zyzė visa biblioteka. Klausiau to bepročio, svarstydamas, ar jo istorija tinka mano kolekcijai. Jis aiškino man, kaip myli Lolitą.

— Ji yra pamėkliška dovana mano gyvenimo saulėlydžiui,— dėstė be galo niūriai.— Tai panašu į pasaką ar poemą. Aš pamilau! ją sapne "prieš dvidešimt dvejus metus.

Baras buvo purvinas ir dvokė vėmalais. Čia spietėsi daugiausia prasigėrę mokytojai ir žurnalistai: visai greta buvo dvi mokyklos ir trys redakcijos. Labai gera vieta metafizinėms išpažintims.

— Ji man tarsi sesuo, o gal duktė,— skundėsi VV.— Jaučiuosi kaip karalius Lyras, ūmai pergulėjęs su savo dukra.

VV kiaurai užnuodytas mitologinėmis asociacijomis. Jo mokyтasis abatas, Gulago profesorius, kimšte prikimšo jo galvą legendinių vardų ir istorijų.

— Jaučiuosi it karalius Lyras,— gūdžiai kartojo VV.

Ką galėjau atsakyti karaliui Lyrui? Kad saikingiau mauktų kokteilius, nes bemat pristigsim pinigų? Kad jis anoks karalius, vadinasi Vytautas Vargalys ir neturi jokių dukrų? Siaubinga, kai žmogus sutampa su apšniaukštom, dvokiančiom sienom, tampa bevarde Visatos Subinės detale. Bet dar siaubingiau, kai Visatos Subinės gyventojas skendėja kosminėse vizijose.

Ar jums nepasidarytų pirmiausia baugu, o paskui paprasčiausiai šleikštu, jei koks besirangas baloje sliekas pradėtų su jumis diskutuoti apie Haidegerį?

O VV; bugščiai susigūžęs, nežiūrėdamas į mane, toliau narstė baisiąsias aliuzijas:

— Lolita nėra tikrasis jos vardas. Ji nuslėpė vieną raidę. Ji turi vadintis Lilita: Lilu, Lilitu ir Ardat Lili. Ji turi būt plaukuota ir sparnuota. Ji nusiskuto kūno plaukus ir nusiplėšė sparnus, tačiau .tik laikinai.

Ūmai prisiminiau, kaip Lolita (ar Lilita?) žvelgė į skęstantį Gediminą. Privalėjau papasakoti VV apie tą jos žvilgsnį, bet nutylėjau. Visi mes esam nelemti slapukai, nė vienu mūsų neverta pasikliauti. Norėdamas prabilti, pirmiausia būčiau turėjęs prisipažinti, kad buvau ten ir viską mačiau.

— Kasdien ieškau ant jos kūno plaukų,— murmėjo VV — kasdien ieškau randų ties mentėmis, kur buvo sparnai. .. Talmudas nepataria vyriškiui vienam miegoti namuose, nes anksčiau ar vėliau pas jį atskris Lilita.

Tikrai derėjo giliau pamąstyti apie moterį, kurios vyras sudega gyvas, meilužis nuskęsta, o naujoji amžina meilė kliebi kabalistines nesąmones. Bet, kaip jau sakiau, seniai atpratau mąstyti. Aš tik pastūmėjau V V į lietuviybę:

— Nesirauk po šventraščius,— pasakiau.— Mums, lietuviams, dera bijotis lietuviškų slogučių.

— Aš jos nebijau,— nelaukta blaiviu balsu pasakė VV.— Nebijau, kas ji bebūtų. Aš bijau, kad ji neišskristų, todėl ir žiūriu, ar nesikala nauji sparnai.

Ji niekur neišskrido, ji buvo paskersta ir išmėsinta.

Tardytojas šmirinėja po biblioteką, uosto kiekvieną kampą — rodos, tuoj pakels koją ir paliks savo šunišką žymę. Visko gali būti — nesu toks naivus, kad manyčiau, jog seklių psichologija ir fiziologija analogiška žmogiškajai.

Man smarkiai pasisekė: buvau pašauktas kviestiniu, tad mažiau VV slėptuvę savo akimis, man nereikia pasikliauti legendomis ir gandai. Seklys įgriuvo į mano kambarėlį ir pavadino mane su savim. Iš pradžių sutrikau, nes jis nieko, neaiškino. Pamaniau, kad jie viską žino. Bet jis viso labo nusivedė mane į bibliotekos fondus. Vikriai nužingsniavo labirintais, kuriuose net aš pasiklyščiau. Mes nuėjom turbūt keletą kilometrų.

Iš pradžių niekaip, nesupratau, kur mane atvedė. Tatai buvo panašu į naktinio sargo kampelį. Sukiūžusi kušetė, begėdiškai paramstyta knygomis iš lentynų, kreivas stalelis, ant jo — elektrinis arbatinukas ir dvi peleninės, sklidinios dvokiančių nuorūkų. Abi kampinės sienos buvo nuklijuotos piešiniais ir portretais.

Seklys kimiai paklausė, ką apie visa tai manau. Visai nuoširdžiai atsakiau, kad čia piktybiškai pažeistos priešgaisrinės apsaugos taisyklės.

— Baik maivyti! — šiurkščiai subliuvo seklys.— Neklausiu, ar žinotai apie šitą urvą. Nežinotai. Čia niekieno nebūta mažiausia porą savaičių. Jei būtum žinojęs, seniai būtų čia pašniukštinėjęs ir palikęs pėdsakų. Tai ką manai?

— Kol kas nieko.

— Kas čia tokie? — piktai paklausė specfondo viršininkas — jis buvo antrasis kviestinis.

Išžiūrėjau į portretus. Pažinau Kafką, dar visai jaunutį. Į vargšo Franco širdį taikėsi Kupidonas, nupieštas paties VV. Jis buvo apšepęs, panašus į „Naručio“ girtuoklius. Šalia vypojo bent kiek arkliškas Kamiu veidas. Graviūrose pažinau de Sada ir Nyčę. Aukštėliau kybojo Bodleras ir Romanas Polianskis. Tik įtempęs atmintį, šiek tiek abejodamas, dar pažinau 2aną 2enė.

— Tai vis rašytojai, poetai, vienas kino režisierius,— burbter lėjau.— Anos sienos* turbūt komentuoti nereikia.

Ant kitos kampinės sienos viens už kitą didesni puikavosi Platonas, Marksas, Leninas, kažki kodėl Tolstojus su Pikaso ir Čaplinas. Draugiją vainikavo du didieji pokeristai, lošę iš Europos, o gal iš viso pasaulio — nemirtingieji Josifas su Adolfu. Abiejų akyse slypėjo pašaipa ir pasitikėjimas savo kortomis. Dievaž, nesuprantu, kodėl VV nepripiešė jiems kortų. Juk pripiešė Platonui užraitytus ūsus.

— Jis prisinešė čia fondinių knygų,— pritūpęs ir apsižvalgęs gailiai pranešė specfondo viršininkas.— Pasivogė, nors nesuprantu kaip. Mūsų apsauga...

— Geriau patylėtum,— pajutau šiokią tokią smagumą, kad ir su savo kolega seklys kalba atžariai.— Matau, tavo knygas gali skaičiuoti, kas netingi. Paskui sudarysi sąrašą.

Jis staigiai pasisuko į mane:

— Nagi, padėk!

Be abejo, tai buvo mano protinių nuopelnų pripažinimas: pakylėti kušetę jis pasivadino ne kolega, o mane. Geriau jau būtų pasitelkęs tą sutrikusį pilkaakį.

Iš pradžių pamaniau, kad man tiesiog mirga akyse, paskui su siaubu atšlijau. Dievaž, mane būtų mažiau išgąsdinęs į gabalus sukaptas žmogus.

Po kušete rėplinėjo, krutino ūsus, poravosi milijonai tarakonų. Visi bibliotekos tarakonai, visi kaip vienas susirinko čia. Juodi ir rudi, ir 'blusos, ir degtukų dėželės dydžio, blizgantys¹ ir matiniai, jie ropštėsi vienas per kitą, rėpliojo dešimtimis sluoksnių, net šokčiojo į viršų, net skraidžiojo. Jų buvo tiek daug, kad galėjo lengvai mane praryti, iškrimsnoti po vieną molekulę, po vieną atomą.

Ir visi ūmai išsilakstė į šalis, pasklido, išsislapstė lentynose, tarp knygų, sulindo į neregimus plyšius, rodėsi, tiesiog ištirpo ore. Po Jteletos mirksnių neliko nė vieno — tik ten, kur anksčiau stovėjo kušetė, juodavo galybė taškelių: milijonų milijonai tarakoniškų šūdžiukų.

Aš visas tirtėjau, o seklys tapo panašus į filosofą, ūmai sugavusį už uodegos savąją *idée fixe*. Jis nenustebo, neatšlijjo į šalį, kaip aš. Vien kreivai šypsojosi, o jo akys skelbė, jog kaip tik to jis ir tikėjosi.

Vienoje mano kolekcijos nuotraukų Lolitos išraiška tokia, tarsi po visą ją ropinėtų tarakonai ar skruzdės: po visą kūną, slap-

ciausias, švelniausias vietas. Ji stovi pastėrus, nes žino, kad tos kankynės vis vien neišvengs.

Kažkodėl pražūva tokios moterys kaip Lolita, tokie vyrai, kaip VV. O visa mūsų kontora, kiti mano pažįstami ir toliau kuo ramiausiai gyvuoja, yra visai sotūs ir patenkinti. Jie nieko neišsimyli. Jų nekamuoja slogūs prisiminimai. Jie docentauja institutuose, nuobodžiauja konstravimo biuruose arba tapo vis tuos pačius spalvingus peizažus.

Gal norint iš tiesų gyventi, belieka viena — pražūti?

Prisidengdamas darbo reikmėmis, daug bendrauju su lietuvių rašytojais. Neva konsultuojuosi su jais, kaip derėtų sudaryti grožinės literatūros bibliografinę rodyklę. Iš tiesų tesidairau naujos medžiagos savo kolekcijai. Lietuvių rašytojai duoda peno ir jai, ir martraščiui. Beje, jie vis klausinėja manęs, ar nežinau kokio gero siužeto. Esu sumanęs vieną vienintelį.

Tai apsakymas apie tokį daną ar olandą, gyvenantį su gražute žmonele gražučiame užmiesčio namelyje, labai susirūpinusį daugeliu dalykų. Jam kelia didelį rūpestį pajamos: jos auga ne itin spėriai. Jaudina jį ir tautinės problemos: daniškas sviestas (arba olandiški sūriai) pasaulinėje rinkoje susilaukia vis didesnės konkurencijos. Jis nuoširdžiai ir kruopščiai dirba, o laisvalaikio planuoja teniso kortus savo sklype. Jie turi būti ypatingi, skirtis nuo visų pasaulio kortų. Be to, tasai danas (o gal vis dėlto olandas?) pasirašo visus įmanomus taikos manifestus ir šelpia Kovos su narkomanija lygą. Pagaliau nusprendžia rengti unikaliuosius kortus, bet ūmai pamato, kad tam skirtoje sklypo vietoje atsirado nepažįstamas baltas objektas.

Tasai belgas (ar prancūzas) labai pasipiktina. Skubiai skambina į municipalitetą, tačiau ten niekas neatsiliepia. Visai įniršęs, skambina į policiją, tačiau telefono ragelyje teisgirsta keistą garsą — lyg veblenimą, lyg kokią čiaupnojimą.

Tada tasai italas (arba danas)' piktai nušnopuoja prie išibrovėlio. Priartėjęs prie baltojo objekto, jo ryžtas išblėsta, nes objektas labai didelis. -Priešais jį pūpso milžiniška subinė — maždaug dvidešimtaukščio namo dydžio. Ji labai švari, kūpso be galo patenkinta, tarsi būtų čia ir gimusi.

Prie jos jau pramintas takelis, o kaligrafiškas užrašas didelėmis raidėmis skelbia: „Bučiuoti kasdien nuo 16 iki 18 valandos“. Olandiškasis belgas absoliučiai nieko nesupranta. Jis nėra girdėjęs apie Visatos Subinę, o jei ir girdėjo — galvojo, jog tai prasiimanymas. Skambina į Kovos su narkomanija lygą, Taikos gy-

nimo komitetui, savo advokatui, netgi į moterų klubą — tačiau visur tegirdi tą patį keistą garsą: lyg nerišlų vėblenimą, lyg kokią čiaupnojimą. TV terodo visiškai analogiškos subinės atvaizdus. Tasai daniškasis italas vėl skambina visais įmanomais numeriais, vis labiau nervinasi, kol praregėjimo akimirksnį ūmai suvokia, ką visąlaik girdi telefono ragelyje, v

Tai sočiai ir patenkintai pirsnoja vis ta pati dieviškoji subinė.

Esu dar sukūręs istoriją apie belaisvio meilę. Tasai belaisvis sėdėjo už spygliuotų vielų. Už kokių vielų, su kalte ar be kaltės — visiškai nesvarbu. Tarpais, labai retai, jam pavykdavo iš tolo pamatyti moterį. Iš labai toli — jis nė neižiūrėdavo jos bruožų, tad pramanydavo juos pats. Tas pramanytas moteris jis piešdavo. Kartais jos būdavo panašios į madonas, kartais į stoties prostitutas, bet manasis belaisvis jau neprisiminė, nei kaip atrodo madonos, nei kaip atrodo prostitutės.

O vieną dieną įvyko stebuklas. Prie pat spygliuotų vielų pasirodė jaunutė mergina. Ji atėjo ir kitą dieną, ir dar kitą. Ji buvo kalėjimo viršininko duktė. Belaisvio gyvenimas ėgavo prasmę. Jis galėjo žiūrėti į tą merginą. Žiūrėdavo ir vogčia, ir nesislėpdamas — ji vis vien jo nepastebėdavo. Bet pastebėjo kiti.

Istorijose apie kalinius mėgstama vaizduoti, kokie jie solidarūs, kaip padeda vieni kitiems. Tai labai gražu, bet iš tiesų būna visiškai kitaip. Aš tą žinau — visi mes esam kaliniai, o jokio solidarumo man neteko patirti. Kiti belaisviai piktai šaipėsi iš jaunojo išimylėlio, laidė apie merginą nešvankius juokelius, grubiai aptarinėjo jos privalumus ir trūkumus.

Mergina buvo tikra kalėjimo viršininko duktė. Ji nelaikė kalinių žmonėmis, nelaikė net gyvuliais. Jos mėgiama pramoga buvo pjudyti neatsargius belaisvius apsaugos vilkšuniais. Ji nejautė jiems neapykantos, tiesiog tie žmonės jai atrodė kur kas žemesni už šunis.

Tačiau manasis jaunuolis šito nematė, nenorėjo matyti. Jis ją mylėjo, ir tiek. Pavydėjo tiems gauruotiems šunims, kuriuos ji glostydavo. Pavydėjo net kibirui, kurią ji kasdien išnešdavo į lauką. Gal būtų suvis nuprotėjęs, bet mergina po kokio mėnesio dingo ir daugiau nesirodė.

O paskui jaunuolis nelauktai išėjo į laisvę, pamaži atgavo jėgas ir ėmė gyventi beveik normaliai. Jis tik keistokai vertino moteris. Nė Viena jam negalėjo įtikti. Rodės, pasaulyje išvis nėra moters, kuri jį patrauktų. Tačiau tai buvo netiesa. Pasaulyje buvo viena tokia moteris. Ir manasis jaunuolis (jau nebe jaunuolis

ir ne belaisvis) ją sutiko. Pažino iškart, o ji, suprantama, jo nė neprisiminė.

Čia mano istorija nutrūksta, nes pabaigos jai niekaip negaliu sugalvoti. Tikrai negebu rašyti istorijų. Gebu rašyti vien mart-raštį.

Lietuvių rašytojai iškart kimba prie manęs, vos pasakau, kad belaisviai vienas kito neužjaučia ir nepalaiko. Jie cituoja kažkieno gražų pasakymą: žmonės suartina ne bendri džiaugsmas ir pergalės, o tik bendri skausmai ir nelaimės. Sutinku, tokia taisyklė' galioja keliems ar keletui žmonių. Bet jį visiškai negalioja žmonių bandai. Iškart pateikiu pavyzdį iš savo kolekcijos.

Šitai nutiko naujosios brežneviškos Konstitucijos svarstymo metu. Visi žinome, kaip vyksta tokie svarstymai. Suvaryti į salę žmonės snūduriuoja arba skaito knygas, o abejingi oratoriai aiškina, kaip viskas yra puiku, ir kiek daug teisių mes visi turime. Tačiau inžinerijos institute ūmai įvyko skandalingas incidentas. Vienas filosofijos docentas nusprendė ištis pasvarstyti Konstitucijos projektą. Jis garsiai pareiškė, kad Konstitucijos straipsniai turėtų atitikti Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos principus. Jis dargi turėjo išūlumo priminti, kad mūsų didžioji šalis tą Deklaraciją pasirašė ir išipareigojo jos laikytis. Savaime suprantama, susirinkimas buvo skubiai nutrauktas, jo protokolas sunaikintas, o docentas sudorotas. Visa tai absoliučiai natūralu. Tokia yra Visatos Subinės kasdienybė. Bet gal manot, kad kolegos slapčia spaudė docentui ranką ir vieningai, nors ir tyliai, jį palaikė? Gal jie vidujai juo didžiavosi? Gal bent jį užjautė? Ne, visi didžiai įniršo, nes institutą kaip vapsvos medų bemat apniko visokiausios komisijos, tad visiems teko rašyti milijoną ataskaitų, perspektyvinių planų ir apskritai drebėti dėl savo kailio. Visi nuoširdžiai keikė vargšą išsišokėlį, sukėlusį tokių nesmagumų, ir pikta nubalsavo už jo sudorojimą. Taip jam ir reikia, galvojo kiekvienas, gyvenį sau ramiai, nieko neveiki, o čia atsiranda toksai — Žmogaus teisių deklaracijos išigeidžia, rupūžė!

Savaime- suprantama, docentas buvo išmestas iš darbo anaipatol nė už Deklaracijos gynimą. Buvo kruopščiai įrodyta, kad jis neturi deramos kvalifikacijos. Nesupranta dialektikos ir kitų marksizmo subtilybių. Negali auklėti jaunosios kartos. Ir taip toliau.

Beje, dėl jaunosios kartos. Studentai į tą įvykį išvis nereagavo. Nūdienių studentų šūkis: „0 man vienodai rodo!“

Ši istorija mane domina dar ir todėl, kad ilgai ir beprasmiškai ieškojusiam darbo eksdocentui buvo pasiūlyta dirbti bibliotekoje.

Aš vis labiau įtikiu, kad bibliotekose slypi kažkokia man kol kas nesuprantama metafizinė paslaptis.

VV su Lolita mėgo vaikščioti po senamiestį. Tie keliolika kvartalų jiems atstojo visą Vilnių. Ne sykį buvau juos ten sutikęs. „Sutikęs“ — blogai pasakyta. Jie tarytum ir eidavo gatve, bet iš esmės jų ten nebūdavo. Sakytum, jie vaikščiodavo visai visai kitomis gatvėmis, po miestą, kurį nešiojo savyje, savo viduj.

Jie vaikščiojo po Vilnių tarsi po biblioteką.

Galima tarti ir šitaip. Senamiesčio namai ir skersgatviai — tai pageltę manuskriptai, sklidini išminties, neiššifruotų paslapčių. O nauji rajonai — tai vienodos, beveidės politinės brošiūros, VSP vadų kalbos, tesiskiriančios vien pavadinimais, trumpaamžės, kaip ir blokiniai Vilniaus namai.

Galėčiau ir toliau postringauti ta linkme, tačiau man kur kas labiau rūpi ne biblioteka, o skaitytojai — VV su Lolita. Jie galėdavo klajoti gatvėmis ištisas paras. Keista pora: ramus milžinas žilstelėjusiais smilkiniais ir ilgakojė mergina, kažką niūniuojanti panosėje. Gal „Paskutinįjį tango Vilniuje“. Jie ieškojo mažyčių džiaugsmų, kartais jų rasdavo: susigūžusią šveplą senutę, perduodančią pirmąsias žibuokles; pasišiaušusį kačiuką, išvien miaukiantį, pražiojusį rožinę burnikę; liepsnojantį imantriaformį rudens lapą — unikalų, besiskiriantį nuo visų kitų.

Sakykit, ką norit, tačiau tai stebuklinga — kai du išvargę, perėję pusę pragaro žmonės geba rasti tokių mažyčių džiaugsmų. Taip vaikai randa spalvotų stiklo šukių dvokiančiame sąvartyne.

. Lolitos tėvas pulkininkas Banys vaikystėje darė su ja neįtikimus eksperimentus. Ji buvo vienturtė dukra, o tėvas norėjo tik sūnaus, savo idėjų paveldėtojo. Jis bandė užsiauginti būsimąjį teroro apologetą, slaptosios policijos genijų. Jis svajojo apie saugumietišką Banių dinastiją. Vesdavosi trapią mergaitę į apklausas, vertė ją pamilti kalėjimo kvapą. Kalė jai į smegenis savo slogią filosofiją.

Nesunku nuspėti, kokių pėdsakų šitai paliko Lolitos smegenyse.

Tačiau neišmanoma nuspėti, kokių pėdsakų paliko suaugusios, dukros elgesys jos mielojo tėvelio smegenyse! Pulkininko Banio srnegenų neperpras niekas.

Mano žiniomis, Viešpats Dievas išsižadėjo sutvėręs pulkinin-
- ką Banių, pasiskelbė nė pats nežinąs, kaip tasai surėdytas.

Mane slegia gausybė „be“: be-veidis, be-prasmis, be-dvasis... visi tie šiukšlynai, dūlėsiai, puvėsiai, paralyžiai mano galvoje... Bet nieko negaliu paveikti... Šitaip yra... ir bus... per amžių amžius... Apima laikas, pamanius, jog šitaip išties gali būt per amžių amžius... Tai siaubinga... Tokie santūrus, darbštus žmonės, kaip lietuviai, pamaži virsta, jau pavirto, tingiais Visatos Subinės kirminais... Baisiausia, kad be Visatos Subinės turbūt nebegalėtume gyventi. Visi esam įkalinti ligi gyvos galvos, todėl nė nenutuokiam, ką darytume, ūmai išleisti į laisvę. Tai yra baisu: išties nežinotume, kaip gyventi, ūmai gavę laisvę. Jau įpratome būti vergai ir pastumdėliai. Įpratome tarsi Amerikos negrai. Mus, visai kaip praeito amžiaus negrus, rytą pakelia, pamaitina ir išvaro į darbus. Vakare vėl pašeria ir leidžia padainuoti liūdnu blyžu. Ir nereikia nieko spręsti, dėl nieko kautis, apie* nieką galvoti. Mirti badu niekas neleis, visad pašers... Ir nieko išties baisaus nenutiks — blogiausiu atveju gausi rykščių... Na ir kas — dažnas gauna...

Tokia būtis įauga į kraują, dar blogiau — įauga į genus. Kitaip gyventi negali ir nebenori. Paleistas laisvėn, tikriausiai pats grįžtum atgal į senąją plantaciją ir pasiprašytum vėl priimamas į vergus... .

Jėzau, Jėzau — ir kas mane pastūmėjo gimt Visatos Subinėje!?

Labai norėčiau būti kitoks, bet nieko negaliu padaryti. Guodžiuosi vien savo martraščiu.

Bet juk jo niekas neskaitys!

Net jei sugalvočiau, kaip nevirsti riebiu Visatos Subinės kirminu — koku būdu išpėčiau kitus žmones, kitas tautas, kitas šalis? Kaip išgelbėčiau juos nuo baisiosios prapulties?

Niekaip.

Niekaip, niekaip, niekaip... .

VV nenori trauktis iš mano gyvenimo. Siunčia nykius pasiuntinius, -braunasi į mano kasdienybę niršiau nei bet kada. Jo nebuvimas kur kas regimesnis negu jo buvimas.

Šiandien į biblioteką atslinko toji šmėkla Giedraitienė. Nuo jos dvokė perrūgusiais kopūstais. Bet neprašė iš manęs trirublės, ji netgi nebuvo girta.

— Vytukas absoliučiai nekaltas, — pareiškė prarūkytu bosu, — paliudysiu šitai bet kokiam teisme. Jis žudė mane, o ne tą mergelę. Čia aš kalta. O kalčiausi mano triušiai.

Ji išsidrėbė ant girgždančios kėdės, užkėlė koją ant kojos ir gracingai parėmė pirštais smakrą. Su nuostaba pagalvojau, jog

kitados ši moteris turėjo būti gražuolė. Ji ramiausiu balsu pripasakojo tokių dvyų, kad nė nežinojau,' kaip jaustis.

Giedraitienė augino triušius, iš jų ir gyveno, nes jokios pensijos negaudavo, o vienturtis sūnus ją nesirūpino. Visus savo augininius vadino vardais ir vedžiodavo pasiganyti į pievą. Triušiai jos klausė kaip dresiruoti šunys. Bet svarbiausi buvo jų vardai. Vienas isteriškas juodaausis vadinosi Hitleris. Kresnas ūsočius buvo vardu Stalinas. Būdavo ten ir Berija, ir Suslovas, ir Čingischanas, ir Mengelė. Būdavo — nes triušiai keisdavosi, o vardai likdavo vis tie patys. Juos pramanydavo V V. Anot jo — kad nebūtų gaila tuos triušius galabyt. Pati Giedraitienė jų pribaugti negebėdavo. Šaukdavosi VV pagalbos. Jis paimdavo kokį Mengelę ir nudobdavo vienu plaštakos smūgiu. Giedraitienė tuo metu užsimerkdavo ir galvodavo apie tikrąją Mengelę.

— Liūdna mano profesija,— aiškino be galo rimtai.— Kas man dabar juos užmušinės? Gal pats galėtumei? O gal pats žinai, kas pirkto du šimtus šešiolika triušių?

Pajutau nenumaldomą norą iškvosti iš jos visus du šimtus šešiolika vardų. Tai būtų makabriškas VV neapykantos žemėlapis. Pasivadinau tą raganą į svečius. Manau, lygiai tokių pat emocijų skatinamas mane buvo pasikvietęs Molotovas. Ji noriai sutiko.

— Patį negražiausią, labiausiai nusususį jis liepė vadinti Platonu,— tarė atsistodama. Šitam leisdavo nudvesti pačiam — vis vien tokio kailiuko niekas nepirkto. ..

Praklausiau Giedraitienės pasakojimo ligi paryčių. Triušių vardai visai susipynė, jų buvo per daug. Manęs nenustebino Robespjėras ar Froidas, tačiau apstulbino Mocartas, Kamiu ir Bethovenas. Bethovenas buvo didelė patelė nulėpusiom ausim, beldusi į narvo grindis Penktosios simfonijos ritmu. VV kas savaitę nūdauždavo kokį Kantą, Pikasą ar Konfucijų.

Dėmesio: Giedraitienė man persakė tokius VV žodžius, ištartus, nugalabijus dar vieną triušį:

— Deja, visi jie vėl atgims. Žudymas išvis neturi prasmės... Nebent žudytum žmogų, šventai tikėdamas, kad miręs kankinio mirtim, jis atgims geresniam pasauly, geresniam amžiui.

Šią mintį verta įsidėmėti. O šiaip jau Giedraitienės išpažintis viską sujaukė. Sužinojau, kad VV buvo jos lūšnelėje kas savaitę. Žmogus, nelankęs savo tėvo, rūpinosi kažkokia puskvaiše girtuokle. Beje, pamažit ėmiau įtarti, kad ji anaip tol ne puskvaišė. Godžiai čiupinėjo mano kolekcijos daiktus, tyrinėjo juos išminingu žvilgsniu, skaitinėjo laikraščius iškarpas bei laiškus.

Šmėkštelėjo mintis, kad ji atslinko čia anaip tol ne atsitiktinai, kad ji pasiūsta iššnypinėti mano kolekciją, o savo pasakom vien užkalbinėja man dantis.

Visatos Subinėje kiekvienas, turįs bent menkiausią blaivia mintelę, serga paranoja. Ji įaugo mums į kraują. Bemat pradedi manyti, kad tą mintelę nori išvogti, o tave patį už ją sudoroti. Visur vaidenasi sekliai. Šnekėdamas telefonu, nė mirksnio neabejoji, kad esi klausomas.

Jei nuotaika nors kiek prastesnė, rodosi, jog net tavo mintis kažkas slapčia įrašinėja. Tokia paranoja — fundamentali Visatos Subinės savybė.

Tiesiai paklausiau, kodėl VV jautė jai tokį išskirtinį prielankumą.

— Šiaip ar taip, esu jo tikra teta, — ramiai atsiliepė ji. — Iš esmės — kone motina. Magdelė Vytuku visiškai nesirūpino.

Net žagtelėjau ir nuėjau į virtuvę kaisti kavos, kad galėčiau suvirškinti tą žinią. Tokia situacija buvo visiškai vargališka. Lig šiol nė neįtariau, kad jis turi tikrą tetą.

— Taip, motina, — bambeno Giedraitienė, slampinėdama po kambarį. — Mano sesei Magdutei Vytas išvis neegzistavo. Ji vis užmiršdavo, kuo jis vardu. Vienturtis sūnus jai nerūpėjo.

— O kas jai rūpėjo?

— Ji buvo skaitytoja. Ji vien skaitė. Knygų pramano pasaulis jai buvo kur kas tikresnis už gyvenimą. Ar supranti? Tarkim, patį kokia knyga gali pakerėti, bet visad suvoki, kad ji tėra popieriaus lapų krūvelė. O jos galvoje viskas apsivertė. Knygų pasaulis jai buvo didžioji tikrybė, o gyvenimas — be galo nuobodi knyga, kurią panorus galima nusviesti į šalį. Įsiskaičius į koki romaną, ji net pradėdavo rengtis to laikmečio rūbais, šnekėti tos šalies kalba. Būdavo, ateinu — ir negaliu su ja susišnekėti: ji vengrauja angliškai.

— Jis šliete šliejosi prie manęs, — kartojo Giedraitienė, — tarpais buvo artimesnis už tikrą vaiką. Robertas juto Vytukui nesveiką pavydą, tačiau dabar turės jam padėti.

Mano martraštyje knibždėte knibžda pulkininkų. Šit atsirado dar vienas — pulkininkas Giedraitis.

Urnai suvokiau, kas toks tą klaikią pavakarę stenėdamas brovėsi pro krūmus, o paskui neskubriai žingsniavo link juodojo automobilio. Aš tūnojau prie Banių sodo namelio ir gerai mačiau tą žilstelėjusį vyriškį. Tai buvo pulkininkas Giedraitis. Dabar ži-

nau šitai taip aiškiai, tarsi pavardė būtų buvus išpausta jam ant kaktos. Jis irgi prikišo nagus prie to košmaro.

Jie surengė viską iš anksto. Nejaugi iš anksto planavo ir Lolitos mirtį?

Giedraitienė vis vinguriavo ir pynė savo absurdišką teoriją — esą, VV žudė ne Lolitą, o ją kartu su visais triušiais. Ir ūmai tarsi visiems žinomą dalyką tarstelėjo:

— Kada aš dėl jo sėdau į kalėjimą...

Rodės, mane trenkė perkūnas. Prarijau jos šykštų pasakojimą tarsi besirangančią gyvatę.

— Pačiu savo buvimu išstampiau jam visas gyslas,— liūdnai prisipažino ji,— esu gyva jo praeities kaltė.

Klausiau jos nesklандаus pasakojimo, kaip reta ryškiai regėdamas ramią upelę, lanku gaubusią keletą užmiesčio namų, krūmais apžėlusį duburį, kur VV ateidavo tiesiai iš miško, rizikuodamas galva, matyt, niekaip nepajėgdamas pabėgti nuo vaikystės prisiminimų. Mačiau Giedraitienės paskubom surengtą lauknešėlį: gabalą kumpio, tris agurkus ir dvi storas, kvepiančias duonos riekes. Gėlėtą rankšluostį, kuriuo VV šluostėsi nuogutėlių įraudusių kūną, visai nesidrovėdamas tetos. Jos pasakojimas buvo toks gyvas, kad viskuo tikėjau.

Bet Giedraitienės legendai stigo elementaraus nuoseklumo. Pasak jos, VV karaliavo tarp apylinkės miškinų, jis perduodavo vadams senelio nurodymus. Berods, jau sakiau, kad senasis Vargalys slapčia koordinavo miškinų veiksmus. Visai nesuprantu, kam VV būtų prireikę užstatyti visą būrį už savo gyvybę. Juo labiau nesuprantu, kam būtų apšaukęs ryšininke Giedraitienę, savo maitintoją ir globėją. Vienas Giedraitienės sakinyš išsyk privertė suklusti. Robertas juk negalėjo šito padaryti, neraiškiai sumurmėjo ji, jis nebūtų išdavęs tikros motinos. Pasak jos, VV silpnumo akimirksnį pardavęs visą būrį, o paskui dingęs nežinia kur ir veikęs nežinia ką. Ji viena nežinojusi apie jo išdavystę, tad visą laiką graužusi jį tarsi gyvas sąžinės priekaištas.

Sakyčiau, jos paistalus griaua du faktai. Pirmas — VV iš tiesų sėdėjo lageryje, yra net per daug liudininkų. Antras — jo vado Bitino būrys egzistavo dar gerus porą metų po VV suėmimo.

Mane tur kas labiau sudomino žinia, kad Užubalių kaime ramiausiai tebegyvena pora — brolis ir sesuo,— kitados prižiūrėjusi VV motiną.

Gyvi liudininkai man nė nesisapnavo. Jie galėjo man papasakoti apie VV vaikystę! Jie galėjo įduoti man labiausiai trūkstamą martraščio grandį. v

Mano martraštis, lyginant jį su gyvenimu, yra tvarkingas kaip abėcėlė. Gyvenimas kur kas nenuoseklesnis. Paklausęs Giedraitienės svaičiojimų, baudžiausi iš ankstauro ryto atsidursias pas VV motinos slaugus. O atsidūriau ten gal po savaitės, nes mane ūmai aplankė Kovarskis ir nuo slenkščio pranešė, kad VV lankėsi pas jį prieš pat lemingąją išvyką į sodus.

— Jis preparavo mano lavonėlius,— pareiškė Kovarskis.— Dažnai mėgdavo šitaip smagintis. Gal buvo slaptas nekrofilas.

Nepatikėjau nė vienu jo žodžiu, tokie fantazmai — slaptas Kovarskio pomėgis. Jis mano, kad pasaulyje per mažai realių siaubų ir šlykštybių, tad reikia jų dar ir pramanyti. Jam tai labai gražu. Man regis, jis nė pats nežino, kas jo pasakojimuose teisybė, o kas — absoliutus pramanas.

— Nori pasakyti, kad VV iš anksto treniravosi pjaustyti žmones?

— Ne,— gūdžiu balsu atsišaukė jis.— Vytas preparuodavo vien smegenis. Kitkas jo nedomino. Tačiau svarbiausia, kad vakar manęs apie šitai teiravosi vienas sužmogėjęs falas.

Iškart supratau, kad jis turi galvoje seklią, landžiojusią ir po biblioteką. Kovarskis visad gebėjo taikliai apibūdinti žmones. Labai norėčiau įtraukti Kovarskį į savo kolekciją, tačiau jis slidus kaip žaltys. Net prisigėręs niekad nešneka apie save. Jo nespaisysi. Ką jis, tokių gabumų vyras, veikia toje lavoninėje?

— Bet tas tipas šūdą tepešė. Pasakiau, kad mudu su Vytu maukdavom spirimą, o lavonų anas bijojęs iš tolo.

Žvelgiau į jo žėrinčias akis ir spėlioju — savas jis, svetimas ar niekieno. Teko rizikuoti: be rizikos gyvenimo nenugyvensi.

— Kaip sau manai, ko VV ten ieškojo? — atsargiai paklausiau.— Tose smegenyse.

— Tarakonų! — nė nemirktelėjęs atšovė Kovarskis.

Vos spėjau įtraukti į savo kolekciją Giedraitienės triušius, į ją ėmė ryžtingai brautis ir kitokie gyviai. Turiu galvoje tarakonus.

Tarakonai VV irštvoje, kurią išsirengė tarp bibliotekos lentynų. Tarakonai numirėlių smegenyse. Tarakonai visų mano pažįstamų butuose — išūlūs, grėslūs, nesunaikinami. Vilniaus tarakonai — nebe gamtinis, o grynai metafizinis objektas. Jų neįmanoma nugalėti. Geriausi olandiški ir vokiški nuodai teveikia juos vieną vienintelį kartą. Po keletos dienų jie grįžta ir nuo nuodų vien tunka. Jie vogčia stebi, kaip mes tuštinamės tualetuose, kaip mylimės su moterimis. Net gimdymo namuose yra tarakonų. Jie

lydi mus nuo pirmos gyvenimo akimirkos. Ir nulydi ligi pat mirties patalo. Net prozektoriaus šaldytuvuose veisiasi tarakonai.

Aš vis dėlto aplankiau buvusius VV motinos slaugus. Jie pasitiko mane prie vartelių, tarsi būtų seniai lūkuriavę. Broliukas pasirodė besas didžiai įtarus: pareikalavo parodyti dokumentus. Jiedu gyveno vieniemyje, o kur dunksojo patsai Užubalių kaimas, taip ir nesupratau. Trobos vidų, rodės, dekoravo dailininkas minimalistas: stalas, kėdės, lentynėlė. Net užuolaidos buvo be rašto. Šeimininkai atrodė lyg viduramžių asketai: liesi, sučiauptom lūpom, mažakalbiai.

Julius (taip jis prisistatė) lyg burtininkas ištraukė butelį, pripylė tris taureles ir spragtelėjo pirštais:

— Pirmą — ant tuščio! — pasakė grėsmingai.

Tai buvo grynas spiritas. Julius dirstelėjo į mane prielankiau ir pripylė po antrą. Janė (taip vadinosi jo sesuo) nežinia kada suskubo paraikyti skilandžio. Už lango niūriai leidosi raudona saulė.

— Mat čia ką tik buvo vienas toks,— patylėjęs paaiškino Julius,— kur apsimetė, kad renka medžiagą enciklopedijai. O nuo jo trenkte trenkei pažįstamu kvapu.

Taip patyriau, kad čia jau spėjo apsilankyti tasai seklys.

— O pats ką renki? — atžariai pasiteiravo Julius.

Staiga nusprendžiau, kad privalau paaiškinti jiems apie savo kolekciją ir martraštį. Jie išsyk viską suprato.

— A, tu viso labo nori perprast pasaulį,— ramiai konstatavo Julius.

Mes kiaurą naktį gėrėm spiritą, o jiedu vis kalbėjo. Niekad nevaikščiojo į bažnyčią, tad jų neatliktos išpažintys kaupėsi metų metais. Jie visai negailėjo ir negynė savęs. Išties atliko išpažintį: stengėsi prisimint visas nuodėmes, o ne jas nuslėpti.

Po karo Vargalių namas liko be šeimininkų. Jiedu gėrė paliktus brangvynius ir sklaidė nesuprantamas knygas, kol atėjo rusų kareiviai su kažkokiu tipu, kuris apskelbė juodu Vargalais.

— Tad mes irgi truputį Vargaliai,— kreivai šyptelėjo Julius.

— Atpylėm du mėnesius kazemate kaip Vargaliai.

— Kodėl neišsigynėt? — teiravausi jau apgirtęs.

— O koks skirtumas? Kai išsiaiškino, kas esam, vis vien išvežė.

— Meluojai,— staiga įsiterpė Janė.— Mudu norėjom kaip nors išpirkti kaltę prieš Vargalius.

Taip prasidėjo jų 'didžioji išpažintis. Janė su Julium buvo pamestinukai, išėję į gyvenimą iš našlaičių prieglaudos. Prieglauda,

dų mitologija mums, turėjusiems tėvus, yra sunkiai suprantama. Mes nesuvoksim smelkiančio našlaičio dvasią tikėjimo, kad jis yra mažų mažiausia laumių pagrobtas princas.

Prieglaudos mitologija skelbė, kad Janę su Julium palikusi prabangiai apsitaisius ponia, prisiekusi vėliau juos rasti. O iš tiesų net nežinia, ar jie tikrai brolis ir sesuo. Visą gyvenimą juto vienas kitam slaptą potraukį, tačiau gyveno kaip brolis ir sesuo. Juodu priėmė tarnauti Vargaliai. Pagal prieglaudos mitologiją jie lyg ir galėjo būti Janės ir Juliaus tėvai. O „galėjo“ tiems pamestinukams reiškė „tikriausiai buvo“. Pamaži pradėjo reikšti „be abejo yra“. Tai buvo akivaizdi nesąmonė dėl daugybės priežasčių, tačiau Janei su Julium šitai neatrodė svarbu.

Vargalius jie prisiminė su užuojauta ir keista, patologiška meile. Tarp Juliaus pareigų buvo erotiškai pasakojimai, juos turėjo sekti VV motinai, kasdien ją masažuodamas. Ji be galo mėgo erotines istorijas, nors pati, abiejų tvirtinimu, po VV gimimo lytiškai nebegyveno su vyru. O Janė privalėjo iškentėti V V tėvo ligas. Jis buvo klaikus hipochondrikas, apsistatęs mikstūromis bei piliulėmis.

— Labiausiai buvo gaila Vytuko,— aiškino Janė.— Jį tiesiog nukankindavo.

Motina kasdien mokydavo VV — ligi pat brandos metų. Po dvi, po tris valandas. Mokydavo nežinia ko, nepalikdavo laisvos minutės. Ji buvo motina maniakė, bijojo, kad sūnus, nors mirksniui atskirtas nuo jos, tuoj pat pražus.

— Slapčia jį maitindavau,— burbtelėjo Janė.— Ponia buvo vegetarė ir dietininkė, tai ir Vytuką versdavo badauti.

Jiedu laikė VV jaunėliu broliuku. Nežinomi Viešpaties keliai: VV jiedu mylėjo ir globojo, o jo tėvų ėmė vis labiau nekęsti. Jie viską vertino taip: Vargaliai stengiasi išpirkti savo kaltę, neperkrauna jų darbais, gerai moka, bet nepripažįsta svarbiausiojo dalyko — kad yra jų tėvai. Pamaži ta paranojinė idėja apėmė visą Janės ir Juliaus esybę, jie guldavo ir keldavo su vienintele mintim: kaip atkeršyti savo tėvams išdavikams.

Jiedu nė dabar nesutarė, kuriam pirmajam kilo mintis nužudyti Vargalius.

Neskiestas Juliaus spiritas pamaži darė savo juodą darbą: visa kas man rodėsi netikra, sakytum, būčiau klausęs kokios legendos. Mačiau VV motiną, išdidžiai žingsniuojančią painiais namo koridoriais. Ji norėjo visiems daryti gera, bet nežinojo kaip. Mačiau VV, tėvą: išbalusį, virpančiom rankom, tačiau esant reikalui galintį nudobti jautį kumščio smūgiu. Išvydau ir jaunutį VV: trapų, užguitą, nežinia ko išsigandusį, besišliejantį prie Ja-

nės, globojančios savo jaunėlį broliuką. Ūmai pasigedau Giedraitienės, ūmai prisiminiau, kad jos pasakojimas buvo visai kitoks.

— Aha, buvo tokia karvė,— patvirtino Janė.— Troško, kad visi ja žavėtusi — net kiemo gyvuliai. Staipydavosi net prieš mūsų šunį. O jos sūnelis, sako, buvo stribų šnipas.

— Kokia teta? Kokia sesuo? — išplėtė akis Julius.— Jinai juk lenkė! Jos mergautinė pavardė Štefanovič!

Jau nesistengiau ką nors suderinti ir suprasti, vien godžiai klausiau. Janė su Julium pasakojo, kaip nusiskandino VV motina. Tuo metu karas varė per jų kiemą išvargusius uniformuotus vyrus. Pirmieji pasirodė vokiečiai.

— Kodėl jūs traukiate? — klausinėjo visų Vargalienė.— Kodėl traukiate su tokia technika? Ką — rusų dar geresnė?

— Technika bejėgė, madam,— paaiškino mandagus Silezijos vokietukas.— Mano kulkosvaidis perkaitęs užspringsta, o **jie vis** eina ir eina. **Šią** savaitę išpleškinau gal tūkstantį rusų, o **jie vis** eina ir eina, atstatę nuogas krūtines. Technika turi ribas, o rusas yra beribis. Mes neturim tiek kulų, madam.

Kitą rytą vokiečiai išsikraustė, o Vargalienė garsiai paskelbė:

— Mus užplūs skėriai, milžiniški skėriai. Kiekvienas gali nukast žmogui galvą.

VV tėvas, primiršęs savo mikstūras, siurbė šampaną.

— Juk jie čia jau buvo,—**Vis** kartojo.— Jie ne skėriai. **Jie** viso labo dvokiantys, išbadėję, purvini žmogeliai.

Bet Vargalienė nieko negirdėjo, vien kartojo, kad verčiau pražūt pačiai, nei laukti, kol tave praris skėriai.

Janė su Julium tesvarstė, kaip atlikti savo metafizinį nuosprendį. Tačiau VV motina juodu aplenkė, ji nusiskandino it kokia Ofelija. Jie patys ištraukė ją iš užtekio, patys įvertė į vežimą. Vargalio kišenės buvo išsipūtusios nuo banknotų. Aplink nebuvo nė gyvos dvasios. VV kažkur dingo, jiedu privalėjo nudobti jo tėvą (savo tėvą), tačiau nepajėgė.

• — Ji gulėjo ant šieno, pakreipus galvą į šoną ir žiūrėjo į mudu stiklinėmis akimis. Vis laukiau, kad pravers burną ir pasakys: „Skėriai“. Aš viską pamiršau, vien žiūrėjau į tas stiklines akis. Aš jas ir dabar sapnuoju.

— Ir aš,— atsisaukė Janė.

V V tėvas išriedėjo į vakarus su žmonos lavonu, visai pamiršęs sūnų. Vežimas nugirgždėjo paskui besileidžiančią saulę ir ištirpo nebūtyje. Kieme teliko gulėti vien grakštus, asketiškas tūkstančio svarų sterlingų banknotas.

Tik dabar supratau, kodėl VV taip nekenčia tėvo: nepajėgė atleisti už tai, kad buvo pamirštas.

Labiausiai gailiuosi, kad išsitariau jiems apie savo martraštį. Ligi tol niekas apie jį nežinojo. Jau kelinta diena vis pašoku iš miegų, susapnavęs košmarą. Koks velnias timpltelėjo mane už liežuvio?

Beje, ar jums neatrodo, kad skėriai labai panašūs į tarakonus?

Skėriai ir tarakonai mane taip paveikė, kad susidomėjau visokiausiomis bjaurastimis: senamiesčio šiukšlynais, užsikimšusiais kanalizacijos vamzdžiais ir viešais miesto tualetais. Pastarieji įdomūs grynai semantine prasme. Rašiniai ant tualetų sienų — paskutinysis Visatos Subinėje žodžio laisvės prieglobstis. Žmogus, pritūpęs pastenėti, dar geba kartu su ekskrementais pagimdyti ir žiupsnelį teisybės. Matyt, jos poreikis yra fiziologiškas.

Deja, *homo lithuanicus* nerašo netgi tualetų metraščio. Beveik visi užrašai viešuose Vilniaus tualetuose rusiški. Tai ne etiketo ar išsiauklėjimo pasėka. Tiesiog *homo lithuanicus* negeba netgi iškakoti teisybės. Jis net nesugeba aprašinėti tualetų sienų.

Tai esminė *hominis lithuanici* savybė. Visokie maskvėnai vis dar viliasi, kad įmanoma šį tą pasakyti, šį tą pakeisti, kažko laukti. *Homo lithuanicus* aprioriškai žino, kad nieko pasakyti, tikėtis, pakeisti absoliučiai neįmanoma. Todėl jis veltui neaušina burnos, neva saugo savo dvasinę potenciją. Tik nežinia kam.

Ką turiu galvoje? Konkrečius rezultatus. Pasaulis žino kokią dešimtį rusų rašytojų. O lietuvių nežino ir nežinos, nes šie veltui neaušina burnos, neva saugo savo dvasinę potenciją.

Homo lithuanicus, negalėdamas laisvai reikštis, bevelija nusi-nešti savo dvasią į kapus, taip jos ir nepanaudojės. Štai taip ir žūsta tautos.

Beje, apie tautų pražūtį. Sutikti vengrai, čekai ar serbai vienu balsu tvirtina, kad mes turim didžiuliotis esą lietuviai. Jūs išsaugejot savo kalbą tokio monstro pašonėj! Nė patys nesuvokiat, koki žygdarbį atlikot! Net airiai prarado savo kalbą!

Bet iš to menka paguoda. Airiai vis vien liko airiai, o kalba. .. Galbūt aš klaikiai klystu, bet jeigu atsirastų pora lietuviškų džoisų ir pusantro beketo — lai jie rašo nors ir suahili kalba. Bet tegu pagaliau parašo, nutapo, sugroja.

Tačiau jie neparašo, nenutapo, nesugroja.

Kažko aš čia nesuprantu.

Homo lithuanicus, deja, pernelyg gerai suvokė, kad pralaimėti yra labai lengva ir patogiu. Paskui galima kaltinti visa ką pasaulyje — tik ne save. Dievaž, tai labai patogiu. Ir grakščiai, elegantiškai liūdina. *Homo lithuanicus* linkęs išvien gailėtis savęs ir apraudoti savo graudžią pražūtį.

Mane taip paveikė kelionė į Vargalių praeitį, kad net primiršau naujausius VV žygius. Nebesapnavau Lolitos išdrikusiais plaukais ir nelemtojo sodo namelio. Susidomėjau praeitim.

Nesutariu su savo pašamone. Ji trukdo man rašyti martraštį. Turbūt į mano smegenis prilindo tarakonų. O gal jos tiesiog apaugo riebalais. Matyt, Lietuvoje negali gimti genialus martraštininkas.

Tokių minčių apniktas, sutikau Šapirą, seną žydą ir seną VV kaimyną. VV vadino jį Ahasferu. Tai matyt buvo ironija. Niekosau Amžinasis Žydas — asketiškos elegancijos ir stabilaus biznio išikūnijimas. Šapiros batai žėri net per baisiausią purvynę, jo kostiumas niekad nesiglamžo, o plaukai nesusivelia. Jis atrodo dusyk jaunesnis negu išties yra. Šapira — tai vaikščiojantis kalkuliatorius, vaikščiojantis laikrodis, vaikščiojanti juodosios rinkos enciklopedija. VV žaisdavo su juo šachmatais, nors šiaip jau šachmatų nemėgo.

— Toks gudragalvis lošėjas, o leidžia laiką perniek, — su gailėsčiu sakydavo Šapira pralaimėjęs.

Visus kitus jis aplošinėdavo, tad vėl ir vėl kviesdavo VV į dvikovą.

— Paika, — sakydavo dar syki pralaimėjęs. — Dievo dovana reikia gerbti. Su tokiais gebėjimais lošti galėtų būt milijonierius.

Nemanyčiau, kad Šapira buvo toks jau merkantiliškas. Jis tiesiog manė, kad turint tokių biznio gabumų, reikia juos panaudoti.

Šapira pasirodė besas bene vienintelis Vilniuje žmogus, kuris nė per nago juodymą netikėjo, kad VV galėtų supjaustyti žmogų į gabalus.

— Tardytoju dėtas, patikrinčiau visus „Naručio“ banditus, — liūdinau paporijo jis. — Draugas Vargalys kadaise mėgo ten lindėti, o paskui tapo normaliu piliečiu. Manau, „Naručio“ padugnės jo už tai nekentė. Galėjo atkeršyti ir šitaip.

Šapira visada teisus. Neturėjau teisės praleisti tokio svarbaus objekto kaip „Narutis“. VV visad traukė jo personažai. Jis jausdavosi „Narutyje“ it žuvis vandeny.

(

Kokia žuvis, kokiam vandenį?

Kitados čia iš smalsumo užeidavau ir aš. Gerdavau klaikų birzgala su tokiu ekssaugumiečiu Mackum. Po Berijos sušaudymo tasai Mackus buvo atsakingas už NKVD dokumentų naikinimą. Sudegino viską, ką reikėjo, bet savo smagumui pasiliko keleto pažįstamų žmonių bylas. Jis rodė man VV apklausos protokolus. Tokie tipai ir viliojo VV į „Narutį“.

„Narutis“ buvo nė kiek nepakitęs. Tokios pat fantasmagoriškos žmogystos gėrė stiklinėmis tokių pat fantasmagorišką birzgala. Man čia visad buvo nejauku. Išspjoviau paskutinįjį vyno gurkšnį tiesiai į stiklinę ir pakilau, bet kažkas valdingai uždėjo ranką man ant peties. Atsigręžęs privaleėjau žagtelėti, bet tik kreivai nusišypsojau.

— Suvaikštom,— dusliai pratarė pilkasis seklys.— Čia juk visai netoli.

Jis nieko neaiškino, nieko neklausė. Iš teisybės, mudviem viskas buvo aišku, mes tingėjom apsimetinėti. Jis vadino mane į Teodoro Žilio dirbtuvę.

Pasukom į niūrų skersgatvėlį, jis ėjo pirmas. Pagalvojau, kad šis seklys idealiai beveidis. Niekas nenumatytų jo žodinio portreto. Galėjai nupasakot jo eigastį, jo gestus, netgi apibūdinti jo kvapą — tik ne jo veidą, ne jo akis. Jis neturėjo veido, netgi nedėvėjo jokios kaukės. Manau, jis apskritai nebuvo žmogus.

Jis buvo kraujuojantis Visatos Subinės hemoroidas.

Sunku neapstulbti, kada hemoroidas pradeda postringauti.

— Mudu einam tom pačiom pėdom,— pasakė man seklio nugara.— Mudu Dievas įkinkė į tą patį vežimą.

Senamiesčio balandžiai susigūžė nuo jo žodžių, katės pavartėse baugiai išrietė nugaras.

— Ko ieškai? Ko ieškai, žmoguti? — tęsė hemoroidinė nugara.— Jis buvo tavo draugas? Bičiulis?. Meilužis? Ko mudu ieškom šitam pasauly, žmoguti? Ko sekam seniai ataušusiom pėdom?

Aš sekiau jo pėdom, nors niekas nevertė manęs šitaip elgtis. Galėjau spjaut į hemoroidinę nugarą ir eiti savais keliais. Nuskristi sykiu su apskretusiais Vilniaus karveliais. Tačiau sekiau jam iš paskos. Prie batų parduotuvės grūdosi įkaitusios moteriškės: matyt, ko nors atvežė.

— • Gal ieškom jo dienosraščio? Užrašų? Magnetinės juostos? Ženklo? — seklys pasuko į niūrią bromą, nė nepažvelgęs, ar einu iš paskos. Valdovo judesiais nužirgliojo aukštyn girgždančiais laiptais. Akimirsnį pasiknebinėjo su -spyna.

— Niekieno žemė,— pranešė, pagaliau atsigręžęs.—* Dirbtuvė žmonai lyg ir nepriklausė, bet niekas nesutiko keltis į numirėlio būstą. Ko spoksai? Eikš vidun. Panaudosiu tave kaip lakmuso popierėlį. Kaip indikatorį.

Teodoro meninis būstas visai neišrodė apleistas. Aišku, Lola su VV čia užeidavo. Išpraustas tarp skulptūrų gultas buvo sujauktas, panorės galėjai išvelgti ant jo nuogo kūno išpaudus. Gulto galvūgalyje stūksojo garsusis Teodoro Geležinis Vilkas. Krūptelėjau, pamatęs, kad jam nuimta galva. Begalvis Vilniaus simbolis. O mes visi — begalviai Vilniaus vilkiūkščiai.

Užsižiūrėjau į Lolos aktus, jais buvo nukabinėtos visos sienos,— nuo lubų ligi grindų. Čia buvo vien Lola, ji čia viešpatavo. Dirbtuvė buvo sklidina jos pasakiškos nuogybės.

— Pats su ja gulėjai? — šaižiai paklausė seklys.

Niekaip negaliu atsidėti savo martraščiui. Dabar! man kliudo šleikšti nuoskauda, kurios niekaip negaliu pamiršti.

Tasyk Lola sėdėjo pas mane, kaip visad ištiesusi savo įstabias kojas. Jai buvo ypač sunku: VV įpuolė į vieną savo giliųjų krizių, o tuomet nesigailėdavo netgi Lolos. Ji atrodė it pamuštas paukštis. Tiesiog siaubingai jos pagailo. Priklaupiau greta ir paglosčiau jai galvą lyg mažylei sesutei, norėdamas bent šitaip užjausti. Ji pakėlė akis ir įbedė į mane savo kiaurai! veriantį, hipnotizuojantį žvilgsnį.

— Suprantu,— pratarė po mirksnio,— viską suprantu.

Lėtai, tingiai ištiesė ranką ir perbraukė per mano trumpučius plaukelius. Niekad nemaniau, kad žmogaus ranka gali būti tokia švelni.

— Oi tu, ežiuk, mano mažyti ežiuk,— pasakė keistu, šaižoku balsu.— Manai, aš akla? Manai, nieko nejuntu? Manai, esu hiena, plėšanti gyvos mėsos gabalus savo smagumui? Nesijaudink, aš suprantu, viską suprantu.

Aš, kvailys, vis dar nesusigaudžiau, apie ką ji šneka. Nesu naivuolis ar visiškas idiotas, mane tiesiog užliuliavo jos kiaurai veriantis žvilgsnis.

— Suprantu, kad tirpsti, alpėji ir dūsti iš meilės, mielas mano ežiuk. Nusipelnei būt šventasis, gyvas įžengt į dangų. Juk žinotai, kad tavo meilė nesulauks atsako. Neturėjai nė menkiausios vilties, bet vis vien aukojaisi man, padėjai man, gelbėjai mane. Tau bus atlyginta — tuoj pat, čia pat. Ir paskui — bet kada, vos tik panorėsi.

Praradęs žadą žvelgiau, kaip ji pradeda laumės striptizą. Iš pradžių suvilnijo, subangavo basų kojų pirštai, paskui pėdos,

blauzdos, keliai. Lengvas vasarinis sijonas, rodės, pats lėtai kyla aukšty. Bliuzelės sagos pačios išnirė iš kilpų. Ji svajingai sūpavo klubus, glostėsi savo tankius plaukus ir nė mirksnį neužčiaupė burnos:

— Galiu tau duoti tik tiek, bet, patikėk, tatai nemaža. Tai labai daug, Marti. Aš būsiu tavo vergė, būsiu klusni kaip mirtis. Tu būsi mano valdovas — trumpam, labai trumpam, būt būsi, tikrai būsi.

Ji pagaliau užsičiaupė ir sustingo, pagaliau suvokė, ką klykia mano akys, visa mano povyza. Tačiau nė kiek nesutriko, tik gūžtelėjusi pečiais užsisagstę bliuzelę.

— Aš norėjau kaip geriau,— dusliai tarstelėjo ir vikriai pašoko nuo grindų.— Nelydėk, išeisiu pati.

Ji laiku suskubo — dar mirksnis, ir būčiau jai šėres, išmetęs jėga. Visas kunkuliavau, kol mane priveikė beribė nuoskauda ir nusivylimas. Nusivylimas visa žmonių gimine.

Ji drįso pamanyti, kad esu viso labo dūstantis įsimylėjęlis! Ji drįso įsivaizduoti, kad alpėjų ir dvasiškai onanizuojusi, į ją žiūrėdamas!

Tokie smūgiai žmonių ištinka vienašyk gyvenime.

Kas jai leido šitaip pamanyti? Galbūt ją savotiškai ir mylėjau — kaip jaunesniąją seserį. Galbūt šiek tiek jos prisibijojau, nedrįsdamas išguiti lauk, kai pernelyg jau įgriūdavo.

Tačiau niekad nedaviau jai dingsties šitaip mane paniektinti! Buvau apšauktas katinu, bergždžiai varvinančiu seilę prie nepasiekiamų jam lašinių.

Nusivyliau visa žmonių gimine. Žmonės nebeįstengia patikėti, kad galima kam nors padėti, nesitikint konkretaus atpildo. Žmonės nebetiki jokiais dorais jausmais. Žmonės yra niekingi.

Dievaž, po to vakaro ėmiau ją beveik niekinti. Stengdavausi ją pateisinti, tačiau piktas jausmas vis nugalėdavo. Net jeigu laikė mane alpėjančiu mēmele, vis vien galėjo atsilyginti kitaip. Galėjo pasiūlyti nors krislą žmogiškos šilumos, artumo, patikėti kokią šventą paslaptį, bet ką — tik ne savo nuniokotą kūną, tegu ir laumės kūną. Aš nekenčiau jos.

Tik jos mirtis iškart viską išsprendė. Mirtis reikalauja objektyvumo. Primiršau tą nepelnytą nuoskaudą, kol jos nepriminė beveidis seklys.

Jis ilgai vartaliojo rankose ištrauktą iš Geležinio Vilko drobės ritinį, net pauostė jį. Rmė vedžioti pirštu po tą drobę, tarsi skaitytų laišką — eilutė po eilutės. Vogčia dirstelėjau per jo petį:

tai buvo paveikslas, savotiškas paveikslas — daugybė mažučiu veidukų, vienoduose rėmeliuose, labai tvarkingai sudėstytų, itin kruopščiai ištapytų. Visi skirtingi, o sykiu be galo panašūs.

— Siunta atrasta,— neraiškiai suburbėjo seklys.

Suvis nieko nebesupratau. Seklys suvyniojo drobės ritinį, iškišo į vidinę švarko kišenę. Regis,¹ tik dabar prisiminė, kad čia esu aš.

— Eime, žmoguti,— pasakė įprastu atžariu balsu.— Eime iš čia. Ir kad man nė mur mur.

Nusileidom girgždančiais laiptais, perėjom kreivą kiemelį. Tarpuvartėj murzini vaikai žaidė parduotuvę. Penkiametė pardavėja niršiai riejosė su tokio pat amžiaus pirkėjomis.

— Sakiau; kad neatvežė! — klykavo spigiu balsu.— Aš čia viena, o jūsų daug! Padirbtumėt mano vietoj!

Seklys sustojo ir ištiesęs ranką labai garsiai paskelbė:

— Mano uoslė ne prastesnė negu šito šuns!

Nežinia, kokia buvo to šuns uoslė, bet jo kūnas buvo siaubingas. Ištisęs pažeme, deformuotas, nenusakomos spalvos. Jo ausys vilkosi žeme, rodės, jis tuoj ant jų užmins. Tačiau to šuns akys buvo protingos. Nešuniškai protingos.

Kol spoksojau į tą išsigimėlį, seklys pranyko. Pamačiau jo nugarą jau toli. Jis stabtelėjo prie parduotuvės ir, regis, persimetė žodžiu su kažkokiu kuprotu neūžauga, stypsojusiū prie įėjimo. Tai buvo fantastiškai keistas seklys.

Ūmai pagalvojau, kad neturiu nė menkiausios nuovokos, iš kur jis išdygo, kas jis toks. Jis niekam nerodė jokių dokumentų. *Hominis lithuanjci* bugšti pagarba valdžiai tokia galinga, kad jis bemat praranda žadą, vos koksai išūlus tipas nudrėbia valdingą išraišką. Su nuostaba konstatavau, kad neturiu jokio pagrindo laikyti jį saugumo ar prokuratūros atstovu.

Absoliučiai jokio pagrindo. Jis buvo nežinia kas.

Vaikai už mano nugaros ir toliau meistriškai imitavo tarybinės parduotuvės irzulus ir barnius. Jeigu norit sužinoti apie kokią šalį, kruopščiai išžiūrėkit, ką joje žaidžia vaikai.

Visatos Subinėje vaikai neišvengiamai žaidžia Visatos Subinę.

Seklys po poros dienų lyg niekur nieko pasirodė bibliotekoje. Su manim nesiteikė nė pasisveikinti.

O prie manęs vėl priskreto Stefa. Esu praleidęs su ja nemažą viengungiškų naktų, tad negaliu grubiai pavaryti jos šalin. Galit paklausti — o kodėl kišau prie jos nagus? Kažkaip verstis reikia.

Jeigu žmogus nekenti visokių seksualijų, tas dar nereiškia, kad... Beje, tai neturi didesnės reikšmės mano martraščiui.

Taigi prie manęs priskreto Stefa. Ji paslaptinai vartė akis ir dusliai šnabždėjo:

— Kaip manai, ar Vytui pagelbėtų mano parodymai? Aš viską žinau. Aš viską mačiau. Ta pasileidėlė net mirusi nori jam pakentti.

Juo išoriškai tylesnė dviejų moterų kova dėl vyro, juo ji aršesnė ir negailestingesnė. Kiek atvėsinau Stefos įkarštį. Nusprendžiau po darbo pasikviesti ją pas save.

— Nė neprašyk, negaliu! — atrėžė Stefa ir atsuko išįžeidusį užpakaliuką — Tau visiškai nerūpi Vytas!

Kad ji žinotų, kaip man rūpi Vytas! Tik jis vienas man ir terūpi. Norėjau ją pamokyti, bet susivaldžiau.

Man taip ir mago visus mokyti. Man dar neišleido paskutinio kvapo pedagogo talentas. Aš trokštu mokyti vaikus ir suaugusius. Noriu mokyti kates ir šunis. Esu mokymo maniakas. Jei gyvenčiau normaliojoje šalyje, įsteigčiau savo sektą.

Ko aš mokyčiau?

Dėstyčiau visiems *hominis lithuanici* istoriją, išaiškinčiau to padaro sąrangą ir struktūrą. Stengčiausi parodyti, kodėl jis netrokšta laisvės. Juk visi, absoliučiai visi, siekia laisvės. Paukštis veržiasi lauk iš narvelio. Šuo stengiasi nutraukti pavadį. Net ameba stengiasi plūduriuoti laisvai. Tai instinktyvus troškimas. Reikia turėti protą, intelektą, kad galėtum jį pražudyti. Šitai sugeba tik žmogus. O geriausiai sugeba *homo lithuanicus*. Štai kodėl būtina kruopščiai ištyrinėti šį padarą. Galbūt jis rodo mums visos žmonijos ateitį. Galbūt, perpratę jo struktūrą, suvoksime, kas neišvengiamai laukia visų kitų.

Ir taip toliau, ir panašiai.

Ačiū Dievui, gyvenu nenormaliojoje šalyje, kur jokių organizacijų steigti nevalia. Manoji sekta subyrėtų po mėnesio kito.

Galiu kirsti lažybą, kad niekas nenorėtų manęs klausyti.

Kaip pagaminti *hominem lithuanicum*? Svarbiausia pradėti ankstyvoje vaikystėje, geriausia — dar lopšyje. Tokios gamybos šerdis — jos esminis trilypumas. Valstybė moko vieno, realus gyvenimas — visai ko kito. O tėvai, sandariai uždarę duris, dar seka graudžias legendas apie kažkokią Lietuvą, tautą, garbingą praeitį ir panašias keistynes.

Oponentai gali teigti, kad tokia padėtis būdinga visoms Visatos Subinės tautoms. Anaipatol. Garbstyti rusišką praeitį galima garsiai, neužsisklendus durų — čia ir slypi esminis skirtumas.

Taigi mažasis *homo lithuanicus* auga trilypis. Jam sako tauta, o vaikelis jos neranda. Jam sako socializmas, o vaikelis jo niekaip neižiūri. Jam sako kalk pinigą, o valstybė už tai sodina į kalėjimą.

Taigi minėtasis padaras visiškai susipainioja ir pasidaro nė joks.

Oponentai ironiškai pastebės, kad toks pat yra ir *homo sovieticus*. Tai absoliučiai nemoksliskas teiginys. *Homo sovieticus* — tai padaras, gyvenantis dvilypį gyvenimą, tiksliau — du gyvenimus. *Homo lithuanicus* negyvena nė vieno. *Homo sovieticus* iššifravo Visatos Subinės struktūrą ir prie jos prisitaikė. *Homo lithuanicus* prie nieko neprisitaikė, todėl yra nė joks.

Neretas lietuvis yra tikrų tikriausias *homo sovieticus*. Bet kur kas! dažnesnis ir įdomesnis atvejis — *homo lithuanicus*.

Homo lithuanicus nėra suvis žuvęs. Jis tik miega letargo miegu — tarsi barsukas žiemą. Jis slapčia tikisi, kad anksčiau ar vėliau vėl nušvis saulutė, ištirps sniegas ir pražys gėlės.

Vargšas naivuolis *homo lithuanicus*!

"Dar syki rimtai įspėju: visas pasaulis pamaži ritasi ta pačia linkme. Kiekvienas, kuris išmetęs knygas spokso į televizorių arba dėl trijų tūkstančių dolerių abejotino pelno pražudo savo pusbrolių, nesąmoningai deda tokios egzistencijos pagrindus. Pakanka dvasiškai prisnūsti, kad letargo virusai imtų pašėliškai daugintis.

O paskui bereikia, kad į tokią prisnūdusią, virusų apniktą šalį lėtai atropotų Visatos Subinė.

Vėl pamečiau pagrindinį savo martraščio siūlą. Ir nėra jokios Ariadnės, kad pasiūlytų man savąjį. Jeigu Ariadnė vadinasi Loli-ta Banytė-Zilienė — ačiū tamstos už tokį vedlį. Aš taip ir nesu-pratau, kokią savo esmę ji norėjo realizuoti.

Tarkim, aš negebėjau realizuoti savo pedagoginio talento.

Gediminas nesugebėjo apžioti viso pasaulio: ir matematikos, ir muzikos, ir dar balažin ko.

VV nesugebėjo realizuoti savo meilės.

Dažnai pagalvoju, ką VV išties mylėjo. Be abejo, savo praeitį, visus savo numirėlius — tikrus ir tariamus. Taipogi save — tą jauną, "sklidiną jėgų ir iliuzijų VV, kurio seniai nebebuvo ir nebe-galėjo būti. Bet blogiausia — jis mylėjo žmones. Pabrėžiu — žmo-

nes. Ne robotus, ne Visatos Subinės kirmėliukes, o žmones, kurių mūsų senajam mieste lieka vis mažiau ir mažiau.

Nemaža žinau apie jo brandų gyvenimą, šį tą sužinojau apie jo vaikystę, bet baisiausia, kad viską žinau apie jo nelemtą galą. Ne jo gyvenimo galą, tik apie V V galą.

Kartais daug duotum, kad galėtum nežinoti to, ką žinai.

Vis dažniau pamanau, kad viena svarbiausių VV likimo šaknų buvo jo nevaisingumas. Jiems su Lolita būtinai reikėjo išūnyti vaikeli.

Tikriausiai nusišneku. VV reikėjo savo ir tik savo sūnaus, o jo negalėjo turėti. Įgėręs vis bausdavosi važiuosias į Sibirą ieškoti kažko, ką ten palikęs. Gerai žinojau, ką jis turi galvoje.

Man regis, visas klaidus VV seksualumas buvo beviltiškas bandymas susigražinti tai, kas buvo amžiams prarasta. Sakytum, jis slapčia tikėjo, kad anksčiau ar vėliau kiekybė virs kokybe — pagal dialektinio materializmo dėsnius.

VV buvo seksualinis marksistas.

VV kas savaitę beviltiškai išsimylėdavo, tad Stefa tolydžio turėjo kentėti pragaro kančias. Net juokinga būdavo girdėti VV atodūsius, matyti jo sudrėkusias akis. Tačiau ta jaunatviška meilė tetrukdavo savaitę. Man regis, jis vis laukė Lolitos, kiekvienąsyk trumpam apsigaudavo, pamanęs, kad jau atėjo ji. Miglotai pamenu Nijolę ir Aušrą. O dar buvo Aurelija, Rolanda ir kita Nijolė. Bet labiausiai išidėmėjau Vaivą.

Man ji iškart nepatiko. Milžiniška plaukų kaugė afro stiliumi, gruboki judesiai ir išūlus būdas. Ji spindėte spinduliavo sveikos kumelės patrauklumą. Ji šaukte šaukėsi gero erzilo.

Vaiva iškart tapo mūsų moterų bendrijos lydere. Net Elena leisdavo jai kiek pavadovauti: pasakoti nešvankius anekdotus, įpilti į kavą konjako. Vaiva verbavo VV nesidrovėdama, tarpais beveik nešvankiai. Siūlėsi viešai, sakyčiau, triumfuodama.

Nė pats nežinau, kodėl man įstrigo ta šlykšti istorija. Tikrai nenorėčiau jos prisiminti, tačiau kažkas man sako, jog ji yra reikšminga.

Dar galėjau suprasti vyrišką VV geismą, tačiau tikrai nesuvokiau, kaip toksai protingas žmogus galėjo padaryti tą kumelę artimiausia parankine. Ji išvien lindėdavo jo kabinete, žinodavo visus jo planus. VV tapo nervingas, atžarus ir, sakyčiau, pakvailėjo. Šitai negalėjo ilgai tęstis, baigėsi staiga ir nelauktu būdu.

Visai netyčia tapau 'to įvykio liudininku. Šeštadienio vakarą pasilikau bibliotekoje, norėdamas pasklaidyti knygas, kurių ne-, leisdavo išsinešti. Nė nežinojau, kad čia liko. VV su Vaiva. Juodu pamatęs, kažkodėl nepasirodžiau, tūnojau savo užkampy. Gal ir be reikalo. Geriau būčiau viso to nematęs.

VV stovėjo prie lentynų ir sklaidė knygą, o Vaiva trynėsi į ją tarsi milžiniška katė. Jis nekreipė į ją nė menkiausio dėmesio, bet ji neatlyžo. Suklupo ant kelių ir lyg niekur nieko ėmė ją nurenginėti: gašliai ir vulgariai, kimiai gokčiodama. O jis ramiausiai sklaidė knygą. Dabar prieiti buvo jau vėlu, galėjau tik tyliai pasprukti, tačiau apstulbęs žiūrėjau į juodu ir toliau. Išvydau tai, ko niekur nemačiau. Smulkmenos tikrai nebūtinės. Tik pasakysiu, kad grįžęs namo, gal dešimtį kartų po dušu šiūravau visą kūną, stengiausi nuplauti neregimą bjaurastį.

O VV stovėjo ir lyg niekur nieko vartė knygą!

To man buvo jau per daug. Norėjau pabėgti, užkliudžiau lentyną, ant grindų su didžiausiu trenksmu nusirito keletas tomų. Taip persigandau, iad neištengiau nė pajudėti. Trenksmas tarytum pažadino VV iš gilaus miego. Jis su nuostaba pažvelgė, kas čia dedasi. Jo veide atsirado pasibjaurėjimo išraiška. Jis ūmai pamišo.

Klaiku buvo žiūrėti, kaip jis ją dorojo. Maniau, išsukios jai rankas ir kojas, pralauš kiaušą, išdaužys dantis.

— Kanukė! — balsu klykė keistą žodį. — Kanukė!

Nė nebandžiau jos gelbėti. Esu bailys, ir šitai žinau. Visai netroškau būt sudaužytas kaip kriaušė. Dėl ko? Dėl Vaivos? Dėl tos kumelės? Ji gavo, ko nusipelnė.

Nieko nesupratau: nei jos ankstesnio triumfo prieš VV, nei keisto VV nublankimo, nei to beprotybės pliūpsnio. O paskui VV išsyk atgavo ir gerą nuotaiką, ir proto lankstumą, ir humoro jausmą. Sakytum, išniro iš kokios miglos. Apie Vaivą nė neprisiminė.

Ką jis mušė ir spardė tą klaikią naktį bibliotekoje, tarp lentynų? Juk ne vulgaroką panelę afro šukuosena, ne realų žmogų. Bet ką?

Beje, kaip tik po to įvykio su Vaiva nutiko garsioji Šeron Teit ir Romano Polianskio istorija. Šėtonas Mensonas, žiaurus Šeron Teit nužudymas ir taip toliau.

VV po to keletą dienų vaikščiojo pajuodęs kaip žemė ir be garso judino lūpas. Rodės, Polianskis yra jo brolis, o gal Teit sesuo.

Įsidėmėjau šitai, nes VV niauriai išpranašavo, kad Polianski

artimiausiu laiku ištiks šlykšti nelaimė. Taip ir atsitiko: jį apkaltino išprievartavus nepilnametę.

VV dažnai taip pranašaudavo ir visad išpėdavo. Jis visa kur matė kitiems neregimus ryšius.

Mačiau aš tą Polianskį, tokiam jo paties filme „Nuomininkas“. Dievaž, jis kažkuo primena gerokai sumažintą V V. .

Šimtą, tūkstantį kartų esu galvojęs: Dievas tikrai galėjo sumažinti VV: jo dydį, jo aistras, jo nervingumą, jo...

Man regis, kažkas jau baudėsi siaurinti žmogaus dvasią. Ar tik ne Dostojevskis?

Labai pavojingas užsiėmimas. Labai labai. VSP taipogi užsiima tokiu siaurinimu. Matyt, nukirsti net kokį blogą ar bjaurų žmogaus bruožą nevalia — geriau jau nukirsti jam ranką ar koją. Net be kokios galūnės žmogaus esmė išlieka. Be dalies smegenų žmogus bemat virsta Visatos Subinės kirminu.

Arba turiu pripažinti, kad VV galėjo būti toks ir tik toks, arba išvis apie jį nešnekėti.

Sutinku: tarpais jis būdavo baisus. Sutinku: Lolos istorija baigėsi itin šiurpiai. Tačiau, matyt, kitaip ir negalėjo būti. Ant- raip nebūtų buvę nė jokio VV.

Šiandien vėl susitikau Giedraitienę. Ji trainiojosi po Lenino aikštę, tolydžio dirsčiodama į anapus gatvės stūksančius saugumo rūmus.

— Labutis! — krioktelėjo. — Laukiu Robertėlio. Jis išgelbės Vy- telį. Aš liudysiu teisme.

Visos VV pažįstamos nusprendė liudyti teisme, kurio veikiau- sia nė nebus. Tačiau ši neatrodė sklidina ryžto, veikiau buvo sutrikusi. Tuo tarpu pro šonines saugumo duris išsprūdo suniukęs žilas tipelis, panašus į prasigėrusį stalių. Jau buvau matęs, šita tipą. Deja, jau buvau matęs.

Pulkininkas Giedraitis baisiausiai persigando. Rodės, tiesiog neranda, kur sprukti. Dievaž, tai buvo itin grakštus motinos susi- tikimas su sūnum. Pokalbis truko neilgai, gal minutę. Galiausiai pulkininkas Giedraitis smarkokai stumtelėjo motiną ir mirksniu dingo durų angoje. Geidraitienė, trindama sumuštą šoną, šypso- josi visa burna ir žemu balsu šniaukrojo:

— Jis paklausys mamytės. Robertėlis — geras sūnus. Visuomet buvo klusnus vaikas.

Seklys liovėsi, zujęs po biblioteką, tačiau įtartinais dažnai su-
tinku jį gatvėje. Jis kaskart vis kitaip apsirengęs. Net keista —
normalus Vilniaus vyriškis išvis neturi tiek skirtingų rūbų.

Man į galvą šovė absurdiška mintis: jis, sakytumei, kopijuoja
Teodoro Žilio paveikslo personažą — tą, vis kitoniškai apsitaisiusį,
spoksantį iš daugybės vienodų rėmelių.

Kaži, ar išvis begalima padėti VV. Be Lolitos jis neišgyvens
nė mėnesio. Galiu prisiekti, kad jokio teismo nė nebus — jis su-
nyks ir užges kur kas anksčiau. Gaila, kad mūsų kalėjimuose ne-
galima rašyti, palikti pasauliui savo paskutinio opuso.

Velniai rautų — tai bent būtų opusas!

Deja, kol kas turiu tenkintis savo martraščiu ir savo kolekci-
ja. Beje, pastaroji vis rečiau pasipildo. Štai paskutinis įrašas:

Nuėjau į polikliniką taisytis dantų ir nuklausiau dviejų senu-
čių rūbininkų pokalbį. Abi buvo rusės — todėl mane ir patraukė
jų postringavimai.

Jos aptarė Brežnevo sveikatą. Darniai nutarė, kad gyventi jam
beliko metai kiti. Aptarė ir galimus jo įpėdinius.

— Vargšas senelis, — rypavo viena. — O jį pakeis kitas senelis.

— Ne, ne, — prieštaravo kita. — Dabar ateis jaunesnis.

— Neateis, neateis, — melancholiškai atsišaukė pirmoji. — Dar
turi pavaldyt visi visi seneliai. Pati pagalvok: tiek žmonių nuga-
labijo, tiesiog kraujy maudėsi. Tai dabar juk turi nors pavaldyt!

Kaip tokia tema šnekėtų *homo lithuanicus*? Ogi nieko nešne-
kėtų. Jam absoliučiai vis vien, kas iš VSP mirs ir kuris vadas
kurį pakeis.

Yra vienintelė sritis, kurioje *homo lithuanicus* išreiškia savo
tikruosius jausmus. Tai sporto varžybos.

Iš mano kolekcijos:

Vilniuje vyko tarptautinės krepšio varžybos, jose žaidė kele-
tas stiprių rinktinių: JAV studentai, berods, ispanai, dar kažkas.
Dar TSRS rinktinė ir — dyvų dyvai — atskira Lietuvos, rinktinė.
Kažkas iš centrinio sporto komiteto žiauriai apsišovė.

Sporto rūmuose dėjosi visai gražūs dalykai. Kada žaisdavo
TSRS, salė vieningai sirgo už jų priešininkus, kas jie bebūtų.
Ovacijos griaudėdavo, kai rusai nepataikydavo. Savaiame supran-
tama, tatai ilgai netruko. Prie įėjimo į Sporto rūmus ėmė budėti
milicininkai. Jie elgėsi paprastai: atimdavo bilietą iš kiekvieno,
kurio išraiška jiems nepatikdavo. Bandančius purkštauti gaben-
davo tiesiai į skyrių. Aš pats sumokėjau dešimt rublių baudos.
Mat bandžiau veblenti, kad jie neturi teisės,

O į atsiradusias laisvas vietas buvo komandiruoti tam tyčia atrinkti' darbininkai, suprantama, rusai. Jie gan darniai palaikė TSRS rinktinę.

Sporto varžybose dar pasitaiko nuoširdumo. Vis rečiau ir rečiau.

Dievaž, VV privalėjo žaisti krepšinį. Tai vienintelis lietuvio šansas.

Mums mėgstama įnirtingai aiškinti, kad didžiausias Harlemo negro šansas — krepšinis arba bokso. Šiuo požiūriu visi lietuviai yra negrai. Lietuviams neleista užimti aukštų postų Visatos Subinės hierarchijoje. Jiems uždrausta valdyti ne tik kitus, bet ir save. Belieka krepšinis.

Mes visi esam krepšininkai, beviltiškai rezgantys gudragalviškas kombinacijas, grakščiai svaidantys kamuolį į aklinai užrištą krepšį.

Lolita niekad nemylėjo VV. Atsidūręs stomatologo krėsele, neišvengiamai padarai tokias išvadas. Beviltiška būtų aiškinti civilizuotam žmogui, kas yra tarybinio stomatologo krėslas. Beviltiška būtų aiškinti, kas yra tarybinė medicina.

VSP stengiasi valdyti ne tik mūsų gyvenimą, mūsų norus ir mūsų mintis. Ji privalo valdyti mūsų gyvybę ir mirtį. Vaistai, kuriuos gauna VSP agentai, yra absoliučiai neprieinami normaliam piliečiui. Tau leidžiama ramiai mirti nuo to, ką specvaistai išgydo per dvi savaites.

Iš mano kolekcijos:

Vieno mano bičiulio žmona klaikiai karščiaavo, kaip sakoma, mirtim vadavosi. Persinervinęs vyras apsirikęs susuko' speclogoninės numerį. Gydytoja atvažiavo akimirksniu, skubiai apžiūrėjo ligonę ir pareiškė, kad padėtis kritiška. Tik po to paaiškėjo, kad gydytoja atvažiavo per klaidą, o mano bičiulio žmona nepriklauso speclogonių kategorijai. Gydytoja susikrovė atgal jau paruoštą švirkštą ir pasuko link durų. Mano bičiulis maldavo ją ant kelių, ūmai net prisiminė Hipokrato priesaiką. Gydytoja, kaip ir dera, pažvelgė į jį lyg į beprotį ir ramiai išėjo.

Hipokratas su visom savo priesaikom, o taipogi visi jo pasekėjai yra itin pavojingi disidentai. Su jais reikia aršiai kovoti!

Kada tau deda danties plombą, kuri iškris po dviejų savaičių, puikiai žinodami, kad iškris, belieka nuspręsti, kad Lolita nemylėjo V V.

Argumentai: jeigu mylėjo, kam ipainiojo į šią istoriją savo tėvą? Kam suko vargšui VV galvą, kodėl už jo netekėjo? Kodėl nepasidarė vaiko su bet kuo ir nepaskelbė, jog tai V V kūdikis? Jis būtų nudžiugęs. Kodėl...

Man viskas mirtinai įgriso. Aš bijau. Nežinau ko, bet klaikiai bijau. Esu vienas kaip Dievo pirštas Visatos Subinėje. Net Stefutė atsisakė mane paguosti — bent jau fiziškai.

Lolita nemylėjo VV. Ji egoistiškai kažko siekė. VV siekė perprasti žmoniją, apginti ją nuo Visatos Subinės invazijos. Ir kas iš to? Aš irgi šito siekiu. Ir kas iš to? Aš neišmėtysiu atsišaukimų Brodvėjų, neišleisiu savo laikraščio. Net jei rasčiau filosofinį akmenį, niekas apie tai nesužinotų, nes gyvenu Visatos Subinėje.

Tai vieta, kur negali turėti jokių vilčių, nes visos viltys čia yra bergždžios. Tai vieta, kur nieko nepadarysi, nes čia nieko neįmanoma padaryti. Tai vieta, kur pavojinga netgi mąstyti, nes gali umai sugalvoti ką nors gero. O šitai visų baisiausia: žinotum reikšmingą paslaptį ir negalėtum jos niekam pranešti. Jokia žinia negali išsiveržti į pasaulį iš Visatos Subinės. Mes uždaryti aklinai. Geriau jau nieko nežinoti. Bent negrauš sąžinės.

Nepažįstu jokio VV, negirdėjau apie jokią Lolitą. Nė neišvaizduoju, ką reiškia žodis „pulkininkas“. Amen.

Man jau įgriso tasai šuo. Jis visą laiką slampinėja po langais. Galėčiau prisiekti, jog čia tas pats, kurį sutikau prie Teodoro dirbtuvės.

Ūmai panorau parašyti testamentą. Vadinas, privalau išsiaiškinti du dalykus: ką paliksiu ir kam paliksiu. Pirmoji atsakymo dalis akivaizdi: palieku savo martraštį ir savo kolekciją.

Tačiau kam?

Sūnui? Jo šitai nedomina ir niekad nedomins. Jo apskritai niekas nedomina. Išduosiu klaikią paslaptį: mano sūnus netgi nėra *homo lithuanicus*. Jis jau seniai yra tipiškas *homo sovieticus*.

Žinoma, galėjau palikti savo gyvenimo pastangų rezultatus V V, tačiau dabar nė tas nebeįmanoma. Žiūriu pro langą į savo sušiktą rajoną. Gatvė tokia pat, kaip ir bet kur kitur. Viskas taip pat, kaip ir bet kur kitur. Čia netgi ne Vilnius, čia apskritai velniai žino kas. Bent namų spalvos kiekvienam rajone galėtų skirtis, bent kokios nežymios detalės. Bet kur tau! Visatos Subinei nereikalingos jokios skirtybės, o juo labiau manasis palikimas.

Bet kur, bet kur kitur rasčiau, kam perduoti savo palikimą. Tik ne čia. Tik ne Vilniuje. Tik ne Visatos Subinėje.

Po velnių, aš dargi esu ateistas, tad negaliu tikėtis, jog man bus atseikėta ir atlyginta bent po mirties, aname pasaulyje.

Nešviesiu akmens į tą bjaurų šunį. Kaip tik jam paliksiu savo kolekciją ir savo martraštį.

Numečiau jam gabalą dešros, bet jis nesiteikė jos nė pauostyti. Net susigėdau. Dievaž, tai ne toks šuo, kuriam dera mėtyti ėdalą. Tai visiškai kitoks šuo.

Tai mano paveldėtojas.

Velniai rautų, juk būtų galima gelbėti bent vaikus. Man kva-pą gniaužia, pamačius, ką iš jų gamina.

Visatos Subinės ideologija skelbia, kad joks žmogus negali pasipriešinti neišvengiamam istorijos vyksmui. Jeigu yra išties šitaip, dievaž, geriausia išvis negimdyti vaikų. O dar geriau pačiam negimti.

Bet ką daryti, jeigu jau esi gimęs?

Eisiu ir prisigersiu.

Po dviejų taurelių: tas pats.

Po keturių taurelių: absoliučiai tas pats.

Po šešių taurelių: prisiminiau, kad kitados čia sėdėjom su VV. Tokią neregėtų stebuklų dieną, kada mūsų parduotuvę aplankė didysis VSP emisaras Suslovas.

Ar pastebit, kad apie jokių lietuviškus ponus nė neužsimenu? Jie nieko nereiškia. Jie yra tuščia vieta.

Todėl ir tešneku apie visokius molotovus, suslovus ir panašius lavonidus brežnevus.

Net savų ponų mes neturim!

Kaip tik čia „Erfurto“ bare, prie mudviejų priskreto toks susivėlęs tipelis su pistoletu po pažastim. Vis lindo prie mūsų, tikriausiai iškart užmatė, kad mums ant jo nusišikt. Jis leido suprastį, kad jam, savo ruožtu, nieko nereiškia nupilt mudu iš to pistoleto.

— Bandant pabėgti!—pabrėžė, mojuodamas kreivu girtutėliu pirštu.

Labai norėjo palikt mudviem gilų įspūdį.

— Taip, Suslovas bijo kaip zuikis,— porino, sunkiai versdamas liežuvį.— Ar žinot kodėl? Dusyk pas jus lankėsi ir vis gaudavo sprukti. Pirmąsyk Kaune buvo bokso pirmenybės, jūsiškis primušė mūsų žmogų, o teisėjai, žinia, paskelbė nugalėtoju mūsų. Jūsiškiai supykę ištaškė miliciją. Šefas spruko speclektuvu. Atsibeldė antrąsyk — tasai jūsiškis apsipylė benzinu ir susidegino. Vėl riaušės. Dabar atlindo trečią sykį. Dreba kaip epušės lapas, bet vis vien lenda. Kodėl?

— Nusikaltėlių visad traukia į nusikaltimo vietą,— burbtelėjo VV, tačiau tasai jo nesuprato, jis suprato tik rusiškai.

— Vyrai! — suriaumojo.— Aš geras vaikinąs, patikėkit. Esu šaudymo sporto meistras ir labai mėgstu medžioti. Ėmiau ir pašoviau eigulį. Ir ką? Penkeri metai griežto režimo arba prašom pas mus. Dabar esu gorila. Ir būsiu! Valgysiu pusryčiams ikrus ir gersiu šampaną. O kas man belieka?

Šaunusis agentas vienu ypu išsriaubė taurę šampano ir mirksniu nusmigo. Jį ištiko alkoholinis stuporas. VV ūmai pakilo ir skubiai nusileido laiptais. Aš nusekiau jam iš paskos. Pernelyg dažnai sekioju kam nors iš paskos. Įėjom į parduotuvę be jokių kliūčių. Viduj išties slampinėjo patsai Suslovas su svita^ VV nelauktai smuko į tarnybinį kambarį ir grįžo su milžinišku, gal pusmetrio ilgio peiliu. Jo akyse išvydau mirties ženklą. Šokau į priekį nedelsdamas. Jūs juoksitės, bet kitados esu žaidęs regbį. Galva tvojau jam į tuštumą ir ištūmiau atigal į tarnybinį kambarį. VV trumpam prarado kvapą, tačiau galėjo bemat atsigauti. Greta stūksojo krūva ananasų, čiupau didžiausią ir tvojau jam per galvą. Niekad nesu daužęs žmonių per galvas ananasais. Aš net nebuvau jų ragavęs. VV veikiau apstulbo negu apsvaigo. Čiupau iš jo peilį, ėmečiau į šaldytuvą ir kūnu užrėmiau duris.

— Atsipeikėk! — tiek teįstengiau ištarti.

— Gal tu ir teisus,— nelauktai sutiko VV.— Jei neliks slibino, nebus su kuo kautis šauniam karalaičiui. Eime prie upės. Eime prie upės.

Prakiūtinom pro visus postus, apsupusius parduotuvės rajoną, be jokių kliuvinių. Tik tuomet pamačiau, kad tebelaikau rankose ananasą. Matyt, jis ir tapo mūsų leidimu.

Ananasą mudu tylėdami sužiaujom prie Neries. Atsisėdom pakrantėje ties kažkokia statyba, berods, parodų rūmų.

VV labai mėgo Neries pakrantes. Nors nė velnio jis nemėgo. Neris jį traukė taip, kaip traukia artimo žmogaus kapas. Jis kaž-

ką šnekėdavo purvinai Neries tėkmei. Turbūt Neris jam atrodė gyva.

Po aštuonių taurelių: niekas man nerūpi, viskas yra šūdas. Na ir pagirias rytoj turėsiu!

Buvau visiškai teigus: pagirios klaikios. Nebežinau, ar šiandien sekmadienis, ar jau pirmadienis. Nuslinkau pas tokį rašytojėlį alkoholišką, gavau pinigų ir buvau nuvarytas pirkti vyno. Nupirkau dvylika butelių.

Elena išmes mane iš darbo. Nors ne, saugumas jai neleis. Aš juk dirbu jų nurodytoje vietoje.

Elgiuosi kaip grynakraujis *homo lithuanicus*. Alkoholis — labai geras būdas nuo visko pasislėpti.

Pirmadienis arba antradienis: non stop.

Antradienis arba trečiadienis: paskambinau Elenai į biblioteką ir pranešiau, kad esu klaikiai peršalęs. Elena budelio balsu paskelbė, kad nuo manęs dvokia šnapsu net* per telefoną. Ižūliai pakviečiau ją prisijungti, pasakiau, kad trūksta merginų. Pasirodė — pataikiau. Tų komunistų niekad nesupaisysi. Ji sukrizeno ir visai maloniu balsu pareiškė, kad ryt privalau žūt būt pasirodyti tarnyboje. Antraip man šakės."

Pamanykit — man jau seniai šakės.

Pagaliau išnirau iš tų košmarų ir galiu vėl sėsti prie savo martaščio. Suvokiu pasaulį itin ryškiai. Smarkiai erzina dažnas po daugiadienių jausmas: kad tave visi seka. Net rusių katinai. Labai šlykštus jausmas. Rodos, visi skaičiuoja dar likusio tau gyvenimo minutes.

Gert mažiau reikia.

V V minėjo slibiną ne vieną sykį. Gal tikrai jautėsi esąs karalaitis, pasiūstas gelbėti princesės. Ar Lola išties buvo princesė? — Betgi — o Dieve! — koks karalaitis!

Matyt, žmogus tegali kentėti ligi tam tikros ribos. Ją peržengus, kažkas payra. Kažkas nepamainoma.

V V per dažnai užduodavo esminius klausimus. Tarkim, patį paprasčiausią: kas iš tiesų valdo VSP? Šitaip klausinėti pražūtin-

ga. Tačiau taip knieti! Joks visaprotis žmogus nepatikės, kad iš tikrųjų valdo visokie brežnevai ir suslovai. Tad kas mus iš tiesų, valdo? Kas suplanavo ir sukūrė Visatos Subinę? Kas sumontavo vaikų luošinimo mechanizmą?

VV išvien taip klausinėdavo.

Aš jam slapčia pavydžiu. Visi mes pavydim žmonėms, kurie daro tai, ko mes nesugebam ar nedrįstam. Tarkim, aš nieko nedarau, vien postringauju.

Deja, žmogus negali rinktis savo gyvenimo kelio. Turi tai, ką gauni. Iš dangaus ar iš pragaro. Beje, įtariu, jog tai tėra skirtingi tos pačios institucijos pavadinimai. Taigi, gyvenu puikiai. Kaip ir kiti, tarnyboje nieko neveikiu, o už tai, kaip ir kiti, gaunu, elgetišką išmalda. Rengiuosi, kaip ir kiti. Valgau, ką ir kiti. Be to, galiu jaustis už kitus dvasiškai tobulesnis. Tie kiti anaip tol nepavydi V V, nerašo martraščių ir nerenka kolekcijų. ;

Dievaži, esu šaunus vyras!

Kažkas rausėsi mano kambarėje. Visa kas guli taip, kaip buvo palikta, net dulkės ant stalų nepaliestos, tačiau kažkas; aki-vaizdžiai rausėsi po mano daiktus. Tarp kitko, seniai būtų laikas įprasti. Vilniuje net disertacijų rankraščiai dingsta be menkiausių pėdsakų.

Manęs visiškai nestebintų, jei kokie neprašyti lankytojai karts nuo karto atsipjautų gabalėlį žmogaus rankos ar kojos. Visatos Subinėje viskas įmanoma. Niekas dėl to nenustebtų, niekas nesi-priešintų. Savaitę kitą paniurnėtų, o paskui įprastų ir nebekreiptų į šitai jokio dėmesio.

Tokia jau yra Visatos Subinės gyventojų psichologija.

Jeigu ji būtų kitokia, nebūtų pavykę sukonstruoti pačios Visatos Subinės. Pirmiausia reikėjo pakeisti psichologiją. Pakeisti vaikus. Sukurti naujus sąlyginius refleksus.

Ir taip toliau.

Kodėl manimi susidomėta kaip tik dabar? Žinau atsakymą, tačiau bijau ištarti jį net mintyse. Bijau apie jį net pagalvoti.

Kiekvienas Visatos Subinės gyventojas bijo galvoti. Jam vaidenasi, kad dargi jo' smegenyse lindi guvus nykštukas su aibe bloknotų, fotoaparatu ir magnetofonu.

Trečia, diena nesugebu papildyti savo martraščio. Nė neprisi-liečiau prie jo. Juokingai skamba žodis „prisiliesti“, kada kalbi apie grynai metafizinį objektą, argi rie?

Tačiau Visatos Subinėje vienintelis būdas išlikti gyvam — šventai tikėti, kad tavo fantazijos vaisiai kur kas tikresni negu vadinamoji realybė.

Kitaip ir negali būti. Visatos Subinėje kiekvienas pagal apibrėžimą yra šūdas. Tad vienintelė išeitis, kad paprasčiausiai nepatrestum žemės — tapti maistančiu šūdu. Tai šalutinis Visatos Subinės produktas, aukščiausias jos tvarinys: mastantis šūdas arba *homo lithuanicus*.

Bedugnė žvelgia į mus, o galbūt mes patys jau seniai žvelgiam į pasaulį iš bedugnės.

Visi manęs klausinėja apie VV. Ir ką aš galiu atsakyti? The man have killed the thing he loved, and so the man must dye. Kiekvienas lietuvis, tyčia ar nejučia, yra nužudęs gausybę dalykų, kuriuos mylėjo. Nužudęs viską, ką mylėjo.

Tik savęs kažkodėl neužmuša. Matyt, savęs niekad nemylėjo.

Jeigu net aš šitaip jaučiuosi, kaip visą gyvenimą turėjo jaustis VV?

Kaip turėjo jaustis, apsilankęs pas Lolitos tėvą, visų mūsų mylimą ir gerbiamą pulkininką Banių?

Juk jam Lolos tėvelis nebuvo koks abstraktus siaubūnas. VV buvo tiesiogiai perėjęs per pulkininko Banio rankas.

Žinau šitai tiksliai. Tasai buvęs saugumietis Mackus rodė man VV apklausos protokolus.

Taigi Banys ir VV buvo itin seni pažįstami. Budelis ir jo auka.

Jėzau, Jėzau — kas dedasi toj Visatos Subinėj! Kai kurių dalykų nebeįmanoma suvokt. Nebeįmanoma išvert. Neįmanoma nė įsivaizduot.

VV turėjo giminiškai bendrauti su pulkininku Baniu!

'Gal, kaip tąsyk „Erfurto“ parduotuvėje, turėjo užanty milžinišką peilį? O gal savąjį peilį jau galandosi pulkininkas Banys?

Šiaip ar taip, susidūrus tokiems priešingiems pradams, neišvengiamai turėjo įvykti kosminė katastrofa.

Niekad nemėgau klaidžioti po Vilnių, o dabar vien šitai tedarau. VV buvo tikras Vilniaus poetas, o man šitas miestas visad rodėsi esąs bedvasis mechanizmas, kerštingai gergždžianti mašina, skirta nežinia kam. Net mūsų pašėlusiai besisukančioje, spėriai riedančioje į pražūtį planetoje tokių miestų reta.

Mes neturim savo miesto. Yra miestai molochai ir miestai tironai. Miestai muziejai ir miestai Babelio bokštai. Miestai snaudžiantys katinai ir miestai absurdoi. O mūsų šalis yra nė joks.

Mes, tarsi tie žydai, esam amžini tremtiniai, bet neturim nė savo Izraelio. Pridursiu: neturim nė savo Jeruzalės.

Po velnių—kodėl man buvo lemta gimt kryžkeleį, kurią trypia kas netingi? Kodėl man teko gimt Visatos Subinėį, pro kurią plūsta visi Įmanomi šūdai?

Mane apspito VV gyvenimo personažai. Kasdien sutinku Kovarskį ir Šapirą. Abudu turiu ko paklausti, bet dar reikia tiksliai suformuluoti klausimus. Mane maloniai sveikina triušių kailiais nešina Giedraitienė, o sykį netgi sutikau Julijų, buvusį Vargalių tarną. Mudu išsiurbėm po stiklą degtinės ir išsiskyrėm, netarę vienas kitam nė žodžio. Ką bekalbėti? Viskas jau pasakyta. Ratas siaurėja. Jeigu prospektu ūmai atplauktų milžiniška žuvis ir mane prarytų, visai nenustebčiau.

Aš esu liesutis, alų geriantis kažkieno grobis.

Pridursiu: kiekvienas *homo lithuanicus* iš prigimties yra kieno nors grobis.

Mane traukia į klaikiuosius užmiesčio sodus, Lolitos žūties vietą. Nenumaldomai traukia, tarsi būčiau žudikas, negalįs nepasirodyti ten, kur nusikalto.

Mane draskyte drasko noras išsipasakoti. Ilgiau nebetveriu. Aš klaikiai bijau. Turiu kuo skubiau sudėti šitai į savo martraštį — pirmąsyk gyvenime pamaniau, kad galiu nespėti.

Tiesiog ieškau pasiteisinimo. Mane magiškai traukia į tuos prakeiktus sodus, ir tiek. Prisipažįstu: Lolos nužudymo dieną visiškai atsitiktinai buvau juose ir viską mačiau. Visui viską mačiau.

Uff! Ėmiau ir pasakiau. Kas dabar bus?

Kol kas nieko. Manęs netrenkė perkūnas. Man netgi nepadažnėjo pulsas. Viskas, sėdu į taksi ir važiuoju.

Daugsyk buvojau tuose soduose. Čia turi sklypus keletas rašytojų. Vienas leido man vasarą pagyventi savo pseudoliaudiškoje viloje. Taip aš suartėju su gamta. Cha cha — tai pokštas. .

Šiandien tesu menkas šnipelis, savo pavojingų įgeidžių auka, bugščiai besidairanti į šalis. Kiekvienas *homo lithuanicus*, ką beveiktų, bugščiai dairosi į šalis: gal ką daro ne taip, gal kas supyks.

Aną pavakarę irgiėjau šituo takeliu link savo laikinos būstinės. Man buvo vis vien, rasiu šeimnininką ar ne — žinojau, kur surikiuoti buteliai. Šeimnininko nebuvo, su stiklu rankose išėjau į gonkeles parūkyti. Banių sodo namelis buvo tiesiai prieš mane. Saulė jau leidosi, švietė tiesiai į akis.

O šiandien ūkanota ir vėjuota, medžių lapai plaikstosi išilgai keliuko, kol neistringa balose. Suku į Banių sodą, tarsi tiksliai žinočiau, kur ir ko einu. Stabteliu ties prieangiu. Greta pilkas paukščiukas ramiausiai lesa laukines vynuoges, pakibęs žemyn galva.

Neįtikėtina, tačiau namelio durys neužplombuotos. Bet koks prašalaitis gali apžiūrėti nusikaltimo vietą. O aš, beje, esu suinteresuotas asmuo.

Kuo suinteresuotas?

Šiaip ar taip, atsargiai išengiu vidun. Čia kvepia puvėsiais, purviniais supuvusiais lapais. Į senas grindų lentas įsigėrę liepsnojantis Lolitos kraujas. Tos dėmės blizga kaip kitados mano palietas mokyklinis rašalas. Čia Lolita buvo sumaitota, supjaustyta į gabalus.

Ūmai apninka beprotiška mintis: rasti bent menkiausią jos kūno gabalėlį ir pasiimti sau. Juk turi, turi būt čia likęs ne vien tas sukrešęs kraujas.

Mano kolekcijoje yra visko. Betrūksta sudžiūvusio Lolitos kūno gabalėlio.

Aną prakeiktą dieną mano dėmesį patraukė motoro burzgas. Juoda „Volga“ sunkiai, nenorom persiropštė per kalniuką prie Banių namelio. Jiedu išlipo tylėdami. Dvigubai apstulbau: namelis visą vasarą buvo tuštutėlis, o Lola niekad nevažinėjo tėvo mašina. Dėl visa ko išgėriau dar vieną stiklą. Kai vėl išėjau į verandą, „Volgos“ nebebuvo, bet jutau, kad Lolita su VV liko namelyje.

Pirmas klausimas: kas juos atvežė? Pats tėvas? Jo vairuotojas? O jei atvažiavo patys — kas nuvarė mašiną šalin?

Prie gretimo namuko sėdėjo senyvas vyriškis ir godžiai rūkė. Jis nieko nereiškė. Jis buvo beprasmis. Žilas, suniukęs tipelis primušto šuns akimis.

Dabar anaip tol nemanau, kad jis buvo beprasmis, nes jau žinau, kad ten sėdėjo pulkininkas Giedraitis.

Paskui reikės sudėlioti viską logiškai. Suskirstyti visus trikampius rombais ir pentagramomis. Trikampis: VV, Giedraitienė ir jos sūnus. Kokį vaidmenį šioje istorijoje vaidino pulkininkas Giedraitis? Juk jiedu su VV buvo pažįstami nuo vaikystės.

Vaikystės! ..

Man beviltiškai knietėjo pasekti VV su Lolita. Buvau šiek tiek apkaušęs, mane apėmė šnipinėjimo aistra. Atkalbinėjau save, berods, net garsiai, bet žinojau, kad vis vien pritykinsiu prie namelio lango ir nuklausysiu, ką jie šneka. Kuo švenčiausiais tikslais: vien savo martraščiui. Žmogus bet kokiam amoraliam poelgiui randa pateisinimą. Tik markizas de Sadas amoralizavosi konceptualiai — dėlei paties amoralumo.

Tą prakeiktą vakarą mane išvien stumdė velnias. Buvau velnio pastumdėlis.

Mano nuostabai, jie labai ramiai, tingiai šnekėjo apie Vilniaus istoriją, Lolitos senelę, kaimo kerėtoją, apie šunų veisles. Banalybes arba mistiškus poetizmus. Matyt, taip kalbėdavo visuomet. Stovėjau, dygliais susibraižęs rankas, ir keiksnočiau. Buvau klaidai jais nusivylęs. Man rodėsi, kad jie būtinai privalo šnekėtis reikšmingai, nežmoniškai, antgamtiskai. O jie sėdėjo ir paistė niekus. Paskui ėmė neskubiai nusirenginėti. Be jokios ekstazės, kiekvienas atskirai, labai dalykiškai. Kaip paprasta! VV prisistatė pulkininkui Baniui, ir dabar važinėjo jo mašina. Viskas be galo paprasta. Banio vairuotojas atvežė juodu į sodą šiek tiek pasi-
mylėti gamtos prieglobstyje. Zavu!

Aš siutau. Iš manęs — ne, ne iš manęs, iš Lietuvos, iš viso pasaulio — atėmė klaidą ir gaudžią VV istoriją. Jis paliko paprastą, lėkštas žmogutis. O aš likau idiotas.

Niršau vis labiau, nusprendžiau nužygiuoti ir pasakyti jiems, ką apie juos manau. Ačiū Dievui, neigriuvau pro duris, atsargiai dirstelėjau pro langą.

Ir tuomet išvydau.

Vaiduokliai kol kas nesirodo. Ropinėju po grindis ir ieškau nors menkausio Lolitos kūno gabalėlio. Aš maciau: jų buvo daug, be galo daug, ji buvo kone išskaidyta į molekules. Duokit man nors vieną Lolitos kūno molekulę!

Pirmu dirstelėjimu išvydau viską iškart, viską neabejodamas suvokiau. VV smogė jai milžinišku peiliu, tiesiai po kaire krūtim, profesionalaus žmogžudžio tikslumu. Suklupo, prilaikydamas kniumbančią Lolitą. Ji susmuko ant jo jau nebegyva. Tai nebuvo beprotybės pliūpsnis, jis padarė viską tiksliai ir pašėliškai ramiai. Baisiausia, kad paskutinį gyvenimo mirksnį Lolita jo nebijojo, žvelgė į VV skaidriu žvilgsniu ir šypsojosi. Iš pradžių pamaniau, kad jie buvo susitarę kartu nusižudyti, tiesiog delės ir todėl šne-

kėjo niekus. Tačiau VV nė nemanė žudyti. Apsidairė ir įbedė žvilgsnį tiesiai į mane. Iškart pašoko ir puolė lauk.

Žinojau, kad jis ir mane užmuš, bet negalėjau pajudėti. Mane Paralyžiavo ne siaubas, o kažkokia visa apimanti neviltis. Staiga ^{sup}pratau, kad nieko daugiau nebebus. Nei Lolos, nei VV, nei [^]anės. Tačiau VV šoko tiesiai į krūmus ir nulėkė kaip laukinis [^]ėris, laužydamas šakas, draskydamas lapus.

Antroji mintis buvo tokia: jis žudė velnio sėklą, ne Lolitą, ^o Pulkininko Banio dukrą. Gal ji jam ką pasakė? Gal tėvas ką Pasakė jiems abiems? Turbūt tai paikystė. Tai pernelyg primityvu- Del to žmonės nežudomi. Tačiau tuo metu aš kaip tik taip Pagalvojau.

Ir iškart pamačiau patį pulkininką Banį.

Nors vieną molekulę!

Štai čia, čia ji gulėjo!

Ji gulėjo aukštieilninka, labai natūraliai, tarsi lūkuriuodama, kol pulkininkas Banys oriai išžengs į vidų. Jo veide nevirptelėjo ⁿė vienas raumenėlis. Sunkiai priklaupė prie dukros kūno. Ilgo- kai žiūrėjo į jį, tarsi rinkdamasis mylimiausią vietą. Paskui ryž- tingai ištraukė peili iš žaizdos.

Ant grindų plūstelėjo kraujas.

Ne pamačiau, **b** pajutau, kaip aplink suknibždėjo tylios žmo- gystos. Dviese stovėjo krūmuose už namelio, dar vienas tolėliau, Prie keliuko. Juoda „Volga“ abejingai sprogino į mane neužde- ^{tu}g- s žibintus.

Nemačiau pirmųjų pjūvių, matyt, tuo metu dairiausi. Kai vėl Pažvelgiau į namelio vidų, Lola buvo jau be galvos. Tėvas lėtai, ^{me}todiškai raikė ją į gabalėlius, tarpais nubraukdamas kruviną ^{ra}nką į jos pilvą. Kažkodėl pamaniau, kad jis daro tokią darbą anaip tol ne pirmą sykį. Kurį laiką žiūrėjau kaip pakerėtas, be J^okio siaubo — tai buvo pernelyg panašu į košmarišką sapną. [^]ėt galėjau žnaibyti save kiek tinkamas. Galėjau užsimerkti ir ^vėl atsimerkti. Niekas negelbėjo: tai buvo tikrovė. Dar mirksnį ^{re}gėjau visas smulkmenas. Paskui mane ėmė pykinti. Ačiū Die- dui, nerėčiau, paklaikęs nenulėčiau per krūmus, aš tik vėmiau.

Esu menkysta, išikūnijęs *honio lithuanicus*. Negalvojau apie Lolą ^{ar} VV, galvojau tik apie save. Supratau, kad jei būsiu čia aptiktas — man galas. Aš mačiau per daug. Aš vienintelis ma- čiau pulkininko Banio akciją: net visi jo parankiniai buvo tolė- liau. Galvojau vien apie tai, kaip pasprukti nepastebėtam. Sten- giausi vėmti kuo tyliau.

Šitai man pavyko.

Nežinau, kiek kartų naktį šokau iš lovos, regėdamas prieš akis vis tą patį: pulkininką Bani, metodiškai mėsinięjantį negyvą savo dukrą. Mačiau vien šitai, nors sapnuose turbūt privalečiau regėti tikresnę, gilesnę teisybę: pulkininką Bani, mėsinięjantį gyvą VV.

Štai ir viskas, ką tiksliai žinau. Jei kas bent įtartų, kad šitai žinau... Man net baisu pagalvoti.

Bet aš vis vien šitai žinau.

Sako, net dievai negeba keisti praeities. Velniam tat reikalingi tokie dievai? Aš reikalauju, kad šitai būtų pakeista, ištrinta iš mano atminties! Ar galiu pareikalausti bent vieno dalyko gyvenime?

Manęs neapleidžia jausmas, kad esu Lolita, tysanti ant sėdo namelio grindų ir pjaustoma į gabalėlius. Aš taip ir vaikštau miesto gatvėmis — pjaustomas ar jau supjaustytas. Ir pamaži kraustetusi iš proto. Galutinai neišsikraustau tik todėl, kad mano protas irgi supjaustytas į gabalėlius.

Šiandien nutiko bjaurus dalykas: susirengiau įrašyti į savo slaptą kompiuterio diską klaikiąją sodų istoriją ir aptikau izzulaus išibrovėlio pėdsakus. kažkas perskaitė slaptus mano įrašus, visą mano martraštį.

Neaiškinsiu smulkiau, nespecialistas vis vien nieko nesupras, bet patikėkit — Įrašas buvo užblokuotas keturgubai. Į jį niekas, be manęs, negalėjo išibrauti. Man taip atrodė. Aš neįvertinau žmonių sumanumo.

Nors ne — įvertinau. Aš juk įvedžiau dar vieną žymeklį. Jei įrašas vis dėlto būtų perskaitytas (o tai, rodės, neįmanoma), aš šitai iškart sužinočiau.

Iškart ir sužinojau. Jie irgi neįvertino mano sumanumo.

Šit kokie popieriai. Mane išgelbėjo vien tai, kad nespėjau įrašyti klaikiosios sodų istorijos. O įrašų mano smegenyse, viliosi, tikrai neįmanoma perskaityti.

Kodėl esu tuo įsitikinęs? Jeigu galėtų, būtų seniai perskaitę, *ergo*, kadų kadai būčiau sudorotas.

Velniškai logiška.

Visa kita yra absoliučiai nelogiška.

Kodėl, kodėl VV nužudė Lolitą? Jeigu tai būtų Šekspyro pjesė, viskuo patikėčiau — Vilas mėgo švaistytis lavonais. Bet juk tai gyvenimas! V V, Lolitos, mano gyvenimas!

Taip, gyvenime buvo visko: nesąmonių, klaikybų ir skausmų. Bet vis negaliu patikėti, kad šis nepaaiškinamas košmaras irgi priklauso mano gyvenimui.

Turiu priartėti prie VV paslapties, Lolitos paslapties. Dvokiančio Vilniaus paslapties. Privalau juos visus perprasti, kiek man šitai bekainuotų.

Metafiziškiausias objektas Visatoje yra mūsų kontora. Ji apskritai negali kisti nė per nago juodymą. Įsiveržiau tiesiai į kavagėrį su visais savo siaubais bei klausimais ir likau sužavėtas.

— Tikrai žinau, brangs prancūziški kvepalai,— iškart pareiškė Gražina, atvirai žiovaudama.— Dieve mano, ir taip kainuoja beprotiškai.

Kam jai Dioro kvepalai? Paaiškinkit man, dėl Dievo.

— Taigi, taigi,— iškart pritaria Marija.— Sumanėm keisti butą. Žinot gi, penkiese spaudžiamės dviejuose kambariuose. Su-
taupėm pinigų, radom norintį. .. Tai vykdomasis komitetas neleidžia.

— Koks jis vykdomasis! — negailestingai skelbia Gražina.— Jis turi vadintis trukdomasis. Viską daro, kad tik žmogui būtų blogiau.

— Jų toks tikslas,— mišlingai sako Beta.

— Kava vėl brangs. . . Ir cigaretės. . .

— Vakar nueinu į ateljė, ogi žiū. . .

— Rimutis ir sako: mamyte...

Ir taip toliau, ir panašiai. Niekas nebuvo supjaustytas į gabalus. Niekas nesėdi kalėjime. Viskas yra kaip buvę, o tamstai, draugas Poška, paprasčiausiai vaidenasi.

Po kvailojo pokalbio telefonu per daugiadienes Elena žvelgia į mane švelniai ir prielankiai. Atsakau mandagia šypsena, tačiau sukausto šventas siaubas, pagalvojus, kad ji gali iš manęs ko nors ir pareikalauti.

— Martynas šiandien guviai nusiteikęs,— sučiulba ji.— Matau, subėgios konjakėlio. Mačiau „Taline“ tokių mažyčių buteliukų. Parneštum porą. •..

Tik dabar pamatau ant stalo naminius sausainius ir pyragėlius. Matyt, kurios nors vardadienis. Na ir gerai — konjakėlio tai konjakėlio. Kodėl porą buteliukų — prisikimšiu pilnas kišenes.

Lauke mane iškart pasitinka šuo. Nelenda artyn, sakyčiau, pagarbiai lydi it neprašyta svita. Ūmai pagalvoju, kad vertėtų jį prakalbinti. Gal jis šneka angliškai? Jei seks mane visą laiką, prašnekinsiu grįždamas.

Ties perėjimu manęs vos nesutraiško kriokiantis sunkvežimis. Kėįta — juk prospektu sunkvežimiais važinėti uždrausta. Koks nors specsunkvežimis. Kiekvienas tarybinis įstatymas turi tiek išimčių, kad visų jų nežino niekas.

Prie mažųjų buteliukų sustojo eilutė. Regis, apie juos suuodė ne vien mūsų kontora. Paimu penkis — kitus parsinešiu namo. Labai paranku: atkemši, išsiurbi tą šimtgramį — ir jokių likučių, konjakas neišsivėdėja.

Vilnių jau apžiojo ruduo, šaligatvis šlapias, oras drėgnas. Pro šalį kiūtina suniukusios žmogystos, jos vadinasi vilniečiai.

Šuo laukia manęs anapus gatvės, žino, kad grįšiu atgal. Nejučia pradedu rinktis elegantiškas frazes. Būtinai jį prašnekinsiu. Paklausiu jo apie VV.

Milžiniškas sunkvežimis kriokauja prie pat šaligatvio, jau apsigrėžęs. Dievaž, jis mane medžioja. Nužiūrėsiu jo numerį ir apskųsiu jį autoinspekcijai.

Staiga išvystu kitapus gatvės Šapirą. Net dygteli paširdžius. Matyt, slapčia troškau jį sutikti, nes ūmai pajuntu, ko turiu jį paklausti. Jau žinau: vieno vienintelio dalyko. Viskas nelauktai rikiuojasi į darnią schemą. Jeigu VV. . .

Skubiai susikamšau buteliukus į kišenes ir šoku skersai gatvės. Šapira gali bemat pranykti, jis visada skuba. Matau jo seną veidą, išmintingas akis. Jau žinau, ko klausiu, beveik žinau ir atsakymą, girdžiu bjaurų krikimą iš kairės, dar pasisuku ir

TUTEIŠA

Stefanija Monkevičiūtė
197. . . metų spalio 30-oji diena

Geriausia bus nusipirkti krūvą marlės ir susikarpyt, kaip tąsyk Palangoj: visos laksto po vaistinės kioskus, burnoja, pyksta, o aš šalčiausiai nusipirkau šūsnį marlės, susikarpiau — ir liuks; šitai būtinai ištinka kurorte ar kelionėj, kur nėra sąlygų nei pažįstamų, nėra nė kur gerai nusipraust, vaikštai sudvisus kaip silkių statinė, rodos, visi suka nosį, nors vyrai turbūt neužuodžia, tik šunys, kaip ir šitas: kelia aukštyn kreivą snukį, nukoręs savo šuniškus kankolus, sarmata, nors pasikark — o reikia nueit į šunų vaistinę, ten kartais užsiguli.

Kada jį pakėlė, visą kruviną, gatvė sutavaravo akyse, nebe-
mačiau žmonių, jo pilkas kanapėtas švarkelis buvo kruvinas, tas
ūsočius kraustė jam kišenes, traukė vieną konjako buteliuką po
kito., o visi lingavo galvom; matyt, prisigėręs, bet aš juk žinojau,
kad buvo blaivutėlis, norėjau paliudyt, bet ūsočius išvertė pas-
kutinę kišenę, visi nuščiuvo, nes pačiam kišenės dugne buvo
pirštelis, tikrų tikriausias žmogaus pirštelis, kaip mane gyvą ma-
tot; tarsi Vasilio pelkių troboj: ant virvaičių lavonų piršteliai,
išblyškusių žolių pundai ir džiovinti šikšnosparniai; išėjo dešim-
čiai minučių, o randi sutraiškytą, su "žmogaus piršteliu, kišenėj;
nebijau mirčių, daugybę jų mačiau, bet negaliu būt rami, kaip
ana tat panelė: žydras mini su aplikuotom kišenėm, Dioro krep-
šys per petį, žiūri žemyn abejingai ir žiaumoja gumą, jai visai
nebaisu, ji tikra vilnietė, o aš ligi mirties neperprasiu šito miesto,
gyvensiu lyg savo kaimo trobelėj, papuvusioj, dvokiančioj Bez-
riečjėj; Marčio nebeprisikelsi, o taip norėčiau, nieko taip nenorė-
jau prikelti, gal tik savo katiną Tomą, kai Stadniukas suknežino
jam galvą, o aš verkiau ir užsitrynčiau purvais akį — paskui Va-
siliis plovė ją žolelių nuoviru ir tyliai keikėsi, aš kartojau: nu-
nuodyk Stadniuką, nunuodyk, o Vasilis niauriai atsiliepė: jis pats
nuodingas, jo nuodai neimtų, Stadniukas buvo gyva išikūnijus

mūsų krašto Tarybų valdžia, galabijo ir žmones, ir katinus; Martis buvo katiniškai nepriklausomas, bet drovus kaip gimnazistas, būtinai prieš tai gesindavo šviesą ir klaikiai sumišdavo, jeigu pamaigydavau jam tą daiktą, bet paskui būdavo visai nieko vyriukas, tiesa, nedidelis, bet argi dydis svarbiausia, dabar guli negyvas kaip nušautas miškinis — kiek tokių mačiau vaikystėj, juos guldavo miestelio aikštėj: gal kas pažinęs aiktelės ar pradės raudot, tai toki bus galima išvežt į Sibirą. Todėl dabar neraudu ir neaikčioju, per daug jų mačiau, susidarė refleksas kaip šuniui, tas šuo visai pasiuto, pinasi po kojom, iškėlęs snukį — fu! fu, bjaurybe, bėk sau, aš ne kalė, aš žmonių giminės, nors Vargalys kartais sakydavo: tu ne visai žmonių giminės, dievai žino, ką turėjo galvoj, jo niekas negebėjo perprast.

Visų Vargalių niekas negalėdavo perprast, jų ir Giedraičių vilos stovėjo atokiau nuo kaimo, prie upelio vingio, jie buvo tikri lietuviai, o mes visi buvom nežinia kas: tuteišy, tuteišy, kartojo vyreliai, per surašymą po karo paklausti tautybės, atseit, vietiniai esam, o ką jie galėjo pasakyt: ligšiol nežinau, kokia dalim aš lenkė, kokia dalim baltarusė, o kiek many lietuviško kraujo, dabar galvoju lietuviškai, bet gal anksčiau kitaip galvojau; mečiau paskutinįjį žvilgsnį į Martį, jei kvies atpažint lavoną, aš neisiu, nes visad pamenu tą ankstų rytą miestelio aikštėje: tėvas nudardėjo užsiimt vietą turguj, o aš pasakiau, kad noriu sysio, bet man visai ne tas buvo galvoj, likau aikštėj, nes ten buvo suguldyti keturi, ir nė gyvos dvasios aplinkui. Mane be galo domino toji atauga vyrų tarpkojy, žinojau, kad tokios niekad neturėsiu, vis čiupdavau berniukams tą vietą, bet negi pačiupinėsi suaugusį vyrą; o čia gulėjo net keturi, žinojau, kad miega ir nepabus, galėjau ramiai pažiūrėt, rytas buvo vėsus, jų rūbai ir veidai man mažiausiai rūpėjo, prasagsčiau kraštinį, čiupiau virpančiu delnuku, bet nieko neradau, praskleidžiau plyšį ir pamačiau, kad ten tikrai nieko nėra — vien žiojėjantis kraujo krešulys. Visi keturi buvo tokie, lėkiau šalin lyg pakvaišus, rėkiau tėte, tėte, tik nieko negalėjau paaiškint, vien kartoju: guli, jie ten guli, o tėvas glostė mane ir šnabždėjo: negalima ten eit, negalima prie jų artintis, nes išveš.

Būtinai reikia nuvažiuot į veterinarinę vaistinę, patogiausia troleibusu, bet nekenčiu Vilniaus troleibusų; kitados jie buvo geidžiami ir paslaptingi, rodės, įlipdama atsiduodi tam tyliai urzgiančiam gyviui, jis tave apžioja ir praryja, tirpsti jame, tirpsti... Dabar man troleibusai šlykštūs, esu jau tikra vilnietė, jau išpuikau, geriau važiuosiu taksi, nors gaila pinigų, nepasius ta Elena, jei iri užtruksiu, kol buvo Vargalys, galėjai lakstyti, kur panorė-

jus, jis pats viską už visus padarydavo, o toji įvedė režimą, visos sėdi kaip silkės bačkoj, Beta kraipo galvutę su kirpčiukais ir taisosi mežginukus, prie krūtinės, jai atvežė iš Čekoslovakijos, na, nežinau, ar taip jau gražu, lyg ir pamaiviška, nors Martis mėgsta apatinių nėrinukus, vis sako... Mėgo, mėgo, sakė, sakė — negaliu įprast, kad Martis amžiams dingo, juokingas ežiukinis Martis — dabar būtinai pakibintų Betos mežginukus, lyg netyčia kyštelėtų pirštą tarp krūtų, bet nebėra nei jo, nei piršto, tik tas kitas pirštelis jo kišenėj r Betos kišenėlė irgi mežginiuota, dievaž, kiek pamaiviška, ką ir bekalbėt, o dar prašo po penkis penkiasdešimt — išprotėt galima.

Marė sėdi it mieta prarijus, dievaž, tarsi vaško lėlė, sakytumei, pati išskrido kažikur, o kūną paliko;. Vargalys dažnai taip stypsodavo, galėdavo sustingt ir užmigt vidury gatvės: purtyk nepurtęs — nepažadinsi; visa jų šeima buvo mįslinga, Vasilis mėgo pasakot apie juos, tarytum tie Vargaliai būtų gyvenę ne čia pat, o už devynių jūrų devynių marių, tais laikais, kai žmonės dar suprato paukščių šneką; jų namas atrodė lyg pasakų pilis, kur gyvena vaiduokliai, kreivų koridorių grindim sruvena juodas kraujas, o sutemus ūkauja šlykštusis nakties paukštis. Daug syk baudžiausi slapčia apžiūrėti baisųjį namą, bet vis nesiryždavau, bijojau sutikt ant girgždančių laiptų Vargalienę su peiliu rankoje ar nuogą Vargalį tėvą, papuvusį it Lozorius. Kai vėl pamačiau jį po daugelio metų, jis buvo plikas storulis, tolydžio pūkštavo, siurbė alų ir šnekėjo paikystes, net aš supratau, kad paikystes, o Vytas Vargalys raukėsi ir niršo, tėvas verksmingai kaulijo pinigų, pensijos jam nepakanka, visą prasėdi „Neringoj“, nuobodžiai keikdamas valdžią, valdžia jo, beje, nenuskriaudė, kaip kitų, skyrė pensiją už keletą metų paskaitų Universitete; gal jį kas pakeitė, raganius Vargalys liko gyvent savo name, o į pasaulį savo vardu tyčia paleido pliką storulį, kvėšą bobišų, jis net mane bandė suviliot — o juk kitados buvo dieviškos galybės, kaimo mergos rytais slapčia lakstydavo prie upelio vingio, ten ateidavo nuogas Vargalys tėvas, stovėdavo ant kranto, žiūrėdamas į tėkmę, o mergos aikčiodavo ir kumšnodavo viena kita į pašonę: žiūrėk, žiūrėk, daugiau tokio gyvenime neišvysi, kiek beieškotum, kito tokio nėra, tokio išvis nebūna; baisu, ką amžius daro su žmogum. Marė tikrai turi, ji net miltų prisiperka atsargai, bet negi prašysi; galėtų būt specialus fondas: kas nusiperka — deda į fondą, o paskui visos gali naudotis, juk kiekvienai prireikia, išties gerai būtų, o dabar suk sau galvą ir dvok kaip pamagų kibiras.

Nepakenčiu jokio dvoko, iškart prisimenu skalbimą, šūsnis purvinų apatinių, įmirkusi kubilą, kurio šonas leido vandenį, išbrinkusias raudonas motinos rankas, niurkančias šlapią dvokiantį tumulą: jis žliaugčiodavo ir šliurpsėdavo, leisdamas į šalis garą — ir net patsai garas skleidė slogų tvaiką, kaip tie gulintys miestelio aikštėj, prie pat šventoriaus — ne veltui sako, kad vokiečiai virė muilą iš lavonų, gal ir mūsiškis buvo lavoninis, nors ir ne vokiškas — jo dvokas stelbdavo net prakaito tvaikulį, aš nekenčiau viso pasaulio muilų, tik paskui, jau Vilniuj, išsiprausiau kambario draugės muilu ir apstulbau: mano pažastys kvepėjo, oda irgi, net šakuma skleidė lengvą aromatą — darsyk pamaniau, kad Vilnius tikrai stebuklų miestas. O mūsų pelkė dvokė kruvina praeitim, ašarom ir pūvančiais medžiais, žmonės šnekėjo, kad kitados sribai apsupo ir įvarė į pelkę visą miškinį būrį, šie klimpo ir po vieną skendo skystose durpėse, o sribai stovėjo ant kranto ir žiūrėjo, kaip anie dingsta juodoj klampynėj; tik Vytas Vargalys išsiveržė sveikas ir išsivedė savo vadą, pliką kaip kulnas, baisiom liepsningom akim, nuo jo žvilgsnio skrendantys paukščiai apmirdavo ir akmenim krisdavo žemėn — nuo tų tat miškinį pelkė taip ir dvokė, ji nenorėjo priimt jų kūnų, naktimis vis išstumdavo kuri į paviršių, piemenys paryčiais matė ne vieną, tysantį juodam vandeny, o paskui vėl nugrimztantį atgal, amžiams pasmerktą taip keliauti: aukštyn, žemyn, aukštyn, žemyn, gimdantį neužmirštamą kemsyno kvapą; iškart pasakau, uosdama koki nepažįstamą: tasai žmogus iš mūsų krašto; Vargalys niekad taip nekvepėjo, tas dvokas prie jo neprilipo,, jis buvo persmelktas visai kitokių, suplėkusio rūšio kvapų — sakydavo, jog šitaip kvepia lageris. Pasiųsdavo, jei nejučia imdavau uost jam krūtinę, rankas, kelius, nenorėjo, kad kas primintų anuos metus, bet kiekviena jo kūno ląstelė persisunkė tuo kvapu, jis buvo nenuplaunamas, nenutrinamas, nesunaikinamas; aš vis vien slapčia uosdavau Vargalį, man rodės, tasai kvapas atstoja jo praeitį, apie kurią nieko nežinojau, nes jis nieko nepasakojo, sakytumėi, būtų gimęs tada, kai grįžo iš lagerio. Už lango krapnoja lietutis, gryna velniava, pėsčia tikrai nenuėisiu, net keista, kaip pamėgau vaikščiot viena, visai be tikslo — anksčiau lakstydavau uždusus, ieškodama Vargaliui skanėstų ar dar ko, o paskui iškart' užgriuvo begalės laisvo laiko, beveik iškart, kai pasirodė ta ilgakojė — dievaži, šneku kaip kvaiša, tarytum kojos čia būtų svarbiausia, papirko ji. kitkuo, pirmiausia jaunystė, paskui turbūt prabanga; lyja nelyja, o reikia sprukti — jau popietė, tuoj visos ims zuit po parduotuves, ieškoti mėsos, paliks mudvi su Beta

budėti, mat mudvi neturim vyrų, tad neieškom tos mėsos, jos dūsauja ir sako, kad mums pavydi, bet iš tiesų galvoja, kad mes pavydim joms, mano, geriau turėt bet kokį vyrą, negu išvis neturėt, net jeigu vyras nucibęs ir bejėgis, kaip Marės, net jeigu dieną naktį geria, kaip Gražinos, net jeigu kaupia šakotų ragų kolekcija, kaip Elenos; ne, kad jau imt — tai tik kokį Martį ar Vargalį, tiedu sau skraidė dausose, o aš nepaskridau, gal per sunki — dievaž, reikia mesti svorį, rodos, ne tiek jau daug valgau, bet rinkutės ant pilvo vis pampsta. Vargalys jas kandžiojo ir visai rimtai siūlė mane paspirginti — kada tas buvo, prisimint baisu. Vos pagalvoju apie Vargalį, šakumoj kažkas sukirba, nemalonus jausmas, ypač šiandien, visai kraujais paplūsiu, bet vos prisime nu — sukirba, ne veltui Vargalys sakydavo, kad moterys ta vieta galvoja. Ant-stalo kažkokia programa, komandų eilutės, GOTO, RETURN, kuriems galams prasidėjau su tais kompiuteriais, kodėl aš ne mezgėja ar siuvėja, pamenu, siuvau Gražkei sarafaną, toki palaidą, iš rusvo velveto, su didelėm uždėtom kišenėm, aplikacijom — visai neblogai išėjo, Gražkė net nustebo, ji dažnai stebisi, jos veide išvien nuostaba, tarsi nesuprastų, kodėl jai reikia gyvent šiam pasauly; aš irgi nesuprantu, bet niekam šito nerodau, net Vargalys manęs neperprato. Aš pasiūsta į Vilnių tirt šito miesto, savim ištirt, kaip bandymų trušis, seniai bebuvau Bezriečjėj, seniai bemačiau Vasilį, jis visai sukriošo, manęs neatpažįsta, jis mane nusiuntė į Vilnių, bet jau nepaaiškins kam, amžius pribagia žmogų, nors Vargalių senis buvo gal šimto metų, o jo akys vis žybsėjo, išvien keikė valgius, kad neskanūs, merginas, kad negražios, o mane vadino lenkų šnipe, vis siūlė Vargaliui kartu išprievartaut, ir galėjai patikėt, kad senis gebėtų. Senasis Vargalys, žydų karalius: sako, išvogė iš geto ir išslapstė po kaimus gal tūkstantį žydų; daugiausia vaikų — visi Vilniaus žydai keldavo prieš jį skrybėles, bet paskui išvažinėjo į Izraelį, o senis Vargalys liko čia ir skaitė paskaitas apie Vilniaus istoriją, žmonių prisigrūdavo aibės, bet paskui jam uždraudė, nes visą laik koneveikė lenkus, o juk tautų draugystė; draugaujam visi, kad net dūmai rūksta: rusai nekenčia lietuvių, lietuviai lenkų, visi sykiu niekina juodukus musulmonus, kur turguj pardavinėja nesezonines kriaušes, arbūzus ir granatus, rusai nekenčia dar neišvažiavusių žydų, bet smarkiausiai visi urmu nekenčia rusų, o aš pati nežinau, ko man nekęst: esu mišrūne, tad viena mano dalis turėtų nekęst kitos: lenkiška dalis rusiškos, o lietuviška lenkiškos, bet nemoku taip tiksliai išsidalyt, nė nežinau, kas esu — tuteiša ir tiek, nors galvoju lietuviškai. Gaila, Marčio nebėr, dabar

sėdėtumėm kur bare, siurbčiotumėm vermutą, o jis pasakotų apie kokią naują savo kolekcijos daiktą: kai pirmąsyk pamačiau, pagalvojau, kad jis koks skudurininkas, tiek visko buvo priversta jo kambary, jis darė inventorizaciją, o jo sūnus sėdėjo kampe ir niauriai dėbsojo į mudu; sūnus nekenčia Marčio, jo sūnus taisyklingas kaip geometrinė figūra, jis klaikus komjaunimo lyderis, visad norėjau suviliot ir ištvirkint tą gražuoliuką, kad nebūtų toks tvarkinguolis, moteris jis niekina, turtus irgi, tetrokšta valdžios. Negaliu pakęst, kai paauglys pamokslauja, o tasai vis mokė tėva, kaip gyvent: tarsi iš kokio vadovėlio ar laikraščio vedamojo, o Martis vien ausim lapsėjo, nors tam išėjus niūriai vadino jį jaunuoju diktatorium, neteko matyt jauniklio, kuris taip trokštų valdžios; velniai žino, kaip tie obuoliai krenta nuo obels, niekas nesupaisys — tėvas toks protingas, o sūnus komjaunimo aktyvistas, apsimetėlis ir šliurė, visa laimė, kad neturiu vaikų, su klaikiu prisimenu tą vakarą, kai Vargalys klūpojo ir maldavo, kad palikčiau jo vaisių, beprotiškai norėjo sūnaus, o aš spyriojau, sakiau, valysiuos, o paskui beveik sutikau, bet ūmai persileidau — pats Dievas mane išgelbėjo; jeigu išties vaikai išeina tokie išvirkšti kaip Marčio, Vargalio sūnus turėjo būt koks apsišėlėjęs sadistas kaip Stadniukas — smaugt kates ir šunis, kad jau neleidžia smaugt žmonių, Marčio sūnus ir taip buvo prieš akis, viskas aišku, Vargalys suimtas, Marčio, Gedkos, Tedkos nebėra, gal tikrai reiktų grįžt į kaimą, ten ir senatvė nebaisi, ten niekas nepaiso amžiaus, ten apskritai nėra nei amžiaus, nei laiko, laiką pajutau, tik pabėgus į Vilnių. Net baisu prisimint, kaip apstulbau ir sutrikau, pakliuvus į šitą skruzdėlyną, visi judėjo, kažkur skubinosi, turėjo tikslą, o aš nė susišnekėt su jais negalėjau, vogravau kelių kalbų mišiniu, pirmiausia Vilniuje panorau rast stebuklingą vertėją, kuris ne tik mano kalbą, bet ir visą mane išverstų į šito miesto šneką, tas noras išsipildė, kad ir kaip būtų keista, įsikūnijo ir visi kiti, tik visai ne taip, kaip svajojau, tatau galbūt blogiausia — jei neišsipildo, gali bent viltis, jog dar išsipildys, blogiausia, jeigu jie išsipildo, bet neteisingai. Tedka nučiupo mane vidury gatvės ir griausmingai, pareiškė, kad privalo mane nulipdyti, aš nieko nesupratau, nė nežinojau, kad esti tokių

> žmonių, kurie vien lipdo skulptūras, bet išsyk viskuo patikėjau, nes Vilnius yra stebuklų miestas, nedvejodama išsirengiau nuoga, o jis čepsėjo, minkė savo molį ar plastiliną, vėl čepsėjo, atsargiai "glostė man šoną ar net krūtis, nueidavo toliau ir vėl prieidavo, bet aš nė kiek nesidrovėjau, stypsojau nuogutėlė ir jutau vien pasididžiavimą, paskui Tedka aiškino, kad norėjo manęs kaip

eržilas, bet nedrįso nė paliest — tokia buvau išdidi ir tyra, todėl net dabar menas man rodosi tyras ir nesuterštas, nors tai turbūt nesąmonė. Lai būna nesąmonė, aš pati esu pamaži tunkanti nesąmonė su taukų rinkelėmis ant pilvo, besiraukšlėjančiu veidu, o šiandien dar ir varvanti it nulaužtas kruvinas čiaupas; bet garbinga būti netgi Vilniaus nesąmone, ypač jei esi ateivis iš dvokiančių pelkių, iš sustojusio laiko karalystės; sykį per metus nuvažiuoju į gimtinę ir kuo skubiau sprunku atgal: tėvų nebėra, Vasilis manęs neatpažįsta, o broliai ir seserys tokie svetimi, taip dvokia mėšlu ir krūmine, taip keistai šneka, kad man vėl reikia vertėjo, kaip kadaise; po velnių — jeigu permirko kelnaitės, aš žuvus: neturiu pakaitos; nieko nebus, rankinuką per petį ir pirmyn į tualetą, mane kviečia jo vis stiprėjanti smarvė, vyrams, ganėtų pamatyti mūsų tualetą, kad trim mėnesiams prarastų lytinį potraukį: apkakoti unitazai ir kruvinos vatos tumulai ant grindų, moterys apsimetinėja ir purena dailias plunksnes vien vyrų akivaizdoj, likusios vienos, atsišlykštauja trigubai, kad pasikui vėl galėtų įtaigiai rausti nuo vyrų blevyzgų, kurios prieš jų pačių slaptas blevyzgas tėra kūdikio vėblenimas. Viens du trys, skubiai keičiu tomponą, paskutinysis, ačiū Dievui, kelnaitės švartais; viens du trys ir kuo greičiau laukan, atgal į koridorių, Lolka išvis neidavo į mūsų tualetą, kėsdavo ligi pietų arba lėkdavo namo, jau vien todėl ją gerbiau, ji buvo švari iš tikrųjų, ne vien parodai. Ji taip ir liko žvitra ilgakojė mergaitė išūliai stirksančių užpakaliuku, gal todėl ir pražuvo, pamenu jos šventą naivumą, kai' Tedka ėmėsi ją verbuot, o ji vis žavėjosi jo skulptūrom ir neoficialių parodų draša, plazdeno ilgom blakstienom ir skraidžiojo dausose; turbūt aš labiausiai kalta, kad ji išipainiojo į tokių vyrų reikalus, nusekė man iš paskos, aš strimagalviais puoliau į Vilnių kaip į stebuklingą jūrą, o ji buvo dar vaikas — šešiolikinėms mergaitėms nedera būt avangardinių dailininkų draugijoje, o gal kaip tik dera, kas čia žino; tąsyk ji pašėliškai naiviai užklauskė: Tedis manęs labai nori, ką daryt, pasijutau esanti jos vyresnioji sesuo, dievaž, nieko neatsakiau, liežuvis nesivertė, bet rankos pačios atsegė rankinuką ir ištiesė jai tablečių pakelį; visad pirmiausia padarai, o tik paskui galvoji, vyrai elgiasi taip pat, tik jie paskui įrodinėja sau ir kitiems, kad viską darė gerai ir protingai, o mes vien kremtamės — gal jie išties daugiau mąsto, tačiau tik po viskam, jau padarę, ką padarė. Jei Martis galėtų atsisaukt iš anapus, būtinai itin logiškai įrodytų, kad nepaprastai protingai palindo po tuo sunkvežimiu, kad kitaip ir negalėjo būti; tokie jau yra vyrai. Net mūsų kaime vakarais susėsdavo

prie didžiulio naminės butelio ir imdavo postringaut, tą apeigu negalėjo sukliudyt jokie įvykiai — nei potvynis, nei gaisras, nei kieno mirtis. Bibliotekos koridorius kaip tunelis, dar taip neseniai galėjom čia valandų valandas rūkyt su Lolka, plepėdavom apie viską arba tylėdavom, čia ji prisipažino, kad mylisi su Gedka Riauba ir nežino, kaip tą pranešt vyrui — net žagtelėjau, pamanius, kaip per keletą metų pakito ta šešiolikinė naivuolė; žiūrėjo į mane abejingai ir kartojo: atsidaviau jam per klaidą, o dabar negaliu ištrūkt, gal tegu jie susimuša ar meta burtus, man per sunku su abiem; kodėl sunku, paklausiau kaip kvaiša, o ji atsakė: vyrai kažkodėl trokšta manęs visos, ne tik nenori dalytis su kitais — nepalieka manęs nė man pačiai, o dar nesutikau vyro, kuriam vertėtų atsiduoti su ragais ir nagais, klausyk, Stef, o gal verta mylėtis pačiai su savim, išvis atsisakyt tų vyrų? Niekad nemaniau, kad vyrai yra nebūtinai mano priedas, veikiau jutau, kad pati esu jų priedas, visad dėjausi su tais, kuriems buvau reikalinga, galėčiau susidėt su dešimčia susyk, man negaila, esu dosni, dievaž, dosni; niekad nesuku galvos, kokia iš to bus nauda, ką iš to pelnysiu, niekad nesu kurio nors laikiusi, jei norėdavo išeit, niekad neišįzeisdavau, jei rasdavau kitą, niekad nemaniau, kad jie mane išnaudoja ar atima dalį esybės — moteris privalo būt dosni.

— Kėpsai ir vėpsai? — net išsigandau Elenos balso.— Dar nemačiau tokio vaizdelio: kilo jį pirštus prie lūpų, tarsi rūkytum, o cigaretės neturi. Pavaišint?

Pūskuodama atplėšia naują pakelį, kiša cigaretę man į burną, pridega, ji visad taip, labai mėgsta tariamai rūpintis it mažais vaikais, matyt, jaučiasi esanti Didžioji Mamytė, nors tėra višta perekšlė.

— Šiandien vėl buvo svečiai iš organų,— ji šlykščiai varto akis ir vis pūskuoja,— sako, Vargalys bibliotekos gilumoj įsirengė slaptą bazę, rinko iš knygų duomenis. Čia, kvepia šiurpiais dalykais, paminėsi mano žodį. Jos tėvas — juk žinai, kas Lolos tėvas..

Nebegirdžiu jos; Lolkos tėvą mačiau ne sykį, jis istorijos profesorius ar kas, visad labai išmintingai šneka, išvien apie praeitį. Vargalys mėgo sakyti, kad gana mestelėt anam kokią pramanytą istorinį faktą, kad anas keliom savaitėm dingtų iš šio pasaulio apsigyventų gilioj praeity; jis senoviškas ir labai; šventas, sykį — labai seniai — įgriuvo į Tedkos dirbtuvę ir ėmė ant kelių maldaut Lolkos, kad paliktų tą nuodėmės būstą, o toji paspyrė jį koja, dievaž, paspyrė koja tikrą tėvą, ji buvo tokia;

Elena varto akis ir kurkia, ji panaši į milžinišką varlę, mūsų pelkyno varlę, klasingai išsipūtusią, pūpčiojančiu pagurkliu, viliojančią pas save, į juodą pelkės tiženą, tą varlę kitados mačiau taip arti, kaip dabar Elena; atsargiai, tasyk perspėjo mane Vasilis, tai ne šiaip varlė, tai ponia Vargalienė.

Varlė tasyk pliumptelėjo į tirštą tyrę, kaip dabar pliumptelėjo į bibliotekos kvapų tyrę Elena: pliumptelėjo ir nusiyrė storom letenėlėm, ačiū Dievui, nereiks klausytis jos plepalų.

— Kokia dar Vargalienė? — atžariai atšoviau tasyk, nors buvau daug syk girdėjęs ir apie ponią Vargalienę, ir apie pono Vargalio vaiduoklį, blėsuojantį pilkšvom plėnim.

Ir kaip galėjau būt negirdėjęs, jei mano motina, vos kam užsiminus apie mano gimtadienį, triskart persižegnodavo: juk. aš gimiau kaip tik tą keturiasdešimt ketvirtųjų naktį, kai Vargalienę ištiko jos baisioji mirtis.

Vasilis pamainė mane, nulipdė iš puslaukinės kaimo mergiotės tikrąją Stefą, kurios, rasi, nebeliko, ta tikroji Stefa ištirpo Loloj, Martyne, Vargaly, išsibarstė Vilniaus gatvėse, jos kaip ir nelieka, kada ji viena, jai būtinai reikia kitų, man tikrai reikia kitų, reikia rast bent vieną žmogų, kuris be manęs negalėtų išgyventi. Jeigu didingas niūruolis Vilnius gali puikiausiai apsieit be manęs — geriausia važiuot atgal į kaimą ir augint šiltnamy agurkus turgui; nors geriau jau nusižudyt, negu grįžt į Bezrečję — nusižudyt pačiu gyvenimu. Ne, ne, gana čia stypsot, reikia eit į orą, nekenčiu knygų stelažų, nekenčiu lipnių saugyklos dulkių, net pačių knygų nekenčiu: geriausias būdas įvaryt žmogui pasibjaurėjimą šokoladu — įdarbint jį konditerijos fabrike.

Jau tikras ruduo, o tądien soduose tvyrojo nuostabi bobų vasara; lynoja, prospektu apeidami balas rėplinėja žmonės, o aikštėje prieš biblioteką tupi peršlapę, nušiurę balandžiai — ir ko jie tūno po lietu, ko jie laukia? Nė nepajuntu, kaip atsiduriu batų parduotuvėj, kojos pačios nunešė, rudieji jau visai apsinešiojo, reikia apsidairyt, nors visad apsišauni: perspektyvinių modelių vitrinoj jie sustato visai nieko sau batelius, lyg ir sumanai pirkt, pradedi derint spalvas — siuviesi sijoną, iš po žemių iškasi rankinukai bet kol tie bateliai nukeliauja ligi lentynų, jų spalvos pakinta, išblėsta, žmogus lieki su sijonu ir rankinuku, kurie prie nieko nederą; net batų gamyboj ta pati propaganda: jeigu jie ką žada, vadinasi," to tikrai nebus, manyk šitaip — neapsiriksi, visad manyk vien šitaip.

O ūkinėj grumdosi tiršta eilutė — pardavinėja vokiškas virtuvės staltieses: su visokiais vaisiais ir kumpiais, ir prieskoniais,

ir kitokiais spalvingais skanėstais; taip gražiai išpaišyta, net seilė varva, bet irgi išeina propaganda — kur tu tą viską pamatysi — nebent išpiešta ant tos staltiesės; oi, kokia pamaiva, išitaisė šviesų languotą kostiumėlių: kelnės, ilgas švarkas į taliją — nesvarbu, kad darganota, ji turbūt pusę metų apie ją svajojo, dabar žūtbut nešios, tegu nors kirviais lyja; reiktų išgert kavos, gal ir ko suvalgyt: dar nieko burnoj neturėjau, o jau pusė dvyliktos; „Žarijoj“ jau pilsto degtinę, tie du raudonsnukiai, žinoma, padarė po šimtą penkiasdešimt ir sprunka atgal į savo kontorą;¹ jei koks geranoris užrauktų tą degtinės pilstymą, kontorų darbas žlugtų: visi vyreliai nieko neveiktų, vien suktų galvas, kur čia atsipagiriot — kaip mūsų kaime po javapjūtės ar bulviakasio. Visas lietuvių sodžius ateidavo pažiūrėt tos klaikybės — ir vandens lakymo, ir rankų drebėjimo, ir galvų sproginėjimo — tą baisų rytą, kai paaiškėdavo, kad pabaigtuvių balius užtruko, kad visa naminė — visa visa, visam kaime, visose trobose — išgerta ligi paskutinio lašo, kad atsipagiriot jau nebebus kuo. Nė Paskutiniojo Teismo diena neprilygs tam vaizdui. Prisilaikydamos tvorų apie namus kiūtinėja žmogystos perdžiūvusiom burnom ir sukepusiom lūpom, kiemuose išgriuvę vemia, tąsosi, geria vandenį ir vėl vemia vaikai, moterys, seniai, moterys kenčia smarkiau už vyrus, bet neišsiduoda — ir visam kaime nė lašo degtinės! Tokią dieną už butelaitį buvo atiduodama viskas, pasirašomos klaikiausios sutartys ir neįtikimiausi sandėriai. Tądien pasirodydavo lietuviai iš Užubalių, smalsūs, bet orūs, čiupinėdavo viską it kokie vergų pirkliai, visi jų nekenė, bet atiduodavo viską už butelaitį drumsotos naminės, merginos net eidavo siūlytis lietuvių bernams, o šie ilgai svarstydavo ir derėdavosi, visi lietuviai svarstydavo ir derėdavosi, jie planavo savo ūkį ir savo ateitį, o mūsiškiams tereikėjo degtinės, tais klaikiais rytais iš viso pasaulio tereikėjo degtinės: ir vyrams, ir merginoms, ir vaikams, ir seneliams, visi tenorėjo degtinės ir šurpiai nekenė tų besvarstančių, besiderančių lietuvių; mane nuo to siaubo išgelbėjo Vasilis: nuo tos neapykantos, nuo tų visuotinių pagirių, nuo manęs pačios, jis atėjo vieno tokio siautėjimo pradžioj, kai naminė dar liejosi upėm, kai pirmąsyk gyvenime apkaušau ir svirdinėjau po kiemą, atėjo, persimetė mano bejėgį kūną per petį ir iššinėšė — niekam tas neparūpo, niekas manęs nepasigedo, kaimas gėrė dar kokias penkias dienas.

Vasilis pirmasis man papasakojo, kad yra toks Vilnius, stebuklų miestas, dabar po jį vaikštau, kvėpuoju jo oru, valgau jo salotas — šit, prisėdu prie bariuko ir žagteliau, nes greta sėdi

Liovka Kovarskis; jis visad liūdnam šypsosi, jis, kaip ir aš, nežino, kokios yra tautybės, jis visuomet kartoja: kai sutinku žydą, panoriu būt lenkas, kai pašneku su lenku, noriu būt lietuvis, kai sugeriu su lietuviu, panoriu tapt rusu, bet operuojant rusą, maga atvirst žydu.

— Sveikutė, Stef,— liūdnam šypsosi Liovka ir stumia man savo kavą.— Dar neprisiliečiau, užleidžiu eilę. Šiandien aš tikriausiai lenkas: matai, koks galantiškas.

Suneria pasmakrėję savo dieviškas rankas, jis liūdnas, tikriausiai vėl ką nors paprovė ant operacinio stalo; Levas turi tris chirurgų grupes ir katedrą prie klinikų, tik niekad neturėjo laimės, abi žmonos nuo jo paspruko, Laima sakė, neįmanoma gyvent su tokiu žmogumi; jam tereikia tik tų skalpelių, žirklių ir-adatų, tų išskrostų pilvų ir krūtinų; man gaila Levo — jis toks geras, nuoširdus ir švelnus, jo megztiniai ir striukės visad šiltų ir švelnių tonų, jis labai mėgsta nešiot baltas kelnės.

— Jau* girdejau apie Martyną,— gūdžiai sako Levas.— Jums toj bibliotekoj nebaisu? Viena supjausto, kitą sutraiško, trečia, matyt, sušaudys. Bėgčiau iš tokios užkeiktos vietos neatsigręždamas.

Net išlaisčiau kavą: dievaž, apie šitai nė nepagalvojau, gal ir manęs jau tyko mirties angelas; kartais visai rimtai pamanai apie savižudybę, o vos dingteli mintis, kad tave gali nugalabyt, išpila šaltas prakaitas.

— Beje, Vargaliui seniai tas pats,— niūriai sako Levas.— Dabar galiu pasakyt. Jis pas mus tyrėsi: vėžys tokioj stadijoje, kad... Beveik suprantu, kodėl nužudė tą merginą. Jis nenorėjo palikt jos pasauliui, norėjo pasiimt su savim.

Šiandien man lemta laistyt kavą: niekam negaliu pasakyt to, ką žinau, ką dariau tam nelemtam sode — gal pasakyt Liovkai? Žiūriu jam į akis, o jis liūdnam šypsosi, jis neteisis, jis klysta, ar pasakyt jam, ar ne?

'— Nemėgstu to Vargalio, keliskart šnekučiavomės prie tau-relės, o susitikęs pasisveikindavo. Pasipūtėlis. Tokie ir pjausto žmones.

<

Nelauktai nulipa nuo baro kėdės ir išeina, jis visad šitaip, tei-nie sau krimstis dėl mirusio paciento ir dviejų pabėgusių žmonių, žadėjai: suvalgyt salotų, papildvės lyg ir neberaižo, ankštas it kišenė baras sklidas, išbadėjėliai stirkso valgantiems už nugarų, rodos, tuoj atims kasnį, negaliu pakęst, ligšiol negaliu pakęst, iškart prisimenu anuos bado metus, kai visi mūsų kaime taip žiūrėdavo į valgantį, tik tų valgančių būdavo reta, kiekvienas svetimas kas-

nis sunkdavo seiles, klaiku prisimint, kiti virė šaknis ir žieves arba eidavo vogt kiaulių jovalo į Užubalius, nes lietuviai turėjo visko, jų joks badas neėmė, jie visad visko turėjo it kokie stebukladariai; o juk gyveno visai netoli: upelis, greta Vargalių rūmas, kalvos, už jų pievos ir lietuvių sodžius — gerai matytusi, jei ne tos kalvos; prieš karą, kai manęs dar nebuvo, per upelį ėjo siena: Bezrečjė buvo Lenkijoje, o Vargaliais prasidėjo Lietuva — Dieve mano, vienas juokas, mes niekad nebuvom lenkai, tuteišy, tuteišy, kartojo vyreliai ir tada, po pirmojo karo, kai Antantės inspektoriai tikrino administracinę liniją. Bet kodėl lietuviai buvo kitokie, negi čia ką reiškė upelis ar kalvos, ar pasienio policininkas? Kodėl jie kitokie, kodėl aš, virtus ar apsimetus lietuve, tapau kitokia? Visi juodai pavydėjo tiems lietuviams, ir aš pavydžiu tai Stefai lietuvaitėi, kuri gyveno, kol buvo Vargalys, Martis, Gediminas, o dabar turbūt pasimirė.

Vasilis išpildė savo pažadą, sviedė mane į Vilnių lyg aklą kačiuką į kūdrą, tikėdamas, kad išplauksiu — jau verčiau būčiau likus savo kaime, nuskendus pelkėj, virtus varle karaliene; nebeturiu jėgų savo žygiui, radau savo kelią, bet jis ūmai baigėsi, nes nebėra visų gediminų, martynų, teodorų ir net Vargalio, buvau jiems visiems tarsi motina, mažoji mamytė, rūpinausi lyg kūdikėliais, globiau prie krūtinės kaip Didžioji Motina, kaip žemė, kaip pati gamta — argi žemė jaučia kokį smagumą, ji tiesiog sutverta tam, kad į ją kristų sėkla, kad iš jos augtų medžiai ir megzėtų vaisius, žemė yra žemė; ir aš esu žemė, galvoju kaip žemė, jaučiu kaip žemė, man reikia jų visų, o kartu nereikia nė vieno — tai jiems manęs reikia, jie niekur nedings, ateis pas mane, aš viena tegaliu juos užganėdinti, nes esu kaip žemė: jie yra mano vaikai, o kartu meilužiai, nes viskas sukasi ratu ir vėl grįžta į pradžią — mirusieji prisikels, nėra ko baugintis, reikia suvalgyt salotų, šiandien vien mėsishkos, čia brangiai kainuoja.

— Stasele, paduok salotikių! Duonos nereikia, — pagaliau sustabdžiau tą bruzdančią statinaitę.

Ar berasiu naują Teodorą, Gediminą, Martyną, ar išvilksčiau į laisvę Vargalį, taip, aš mačiau, taip, žinau, taip galiu pasakyti teisybę, tik ar ji išgelbės Vargalį?

Niekas nenorės manim patikėt, net jei žinos, kad sakau teisybę, o jei patikės — bijau atpildo, labiausiai bijau Vargalio, turbūt nenoriu jo pamatyti, labiau labiausiai bijau paties Vargalio; iškart prisimenu jo akis, baisų žvilgsnį, kuriuo nudėbė mane tasyk bibliotekoje, tarp stelažų, ir nė tik tasyk — daug daug kartų, ūmai virsdamas nebe žmogum — klaikia pragaro išpera, galinčia

ne tik nugalabyt ar sužalot — padaryt kažką neįvardijamai baisaus, ko neįmanoma nė apsakyti; visuomet jo bijojau, jis buvo neįspėjamas kaip pikta mįslė, buvo pats klaikiausias iš mano kūdikių, nors be jo neišsivaizduoju nė savęs; salotos šlykščios, bet ką darysi, rinktis nėra iš ko, ačiū, Stasele, kad tu nusprogtum, storule, lauke vėl lynoja, oi oi, laikykite mane: šitoks užpakalis, o užsitempė disko stiliaus kelnės, o spalva, spalva, gotiškas auksas — ne, aš mirsiu, ir rankinukas apvalus, imituoja diską: pamiršimas, ir tiek. Net mano užpakalis geriau atrodytų, Gedka mėgo gnaibyt užpakalį kaip koks kaimietis, nors buvo iš Kauno, syki nudardėjom pas jo tėvelius — rojaus sodai, tėvas garsus siuvėjas, motina nuomojo vestuvines sukneles, turėjo jų gal du šimtus, namas kaip Vargalių rūmas, visa Kauno milicija papirkta, visi atėję tik lankstosi, ponas Riauba, ponia Riaubienė; tik tada supratau, iš kur visi Gedkos „Opeliai“ ir „Mersedesai“ — apie tėvus niekad nepasakojo, matyt, gėdijosi: toks dvasingas protinguolis, o čia — gryna pinigų tvirtovė; tas tai rengdavosi kaip Dievas, kostiumai pilkšvi ar melsvi, prigludę kaip nulieti, džinsai aptempti, kad pabrėžtų liekną liemenį, marškiniai būtinai prasegti, kad laukan brautusi krūtinės plaukai — labai derėdavo prie aukso grandinės ant kaklo; visas jaunatviškas ir veržlus, blatnesnis už savo studentus, nors profesorius; vis kamavosi, kad nepajėgia aprėpt visko iškart, viso pasaulio, skundėsi, kad jam kliudęs slibinas, dažnai vapėdavo apie tą slibiną, Tedka net nulipdė tokią griozdą ligi lubų ir aiškindavo, kad tai Riaubos slibinas, nors skulptūra vadinosi Deformatorius; iš kairės tiesia ranką Leninas, reiktų užeit į plokštelių parduotuvę, gal ką išmetė, mėnesio pabaiga — nors ne, jei ką gera paklausau, iškart prisimenu Gedką ir verkiu. Sako, jo vardu žada pavadinti Universiteto matematikos auditoriją, bet aš netikiu — per jaunas mirė, pas mus garbė vien seniams, valdžioj seneliai, jaunų jie bijo net mirusių. Jam reiktų pastatyti paminklą, visiems reiktų — ir Tedkai su amžinu nudrengtu megztiniu, ir Vargaliui, ir net 'Marčiui: jie sėdėtų susimastę, o tarp jų visu — aš, mažoji mamytė, keturiom rankutėm glostanti jiems galveles; o gal atvirksčiai: jie žengtų kiekvienas skirtinga kryptim, žvelgdami į tolius, aš parklupus kabinčiaus jiems už kelių, bet jie nekreiptų į mane dėmesio, manęs nė neregėtų, toks paminklas būtų teisingesnis. Vėl raižo papilvę, velniai rautų, įkišiu nosį į vaistinę, nors ir beviltiška — aišku, nėra ir būt negali, toks jau mūsų gyvenimo šūkis — jei reikia, tikrai nebus, turbūt taip tyčia padaryta, kad vis ieškotum kokio daikto ir todėl neieškotum ko kitko: meilės ar atsakymų, ar teisybės, ar laisvės;

pilvas gurgia, nereikėjo valgyt tų salotų, stabtelėk prie šviesoforo, Vilniaus sunkvežimiai išvien žudikai, dabar gali eiti, į medžiagas neužsukiu, tyčia neužsukiu, ojęsau, nei bėgt, nei rėkt, gal apsimest, kad... jau per vėlu, ką darysi, stabtelėsiu, nors ir labai baisu. Vargalio tėvas tankiai mirksi paraudusiom akelėm ir glostosi plikę, seniai jį bemačiau, nori nenori teks šnekėtis.

— Užeinam, Stefute, užeinam,— nervingai moja ranka į „Neringą“.— Nepalik manęs vieno. Nebegaliu žiūrėt į tuos snukius.

„Snukiai“—tai Lordų kampas, rinkinėlis pensininkų ir kiek jaunesnių, paskutiniųjų Vilniaus kavinės inteligentų, netrukus ir šitų nebeliks, juos iš čia išrukys—kam reikalingi tie pusbalsiu dergiantys valdžią seniukai, nors seniukų gal ir nelies.

— Čia, Stefute, čia, atsisėsim į tuos snukius nugara,— Vargalio tėvas juda, kruta,— bėga užsakyt šampano, iš tolo gailiai šypsosi.

Neklausysiu, ką jis šnekės, jis jau seniai nebe raganius, seniai nieko nebegali pasakyt, o aimanuot sugebu aš pati; visi gurkšnoja kavą ir valgo blynelius, Vilnius gyvena lyg niekur nieko, šitie žmonės nedega, neskęsta, nekrinta nuo kalnų ir nepjausto mylimųjų į gabalus—štai kas svarbiausia; matau besirangančias senio lūpas, besiraukančią kaktą, padėrusias akis, kiek jam metų, mažiausia septyniasdešimt, juk pernai ar kada šventėm Vargalio penkiasdešimtmetį; Vargalio tėvas niekad nesužinos, kad jau buvom susitikę prieš dvidešimt metų, tą dieną, kai pagaliau ryžausi aplankyti jų apirusią vilą, kai basa įžengiau vidun, lipau girgždančiais laiptais, varščiau duris, baidydama vorus, žiurkes ir šikšnosparnius, visa virpėdama, aptikdama keisčiausių dalykų: kaukolę, atkimštą vyno butelį, išmėsinėtos žąsies griaučius; metų metais čia niekas nesilankė, mūsiškiai bijojo tų užkeiktų namų kaip ugnies, o lietuviai seniai buvo išvežti, Užubaliai prasmebę po žeme—visur buvo nusėdusios sunkios juosvos dulkės, jos gurgždėjo tarpupirščiuose, šen ir ten vinguriavo žiurkių pėdsakų virtinėlės, tarpais koks pabaidytas pacukas irzliai cypatelėdavo ir pastodavo man kelia, bet aš jau nieko nebijojau, jaučiausi čia šeimininkė, taip mane buvo primokęs Vasilis. Išties pasijutau visų tų lobių šeimininkė—niekas nebuvo išgrobta, nei rūbai, nei indai, nei knygos, dabar viskas priklausė man, nes aš pirmoji drįsau peržengt užgintą ribą, įeit į užkeiktą namą; Vargalio tėvą aptikau antrame aukšte, dideliame kambary, kurio sienos buvo nukabinėtos paveikslais, keistais paveikslais: juos dengė vientisas juosvų dulkių sluoksnis, visi jie buvo vienodai nebylūs ir negyvi. Pamaniau, jog tai vaiduoklis, nes dulkėse ne-

buvo jokių pėdų; buvo be galo didelis, jau pradėjęs plikti, perdžiūvus kėdė po juo sutraškėjo, kai pamoję man ranka:

— Priek arčiau, mergaite. Pasakyk, kur mano sūnus. Jis dingę, pranyko, bet yra gyvas, aš jaučiu. Gal tu žinai? Atiduosiu tau viską: paveikslus, krištolą, sidabrą, net knygas. Viskas bus tavo, tik surask man sūnų.

Dabar sėdi priešais mane ir vaiposi kaip klounas — kas per pasaulis, kur raganiai virsta klounais, didvyriai impotentais, o genijai gyvi sudega? Radau jam sūnų, tas keisčiausia — išties pirmoji sutikau Vargalį, išpildžiau tėvo prašymą, tik kur dabar visi tie paveikslai, sidabras ir knygos, sakytum, prasmego skradžiai kaip Užubalių kaimas; šampanas tikrai geras, net lengviau ant širdies, dievaž, suprantu girtuoklius — geri sau, ir niekas nerūpi, bet neturiu laiko, reikia apmaut Vargalio tėvą, antraip pasišaus lydėt, išeisiu neva į tualetą, „Neringos“ užuolaidos tankios, jis nepamatys; tąsyk irgi pabėgau, nors jis kartojo:

— Neišeik, mergaite, įsivaizduok, kad tu mano dukra. Nori būt mano dukra? Įsivaizduok, kad tu mano dukra ir ieškai savo brolio. Privalai rast brolių, kuris klajoja kažkur plačiam pasauly. Ar nori rast savo brolių?

Pabėgau, nepanorus sužinot 'klaikios Vargalių paslapties, ją šnabždėjo Vargalių namo sienos, šlameno plėvėtais sparnais šikšnosparniai, cypėjo žiurkės, pynė į tinklus vorai; bet Vargalių sėkmė apgobė mane, sutapo su manim, tą vakarą pati virtau Vargalių istorijos dalim, ji išsiskverbė į mane ir ligšiol neapleidžia, ji visur su manim kaip Viešpats Dievas.

O jeigu aš iš tiesų Vargalio sesuo? Aš juk mylėjausi su juo ir net nešiojau jo kūdikį, vos taip pamatau, panoriu būt vyras — kaip kad norėjo Vargalio motina, ta ragana vyriška šukuosena, dirbusi vyriškus darbus ir kasdien su milžinu Julium treniravusis džiudžitsa; ji vis kartojo, kad Lietuvos vyrai visiškai išbobėjo, kad jai belieka užimt jų vietą, virst vyru, antraip Lietuva pražus; labiausiai mėgo išjodinėt laukinius arklius — iš kur tik jų prasi-manydavo, sako, atlėkdavo į mūsų kaimą ant kokio paklaikusio mustango nugaros, varydama niršulį pasienio policininkui, tasai vis baudėsi ją areštuot už sienos pažeidimą, tačiau bijojo net prisiartinti; visi jos bijojo, net mūsų kaimo bernai — jinai juos mušdavo, žiauriai ir negailestingai, su visa savo džiudžitsiška meistryste. O raganius Vargalys nekreipė į žmones nė menkiausio dėmesio, jam terūpėjo dvasios ir pinigų sistema, sako, vien jo dėka litas buvo toks tvirtas; žmonės ne sykį matė jį bevedžio-jantį po kiemą apdėjusią tarnaitę Janę, jo tarpininkę ryšiams su anuo pasauliu; motina auklėjo Vargalį kaip mergaitę, tyčiojosi

iš jo ir žemino, vadino mergaičiuke, mergiūkšte, mergiote, dar viena bobše tarp subobėjusių Lietuvos vyrų, išrengdavo ją ir tampydavo už to daikto, sakydama, kad tai apgaulė, bergždžias prielipas, kurį geriausia nuraut ir išmest, ji nekenė sūnaus, mirtinai nekenė, juk norėjo būt vyras, o vyrai negali gimdyt, sūnus iškart primindavo, kad joje yra iščios, kurios jau gimdė ir dar gali gimdyt; turbūt todėl tokio milžino kūne liko toks menkas, bejėgis, mažytis daiktelis, tokio išvis nesu regėjus, jis sunyko to vaikystės laikų niekinimo ir žeminimo, todėl Vargalys visą gyvenimą stengėsi įrodyt sau ir kitiems, kad yra tikras vyras, visų vyrų vyras. Nesu sutikus kito tokio ižulaus, pasipūtusio, griausmingo žmogaus, kuris vidujai būtų toks pažeidžiamas ir trapus, joks vyras taip neglostė man rankų ir skruostų, joks vyras taip nebučiavo kojų, bet tik vienumoje — prie kitų bemat tapdavo grubus, žiaurus, negailestingas. Jis nenorėjo susitaikyt su amžium, norėjo visą laik likt jaunas ir galingas, nors niekad ir nebuvo galingas, tas jo nuleipęs daiktelis kasdien vis mažėjo, vis traukėsi — fe, ką aš čia, jis buvo vienintelis, kurio su niekuo nelyginau šia prasme, jis buvo Vargalys, tuo viskas pasakyta; norisi kaukt, gal ir neblogai būtų užkaukt kaip tik čia, prie CK rūmų, o dar geriau viduj — bet manęs neįleis, milicininkas su pistoletu įtariai dėbso į praeivius, nors jam neteko ir neteks šaudyt: visi ramūs, tykūs ir paklusnūs; ir apsirengę vienodai: perėjau beveik visą prospektą, o sutikau gal tris panas su išmone — tegu ir paila, bet vis dėlto išmone; visi apsirengę lyg ir skirtingai, bet taip vienodai, kad nors mirk, neišskiriu nė savęs: stengies, stengies, o vis vien atrodai kaip kaliausė tarp kaliausių, štai kad ir šitas: nušiuręs nė joks paltelis, aplamdyta nėjokia skrybėlė, o jėzau, čia juk Šapira, apie Šapirą taip kalbėt nedera, jis ypatingas, jo nesu paisysi, sakytum, stengiasi kasdien atrodyti kitaip, tarsi vaidintų scenoje, vieną dieną išsipustys kaip ponas, kitą apsirengs skarmalais, kaip koks valkata, slampinėja po Vilnių, žiūri, klauso, viską žino, sako, slapčia rašas knygą, didžiąją Vilniaus istoriją, tikras keistuolis, kartais maga iš jo pasišaipyt, bet vos pažiūri, matai, kad jis už tave gudresnis, jis tikrai žino, ką daro, nors daro nežinia ką.

— Kada lošdavom su Vytauto seneliu kortom,— sako Šapira prisiartinęs,— jis visad mane aplošdavo. Buvo gudresnis už bet kurį žydą, šit'kas keista. Keista todėl, kad kvailai gyvena. Aš jam vis siūliau: lai jis būna žydas, o aš būsiu lietuvis.

Praeinam „Gražinos“ galanteriją, sakiau, pažiūrėsiu pirštinių, na, „Optika“ man nerūpi, kol kas apsieinu be stiklų — oi, neuž-

sukau į Totorių vaistinę, bet tiek to: jeigu būtų, aplink zuitų moterys su pundais, visos ministerijos lėktų apsirūpint.

— Vytautas irgi buvo gudruolis, — murma Šapira. — Vargšelis, gudruolis, kankinys. Jo motina jį nukankino, toji mergina jį nukankino, jo paties mintys jį nukankino. Jam derėjo sakyti pamokslus nuo kalno, o jis nuo visų slapstėsi. Jis sustabdė Vilnių, bet vis vien nieko neatrado. Manė, kad gali pasiekti pergalę, išvien gindamasis. Ar žinai, kad jis pasikorė tardymo izoliatoriu?

O gal jį kas pakorė?

Čiumpu Šapirą už rankovės, bet tepagaunu orą, senio nebėra, jis visad tarytum prisisapnuoja ir visad praneša kažką nelemta; neįau tai tiesa, neįau man nebereikia spręsti, neįau mano žinojimas, mano liudijimas liko beprasmiškas, vėl matau, kaip Vargalys lėtai atsistoja, išsitiesia ir žiūri žemyn bejausmiu žvilgsniu, žiūri į sumaitotą kūną, kaip jau sykį žiūrėjo — tą baisiąją naktį, kada aš gimiau.

Jis rado sukapotą motiną ant mūsų kalvos, lygiai taip pat klūpojo prie sumaitoto kūno, paskui lygiai taip pat atsistojo ir išsitiesė, lygiai taip pat pažvelgė žemyn bejausmiu žvilgsniu — to pirmojo karto nemačiau, bet mačiau antrąjį; tą keturiasdešimt ketvirtųjų dieną grįžo rusai, jo motina visiškai pakvaišo, veržėsi į kovą; visi vyrai be pautų, klykavo, visi be pautų, aš viena tesu tikras vyras, paskui ėmė sakyti esanti pati Lietuva ir tuoj stosianti į mūsų; vakare vogčia paspruko nuo namiškių globos ir stojo į tą kovą, viena stojo prieš visą rusų armiją, matyt, ištis jautėsi esanti pati Lietuva. Vasilis matė tą jos mūšį, kaip visad abejingai stovėjo ir žiūrėjo: ji pasitiko pirmuosius rusų kareivius ir puolė juos it vilkė, anie buvo ūkio dalies kariai, neturėjo nė automatų, o rankos buvo užimtos: tempėsi muilą, kiek tik panešė, buvo aptikę vokiečių paliktą sandėlį ir laimingi švilpiniavo, nes pagaliau gavo muilo, pagaliau tikėjosi žmoniškai nusiprausti, jie tesvajojo apie pirtį, o ūmai sutiko vilkė; jų buvo gal šeši, bet Vargalio motina ištaškė visus į šalis, spardė juos, trypė, draskė nagais veidus, net pamiršus savo džiudžiatsišką meistrystę, tačiau ir rusai pamaži atsikvošėjo — apsvaiginti, paniekinti, kruvinai suakėtais veidais, iš miško išnirio dar keletas, ir Vargalio mōtinai išmušė paskutinioji; kareiviai sukapojo ją kastuvėliais, kitokių ginklų nė neturėjo, ne šiaip užmušė, o sukapojo į gabalus, nežmoniško įniršio apakinti, kapojo ilgai ir žiauriai, Vasilis sakė, kad visur mētėsi jos kūno gabalai, o anie vis kapojo, kol pailso, tik tuomet atsitokėjo, patys pašiurpo, gal tik tada suvokė, kad mai-tojo moterį, spruko šalin, kiti net žegnodamiesi, išbarstę muilo gabalus. Visa tai vyko ant mūsų bevardės kalvos, kartais man

Ji pasisuka ir žengia į bromą prie „Naručio“, lipa girgždančiais laiptais, rakina duris, jau velkasi apsiaustą, išsispiria į šlepetes, ji ori ir prakilni, rengiasi senobiškai, ir dabar rankovės su krinolinais, plaukai susegti blizgančia sege, ji geria begales kavos ir išvien rūko „Malboro“: jos sūnus Robertas diplomatas, dirba Vakarų Berlyne.

— Ką čia prasimanai, kvaiša,— piktai burba ponia Giedraitienė.— Kad tau liežuvis nudžiūtų.

— Šapira sakė.

— Klausyk žydo paistalo. Pasikorė kažkoks valiutininkas. O tasai išgirdo ir nusprendė, kad Vargalys. Joks Vargalys niekad nesižudė.

Giedraičiai niekad nebuvo nei raganiai, nei vilkolakiai, o Giedraičiukas, sako, buvo susidėjęs su stribais, motina net metė jį ir išvažiavo į Sibirą ieškot, kur sėdi Vargalys; ji susitaikė su sūnum tik po penkiasdešimt trečiųjų, kai žmonės ėmė grįžt namo, o Robertas, atskančiai pasimušęs į krūtinę, išvažiavo studijuot į tarptautinių santykių institutą.

— Įjungiau visus ryšius ir pažintis,— sako ponia Giedraitienė, pildama iš termosos kavą.— Jį galima išgelbėti. Reikia viską gerai iširti. Vytautas to padaryti negalėjo.

Jis gyvas, jis gyvas — ką man daryti su savo žinojimu, ką veikt su tuo nelemtu vaizdu: Vargalys lėtai atsistoja, išsitiesia ir žiūri žemyn bejausmiu žvilgsniu, žiūri į klaikiai sumaitotą kūną; geriau matyt ką kitą: jei galėtum pažvelgt kiaurai sienas, išvystum Tedkos dirbtuvę, ji visai čia pat: niūri; užgriozta skulptūrom, sienos nukabinėtos mano portretais: aš nuoga ir apsirengus, aš juodaplaukė, šviesiaplaukė ir net plika, aš nuliūdus ir šventiška, Lolka siaubingai pavyduliavo tiems portretams, tačiau Tedis buvo neperkalbamas — aš jam likau svarbiausia tapyboje, nors Lolka išstūmė mane gyvenime; Lolka, Lolka, bjaurybė Lola, šlykštinė Lolita, ji visad privalėjo tave nustumt, peržengt, paskui pražudyt ir suniektint, būtinai pasiimt, kas tik tau priklauso — ne todėl, kad jai to' labai reiktų, vien kad galėtų tave suniektint; jai buvo negana to, kad jai gera, jai dar reikėjo, kad kitiems būtų bloga — ne, ne iškart ji tokia pasidarė, tarpo" pamažu, ji, rodės, siurbė iš kiekvieno, ką jame rado blogiausia — ir iš Tedkos, ir iš Gedimino, net iš Vargalio; senės galva šiek tiek kreta, tačiau jos šneka lygi ir sklandi:

— »Jie net pasiėmė jo ligos istoriją, ieškojo psichinių nukrypimų. Maniau, bus visai plonytė —juk Vytautas buvo toks galingas. Pasirodo, išvien ieškojo savy ligų — niekad nebūčiau pamanius. Tyrėsi klinikose ir onkologiniam, ieškodamas vėžio. Ne-

rado. Tyrėsi net. .. Na, tau galima. .. Tyrėsi net savo sėklą — ar nėra nevaisingas. Viskas kuo geriausia. Žodžiu, ligos istorija stora kaip lietuviškas romanas, bet atsakymas vienas: Vytautas sveikas kaip pati gamta. Psichiškai taipogi.

Vadinas, ir Kovarskis skiedė, vos prašnekama apie Vargalį, pasipila legendos — pasikorė, sirgo vėžiu, buvo impotentas — apie jį, rodos, negalima pasakyt nieko apibrėžto.

— Ar suprantat, apie ką šnekam? — staiga klausiu. — Jis supjaustė Lolą į gabalėlius. Tai faktas. Jeigu jo nepasodins — uždarys į beprotnami. Amžiams.

— Ne amžiams, Stefanija, ne amžiams, — mano nuostabai, ponია. Giedraitienė regimai atkunta. — Gydymas, tikras ar fiktyvus, o svarbiausia — laikas, kad viskas bent kiek užsimirštų.

— Na ir kas?

— Tu nežinai, ką reiškia galingi ryšiai, — išdidžiai sako ponია Giedraitienė. — Ryšiai lemia viską. Jie iškelia ir pražudo. Jie juodą paverčia baltu, o baltą kruvinu. Jeigu Vytauto nenugalabys, mes jį išsuksim.

Beveik pradedu ja tikėt, nors man išsyk darosi baisu: jeigu Vargalys vėl atsiras šiam pasauly, vėl mane palies, aš turbūt išprotėsiu, prisiminsiu, ką mačiau ir dariau tam prakeiktam sode tą prakeiktą dieną; ponია Giedraitienė nutyla, užsirūko gal dešimtą „Malboro“, gal kartais ji, pasijuntu kvailai, nors dalykas toks moteriškai suprantamas: atleiskit, ponია gal kartais. .. Žinot, taip jau išėjo. .. suprantu, jog nei šis, nei tas... Didžiausias ponios Giedraitienės privolumas — kad ji niekuo nesistebi, nieko nesmerkia ir nieko neapkalba, po minutėlės grįžta su apytuščiu higieninių paketų maišeliu, didingai tiesia man, vis šis tas, nors pakaks tik šiai dienai.

— Guli jau kažikiek, — sako ponია Giedraitienė. — Vis negaliu išmesti. Buvau pasirengus vartoti, o pasirodė kad nebereikia. Klaidus jausmas. Teko nusišėti nuo senio. Vytauto senelis buvo pajėgus ligi pat mirties.

Lekiu į tualetą, suskubau pačiu laiku: viskas permirkę, pirmoji diena visad baisi, žiūriu žemyn ir stebiuosi, toji dvokianti, kraujuojanti ertmė ir yra tai, ko ieško visi vyrai, negana to — iš čia išeina visa, kas gyva, nors iš manosios niekas neišėjo ir gal jau neišeis; uždenk ją, užklostyk, užspausk ir uždusink visus, kurie ten susislėpė, dabar man rodosi, kad visi jie ten tūno: ir susitepliojęs moliu Tedis, ir švilpiniuojantis džiazą Gedka, ir net Martis su mažuoju moteriškos rankos piršteliu kišenėj, bet jie mirė, jų nebėr, aš vienužė — vajėzau, tik negalvok apie tai, apie bet ką — tik ne apie tai; ak, Vargalio senelis buvo pajėgus ligi

pat mirties — na ir skiedžia, jis mirė gal šimto metų, gerai pamenu jo laidotuves, susirinko bene visi senieji Vilniaus žydai, jidiš aplink skambėjo dešimtsyk tankiau negu lietuvių, žydelliai susirinko pagerbt savo gelbėtojo, vienas net bandė sakyt kalbą, lygino jį su Valenbergu, tai toks švedas, irgi gelbėjo žydus; o Vargalys vis siautėjo, kad neišpildyta paskutinioji velionio valia, kiti visaip jį maldė — kas gi ją pildys: senis prisakė prie jo karsto pastatyt sidabro kibirėlį, sklidiną išmatų, ir pakabint užrašą „Mirtis lenkams“.

Metas keliauti toliau, visą mūsų gyvenimą galima taip apibūdinti: metas keliauti toliau; ponla Giedraitienė išdidžiai lydi mane ligi durų, leidžiuos laiptais, pagaliau ištrūkstui į orą. Didžioji gatvė čia baigia kilt į viršų, na, kaip nemylėsi Vilniaus, jis toks didelis ir liūdnas, o kartu toks jaukus; net Didžioji gatvė keletos metrų pločio, namai iš abiejų pusių tiesia vieni kitiems rankas ir tyliai dūsauja, praeinu Tedžio dirbtuvę, stengiuos apie jį negalvot, tačiau akys pačios krypta į kairę, nužūriu ir marškinių parduvotuvę, ir galanterijos taisyklą, ir garsųjį alaus kioską, senamiesčio girtuoklių meką, kol pagaliau pamatau Bokšto gatvės namus; gatvė taip staiga sminga žemyn, jog atrodo, kad namai pusiau nugrimzdę po žemę — keistieji Bokšto gatvės namai, keliantys niaurius prisiminimus. Tąsyk Stadniukas apsireiškė ant mūsų kalvos su dviem sunkvežimiais kareivių, dievaž, visi svarbiausi įvykiai dėjosl ant tos kalvos, Stadniukas vaikščiojo pasipūtęs kaip gaidys, rinkosi, kuriuo kaimu pradėt, jie vadino šitai kolektyvizacija, kareiviai rūkė papirosus ir žiovavo, jie žinojo, kad. šaudyt neprireiks, jie buvo enkavedistai ir nieko nepaisė, Stadniukas nusileido nuo kalvos mūsų pusėn, žmonių nereikėjo, rinkit, visi ir taip buria vos pakalnėj; rašysi tės į kolūki, be įžangu suriko Stadniukas, arba — tačiau nereikėjo jokių arba, mūsų kaimas buvo klusnus, Stadniukas nusivylė, jis norėjo mušt, pjaut, degint, o niekas nesipriešino; bet jis atsiėmė lietuvių kaime, jo akys žėrėjo ne prasčiau nei tada, kai norėjo mane išprievartaut, jia džiūgavo, nes lietuviai žvelgė į jį iš padilbų ir nė nemanė rašytis į tą kolūki, Stadniukas pagaliau gavo pamušt, jam ypač patiko spardyt vaikus, visus žmones gal per dvi valandas surikiavo į vilkstinę, iš kažl kur radosi dengtos mašinos ir sutemus išburzgė link geležinkelio stoties; dar rytą kaime mykė karvės, gageno žąsys, krykštė vaikai, o po nakties Užubaliai liko bebalisiai, praviros trobų durys žiojėjo kaip išbadytos akys, iš vidaus dar dvelkė žmonių kvapas, židiniuose teberuseno žarijos, tačiau kaimo nebeliko, liko vienas Stadniukas, jis pirmasis apėjo trobas, surinko kas vertingiausia, ir išburzgė savo juoda mašina, tik

paskui, šitaip valdžios pamokyti, Užubalių trobas apniko ir mūsiškiai, nešė viską: patalus, audinius, rakandus — juk anie nieko nespėjo susikrauti jiems veik nieko neleido vežtis. Man tebuvo penkeri, viskas atrodė kaip pasaka — buvo kaimas ir kaimo neliko, aš irgi slankiojau po tuščias trobas, bet nieko neėmiau, tikrai nieko neėmiau, nors labai norėjau stebuklingų skudurinių lėlių, jų buvo kiekvienoj troboj, aš tokias galėjau tik sapnuot, labai jų norėjau, bet neėmiau, o visi tempė per kalvą laikrodžius, ratus, net suolus ir kėdes, kol kaimo kvailelis Piotrusis džiugiai atklbikščiavo per kalvą, šiurpiai klykaudamas „namai suklupo, namai suklupo“. Iš pradžių nieks nieko nesuprato, paskui nepatikėjo, tik į trečią ar ketvirtą dieną kaimo vyrai susirinko pasitart: Užubalių kaimas tolydžio smego į žemę, iš pradžių tik durys tarytum pažemėjo, dar buvo galima abejot, bet pamaži langai atsidūrė sulig žeme, paskui nugrimzdo dar giliau, pasislėpė ligi pusės, visai išnyko, mūsiškiai ne tik nebeplėšikavo — išvis bijojo prieit./ prie tų smengančių namų, vien vaikai, neklausydami tėvų, karstėsi po šiaudinius stogus, kurie atsidūrė visai po kojom, ūkavo į kaminus, kiršino apstulbusį gandrą, jo lizdą galėjo pasiekt, vos pasišokėję; ir aš ten klaidžiojau, su baisia širdgėla žiūrėjau, kaip visos skudurinės lėlės dingsta po žeme, jos taip ir pranyko su visais namais, kurių laiką iš žolės kyšojo ant rato suneštas gandalizdis, paskui ir jis prasmego, vietoj kaimo liko plyna vieta, žmonės išsitrynė iš atminties, o kaimas — nuo žemės paviršiaus, tasai vaizdas stovi man prieš akis, kaip dabar Bokšto gatvės namai, jie pamaži smenga žemyn, ir niekam tas nerūpi, vyrai greta ramiausiai geria alų, jiems nė motais, kad galbūt netrukus visas Vilnius nugrims po žeme, vietoj jo teliks plyna vieta: nugrims ir pilis, ir patys aukščiausieji namai, kurių laiką dar kyšos televizijos bokštas — kaip žymė, kad čia kitados buta miesto. Sutinęs snukis nuo alaus kiosko pasisuka į mane, idėmiai spokso, jis panašus į Stadniuką, koks buvo kitados, jau išspirtas iš pareigų, besivalchiojās po kaimą, komanduojujās vištoms bei ožkoms, galabijās šunis ir kates. Kai nužiūrėjo mane, klaičiai persigandau, pasiskundžiau Vasiliui, jis supratingai palingavo galva ir davė man durklą, keistą neregėtą ginklą trikampaiais ašmenim, ant kurių buvo parašyta SACRUM — tik išsitrauk jį, vien išsitrauk, pamokė, ir pasukio ašmenis prieš šviesą, visi pasaulio stadniukai amžiams tavęs vengs; pačiu laiku suskubau, gal po dienos kitos Stadniukas nutykojo mane, užspeitė prie dvilypio seno karklo kamieno, kerštingai išsišiepęs sugriebė už krūtų, aš nerėkiau, nesipriešinau, tatai jį kiek sutrikdė, tačiau tik trumpam, jis bemat įžvelgė mano akyse baimę ir neapykantą — tai, ko jam

labiausiai reikėjo; jis neskubėjo, anaipatol, jis mėgavosi, ta siaub-
bo ižanga jam buvo svarbiausia, lėtai nutempė man sijoną, dar
lėčiau apnuogino vieną krūtį kaip kokiai amazonei, o aš negal-
vojau apie siaubą, kuris manęs laukia, apie jokių prievartavimų,
galvojau viena: kas būtų, jei viskas įvyktų, o paskui man gimtų
vaikas, Stadniuko vaikas, kurį reiktų pasmaugt dar prieš pirmąsį
suklinkant, pragaro kūdikis, kurį reiktų paskandint, pakast po
žeme, sudegint. Stadniukas lėtai tiesė rankas man prie šakumos,
kvailai kikendamas, čiulpdamas dantis, o aš slapčia spaudžiau
durklo rankeną ir kartočiau sau: dabar, kai' jo pirštai pasieks ap-
gamą ant šlaunies, dabar, kai palies plaukų trikampį, dabar, kai
gosliai sugniauš tuos plaukus, dabar jau bus viskas; tačiau ry-
žausi tik tada, kai ėmė segiotis klyną, jo rankos mirksniui buvo
užimtos, ir aš kirtau — nesukiojau durklo ašmenų prieš šviesą,
nebauginau, neperspėjau, išsyk kirtau, nesirinkdama vietos, jei
būčiau gerai pataikius, Stadniukas daugiau niekad nebūtų smau-
gęs kačių; pamenu, Gedka pirmąsį pabandė mane imt pusiau
jėga ir neteko žado, pamatęs mano rankoj durklą trikampėm aš-
menim, ant kurių parašyta SACRIIM, išsitraukiau jį nejučia, nieko
negalvodama ir nieko nesirengdama daryt, tą mirksnį jis tiesiog
buvo mano rankos tęsinys, buvo man kaip bitei geluonis — ne-
daloma kūno dalis, o Gedka taip apstulbo, kad tą vakarą nieko
nebepajėgė suveikti. Stadniukiškas snukis pagaliau nusigręžia, ačiū
Dievui, dar būčiau puolus, verčiau aprimt,- apsidairyt — na šit,
užeisiu į komisą, paspoksosiu į odinius paltus, nors tokio niekad
nepirksiu, ką už mūsų algeles įpirksi, tegu pabando koks anglas
ar amerikonas išgyvent Vilniuj — jis vaikščios apskuręs, išbadė-
jęs ir galiausiai išprotės, o mes-šalčiausiai laikomės; tūkstantis du
šimtai, ačiū labai, o šitas aštuoni penkiasdešimt, jau panašiau,
bet vis dėlto, Lolka visad sklaidėsi apsikarsčius odom, o dar
dėjosi drauge, vis siulė duosianti ką nors panešiot tarsi būčiau
kokia elgeta; ji visą laiką dėjosi drauge, net kai ėmė atmušinėti
nuo manęs Vargalį — o, kaip ji stengėsi, kaip nėrėsi iš kailio,
kiek rūbelių pamainė, Vargalys jai kainavo bent keletą tūkstan-
čių — jei ne keliolika; ji keitė plunksnas, o Vargalys nekreipė
į ją nė menkausio dėmesio, jis buvo toks: žmogus galėjo suktis
apie jį dešimt metų, o Vargalys, sutikęs jį gatvėj, jo nepažindavo;
ties krūtine durta, viršų sumestos klostės, atlapai mažyčiai — žiū-
rim, lygiai tūkstantis, visa tavo pusmečio algelė, Stefanija, ir dar
truputis, pusę metų nevalgyk, negerk, nekvėpuok — ir apsilvksi
taip kaip Lolka; tos akys, nelemtos jos akys, jų negaliu užmiršt —
kaip tąsyk, kai užėjau pas Gedką ir pirmąsį radau ją: atrakinu
duris, užuodžiu svetimą kvapą ir jau širstu, o į koridorių išrėp-

lioja nuogutėlė Lolka, visai nesidrovi, nejaučia kaltės, tik šypneli, ramiausiai užsirūko ir velkasi chalata, mano chalata, visą laiką spoksodama į mane begėdiškom nuožmiom akim — tarsi taip ir turėtų būt, tarsi taip visą laiką ir buvo, tarsi kitaip ir negalėtų būt; Gedka gal dvi savaites nežiūrėjo man į akis, o ji šalčiausiai sprogino savo dailius veizolus, pasikvietė mane papietaut ir lyg niekur nieko tarškėjo apie savo naują supersuknelę; ne, mielieji draugai, ilgiau čia nebūsiu, kainos čia baisios, gerai sakė Martis: mes gaunam ne algą, o bedarbio pašalpą, už tą pašalpą galima tik nedirbt, ką mes ir darom; vėl prieš akis stoja pritrėkštas Marčio kūnas, niūrus tipas vartalioja rankose mažąjį moteriškos rankos pirštelį, žinau, kieno pirštelį, Marčio nebėra, nebėra ir pirštelio savininkės, vien Marčio ji man nepavogė, dorojo Martyno, pamenu, buvau pas Gedką, kažkaip išėjo, daugiau niekad nesimylėjau su dviem kartu, o tąsyk taip jau išėjo, jie aptempė mane ilgom juodom kojine, Gedka lakstė po kambarius, šukaudamas, kad esu Vilniaus Kirkė, kad paverčiau juos žvėrim, ir ūmai atslinko Martis, atėjo pasiskolint kažkokių knygų ar ko, buvau tiek nusistekenus, kad veik nieko nebesuvokiau, įgriuvau į svetainę su tom juodom kojine ir tik tuomet atsipeikėjau: Martis buvo dieviškai sumišęs, stengėsi nežiūrėti į mane, o kai nesusilaikęs pašnairuodavo, jo akyse išvysdavau tokią kančią, kad, dievaž, visai atsipeikėjau; jam buvo gėda, net man pasidarė gėda, jis negalėjo suprast, kad esu lyg žemė ir priklausau visiems, vienintėlį sykį pasigailėjau, kad nesu tyruolė ir vienmylė; vargšas tyruolis Martis troško sukurt didįjį Lietuvos muziejų, metų metais rinko eksponatus, o paskui iš jo viską atėmė, muziejų sunaikino, Martis ilgai ieškojo teisybės, nusibastė net į Maskvą, ten buvo apšauktas nacionalistu ir vos nesusimtas, turbūt ir buvo nacionalistas, jam girdint, niekas negalėjo atsiliept apie lietuvius nors kiek blogiau, Martis iškart šokdavo ginčytis, net muštis, jo paklausius išeidavo, kad lietuviai išvis neturi jokių trūkumų nei ydų, paskui ėmė kaupt muziejų savo namuose, jam niekas nerūpėjo — nei prarastos tarnybos, nei pabėgus žmona, net pavydžiu jam, visad pavydžiu žmonėms, turintiems savą tikėjimą; vargšas Martis, lavonėlis Martis, kita jo manija buvo vaikai, sėdėdavo kieme ir šnekučiuodavo su pypliais, o paskui rašydavo į sąsiuvinis jų išmintį — nejau mums išties telemta pralaimėt: taip mylinčio vaikus sūnelis klaidė nuvylė tėvą, tapo karjeristu. Siaubas — tik dabar taip aiškiai suvokiau: juk nė vienas jų neturėjo vaikų, tik Martis — ir tasai tokį. Dieve mano, jų išvis nebeliko, nė jų sėklos neliko, net many, žemėj motinoj, neliko jų sėklos, juntu, kaip pamaži stingstu iš siaubo, turbūt virstu akmeniu, aš

nebegyvenu, man gniaužia kvapą, pamanius, kad jų visų neliko

- nė žymės, nė pėdsako — kaipgi taip, kas dėl to kaltas? Rusų cerkvės kupolai žėri naujutėlaičiais aukso dažais, kiek Vilniuj rusų cerkvių, bene keturios, o kiek čia anksčiau buvo tų rusų, žydų šimtąsyk daugiau, o sinagoga tik viena, nors man tas pats — nežinau savo tautybės, nežinau nė tikybos, nežinau, kas esu — turbūt žemė ištvirtėlė, juk žemė priklauso visiems, ji neturi tautybės, neišpažįsta jokios religijos arba išpažįsta visas susyk; esu tartum žemė, galiu kiekvieną priglobti ir paguosti — ir tą paniurusį kumpanosį žyduką, kur stypso susimastęs, rankos kišenėse, turbūt galvoja apie savo žydukę — kiekvieną galiu paguosti, nors ne, šiandien negaliu, vis dėlto esu žmogus, ne žemė — žemė nekraujuoja ir neieško vatos užsikimšti savo skylutei. Nebesu žemė, neturiu ką guosti, štai kas klaikiausia — ko tat Vasilis siuntė mane į Vilnių, ką čia turėjau rasti ar padaryti, kodėl privalėjau mesti savo kaimą ir tapti tremtine, tremtinio likimas visad sunkus, naujojoje vietoje jis jaučiasi svetimas, nereikalingas, o aš dar klaikiai pavydėjau, atsinešiau tą pavydą iš Bezrečės tarsi baisią ligą, pavydėjau lietuviams gatvių, namų, minčių, manierų, kalbos, išvaizdos, rūbų, meilės, valgymų; kodėl, kodėl, vis klausiau savęs, kodėl jie gali būti tokie, kas jiems davė teisę, kodėl jie tokie, kad esu priversta jiems pavydėti, o dar kažkuo nepatenkinti, išvien burzda ir burnoja valdžią, Dieve mano, jei aš būčiau tokia ir šitiek visko turėčiau — melsčiausi tai valdžiai, pabandytų jie pagyvent mūsų kaime, pabandytų jie pagyvent kur Rusijos vidury, tuomet į juos pažiūrėčiau; baisu prisiminti, juk aš troškau jiems blogo, šimtąsyk troškau — ir Tedžiui, ir Gediminui, ypač Gediminui, jis buvo toks didelis ir nepasiekiamas su savo matematiškais raštais, koncertiniu fortepijonu ir Sartro jam rašomais laiškais, jis buvo milžinas, o aš skruzdėlė; bet Vasilis išlydėdamas mane pasakė: tas durklas stebuklingas, skirtas ir tau — jei pajusi, kad tavy kelia galvą blogio slibinas — prisimink durklą, aš ir prisiminiau^ pajutus nelemtą pavydą badydavau kairę šlaunį, ir dabar ant jos aibė randelių — badydavau kairę šlaunį nejuokais, iš tikrųjų: pavydi Lolkai rūbelių — še tau! še tau! pavydi Gražkei kelionės į Paryžių — še tau! še tau! pavydi Gedkai gebėjimo visur jaustis kaip namie — še tau! še tau! Daug kraujo nuvarvinau, kol pergalėjau savo pavydą, kol tapau tuo, kas esu: dosnia žeme, žinančia savo amžinąją paskirtį. Pirmiausia pamilau Gediminą, jis mėgo būti guodžiamas kaip trapi panaitė, tačiau buvo tikras vyras, kai tekdavo imtis rimto reikalo, darbo ar kovos. Bet pamilau jį vien už trapumą ir drovumą, su ašarom akyse guosdavau jį, prilipusį prie fortepijono, iš nevilties daužantį kumš-

čiu juodą lakuotą dangtį; jis visą gyvenimą troško išmokti skambint kažkaip ypatingai, visą gyvenimą siekė sukurt ypatingą matematiką, dirbdavo naktimis, o rytais draskydavo prirašytus lapus, jam bet ko buvo per mažą, jauniausio Lietuvoj profesoriaus vardas jam nieko nereiškė, jis siekė kažko nepasiekiamo, todėl buvo nelaimingas; Gedka buvo pusdievis, bet laikė save nevykėliu, tatau jame buvo gražiausia. Labai mėgo šitą sumautą skve-relį priešais rotušę, tiesa, tuomet čia dar nestirksojo paminklas Kapsukui, Gedka sėdėdavo čia, rūkydavo ir pramanydavo savo pasakiškas istorijas apie visa ką, jis visą laiką kažko ilgėjosi, kito gyvenimo — tarytum kažkur stūksotų slaptingas miestas, tikrasis jo miestas, jame gyventų Gedkos šeima, vaikai, tikrieji jo draugai ir bičiuliai, o jis niekaip negalėtų ten nukakti, jaustųsi amžiams viso to netekęs; sykį net prasitarė, kad ilgisi mirties, mirusiųjų karalystės kaip gimtųjų namų — gal jautė, kad jo jau tyko tasai tarpeklis Tianšanyje? Tedis tikrai nujautė, savaitę prieš sudegdamas ūmai nublanko ir paniuro, lipdė vien vilkus, jo dirbtuvė buvo kimšte prikimšta visokiausių vilkų, kitkam beveik neliko vietos, tik ant sienų kabojo mano portretai: aš juodaplaukė ir šviesiaplaukė, aš be krūtų ar be galvos; kartais pamatau, kad jį sudegino Lolka, nelemtoji Lolka, žengusi lavonais, kol pati tapo lavonu, engusi geriausius Vilniaus vyrus — nekenčiu jos putnių lūpų, jos begėdiško žvilgsnio, jos ilgų, pernelyg laibų kojų; perėjus šitiek vyrų, jų visų nekeitė, dargi bijojo, todėl niekam neatsiduodavo — ji pati visus imdavo, sako, net mylintis stengėsi visą laiką likti viršuj, ji niekam nieko neduodavo, vien imdavo, grobdavo, plėšdavo; aš esu žemė, o ji buvo siurbėlė, bet aš vis vien su ja draugavau — ir kas pasakys kodėl?

Šit ir šv. Kazimiero bažnyčia — Kazimieras berods buvo Lietuvos globėjas, kaip mėgo sakyt Martis, tokius šventuosius reikia skubiai atleisti iš pareigų: nieko sau globėjas, priglobojo, gal išties, kaip tvirtino Martis, kai kurie šventieji slapčia įstojo į komunistų partiją — nors ko norėt iš vargšo Kazimiero, kaip jis apsaugos visą Lietuvą, jei negebėjo apginti nė savo bažnyčios; kaip sakė vienas Marčio svečias vengras: mačiau daug kuo paverstų bažnyčių, bet įrengt bažnyčioj ateizmo muziejų dar niekas nesugalvojo, gerą istoriją pasakojo ir Vargalys: jo senajam vilnietiškam kieme bažnyčioj buvo įrengta vyno pilstymo gamyklėlė: iš pietų veždavo vyno bačkas, o toj bažnyčioj išpilstydavo į butelius — įdomu, ką būtų pasakęs tasai vengras, nors ką jis matė gyvenime, nebent garsųjį Budapešto sukilimą, ir tą mažas būdamas, tiesa, aš buvau dar mažesnė, kai mūsų apylinkėse siautė miškiniai, anuos prisimenu miglotai, kai juos suvarė į pelkę

ir paskandino, man buvo gal penkeri, tačiau gerai pamenu žmonių kalbas: miškinų, esą, negalima sugaut ar apsupt todėl, kad jie slapstosi ne šiaip bunkeriuose, o prasmegusiam Užubalių kaime, kiekvienas ten turi po trobą; mes, vaikai, klausydavom tų šnekų, o paskui atkakliai ieškojom landos į slaptinę požemio karalystę; atsimenu ir Vargalio senelį, didįjį rezistencijos vadą, jis atvažiuodavo į ištuštėjusį Vargalių rūmą, apsilikęs ilgu ligi žemės paltu, papsėdavo lenktą pypkę ir į nieką nekreipdavo dėmesio, mūsiškiai sakydavo: peslys atskrido, lauk lavonų, ir išties paskui išgirdavom apie kokį ižulų miškinų žygį, sykį jie net užėmė miestelį ir išlaikė keturias dienas, šalčiausiai atmušinėdami emgėbistų puolimus, kol nebuvo iškviesta armija su tankais ir artilerija, tuomet miškiniai vikriai pasitraukė, nepažudę nė vieno saviškio — niekaip nesuprantu, kodėl senio Vargalio nepasodino, matyt, todėl, kad mūsiškiai galėjo išduot kokį nori žmogų, tačiau bijojo net ištarti Vargalių vardą; Vytas Vargalys irgi buvo pašėlęs, vaikščiojo po kaimus ir laukus nesislapstydamas, kasdien tą pačią valandą maudėsi upelyje, o kokio geraširdžio senio persergėtas, piktai atšaudavo: o ko man bijot, ko slapstytis, aš savam krašte, savo namuose — tegu anie bijo ir slapstosi. Toks turi būt lietuvis, dėstė man Vasilis, tik gaila, kad tokių begal maža, bet kol yra nors vienas — pasaulis nepažus; dabar gal neliko nė vieno, nors ne, mažiausia vienas — Martis pasakojo, jis žinojo tokius dalykus: vienas tikrai yra, pavardės nepamenu, kada jį teisė nežinia už ką, už kokią nors literatūrą, jis pareiškė išvis nieko nešnekėsiąs, nepripažįstąs tokio teismo, atsisakė gynbos, o paskui šalčiausiai užsnūdo, taip besnūdurojo jam ir išūdė dešimt ar kiek metų lagerio — gal dar ir yra tikrų lietuvių; na štai, praėjau vaistinę, klajodamas po Vilnių, visai užsimiršti, Vilnius skatina svajas ir iššaukia vaiduoklius, jis tave užburia, nuneša į toliausius laikus, į kitus pasaulius, bet vaistinė su gulbe lange laukia manęs, o aš laikiu nors vieno ^paketo vatos, kurios čia nėra ir negali būt, naivias viltis sukėlė eilė, tačiau visi perka kas ką, jokia vata nė nekvepia, vyksta įprasta kova dėl sveikatos: noriu to — nėra, noriu ano — nėra visam Vilniui, noriu šito — važiuokit į dvidešimt aštuntą vaistinę Antakalnio gale; ligoninėse diplomuoti gydytojai dildėm galanda atšipusias švirkštų adatas, tvarsčius ir vatą ligoniai turi susimedžioti patys, ligoninėj jų nėra, taipogi nėra paklodžių bei kitos patalynės, šlepečių, chalatų, šilto vandens radiatoriuose — visa tai urmu vadinasi sveikatos apsauga; prie „Polenos“ grūstis, įdomu, ką išmetė — aišku, prancūziškas tušas blakstienoms, klaidus deficitas, Lolka naudojo vien tokį, nors niekad nebūtum įtaręs,

kad ji apskritai dažosi, išties turėjo subtilumo, savitos elegancijos. Nežinau, ar būtų be mano pagalbos pasigrobus Vargalį, tačiau bet kurį kitą — tikrai nesunkiai: Vargalys yra Vargalys, esti visokių žmonių, negroidų ir žydu, latinosų ir azijatų, prancūzų ir švedų, daugybė visokiausių atmainų atmainėlių, o tarp jų dar viena — Vargalys, niekaip kitaip neapibūdinamas žmogaus porūšis; gal net ne žmogus, gal tiesiog yra dvi skirtingos rūšys: žmogus ir Vargalys. Bet kurį žmogų, užsimerkęs ir gerai pasistengęs, gali įsivaizduoti, o Vargalio niekaip, apie kiekvieno žmogaus polinkius bei užsiėmimą daugmaž nutuoki, o ką šitam pasauly veikė Vargalys — nežinojo niekas, net aš, nors visąlaik buvau greta, kartu klaidžiojau po bibliotekos fondus, nešiojau jam knygas, dariau santraukas — na ir kas: vienąsyk išrašinėdavo puslapių puslapius apie tigrų medžioklę, kitąsyk apie olų miestą Irake, o paskui, tarkim, ką nors apie paskutiniąsias Kamiu dienas arba laukinių karvelių rūšis; jokios sistemos, jokios prasmės ir jokio rezultato. Taip ir nepatyrčiau, kas yra visas Vargalys, pažinau tik daugybę paskirų jo dalių. Jis buvo neperprantamas kaip pats Vilnius, šito miesto irgi nepajėgiu suprast, jis šaiposi iš mano pastangų: kasdien vis kitoks, neapčiuopiamas, neįvardijamas; Vargalys ir dabar lindi mano viduj, nepalieka manęs ramybėj, ką begalvočiau, iš esmės galvoju apie jį, ką besakyčiau, sakau vien jam, o svarbiausia — beveik tikiu, kad jis mane girdi. Nejaučiu nuoskaudos dėl jo siaubingo elgesio, visiško su manim nesiskaitymo, aš jį suprantu: tapau jam jo paties dalim, jo kūno dalim, dvasios dalim, o su savim pačiu juk turėjo teisę elgtis kaip tinkamas, kiekvienas žmogus gali save kankint, skriaust, savęs nepaisyt, aš pati norėjau atsiduot jam visiškai, niekas manęs nevertė, nebent mano pačios prigimtis, nebent didieji Vasilio mokymai, nebent mano beribė vienatvė. Jeigu pasaulyje yra išties vienišas žmogus — tai aš; esu svetima šitam mieste, šitam pasauly, kiek beapsimesčiau, vis tebetūnau vaikystės pelkynuose, tebegirdžiu varlės karalienės kvarkimą, tebetrokštu lėtą ir atsargių Vasilio glamonių. Aš tebesu tuteiša, niekas kitas. Mėnesinių dienomis visad smaugia liūdesys, ir kodėl žmogus taip priklausai nuo savo kūno, nuo tos nelemtos mėsos, ne veltui Vargalys taip nekeitė savo kūno, buvo tikrai keistas žmogus, tačiau beviltiškai tikras: jokios apgaulės, jokio apsimetimo, noro pasirodyt geresniu, negu buvo iš tikro, Vargalys dvelkte dvelkė tikrybe, tokiems sunku, tačiau jų negali nemylėt: pakeri jų drąsa — juk taip sunku išlikt savim, nė kiek nevaidinant, nesigražinant, nesistengiant kuo brangiau save parduot; man visad atrodė, kad jis yra persikūnijęs Vasilis, Vilniaus burtininkas, visai taip pat, kaip

Vasilis buvo mūsų pelkių burtininkas, aš vis bijojau, kad pava-
» dinsiu jį Vasiliu, šito Vargalys nebūtų dovanojęs, prisimenu tokį
nutikimą, vieną jo trumpalaikių romanų su tokia Vaiva, mūsų
praktikante, ji apsireiškė mūsų kontoroj, labai graži ir begal iš-
didi, Vargalys mirksniu susižavėjo — gal ir buvo verta, Vaiva
išties turėjo savy kažką didikiška ar net karališka, tačiau kaip
moteris nekreipė į jį nė menkiausio dėmesio — amžium Vargalys
tiko jai į tėvus; bet jis iškart aptiko silpną Vaivos vietą — ji
mėgo jaustis sumani ir protinga, — pats atlikdavo jos užduotis,
bet taip gudriai, jog išeidavo, kad viską sugalvojo ji pati ir net
pasiūlė gerų idėjų kitiems; jis atakavo ją iš visų pusių susyk,
pasidalijęs į daugybę Vargalių, vienas už kitą elegantiškesnių,
dosnesnių, Vaiva tirpo tiesiog akyse, o jam tai buvo lyg -kokios
varžybos ar kas, jis kerėjo it burtininkas, vargšė mergaitė išties
buvo kaip užburta, nieko nebesuvokė, bet ūmai Vargalys trenkė
jai per veidą ir išgrūdo iš bibliotekos; aš mačiau, kaip šitai nu-
tiko: jis pergalingai mankė vargšelę tiesiai tarp bibliotekos len-
tynų, o ji netyčia pavadino jį svetimu vardu, pasakė „nereikia,
Rimuti" arba „ne čia, Romuti"; Vargalys persiūto lygiai, taip pat,
kaip kitados, pamatęs mane žiūrinėjant jo pažymėtus knygų pus-
lapius — trenkė jai per veidą, pamušė akį, o kitą dieną Išgrūdo
lauk, neužskaitęs praktikos; Elena džiūgavo: dabar jam įkrės,
ateis komisija, bet absoliučiai niekas nenutiko, Vaiva dingo kaip
į vandenį — ir nė garselio. Pavadint Vargalį svetimu vardu —
ne tik klaikus įžeidimas, bet ir nelemtas ženklas, man regis, be
savo vardo jis išvis nieko nebūtų reiškęs, jo galia slypėjo gimi-
nėj ir, varde — jis buvo Vargalys iš tų Vargalių raganų, už jo
nugaros stovėjo senelis ir būrys protėvių, jį gaubė legendos ir
aplinkinių pagarba, jis negalėjo būti joks Rimutis nei Romutis,
negalėjo būt nė Vytelis — jis buvo. Vargalys, tuo viskas pasa-
kyta. Pakvaišėlis Vargalys, sulipdytas iš prieštaringiausių dalių,
kurios negali turėt nieko bendra, kaip neturėjo nieko bendra jo
senelis su tėvu ar tėvas su motina, gatvė kyla į viršų, rodos,
kopiu į kalvą prie Bezrečjės, ant jos vyko svarbiausi dalykai,
matyt, ir šiandien kas nors įvyks; ant tos galvos, liepsnojo Di-
džiojo Gaisro laužas, ji užkūrė Vargalio tėvas, iš tolo užuodė
rusų tankus, sėlinančius link Lietuvos miestų ir miestelių, nu-
sprendė pasitikt tuos atgabenusius naują valdžią tankus didžia
liepsna, sudegino visą savo archyvą, o turėjo galybes' popierių,
Lietuvos finansų, Lietuvos politikos ir Lietuvos istorijos popierių,
Julius tempė vis naujus pundus, o Vargalio tėvas virto raganium,
amžinu ugnies valdovu, jis turbūt degino visą Lietuvą ar jos
dvasią, pats nedrįsdamas susidegint, paaukojo liepsnai bent savo

popierius, kuriuose slypėjo visa jo esmė, sunaikinęs juos, nebega-
lėjo būt raganius; Vargalienė lakstė apie laužą ir šoko beprotiš-
ką pergalės šoki, tik neaišku buvo, kas čia ką pergalėjo, nes ne-
buvo laimėjusių, vien pralaimėję; šiandien ant kalvos nėra nei
gaisro, nei Stadniuko su kareiviais, čia ne ta kalva, kitapus gat-
vės turgaus vartai, senojo miesto likutis, čia dar įmanoma šį tą
nusipirkt, nors ir turgus senokai pagedo: niekas nebesidera, daž-
nas prekijas net tingi kartot kainą, užrašo ją ant popierėlio, tarsi
parduotuvėję, paviljonuose siautėja uzbekai su arbūzais, tuose
nors išliko rytietiško turgaus dvasia, klykauja, giria savo prekę,
graibsto praeivius už rankovių, mėgdavom su Lolka paslankiot
po turgu, nors nieko ir nepirkdavom, tik Lolka būtinai ką nors
nuglemždavo — nuo vaikystės mėgo vaginėti turguj, gal ji iš pri-
gimties buvo vagiškė, vis glemžė svetima: svetimus obuolius, sve-
timas pergales, svetimus vyrus. Vis vien teks pripažinti savo di-
džiąją gėdą, Stefanija, kad ir kaip nenori, teks prisiminti savo
siaubingą klaidą ir pažeminimą, taip, Lolkos nebėra, tačiau tu
juk esi, niekur nuo savęs nepasislėpsi — prisipažink, Stefanija.
Kada Lolka ėmė regzti Vargaliui savuosius ilgų kojų, goslių krū-
tų, kerinčių žvilgsnių tinklus, aš sudrebėjau; kaip visad elgėsi
pribloškiančiai išūliai, galėjo net pasiklaust manęs, ką jis labiau-
siai mėgsta, kokios jo silpnybės, jos valiūkiškų, beprotiškų akių
žvilgsnis mane paralyžiuodavo, prieš tokį žmogų lieki beginklis,
nes iškart pajunti, kad joks ginklas tokio neima, prieš tokį susi-
gūži it beždžionė prieš smauglį ir pasiduodi, tokia geležim kaus-
tyta niekšybė baugina ir gniuždo, mano mažoji sesutė pamaži
tapo pabaisa, o aš pati jai pagelbėjau — vis laikiau ją mažyle
sesute, nors ji seniai buvo pabaisa, atgrėžė savo dantingus nas-
rus į Vargalį, ačiū Dievui, Vargalys nepaisė jos begėdiškų atakų,
Vargalys nieko nepaisydavo, jam prieš nieką nereikėjo atsiskai-
tyt — tokių žmonių reta, tokių žmonių išvis negali būt, toks te-
gali būt Vargalys; visos begėdiškos Lolkos atakos dužo į jo abe-
jingumą, stūmė ją į visišką neviltį, Lolka niršo ligi pamišimo, jos
dantingi nasrai kaukšėjo, pagaudami vien orą; jutau negerą sma-
gumą, jaučiausi keršijanti už viską, ką ji man padarė blogo, net
už tai, ką dar tik padarys, nekenčiau jos, kaip tik seserys igali
nekęst viena kitos; vaizdavausi, ką jai pasakysiu, kai bandys man
pasiguost, su pasimėgavimu rinkausi pašiepiančius, žudančius žo-
džius, o kai išmušė lemtinga valanda, vėl netekau žado; Lolka
nesiguodė ir neaimanavo, pranoko pati save: su vaidilutės šypse-
na pareikalavo padėt jai pasiglemžti Vargalį, mano pagalba —
vienintelis būdas, kitokių ji nematanti. Jos galva, turėjau surengt
mažą orgiją, kur būtumėm Vargalys ir mudvi, turėjau įviliot

Vargalį į žabangus, pati igrūst Lolką jam į lova, šitai išklausius, pasijutau esanti lavonas, negyvas daiktas, turėjau ją nužudyt, perkast jai gerklę, iškabint jos išūlias akis. Ji lyg niekur nieko čiulbėjo: juk pati žinai, kad Vargalys nežiūri į tave rimtai. Turėjau užmušt ją iškart. Bet tik mykiauju kaipj karvė ir pažadėjau pagalvoti. Baisiausia, kad išties ėmiau galvot. Net dabar, šitai prisiminus, jaučiuosi, kaip ta siūbuojanti ant kablįo skerdiena: taip, jau ruduo, turguj pasirodė aviena, Vargalys mėgo avies kepsnį, gerą šlaunį marinuodavo ištisą savaitę raudonam vyne su septyniolika žolių, tą vakarą mes rijom kaip tik tokį kepsnį; bet visa tai buvo vėliau, iš pradžių aš tik pradėjau galvot, baisiausias žmogaus gebėjimas, jo tikroji prapultis yra galvojimas, ypač jei tuo užsiima moteris. Žinojau, mačiau, kad Vargalys nekreipia į ją dėmesio, bet visą mane perėmė keistas nujautimas, kad Lolka neišvengiamai jį pasiglemš — juo atviriau Vargalys ją ignoravo, juo stipriau vešėjo tasai įsitikinimas. Turėjau kliustelėti jai į veidą sieros rūgšties, iškabint jos išūlias akis, bet bugštus balsas šnabždėjo man šiukštu neleist, kad visa vyktų man už nugaros, verčiau jau man sutikus, tarytum ne iš tikrųjų, tarytum juokais, kad galėčiau viską valdyti, bent tokiu keistu būdu likčiau valdovė; aš negalėjau to padaryt, tiesiog negalėjau, negalėjau apie tai nė pagalvot, todėl ir padariau negalvodama: surijom tą kepsnį, apsvaigom, o kai išėjau, palikau Lolką pas Vargalį, širdies gilumoj netikėdama, kad jis jos pasigvieš, bet lyg ir pati jį tam pastūmėdama, negalėdama to nė įsivaizduot, bet kankinaimai nujausdama, kad tik šitaip ir bus, svajodama, kad jis trenks jai per veidą kaip tai Vaivai, kad spjaus į ją, viešai iš jos išsišaipys, tačiau gerai žinodama, kad pasiduosiu. Aš pasidaviau, aš buvau ir likau tuteiša, ką begalėjau padaryt prieš Lolą lietuvaitę, Vilniaus šeimininkę, ji buvo už mane viršesnė, nuspyrė mane atgal į kemsynus, į Bezrėčjės dvoką, o aš pasidaviau veik nesi-priešindama, nes taip ir netapau tikra vilnietė, visad likau tuteiša, menkysta, vargana tremtinė. Pati pasirašiau sau nuosprendį, niekieno neverčiama, pasmerkiauju save ilgiems metams kalėjimo, nes palikt Vargalio neįstengiau. Išties esu kaip toji avies skerdiena, many tiek pat proto ir tiek pat jėgos. Aš ir toliau bendravau su Lolka. Aš nešiojau jos odinį palatą, ir dabar jį turiu. Aš ir toliau pirkau Vargaliui rūbus ir valgytus, tvarkiauju jo butą; ; šit ko atvykau į Vilnių iš savo pelkynų, šit kokia buvo mano gyvenimo prasmė, nenoriu išeit iš turgaus, nors veterinarinė vais-tinė anapus gatvės, mane traukia tos skerdienos, jos man kažką sako, tik dar nesuprantu jų šnektos, bet kada nors suprasiu, nes

iš manęs, kaip ir iš jų, šiandien varva kraujas, ir jos, ir aš šian-
dien esam nukryžiuotos, nes Dievas mus apleido.

Turėjau rast čia keistą šalį, kuri vadinasi Lietuva, ji išties
čia yra, bet argi tokia ji privalėtų būt: bene ketvirtis miesto
gyventojų — iš kažki kur suvežti rusai, o Vilniaus lenkai — varg-
šai lenkai — baigia rusų mokyklas ir nekalba lietuviškai; atburk
Vilnių, Vasili, išvirk viralą iš šikšnosparnių, varnų plunksnų ir
vilkuogių, atburk Vilnių, Vasili, jei dar gali, jei apskritai kas
begali, turėjau rast čia amžių dvasią, ji išties čia tvyro, bet ar
ilgai betvers: Gediminas, niūrus Vilniaus protinguolis, pasivadi-
nęs didžiojo kunigaikščio vardu, guli kažkur Tianšanio ledynuo-
se, kito didžiojo kunigaikščio bendravardis Vargalys nei miręs,
nei gyvas, net prasčiokėlis Martynas atgulė po kriokiančiu sunk-
vežimiu — Vilniaus dvasia kasdien nyksta, tu čia nereikalinga,
Stefanija; negalvok taip, negalvok, tu reikalinga, Vasilis dar at-
burs Vilnių, ištrauks iš užančio rausvus, violetinius, rožinius mū-
sų pelkyno rūkus ir parodys visiems, dar iškas iš po žemių nu-
grimzdusį Užubalių kaimą, iškvies iš • nebūties miškinius, lėtai
skęstančius pelkės dumble, bet kasnakt vėl iškylančius į pavir-
šių, o jeigu jis to nepadarys, jeigu jo nebėra, tik tau, Stefanija,
lemta šitai padaryt, tu labai reikalinga; moterėlės perka svogū-
nus, parduotuvėse vėl nėra, laikas nešdintis iš to turgaus, veteri-
narinę tuoj uždarys pietums, einu per gatvę, o prie vaistinės try-
pinėja ilgakūnis šunėkas trumpom kojėlėm, kažkoks išsigimęs
taksas, lygiai toks, koki mačiau prie „Talino“, negali būt tas pats,
taip toli nenuskuostų — tiesiog Vilniuj taip jau yra: ir žmonės čia
panašūs, ir šunys, ir namai naujuose rajonuose, negelbsti nė be-
viltiškos senamiesčio pastangos priminti tikrąjį Vilnių; fu, fu,
kerėpla, tavęs čia betruko, negi mėnesinės išties kvepia kaip
kalė, dursys kvailai sugirgžda, šiokia tokia eilutė: tepalo nuo gy-
vulių blusų, žuvies taukų, o šitas išvis nežino ko nori. Lolka
bijojo savo lemties, bet labiausiai bijojo senatvės, net brandaus
amžiaus, paikai stengėsi visąlaik išlikt jauna; kai įkaušus pasi-
skundė man, kad pamaži netenka savo kūno, nesupratau, apie ką
šneka, bet ji vis kartojo man šitai, tatai virto jos manija; anks-
čiau jos mėgiamiausias užsiėmimas buvo dergti Vargalį: koks jis
skystas, koks senas, kaip beviltiškai įsimylėjęs, Lolka kamuodavo
jį, versdavo pasakot apie lagerį, tempdavo į diskotekas, grasinosi
vienądien priveršt jį dėl juoko nusiskust plikai — Vargalys, di-
dysis Vargalys guosdavosi man, o gal ne man, veikiau pats sau:
atsisėsdavo kambary ir garsiai šnekėdavo, klaikiausia, kad nepa-
sakė nė vieno blogo žodžio apie Lolitą, skundėsi vien savim,

koks jis senas ir skystas, ir nevertas Lolitos meilės — mane apim-

davo siaubas, tai Lolka buvo neverta laižyt jam batus, o šitaip jį nusmurgino, dievaž, jei būtų pareikalavus, jis galėjo nusikirpt plikai, guosdavau jį kaip mažą vaikelį, glostydavau ir glausdavau prie savęs, o jis gulėdavo nuogas, silpnutis, su tuo savo vaikišku, bejėgiu daikteliu, bet tikrai nebuvo nei senas, nei skystas, vertas visų pasaulio moterų meilės, tik toji šliurė Lolka jį suniokojo; ir ūmai pradėjo skustis, kad netenka savo kūno, vis rodydavo man pirštus, kurie neva krypo, linko per sąnarius, išsirengdavo nuoga ir įrodinėdavo, kad ant klubų, ant šlaunų, po krūtim jai neva kaupiasi riebus mėsgaliai, dievaži, nieko neižiūrėjau, ji man visai įgriso, nors toji manija turėjo privalumų; Lolka liovėsi kan-kinus Vargalį, pasidarė jam atidesnė, meilesnė, slapčia net pasakė, kad bijo prie jo išsirengt, net sušmėžavo viltis, kad galbūt paliks jį ramybėj; Lolka buvo gyva vien savo tobulo kūno mitu, staiga tas kūnas ėmė prastėt, o gal ji viso labo pabūgo, kad anksčiau ar vėliau pradės prastėt — ir viskas, ji neteko atsparos, ėmė kvailiot, prarado gyvenimo prasmę; ir visi taip, laikosi savo namelio, ar automobilio, ar tarnybos, ar dar kokio niekniekio, o jeigu jis netikėtai pražūva, nebemato prasmės gyvent. . . nusi-filosofavau, ne tik pardavėja, bet ir eilė už mano nugaros žiūri į mane smerkiančiu žvilgsniu: ko ta* vėpla nieko neprašo, o vėpla, atseit aš, vien mikčioja: jeigu kartais, atsitiktinai, nors vienas paketas, yra, yra, grūdu vatos tumulą į rankinuką, nè neimu gražos, išsmunku į gatvę, įkvepiu oro pilna krūtine — ak, kokia aš-laiminga, noriu dainuot ar verstis kūlio, visi žmonės tokie gražūs ir protingi: gavau vatos, gavau vatos — ar girdit, aš gavau vatos užsikimšt savo dvokiančiai, varvančiai skylutei! Laikas grįžt į tarnybą, šypsauti kaip kokia kvailė, net papildvės neberaižo, šit kaip gražiai mergina užsimetus šalikėlį, galima pasimokyt, nulydžiu ją akimis, žvilgsnis užkliūva už išlakios vaikinio figūros, jis pasisuka, ir atpažįstu Žilviną, Marčio sūnų — kiek jam dabar: septyniolika? aštuoniolika? Mamytės iščiustytas ir nuglostytas, rudo velveto kelnės, striukė su bent šešiom prisiutom kišenėm, gracingai sujuosta diržu palaidais galais, veido išraiška išdidi ir ižuloka, tikras komjaunimo lyderis, pavyzdinis jaunuolis; matyt, man nelemta ilgai džiaugtis, širdy sukirba liūdnas liūdnas ilgesys: Martyno nebėra, Teodoro, Gedimino irgi nebėra, Vargalys nei "gyvas, nei miręs, Vilnius tuštėja, tikri žmonės, tikri lietuviai žusta, o kas juos pakeis, kas ateis į jų vietą, ką nuveiks jų vaikai, jų visų vienintelis vaikas, Marčio sūnus; Žilvinas pamatė mane, žingsniuoja artyn, jam iš paskos patraukė dar du vaikinukai, visai nepanašūs į komjaunimo lyderius, veikiau į pradedančius gangsterius.

/

— Teta Stefanija, koks susitikimas! — pašaipokai sveikinasi Žilvinas, jo draugeliai nepaprastai rimtai linksi galvomis.— Maniau, susimatysim tik tėvelio laidotuvėse.

Aksominis balsas, didelės gilios akys, vyriškas gražus veidas, jis man primena jauną Aleną Deloną — tikrai gražus berniukas, staiga pasidingoja, kad visada jį mylėjau, vien jam tegaliu atsiskleist, atidengt visą savo vienatvę, pasirodyt tokia, kokia esu — silpna, nelaiminga, plūstanti kraujais — ir pasiprašyt paguodos, jis vienintelis gali mane suprast, būtinai supras, jo akys geros ir išmintingos.

— Kaip laikotės, teta Stefanija? Seniai nesimatėm,— jis nekeičia tono, o jo draugužiai stypso greta sustingę, nè nemirksėdami, nemalonūs tipai, nuzulintos odinės striukės, lopyti džinsai, prairę megztiniai, jie kaip dvyniai.

— Mano amžių mažą kas bekinta. O tu kaip gyveni? Vis tebedarai profesionalaus komjaunuolio karjerą?

— Be abejo,— ramiai atsiliepia jis.— Mane išrinko į miesto komitetą. Gal užeisit pas mus? Pagerbsim tėvelio atminimą.

Ūmai pasidaro graudu graudu — štai jis, vienintelis palikuonis, jų visų palikuonis, vien jam tegaliu išsipasakot ir pasiguost, jo rankose ateitis, jis dabar paveldėjo Vilnių. Einu su juo it užburta, dvyniai pradedantys gangsteriai prilaiko mane už parankių, kylu laiptais, valdingai prilaikoma, kažko baugu, bet juk pažįstu Žilviną, jis mane, turiu durklą, o Žilvinas komjaunimo lyderis, viskas gerai, tiesiog užsuksim į koki butą, berniukai, matyt, turi vyno ar ko, tikriausiai paprašys primest rublį kitą — tokie visad vaikšto be pinigų, na ir Žilvinėlis, tikrai nesitikėjau.

— Matot, visai čia pat, teta Stefanija,— sako Žilvinas, jo aksominis balsas ramina, visi būgštavimai sklaidosi, nusišypsau pati sau: kokie mes įbauginti, iškart vaidenasi plėšikai ar bent chuliganai, paprašytas gatvėj cigaretės mirksniu trenkia prašytojui per galvą, o paskui pasirodo, kad vargšelis išties tenorėjo užtraukti dūmą.

— Ilgai netruksim, teta Stefanija,— postringauja Žilvinas, rakingamas duris.— Mes skubrus vaikinai. Turim visokių reikalų. Dar spėsit grįžt į biblioteką. Pietų pertrauka jau baigiasi, argi ne?

Jis mielai šypsosi, Žilvinėlis tikrai tinka į lyderius, pasakiškai gražiai atrodyt bet kokioj tribūnoj, šaunus berniukas, jo bičai velkasi striukes, aš irgi nusimetu apsiaustą, žengiu į kambarį, ir ūmai panoriu rėkti. Milžiniška sujaukta kušetė trenkia slogiu perrūgusios spermos kvapu, ant nevalyvo stalo voliojasi suskretę švirkštai, tuščios ampulės; stovi balzgano skysčio buteliukai ir dubuo perdžiūvusių aguonų galvučių, ant sienos — kokie jie dar

vaikai!—kybo Stalino, Hitlerio, Kastro fotografijos, visos subadytos svaidomom vaikiško žaidimo strėliukėm: viena kabo tiesiai iš Stalino akies. Dar nesu mačius tokių kambarių.

— Fui, koks tu melagėlis,— sakau visiškai ramiai — net pačiai keista.— Komjaunimo lyderis! Kada spėjai taip pasikeist?

— Aš melagėlis? — man regis, jis nuoširdžiai nustebo.— Kodėl?

— Na, komjaunimo komitetas, darai karjerą...

— Tai tiesa,— jo akys tokios ramios, savim pasitikinčios ir slogios, kad bemat juo patikiu.— Aš miesto komiteto narys, o čia... šiaip, lengvas atsipalaidavimas.

— Ir jie iš komiteto? — bandau nevykusiai juokauti, nors juokas manęs visai neima, jis tikrai nebūtų manęs čia vedęs, jei ne... jei ne kas?

— Žinoma, ne. Susipažinkit, teta Stefanija, žinosit, su kuo turėjot reikalą. Raimondas, kitaip vadinamas Roza, pats nežino, kodėl. Viktoras, kitaip — maestro Dolbis. Auksinės rankos, pirmas Vilniuj sumontavo Dolbio sistemą — slopinti mago triukšmams, gal girdėjot? Šiuo metu abu nedirba — bet jokių konfliktų su teisėtumu, jokių kriminalų. Aš juos išspėjau: pirmasis teistumas, net lygtinas — ir aš su jais nebesisveikinu.

— O ką dabar rengiatės daryti? — visai paikiai klausiu. Žilvinėlis tik gūžteli pečiais.

Staiga panoriu rėkti, tačiau tai beviltiška, seno Vilniaus mūro sienos nepraleis garso, visi dirba, nieko nebus namie, kaip seniai tas buvo, vėl matau prieš save Stadniuko akis, tačiau nebejuntu anuometinio įtūžio bei ryžto, man tik baisu ir be galo liūdna: štai jie, štai jie, mano vaikai, mūsų ateitis; akys prieš mane ne Stadniuko, visai kitokios — pavandenijusios, išplėstais vyzdžiais, veidai visai jaunučiai, bet du jau paburkę, o trečias, pats baisiausias — lygutėlis ir dailus lyg iš paveikslėlio, svarbiausia nebijot, tiksliau, neparodyti jiems, kad klaikiai bijai, ką nors pasakyt ar ko paklaust, ar surikt, ar subart juos, ar...

— Berniukai, ar pablūdot — šė tai tau, mano balselis cypsi ir pele priminta uodega, dreba ir užsikerta.— Žilvinai, aš beveik galėčiau būt tau mama.

— Žinoma, nevertėjo imti senės,— pritaria man kažkuris, regis, Dolbis.— Tikriausiai išnešiota.

— Ką tu išmanai, vaike,— svajingai sako jam Žilvinas, jie kalbasi man per galvą, visai manęs nepaiso, aš tesu daiktas,— ką čia šneki! Senė? Moteris pačiam sirpume. Specialistė. Žinovė! Ji išsijaus, pamatysi, kaip ji užkaituos! Mes dar turėsime nuo jos slėptis, pamatysi!

Jau nieko nepajėgiu ištart, tik žiobčioju, tyros Žilvinėlio akys jau išrenginėja mane, man silpna, bet kai pradeda išrenginėti rankas, ūmai igaunu jėgų: regis, draskausi, regis, kandžiojuos, kur mano durklas — nė nereikia durt, pakanka pasukiot jo ašmenis prieš šviesą; smūgis staigus, trumpas, žiaurus — džiudžitsas? Karatė? kunfu? — taip net geriau: baimė atslūgsta, silpna, šiek tiek svaigsta galva, dievaž, beveik malonu.

— Tėveliui galima, o sūnui, atseit, jokių būdų? Negražu, teta Stefanija, tiesiog nedora.

— Neįdomu su sene,— lyg pats sau porina kažkuris.— Syki mane, gal šešiolikini, buvo išjunkius tokia našlė. Tfu! Dorai pasakysiu — tfu!

— Klausyk, Roza,— ramiai pamokslauja Žilvinas,— na, pasi-gausi kokią vietinę ožką, iškruši — na ir kas? Ji kvailutė, ji be-jėgė. O čia subrendusi moteris, tinka tau į motinas, o tu ją... Supranti, kur kaifas? Pajudink smegenis! Pajusk!

Jis nutyla, nes ūmai atgaunu žadą aš:

— Berniukai, atsipeikėkit... Berniukai... Berniukai... Aš negaliu... Man mėnesinės... Tikrai tikrai... Man mėnesinės, aš negaliu... Aš pirkau vatą, štai vata — ten, rankinuke...

Žilvino veidas nemaloniai persikreipia, turbūt tai šypsena, net Stadniukas nemokėjo nutėkšt tokios grimasos.

— Teta Stefanija, kuo jūs mus laikot! — šniaukroja jis, jo balsas anaip tol nebe aksominis.— Kas per vaikiški atsikalbinėjimai, kas per melai? Juk mes patikrinsim.

Jis spragteli pirštais, bandau priešintis, tačiau tai naivu ir beviltiška, pradedantys gangsteriai moka laikytis, o tikrina Žilvinas, kas gi kitas, jis tikrai žiūri, niekad nepatyriau tokio jausmo, jis neapibūdinamas, po to belieka tik numirti, o Žilvinas ramiai kelia pirštą prieš šviesą, net uosto — kas čia vyksta, gal tai sapnas — »stoviu sujaukta, užverstu sijonu, atsmauktom kelnaitėm ir nieko nieko negaliu paveikti prieš tą neįmanomą niekšybę, tai sapnas, toks bejėgiškumas įmanomas tik sapne.

— Iš tikrųjų,— sako Žilvinas su keistu džiugesiu.— O aš galvoju: ko prie jos plakasi tasai šuo. Teta Stefanija nemeluoja. Ir tomponas kruvinas, ir dvokia atsakančiai.

— Senė nečiulps. Tikriausiai išvis nemoka,— nusivylęs sako Roza, jis vadinasi Roza, įsiminsiu tą pravardę visam gyvenimui.— Tuščias reikalas.

— Tai tegu nečiulpia. Mostelėsime taip — koks skirtumas. Negi vėl eisi ieškot? — šitas ligšiol tylėjo, negi jie ryžtųsi, juk man skauda, skauda, berniukai, man skauda, negalima per mėnesines, pirmą dieną, aš mirsiu, pasigailėkit, berniukai.

— Na jau, na jau,— solidžiai prieštarauja Žilvinas,— čia subtilus reikalas — dar kraujas užsikrės, paskui numirs. Ar mes kokie galvažudžiai?

Imu garsiai, isteriškai kvatot, many viskas susipynė: mirtys, mėnesinės, grupiniai prievartavimai ir pokario žudynės, Vilniaus bažnyčios ir vatos gniutulai, pelkių rūkas, Lolkos mažasis pirštelis Marčio kišenėj; kvatoju ir kvatoju, jie pasitraukia į šalį, kalbasi, nekreipdami į mane dėmesio, o aš kvatoju: išgrauškit, taip, aš buvau žemė ir priklausiau visiems, bet jums nepriklausysiu, išgrauškit, apsišikit, pabandykit priverst — aš juos sukandžiosiu, jUSDama šviežio kraujo skonį, net gaila, kad man mėnesinės: aš jums atsiduočiau visu kūnu, nukankinčiau jus, užmigdyčiau, o paskui sutrypčiau jūsų nelemtus kiaušus, atkeršyčiau už Martį, ir Gedką, ir Tedį, ir Vargalį, ir už save. Už save.

Turbūt jie mane prigašdins ir išvays, reikia įsimint buto numerį, gal jiems ką galima padaryt, nors ką — nebeturiu jokių patarėjų nei pagalbininkų, įdėmiai žvelgiu į Žilvino veidą, Žilvinas vadinosi žalčių karalius, šitas irgi žaltys, jo veidas vėl ramus ir gražutis, tokie elegantai būtinai užleidžia moterims vietą troleibuse, jo bičių tamsiam skersgatvy išsigastum, o pas jį bėgtum ieškot pagalbos, jau seniai nebekvatoju, nes jis žiūri į mane tokiom akim, kad širdis mirksniui sustoja — ką jie dar sumanė, ką dar galima sumanyt?

— Kad nežinau...— abejodamas nutęsia Roza.

O Dolbis net apsilaižo,'tas — tikras beprotis, jis bet ką gali padaryt, kol kas netikiu savo ausim, tai nerealu, taip nebūna, visai ne mane jie čiumpa, verčia kniūbsčią ant dvokiančios per rūgusia sperma kušetės, ne man velka rūbus, mano kūnas visai kaip skuduras, bet dar priešinuos, rėkt nebegaliu, turbūt truko balso stygos, vėl priešinuos, labai skauda petį, matyt, išsuko sąnari, bet dabar jau vis vien, dabar visiškai vis vien, manęs nebėra arba tuoj nebus — koks skirtumas.

— Kremo paduok,— murma Žilvinas.— Ir prilaikyk.

Mane kelia, klupdo keturpėsčią, kūnas visai kaip skuduras, visi raumenys suglebo, aš rami kaip lavonas, mintys atbuko, kaip gerai, kad trinktelėjo į kaklą, oi, aš tuoj nuleisiu, sako Dolbis, matau jį, pasukus galvą, jis sėdi ant kėdės, prie manęs glaudžiasi, taikosi į mane Žilvinėlis, jaučiu šlaunim jo šlaunis, užpakaliu jo papildvės plaukus ir — oi, beveik neskauda, kaip beviltiškai ramiai aš galvoju, o gal suvis nebegalvoju, tik taikausi patogiau padėt petį, kad nebeskaudėtų, tik girdžiu savo pirsnojimą, užuodžiu dvigubą tvaiką — iš savo priekio ir užpakalio; tai netiesa, negali būt tiesa, aš mirsiu, tai košmariškas sapnas, beveik neskauda, tik

šleikščiai nemalonu, ne, tai nevyksta iš tikrųjų, manęs čia nėra, nėra, nėra, smarkiai maudžia išeinamąją, bet argi tai svarbu — aš jau mirus, mane doroja slibinas, paskui ir aš pati virsiu, slibinu.

— Nu, chebra, kaifas! — sako slibinas aksominiu Žilvino baltu.

— Aha, kurgi ne, — abejoja Roza, — visas šūdinas.

— Ką tu išmanai, — murma Dolbis, jis maunasi kelnes; atsi-merkus čia pat matau jo apžėlusias šlaunis, vėl skubiai užsi-merkiu.

Tai netiesa, tai net ne sapnas, to išvis nėra, vis labiau peršti išeinamąją, jau ne tik maudžia — stipriai degina — tai laužo liepsna, ji išdegs man vidurius, ir aš mirsiu — šitaip būtų geriausia.

— Kraujas! — sužavėtas skelbia Dolbis, — Kaip cielkutė, a?

— Kruvinas šūdas, — piktai pataiso Roza. — Aš tai nenoriu. Tegū rengiasi.

— Mes, atseit, suveikėm, o tu švarutis? — Žilvino baltos akso- mas ūmai virsta švitriniu popierium.

— O aš laikiau, — ramiai sako Roza. — Bendraautorius. Nenoriu, ir viskas. Patys liškite į kruvinus šūdas. Verčiau po adatą.

— Po adatą! — sutinka Dolbis, tas tai beprotis, jis ką nori gali padaryti. — O gal ir jai adatą — kad negalėtų pasiskusti?

— Ampulės gaila, — Žilvinėlis vėl išvien aksominis. — Argi ji skūsis? Viskas apskaičiuota — pats pagalvok: kur? kaip? Be to, tetai Stefanijai reikia į darbėlį. Ji skuba. Ji užsuko trumpam, pasėdėjom, pašnekėjom — ir gana. Ir ko tetai Stefanijai skūstis — juk niekas nenutiko, viskas liuks.

I Ropščiuosi nuo dvokiančios kušetės, iš tarpšlaunio ant žemės krinta kruvinas tomponas, visa tai tiesa, tai buvo, įvyko, išeinamoji degte dega, svirduliuoju į vonią, rūbų jie nesudraskė, net visos sagos savo vietose, aš esu mašina, veikiu pagal programą, todėl man nereikia mąstyti, svarbiausia, kad nereikia mąstyti, taip, vonioj plaunasi Dolbis, žaismingai aptaško mane vandeniu, gnybteli dešinę krūtį, turiu palaukti, kol išeis, aš mašina, įsij lipa iš vonios, įlipu aš, Dolbis spokso į mane, o aš jau prausiuosi, esu besiprausianti mašina, jis sučepsi, apsilaižo lūpas ir atsidusęs iš-eina, kur mano rankinukas, ten nekantriai laukia durklas trikam-pėm asmenim, ant jų parašyta SACRUM, tačiau tai neturi jokios reikšmės, nes jau žinau, ką darysiu.

Krupočiai nusiprausiu, lėtai apsirengsiu, susišukuosiu, net pasidažysiu, paskui tylutėliai išlinksiu į kambarį, jie trauks į švirkštus balzganą skystį, it katė pritykinsiu prie Žilvinėlio — jis sėdės į mane nugara — gerai prisitaikysiu ir smeigsiu. Smūgis trum-

pas, staigus, durklas mirksniu lekia žemėn, jį pakelia Roza, var-
taloja rankose.

— Gerbiu charakterį, — sako Žilvinas, trindamas užgautą de-
šinės rankos dilbį: džudžitsas? karatė? kunfu? — Manau, mes dar
pasimatysim, teta Stefanija. Jūs man patinkat. Kai iškilsiu, pa-
imsiu jus į sekretores — tuomet sekretorėms jau reikės mokėt
apsieiti su kompiuteriu.

— Nu ir peilis! — žavisi Roza. — Aš jį pasiimsiu, gerai?

— Jokiu būdu, — pamokomai dėsto Žilvinas. — Pirmiausia, kai
žmogus turi kišeninį peilį, jam labai knieti paleist jį į darbą. O
antra — tai subtilus daiktelis. Antikvarinis. Gražink jį tetai Ste-
fanijai. Ar mes kokie vagys? Kokie grobikai?

Roza labai nenorom paklūsta, kemšu durklą į rankinuką, vel-
kuos apsiaustą, isteriškai kūkčiodama išdūlinu lauk; buto numeris
vienuoliktas — ir kas iš to, nebeturiu pagalbininkų nei patarėjų,
nebenoriu jų, nieko nebenoriu — net Vargalio, tepražūva visi,
tepražūva ir pats Vargalys, tepražūva visas Vilnius, aš čia dau-
giau nebebūsiu, leidžiuos laiptais, išeinu į gatvę ir pasuku aukš-
tyn, į kalną; galėčiau pult po mašiną, bet taip jau padarė Martis,
be to, gali tik sužalot, nepribaigt ligi galo, niekas man nepatars,
ką daryt, niekas nepatars, ką veikt, su savo paslaptim — sakyt
kam nors ar niekam nesakyt, ką mačiau iš dariau tą prakeiktą
pavakarę tam prakeiktam sode?

Aš viską mačiau, galiu liudyt žmonių teisme, net dangiškam
teisme, kad Vargalys nežudė Lolitos. Kada jis parbėgo iš sūdo,
ji buvo nebegyva. Ar toks liudijimas išgelbėtų Vargalį? Tačiau
nuo ko jį reiktų gelbėti? Nuo mirties bausmės, nuo beprotnamio?
Ar verta? Visiems mums geriausia gyvent beprotnamy, visiems
mums būtų geriausia numirti. O išgelbėti Vargalį nuo Vargalio
nepajėgs niekas.

Man nerūpi jokie Vargaliai, aš nieko nežinau ir nenoriu ži-
not, nieko nemačiau, nieko negaliu paliudyt. Žinoma, nebent
liudyt — aš negaliu būt kaltinamoji. Manęs nebėra, tai mano
šmėkla kyla stačiais laiptais, eidama nežinia kur — be tikslo, be
prasmės; aš buvau tam. prakeiktam sode nelemta spalio aštunta-
ją, viską mačiau savo akimis. Kažkodėl buvau įsitikinęs, kad jie
būtinai atsiras tam sode, būtinai ateis į apleistą medinį namelį;
klajojau tuščiais takais, žiopsojau į namehus, kai kurie jų buvo
it pasakų pilaitės, kiti labiau priminė milžiniškas šunų būdas;
jau ilgą laiką neturėjau kuo užsiimti, kuo rūpintis, kiūtinėdama
po tą prakeiktą sodą, svarsčiau, ar neverta įsitaisyti šunį: skotė-
terjerą ar kokerspanielį, geriau kokerį, nors brangiai kainuoja.
Berods verkiau, o gal ir ne, galiausiai prisėlinau prie namelio,

kur jie lindėjo jau beveik pusvalandį, sulaikius kvapą įsitaisiau prie lango ir pažvelgiau vidun; panorau tuoj pat pasitraukt, bet net neužsimerkiau: jiedu buvo nuogi, glamonėjosi, iškart prisiminiau mūsų kaimą, vaikėzus, kurie it indėnai šliaužiodavo pamiškėm, sekdami poreles, kartais valandų valandas — kol sulaukdavo to, dėl ko taip stengėsi; retsykiais jie priimdavo ir mane, kantriai smaksodavau, tankiai kvėpuodama ir rydama seiles, bet vos prasidėdavo svarbiausia, užsimerkdavau ir užsikimšdavau ausis; tą nelemtą spalio aštuntąją pirmąsyk gyvenime nenusigrėžiau, godžiai žvelgiau į juodu, nejudama nei gėdos, nei jaudulio, nei pykčio, Lolitos kūnas buvo liaunas ir grakštus, plėšrus ir goslus, bet pamaži suvokiau, kad jiems nieko neišeina, niekaip nesiseka, kažkas jiems kliudė, nepadėjo nei pozos, nei įmantrios glamonės, jiems niekui niekas neišėjo, matyt, atsiradau ten, kad išvysčiau šitai savo akimis, man reikėjo šitai pamatyti, todėl ir žiūrėjau — pirmąkart gyvenime; Vargalys vis labiau rauda, Lolka vis labiau niršo, bet visos pastangos buvo bergždžios, kramčiau kumštį ir laukiau, net įsikandau ligi kraujo, o jiems vis nieko neišėjo, absoliučiai nieko, juo labiau stengėsi, juo klaikiau neišėjo; nežinau, ar džiūgavau, turbūt ne, o ko čia galėjai džiūgaut, jei Lolka ūmai nuspyrė, taip, nuspyrė Vargalį šalin, pašoko paklaikus, išdraikytai plaukais, dusdama iš įniršio ar geidulio, Vargalys žvelgė į ją it primuštas šuo, o saulė jau leidosi, dažydama tą nelemtą sceną kraujo spalva.

— Impotentas! Prakeiktas impotentas! — suklykė Lolita. — Bekiaušis padaras! Visiems paskelbsiu! Rytoj pat. Iškabinsiu skelbimus. Impotentas ir beprotis! Aš skaičiau tavo raštus. Vogčia perskaičiau tavo sapaliones. Ir jas paskelbsiu. Kur tiesi rankas? Neliesk manęs!

Negalėjau įsikišt, negalėjau pasirodyt ir ją numaldyt, ji rėkė dar ir dar, išrėkė baisius žodžius — įsirežus, atsistojus plėšrūnės poza, dorojo Vargalį, jos pirštai išties buvo perkrypę kaip žvėries nagai, tarp šlaunų, po krūtim, ant klubų tikrai virpčiojo šlykštūs mėsgaliai, glitūs it medūzos drebučiai — šitaip iš jos veržėsi, virste virto jos blogumas; atsistėjo ir Vargalys, o Lolita vis rėkė, jau nesupaisiau žodžių, Vargalys balo, visas jo kūnas pasidarė baltas, kone peršviečiamas, paskui jis suriaumojo kaip žvėris ir išsoko lauk, nuogutėlis nulėkė per krūmus, tarp medžių, palikdamas ant aštrių šakų odos skivytus. Kojos ramiai neša mane link stoties, įlipsiu į troleibusą ir važiuosiu į biblioteką, skauda išeinamąją, ji visa dega, neleidžia užmiršt, kad visa kas vyko iš tikrųjų, man reikės gyvent ir toliau, baisiausia, kad reikės gyvent ir toliau, Lolka stovėjo kaip stabas, kaip išsigimusio bež-

džionžmogio statula, ji nieko aplink nematė, nieko negirdėjo, nepajuto manęs, susmuko pamaži, rodės, pati neskubriai, patogiai atsigulė, stengdamasi neužsigaut; Vargalys tuo metu nuogas lakstė po sodą, grįžo kur kas vėliau, kada ji jau pradėjo stingt, jis čia niekuo dėtas, galiu paliudyt šitai nors ir dangiškam teisme; kai Lolka susmuko, mano širdis nesutvakšėjo pašėliškų ritmu, viso labo užsirūčiau cigaretę ir kruopščiai užsisagsčiau rankinuką, kad jis neiškristų. Vos nesusidūriau su Vargaliu, jis grįžo atgal iš tos pusės, kur stovėjau aš, tačiau manęs nepamatė, jis nieko nematė, neužuodė mano cigaretės dūmo, buvo visai paklaidęs, atsitokėjo tik pamatęs gulinčią ant grindų nebegyvą Lolitą; jis tikriausiai ne viską pamena, jam nesunkiai galima įteigti, kad nužudė Lolką, Vargalys tuo šventai patikės, juolab, kad nuo to mirksnio elgėsi sąmoningai, net pernelyg gerai suvokė, ką daro; buvau pasmerkta į tai žiūrėt, privalėjau regėt viską ligi galo, matyt, taip buvo parašyta didžiosiose gyvenimo knygose, jis maitojo Lolkos kūną anaip tol ne sadistiškai, anaip tol anaip tol ne sadistiškai, darė savo pamėklišką darbą kruopščiai ir atidžiai, jis kažko ieškojo, darkė tą kūną ne šiaip sau, o ieškojo kažko, ką tikrai žinojo ten esant, sakytum, kasinėjo žemę, stengdamasis kažką aptikt, tik ne lobį — suvokiau tatai iš jo išraiškos — tikrai ne lobį, veikiau baisią bombą, kuri galėjo išsprogdint visą Vilnių, gal net visą pasaulį — nežinau, ar ją rado, bet lėtai atsistojo, abejingai žvelgdamas žemyn į sumaitotą kūną, kaip jau buvo žvelgęs kitados, prieš trisdešimt penkerius metus, ant kalvos prieš mūsų kaimo, prie Bezrečjės. Tik tada pasitraukiau nuo lango, nuėjau prie autobusų stotelės, kaip dabar einu stoties peronu, į penktąjį kelią; aš nieko nežinau, nieko negaliu paliudyt, nes manęs nebėr, yra tik išeinamosios peršulys ir šviežutėlis ateities kartos prisiminimas, nepažįstu jokio Vargalio, jau žinau, kas esu ir ką darau, aš važiuoju namo, štai penktasis kelias, mano traukinys, jis paslaugiai lūkuriuoja, laikrodys rodo, kad ligi jam išvykstant liko dvi minutės, važiuoju namo, esu kaimo merga iš pelkynų, be tautybės ir be išsilavinimo, niekad negyvenau Vilniuj, neturiu čia nė pažįstamų, esu viena kaip pirštas, kvaila, gyvuliška, tikrų tikriausia pelkynų tuteiša — man ramu ir gera, Vasilis nesyk kartojo, kad tokiems žmonėms gyvent lengviausia; traukinys pajuda, atsisėdu į kairę pusę, kad nereikėtų matyt tolstančio Vilniaus, to merdinčio miesto, kurio jau niekad neaplankysiu; pro šalį lėtai juda tušti vagonai, nusmurgę žmogučiai, ūmai pabūgstu, kad Vasilis gali manęs nepažint, smarkiai pabūgstu, bet laiku prisimenu, kad turiu ženklą, slaptažodį, kurį jis tikrai prisimins, net gulėdamas karste; ištraukiu jį iš ranki-

nuko, jis atliko vieną didį darbą, atsargiai paglostau trikampes
ašmenis, ant jų tebėra nekenčiamo kraujo pėdsakas, trys uždžiū-
vusios rūdžių spalvos dėmės, ir tiek — kaip viskas paprasta, dedu
jį-atgal į vietą — koks mandras rankinukas, ir rūbai mano keisti,
lyg kokios miesto madamos, bet nieko — namie bemat persireng-
siu; už lango jau praplaukė paskutiniai miesto namai, metu atsi-
sveikinimo žvilgsnį į savo praeitį, kurios turbūt niekad nebuvo,
nežinia kodėl rodosi, kad kas nors turėtų mane lydėti, mojuot
skepetaitė, bet užpakaly nieko nėra, tik visai nusigręžiant — patį
paskutinį mirksnį — pasidingoja, kad traukiniui pavymui bevil-
tiškai atsilikdamas skuodžia ilgakūnis išsigimėlis šuo, tačiau tik
pasidingoja — iš tiesų tenai nieko nėra, visam pasauly seniai nie-
ko tikro nebėra, tik trys rūdžių spalvos dėmės ant trikampių
durklo ašmenų, jos tvirtai laikosi ant tų ašmenų visas tris sa-
vaites.

KETVIRTA dalis

VOX CANINA

Ypač svarbūs pasidarė medžiai — kiekvienas tarsi vis kitoks žmogus. Vieni stovi plikutėliai, kvepia tik jų žievė, kiti tebeskleidžia tankios lapijos kvapą. Kvapas vis kitoks: vienu medžių — prėskas ir padžiūvęs, kitų — sultingas it ką tik susprogusių pumpurų aromatas. Bet gal svarbiausi yra daugialypiai medžiai: dalis jų vainiko vešli, dalis padžiūvus ir sumenkus, dar dalis — raudona tarsi kraujas. Jie kelialypiai, vidujai subirę, gyvena kaip žmonės, netekę darnos. Kaip tikri Vilniaus žmonės.

Man sunku žiūrėti į medžių vainikus. Jie pernelyg aukštai. Mes žiūrime į medžius visai kitaip, nei kitados. Kadaisė jie tebuvo augalai, gali teikti šešėlį ar dovanoti vaisių. Nejutom, kad bet kuris medis gali būti vienas iš mūsų. Nejutom, kad kiekvienas mūsų yra bent kiek medis. Dabar juntam, žvelgiam į juos kaip į savus. Nieko nenutiko, tik žmonės šiek tiek sumedėjo, tik medžiai šiek tiek sužmogėjo. O šiaipjau...

O šiaipjau — nieko nematyti tuščiam rudens kely. Ir patsai kelias veda niekur. Nesivilkite, jis nevedė į paslaptį, nežinia, net į prapultį. Išvis niekur nevedė, nes kiekvienas Vilniaus kelias visad veda niekur.

Nebegaliu persibraukti ranka per veidą. Nebenoriu žiūrėti į veidrodį. Vilnius buvo bažnyčių miestas, bet dabar jose niekas nesimeldžia. Vilnius buvo liepų miestas, o dabar liepos išsigimė nuo sieringo lietaus. Net aš negaliu maudytis ėdriam Neries vandeny. Klaikiausia, kad negaliu skambinti pianinu. Kartais girdžiu besiliejančią pro kokią langą džiazą. Raudoti norisi. Bet nė verkėti nebegaliu.

Kas aš esu? Vadinausi Gediminas Riauba, gimiau 1930 metais. . . Juokinga, tai juokinga ir beprasmiška. Nesivadinu Gediminas Riauba. Negimiau. Viso labo miriau.

Mes neprisimenam savo mirties. Tai natūralu — juk savo gimimo taipogi neprisimenam. Pradžia ir pabaiga visad apgaubtos migla, todėl kiekviena pabaiga gali virsti nauja pradžia.

Aš neliūdžiu. Ir nesikremtu. Ir nedžiūgauju. Visos emocijos yra panašios arba suvis vienodos. Iš teisybės, mes nejuntame emocijų — juk jos pagrastos liaukų veikla. Žmogiškų liaukų veikla — o mes nebesam žmonės. Mes jaučiam tik emocijų prisiminimus arba prisimenam emocijų pojūčius. Tokie pasakymai tėra liūdna tautologija, bet geriau išsireikšti nemoku. Žmonių kalba nepritaikyta mūsų nepasauliui, mūsų belaikiam negyvenimui.

Krūmeliai prie geležinkelio pylimo nusųsę, suniukusiais laipais, tačiau dar gyvi. Jų kvapas — nuskriaustųjų kvapas. Panašiai kvėpėtų ir žmogus, iš pasalų apipiltas benzinu, mazutu bei kitokiais chemikalais. Per visus tuos dvokus prasiskverbiam apstulbimo, skriaudos ir nelaimės kvapas. Tie krūmai kitados gal buvo linksmi ir nerūpestingi. Vilniaus žmonės niekad nebuvo linksmi ir nerūpestingi, bent jau aš tokių neregėjau. Jie apniukę ir susikrimtę — dažniausiai dėl menkų rūpestėlių. Ir aš buvau toks pat, galiu objektyviai šitai vertinti, nes esu miręs. Man nebeverta meluoti. Mes išvis nemeluojame, nes tiesa visuomet paprastesnė už melą, kokia sudėtinga bebūtų. Mat ji jau yra, o melą dar reikia pramanyti ir neprieštarinčiai sukonstruoti. Tad mes niekad nesigriebiam melo. Mirusiojo būklė turi privalumų, tik yra labai neįprasta. Gyvendami visai nesirūpiname, ką veiksime numirę. Tai didelė mūsų klaida. Žemėje labai stinga pomirtinio gyvenimo mokyklų. Populiarūs žemėje krikščionių, mahometonų ar dar kokie rojai yra labai juokingi ir absoliučiai beprasmiški. Čia mes šitai aiškiai suvokiame.

Dar žemėje esu skaitęs apie žiurkių rojų. Mokslininkai sukūrė jį tokį: kiek nori valgyti, gerti ir mylėtis. Iš pradžių žiurkės nudžiugo, paskui aptingo — net liovėsi daugintis, o galiausiai didžiai sunerimo. Pačios vikriausios bandė pasprukti iš rojaus, bet šis buvo aptvertas aukštos įtampos laidais. Tad panorusios ištrūkti žudavo. Kitos žiurkės matė ir uostė lavonus, greit suvokė, kad mirtį neša baltos blizgančios vielos. Tačiau vis bandė ir bandė pasprukti, net gyvybės kaina. Žiurkės hedonistės, nebandžiusios ištrūkti, liovėsi ne tik poruotis, bet ir judėti, paskui net ėsti, ramiai ir tyliai išdvėsė. Žiurkių rojus liko tuščias. Keista, kad žmonės negebėjo pramanyti rojaus, bent kiek pro tingesnio už tą, kurį paniekino net žiurkės. Geriausia, ką jie sumanė — išvis jo atsisakyti. Stengtis virsti niekuo, kaip indusai. Arba tikėti, kad po mirties nieko nebūna, kaip ateistai. Pastarieji pas mus labai kankinasi, jie jaučiasi įžeisti. Jie pagaliau pasimirė, o juos verčia

ir toliau egzistuoti. Ateistai dažniausia skubiai grįžta į žemę mūsų ar tarakonų pavidalu. Tokios čia taisyklės. Gali grįžti į žemę; bet neturėsi sąmonės. Gali pasilikti sąmonę, bet neatvirsį žmogui. Tokios čia taisyklės. Pavidalą gali pasirinkti pats, bet tik vieną kartą. Aš pasirinkau patį tinkamiausią Vilniui.

Kol kas smarkiau nešala, jaučiuosi pakenčiamai. Tiesa, girtuokliai ir vaikai visur primėto stiklo šukių, tad reikia būti atidžiam. Jei susipjaustysiu letenas, jokie angelai neišlaižys man žaizdų. Pasirinkęs pavidalą, įgyji ir jo privalumus, ir trūkumus. Tokios čia taisyklės. Čia nemaža taisyklių.

Taisyklės yra visur, nes niekas negali egzistuoti išvis be taisyklių.

Dažnai pamanau — o kokios buvo Vilniaus taisyklės? Galiu laisvai mąstyti, esu mąstantis Vilniaus šuo, ir būsiu toks, kol manęs nepervąžiuos automobilis ar nepribaigs šungaudis. Visai pakenčiama, tik visuotinė kvapų simfonija labai trukdo susikaupiti. Netgi svetimos mintys kvepia kiekviena vis skirtingai. O dar toji Stefanija. Tiesa, toks stiprus tvaikas užgožia visus kvapus, tačiau tašo nervus. Jis buvo tarsi akinančiai žydras autogeno blyksnis ar kylančio lėktuvo riaumojimas. O kartu tarsi rafinuotas pornoilmas, parodytas pritvinkusiam neišeikvotos spermos šešiolikmečiui. Fiziologija mus itin slegia. Aš netgi negaliu onanizuotis. Negaliu nė vaikytis kalių — juk turiu sąmonę. Sunkiausia yra su ėdalų. Anaipol nesusi metafizinis šuo. Esu kuo realiausias Vilniaus šuo su žmogaus protu ir atmintimi. Galėčiau netgi kam nors padėti, išgelbėti nuo nelaimės ar pastūmėti į gerą darbą, bet tik šunišku elgesiu. Deja, vilniečiai nekreipia į šunis deramo dėmesio. Retas žmogus ieško tarp šunų tokio, kaip aš. Matyt, teisingai daro. Galima praieškoti visą gyvenimą, išgarsėti bepročiu ir niekui nieko nerasti. Verčiau jau ieškoti lobio. Lobių yra kur kas daugiau negu tokių, kaip aš.

Galbūt man vertėjo pasiversti Geležiniu Vilku.

Bet jau vėlu, esu šuo, net mano mintys po truputį šunėja. Visą laiką baugu, kad pamesiu minties giją. Man sunkoka, pripažįstu šitai. Meluoti sau mes irgi nemokame. Meluoti mums beviltiška, nes bet koks melas yra laikinas pačia savo prigimtimi. Melas nuslepia teisybę, bet tik iki laiko. Melavimas — tai nebylus neišvengiamos mirties pripažinimas, kone jos laukimas. O čia neturi ko laukti, nemirsi, net pasivertęs medžiu. Didžiuma Vilniaus medžių — persikūniję indusai. Jokia Vilniaus teorija neįmanoma, jei neįskaitysi šio liūdno fakto.

Bet man mažai terūpi sumedėję indusai, mane kur kas labiau traukia gyvieji vilniečiai. Vakar arba prieš mėnesį arba kažkada

buvau sutikęs Vytautą Vargalį prie Lukiškių kalėjimo tvoros. Jis manęs nepažino — o aš <ai> tikėjausi. Vytautas Vargalys vienintelis galėtų mane pažinti. Jis niekada nelaikė šunų vien šunimis, paukščių vien paukščiais. Jis nė savęs nelaikė vien Vytautu Vargaliu. Todėl buvo gyvas lavonas — kiekvienas perdėtas žinojimas pamaži žudo. Jis manęs nepažino — na ir kas? Vienas didesniųjų mūsų privalumų — kad mums viskas absoliučiai vis vien. Ne iškart ištrūkstam iš amžinojo likimo rato, tarpais pajuntam baimę, neapykantą ar nežinią — be jų dvasia negalėtų egzistuoti, o mes turime dvasią, nors patys tuo stebimės.

Mane trikdo žmonių kalba. Mūsų pasaulyje nėra jokių „iš pradžių“ ar „paskui“, o kalba be tokių žodžių neišsiverčia. Deja, adekvati mano žinojimui kalba būtų suprantama man vienam. Manau, šitaip jaučiasi dievai: šneka be perstojo, tačiau jų kalbos niekas nesupranta. Daugių daugiausia pavienius žodžius ar paskirus sakinius. Beje, kažgi ar ištisus sakinius.

Sunku apsiprasti su nauju kūnu. Aš vis noriu pasiglostyti ūsus. Arba sunerti rankų pirštus. Keistoka yra justis senąjį kūną, kurio jau niekad nebeturėsiu. Aš, kaip tasai karys, tebejaučiu savo amputuotas kojas ir rankas.

Sunku apsiprasti ir su naujuoju Vilniumi. Jis visai kitoks, nei miestas, kurį prisimenu. Nebematau stogų atbrailų, nebematau liepų viršūnių — šunys nežvelgia aukštyn, vien į tolį. Gerai nežiūriu veidų, aplink mane vien keliai, keliai, merginų kojos, kartais pasitaiko ir šunų. Keistai artimi pasidarė vaikai, vien jų veidus gerai išžiūriu. Bet iškart atskiriu kiekvieno žmogaus kvapą; štai čia neseniai praėjo Šapira, o čia ankstėliau, gal net vakar, stovėjo kažkuris mano- buvusių studentų, pažįstu jo kvapą, tik nepamenu pavardės. Iš saugumo rūsių dvelkia Vytautu Vargaliu, o po suoleliu prie paminklo Žemaitėi telkšo nedžiūstantis, neįmanomai dvokus vėmalų klanas. Kvapų gatvės driekiasi visai kitaip negu žmonių keliai. Kvapų Vilnius slaptingas ir menkai ištirtas. Kol buvau žmogus, niekad nepagalvojau, kad uoslė — vienintelis jautimas, kuris tiesiogiai rodo praeitį. Senų įvykių, senų skausmų kvapai neblėsta, jie pamaži nugula ant žolės, šali-gatvių, sienų, išsiskverbia į miesto kūną, jie amžiams išlieka — kaip kasdienis, įprastas peizažas, kvapų peizažas. Esu galbūt vienintelis to peizažo gyventojas. Kili šunys užuodžia jį, tačiau nesuvokia. Žmonės suvoktų, tačiau neužuodžia. Nė vienas, praeidamas pro saugumą, nepasuka galvos, kaip aš, neištraukia į šnerves liūdno ir pikto Vytauto Vargalio kvapo. Jis dažnai kvepėdavo pykčiu, susijaudinimu ir baime. Jo tėvas storas ir smarkiai prakaituoja. Žmonės prakaituoja, kad nustelbtų savo jausmų kva-

pus. Prakaitas kvepia vien fiziologija, užgožia dvasios kvepėjimą. Meilė anaip tol nekvepia rožėm ar dangaus žydryne. Meilė kvepia nemigos naktimis, mirtimi ir beprotybe. Bėgant Vasaros gatve, nuo pamišėlių kalvelės padvelkia taip, tarsi ten kamuotųsi vien Romeo ir Džiuljetos, Tristanai ir Izoldos, Orfėjai ir Euridikės. Kvapai išduoda nelauktus daiktų ir reiškinių ryšius, patvirtina tuos, apie kuriuos kitados tik įtariau. Kvapai yra svarbi pasaulio kalba, o Vilnius yra kvapų miestas. Jei žmonių uoslė būtų tokia, kaip šunų, pasaulis smarkiai pakistų. Daugybė slaptų minčių bemat išaiškėtų, nes žmonių jausmai, o dažniausiai ir mintys, turi aiškų kvapą. Gali išmokti slapstytis, niekad neišsiduoti išraiška, balsu ar judesiais, bet savo kvapo nepakeisi. Žmonės negali užuosti kaip šunys, antraip pasaulis pairtų. Pasaulis yra toks, koks yra, vien todėl, kad didžioji žmogaus minčių ir kėslų dalis kitiems žmonėms nežinoma, neįspėjama. O mes, šunys, galime visa tai užuosti. Net paprasčiausias šunėkas užuodžia, ko šeimninkas nori, anksčiau, nei šis to išgeidžia. Kvapų semiotika galėtų būti giliausias pasaulyje mokymas.

Mano mintys vis labiau šunėja.

Esu slaptas Vilniaus Dievas, bet kartu paprasčiausias šuo: dvokiu šunimi, galiu būti atmatas, šlapinuosi, pakėlęs koją. Man sunkiau suprasti žmones, nei kitados, nors žinau apie juos vis daugiau. Vis daugiau ir daugiau. Vilniaus esmė — melavimas. Tereikia perprasti visus Vilniaus belaisvių melavimus — ir perprasi juos pačius.

Vilniaus gyvenimas — tai milžiniškas bepročių pokeris. Kiekvienas slepia savo kortas, didina ir didina statymą, maivosi ir vaiposi, manydamas apgauti kitus, o tikrųjų jo kortų niekas taip ir nesužino. Tai bepročių pokeris, jame nėra jokios logikos nei prasmės: čia pasuojama su keturiais tūzais ir keliama ligi begalybės be jokios figūros. Čia visi žaidžia vabank, bet niekas neišlošia to banko. Mūsų gyvenimas — tai amžinas Vilniaus pokeris, jo kortas, niekingai vypsodama, pašo ir dalija mirtis.

Aš nebelošiu, iškritau iš žaidimo, daugelis iškrito, tačiau prie stalo tebesėdi Vytautas Vargalys, Ahasveras Šapira, Levas Kovarskis, Stefanija Monkevič... Kol žaidimas tęsiasi, neturiu teisės išduoti pasitraukusiųjų kortas. O jis tęsiasi, baigsis tik tuomet, kai nuo stalo pakils paskutinytis. Beprasmiš ir betikslis bepročių žaidimas: paskutinytis, likęs prie stalo, anaip tol neišloš banko. Bankas prapuls, prapuls ir pačios kortos, visi šitai žino, tačiau krauna į banką vis daugiau ir daugiau, nors ten ir taip kūpso krūvelė lavonų, bemiegių naktų, isteriškų ašarų, savižudžių ir

žmogžudžių. Aš manau, kad Lolita Banytė-Žilienė yra savižudė. Ji kvepėjo kaip savižudė.

Pats nesuprantu, kodėl visa tai man taip rūpi, ką dar noriu sužinoti apie nelemtajį Vilniaus pokerį, apie jo dalyvius. Kas jie man, ką jie bereiškia. Mums neverta domėtis pasaulio likimu, jis mums neberūpi. Neapsimoka nagrinėti pasaulį, nes naujų žinių apie jį niekur nepanaudosi. Raustis po žmonių veiksmus ir mintis — nelyginant žaisti šachmatais pačiam su savimi.

Bet man neduoda ramybės Vilniaus slibinas. Jo ieškojo Vytautas Vargalys, jį lipdė iš molio Teodoras Žilys, jį glostė ir mylavo Lolita Banytė-Žilienė. Vadinas, jis tikrai yra.

Jeigu jo nebūtų — man nieko nereiktų apniukusiam Vilniaus mieste. Prisiminti praeitį galiu ir nebidzinėdamas po kreivas senamiesčio gatves.

Klausau, kaip sunkiai švokšdamas kvėpuoja senis Vilnius. Miestai irgi serga, jų ligos panašios į žmonių ligas, juos kamuoja ir hipertoniya, ir vėžys. Miestai irgi miršta baisiose kančiose. Bet dar baisiau, kai miestai pūva gyvi. Kai žmonės kapstosi dvokiuose dūlėsiuose, manydami, kad šitai ir yra gyvenimas. Žmogiškajame gyvenime manęs dažnas klausinėdavo, kodėl neliukų gyventi kokioje kitoje šalyje. Nė pats nežinojau priežasties. Reikėjo numirti, kad ją pagaliau suvokčiau. Mane kankinančiai domino — ir dabar domina — Vilniaus žmonės. Kitur tokių nerasi. Kur dar būčiau radęs Vytautą Vargalį, perėjusį lagerio pragarą, o paskui klaikios padugnystės pragarą. O galiausiai susitverusį sau privatų pragarą, kurio nė aš negebu perprasti. Kur kitur būčiau sutikęs Lolitą Banytę-Žilienę, rojaus paukštę nuodingu snapu ir drakono nagais. Ar Martyną Pošką, paklaikusį Vilniaus pūlių rinkėją ir saugotoją. Kokiam kitam krašte būčiau galėjęs sulošti gniuždančiai beprasmį Vilniaus pokerį.

Gaila, kad nežinau, kaip aš miriau. Kas nors iš paklaikusių Vilniaus pokerio lošėjų, atvykęs pas mus, galėtų man tą pasakyti, bet nė to nebus. Mes čia nepažįstame vienas kito, mes neturime vardų. Tai natūralu: visi vardai tegalioja vieninteliame gyvenime. Jie visą laiką kinta, jie nieko nereiškia. Buvau matematikas Riauba, dabar esu šuo — kaip tat turėčiau save vadinti? Esi visoks, bet tu visad esi tu, o tavo vardas — nė vienas iš tavo vardų — nieko nereiškia. Jis tėra žymė vieninteliame iš daugybės tavo gyvenimų. Tokios čia taisyklės.

Indusai dažnai verčiasi Vilniaus medžiais. Kiti keliauja į Vilnių pelių, balandžių ar tarakonų pavidalu. Vilniuje knibždėte knibžda ateivių. Jie nori perprasti paslaptį. Visi mes norime per-

prast paslaptį, kiekvienas savą. Bet kodėl tokia gausybė ateivių veržiasi kaip tik į Vilnių?

Atsakyti gali tik Vilniaus pokeris, jo figūros, tačiau nežinia nė kokios yra jo kortos. Kas atsakys, kas paaiškins? Gal Lolita Banytė-Zilienė, kurios tėvas buvo saugumo pulkininkas arba istorijos profesorius arba... Arba kas? Keista žmonių logika reikalauja duoti aiškų atsakymą. Tarytum jį būtų galima sužinoti! Žmonės kažį kodėl trokšta viską išskaidyti, išaiškinti — net tai, kas nepažinu, ką slepia Vilniaus pokeris. Lolitos tėvas nebuvo nei saugumo pulkininkas, nei istorijos¹ profesorius, nei... O kas jis buvo? Arba tas, arba anas, arba niekas — pokeris yra pokeris, čia galima tik spėlioti. Mums, mastantiems šunims, paprasčiau: Lolitos tėvas visad kvepia kaip Lolitos tėvas, o visa kita nėra svarbu. Mums negalioja keistoji žmonių logika. Vilniuje apskritai negalioja jokia logika. Jame nerasi neginčijamų atsakymų, absoliučių tiesų. Vilnius yra neribotų galimybių miestas. Vilniečiai sėda prie stalo ir gauna kortas, iš kurių nesudėstysi jokios pokerio figūros. O lošti vis vien reikia. Jei supasuosį — persikelsi į bangladešų draugiją. Tik supasavus viskas palieka aišku. Bangladešas yra bangladešas. Kartais aplankau juos didžiajame miesto sąvartyne už Fabijoniškių. Jie miega skudurų krūvose, popierinėse dėžėse ar šildymo vamzdynuose, kapstosi po šiukšlynų puvesius. Jie vieni mane supranta. Nešeria manęs dvokiais mėsgaliais, kaip kiti. Jie su manim kalbasi. Vienas senyvas žmogelis, praeitą žiemą lenktiniu² peiliu nusipjovęs nušalusius kojų pirštus, dažnai dėsto savo koncepciją, kuriai beveik pritariu.

• — Vilnius — užburtas miestas, gerbiamas šunie,— mėgsta aiškinti jis.— Mudu šitai gerai žinom. Vilnius buvo etninė Lietuvos sostinė, paskui priklausė lenkinamai Lietuvai, paskui Rusijai, paskui Lenkijai, dabar priklauso rusinamai Lietuvai. Kur dar yra krašto sostinė, priklausiusi tam, anam ir dešimtam, nebuvusi Lietuvos sudėty, net kai Lietuva buvo nepriklausoma? Ar galima įsivaizduot Paryžių, priklausantį Ispanijai? Ne, Vilniui prilygsta nebent armėnų Araratas, kuris yra ne Armėnijoje. Tai irgi stebuklingas kalnas, ne veltui ant jo išsilaipino Nojus. O Vilnius trigubai stebuklingas. Maстанčiam žmogui jis atskleidžia dešimtųjų, dvidešimtųjų paslapčių. Todėl aš ir sėdžiu čia, šiukšlyne, mano mielas kolega..

Visai panašiai kitados galvojau ir aš. Nesuprantu, kodėl neatsidūriau miesto sąvartyne. Kad į jį užsukčiau, teko numirti. Visus svarbiausius atradimus padarai po mirties. Gyvenant jiems neatsiranda laiko. Reikia užsidirbti duoną, patenkinti garbėtrošką

ir savimeilę, išguiti baimę, išlieti neapykantą. O jeigu gyveni Vilniuje, dar reikia lošti nelemtąjį Vilniaus pokerį.

Bangladešai kapstosi po Fabijoniškių savartyną it nušiurę varnai. Tikrieji varnai irgi tankiai užskrenda. Esu įsitikinęs, kad tarp jų yra gausybė ateivių. Iš čia matyti veik visas Vilnius — tarsi milžiniškas savartyno tęsinys. Vilnius — išvirkščias miestas. Kiti miestai gimdo savo šiukšlynus, o šis savartynas slapčia gimdo patį Vilnių. Vilniaus vaizdas man atrodo lyg sapnas: lėtai vaikšto žmonės, lėtai rieda automobiliai, nėra jokių garsų, reikia smarkiai susikaupti, kad išgirstum neaiškų dūžgesį. Vytautas Vargalys dievino kaip tik tokių Vilnių, pranašavo, kad vienašyk miestas išvis sustos. Mano sapnuose jis anaip tol nesustoja, tas tingus pasaulis ūmai sprogs, iš tiesų sprogs: visi žmonės plyšta, sutrūksta it pernokusios kriaušės, o iš plyšių laukan ima plūsti medūziški drebučiai, šlykštūs glitėsiai, karpuoti čiuptuvai, trykštantys nuodais, siekiantys nugriebti, apnarplioti viską, kas yra aplinkui.

Stengiuosi bent dabar įlipti į savo senų draugų vidų, išnarp-lioti klaidų jų kvapų labirintą. Jo centre kaip Minotauras tūno suvargęs, sunykęs Vilniaus slibinas. Jis minta žmonių svajonėmis, troškimais ir kvapais. Pirmų pirmiausia kvapais.

Vytautas Vargalys jau gimė, persmelktas nelemties kvapo. Jis niekada nebuvo kūdikis, niekada nebuvo penkiametis bamblys. Jis gimė, jau būdamas kone dviejų metrų ūgio jaunuolis milžiniškomis bedugnėmis akimis. Jo viskas buvo milžiniška — norai ir mintys, rankos ir kojos, visa kas. Kur nors kitur būtų tapęs sporto genijumi, didžiu filosofu ar valstybės prezidentu. Jame ligšiol slypi visų tų galimybių kvapai, o kvapas niekuomet neapgauna. Tačiau jis susiejo savo gyvenimą su Vilniumi. O Vilnius negimdo pergalių — šitas miestas tegimdo beribę sloginančią nykumą arba ugninį pragarą. Žinau, kad siekiu išsiaiškinti per daug, tačiau noriu bent miręs suprasti, kaip žmonės įstengia gyventi Vilniaus gyvenimą, kodėl pasidavė slibinui, kokia jų pasaulio ašis.

Deja, Vilniaus žmonės nekvepia savimeile. Jeigu ją turėtų, neleistų su savimi taip elgtis. Vilniaus nežinia nekvepia jokia viltimi, tai beviltiška nežinia. Vilniaus pasaulio ašis — tai neapykanta, baimė ir akla, juoda nežinia. Jokio pasaulio ratas negali sukts ant tokios ašies. Vilnius — nesisukantis, sustojęs pasaulio ratas.

Vytautas Vargalys šitai jautė. Jis nusituokė apie daugelį dalykų, žinomų vien mums, jau mirusiems. Jis visada buvo truputį numirėlis. O Lolita Banytė-Žilienė buvo net pernelyg gyva. Nė

įtarti negalėjai, kad jie taps tokie artimi. Jiedu buvo visai skirtingų pasaulių žmonės. Didžiajame Vilniaus sapne, rodės, niekaip negalėjo sapnuotis kartu. Vytautas Vargalys buvo senstantis milžinas, nuosekliai naikinęs savo paties pasaulį. O Lolita Banytė-Zilienė buvo trykštanti jaunyste gražuolė, kuriai vieno pasaulio buvo maža.

Tik čia mes galutinai suvokiame, kad pasaulis yra toks, koki jį išivaizduoji. Tik čia sužinome, kad pastangos keisti pasaulį juokingos. Įgrisusioje, sakytumei, nekintamoje gyvenimo tėkmėje slypi visi įmanomi pasauliai, tik reikia juos aptikti. Šiose paieškose Lolita Banytė-Zilienė pažengė ištis toli, jei gebėjo rasti Vytautą Vargalį.

Daug syk stebėjau jų meilės aktus. Mes nemanome, kad vogčia stebėti kitus ar skaityti svetimus dienoraščius nedora. Toji moralinė norma galioja tik žmonių gyvenime, kur galima svetimas paslaptis panaudoti piktam. Mums iš jų nėra jokios naudos. Jeigu paslaptys išpuodingos ar baisios — mums gražu. Jei jos banalios ar sentimentaliaios — pasijuntame veltui gaišę laiką. Pavyzdžiui, Martyno Poškos gyvenimas buvo sklidinas mažų it vabalėliai paslapčių. Daug ką apie jį žinau. Mes apskritai nemaža žinome. Bet anaip tol ne viską. Kančia ir nežinia yra visuotinės bendrybės. Žmonių pramanyti dievai, žinantys visui viską, negalėtų egzistuoti. Juos pasmaugtų kosminis nuobodulys. Jie paprasčiausiai nusižudytų. Jei dievai negalėtų žudyti — kokie jie būtų dievai, kas beliktų iš jų visagalybės.

Kitados labai mylėjau Lolitą. Netgi iš čia buvo gaudoka žiūrėti, kaip ji atsiduoda kitam. Mes nejaučiame pavydo, tačiau meilė yra visiems suprantamas jausmas. Mylėjau ją, todėl troškau, kad būtų laiminga. O niekas negali tapti laimingas, susidėjęs su Vytautu Vargaliu. Galėjau jai šitai pranešti, tačiau nesijaučiau turįs teisę. Kas ir bebūtų, jeigu visi ateiviai imtų mokyti žmones. Pasaulis bemat pairtų, žmonės nebenorėtų lošti nelemtojo pokerio, tik ir lauktų, kad kas pašnabždėtų priešininkų kortas.

Mes nekreipiame didesnio dėmesio į visas svetimas paslaptis, visus savo žinojimus. Mes jau mirę. Mums jau vis vien.

Gediminas Riauba būtų gelbėjęs Lolitą. Bet aš nesu Gediminas Riauba. Aš jau miręs. Man jau vis vien.

Kartais niekaip neįstengiu prisiminti Lolitos veido, tuomet pro išdaužtą langelį įlendu į Teodoro Žilio dirbtuvę. Senamiesčio vaikai apstulbę spokso į stogais laipiojantį šunį. Patogiai atsigulęs, iškoręs liežuvį, ilgai spoksau į du jos portretus senovinio skliautuoto kambario užkampyje. Ant jų tolydžio nugula dulkės, 33

vis jas nulaižau. Portretuose Lolita Banytė-Zilienė netgi tikresnė negu gyvenime. Rodos, tuojau nužengs iš drobės ir paglostys mane. Nekenčiu, kada mane glosto. Ypač kai glosto vaikai.

Net dabar neperpratau Vytauto Vargalio ligi galo. Kai pirmąsyk išvydau jį šuns akimis, pirmąsyk apuosčiau, išsyk pajukui jį nešiojant svarbią paslaptį. Net pamaniau, kad jis lošia pokerį ne su visais, o su pačiu Viešpačiu Dievu. Paradoksalu tai, kad Dievo, regis, vis dėlto nėra. Netgi mes jo tiesiogiai nepatiriame. Tad su kuo lošė Vytautas Vargalys? Su kuo lošia dabar, kiutodamas rūsyje, kurio žvelgiantys į prospektą langai pridengti gofruotu stiklu, rūkydamas cigaretę po cigaretės? Jam leidžia rūkyti, net aprūpina „Vinstonu“. Manau, tam, kad dūmo dvokas kliudytų man užuosti kitus, reikšmingesnius kvapus; „dūmų uždanga“—savoja, galiojanti ir mums, mastantiems šunims.

Jis visad nešiojo savy didžią neapykantą ir dar didesnę baimę. Buvo protingas kaip visi velniai, bet niekada nebuvo išmincingas. Jis nemokėjo sustoti, bent jau stabtelėti. Išminčiui toks gebėjimas būtinas. Išminčius nesiblaško, jis kantriai laukia, kol visa kas ateis pas jį. O Vytautas Vargalys mano atmintyje visą laiką bėga, veržiasi, gaudo nelemtąjį Vilniaus slibiną. Arba pasakoja apie lagerį. Čia mes kur kas ramiau negu Žemėje vertiname visus lagerius, žudynes ir kankinimus. Svarbi yra ne išorė, ne spygliuotos vielos ir sargybiniai su kraujo ištroškusiais šunimis. Ne krematoriumai ir mėnesiniai naikinimo planai. Svarbiausias yra lageris, plytintis žmogaus viduje. Baisiausia, kai žmogus visą gyvenimą iškali milžiniškame lageryje, nematydamas jokių spygliuotų vielų, neužuosdamas krematoriumo dūmo. Kada nė nesuvokia kalįs. Tai didžiausia lagerinės sistemos pergalė. Su tokia sistema veik neįmanoma kovoti. Tatai yra visų baisiausia. Mes daug maštome apie šitai. Svarstome, ar žmogui apskritai reikalinga laisvė. Žiūrime į nūdienius šiaurės korėjiečius ar vietnamiečius, kurie dėkingi savo valdžiai, kad leido jiems šiek tiek pamiegoti, šiek tiek užvalgyti ir daug daug dirbti. Jie miršta kone laimingi. Mums čia dar daug kas neaišku. Gal žmogui geriausia būti vergu? Gal laisvės siekimas tėra pavienių išsigimėlių pramanas?

Į tokius klausimus gali atsakyti tik Vilnius. Daug ką galėtų, paaiškinti Vytautas Vargalys. Lageryje jam viskas buvo aišku, painiava prasidėjo, tik iš ano ištrūkus. Painiava visad randasi tuomet, kai gali rinktis. Aš galėjau rinktis savo naująjį pavidalą, todėl ilgai kamavausi, kol apsisprendžiau. Žmogus nieko negali rinktis, jis būtinai gimsta žmogumi. Gimsta konkrečioje vietoje ir konkrečiu laiku. Nuo jo paties šitai nepriklauso. Galbūt vien

šitaip ir privalo būti visą žmogaus gyvenimą? Jokio pasirinkimo, jokių variantų, jokios laisvės? Gauni nelemtojo pokerio kortas, o tolesnis tikslas — įrodyti visiems, kad tavo kortos visiškai kitokios. Nebūtinai, kad geresnės. Tiesiog kad kitokios. Tokios yra pokerio taisyklės. Kam šitai reikalinga, jei vienintelis išlošimas yra mirtis?

Vis lyginu Vytautą Vargalį su apleipusiais, iškankintais Vilniaus augalais. Ieškau bendrumų jo gyvenime. Vytautas Vargalys augo lygiai taip pat, kaip Vilniaus medžiai ar žolės. O gal Vilniaus žaluma perėmė jo augimo dėsnius. Pirmiausia — nesveikai gaji ir vešli jaunystė, gašlus išsikerojimas. Paskui išmetamųjų dujų, ir elektrinės suodžių lageris. Visi Vilniaus medžiai iš pradžių trokšta ištrūkti į gaivią laisvę. Bet pamaži užgimsta niūrus susitaikymas, medžiai nuolankiai stovi, o jiems vis karmo ir karmo šakas. Žinau, kas jų laukia, tačiau nieko negaliu pakeisti. Didžiausia mūsų naujokų klaida — manymas, kad iš anapus įmanoma daug ką pataisyti. Aš jau nebe naujokas. Jau žinau, kad mums lemta tik vertinti, bet nelemta keisti. Galime fiksuoti ir žinoti, bet negalime smerkti. Aš nesmerkiu Vytauto Vargalio kad ir ką jis būtų pridaręs. Šiaip ar taip, mes čia žinome, kad mirtis anaip tol nėra prapultis, o tik formos pakitimas. Tad viskas dėninga. Lolita gimė vien tam, kad mirtų jauna.

Šiandien gatvėse kaip reta daug žmonių. Šiandien Vilnius kaip reta išmiręs. Tikrų tikriausias nekropolis, gausybė numirėlių kiutinėja ankštomis gatvėmis. O kas kita lavonams belieka?

Galbūt kitados į mane lygiai taip pat žvelgė kitas mąstantis šuo. Žiūrėjo ir laikė mane numirėliu. Kodėl, už ką? Aš nebuvau lavonas. Aš tik tylėjau, nes garsiai kalbėti Vilniuje neįmanoma — antraip tavęs neliks. Kartais man atrodo, jog net aš pats galiu nekliudomas bastytis po miestą tik todėl, kad visą laiką tyliu. Turbūt Vilniaus slibino galia siekia ir mūsų anapusinį pasaulį.

Klajodamas nykiomis gatvelėmis, vis dažniau užsimirštu. Vis dažniau Vilnius nutolsta, nyksta miglose. Mums visiems vis menčiau terūpi žemiški reikalai, nors aš iš paskutiniųjų stengiuosi jų nepamiršti. Bet reikia ilgai ilgai šnupuoti, kol vėl pajuntu miesto kvapus. Liūdni liūdno žmogaus batai pamaži artėja iš kairės, stabteli, aplenkia mane. Vėl viską užuodžiu. Liūdnasis žmogus kvepia isterišku gerumu. Iš artimiausio lango dvelkteli daugiadienių gertynių kvapais. Bent kiek gaila, kad mes, šunys, negalime girtuokliauti. Mano kudlos sudrėko nuo miglos. Nervingai pasipurtau nuo ausų ligi uodegos galiuko. Tingiose miglose sūpuojasi visi vargaliai, poškos ir banytės. Neklykia, nesidrasko, nesišaukia manęs. Vis dažniau- pamanau: ar jie išties tokie jau reikšmingi ir

svarbūs? Ar jų likimas tikrai vertas mano dėmesio? Visa kas pinasi ankštame Vilniaus sapne, paskui, rodos, prabundu, vėl pajuntu išties šunišką gyvenimo aitrumą, tačiau jis vis menkliau mane betrikdo. Kartais man labiau gaila Vilniaus medžių negu Vilniaus žmonių. O turėčiau jų gailėtis bent jau po lygiai.

Turbūt bent vienai problemai išspręsti maža ne tik žmogaus, bet ir maistančio šuns gyvenimo. Mes netgi negalime atskirti kitų ateivių. Daugsyk bandžiau bendrauti su itartinesniais Vilniaus šunimis. Stengiausi perduoti jiems ženklus, tačiau bergždžiai. Galbūt jie buvo paprasčiausi šunys. O gal nenorėjo su manimi prasidėti. Net šiame pasaulyje nieko nesusipaisysi, juo labiau aname. Mano negyvenimas subyrėjo į gabalus. Yra daugybė beprasmių betikslinio bidzinėjimo po Vilnių gabalų. Tarsi klajojančios uolos tarp jų plūduriuoja slaptingi, tikriausiai itin reikšmingi epizodai. Kartais man rodosi, kad jie kaskart vis kitoniški, mainosi tarytum daugsyk regėti sapnai.

Štai Vytautas Vargalys lėtai eina link „Naručio“, dingsta varuose. Prieš pranykdamas, kvepėjo gryna neapykanta ir kerštu — tasai dygus kvapas tebedrasko man šnerves. O ką tik mačiau čia pat, pavartėje, Vytauto Vargalio tėvą, jiedu prasilenkė tarsi nepažįstami, nors vos nesusidūrė kaktomuša. Vytauto Vargalio tėvas irgi kvepėjo gryna neapykanta bei kerštu. Vytauto tėvas — ekonomistas arba fizikas, pensininkas arba vaiduoklis, arba Druskininkų restorano durininkas — kas jis iš tikrųjų? Man tai nesvarbu, mums nėra jokio „iš tikrųjų“, kvepia jis tikrai kaip Vytauto Vargalio tėvas, man to pakanka. Tupiu pavartėje ir drebu — ne vien nuo drėgmės, ir šalčio. Man baisu, kad sūnus nenužudytų tėvo ar tėvas sūnaus. Bet nespėju atsikvošėti, o jau* regiu trečiąją personažą. Regiu ir netikiu savo akimis, nes labiausiai pasikliauju nosimi. Link „Naručio“ lėtai kiūtina Irena Giedraitienė. Pažįstu jos kvapą, negaliu apsirikti. Ji kvepia savimi, tačiau atrodo visiškai kitaip negu ponია Giedraitienė. Ji visai kitokios išvaizdos. Ji tarsi persirengė svetima oda. Nė vienas žmogus jos nepažins, tačiau mūsų, maistančių šunų, neapgausi: ji pamiršo pakeisti kvapą, o gal nesugeba to padaryti. Ką čia mano veikti ponია Giedraitienė, kuri jau lyg ir nėra Giedraitienė? Ji kvepia tinguliu ir erotika — bene jie visi renkasi čia mylėtis? Giedraitienė ne Giedraitienė stabteli prie manęs, pasirausia rankinuke ir numeta man atšalusią dešrelę. Paskui ryžtingai patraukia iš paskos Vargaliams. Lekuojau, iškoręs liežuvį, mane ūmai išmušė karštis, uodžiu laiptus, kuriais jie visi pakilo, tačiau ten nėra jų pėdų kvapo. Tatai nepaaiškinama, viskas netenka prasmės, galiu ne-

bent grįžti į tariamasias dausas, bet iš ten vėl skubėsiu atgal į Vilnių.

Vilniuje dabar ruduo. Beveik visi medžiai numetė lapus, neretai merkia įkyrus lietus. Rudenį visi kvapai apsilpsta: dėl oro drėgnumo, dėl augalų apatijos, dėl liūdno gyvių ir žmonių apsnūdimo. Aptinę žmonės kvepia kitaip, nei guvūs. Miegantys žmonės — dar kitaip. Jie kvepia sapnais. Man neprieinami svaigūs sapno kvapai. Jais mėgaujasi vien naminiai šunys. Aš tegalėčiau uosti kokio užsnūdusio keleivio sapną geležinkelio stotyje. Tačiau nė ten niekad neinu. Koks įkaušęs milicininkas gali mane nušauti. Pasislepiu nuo lietaus pavartėje ir stengiuosi viską prisiminti. Surinkti į daiktą reikšmingesnių įvykių plaukiojančias salas.

Ką visad slėpė ir tebeslepia Vytautas Vargalys?

Gera prisimenu jo baimę, daugybę jos pavidalų. Regėjau ją dar būdamas gyvas, uodžiau virtęs šunimi, net prisimindamas justę juntu ją, tiesiog galiu apčiuopti.

Vilniuje baimė hipertrofuota, net rudeniška drėgmė neslopina jos kvapo. Ir aš pats visada bijojau. Bijau net dabar, virtęs šunimi: baisu, kad mane kas nors pribais ar sužalos. Kituose pasaulio miestuose šunys taip nebijo. O ko bijojau, būdamas žmogumi? Vilniaus baimė daugialypė. Labiausiai bijai ateities, nes jos nėra.

Niekad nemėgau matematikos, bet buvau topologas, nes taip buvo saugiausia ir parankiausia. Todėl vis grįždavau į nelemtą, nekenčiamą Vilnių. Bijojau, jog likęs svetur, ūmai patirsiu, kad galėjau, privalėjau būti visai kuo kitu, bet jau pavėlavau. Bijojau apsidairyti ir pamatyti savo tikrąsias galimybes, kurias pražudžiau. Todėl vis grįždavau į Vilnių, kur tegalėjau būti matematikas. Bet Vilniuje dar smarkiau apimdavo baimė. Bijojau, kad jame negražinamai prarandu dar galimą savo ateitį. Tačiau bijojau palikti Vilnių, nes svetur bemat būčiau aptikęs gausybę seniai mirusių savo ateičių, daugybę pražudytų galimybių.

Kitas esminis vilniečio bruožas yra neapykanta. Pirmiausia nekenči savęs: už tai, kad bijai. Blogiausia, kad tokios neapykantos neišperka meilė. Negali savęs mylėti, nes nėra už ką: Nepajėgiau savęs mylėti už tai, kad buvau profesorius, o kiti ne. Atvirkščiai — nekenčiau savęs, nes laikiausi išsikibęs solidaus matematiko padėties, nors ji prieštaravo mano prigimčiai. Sulig prigimtimi man kur kas labiau derėjo būti teroristu. Sulig prigimtimi Vytautui Vargaliui derėjo tapti pranašu, įsteigti ir apginti kokią naują religiją. G jis tetapo slapūnu.

Man neramu. Nerimauju, kad nerasiu Vilniaus slibino irštvos. Nekenčiu Vilniaus slibino. Neapykanta sau bemat virsta neapykanta Vilniaus slibinui, nes jis labiausiai dėl visko kaltas.

Štai Vytautas Vargalys sustiręs lūkuriuoja prie rusų cerkvės Basanavičiaus gatvėje, bugščiai dairosi į šalis. Jo akys tarsi pamišėlio, nuo jo dvelkia kraupia baime. Šit jis pamato kažką, ko aš neižiūriu. Jo rankos dreba, dreba net seniokiškai atvipusi apatinė lūpa. Jis susigūžia ir ūmai sprunka — nežinau kodėl, nežinau kur, nežinau ko. Jis nebe žmogus, jis yra įsikūnijusi baimė. Slibinas, vien slibinas čia kaltas.

Štai Martynas Poška sėdi užsidaręs savo bute, varto perdžiūvusius popieriaus lapus. Jis bando išrasti žmogišką pasaulį nežmoniškame mieste. Tačiau — o siaube! — bando jį kurti vien popieriaus lapuose. Jam nerūpi gyvieji, jis nebando nieko keisti. Nepakeitė net savo sūnaus — tasai yra debilas sportininkas arba komjaunimo lyderis arba narkomanas prievartautojas, tačiau Martynui Poškai nė tas nerūpi. Su sarkastiška šypsena montuoja popierinį pasaulį. Skaudžiai monija pats save. Įsikalba, kad jo kolekcija begal svarbi, nors žino, kad ji neturi jokios prasmės.

Štai Lolita Banytė-Zilienė rengiasi pasirodyti mieste. Tas ritualas gali trukti valandą ar dvi. Ji pradeda nuo kojų pirštų ir baigia plaukų galiukais. Ilgų ilgiausiai masažuoja vieną šlaunies raumenėlį, varo nuo jo riebalus, nors jų ten netgi nėra. Staiposi priešais veidrodį nuoga, paskui klosto ant savęs sluoksnį po sluoksnio. Gali plyšti dangus ar prasiverti žemė, o ji vis vien dabinsis, kraipydama šlaunis, išriesdama krūtinę, kruopščiai rinksis idealią tos dienos kaukę. Gerai suprantu spontanišką Vytauto Vargalio norą nuplėšti nuo jos visus rūbus, visus apdangalus, sudraskyti net jos dievišką kūną — vien iš noro ką nors aptikti jos viduje.

O šit jie susieina visi trys. Tiesus it akmens stulpas Vytautas Vargalys, žėrinti slogiu grožiu Lolita Banytė-Zilienė ir pašiaušęs ežiuką, nesišaipęs Martynas Poška. Prasideda mažasis Vilniaus pokeris. Tiesiog skaudu jį uosti. Tik virtęs šunimi suvoki, kad apgaulė nėra žmonių yda. Tai jų egzistavimo būdas. Dėl to jų neižmanoma smerkti. Koks beprotis galėtų niekinti žmones už tai, kad jie maitinasi ar kvėpuoja? O apgaulė jiems net svarbesnė už orą. Aš žinau. Juk pats buvau žmogus. Sėsdavau prie pianino, kad nors trumpam galėčiau neapsimetinėti, atvirai paskambinti ir savo neviltį, ir dvasinę negalią, ir neapykantą sau, nors keletą minučių pabūti viską sprogdinančiu teroristu.

Taigi prasideda mažasis Vilniaus pokeris. Trijulė imasi vienas kitą kamuoti. Martynas Poška laido ironiškus samojus, nors jam

anaiptol nėra linksma ar juokinga. Iš tikrųjų jis vien pavydi Vytautui Vargaliui ūgio, išvaizdos ir net proto. Nuo jo trenkte trenkia pavyduliui. Labiausiai pavyduliauja Lolitos Banytės-Zilienės. O nuo jos dvelkia ne tik prancūziškais Kvepalais. Nuo jos dvelkia mirtimi. Ji šalta kaip giltinė. Jos gyslomis teka ne kraujas, o skystas azotas. Ji nori visada išlošti. Todėl apsimeta auka, kurią dera .guosti ir globoti. Išdidžia, veik neprieinama auka. Tokios vyrus labiausiai traukia. Ji nenumaldomai traukia Vytautą. V a r gali, tad jis apsimeta mylįs. Tačiau kvepia vien baime. Jis nieko nemylī, nes klaikiai bijo pačios meilės. Įsimylėjėlis praranda budrumą, o Vytautas Vargalys visą laiką įsitempęs ir sargus.

Taip lošia trys itin artimi žmonės.

Net mums sunku suprasti žmones. Jie tegimsta vienai sekundelei, idant jai praskriejus mirtų. Tačiau vis vien daro viską, kad ji būtų kuo beprasmiškesnė. Jie meluoja, apsimeta, apgaudinėja, gaudo mirksnio naudą ir džiūgauja dėl niekniekių. Visi jie nepaiso jokios pareigos amžinybei. Jie nejaučia jokios atsakomybės. Žmonių gyvenimas — tai įmantrių idiotizmu varžytynės. Kiekvienas stengiasi žūt būt pranokti kitus savo kvailybės beribiškumu. Aš pats šiose varžybose buvau anaiptol ne paskiausias. Kartais apima klaidi nostalgija, maga išivelti į žmonių būrį ir vėl imtis beribių kvailysčių. Vien žmogus sugeba elgtis taip, tarsi būtų nemirtingas. Mes, mąstantys šunys, šito negalime. Mes pernelyg daug žinome apie pasaulį. -Todėl kartais nenumaldomai magą virsti žmogumi. Tereikia apsispręsti ir grįžti į pasaulį koku vabalu, muse ar medžiu, o paskui kantriai laukti, sukantis beribiame kitimų rate: anksčiau ar vėliau atvirsi žmogumi. Bet juo atvirtęs, nebeturėsi pomirtinio patyrimo. Tokios čia taisyklės.

Gal taip ir pasielgti? Aš jau pavargau ieškoti teisybės. Jos niekas nežino.

Tikintieji sako, kad ją žino Dievas. Net jei tikėčiau Dievą, taip nemanyčiau. Visatos tvėrėjas, galingiausia joje būtybė, negalėtų domėtis žmogelių dėliojamu pokeriu, kažkokia jų teisybe. Neturėtų tam nei laiko, nei noro. Jam rūpėtų visai kas kita: galaktikų susidūrimai ir žvaigždžių užgimimas. Anaiptol nesu niekieno tvėrėjas, nešu itin galingas, bet man vis menkliau berūpi paskirti žmonės, netgi buvę draugai. Kodėl tat patsai Dievas turėtų jais rūpintis?

Tad.kas žino tikrąją teisybę?

Manau, kad niekas. Apie žmogų pavojinga bet ką griežtai teigti. Žmogus kur kas platesnis už bet kokius teiginius. Gal apie jį dera šnekėti vien neiginiais? Lolitos Banytės-Zilienės tėvas nebuvo batsiuovys.. Ji nebuvo nuplikusi, nebuvo šluba, ji niekad

nebuvo berniukas. Šitaip gali tęsti ligi begalybės. O tikrųjų atsakymų vis vien nebus, nes juos nežino Niekas.

Galbūt Vilniaus slibinas ir yra tasai Niekas? O gal tasai Niekas yra pats Vilniaus oras, nykus gatvių triukšmas, klaidus miesto kvapų labirintas?

Man vis mažiau rūpi Lolita Banytė-Zilienė: standžiakrūtė didžiapapė arba bekrūtė, saugumo pulkininko arba istorijos profesoriaus arba nebatsiuvio dukra, nužudyta arba nusižudžiusi, o gal mirusi nuo širdies smūgio. Ji yra visokia, bet vis mažiau man berūpi. Kaip ir Vytautas Vargalys: su savo seneliu, kuris mirė arba nemirė, kuri laidojo Martynas arba Stefanija arba pats Vytautas Vargalys; su savo tėvu avia konstruktoriumi arba dailininku arba ekonomistu, bejėgiu ligonėliu arba superseksualių atletu arba mistišku raganiumi, buvusiu emigracijoje arba dingusiu be žinios arba gavusiu valdžios pensiją; man jau nesvarbu, ar Vytautas Vargalys troško vaikų, ar jų nenorėjo, ar buvo impotentas; turėjo žmoną ar niekad neturėjo, ar ji dabar klestinčio biznieraus žmona, ar vieniša alkoholikė; pažinojo jis Lolitos tėvą ar ne, o jei pažinojo, tai kuri — saugumietį ar istoriką ar nebatsiuvį. Tai, ką aš mačiau ar žinau, dar nieko nereiškia. Niekas nieko nereiškia, nes visą teisybę nežino bevardis Niekas. O norint prisikasti prie to Nieko, reikia bent žinoti, kas yra Vilnius.

Pragaras, kuriame gera vien kurstantiems ugnį po katilais? Dykuma, kurioje gyvi tik driežai, ir gyvatės, o visa kita tėra smiltelės? Slibino miestas, kuriame visos karalaitės jau suėstos? Aš nežinau, kas yra Vilnius.

Gal Vilnius žino, kas esu aš? Gal esu kitados gyvenusio Gedimino Riaubos šmėkla. O gal padaras, kuriam dar nesugalvotas vardas. Išlendu iš pavartės, šlepsenu per balas, uodžiu apsilupsius nuo drėgmės Vilniaus kvapus ir vis labiau viskuo abejoju. Taip, jaučiu savo letenas, savo nerimstančią uodegą, bėgant besiplaistančias ausis. Jos vis atlėpsta į šalis — tuomet-geriau girdžiu. Paskui vėl priglunda prie galvos — iškart girdžiu blogiau. Galiu pažvelgti į veidrodį kokios parduotuvės vitrinoje ir išties pamatysiu šuni. Pabaisingą beveislį padarą protingomis akimis. Man nesivaidena: mane išvydę praeiviai irgi sako apie mane „šuo“. Sakytumei, tikrai esu šuo..Bet vis labiau tuo abejoju. Imu ėdalą iš puskvaišių senamiesčio senučių ir abejoju. Visai išalkęs, didvyriškai braunuosi į prišnerkštas valgyklėles ir graudžiai inkščiu. Mane visad pamaitina: net pikčiausios virėjos, pamačiusios mano akis, ūmai aptyla ir numeta man visai žmogišką kasnį. Su tikrais šunimis taip nesieliama. Tikram šuniui nerodoma tokia pagarba.

Niekam negaliu pagelbėti, išvis nieko negaliu padaryti. Nesu nors kiek panašus į antgamtišką padarą, turintį stebuklingos galios. Aš tiek pat stebuklingas, kiek bet kuris šuo. Argi Vilniaus gyvenimas nors kiek pasikeistų, jeigu visi miesto šunys būtų protingi? Anaipol. Norint išjudinti įstrigusį Vilniaus būties ratą, reikia kur kas baisesnės įtangos.

Dievaži, geriausia būtų buvę atgimti slibinu. Vilniaus slibiną gali priveikti tik galingesnis slibinas. Reikėjo grįžti į Vilnių, prisisėmus stebuklingos galios, ir paskelbti savo įstatymus. Tačiau aš niekad nenorėjau valdyti. Netroškau, kad visi man paklustų. Ir dabar netroškau.

Tesu išsigimėlis šuo — visada peršlapęs ir sustiręs, alkanas ir pavargęs. Matyt, man jokiame gyvenime nelemta tapti galingu. Matyt, likimo knygoje aiškiai užrašyta, kad visad šalsiu, kentėsiu ir niekad nerasiu atsakymų. Kaži ar vertėjo mirti, kad tik tiek sužinotum. Matyt, joks tikras vilnietis neras laimės net po mirties.

Beje, dėl to ne itin kamuojusi. Tik šiaip sakau, kad norėčiau visiems pagelbėti. Turbūt meluoju. Vis rečiau benoriu netgi ką nors sužinoti. Darausiu vis abejingesnis. Čia, pas mus, abejingumas nelaikomas yda. Tai natūrali pomirtinė būklė. Tokios čia taisyklės. Seniai nebejaučiu nei liūdesio, nei graužaties, nei džiaugsmo. Seniai vien abejingai maštau. Tiesa, mes čia juntame keistą nostalgiją. Slapčia ilginės kvailų emocijų, beprasmių skausmų ir net paikiausią žmogiškų paklydimų. Galbūt labiausiai ilginės paklydimų. Mes čia, deja, neklystame, nesielgiame nei gerai, nei blogai. Mes pernelyg gerai žinome, kad absoliučiai vis viena, kaip pasielgsi. Absoliučiai vis viena, kas nutiks. Visi likimo variantai tolygūs, mes šitai suvokiame, iš mūsų atimtos naivios žmogiškos viltys. Todėl ir ilginės kvailo, bet tokio mielo žmogiško naivumo, tikėjimo, kad nors šį tą įmanoma pakeisti. Ilginės bejėgiskumo ašarų ir įtūžio prieuolių. Tik mes suprantame, kaip kankinamai gražu yra beviltiškai pralaimėti. Tik mes žinome, kad žmogiškoji neviltis iš tiesų yra milžiniškas nesuvoktų vilčių ir galimybių kamuolys.

Žmogiškajame gyvenime turėjau tikslą: lėkti kuo toliau nuo čia, kuo toliau nuo Vilniaus bedvasybės, nuo to merdinčio miesto nevilties. Rodos, miręs išties galėtų atsidurti kuo toliau, o yra atvirkščiai: knisuosi gilyn į Vilniaus puvėsius. Galiu laisvai rinktis ir todėl renkuosi vis dėlto Vilnių, renkuosi slibiną, kuris laiko visus apžiojęs, o gal jau prarijęs. Aplink mane, viduj manęs — visur tėra Vilnius, galbūt visas pasaulis yra Vilnius.

Nors pats Vilnius tikrai nėra visas pasaulis — tos tuščios nakties gatvės, lavoniški neono žiburiai, blausi prietemos mįslė. Net pasibaisiu — gal miestas išties išmirė, gal čia jau niekas negyvena. Gal nė mįslės nebėra, ji teliko mano prisiminimuose, keistoje senų vaizdų kriptogramoje.

Štai Vytautas Vargalys užsiropščia kopėtėlėmis, pakelia lاندos dangtį ir pagaliau atsiduria ant plokščio Lazdynų stogo. Atsargiai įsitaisto už lifto bokštelio. Kvepia nuovargiu ir beprasmiu ryžtu. Atsargiai dirsteli žemyn, į aikštę prie prekybos centro. Ten jau būriuojasi milicininkai, visuose praėjimuose tarp namų budi niūrios žmogystos pabrėžtinai civiliniais rūbais. Vytautas Vargalys lėtai nusiima nuo peties pailgą dėklą, atsega, paguldo greta savęs. Jo rankos nedreba, jis kvėpuoja gal tik truputį tankiau, nei įprastai. Jis nekvepia baime — vien išsipildymu po begalinio laukimo. Figūros aikštėje prie Lazdynų vėjarodžio staiga sukrunta. Matyt, slibinas artėja. Vytautas Vargalys kruopščiai prisuka buožę, paskui paderina optinį taikiklį: svarbu net milimetro dalys. Prideda šautuvą prie peties, prisitaiko, užsimerkia, vėl prisitaiko. Atsargiai guldo šautuvą, išsitraukia iš kišenės odinį maišeliį ir kreivai šypteli. Atkrapšto mazgą, įkiša pirštą į vidų ir išridena šovinį. Tūtos varis gerokai patamsėjęs, o kulka visa juoda. Šitas šovinyas laukė trisdešimt metų. Jis kvepia neviltimi, senų krauju ir aukuro dūmais. Vytautas Vargalys kreivu nagu pakrapšto kulką, po juodumu sublyksi sidabras. Kulka sidabrinė, kaip ir dera. Tik tokia gali nukauti slibiną. Ji laukė trisdešimt metų, tiek pat laukė ir Vytautas Vargalys. Kulkos sidabras pajudo, o juodi Vytauto Vargalio plaukai pasidengė sidabru. Tačiau valanda vis dėlto atėjo. Kiekvienam žmogui gyvenimas suteikia nors vieną vienintelį šansą. Kantrus vyras būtinai jo sulaukia.

Aikštė jo valdžioje, net perkaręs rūsių katinas neperbėgs per ją vogčia. Šiandien Vytauto Vargalio diena, jis atjaunėjo išsyk trisdešimčia metų. Dabar jam ne penkiasdešimt, o devyniolika, jis gavo aiškia Bitino užduotį, šventą tautos pavedimą. Sidabro kulka lėks tiesiai į taikinį, slibinas turi būti sunaikintas. Jis kruopščiai įstato kulką į vietą, patikrina spyną. Jau mato automobilių kavalkadą, vedamą ir lydimą gelsvų-„Volgų“ įjungtomis sirenomis. Slibinas atsirango, žybčiodamas žydromis akimis ir kaukdamas. Ne, jam nebe devyniolika, kai buvo devyniolika, slibinas slapstėsi dieną naktį, nekaukė ir nežybsėjo žibintų akimis. Netgi miegodavo tanke. Dabar tik atsitveria nuo visų siena: aikštė priešais prekybos centrą tuštutėlė. Vytautas Vargalys dar palaukia, kol didysis svečias išlips iš automobilio, tik pažinęs jį pa-

kelia prie peties šautuvą. Dabar niekuo nekvepia, išvis niekuo nekvepia. Pro taikikli gerai matyti kumptelėjusi senio figūra, jis perkaręs kaip rūsių katinas, ilgas apsiaustas tabaluoja ant jo kaip ant žalgos. Vytautas Vargalys neskuba, išsirenka tašką po smilkiniu, prie ausies. Žino, kad neprašaus, pataikytų net užsimerkęs. Švelniai paspaudžia gaiduką, šūvio garsas nelauktai šaižus, labai smarki atotranka. Keletą mirksnių nieko neregį, paskui mato, kaip sukumpėlis sveikutėlis žengia į parduotuvę. Vytauto Vargalio veidas perkreiptas, o kvapas niekaip neįgauna formos. Taip kvepia sužeistas žvėris, skenduolis, taip kvepia pasikartojantis košmaras. Vytautas Vargalys neužstaugia, nesirauna plaukų, nekūkčioja; Nužvelgia sprogimo išplėštą šautuvo spyną, paliečia nusvilintą skruostą ir vėl kreivai šypteli. Jam labai nedera toji sandomo žmogžudžio šypsena.

Kada mačiau šitą vaizdą? Ar jį išvis mačiau? Pamenu, kaip kaito mano letenos, limpančios prie įkaitusio stogo bitumo. Nedvelkė nė menkiausias vėjelis. Dar pamaniau, kad vis dėlto galiu pakeisti įvykių raidą. Galėjau šokti ir išmušti jam iš rankų šautuvą. Bet negalėjau jam nieko paaiškinti.

Po truputį brėkšta. Pratupėjau pavartėje ištisą naktį. Mes, šunys, maštome labai lėtai.

Mane traukia nubėgti į kaimą pas Stefaniją Monkevič. Mane traukia prie Lolitos Banytės-Žilienės kapo. Mane traukia prie grotuoto rūsio Tango, už kurio sėdi ir rūko Vytautas Vargalys. Jeigu būčiau trys, šunys, nulėkčiau vienusyk visur.

Bet netgi vienas jaučiu, užuodžiu esmę visa savo šuniška esybe. Beveik supratau, ką daro slibinas su manuoju Vilniumi.

Vilniaus žmonės negali nemeluoti, nes meluoja patsai Vilnius.

Turbūt visi pasaulio miestai kartais meluoja. Jie nori pasirodyti dailesni, protingesni ar meilesni. Tai beveik nekaltas melas. Vilnius meluoja visą laiką — nuosekliai ir piktdžiugiškai. Vilnius trokšta apgauti, tai galbūt vienintelis jo egzistencijos tikslas. Jis meluoja žmonėmis, nes žmonės yra miesto žodžiai. Bet meluoja ir gatvėmis, namais, net savo praeitimi.

Ir šiandien netikiu naktiniu Vilniumi. Jis nori apsimesti, kad yra toks, kaip visuomet. Tai sumanus apsimetėlis. Jeigu ūmai pradingtų Onos bažnyčia arba Gedimino aikštė virstų pelke, visi šitai pastebėtų. Vilnius meluoja kur kas subtiliau, jo apgaules visuomet dengia migla. Jas gali perprasti vien maštantis šuo.

Pirmiausia Vilnius apsimeluoja kvapais,

Miesto kvapai klostosi sluoksniais, pasistengęs gali išuosti net pačius seniausius, paskleistus kadaį kadaį, amžių glūdumoje. Se-

nieji kvapai neišsivėdėja, rodos, viską turėtų užgožti benzino tvaikas — bet ne, šnopšti, šnopšti, kruopščiai įsiuodi ir galiausiai pajunti, kad senamiesčio kryžkelė kvepia senu krauju ir sirpia neapykanta, žydiška meile ir lenkišku honoru. Senų rūmų vietoje užgrioztas naujas namas skleidžia daugybę kvapų, bet jie nenugali seno vyno, tauro kepsnio bei pragaištingo aukso kvapsnių. Kvapų pasaulyje senieji rūmai realesni už tą naująjį namą. Vilniaus kvapyne viena greta egzistuoja ir dvidešimtas, ir penkioliktas amžius. Vilniaus kvapams laiko tėkmė negalioja.

Taip įpratau prie to kvapų miesto, jog vis užmirštu, kad žmonės negeba uosti. Nors įtariu, jog kai kurie sugeba, tik niekam neišsидуoda.

Ir ūmai patyriau, kad miestas keičia savo kvapą. Ankstų rytą nulėkiau į aikštę prie filharmonijos, bent kelios gatvės čia susibėga į vieną vietą tarsi upeliai. Čia visad tvyrodamo upės dumblo ir niūraus laisvės troškimo kvapas. Buvo toks pat įprastas, kaip ir aikštės vaizdas. Naująjį kvapą pajutau iš tolo. Jis buvo svetimas ir netikras. Negalėjau apsiriki — šunų nosys nemeluoja.. Aikštė nekvepėjo nei upės sąnašomis, nei laisvės troškimu — vien narcizais ir kvailu džugesiu.

Tai buvo neįtikima. Vilniaus kvapynas, pastoviausia, amžina miesto dalis, ūmai apiro. Tai buvo nelemtas ženklas.

Po to ryto puoliau tikrinti savąjį kvapų žemėlapi. Su siaubu patyriau, kad jis visas tolydžio mainosi. Vilniaus kvapynas pasirodė esąs nestabilus. Miesto kvapai žaidė nesuprantamą žaidimą. Esminiai, šimtmečius atlaikę gatvių, namų, upės kvapai vieną rytą staiga pakisdavo. Šimtąsyk uodęs, kad štai čia, šioje kryžkelėje, kitados buvo odų dirbtuvė, o paskui, galbūt po šimto metų, čia pat kažkas išžudė moteris su vaikais, vieną rytą ūmai sužinodavau, kad viso to nebuvo. Nebuvo odų dirbtuvės, nebuvo moterų žudynių. Kryžkelė staiga pakvipdavo vien prabangia puota ir dominikonų giesmėmis. Tiesa, tikrasis kvapas anksčiau ar vėliau grįždavo, bet ne visada. Kartais jį išstumdavo dar kitoks, visai netikėtas. Rodėsi, miestas įnirtingai kaitalioja pats save, slepia savo tikrąją praeitį, pačią savo esmę.

Kaip buvęs džiazmenas, nejučia pamaniau, kad Vilnius vogčia svinguoja. Kad jis tiesiog mažumą improvizuoja — kad nebūtų taip nuobodu. Yra pagrindinė kvapų tema, įprastas miesto kvapų žemėlapis. Tačiau tai tik tema, ją galima kaitalioti ir plėtoti, tolydžio grįžtant į pradžią. Kaip tik tuo ir užsiima senasis Vilnius. Uodžiau tuos grėsmingus kitimus ir naiviai vertinau juos kaip žaismę, neturinti jokio slapto tikslo muzikavimą.

Negaliu už tai ant savęs pykti. Tebuvau naujokėlis. Dar nieko nežinojau apie Vilniaus pokerį.

Reikėjo pralakstyti šunimi penkerius metus, kol suvokiau, kad Vilnius sąmoningai meluoja. Pamažėle pratina savo gyventojus nejusti, nepastebėti apgaulės. Po truputį ima monyti ne tik uoslę, bet ir kitus jutimus. Grindinio paviršius Pilies skersgatvyje esti čia slidžiai nugludintas, čia šiurkščiai rupus, o paskui vėl pasidaro slidus. Iš pradžių pamanai, kad tau tik pasivaideno, paskui to nė nepastebi.

Deja, žmonės neįunta nė smarkių pakitimų, o Vilnius meluoja po truputį, labai apdairiai. Koks senas namas sumažėja tik pusmetriu, po savaitės dar tiek pat, paskui dar ir dar. Jo spalva irgi pamažu kinta. Tačiau po keletos metų namas visiškai kitoks, nei buvo. O vilniečiai to nė nepastebi. Tie besimainantys žmonės įprato prie besimainančio miesto. Ilgam išvykęs iš Vilniaus, grįžęs gali neberasti kokio skersgatvio, jo tiesiog nebebus. O Vilniaus gyventojai ramiausiai pasakys, kad jo niekad ir nebuvo. Ir nė nepamanys, kad meluoja. Meluojančiame mieste tegali gyventi vien tokie žmonės.

Šis rytas irgi meluoja. Šlavėjai oranžinėmis striukėmis brūžuoja šluotomis pliką asfaltą. Gal jie ten regi nukritusius medžių lapus? Gatvės dar tuščios, žibintai nė kiek nesklaido prieblandos. Tai prieblanda ryja jų šviesą.

— Vai, koks ciucis,— sako stora bobšė savo parankiniam berniukui, mįslingai renkančiam pavienius lapus.— Alkanas ciucis. Benamis.

Berniūkštis pakelia į mane mįslingas akis ir pakvimpa šilta žiimine kepure. Galvoja apie tai, kad nebloga būtų nudyrus man kailį.

Anksčiau Vilniuje nesiveisė tokie kailialupiai. Beje, iš manęs neišeitų šilta kepurė, aš pats savo kailyje-gerokai žvarbstu.

Kartais pamanau, kad ir aš pats meluoju: apsimetu šunimi, nors anaiptol nesu paprastas šuo.

Vilnius pamaži bunda iš snaudulio, pro šalį kaukdama pralėkė kriminalinės paieškos mašina: koks nors vilnietis rytą pasitiko jau ne šiame pasaulyje. Man liūdna, man be galo ilgu, nors logiškai galvojant to neturėtų būti. Mes, maštantys šunys, neturime jausmų. Gal ir neturime, tačiau aš juos prisimenu, sapnuoju, o susapnuoti jausmai net stipresni už realiuosius.

Nors nė tuo nesu įsitikinęs. Žmogus neišvengiamai kuo nors tiki. Aš jau seniai niekuo nebetikiu.

Vilniuje nebėra nieko realaus. Jo namai gali kisti, mainytis vietomis, pranykti, o paskui vėl atsirasti. Jo žmonės, rodos, gali būti keliose vietose susyk, vienu metu elgtis keleriopai, prasimanyti sau ne tik ateitį, bet. ir praeitį. Tai vis todėl, kad nei realios praeities, nei realios ateities jie neturi. Tai vis todėl, kad patsai miestas begėdiškai meluoja, tad išmokė meluoti ir savo gyventojus.

Tai vis todėl, kad esu benamis maštantis šuo, todėl, kad nežinau, kas iš tikrųjų esu, todėl, kad buvau Gediminas Riauba, o dabar esu niekas.

Aš viso labo šuo, alkanas ciucis — be teisių, be draugų, be ateities. Taip ir neišratau gyventi be mirties baimės. Nesu amžinas, bet juk žinau, kad nemirsiu, blogiausiu atveju pakeisiu pavidalą.

Vilniuje nebėra nieko tikro. Kas pasakys, ar todvi susikūprinusios figūros tikros, ar jos tėra rytinis Vilniaus pokštas. Viena figūra moters, kita vyro, jodvi kuprinėja pasieniu, tarsi ko ieškotų patamsyje.

Moters kvapą pažįstu. Ji vėl smarkokai pakeitė išvaizdą, bet manęs neapgausi. Gerau ją užuodžiu, Irena Giedraitienė atjaunėjusi: visai jauna, liekna ragana Vilniaus ryto prieblandoje. Ko jai reikia ankstyvą rytą, tuščioje gatvėje, kurią valdo apsnūdę sravėjai? Pribėgu artyn, ji įdėmiai žvelgia į mane, žiūri į akis ir šypsosi.

— Šnipas? — kimiu balsu klausia sukumpęs vyras.

— Ne, čia tik šunelis,— melodingai atsiliepia ji.— Čia tik šunelis paklydėlis, pats nežino, ko ieško.

Ji šneka ir šypsosi, šneka ir šypsosi. Negerai, kada raganos šypsosi, bet ne tas mane labiausiai jaudina. Irena Giedraitienė mane uodžia, godžiai traukia į šnerves mano kvapą ir linguoja galvą, tarytum stengtusi kažką prisiminti.

— Nudobiam jį — ir baigta,— pikiai sako aukštasis vyras, jis kvepia kaip šventikas, nužudęs savo Dievą, o dar — giliu protu ir neišvardijama nuodėme, o dar senatve, gilia senatve, jam gal šimtas metų. .

— Liaukis, Bitinai,— maldo jį Giedraitienė.— Pagaliau, čia juk ne pragaro šuo. Anas turėtų būti trigalvis, argi ne?

Bitinas piktai numoja ranka, abu nusliūkina pasieniu, atidžiai uosdami orą. Jiedu uodžia viską tarsi dideli sukumpę šunys.

Jau ne pirmąsyk matau taip uodžiančius žmones. Beje, tokie uodėjai ne visai panašūs į žmones. Dievai žino, į ką jie panašūs. Jų sunkios • kampuotos galvos būna įaugusios tiesiai į pečius,

pirštai kreivi, sutinusiais sąnariais, žvilgsniai keisti- ir paklaikę. Dievai žino, į ką jie visi panašūs.

Tačiau tikrai nepanašūs į šiandieninę- Giedraitienę su jos Bitinu. Šiedu liekni, ilgais kaklais ir tiesiais pirštais. Bet jie irgi uodžia!

Tik dabar ūmai suvokiu, kad visi uodėjai neišvengiamai turi praprasti Vilniaus melavimą.

— Zinai, jis kvepia žmogum,— staiga sako ji.

— Jei šeimnininkas pamaži prakvampa savo šunim, kodėl šuo negali kvepėti šeimnininku? — mašliai atsiliepia Bitinas, jo plikutėlė kaip kulnas galva pasvyra į soną.

— Galbūt, galbūt,— nutęsia ji.— Bet kodėl jis mus seka?

Aš jau nebeseku, skubiai suku į Rūdninkų, o jie nutursena toliau, Vokiečių gatvės Negeros šmėklos apniko rytinį Vilnių, Giedraitienė su savo Bitinu pragaištingai kėsloja. Jei būčiau žmogus, begal susijaudinčiau, mane tikriausiai muštų prakaitas, man stigtų oro iš nekantravimo ir baimės. Man viskas be galo rūpėtų. O dabar veik niekas nerūpi. Musų, mašančių šunų, netgi nemuša prakaitas. Abejingai uostinėju gentainių apšlapintus medžius, bidzenu pats nežinau kur. Man tik be galo ilgu. Aš noriu vėl būti žmogus.

Be galo trokštu vėl virsti žmogumi.

Noriu vėl bijoti ir tarpti siaubingoje nežinioje, vėl ir vėl abejoti ir viltis. Noriu, kad mane sukrėstų Irenos Giedraitienės kitiškai, iki ašarų jaudintų Vytauto Vargalio tragedija, noriu vėl žinoti, kad mirsiu, ir, stengtis šiukštu apie tai negalvoti. Noriu vėl būti žmogus: netobulas, pasiklydęs, bejėgis.

Mane graužia ištis keista nostalgija. Ilgiuosi ne savo krašto, netgi ne praeities — aš maudžiuosi žmogiškojo pavidalo. Pernelyg sunku ir beprasmiška būti mašančiu šunimi. Pernelyg sunku ir beprasmiška. Pagaliau pajutau savy mažą mažytį jausmą. Tai lyg kokia klajojanti liepsnelė mano neegzistuojančioje šuniškoje dvasioje.

Man reikia dar labiau sužmogėti. Atiduočiau visą savo pomirtinį gyvenimą, kad tik galėčiau juoktis ir verkti.

Dievaž, mainyčiau savo pomirtinį gyvenimą į dar vieną žmogiškąjį.

Mano šuniškos smegenys dirba, su įkarščiu. Kaip juodi minčių mazgai jose tvyro Irena Giedraitienė su Bitinu. Pradedu suvokti lemtingąją Vilniaus sistemą, visą paklaikusį Vilniaus džiazą. Toji Giedraitienė čia klajoja anaipol ne atsitiktinai. Kada žmogus susijęs su visais įvykiais, su visais tavo pažįstamais — sakytumei, be jokios priežasties, be jokios prasmės, tasai žmogus p^ts yr^a

priežastis bei esmė. Irena Giedraitienė slankiojo visur ir visada, jos kvapas veik nenykdavo iš mano šnervių. Ar tik ne ji buvo slapta viso pokerio prižiūrėtoja, ar tik ne ji kaišiojo lošėjams ženklintas kortas?

Prie Cvirkos paminklo irgi pluša šlavėjai. Dievaži, koks kitos planetos gyventojas, pirmąsyk pamatęs Vilnių šį rytą, pamanytų, jog tai šlavėjų miestas, kad visi vilniečiai rengiasi tik oranžinėmis striukėmis. Tolėliau, prospekte, jau užauja pirmieji troleibusai. Vilnius išūliai bunda.

O aš vis bėgu lygia risčia, lyg turėčiau aiškų tikslą. O koks gali būti tikslas? Pomirtinis gyvenimas nesiūlo jokio tikslo. Dėkoj i neegzistuojančiam Dievui, kad bent turi teisę aplankyti savąjį Vilnių.

Suprantama, kiekvieno Vilnius yra vis kitoks.

Mano Vilnius yra Vilnius. Tuo esu viršesnis už daugelį numirėlių.

O dabar bėgu risčia nežinia kur, nežinia ko. Nors ne — skubu pas Vytautą Vargalį. Skubu jį išpėti, o svarbiausia — jo paklausti. Jis man atsakys: kvapais, garsais ar dar kuo. Dabar jį suprasiu, kad ir ką darytų. Urnai pajutau šito šlavėjų miesto, slapta džiazio ritmą. Jis pulsuoja mano gyslose, kažko dar stinga, kad pagaliau jį perprasčiau, bet, ačiū Dievui, žinau šifro raktą. Jis' vadinasi Vytautas Vargalys. Tik dabar suvokiau jo svarbą. Reikšmingas buvo kiekvienas jo 'p^{o e} ^ 2^{is}' kiekvienas jo žodis. Žmogiškajame gyvenime jis buvo mano bičiulis, sugėrovas, vėliau netgi draugas, bet niekad ligi galo jo neperpratau. Tam reikėjo numirti ir ne vienus metus pragyventi šuns kailyje. Tik šįryt pradėjau suvokti, kad Vytautas Vargalys nėra vien žmogus — koks buvau aš, ir kada nors gal dar būsiu. Jame glūdi visos jo giminės atmintis ir nuovoka. Vargaliai kažkaip sugebėjo susieti savo žmogiškuosius ir pomirtinius gyvenimus. Ką patyrė vienas Vargalys po mirties, visi Vargaliai — nors pačią mažumėlę — pajuto savajame gyvenime. Taip klostėsi per kartų kartas.

Mums'reikia žūt būt susisiekti, pabendrauti. Netiesa, kad šuo yra toks bejėgis. Aš galiu rašyti letena drėgname pajūrio smėlyje. Aš net galėčiau spausdinti mašinėle, jei kas parengtų specialią klaviatūrą. Ačiū Dievui, neviriau kokia muse ar dar kuo. Aš šuo, galiu lojimu atsakinėti į klausimus — bent jau „taip" ir „ne". Aš galiu...

Aš viską galiu, jei tik panorėsiu. O jau seniai noriu.

Net kiek pridusau belėkdamas, tačiau tikslas arti. Štai Pamėklių kalnas, štai šlykščiausias Vilniaus namas, o štai ir aš — uždušęs, suirzęs, bet laimingas.

Beveik pajutau žmogiškus jausmus. Juo labiau kad vėjas pučia man į nugarą, tad nieko neužuo^{diu}. Štai Lukiškių aikštė. Štai plokštelių parduotuvė, prie jos, nepaisant ankštybės, trinasi būrelis paauglių: kelinta diena po miestą klajoja gandai, kad atveš Polio Makartnio plokštelę. O ant suoliuko prie tualetų ramiausiai sėdi Irena Giedraitienė su Bitinu.

Nesuprantu, kaip galėjo mane pralenkti, tačiau ne tas svarbiausia. Jų veidai ramūs ir palaimingi, jie, rodos, žvelgia į mane: pašaipiai ir išdidokai, tarsi atlikę slaptą užduotį, užbėgę man už akių. Nenoriu tuo tikėti, bet dabar vėjas pučia į mane nuo saugumo rūmų, tad aiškiai gniuždančiai, aiškiai viską užuodžiu.

Iš rūsio, iš Vytauto Vargalio kameros, sklinda vienas vienintelis stiprus kvapas. Gerai jį pažįstu, jis visad esti vienodas, nors būva paspalvintas kaskart kitaip. Bet tie menki atspalviai — tik apgaulė, akių dūmimas, nes kvapas visuomet toks pat. Išsikerojęs, susiraižgęs, bet kartu vienalytis ir be galo paprastas. Paprastas kaip mirtis.

Jis ir negali būti kitoks, nes tai mirties kvapas.

Ką tik čia, rūsyje, mirė Vytautas Vargalys.

Aikštė, rūmas už nugaros, visas Vilnius pavirto nevykusio teatro dekoracija. Vėjas plaukštė pavienius medžių lapus, blogai nugrimuoti šlavėjai vaidino šlavėjus. Muzikiniai paaugliai vaidino susijaudinusių melomanus. Troleibusas tyčia skubėjo ir užavo, vaidindamas troleibusą. Visa kas čia apsimetinėjo — net medžiai. Nenumaldomai tikri tebuvo Irena Giedraitienė ir Bitinas. Tikri kaip lemtis. Realūs kaip patsai likimas. Jų plonos, šuniškai virpančios šnervės godžiai gaudė išsvajotąjį kvapą. Liesi, tarsi iš medžio skaptuoti veidai švytėjo palaima ir piktu džiugesiu. Jie pakilo nuo suoliuko, ižūliai žvelgdami į mane, keistai sumojavo rankomis. Paskui nedarniai pasūpavo klubus, žengė po keletą žingsnelių į skirtingas puses. Tik tuomet supratau, kad jie šoka.

Pro saugumo duris neskubiai išliumpsėjo neįmanomo storumo ūsočius, gniauždamas rankose mėlynai baltą gniutulą. Sunkiai pritūpė, padėjo gniutulą ant šaligatvio ir meiliai paglostė. Pro šalį praklanksėjo dar vienas troleibusas. Irena Giedraitienė su savo kompanionu lėtai, manieringai šoko. Atsitiesęs storulis išispoksojo į juos, paskui nuoširdžiai paplojo putniais delnais. Ūsais pridengta burna prasiviepė, o delnai buvo tokie putlūs, kad katučių visai nesigirdėjo. Jis buvo visiškai be dantų. Pažvelgė į laikrodį, vėl paglostė mėlynai baltą gniutulą ir nusižiovavo. Gniutulas nelauktai pasipurtė ir išskleidė sparnus. Jis tiesiog akyse virto karveliu. O sušunėjusių uodėjų porėlė vis šoko, sudomino net muzikinius bernelius.

Man jie neberūpėjo, mačiau vien mėlynai baltą karvelį, ūsuotas storulis pagaliau paliko jį vieną, grįžo atgal į savo būstą. Atsargiai perbėgau prospektą ir sustojau priešais tą slogų paukštį.

Tai buvo purvinas, nušiuręs miesto karvelis. Kaip visi balandžiai, žvairavo į mane paklaikusiomis akelėmis. Tačiau nebandė nuskristi. Vien paturseno į šalį, smarkiai krypuodamas. Kairė jo koja buvo trumpesnė, o gal pamušta. Tikriausiai jis apskritai negalėjo skraidyti. Be abejo, negalėjo, neturėjo teisės pakilti į orą, buvo amžiams pririštas prie žemės. Šlykštus, mėšlinas Vilniaus karvelis sulipusiomis plunksnomis, pavojingo maniako akimis.

Kvapas dar sykį viską išdavė ir viską paaiškino.

Grėsmingas ir pinklus kvapas, prasibrovęs pro suskretusių plunksnų ir mėšlinų balandžio trinagių dvoką, pro beviltišką uodėjų poros šokio dvelksmą, pro Vilniaus šarvus ir apgaulę — lengvas, bet aiškiai juntamas, neginčijamas Vytauto Vargalio kvapas: žudąs ir besityčiojąs kaip idiotiškas karvelio akių žvairavimas.

Nususęs pamišusio Vilniaus ryto karvelis kvėpėjo Vytautu Vargaliu, nes jis ir buvo Vytautas Vargalys.

Jei man leistų pasirinkti košmarą, sutikčiau su bet koku, kad tik nematyčiau šito vaizdo. Vytautas Vargalys šleikštaus, bauginančio, kvailiaakio Vilniaus balandžio pavidalu. Vytautas Vargalys, kuris žino tai, ko aš nė nežinau, ko niekas kitas nežino. Vytautas Vargalys, kuris nekenė balandžių mirtina neapykanta. Tasai Vytautas Vargalys dabar stovėjo priešais mane ir piktdžiugiškai spigino savo nuožmias akeles. Jau niekad su juo nepabendrausiu, niekad jo nepamatysiu. Netgi neužuosiu — prabėgs keletas dienų, ir jo kvapas išblės, teliks vien mėšlinas, nustumgęs šlubo Vilniaus karvelio dvokas.

Piktdžiugiška Vilniaus demiurgo ranka pavertė jį šlykščiausiu Vytautui Vargaliui pasaulio padaru.

Matyt, tokios jau yra taisyklės.

Kiekvieną padorų šunį anksčiau ar vėliau pradėtų sloginti tokios taisyklės.

Vilnius nesiliauja vaidinęs pigią komediją. Nekenčiu to seno komedianto, kaip ir kiekvienas padorus šuo. Sušunė jusi uodė jų pora. urzgia ir vizgina uodegas, nors jų neturi. Miestas ramiai -bunda, žiovauja ir ražosi lyg niekur nieko, nes šitam miestui niekas nėra svarbu. Jis neturi sielos, širdies vietoje jam tūno sušvinkęs tingus slibinas.

Aš likau visiškai vienas. Paskutinytis žmogus, siejās mane su

šiuo miestu, virto karveliu. Jis nepanoro išduoti man Vilniaus pokerio paslapties.

Nė pats nepajuntu, kaip atsitupiu vidury prospekto ir užkaukiu. Man iš kairės stūkso saugumo rūmai, iš dešinės stirkso Lenino paminklas. O aš kaukiu it Geležinis Vilkas. Tik dabar supratau, jog ir esu Geležinis Vilkas. Naujojo Vilniaus šauklys. Tupiu pačiame miesto centre, iškėlęs snukį į dangų, ir skelbiu visam pasauliui žinią. Ir garsas apie Vilnių apskrieja toliausias šalis, skamba visur kaip manasis kauksmas.

Rytinis troleibusas džiūgaudamas atskuodžia tiesiai į mane, bet nė nesujodu, tik dar garsiau užkaukiu. Troleibusas net kryštauja iš džiaugsmo, skrieja prie manęs. Sėdįs už vairo niūrus tipas užtinusiais paakiais pralinksmedėjo, net palinko į priekį — jis iš tų, kurie būtinai padidina greitį, jei tik gali sutraiškyti katę ar šuni.

Ramiai pagalvoju, kad šito nepajėgė padaryti nė vienas iš žmonių. Nei Martynas, nei Teodoras, nei dargi Vytautas Vargalys. Nė vienas jų nenusižudė. Ramiai pagalvoju, kad galbūt kaip tik šitaip man pavyks atlikti labiausiai žmogišką poelgį, neįmanomą jokiame paprastame šuniui.

Gal kaip tik šitaip pavyks pažeisti visas taisykles.

Manęs netenkino žemiškasis gyvenimas, tačiau dar labiau netenkina pomirtinis. Turėtų, privalėtų būti kažkas dar.

Geriau jau dar syki, kad ir po šimto persikūnijimų, atgimtų žmogumi. Su visomis kvailomis viltimis ir silpnybėmis. Svarbiausia — su kvailomis viltimis. Geriau jau. . .

' Ačiū Dievui, troleibusas neleidžia man ilgai mąstyti.

Pirmiausia nelieta mano kauksmo, paskui mano kūno, bet dar ilgai ilgai išlieka paskutinioji mano mintis, svarbiausias Vilniaus pokerio suvokimas. Toji mintis išniro iš mano kaukiančių smegečių kaip juodas šviesulys, kaip paaiškinimas ir atsakymas, nors nežinau, ką ji reiškia, ir jau nebesužinosiu:

ŠUNYS NESKIRIA SAPNŲ NUO REALYBĖS.

Vilnius

1979—1987